

අත්තකථාවාදී මුද්‍රාකෞෂ සම්මතපාදයන් විසින් විරචිත

සාරථප්පකාසිනී නම් වූ

සංයුතත නිකායට්ඨ කථා III

(සිංහල පරිවර්තනය)

මෙතන [Click\(ක්ලික්\)](#) කර පටුනට පිවිසෙන්න

ප්‍රකාශනය

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය

සිංහල පරිවර්තනය

[illegible]

ජීවන රටාව වසයෙන්
ගුරු ව්‍යාභිසි කේරාගන් ජ්‍යාදාස
භොධිකන්ද මහතා මහා විද්‍යාල
කීපසන විද්‍යාලපතිධුර දරා, නිසි
වසසල මෙවර චිත්‍රාම රොස්
මදල්ලේ ගල ඇල නිකා පදිංචි
සදහා පෝරාගත්.

ග්‍රන්ථ පරිශීලනයේ හා
සාක්ෂිය සෙවීමේ යෙදෙන
ජනදායී නොවූයත් මිත්‍ර
බාහිර සේවයක් සේම සලකා
අධ්‍යයන පරිවර්තන මණ්ඩලයට
එකතු විය.

තමන්ට මග පෙන්වූ ගරු මාබොටුවන ආදිවිචංස නා නිමියන් අද ගුරු බැතියෙන් සිහිකරන ගොඩකන්ද මහනාගේ පළමුවන අට්ඨකතා පරිවර්තනය මෙය වන්නේ ය.

අර්ථකථාවාර්ග්‍ය බුද්ධිකෝෂ ස්ථවිර පාදයන් විසින් විරචිත

**සාරථප්පකාසිනී නම් වූ
සංයුතත නිකායට්ඨ කතාව - III**
(සිංහල පරිවර්තනය)

බුද්ධිශාසන අරමුදලේ භාරකාර මණ්ඩලයේ
අනුග්‍රහයෙනි.

පාලි අට්ඨකථා සිංහල පරිවර්තන. 27

අර්ථකථාචාර්ය බුද්ධඝෝෂ ස්ථවිර පාදයන් විසින් විරචිත

**සාරථප්පකාසිනී නම් වූ
සංයුතත නිකායට්ඨ කතාව - III**
(සිංහල පරිවර්තනය)

සිංහල පරිවර්තනය.

පීනදාස ගොඩකන්ද

රාජකීය පණ්ඩිත ශාස්ත්‍රවේදී (පයවර්ධනපුර)

අධීක්ෂණය

විජිතනන්ද සරත්චන්ද්‍ර

ප්‍රකාශනය.

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය

125, ඇන්ඩර්සන් පාර, නැඳිමාල, දෙහිවල

අර්ථකථාවාර්ග්‍ය චූළධර්මෝපදේශ ස්ථවිර පාදයන් විසින් විරචිත

**සාරත්ථප්පකාසිනී නම් වූ
සංයුතත නිකායට්ඨ කතාව - III**
(සිංහල පරිවර්තනය)

ප්‍රථම මුද්‍රණය 2008

ISBN- 978-955-1604-48-6

පරිගණක අකුරුකරණය

ලිතෝ ප්‍රින්ට්ස් - කොහුවල

පිටකවරය

සුසිල් ජයශාන්ත පෙරේරා - කොහුවල

මුද්‍රණය

අපිත් ප්‍රින්ටර්ස් (ප්‍රයිවට්) ලිමිටඩ්

342, පරණ කැස්බෑව පාර, රත්නනාපිටිය, බොරැස්ගමුව.

දුරකථනය: 0112517269

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය

125, ඇන්ඩර්සන් පාර, නැඳිමාල, දෙහිවල

දු.ක. 2734256, 2728468, 2726234 / ෆැක්ස් 2736732

විද්‍යුත් තැපෑල: bcc456@sltnet.lk

www.buddhistcc.com

ප්‍රස්තාවනා (අවිධිකථා)

පාළි භාෂාව මධ්‍යතන ඉන්දු ආර්ය පූර්ව අවධියට අයත් ප්‍රාකෘත විශේෂයක් බවත්, එම ප්‍රාකෘතය වූ කලි එකල උත්තර භාරතයේ ඒ ඒ ප්‍රදේශ වල පැවති පොදු ජනයාගේ කථා ව්‍යවහාරය බවත්, පිළිගත් විද්වත් මතයයි. ප්‍රාකෘත ව්‍යවහාරය පොදු ජනතාවගේ හා ශ්‍රමණ සම්ප්‍රදාය ගරුකල චිත්තකයන්ගේද භාෂා මාධ්‍යය විය. එය උත්තර භාරතයේ පැතිරී ගිය ඉන්දු යුරෝපීය භාෂා ව්‍යවහාරයෙන් ජනිත වුවක් සේ සැලකිය යුතුය. මෙම ප්‍රාකෘත ව්‍යවහාරයේ ලිඛිත සාධක අනුව මූල අවස්ථාවක් සේ පෙනෙන පාළි භාෂාව උත්තර භාරතයේ කිසියම් විශේෂ ප්‍රදේශයක කථා ව්‍යවහාරයේ මාධ්‍යයක් විය.

1. පාළි භාෂාව ක්‍රි.පූ. 6 වැනි 7 වැනි සියවස් වල කොසොල් රට පැවති කථා ව්‍යවහාරය පදනම් කොට ඇති වූවෙකැයි ද එය නොයෙක් ජනපදවල ජනයාගේ පොදු භාෂා මාධ්‍යය වී යැයි ද මහාවාර්ය ඊස් ඩේවිඩ්ස් තුමා පවසයි.
2. පාළිය උප්පයීම් ප්‍රදේශයේ භාෂාව යැයි වෙස්ටර් ගාඩ් , ඊ කුන් සහ ඔටෝ ප්‍රොන්කේ වැනි විචාරකයෝ පවසති.
3. පාළිය මගධයේ කථා ව්‍යවහාරයයි යන බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ මතය මහාවාර්ය ගෛගර් තුමා අනුමත කරයි.
4. බුදු රජාණන් වහන්සේ මුලදී කොසොල් රට බසින් දහම් දෙසන්නට ඇතැයි සළකන චින්ටර්නිට්ස් පාළි ත්‍රිපිටකයේ භාෂාව පැරණි මගධ ව්‍යවහාරය පදනම් කොට වෙනත් ප්‍රදේශ ව්‍යවහාරයන්ගේ සම්මිශ්‍රනයද ඇතිව, ගොඩනැගුණු බෞද්ධයන්ගේ සාහිත්‍යයක භාෂාවකැයි පවසයි.
5. බුදුන් වහන්සේ ධර්ම ප්‍රචාරයේ යෙදුනු පන්සාලිස් වසින් වැඩි කොටසක් කොසොල් මගධ ප්‍රදේශවල සැරිසැරූ බව බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ පෙනෙන බැවින් පාළි භාෂාව කොසොල් මගධ දෙරට කථා ව්‍යවහාරය පදනම් කොටගෙන බිහි වුවාක් සේ සැලකීමට පුළුවන් බව ඊ කුන් නම් විචාරකයා පෙන්වා දෙයි.

මෙම විග්‍රහයන් ශාස්ත්‍රීය වශයෙන් වැදගත් වන අතර විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තේ බුදුන් වහන්සේගේ මතයයි. බුදු රජාණන් වහන්සේ දක්වා වදාළ ආකල්ප විග්‍රහ වන්නේ මජ්ඣිම නිකායේ අරණ විභඨිග සූත්‍රයෙනි. මෙම සූත්‍රයෙන් පෙන්වන්නේ උන්වහන්සේ භාෂා මාධ්‍යයෙහි අනවශ්‍ය ලෙස දැඩිව එල්ල ගත් ශාස්තෘවරයෙකු නොවන බවයි. එකම දෙය විවිධ ජනපදවල නාම කීපයකින් හඳුන්වනු ලබන කළ ඒ එක නාමයක් දැඩිව අල්වා නොගෙන ඒ ඒ ලෙසට ව්‍යවහාර කළ යුතු බවත් ලෝක ව්‍යවහාරය නෙරුක්මවිය යුතු බවත් අරණ විභඨිග සූත්‍රයෙහි උගැන්වෙයි.

බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් පසුව ත්‍රිපිටකය සංගීත වූ භාෂාව වන පාළි භාෂාව ථේරවාදීන්ගේ ආගමික භාෂාව විය. එය සමස්ත ත්‍රිපිටකය පුරා රැඳී ගියේය. ථේරවාදීන්ගෙන් බිඳී ගිය මහායානිකයෝ බුද්ධ ධර්මය සංස්කෘතයට පෙරලා ගත්හ. ඔවුන්ගේ සංස්කෘත සාහිත්‍යය දියුණුවීමත්, මුස්ලිම් ආක්‍රමණ වැනි ආක්‍රමණත්, මහායානික දර්ශනය විශ්ව විද්‍යාල මගින් රට මුලුල්ලේහි බෙදා හැරීමත්, මහායානිකයන් ආර්ථික පුජා යන්ත්‍ර, මන්ත්‍ර ආදියෙන් පෘථග්ජන ජනතා ප්‍රසාදය දිනාගැනීමත්, හික්‍ෂු විනය නීති ලිහිල් ලෙස මහායානිකයන් විසින් සකස්කිරීමත්, ආදිය නිසා බුද්ධ ධර්මයත්, පාළි භාෂාවත්, බුද්ධජන්මභූමියෙන් අතුරුදහන් විය. එය ශ්‍රී ලංකාදීපයේ තහවුරු විය.

හෙළ අටුවා (හෙළපටුවා)

සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් දෙසිය පන්තිස් වැන්නෙහි අශෝක අධිරාජ්‍යයාගේ දායකත්වයෙන් පැලලුප් නුවරදී තුන්වන සංගායනාව පැවැත් විය. මොග්ගලීපුත්තනිස්ස මහා රහතන් වහන්සේගේ ප්‍රධානත්වයෙන් රහතන් වහන්සේලා දහසක් සම්බන්ධ වෙමින් මෙම සංගායනාව පවත්වා ඇත. සාහස්සිකා නමින් හඳුන්වන මෙම සංගායනාව නව මසකින් සම්පූර්ණ විය.

තෘතිය සංගායනාවසානයේ දඹදිව ථේරවාදාවරිය පරම්පරාවේ අවසන් පුරුෂයා වූ මොග්ගලීපුත්තනිස්ස මහා රහතන් වහන්සේගේ ශිෂ්‍ය

මිහිඳු මහා රහතන් වහන්සේ විසින් තෘතීය සංගායනාවේදී තෝරා බේරා ගෙන සංග්‍රහ කළ, ථේරවාදී ත්‍රිපිටකය ශ්‍රී ලංකාවට ගෙන එන ලදී. මිහිඳු හිමියන් විසින් ලක්දිවට ගෙන එන ලද පාළි ත්‍රිපිටකය මහා අරිට්ඨ රහතන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ කොට ඇති සිංහල හික්කුන් වහන්සේලා උගත්හ. පාළියෙන් තිබූ ත්‍රිපිටකයේ ගැටලු තැන් සිංහල ජනතාවට පැහැදිළි කරදීම අවශ්‍ය විය. බුද්ධ කාලයේ සිට වාචනා මාර්ගයෙන්, ආචාර්ය පරම්පරා වලින් පැවත ආ අර්ථ විවරණ ක්‍රම මිහිඳු හිමියන්ගෙන් සිංහල හික්කුන් වහන්සේලා උගෙන පාළි ත්‍රිපිටකයේ ගැටලු තැන් හෙළ බසින් අරුත් විවරණය කළහ. හෙළවුවා නමින් මේවා හඳුන්වයි.

අටුවා වනාහි ත්‍රිපිටකයට අයත් පොත් වලට ලියා ඇති ව්‍යාකෂ්‍යන සංග්‍රහ සමූහයයි. අටුවාවල පරමාර්ථය පෙළෙහි ඇති දුරවබෝධ වචන සහ ධර්මයේ ගැඹුරු තැන් විස්තර කිරීමත් අවශ්‍ය තැන් වලදී විස්තරාර්ථ සැපයීමත් ය. මෙම පරමාර්ථයෙන් ලියන ලද හෙළවුවා නම්,

මහා අට්ඨකථා
කුරුන්දි අට්ඨකථා
පච්චරිය අට්ඨකථා නම් වේ.

හෙළ අටුවා අතුරින් ප්‍රමුඛ ස්ථානය දරුවේ මහා අට්ඨකථාව හෙවත් මූල අට්ඨ කථාවයි. බුද්ධසෝම හිමියන්ගේ අට්ඨ කථා සියල්ලටම පාහේ ශරීරය කරගෙන ඇත්තේ මෙම අටුවාවයි. තුන් පිටකයටම අයත් අට්ඨ කථාවන්හි මහා අට්ඨකථාව ගැන සඳහන් වන බැවින් එය තුන්පිටකයම අළලා සකස් වුනු හෙළවුවාවක් වශයෙන් සැලකිය හැකිය. චස්තු විෂය අතින් සෙසු හෙළවුවාවන්ට වඩා පරිපූර්ණ වී තිබුණ මහා අට්ඨ කථාවේ, ලක්දිව සිදුවූ දේ පිළිබඳව බොහෝ වෘත්තාන්ත ද සඳහන්ව තිබුණ බව සිතා ගත හැකිය.

මහා පච්චරිය අට්ඨකථාවට එම නම ලැබුනේ පච්චරියක් හෙවත් පහුරක් උඩදී එය ලියන ලද බැවිනි. කුරුන්දිවෙලූ විහාරයේදී ලියන ලද හෙයින් කුරුන්දි අටුවා නම් විය.

මෙම ප්‍රධාන හෙළවුවාවන්ට අමතරව තවත් අටුවා කීපයක් දක්නට ඇත. අන්ධ අට්ඨකථාව එයින් එකකි. දකුණු ඉන්දියාවේ කාක්ඛ්විපුර

(කොන්ජිවරම්) යෙහි පැවති අටුවාවයි. එය ආන්ධ්‍රා භාෂාවෙන් ලියා ඇතැයි සැලකේ.

බුද්ධඝෝෂ හිමි

දඹදිව බෝමැඩට නුදුරු සෝෂ නම් ග්‍රාමයේ බමුණු කුලයක උපත ලද බුද්ධඝෝෂ වාදයෙහි දක්ෂ වූ රේවත නම් මහා තෙරපාණන් වෙත පැවිදි වූ බව ප්‍රචලිත මතයයි. බුද්ධඝෝෂ මහාබෝධී මණ්ඩපයට දකුණු දිග බමුණුගම උපන් බව සද්ධම්මසංගහ නම් පොතෙහි සඳහන් වේ. බෝමැඩට නුදුරෙහි සෝෂ නම් වූ ගමේ උපන් බව බුද්ධඝෝසුප්පත්ති නම් කථාවේ ද සඳහන් වේ. මෙවැනි විවිධ කරුණු විමර්ශනයෙන් පසුව බුද්ධඝෝෂ ජන්ම භූමිය මොරණ්ඩබේටක නම් ගම බව පිළිගෙන ඇත. ආන්ධ්‍රා දේශයේ ගුන්ටුර් දිස්ත්‍රික්කයේ පාල්නාඩ් නග්‍රන් පෙදෙසේ "කෝටතේමලි පූරි" "ගුන්ඩ්‍රි පල්ලි" යන ලඟ පිහිටි ගම් දෙක මොරන්ඩබේටක යැයි පැවසේ. උන් වහන්සේ උපන් පෙදෙස මොරන්ඩබේටක යැයි විසුද්ධි මග්ගයෙන් පෙනේ. මජ්ඣිමනිකායපිට්ක කථා සංදර්ශක ආචාර්ය මයුර සුත්ත පටිඨන හෝ මයුර රූප පටිඨන සඳහන් වන බැවින් එතුමා එහි විසූ බව ද සිතිය හැකිය.

ව්‍යාකරණ විෂයෙහි ද දර්ශන ශාස්ත්‍රයෙහි ද වෛදික ග්‍රන්ථ විෂයෙහිද ඉතිහාස පුරාවිද්‍යා විෂයෙහිද කායව්‍යවච්ඡේද විද්‍යාවන් හිද ලක්ෂණ ශාස්ත්‍රයෙහිද පැතිරී ගිය බුද්ධි ප්‍රභාවයක් එතුමා කෙරෙහි පැවති බව පැහැදිලිය. බුද්ධඝෝෂ හිමියන් ලංකාවට පැමිණීමට පෙර ඤාණෝදය නම් ධර්ම ප්‍රකරණයන් අත්පසාලිනි අටුවාවන් දඹදිව දී කළ බවද සඳහන් ය. බුද්ධඝෝෂ හිමියන් කලින් සර්වාස්ති වාදියෙකු ව සිට පසුව ථේරවාදී වූ බව ඇතැම් විවාරකයන්ගේ පිළිගැනීමයි.

බුද්ධඝෝෂ හිමියන් ලක්දිවට පැමිණියේ අනුරාධපුරය රාජධානිය කරගත් මහානාම රජ දවස බුද්ධ වර්ෂ 953-975 අතර කාලයේ ය. උන් වහන්සේ ලංකාවට වඩින විට අට්ඨකථා සංහිතා කීපයක්ම මේ දිවයිනේ පැවති බවත් ඒවා හෙළ බසින්ම උගත් බවත් මෙයින් සමහරක් ග්‍රන්ථ ස්වරූපයෙන්ද සමහරක් පූර්වාචාරීන්ගේ මතවාද ඇතුළත් වූන සාහිත්‍යය වශයෙන්ද පැවති බවත් ආචාර්ය අදිකාරම් මහතා පවසයි.

මිහිඳු හිමියන් දවසම ආරම්භ වූ සිංහල අටුවා කරා වසර 700ක පමණ කාලයක් සිංහල ත්‍රිපිටකය හෙළි පෙනෙළි කරමින් පැවතිණ. ත්‍රිපිටක පාළියට සිංහල අටුවා ලියා ඇතිබව දඹදිව විසූ රේවත හිමියන් දැන ගැනීමෙන් සිංහල අටුවා පාළියට පරිවර්තනය කිරීම, බුදු දහම විරස්ථායී වීමට හේතුවක් යැයි උන් වහන්සේ සලකා හෙලවුවා පාළියට පරිවර්තනය කිරීම සඳහා බුද්ධඝෝෂ හිමියන් ලක්දිවට එවන්න ඇතැයි සැලකිය හැකිය.

“බුද්ධඝෝෂ හිමියන් මෙහි පැමිණ බුදුන් වදාළ දෙලක්ෂ පන්සැත්තැදහස් දෙසියපනස් ග්‍රන්ථ සංඛ්‍යාවක් ඇති ආගමයට තුන්ලක්ෂ එක්සැදහස් සත්සියපනස් ග්‍රන්ථ සංඛ්‍යාවක් පමණ අටුවා කරා ලියා ආගමයෙහි පහත් නැගූ සේකැයි දහ යුතු යැයි” පුජාවලියේ සඳහන්ව තිබේ.

සංස්කාරකයෙකු හා අනුවාදයකු වශයෙන් බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ කාර්යය වූයේ තමන් ඉදිරියේහි වූ හෙළවුවාවන්හි අන්තර් ගත වූ විවරණ වෙනස් කිරීම නොව, ඒවා සකස් කිරීම සහ අවශ්‍ය ස්ථාන පිටු කරමින්, විස්තරාර්ථ දක්වමින්, විධිමත්ව සුගමව පාළි භාෂාවට නැගීමයි. බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ට අවිධිකථා සකස්කරන්නට මහාවිහාරයෙන් ඉඩ ලැබී ඇත්තේ මහාවිහාර වාචනා මාර්ගයට විරුද්ධ මත ඒවායේ ඇතුලත් නොවිය යුතුය. යන කොන්දේසිය ද සහිතවය.

“මහා අවිධිකථාව ශරීරය කොටගෙන මහාපච්චරිය කුරුන්දි ආදි විශුද්ධ අර්ථ කථාවන්හි යම් විනිශ්චයක් වේද එහි යුක්තාර්ථ සහ ඇතුලත් වන්නාවූ ස්ථවිර වාදයද අත්නොහරිමින් සංවර්ධනය හොඳින් ආරම්භ කරන්නෙමු”

“තවද එම අර්ථ කථාවලින් භාෂාන්තරය පමණක් අත්හැර විස්තර තැන් පිටුකොට සියලුම විනිශ්චයන් ඇතුලත් කොට කිසිම තනහි යුත් අත් නොඉක්මවා සංවර්ණනය කරන්නෙමු.” යි බුදුගොස් හිමියෝ පවසති.

බුද්ධඝෝෂ හිමියන් විසින් කරන ලද අවිධිකථා සියල්ලම මිහිඳු මාහිමියන් විසින් ලක්දිවට ගෙන එන ලදුව මහා විහාරිකයන් විසින් ආරක්ෂා කරනු ලැබූ හෙළවුවාවන්හි පාළි අනුවාද බවත් මහා අවිධිකථාවේ සාරය ගෙන පාළි අවිධිකථා රචිත බවත් මෙම අවිධිකථාවල සඳහන් වේ.

මේ අනුව බුදුගොස් හිමියන්ගේ කාර්යය වුයේ බුදු සමය පිළිබඳව අමුතුවෙන් පොත් ලිවීම නොව එතෙක් හෙළවුවා වන්නි ආ කරුණු විධිමත්ව හා සුගම්ව පාළි භාෂාවට නැගීම වෙයි. පාළි අටුවා පොත් වලින් අඩකටත් වඩා සපයා ඇත්තේ බුදුගොස් හිමියන් විසිනි. බෞද්ධ අට්ඨකථාවාරීන් අතුරෙන් එතුමා ශ්‍රේෂ්ඨතමයා යි. එතුමාගේ ජීවන චරිතය වටා විවිධ ජනප්‍රවාද ගෙති ඇත්තේ ඒ නිසාමය. එතුමා මෙලොව පහල වූයේ “බුදුන්ගේ පර්යාප්ති ශාසනය දීර්ඝ කාලයක් නිර්මලව පවත්වාගෙන යාම සඳහා පාළි අට්ඨකථා ලිවීමටමය” යන ජනප්‍රවාදයක් ද ඇත.

අටුවා විස්තර

විනය පිටකය

උභය විගඩ්‍ධ	1 පාරාජික පාළි	1. ආණ්ඩ දෙසනා	සමන්තපාසාදිකා	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
	2. පාවිත්තිය පාළි	2. යථාපරාධ සාසන	විනය අට්ඨකථා		
බන්ධක	3. චුල්ල වග්ග පාළි	3 සංවරාසංවර කථා			
	4. මහාවග්ග පාළි				
පරිවාර	5. පරිවාර පාළි				
		සිංඛුපාතිමොක්ඛ කථිබ්‍රා විතර්ණී	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.	
		සිංඛුණී පාතිමොක්ඛ (මාතිකධ්‍යාන)			

අභිධර්ම පිටකය

1. ධම්මසංගණිප්පකරණ	1. පරමසර දේසනා	අත්පාලිනී	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
2. විභංගප්පකරණ	2. යථාධම්ම සාසන	සමමාග විනොදනී	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
	3. නාමරූප පරිවේජකම්			
3. කථාවත්තූප්පකරණ			බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
4. පුද්ගලපඤ්ඤාප්පකරණ				
5. ධාතුකථාප්පකරණ		පරමසරදීපනී		
6. යමකප්පකරණ		පඤ්චප්පකරණට්ඨකථා		
7. පටිඨානප්පකරණ				

සූත්‍ර පිටකය

1. දීඝනිකාය	1. වොහාර දේශනා	සුමඬිගල විලාසිනී	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
2. මජ්ඣිමනිකාය	2. යථාසුදල්මසාසන	පපඤ්ච සුදනී	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
3. සංයුක්තනිකාය	3. දිට්ඨි විනිවේශන කථා	සාරස්ප්පකාසිනී	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
4. අංගුත්තරනිකාය		මනෝරත්තපුරණී	බුද්ධඝෝෂ හිමි	5වන ශ.ව.
5. බුද්දකනිකාය				

1. බුද්දකපාධි	පරමසර් ජොතිකා	බුද්ධසෝම ගිමි	5වන ශ.ව.
2. ධම්මපද	ධම්ම පදධං කථා	බුද්ධසෝම ගිමි	5වන ශ.ව.
3. උදාන	පරමසර් දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
4. ඉතිවුත්ථක	පරමසර් දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
5. සුත්තනිපාත	පරමසර් ජොතිකා	බුද්ධසෝම ගිමි	5වන ශ.ව.
6. විමානවත්ථු	පරමසර් දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
7. ජප්ත වත්ථු	පරමසර් දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
8. ජේර ගාථා	පරමසර් දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
9. ජේරී ගාථා	පරමසර් දීපනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
10. ජාතක ජාතකට්ඨකථා		බුද්ධසෝම ගිමි	5වන ශ.ව.
11. නිද්දේස (චූල්ල - මහා)	සද්ධම්ම ජොතිකා	උපසේන ආචාර්ය	6වන ශ.ව.
12. අපදාන (ජේර-ජේරී)	විසුද්ධජනවිලාසනී	මහානාම ආචාර්ය	7වන ශ.ව.
13. පටිසම්භිදා මග්ග	සද්ධම්මජපකාසිනී	ධම්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
14. බුද්ධ වංස	මධුරත්නජපකාසිනී	බුද්ධදත්ත ගිමි	5වන ශ.ව.
15. වරියාපිටක	පරමසර් දීපනී විසුද්ධ මග්ග	ධම්මපාල ආචාර්ය බුද්ධසෝම ගිමි	5වන ශ.ව. 5වන ශ.ව.
නෙත්තිජපකරණ	නෙත්ති අට්ඨකථා	ධර්මපාල ආචාර්ය	5වන ශ.ව.
චතුහණවාරපාළි	චතුහණවාර අට්ඨකථා	ආනන්ද චන්දනතු	8වන ශ.ව.

බුද්ධසෝම ගිමියන් විසින් පාළියට නොනගන ලද අට්ඨ කථා පාළියට නගන ලද්දේ බුද්ධදත්ත, ධම්මපාල, උපසේන සහ මහානාම තෙරණුන් විසිනි.

බුද්ධදත්ත ගිමි

බුද්ධසෝම ගිමියන්ගේ සමකාලීනයෙකි. මධුරත්න විලාසිනි නම් බුද්ධ වංශ අටුවාව උත්වහන්සේ ලියා ඇත.

උපසේන ගිමි

සද්ධම්මජෝතිකා නම් නිද්දේශ අට්ඨකථාව මහාපරිවේනවාසී උපසේන ගිමියන් විසින් කරන ලදි.

මහානාම ගිමි

පටිසම්භිදාමග්ග අට්ඨකථාව වන සද්ධම්මජපකාසිනිය මුත්වහන්සේ විසින් ලියා ඇත.

ධම්ම පාල හිමි

පරමසුද්ධිපති අට්ඨකථා - (උදාන - ඉතිවුත්තක - විමානවත්තු - පෙනවත්තු - පෙර පෙරි ගාථා අට්ඨකථා) මුත්තන්තේසේ ලියා ඇත.

මෙම අට්ඨකථාවන් උගෙන ඒවා ආරක්ෂා කළ අය අට්ඨකථිකා නමින් හඳුන්වා ඇත. අට්ඨකථා චරියා යනු අට්ඨකථා සම්පාදනය කළ ආචාර්යචරයෝය. ආචරිය වාද ආචරිය මත ආචරියා වාද යන නම් වලින් කියවෙන්නේ අට්ඨකථාවන් මැයි.

අට්ඨකථාවන් පිළිබඳ විවිධ විවේචන හා මතවාද උගතුන් අතර පවති. මෑතකාලීන වියතුන් අතුරින් අග්ගමහා පණ්ඩිත පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත හිමියෝ එවැනි විවේචකයෙකි. උත්තන්තේසේගේ අටුවා පරීක්ෂණ නම් පොතෙන් එවැනි විවේචන ඉදිරිපත් කර ඇත. අටුවාකථා බුදුන් වහන්සේගේ දේශනා නොවන බව කවුරුත් පිළිගනිති. අටුවාචාරීන් වහන්සේලා අතරද විවිධ මතබේද තිබූ බව දක්නට ඇත. වසර හත්අට සියයක් ගෙන ආ ලිඛිතව නොතිබූ අර්ථ කථා සාහිත්‍යයට ඒවැනි දේ ඇතුළත් වන්නට පහසුකම් තිබේ. මිහිඳු හිමියන් විසින් ගෙන එන ලද පාළි විවරණ මහාවිහාරික භික්ෂූන් විසින් සිංහලට පරිවර්තනය කොට එම හෙළටුවා පස්වන සියවසේ දී බුද්ධසෝම හිමියන් විසින් නැවත පාළි භාෂාවට පරිවර්තනය කළ බව පිළිගත් සම්ප්‍රදායයි. මේ තැන් වලදී එම මතිමතාන්තර ඇතුළත් වන්නට ඇති බව සිතිය යුතුයි.

මහාවිහාරීය සම්ප්‍රදාය එකකි. අභයගිරි ජේතවන පරම්පරාහිද එවැනි සම්ප්‍රදායයන් පැවතුන බවට සැකයක් නැත. ස්වකීය පාරම්පරික මත වලට පටහැනි සුත්‍ර ධර්මයන් පෙළෙහි ඇති බව දැන දැනත් සිය මතය තහවුරු කරණු සඳහා ඒවා මදකිනිදු වෙනස් නොකර, සංගායනා වලදී පැවති තත්ත්වයෙන්ම ත්‍රිපිටකය රැකගෙන ඒම ගැන මහාවිහාරීය පරම්පරාවට බෞද්ධයාගේ ප්‍රණාම පූර්වක ගෞරවය හිමිවිය යුතුය.

මේ අන්දමින් පැවතගෙන ආ අට්ඨකථා අපේ භාමුදුරුවරු තවත් වර්ෂ සිය ගණනක් තම ආරාම වල පොත්ගුල් වල තබා පුස්තකාල වල තැන්පත්කොට උදේ සවස සුවඳ දුම් අල්ලා ධර්ම ගෞරවයෙන් ධර්ම රත්නය රැකගෙන ආහ. අනගාරික ධර්මපාලතුමාගේ ජාතික ආගමික

වැඩපිළිවෙල ආරම්භ වීමෙන් පසුව එතුමාගේම පවුලේ නෑයන් විසින් අවියකපා මුද්‍රණය කිරීමේ වැඩපිළිවෙළ ආරම්භ කර ඇත. ඒ ධර්මපාල තුමා විසින් ඇති කරණ ලද ආගමික ප්‍රබෝධයේ එක් ආභාෂයකි. 1916 ජූලි 05 වන දින ත්‍රිපිටක මුද්‍රණ සභා නම් ආයතනයක් සයිමන් ඇලෙක්සැන්ඩර් හේවාචිකාරණ මහතුන්ගේ මැදිහත් වීමෙන් කොල්ලුපිටියේ ජලාම්ස් හවුස්හි පිහිටුවා ඇත. 1929 ජුනි 29 දින මෙම ත්‍රිපිටක සභාවේ රැස්වීමක් කොළඹ ඩික්මන් පාරේ තක්සලා හිදී පවත්වා තිබේ. මෙම රැස්වීමට අති පුජ්‍ය හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගල මහ නාහිමියන්ද, රත්මලානේ ශ්‍රී ධම්මානන්ද ධර්මාලෝක නායක හිමිවරුන්ද ප්‍රධාන පණ්ඩිත ධර්මධර හික්කුන් වහන්සේලා 25 නමක් සහභාගී වූ බව සඳහන් වේ. අනගාරික ධර්මපාල තුමා ප්‍රධාන සාසනමාමක පිරිසක්ද මෙම රැස්වීමට සහභාගී වී ඇත. මෙම නායක පණ්ඩිත ස්ථාමීන් වහන්සේලා එක් එක් අටුවා ග්‍රන්ථ සංස්කරණය භාරගත් බවද සඳහන් වේ.

සවිමන් හේවා චිකාරණ මහතාගේ අභාවයෙන් පසුව සෝමලතා හේවාචිකාරණ ළමාතැනි විසින් ත්‍රිපිටක මුද්‍රණය සඳහා අරමුදල පිහිටුවීය. ඒම අරමුදල මගින් හේවා චිකාරණ අවියකපා ග්‍රන්ථ සමූහය මුද්‍රණය කර ඇත. ආගම ධර්මය ඉතිහාසය පුරාවිද්‍යාව, සාහිත්‍යය ආදී ශ්‍රී ලංකා සංස්කරණ විවිධ ක්ෂේත්‍රයන් පර්යේෂණාත්මක අධ්‍යයන වලට යොමු කරමින් ශාස්ත්‍රීය පොතපත සපයා සංස්කෘතිය පිළිබඳව අවබෝධයක් ජනතාවට ලබාදීමේ අරමුනින් 1845 දී ආරම්භ කළ ශ්‍රී ලංකා රාජකීය ආසියාතික සමිතියේ අවියකපා සිංහලට පරිවර්තනය කිරීමේ ව්‍යාපෘතිය මගින් පොත් දහයක් මුද්‍රණය කිරීම මහඟු කාර්යයකි.

අභාවයට යන පැරණි බෞද්ධ පොත්පත් හා අලුතින් ලියැවෙන බෞද්ධ පොත් පත් මුද්‍රණය කරවීමත් ඉංග්‍රීසි බෞද්ධ පොත්පත් සිංහලයට පරිවර්තනය කර මුද්‍රණය කිරීමෙන් පරපුරෙන් පරපුරට බුද්ධ ධර්මය ගෙන යාමත් බෞද්ධ සංස්කෘතියේ ආරක්‍ෂාවත් සඳහා පිහිටුවා ඇති අප ආයතනය වන බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය මගින් බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටකයේ පුනර්මුද්‍රණය නිමවීමෙන් පසුව අවියකපා සිංහලට පරිවර්තනය කොට මුද්‍රණය කිරීමට ප්‍රතිපත්ති සකස් කළහ. සිංහලෙන් මුද්‍රණය අවසන් කොට අටුවා කපා ඉංග්‍රීසියට පරිවර්තනය කර මුද්‍රණය කිරීම අපේ අදහසයි.

"කථා පවත්නී" නම් පාඨයක් ත්‍රිපිටකයේ අංගුත්තර නිකායේ සඳහන් වෙයි. ධර්ම දේශකයා පෙළෙන් අටුවාවත් දැනී නම් දහම් අසන්නා පෙළෙන් අටුවාවත් දැනීමේ දහම් දෙසන්නාත් අසන්නාත් දෙදෙනාම පෙළෙන් අටුවාවත් දැනීමේ එම ධර්ම දේශනාව සාර්ථක දේශනාවක් වන බව මෙහි සාමාන්‍ය අදහසයි. තථාගත ධර්මය වඩාත් ප්‍රකට වීම විවෘත වීම එහි පැවැත්මට හා උත්තරීතර භාවයට හේතුවන බව සඳහන්ය. මෙම කරුණු පිළිබඳ විමසිලිමත් වන විට අට්ඨකථා පරිවර්තනයේ හා මුද්‍රණයේ අවශ්‍යයතාවය වඩාත් පැහැදිලි වන්නේය. එයට අමතරව විශ්ව විද්‍යාලවල පාළු හා බෞද්ධ අධ්‍යයනංශවල උසස් අධ්‍යාපනය ලබන ශිෂ්‍යයන්ට විෂය නිර්දේශානුකූල අට්ඨකථා වල සිංහල පරිවර්තන නොමැති කමේ බාධාවද, එම ගුරු ශිෂ්‍ය දෙපිරිසටම මේ මගින් දුරු කිරීමද අපේ පරමාර්ථයකි.

අපගේ ඉල්ලීම ද, පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත වැළඹිටියාවේ කුසලධම්ම නාහිමියන්ගේ අනුශාසනාව ද, අනුව අටුවා කථා සිංහලට පරිවර්තනය කර මුද්‍රණය කරවීමේ භාරදුර කර්තෘත්වය ශ්‍රී ලංකා ජනරජයේ වර්තමාන ආගමික අමාත්‍යාංශය මගින් ඉතාම කෙටි කාලයක් තුළ අවසන් කිරීම සඳහා අපට පවරන ලදී. බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක පුනර් මුද්‍රණය මගින් අප දක්වූ ආදර්ශයත් ගොඩනැගූ විශ්වාසයත් මෙයට හේතු වූ බව නිසැකය. මෙම කාර්ය අපට පැවරීම පිළිබඳව ශ්‍රී ලංකා ජනරජයේ ගරු ජනාධිපතිතුමන්ට ගරු අගමැති තුමන්ට ගරු බුද්ධ ශාසන නියෝජ්‍ය ඇමතිතුමන්ට අමාත්‍යාංශයේ ලේකම් මහතාට, අමරහේවා මද්දුම මහතාට අපේ කෘතඥතාවය පුණ්‍යානුමෝදනා පූර්වකව පළකරමු.

අටුවා පරිවර්තනයේදී එක් එක් පොත භාරගෙන මැනවින් සිංහලට පරිවර්තනය කරදුන් පණ්ඩිත ස්වාමීන් වහන්සේලාට ද උගත් ගිහි මහතුන්ට ද අපගේ කෘතඥතාවය හිමි වේ. සිංහල අටුවා පරිවර්තන සම්කෂණය කළ උගත් ගිහි පැවිදි දෙපිරිසටම අපගේ කෘතඥතාව හිමිවේ.

අටුවා කථා පරිවර්තන කාර්යය සම්බන්ධ කරමින් කටයුතු කළේ විජිතනන්ද සරත්චන්ද්‍ර මහතාය. එම ග්‍රන්ථාවලිය මුද්‍රණය කරවීමේ කාර්යය භාර වූයේ අප ආයතනයේ මුද්‍රණ කටයුතු අධ්‍යක්ෂ පාලිත ලියනගේ මහතාට ය. මෙම මහත්වරු දෙපලම ඉතා උනන්දුවෙන් මෙම කටයුතු වල නියැලීම පිළිබඳව එම මහත්වරුන්ට ද මාගේ කෘතඥතාවය පළවේ. මෙයට අමතරව

මෙම කාර්යයට හොඳ හිතීන් අවංකව සහාය දුන් සියලුදෙනාටම පින් පුරවමින් ආසිරි පතමින.

මෙයට

ශාසනස්තීරීකාමී,

කීර්ම විමලජෝති ස්ථවිර

අධ්‍යක්ෂ, බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය

නැදීමාල

දෙහිවල.

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානයේ අවධිකථා පරිවර්තන මණ්ඩලය.

පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිතඅම්බලංගොඩ ශ්‍රී සුමංගල නායක මාහිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත ආඥාවල දේවසිරි නායක මාහිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත තුඹුල්ලේ ධම්මානන්ද නායක මා හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත යාලේගම වන්දකිත්ති හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත මැදලයන්ගොඩ විජයකිත්ති හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත වටගෙදර විමලබුද්ධි හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත විදුරුපොල ආනන්ද හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත හත්තොටුවේ ඉන්දරත්න හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත පල්ලේගම සමිත හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත මාවනාතේ සෝමිත්ඳ හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත බලපිටියේ සිරි සිවලි හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත ඇස්වත්තේ රේවත හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත බඹුරුගම ධම්මවංස හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත මැදගම් පිටියේ විජිතධම්ම හිමිපාණන් වහන්සේ.
 පූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත පන්නල සුමේධ හිමිපාණන් වහන්සේ.

රාජකීය පණ්ඩිත	කීර්ති නාරම්පනාව මහතා.
ශාස්ත්‍රවේදී	ඇන්.එච්. පෙරේරා මහතා.
රාජකීය පණ්ඩිත	ජේ.පී. නිමල් ලාල් රංජිත් මහතා.
රාජකීය පණ්ඩිත	ටී.ජී. ජයතිලක මහතා.
රාජකීය පණ්ඩිත	ඒ.ඇම්.ඩී.වයි. සරත්චන්ද්‍ර අමරතුංග මහතා.
රාජකීය පණ්ඩිත	එච්.පී.ඇස්. නිශ්ශංක මහතා.
රාජකීය පණ්ඩිත	බී.එම්.පී. බාලසූරිය මහතා. (නීතිඥ)
රාජකීය පණ්ඩිත	සෝමරත්න ගම්මන් වෙල ගෙදර මහතා
රාජකීය පණ්ඩිත	දයා ගුණසේකර මහතා.
ශාස්ත්‍රවේදී	ඩබ්ලිව්.ඇල්.පී. ධර්මදාස මහතා
ශාස්ත්‍රවේදී	ජිනදාස ගොඩකන්ද මහතා.
රාජකීය පණ්ඩිත	ලසිත් නලන්ත මහතා.
රාජකීය පණ්ඩිත	පී.ඇල්.කේ. පෙරේරා මහතා.

සම්බන්ධීකරණය :- විජිතනන්ද සරත්චන්ද්‍ර මහතා.

බෞද්ධ මධ්‍යස්ථානයේ අවිධිකථා පරිවර්තන සමීක්ෂණ මණ්ඩලය

01. පූජ්‍ය මැදගම්පිටියේ විජිතධම්ම හිමිපාණන් වහන්සේ
(ශ්‍රී ලංකා විශ්ව විද්‍යාලය ජේරාදෙණියේ කටිකාචාර්ය)
02. පූජ්‍ය කොටියාගල උපරතන හිමිපාණන් වහන්සේ
(කැලණිය විශ්ව විද්‍යාලයේ කටිකාචාර්ය)
03. පූජ්‍ය මැදලයන් ගොඩ විජයකිත්ති හිමිපාණන් වහන්සේ
ශාස්ත්‍රපති.
04. පූජ්‍ය ඇස්වත්තේ රේචක හිමිපාණන් වහන්සේ ශාස්ත්‍රපති
05. පණ්ඩිත දයාගුණසේකර මහතා (රාජ්‍යභාෂා දෙපාර්තමේන්තුව)
06. හේමචන්ද්‍ර දිසානායක මහතා ශාස්ත්‍රවේදී.
07. පණ්ඩිත ඒ. ලසිත් නලන්ත මහතා (රාජ්‍යභාෂා දෙපාර්තමේන්තුව)
08. පණ්ඩිත සිරිමෙවන් සේනක මහතා ශාස්ත්‍රවේදී

සංශ්‍රාපනය

ලොවුතුරා තර්කයෙන් වහන්සේ විසින් කප්ගිම් කොට පවතින ලෙසට දේශනා කරන ලද සද්ධර්මය අඩංගු පිටකයෙන් සුත්‍ර පිටකය දීඝ, අඬගුත්තර, මජ්ඣිම, සංයුත්ත, බුද්දක යන නිකාය. ග්‍රන්ථ පඤ්චකයෙන් සමන්විත වේ.

ත්‍රිපිටකයෙහි සඳහන් කරුණු අවබෝධ කර ගැනීම පහසු වනු පිණිස උගත්, කෘතහස්ත මහ තෙරුන් වහන්සේලා විසින් ලියන ලද විස්තරාර්ථ කථා ඇතුළත් ග්‍රන්ථ "අට්ඨකථා" යනුවෙන් හැඳින්වේ. අනුරපුර රජදහනේ මුල් යුගයේදීම හෙල බසින් අටුවා ලියන ලද නමුදු එම ග්‍රන්ථ අභාවයට පත්ව ඇත. පාලි අට්ඨකථා රචනය ද අනුරාධ පුර යුගයේම ආරම්භ විය. එම අට්ඨ කථා රචකයන් අතර බුද්ධඝෝෂ මහ තෙරුන් වහන්සේ අග්‍රගණ්‍ය වෙති. උන්වහන්සේ විසින් "සංයුත්ත නිකාය" ට ලියන ලද අට්ඨකථාව "සාරත්ථප්පකාසිනී" නම් වේ. මුද්‍රණ ශිල්පය නො පැවති අතීතයේ යම් ග්‍රන්ථයෙක පිටපතක් අවශ්‍ය වූ විටෙක එම පිටපත ලියන ලද්දේ පුස්තකාලයෙහි පන්තිදෙන ලිවීමේ හැකියාව තිබූ අයකු විසිනි. චරිත් වර මෙසේ පිටපත් කිරීමේදී ඇතැම් විට අක්ෂරදෝෂ හා වාක්‍ය දෝෂ ඇති වීම ස්වාභාවික සිද්ධියකි. සංයුත්ත නිකායට්ඨ කථාවද එයින් මිදුණේ නොවේ. ඒ බව දුටු බුද්ධ ධර්මය හා පාලි භාෂාව පිළිබඳ හසල දැනුමින් යුත් ගරු පණ්ඩිත විදුරුපොල පියතිස්ස මහානායක හිමි පාණන් විසින් සංශෝධනය කොට මුද්‍රණය කරන ලද සංයුත්ත නිකායට්ඨ කථාවේ තුන්වන කොටස මා විසින් සිංහලයට පරිවර්තනය කරන ලදී. පරිවර්තනය සඳහ මූලාශ්‍රය වශයෙන් භාවිතා කරන ලද්දේ ඉහත සඳහන් සංශෝධිත ග්‍රන්ථයේ ක්‍රි.ව. 1930 දී නිකුත් කරන ලද හේවාචිතාරණ මුද්‍රණයයි.

හේදී සඳහන් කළ යුතු අමතර කරුණක් වන්නේ පාලි අටඨ කථාව ද කියවා එහි පරිවර්තන කෘතිය වූ මෙය කියවන පාඨකයන්ගේ ප්‍රයෝජනය තකා, හැකි අවස්ථාවන්හිදී සිංහල පරිවර්තනයේ වාක්‍ය යෝජනය පාලි වාක්‍ය යෝජනයට ආසන්න වනසේ යෙදීමට පෙළඹුණ බවයි.

අටුවා ග්‍රන්ථ සිංහල භාෂාවෙන් කියවන්නවුන් වෙත සන්නිවේදනය කර තැබිය යුතු විශේෂ කරුණක් ද පවතී. නැඟී එන බෞද්ධ ප්‍රබෝධයේ අවශ්‍යතාවය අනුව උගතුන් කීප දෙනෙකුත් විසින්ම පාලි ත්‍රිපිටකය සිංහලයට පෙරලා මුද්‍රණය කරවා ඇත. ඒ සමඟම, පාලි අටඨකථාවන්ගේ සිංහල පරිවර්තනයන්හි අවශ්‍යතාවයත්, එහි අනාගත ප්‍රයෝජනයත් දුටු දෙහිවල බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානයේ අධ්‍යක්ෂ ගෞරවණීය කිරම විමලජෝති ස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ ශ්‍රී ලංකා ජන රජයේ අනුග්‍රහය ද ලබා ගෙන පාලි අටුවා ග්‍රන්ථ සිංහලයට පරිවර්තනය කරවීමේ භාරදුර වග කීමට ධේර්යයෙන් යුතුව උරදීම වර්තමාන සහ අනාගත ධර්ම කාමීන්ගේ භාග්‍යයක් බව සඳහන් කර තබනුයේ මෙම පූර්වා දර්ශය තවත් හික්ෂුන් වහන්සේලාගේ ධේර්යය පිණිස හේතුවේවා යන ප්‍රාර්ථනයෙන් යුතුවය.

තවද, බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානයේ සරත්වන්ද්‍ර මහතා විසින් ඉටුකරනු ලබන සම්බන්ධීකාරක සේවයද අගය කළ යුතුය.

මෙම පරිවර්තන කාර්යය පින්කමක් ලෙස සලකා එහි නිරත වීම සඳහා මා දිරිමත් කළ ආචාරිනී වන්ද්‍රා ගොඩකන්ද මහත්මියටත්, පාලි ඉංග්‍රීසි හා පාලි සිංහල ශබ්දකෝෂ සපයන දී මා හට විශාල පහසුවක් ලබා දුන් ශ්‍රී ලංකා ටෙලි කොමිහි ඉංජිනේරු බී. පණ්ඩුල ගොඩකන්ද මහතාටත් මගේ පුණ්‍යානු මෝදනාව හා ස්තූතිය පිරිනැමේ.

පිතඳාස ගොඩකන්ද.

පටුන

34. වේදනා සංයුත්තය. 01-159

පළමුවන පණණාසකය

34-1-1 අනිච්ච වර්ගය	01
34-1-2 යමක වර්ගය	04
34-1-3 සබ්බ වර්ගය	06
34-1-4 ජාති ධර්ම වර්ගය	16
34-1-5 අනිච්ච වර්ගය	17

දෙවැනි පණණාසකය

34-2-1 අවිජ්ජා වර්ගය	18
34-2-2 මිගජාල වර්ගය	19
34-2-3 ගිලාන වර්ගය	23
34-2-4 ඡන්ත වර්ගය	25
34-2-5 ඡළ වර්ගය	37

තෙවැනි පණණාසකය

34-3-1 යොගකෙවම වර්ගය	44
34-3-2 ලෝක කාමගුණ වර්ගය	45
34-3-3 ගහපති වර්ගය	51
34-3-4 දේවදුත වර්ගය	59
34-3-5 නව පුරාණ වර්ගය	62

මෙහි පටුන PDF පිටු අංක 21 සිට 25 තෙක් ඇති බව මතකතබා ගන්න.
මාතෘකා හෝ පිටු අංක Click(ක්ලික්) කිරීමෙන් ක්ෂණිකව අදාළ තැනට යොමු වේ.
🌸 ඔබ, අප සැමට තෙරුවන් සරණයි!.

	සිවු වැනි පණතාසනය	
	34-4-1 නන්දික්ඛය වර්ගය	64
	සට්ඨි පෙය්‍යාල	64
	34-4-2 සමුද්ද වර්ගය	65
	34-4-3 ආසිවිස වර්ගය	69
	34-4-4 පළමුවන සහගාථ වර්ගය	147
	34-4-5 රතොගන වර්ගය	152
	34-4-6 අට්ඨසනපරියාය වර්ගය	155
	සළායතන වර්ගය	
35.	මාතුගාම සංයුත්තය	160
36.	ජම්බුබාදක සංයුත්තය	162
37.	සාමණ්ඩක සංයුත්තය	164
38.	මොග්ගල්ලාන සංයුත්තය	165
39.	චිත්ත සංයුත්තය	166
40.	ගාමනී සංයුත්තය	178
41.	අසඬ්ඛත සංයුත්තය	188
42.	අව්‍යාකත සංයුත්තය	190

මහා වර්ගය

43.	මග්ග සංයුත්තය	193
	43-1 පළමුවැනි වර්ගය	193
	43-2 දෙවැනි වර්ගය	207
	43-3 තෙවැනි වර්ගය	211
	43-4 සිව්වැනි වර්ගය	212
	43-5 අඤ්ඤානිත්ථිය පෙය්‍යාල වර්ගය	213
	43-6 සූරිය පෙය්‍යාල වර්ගය	214
	43-7 ඵකධම්මපෙය්‍යාලවග්ගදිය/අප්පමාද වර්ගය	215
	43-8 බලකරණිය වර්ගය	217
	43-9 ඒසනා වර්ගය	219
	43-10 ඕස වර්ගය	219
44.	ධොජ්ඣකඛ්ඣ සංයුත්තය	220
	44-1 පබ්බත වර්ගය	220
	44-2 ගිලාන වර්ගය	232
	44-3 උදායි වර්ගය	233
	44-4 නිවරණ වර්ගය	236
	44-5 චක්ඛවර්ති වර්ගය	238
	44-6 ඛොජ්ඣකඛ්ඣ වර්ගය	242
	ආනාපාන වර්ගය	264
	නිරෝධ වර්ගය	265
45.	සතිපට්ඨාන සංයුත්තය	266
	45-1 අම්බපාලි වර්ගය	266
	45-2 නාලන්දා වර්ගය	301
	45-3 සීලට්ඨිති වර්ගය	325
	45-4 අනනුස්සුත වර්ගය	327

	45-5 අමත වර්ගය	328
46.	ඉන්ද්‍රිය සංයුත්තය	330
	46-1 සද්ධිඤ්ඤා වර්ගය	330
	46-2 මුද්‍රාතර වර්ගය	333
	46-3 ඡළිඤ්ඤා වර්ගය	337
	46-4 සුඛිඤ්ඤා වර්ගය	342
	46-5 ඡරා වර්ගය	345
	46-6 සුකරකත වර්ගය	350
	46-7 සම්බන්ධ වර්ගය	352
47.	සම්පාදන සංයුත්තය	353
48.	බල සංයුත්තය	354
49.	ඉද්ධිපාද සංයුත්තය	355
	49-1 වාපාල වර්ගය	355
	49-2 පාසාද කම්පන වර්ගය	361
	49-3 අයෝග්‍ය වර්ගය	367
50.	අනුරුද්ධ සංයුත්තය	368
	50-1 රතනාගත වර්ගය	368
	50-2 සහස්ස වර්ගය	369
51.	කඩාන සංයුත්තය.	369
52.	ආනාපාණ සංයුත්තය	369
	52-1 ඒකධර්ම වර්ගය	369
	52-2 ආනන්ද වර්ගය	381

53.	සෝතාපත්ති සංයුත්තය	383
	53-1 වේළුද්වාර වර්ගය	383
	53-2 රාජකාරාම වර්ගය	391
	53-3 සරකානි වර්ගය	396
	53-4 පුඤ්ඤාභි සන්ද වර්ගය	399
	53-5 සගාථ පුඤ්ඤාභිසන්ද වර්ගය	400
	53-6 සප්පඤ්ඤ වර්ගය	401
	53-7 මහා පඤ්ඤ වර්ගය	403
54.	සච්ච සංයුත්තය	404
	54-1 සමාධි වර්ගය	404
	54-2 ධම්මවක්කප්පවත්තන වර්ගය	408
	54-3 කෝට්ඨාම වර්ගය	412
	54-4 සිංසපා වන වර්ගය	413
	54-5 පපාන වර්ගය	415
	54-6 අභිසමය වර්ගය	418
	ආමකධඤ්ඤ පෙය්‍යාල	418

සාරථිප්පකාසිනි නම් වූ සංයුත නිකායට්ඨ කථා හි තෙවන කොටස සිංහල පරිවර්තනය

නමෝ තසස භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධසස

34-1-1-1

සමායතන වග්ගයේ පළමු වැන්නෙහි වක්ඛුං (හෙවත් ඇස) යනු නැණැස ද, මසැස ද යන දෙතෙකයි. එහි නැණැස (හෙවත් ඤාණ වක්ඛුං) යන්න බුදු ඇස. දහම් ඇස, සමතැස, දිවැස, පැණැස යනුවෙන් පස් වැදූරුම් වේ. ඒ (ඇස්) අතුරෙහි බුදු ඇස (හෙවත් බුද්ධවක්ඛු) යනු චිත්ත ස්වභාවය හා සැඟවුණ චෛතසික ක්ලේශයන් හඳුනාගැනීමේ නුවණ ද, සාමාන්‍ය ඉන්ද්‍රියයකට ගෝචර නොවන තත්ත්වයන් හඳුනා ගැනීමේ නුවණ ද වෙයි. මේ අදහස බුදු ඇසින් ලොව බලන සේක (හෙවත් බුද්ධ වක්ඛුනා ලොකං ඔලො කෙනෙතා") යි යනුවෙන් කියූ තන්හි ද දැක්වේ. දහම් ඇස යනු යටත් පිරිසෙයින් (සෝවාන්, සකෘදාගාමී, අනාගාමී යන) මාර්ග තුන ද, එම එල තුන ද (අවබෝධ කරගැනීම) වේ. මෙම දහම් ඇස (හෙවත් ධම්මවක්ඛු) යන්න "කෙළෙස් නැත්තා වූ ද? කෙළෙස් පහ කළා වූ ද දහම් ඇස පහළ විය"(හෙවත් චිරජං, චිතමලං ධම්මවක්ඛුං උදපාදි) යන තන්හි දැක්වේ. සමතැස (හෙවත් සමන්තවක්ඛු) යනු සියල්ල දක්නා නුවණයි. මෙය ප්‍රාසාදයකට නැගී භාත්පස හැම දෙයක්ම වෙත තෙත් යොමු කිරීමක්" (හෙවත් පාසාද මාරුය්හ සමන්ත වක්ඛු) ලෙසින් දැක්වේ. දිවැස (හෙවත්

දිබ්බ වක්‍ර) යනු දර්ශන ශක්තිය වර්ධනය කර ගැනීමෙන් උපන් නුවණයි. මෙය "පිරිසිදු වූ දිව ඇසින්" (හෙවත් දිබ්බෙන් වක්‍රනා විසුද්ධෙන්) යන තත්ති දක්වේ. පැණැස (හෙවත් පඤ්ඤා වක්‍ර) යනු චතුරායඝී සත්‍යය පිරිසිදු දැනීමේ නුවණයි. මෙය ඇස පහළ විය. (හෙවත් වක්‍රං උදපාදි) යන තත්ති දක්වේ. මසැස (හෙවත් මංස වක්‍ර) ද දෙවැදූරුම් වේ. එනම් භෞතික ඇස (හෙවත් ද්‍රව්‍යමය ඇස, හෙවත් සසම්භාර වක්‍ර) ද, පෙනීම ලබා දෙන ඇස (හෙවත් පසාද වක්‍ර) ද වශයෙනි. ඒ දෙක අතුරෙන් භෞතික ඇස (හෙවත් සසම්භාර වක්‍ර) වනාහී මෙසේ වන්නේය. එය අක්ෂි කූපය තුළ හෙවත් ඇස කෙටෙණිය තුළ පිහිටියා වූ ද, අක්ෂි පටලයන්ගෙන් ආවරණය ලැබුවාවූ ද මාංස පිණ්ඩයකි. එය සිවු වැදූරුම් (පඨවි ආදී) ධාතුන්ගෙන් යුක්ත වේ. වර්ණ, ගන්ධ, රස, ඕෂ්ඨ් යන මේවායින් හට ගත්තකි, ඡ්වි ස්වභාවයක් ඇත්තකි, පෙනීම යන තත්ත්වය (හෙවත් වක්‍රාප්‍රසාදය) ද, අරමුණ ග්‍රහණය වන තත්ත්වය (හෙවත් කායාප්‍රසාදය) ද ඇත්තකි. සංක්ෂේප වශයෙන් කොට්ඨාශයන් තෙළෙසකින් යුක්ත වේ. විස්තර වශයෙන් වනාහී මෙසේ දක්වේ. වර්ණ, ගන්ධ, රස ඕෂ්ඨ් යන ගුණයන්ගෙන් හටගත් ධාතුන් සතරකි. සිවු වැදූරුම් වූ හට ගැනීමේ හෙතු වශයෙන් ඒවා සතිසක් ද. සඡ්වි ස්වභාවයක් ද පෙනීම යන තත්ත්වය ද, පෙනෙන අරමුණ ග්‍රහණය වන තත්ත්වය ද යන කරුණු පවත්නේය. මේ කරුණු කර්මයෙන් හට ගනී. වතතාරො (හෙවත් සතරක්) යන්නෙන් කොටස් සතළිසක් අදහස් වේ. මෙය භෞතික ඇස (හෙවත් සසම්භාර වක්‍ර) නම් වේ. සුදු පැහැති රවුමෙන් (හෙවත් සුදු ඉංගිරියාවෙන්) සීමා වී ඇති, තෘෂ්ණා මණ්ඩලයෙන් (හෙවත් කළු ඉංගිරියාවෙන්) වට වී ඇති, දෘෂ්ටි මණ්ඩලයෙහි පතිත වූ රූපය දර්ශනය කිරීමෙහි සමත් වූ යම් ස්ථානයක් වේද එය පෙනුම ලියා දෙන ඇස (හෙවත් පසාද වක්‍ර) නම් වේ. එයින් බැහැර වූ කණ (හෙවත් සෝත) ආදී ඉන්ද්‍රියයන් ගේ විස්තර විශුද්ධ මාර්ගයෙහි කියන ලද්දේමය.

එහි පෙනුම ලබා දෙන ඇස (හෙවත් පසාද වක්‍ර) ය යන යමක් වේද. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එය සලකා ගෙන වක්‍රං හික්මවේ අනිච්චං. (මහනෙති ඇස අනිත්‍ය වේ) ආදිය වදාළහ එහිදී අනිත්‍යය, ඇතිවීමය, නැති වීමය පැවැත්මය යනාදී කරුණු සතරක න්‍යායයෙන් යුත් විස්තර කර්මය ඉහත දී කියන ලද්දේමය. සොතං (හෙවත් කණ) යනුවෙන් ඇසීම ලබා දෙන කර්ණේන්ද්‍රිය (හෙවත් පසාද සොතං) යන්නම අදහස් කරන ලදී. එහිදී

නැහැය, දිව. කය, මනස (රූපාවචර, අරූපාවචර. කාමාවචර වශයෙන්) ත්‍රේ භූමික වූ. අරමුණු සොයමින් යන ලක්ෂණය සහිත වූ චිත්තයම අදහස් වේ. මෙසේ මේ සුත්‍රය සය වැදූරුම් වූ ආධ්‍යාත්මික ආයතනයන්හි ත්‍රි ලක්ෂණයන් පෙන්වා අවබෝධ කරවීමේ අදහසින් කියන ලදී. දෙවනුව ලක්ෂණ දෙකක් කියන ලදී. තුන්වනුව එක් ලක්ෂණයක් පෙන්වා අවබෝධ කරවීමේ අදහසින් කියන ලදී. සෙසු කරුණු වනාහී කියන ලද අයුරින්ම සලකා බැලිය හැක්කේය. නැතහොත් මෙම කරුණු සමගින්ද සලකා බැලිය හැක්කේය.

සිවු වැන්නෙහි - රූප. ගන්ධ, රස, ස්පර්ශයනට සිවු වැදූරුම් උත්පත්තියක් ඇත්තේය. ධම්ම යනු ත්‍රේභූමික ධර්මයන් අරමුණු කර ගැනීමයි. මෙය ද බාහිරවූ ශ්‍රේණියන්හි ත්‍රි ලක්ෂණ දක්වා අවබෝධ කරවීමේ අදහසින් කියන ලදී.

පස්වැන්නෙහිද, සයවැන්නෙහිද කියූ කරුනු දෙවැන්නෙහි හා තෙවැන්නෙහි කියන ලද කරුණුවලට සමාන වේ. සත්වැන්නේදී ඇස් ආදී ඉන්ද්‍රියන්හි අතීතයෙහි සිදු වූ ද, අනාගතයෙහි සිදු වන්නාවූ ද අනිත්‍ය ලක්ෂණාදිය සලකා වර්තමානයේදී ඒවා තදින් ග්‍රහණය කිරීමෙන් වෙහෙස වන්නන්ගේ ආකාරයෙන්යයි කියන ලදී. සෙස්ස සියළු තන්හිම යට කියන ලද පරිදිම වන්නේය.

පළමු වන අනිවච්ච වර්ගයනිමිසේය

—//—

34-1-2-1

යමක වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි සහ දෙවැන්නෙහි දැක්වෙන අභ්‍යන්තරකාන්ත (හෙවත් ආධ්‍යාත්මිකයන්ගේ) යනුවෙන් අධ්‍යාත්මයෙහි ගැඹුරුම ස්වභාවය වශයෙන් යයි අදහස් වේ. එම ආධ්‍යාත්මික ස්වභාවය වනාහී ඡන්ද රාගයාගේ (හෙවත් කැමති වන දෙයට ආශා කිරීමේ) අධික බලවත් භාවය පිණිස පවතියයි දත යුත්තේය ආධ්‍යාත්මික ආයතන සය මිනිසුන්ගේ නිවෙස් හි ඇතුළු කොටස් මෙනි. බාහිර ආයතන සය නිවසට යාබද අවට කොටස් මෙනි. ඔවුන්ගේ අඹු දරුවන්ගෙන් හා ධන ධාන්‍යයෙන් පිරුණු ගෘහ අභ්‍යන්තරය කෙරෙහි ආශාව අධික ලෙස බලවත් වෙයි. කිසිවකුට හෝ එහි ඇතුළු වීමට ඉඩ නො දෙත්. භාජන ගැටීමකින් හට ගන්නා ඉතා අල්ප වූ ශබ්ද මාත්‍රයකදී පවා මේ කුමක් දැයි ප්‍රශ්න කරති. මේ අයුරින්ම ආධ්‍යාත්මික ආයතන සය පිළිබඳව අතිශයින් බලවත් වූ ආශාවක් ඇති වේ. මෙසේ ආශාවෙහි බලවත් බව නිසා ඒ ආයතන අධ්‍යාත්මික යයි කියනු ලැබේ. නිවස අවට කෙරෙහි වනාහී ආශාව එතරම් බලවත් නොවේ. එහි යන එන මිනිසුන් ද, සිටු පාවුන් ද වහ වහා වැළැක්වීම නොකරත්. නො වළක්වන නමුදු ඔවුන්ගේ පැමිණීමට කැමැත්තක් ද නැත. පස් කුඩයක් හෝ ගැනීමට ද ඉඩ නො දෙත්. මෙසේ එම දේවල් කෙරෙහි අධික ආශාවක් ද ඔවුන් තුළ නැත. එබැවින් ඒවා බාහිර (ආයතන) යයි කියනු ලැබේ. ආධ්‍යාත්මික හා බාහිර ආයතන පිළිබඳව විස්තර වශයෙන් විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලදී. සෙස්ස ඉහතින් සූත්‍ර දෙකෙහි කියන ලද ක්‍රමය අනුවම වේ. ඒ අයුරින්ම තෙවැන්නෙහි හා සිවු වැන්නෙහි කරුණු ද දත යුත්තේය.

පස් වැන්නෙහි - නිසසා යන්නෙහි අදහස නික්මුණු යන්නයි. විසඤ්ඤානා යන්නෙහි අදහස සංයෝග නො වූ යන්නයි. විප්‍රමුක්තා යන්නෙහි අදහස නොඇලුණු, නිදහස්වූ යන්නයි. විමරියා දික්කෙන වෙතසා යන්නෙහි අදහස සීමාවලින් තොර වූ සිතුවිල්ලෙන් යන්නයි. යං යම්බද්ධ වූ කෙළෙස් රැසක් හෝ පැවැත්මක් හෝ ප්‍රතිත නොවී පවතී ද. එසේ පැවතීමේ හේතුවෙන් පෘථක්ෂ්‍යයන්ගේ සිත සීමාවලින් වට වූයේ ද වේ. යනු "යං" යන්නෙහි අදහසයි. යම් (ක්ලේශ) තත්ත්වයක් ප්‍රතිණ වූයේ ද, ඒ හේතුවෙන් විත්ත සීමා ඉවත් වේ. මෙහි වනාහී සර්ව ප්‍රකාරයෙන්ම

කෙලෙසුන්ගේ ද, පැවැත් මේ ද ප්‍රතිණ වීමේ හේතුවෙන් විත්ත සීමාවන් ඉවත් වීම නිසා කෙළෙස් පැවතුම් හි සීමාවන් ඉක්ම වූ සිහින් වාසය කළහ යන අර්ථයයි. සය වැන්නෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මේ සුත්‍ර නවයෙහිම වතුරාර්ය සත්‍යයම කියන ලද්දේයයි දත යුත්තේය. සත්වැන්න මුල් කොට ඇති සුත්‍ර සතරෙහි පැවැත්ම ද නැවැත්ම ද යන මෙය ම කියන ලදී. මේවායේ අනු පිළිවෙළ කථාව වනාහී ඉහත කියන ලද ක්‍රමය අනුවම දත යුත්තේය.

දෙවන යමක වර්ග නිමිසේය.

—//—

34-1-3-1

සබ්බ වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි දැක්වෙන "සබ්බං වො භික්ඛවෙ" යන්නෙහි දැක්වෙන "සබ්බං" යන්න සබ්බ සබ්බ, ආයතන සබ්බ, සක්කාය සබ්බ, පදෙස සබ්බ, යනුවෙන් සිවු වැදෑරුම් වේ. එහි "සබ්බ සබ්බ" යන්න මෙසේ හඳුන්වා ඇත.

"න තස්ස අදිට්ඨමධ්‍යේ කිඤ්චි
අපො අවිඤ්ඤාතමජානි තබ්බං,
සබ්බං අභිඤ්ඤාසී යද්ධේ නෙය්‍යං
තථාගතො තෙන සමන්ත චක්ඛු"

බුදුන්වහන්සේ විසින් මෙලොව නොදන්නා ලද්දාවූ ද, නොදන්නා ලද්දාවූ ද, නො දතයුතුවූ ද, කිසිවක් නැත්තේය, දත යුතු යමක් වේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළ සේක. එබැවින් තථාගතයන් වහන්සේ "සමන්ත චක්ඛු" යයි හඳුන්වනු ලැබෙත් ගාථාවෙහි අරුත හෙල පැදියෙන් මෙසේ දැක්විය හැක. (එයින් කිහි අටුවාවාරිහු)

නොදුටු නොම දත් හා - නොදත යුතු කිසිවක් නැති.
සවිනේ මඬල දත් - බුදුහු සමතැස් නමින් කියැවෙති.

මෙය සබ්බ සබ්බ නම් වේ. මහණෙනි, ඔබට සියල්ල (සබ්බං) දේසනා කරමි. එය ශ්‍රවණය කරන්න." යන මෙහි "සබ්බ" යන්නෙන් "ආයතන සබ්බ" අදහස් වේ. "මහණෙනි, ඔබට සමස්ත ස්වභාවයේම මූලික පිළිවෙළ (සබ්බ ධම්ම මූල පරියාය) දේසනා කරමි." යන මෙහි "සබ්බ" යන්නෙන් "සක්කාය සබ්බ" අදහස් වේ. සකල ස්වභාවයන්හිදීම (සබ්බ ධම්මෙසු) පළමුව සිත එක්තැන් කර ගැනීම වශයෙන් සිත මතසේ ඇතිවන සිතුවිලි ඒවායින් හටගන්නා මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු යන මේවා උපදී. මෙහි "සබ්බ ධම්මෙසු" යන තැන සබ්බ යන්නෙන් "පදෙස සබ්බ" අදහස් වේ. මෙම පදෙස සබ්බ කාණ්ඩයට ආරම්භණ සය (රූප, සද්ද, ගන්ධ, රස, ථොව්‍යබ්බ ධම්ම) අයත් වේ. "සක්කාය සබ්බ" කාණ්ඩයට (කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර යන) ත්‍රේ භූමික තත්ත්වයන් අයත් වේ. "ආයතන සබ්බං" යනු

(කාමාවචර සිත්, රූපාවචර සිත්, අරූපාවචර සිත්, ලෝකුත්තර සිත් යන) වාතුර් භූමික තත්ත්වයන්ය. යම් කිසි දත යුතු දෙයක් වේ නම් එය "සබ්බ සබ්බ" කාණ්ඩයට අයත් වේ. "පදෙස සබ්බං" යන තත්ත්වය සක්කාය සබ්බං යන තත්ත්වයට නොපමුණුවයි. සක්කාය සබ්බ තත්ත්වය ආයතන සබ්බ තත්ත්වයට නොපමුණුවයි. ආයතන සබ්බ තත්ත්වය "සබ්බ සබ්බ" තත්ත්වයට නොපමුණුවයි. කුමක් හෙයින්ද යත් සර්වඥතාඥානයට මේ නම් ධර්මය අරමුණු නොවේයයි යන්නක් සිදු නොවන බැවිනි. මේ සුත්‍රයෙහිදී වනාහි සියලුම ආයතන (ආයතන සබ්බං) අදහස් කරන ලදි. "පච්චක්ඛාය" යනු ප්‍රතික්ෂේප කොට යන්නයි. "වාචාවක්ඛුරෙවස්ස" යනු වචනයෙන් කිවයුතු දෙය පමණක්ම වන්නේ ය. යන අදහසයි. (වක්ඛු, සොන ආදී ආධ්‍යාත්මික ආයතන සය වන ඒවාට අරමුණු වන රූප, සද්ද ආදී බාහිර ආයතන සය යන) දොළොස් ආයතන හැර මෙනම් වෙනත් ස්වභාව ධර්මයක් ඇතැයි දක්වන්නට නො හැක්කේය. "ප්‍රට්ඨා න සමපායෙය්‍ය" යනු "සබ්බං යන නම ඇති අන් කුමක් හෝ ඇත්දැයි විමසනු ලබන තැනැත්තෙක් මෙවන් වචනයකින් දැක්වෙන වෙනත් යමක් ඇතැයි ඉදිරිපත් කිරීමට නොහැකි වන්නේය. යන අදහසයි. විසාතං ආපරේශ්ශ්‍ය යනු දුකට පැමිණෙන්නේය යන්නයි. යථා තං හික්ඛවෙ අවිසයසමිං යන මෙහි තං යනු නිපාත මාත්‍රයකි. යථා යනු "හේතුව" යන අරුත සඳහා යොදා ඇත. යම් කරුණක් නිසා හේතු රහිතවම ප්‍රශ්න කරන ලද්දේය යන අර්ථයයි. විෂය නො වන කාර්යයන්හි යෙදීමෙන් සත්වයන් හට විනාසයක්ම සිදු වේ. වහලයක මුදුන ප්‍රමාණයේ ගලක් හිසෙන් ඔසවා ගෙන ගැඹුරු දියෙහි තරණය කිරීම විෂය නොවන්නේ ය. එසේම සඳහිරු ඇද පහත හෙලීමට තැත් කරයි නම් (එහිදී කෙරෙනුයේ) විෂය නොවන කාර්යයෙක වෑයම් කිරීමයි. එයින් විනාසයටම පැමිණෙයි. එසේම මෙම විෂය නොවන කරුණෙහිදී ද විනාසයටම පැමිණෙන්නේයයි මෙහිදී අදහස් වේ.

34-3-1-2

දෙවැන්නෙහි - සබ්බ ප්‍රභාණය යනු සියල්ල අත් හැරීමයි. චක්ඛු සම්මසා පච්චයා උප්පත්ති වෛදයිනං යනු ඇසට ලැබෙන ස්පර්ශය මුල හේතුව කොට උපන් (රූපය) ග්‍රහණය කිරීම, අවබෝධ කර ගැනීම, නිශ්චය කිරීම යන ජීවන (චිත්ත) වින්දනය යන අදහසයි. රූපය (හෙවත් චක්ඛු විඤ්ඤාණය) ග්‍රහණය කොට වින්දනය කර ගන්නා සඳහා වනාහි කිව යුත්තක් නැත්තේමය. කණ නමැති දොරටුව ආදීවූ, වින්දනයන් ග්‍රහණය කිරීමට හේතු වන වෙනත් ඉන්ද්‍රියයන් පිළිබඳව ද මේ පිළිවෙළ ම වන්නේය. මෙහි මනෝ යනු (අරමුණු නොගත්, උපතේ දී ජනිතවූ මුල් සිත හෙවත්) භවාංග චිත්තය යි. ධම්ම යනු (සිත පිහිටීමට ස්ථාන වූ) අරමුණ යි. මනෝ විඤ්ඤාණය යනු ආචර්ජනය කිරීම් සහිත වූ ජීවත් සිතයි. මනෝ සම්මසා යනු භවාංග සිත (සහිත වූ ඒ) සමග උපන්නා වූ ස්පර්ශයයි. වෛදයිනං යනු ආචර්ජන වින්දනය සමග පවත්නා ජීවන චිත්ත වින්දනයයි. භවාංගය සමග එක්ව යෙදුණ චිත්තය ගැන වනාහි කිවයුත්තක් නොමැත්තේමය. ආචර්ජනය කිරීම භවාංගයෙන් මුදා නො හැර මනෝ යනුවෙන් ආචර්ජනය කිරීම් සහිත වූ භවාංග යයි දත යුතුය. ධම්ම යනු අරමුණ යි. මනෝ විඤ්ඤාණය යනු ජීවන විඤ්ඤාණයයි. මනෝ සම්මසා යනු භවාංගය සමග උපන් ස්පර්ශයයි. වෛදයිනං ජීවන සමග උපන් වින්දනය ආචර්ජනය කිරීම් සහිතව භවාංගය සමග ද පවතින්නේය. මෙහි යම් කිසි දේසනාවක් වෙනත් දේශනාවක් සමග සම්බන්ධ වේ නම් මෙය ප්‍රඥාප්ති නාමය ලෙස සැලකිය යුත්තේය. (මෙම දේශනාව "සබ්බ වගග " යන නාමය යොදාගත හැකි බවයි)

34-1-3-3

තුන්වැන්නෙහි - සබ්බං අභිඤ්ඤා පරිඤ්ඤා ප්‍රභාණය යනු සියල්ල මනා සේ දැන ගෙන, සම්පූර්ණ වශයෙන්ම දැනගෙන දුරු කිරීම පිණිසය යන අදහසයි. අභිඤ්ඤා පරිඤ්ඤා ප්‍රභාණබ්බං යනු "මනා සේ දැනගෙන සම්පූර්ණ වශයෙන්ම දැන ගෙන ඉවත් කළ යුතුය. යන අදහසයි. සෙස්ස(පෙර) කියන ලද ක්‍රමයෙන්ම දැන යුත්තේය.

34-1-3-4

සිව්වැන්නෙහි අනභිජානං අපරිජානං අවිරාජයං අපජනං යන "මනා සේ නොදන්නේද, මුද්‍රමනින්ම නොදන්නේද, විරාගයට නො පමුණුවන්නේ ද, ක්ලේශයන් කෙරෙහි ඇලීම අත්නොහරින්නේ ද වේ" යන අදහසයි. මෙහි වූ කලී "අවිරාජෙනො" යනු ඇලීම්වලින් වෙන් නොවී සිටීමයි. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි මුද්‍රමනින්ම දැන ගත යුතු කරුණු තුනක් කියන ලදී. "අභිජානනම්" යන පදයෙන් දැන යුත්ත සම්පූර්ණ වශයෙන් දැන ගත යුතු බව කියන ලදී. "පරිජානනම්" යන පදයෙන් විනිශ්චය කිරීමේ සම්පූර්ණ දැනුම තිබිය යුතු බව කියන ලදී. "විරාජයං, පජනං" යන පද දෙකින්ම අන්තරීම පිළිබඳ සම්පූර්ණ දැනුම තිබිය යුතු බව කියන ලදී.

34-1-3-5

පස්වැන්නෙහි - "වක්කු විඤ්ඤාණ විඤ්ඤා තබ්බා ධම්මා" යන්න සඳහා ඉහතදී ගන්නා ලද කරුනුම ගෙන හැර දක්වේ. යට දැක්වූ කරුණුවලින් ඉදිරියට ගත යුතු කරුණු ගන්නා ලද්දේ වෙයි. මෙහිදී ඉහතින් නොගත් මෙම කරුණු වනාහි අවසන් හෝ නිශ්චිත කරුණු යයි කිව යුතු වේ. ඉහතින් ගෙන ඉදිරිපත් කළාවූ ද, ඉහතින් නොගෙන ඉදිරිපත් කළාවූ ද කරුණු ගන්නා ලද්දේ ම වෙයි. මෙහිදී වනාහි වක්කු විඤ්ඤාණය සමග එක්ව යෙදුණු ස්කන්ධ තුනක් වේ. ඒවා ද වක්කු විඤ්ඤාණයෙන්ම දැන ගත යුතු බැවින් (ඒ අර්ථයෙන් යුත්) වක්කු විඤ්ඤාණ විඤ්ඤා තබ්බා යනුවෙන් කියන ලදී. සෙසු පදයන්හි දී ද මෙම පිළිවෙළම වේ.

34-1-3-6

සය වැන්නෙහි - ගයා සීසෙ = ගයා නම් වූ ගමට නුදුරෙහි ගයා යන නම ඇති එක් පොකුණක් ද, නදියක් ද ඇත. ඇත් කුඹකට සමාන වූ ගල්තලාවක් ද ඇත්තේය. එහි හික්ෂුන් දහසකට සැහෙන ඉඩකඩ තිබේ. (මෙයට සම්බන්ධ කාලයෙහි) භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එහි වාසය කරති. යථෝක්ත හේතූන් නිසා "ගයා සීස" යයි කියන ලදී. හික්කු ආමනෙතස් ඒ හික්ෂුන් හට

යෝග්‍ය වූ ධර්ම දේශනයක් තෝරා ගෙන එය දේශනා කරන්නෙමියි (සලකා) ආමන්ත්‍රණය කළ සේක.

මේ එහි අනුපිළිවෙළ කථාවයි. මෙයින් දෙඅනු කපකට පෙර මහින්ද නම් රජෙක් විසීය. ඔහුගේ ජ්‍යෙෂ්ඨ පුත්‍රයා "ථුසා" නම් විය. පුරන ලද පාරමිතා ඇති පශ්චිම භවයෙහි උපන්නාවූ හේ තෙමේ නුවණ මුහුකුරා ගිය කල්හි බෝධිමණ්ඩලාරූඪ වී සර්වඥතා ඥානය අවබෝධ කළේය. රජුගේ කණිෂ්ඨ පුත්‍රයා ඒ සර්වඥයන් වහන්සේගේ අග්‍රශ්‍රාවක විය. පුරෝහිතයාගේ පුත්‍රයා දෙවන ශ්‍රාවක විය. රජතුමා මෙසේ කල්පනා කළේය. මාගේ ජ්‍යෙෂ්ඨ පුත්‍රයා නික්ම ගොස් බුද්ධත්වයට පත් විය. කණිෂ්ඨ පුත්‍රයා අග්‍ර ශ්‍රාවක විය. පුරෝහිතගේ පුත්‍රයා ද්විතීය ශ්‍රාවක විය.

ඒ රජ තෙමේ "බුදුහු අපගේමය. ධර්මය අපගේ මය. සංඝයාද අපගේමය"යි විහාරයක් කරවා එම විහාර දොරටු කොටුවෙහි සිට තමාගේ නිවාස දොරටුව දක්වා උභය පාර්ශ්වයෙහි උණ ලිවලින් වට කරවා උඩට තැරුවලින් සැරසූ සුවඳ දුමින් හා මල් දමින් යුත් වියනක් බඳවා, යටට රිදිවත් වැලි අතුරවා, මල් විසුරුවා ඒ මගින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩම විය. බුදුහු විහාරයෙහි ම වැඩ වැඩසිටි සේක් සිවුර පෙරවා දෙපස වූ ආචරණ අතරින්ම හික්මු සංඝයා සමඟ රජ ගෙදරට වැඩම කරති. කරන ලද බන්ධන ඇති සේක් ආචරණ අතරින්ම (ආපසු) වඩිති. අන් කිසිවෙක් හෝ බත් සැන්දක් පමණක් පිදීමට (ඉඩක්) නො ලබති. ඒහෙයින් නගර වැසියෝ (මෙසේ) උද්ඝෝෂණය කළහ. "බුදු කෙනෙක් ලොව පහළ විය. (එහෙත්) අපි පින් කිරීමට (ඉඩක්) නො ලබමිහ. යම් සේ සඳහරු (දෙදෙන) සියලු දෙනාටම ආලෝකය ලබා දෙත් ද, එසේම බුදුවරු වනාහී හැම දෙනාගේම යහපත පිණිස උපදිත්. මේ රජතෙමේ සියල්ලන්ගේම පින් කෙන තමාගේ ම (සීමාව) තුළට ප්‍රවිෂ්ට කරවා ගනියි."

ඒ රජුට වනාහී තවත් පුත්තු තිදෙනෙක් වෙති නාගරිකයෝ ඔවුන් සමඟ එක් වී "රජ පවුල් සමඟ ඇතුළත් බවක් (හෙවත් විශ්වාසයක්) නම් තැබිය නොහැක්කේය. එක්තරා උපායක් යොදමු" යයි සම්මන්ත්‍රණය කළහ. ඔව්හු පසල් දනවුවෙහි සොරුන් ගම් කිහිපයකට පහර දී ඇ ඇතැ"යි (සඳහන්) හසුන් පතක් ගෙන්වා රජුට දැනුම් දුන්හ. රජතුමා පුතුන් කැඳවා "දරුවනි,

මම මහළු වෙමි. යන්න, සොරුන් සන්සිඳුවන්නැ"යි කියා ඔවුන් යැවීය. (ඔවුන් විසින් ම) මෙහෙයවනු ලැබූ සොරු ඒ මේ තන්හි විසිරී සිට ඔවුන් වෙතටම පැමිණියහ.

ඒ කුමරු හමනට නුහුරු ඒ ගමෙහි වැස, ආපසු පැමිණ රජ කුමාට වැද "සොරුන් සන්සිඳුනහ" යි කියා සිටියහ. රජකුමා සතුටුවූයේ "දරුවනි, නොපට වරයක් දෙමි යි කිය. ඔව්හු කැමති වී ගොස් "රජකුමා විසින් අපට වරෙයක් දෙන ලදී, කුමක් ගනිමුද යි නුවර වැසියන් සමඟ සාකච්ඡා කළහ. "ස්වාමී (වු රජ කුමා) ගේ පුතණුවනි, ඔබට ඇත්, අස් ආදීහු දුර්ලභ නොවෙති, එහෙත් බුද්ධ රත්නය වනාහි දුර්ලභය, බුදුහු හැම කල්හිම නොඋපදිති. ඔබගේ දෙටු සොයුරු වූ ඵ්ස්ස බුදුන් වහන්සේට උපස්ථාන කිරීමේ වරය ලබා ගන්නැ යි (නුවර වැසියෝ කිහ)

ඔව්හු එසේ කරන්නෙමු යයි නුවරැන්හට පොරොන්දු වී දෑළි රැවුල් කප්පවා ජල ස්නානය කොට, සුවඳ ගල්වා ගෙන රජුවෙතට ගොස් "දේවයන් වහන්ස, අපට ඇතුන් ආදීන්ගෙන් ප්‍රයෝජනයක් නැත. අපගේ දෙටු සොයුරු ඵ්ස්ස බුදුන් හට උපස්ථාන කිරීමේ වරය දෙනු මැනව" යි කුමරුවෝ කිහ. "මගේ දිවි ඇති තෙක් මේ වරය දීමට නොහැක්කේය" යි කියන රජකුමා දෙසවන් ද වසාගත්තේය. "දේවයන් වහන්ස, අපගේ බල කිරීමකින් ඔබ විසින් වරය දෙන ලද්දේ නො වේ. ඔබ විසින් සිය කැමැත්තෙන් සතුටින් දෙන ලද්දකි. රජ කුමනි, රජ කුලයට කථා දෙකක් කීම සුදුසු වේද? අපි සත්‍යවාදී භාවයෙන්ම වරය ලබා ගනිමුය" යි කුමාරවරු කිහ.

රජකුමා එය ප්‍රතික්ෂේප කිරීමට නො හැක්කේ දරුවනි, සත් අවුරුදු සත්මස්ස සත් දිනක් උපස්ථාන කොට ඔබහට දෙන්නෙමි" යි කිය. "යහපති දේවයනි, ඇප වනු මැනව" (යි කුමරු කිහ) "කෙබඳු ඇපයක්ද දරුවනි, "එපමණ කලකට නොමැරෙන බවට ඇපයකි දේවයන් වහන්ස," "දරුවනි. එම ඇපය නො සුදුසුය. එවැනි ඇපයක් දීමට නොහැක්කේය. සත්ව ජීවිතය තණ අඟ පිති බිඳකට සමානය" යි රජකුමා කිය. "දේවයනි, ඇප නොවන්නෙහි නම් අතරතුරදී අප මළහොත් කිනම් කුසලයක් කරන්නෙමුද" යි කුමරුවෝ ඇසූහ. "එසේ නම් දරුවනි, අවුරුදු හයක් දෙන්න" නො හැක දේවයනි"

"එසේ නම් අවුරුදු පසක්?," සතරක්, තුනක්, දෙකක්, එකක්, මාස හයක්. මාසයක්, දෙන්නැයි රජතුමා පිළිවෙලින් ඉල්ලීය. "නො හැකි දේවයිනි" යි කුමාරවරු කීහ. "එසේ නම් සත් දිනක් දෙන්න" යයි රජතුමා කීය. "යහපති දේවයිනි" යි සත් දිනක් සඳහා පොරොන්දු වූහ.

රජතුමා සත් හවුරුදු සත්මස් සත් දිනකදී කළ යුතු සත්කාර සත් දිනකදීම සිදු කළේය. ඉක්බිති පුතුන් වසනා තැනට ශාස්තෘන් වහන්සේ යැවීමට අට ඉස්බක් පළල්වූ මාර්ගය අලංකාර කරවීය. මාර්ගයේ මැද සිටු ඉස්බක් පමණ වූ පෙදෙස ඇතුන් ලවා පාගවා කසිණ මණ්ඩලයක් මෙන් සිනිඳු කොට වැලි අතුරවා මල් විසිරවීය. ඒ ඒ තත්ති කෙසෙල් ගස් ද පුන්කුඹු ද තබවා ධීවජ පතාක එසවුයේය. ඉස්බක් පාසා පොකුණු කරවීය. පසු කොටසෙහි දෙපස සුවඳ මල් දම් විකුණන අවන්හල් සකස් කර වීය. මධ්‍යයෙහි සිටු ඉස්බක් වූ අලංකාර කළ මාර්ගයේ දෙපස ඉස්බ දෙක බැගින් පුළුල් වූ මාර්ග තීරුවල කණු, මුල් හා කටු ඉවත් කරවා දඬුවැට පහන් කරවීය. රාජ පුත්‍රයෝ ද තමන්ගේ අණ පවත්නා තත්ති සොළොස් ඉස්බක් වූ මාර්ගයෙහි එසේ ම අලංකාර කටයුතු කරවූහ. රජතුමා තමාගේ අණ පවත්නා ක්ෂේත්‍ර සීමාවට ගොස් ශාස්තෘන් වහන්සේට නමස්කාර කොට වැළපෙන්නේ දරුවනි, ඔබ මාගේ දකුණු ඇස උපුටා ගන්නාහු මෙන් යන්නාහුය. මෙසේ රැගෙන යන්නාවූ (ඔබ) වනාහී බුදු රඳුනට සුදුසු දෙයම කරවී. සුරා සොඩුන් මෙන් ප්‍රමාද වී වාසය නොකරවු" යයි කීය.

ඔව්හු "දේවයන් වහන්ස, අපි (සුදුසු දෙය) දන්නෙමු" යයි කියා ශාස්තෘන් වහන්සේ කැඳවා ගෙන ගොස් විහාරයක් කරවා පිළිගත්වා එහි උන් වහන්සේ පිළිඳඟුම් කරන්නාහු කලෙක ස්ථවිරාසනයෙහි ද, කලෙක මධ්‍යමාසනයෙහි ද, කලෙක සංඝ නවක ආසනයෙහි ද සිටිමින් දානය පරීක්ෂා කරන්නාහුය. තිදෙනාට ම දානය එක සමාන විය. වස් එළඹීම ආසන්න වූ කල්හි ඔව්හු ශාස්තෘන් වහන්සේගේ අදහස කෙසේ දැන ගන්නෙමුදැයි සිතූහ. ඉක්බිති ඔවුන් හට "බුදුවරු වනාහී ධර්මය ගරු කරන්නාහුය, ආමිස ගරු කරන්නාහු නො වෙති, සීලයෙහි පිහිටා අපි ශාස්තෘන් වහන්සේගේ අදහස දැන ගැනීමට හැකි වන්නෙමු" යයි සිත් ඇති විය. ඉක්බිති දාන කටයුතුවල සංවිධායක මිනිසුන් කැඳවා" දරුවනි. මේ ආකාරයෙන් ම කැඳ, බත්, කෑ යුතු දේ ආදිය සපයමින් දානය පවත්වමු" යයි

කියා දාන සංවිධාන කටයුතුවල දෝෂයන් නැති කළහ. ඉක්බිති ඔවුන්ගේ ජ්‍යෙෂ්ඨ සහෝදරයා පත් සියයක් පුරුෂයන් රැගෙන දස සිල්හි පිහිටා කාෂාය වස්ත්‍ර යුගලයක් හැඳගෙන කැපවූ ජලය පරිභෝජනය කෙරෙමින් වාසය කෙළේය. මධ්‍යම සහෝදරයා තුන් සියයක් පුරුෂයන් ද කණිෂ්ඨ සහෝදරයා දෙසියයක් පුරුෂයන් ද සමඟ දෙවු බැයන් සේම පිළි පැද්දේය. ඔවුහු දිවි ඇති තෙක් ශාස්තෘන් වහන්සේට උවටැන් කළහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔවුන්ගේම සමීපයෙහි පිරිනිවන් පෑ සේක.

ඒ සොහොයුරෝ ද කථරිය කොට එතැන් පටන් දෙ අනු කපක් තුළ දෙව් ලොවින් මිනිස් ලොවට ද, මිනිස් ලොවින් දෙව් ලොවට ද සැරිසරන්නාහු අපගේ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ කාලයෙහි දෙව්ලොවින් වුහ මිනිස් ලොව උපන්න. ඔවුන්ගේ දන් දුන් තැන නිවේදකයා වූ මහ ඇමතිවරයා අඟු මගඳ දෙරටෙහි රජ වූ බිම්බිසාර නමින් උපන්නේය. ඒ කුමරුවෝ එම රජුගේම රටෙහි බමුණු මහසල් කුලයෙහි උපන්න. ජ්‍යෙෂ්ඨ සහෝදරයා ජ්‍යෙෂ්ඨවම උපන්නේය. මධ්‍යම කණිෂ්ඨ සහෝදරවරු මධ්‍යම හා කණිෂ්ඨයන් ම වී උපන්න. ඔවුන්ගේ යම් පිරිවර මනුෂ්‍යයෝ වුවෝ ද ඔවුහු පිරිවර මිනිසුන්ම වී උපන්න. ඒ ප්‍රධාන තිදෙනා වැඩි වියට පැමිණ ඔවුන්ගේ දහසක් වූ පුරුෂයන් ද රැගෙන නික්ම තවුසන් වී උරුවේලා ගං තෙරෙහි වාසය කළහ. අංග මගඳ වාසිහු මසක් මසක් පාසා ඔවුන් හට මහත් වූ සන්කාර ද්‍රව්‍යයන් ගෙන එති.

ඉක්බිති අප බෝසතාණෝ කරන ලද අභිනික්මන් ඇත්තෝ අනු පිළිවෙළින් සර්වඥභාවයට පැමිණ පවත්වන ලද උතුම් දම්සක් ඇත්තාහු යස ආදී කුලපුතුන් නික්මවා සැට නමක් රහතුන් වහන්සේ දහම් දෙසීම සඳහා (විවිධ) දිසාවන්හි යවා තමන් වහන්සේ පා සිවුරු ගෙන පුර්වෝක්ත ජටිල සහෝදරයන් තිදෙනා දමනය කරන්නෙමි යයි උරුවේලාවට ගොස් නොයෙක් සිය ගණන් ප්‍රාතිහාර්යයන්ගෙන් ඔවුන්ගේ දෘෂ්ටිය බිඳ හැර ඔවුන් පැවිදි කරවුහ. උන්වහන්සේ සෘද්ධියෙන් පහළ වූ පා සිවුරු දරන ඒ දහසක් ශ්‍රමණයන් රැගෙන ගයා ශීර්ෂයට වැඩමවා ඒ හික්ෂුන් විසින් පිරිවරණා ලදුව වැඩ හිඳ මේ අයට කවර නම් ධර්ම කථාවක් යෝග්‍යදැයි සිතන්නෝ "මේ අය සවස ද උදසණ ද ගිනි පිරිවරා සිටිති. (ඒ නිසා) මේ පිරිසට දොළොස් ආයතන ගින්නෙන් දුල්වෙන්නා සේ පෙන්වා දේශනා

කරන්නෙමි, මෙසේ මේ පිරිස රහත් බවට පැමිණීමට හැකිවන්නාහුය" යි නිශ්චය කළසේක.

ඉක්බිති ඔවුන්හට එසේ දහම් දෙසීමට මෙම ආදිත්‍ය පර්යාය සූත්‍රය වදාළහ. ඒ හේතුවෙන් හික්කු ආමනෙතසී යයි කියන ලදී. ඒ හික්කුන් හට සුදුසු දහම් දෙසුම තීරණය කොට එය දේසනා කරන්නෙමිය සිතා ආමන්ත්‍රණය කළහ. එහි ආදිත්‍යං යනු ගිනි ගත්, දූල්වුණ යන අදහසයි. සෙස්ස කියන ලද පිළිවෙළින් ම වන්නේය. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි දූඛලක්ෂණය කියන ලදී.

34-1-3-7

සත් වැන්නෙහි - අකුභුතං යනු යටපත් කළ මැඩ පැවැත් වූ, උවදුරට ලක් වූ, යන අදහසයි. මෙම සූත්‍රයෙහි ද දූඛලක්ෂණය ම කියන ලදී.

34-1-3-8

අට වැන්නෙහි - සබ්බ මඤ්ඤිත සමුග්ගාන සාරූපං යනු තෘෂ්ණා මාන දෘෂ්ටි යන සියලු වැරදි අදහස් නැති කිරීමට සුදුසු යන අදහසයි. ඉධ යනු මේ සස්තෙහි යන්නයි. වක්කුං න මඤ්ඤති යනු ඇස නම් මම ය, හෝ මගේය හෝ වෙනත් අයෙක්ය හෝ වෙනත් අයකුගේය හෝ යනුවෙන් නොසිතයි යන අදහසයි. වක්කුසමීං න මඤ්ඤති යනු මම ඇස්වල පිහිටියෙමි, මගේ කිසියම් දෝෂයක් වේ නම් එය පවත්නේ ඇසෙහිය, අනුන්ගේ කිසියම් දෝෂයක් වේ නම් එය පවත්නේ ඇසෙහිය යනුවෙන් නොසිතයි. වක්කුතො න මඤ්ඤති යනු මම ඇසෙන් නික්මුණෙමි, මගේ යම්කිසි දෝෂයක් වේ නම් එය ඇසෙන් නික්මුණේය, අනුන්ගේ කිසියම් දෝෂයක් වේ නම් එයද ඇසෙන් නික්මුණේය යනුවෙන් මේ අයුරින් ද නොසිතයි. තෘෂ්ණා, මාන, දෘෂ්ටි යන වැරදි හැගීම් එකක් හෝ නො උපදී යන අදහසයි. වක්කුං මෙති න මඤ්ඤති යනු මගේ ඇස් යයි නොසිතයි. මමත්වය නිසා හටගත් තෘෂ්ණාව යන වැරදි හැඟීම නො උපදී යන අරුතයි. සෙස්ස පැහැදිලි ය. මේ සූත්‍රයෙහි ස්ථාන එකසිය සතළිස් සතරකදී අර්හත් භාවයට පමුණුවන විදර්ශනාව කියන ලදී.

34-3-1-9

නව වැන්නෙහි සමුග්‍යාන සප්තයං යනු නැති කිරීමට උපකාර වූ යනා අදහසයි. තනො තං හොති අඤ්ඤාං යනු එබැවින් එය අන් අයුරකින් සිදුවේ යන අදහසයි. අඤ්ඤාං භාවී භව සනෙතා ලොකො භවමෙව අභිනාදාති යනු සත්වයා අන්‍ය ස්වභාවයකට, විපරිණාමයකට පැමිණීමෙන් වෙනත් ස්වභාවයකට පත් වී සිටියේ වුව ද භවයෙහි ඇලී ගැලී දෘඛිත ස්වභාවයෙහි සිටියේ වුව ද එම ලෝකය යහපත් යයි එහි ඇලුම් කරයි, යන අදහසයි. යාවතා හික්කවෙ ඛන්ධාතූ ආයතනං යනු "මහණෙනි, යම්තාක් මෙම (රූප වේදනා ආදී) ස්කන්ධයෝ ද (පට්ඨි, ආපේරී) ආදි ධාතුහු ද, (චක්ඛුසොත ආදී) ආයතනයෝද වෙන් නම් ඒවා ඛන්ධාතූ ආයතන නම් වේ. යන අදහසයි. තමච්ඡි න මඤ්ඤාති යනු (ඇස්, කන් ආදී) සියල්ලම (මමය, මාගේය යන ආදී වශයෙන්) නො සිතයි. යනුවෙන් ඉහත දී කියූ දෙයම එක් කොට නැවත දක්වයි යන අදහසයි. මේ සූත්‍රයෙහි ස්ථාන එකසිය සතළිස් අටකදී අර්භත් භාවයට පමුණුවන විදර්ශනාව කියන ලදී.

34-3-1-10

දස වැන්නෙහි - එතං මම යන ආදියෙන් පද තුන බැගින් ගෙන තෘෂ්ණා මාන දෘෂ්ටි ගැනීම් පෙන්වා ත්‍රිවිධ පරිවෘත්තිය ක්‍රමයකින් දේසනා කරන ලදී. පිළිවෙළින් සලකන විට වනාහි මෙම සූත්‍ර තුනෙහිම විදර්ශනාව ද සමග මාර්ග සතරක්ම කියන ලදී.

තෙවන සබ්බ වර්ග නිමිසේය.

—//—

34-1-4-1

ජාති ධම්ම වර්ගයෙහි ජාති ධම්මං යනු උපදින බවයි, හටගන්නා ස්වභාවයයි. ඡරා ධම්මං යනු දීරා පත් වන ස්වභාවයයි. ව්‍යාධි ධම්මං යනු රෝගයන්ගේ උත්පත්තියට හේතු වන බැවින් ව්‍යාධි ස්වභාවය ඇත යන අදහසයි. මරණ ධම්මං යනු මරණය ස්වභාවය කොට ඇත යන්නයි. සොක ධම්මං යනු ශෝකයේ උත්පත්තියට හේතු වන බැවින් ශෝක ස්වභාවය යන අදහසයි. සංකිලෙසික ධම්මං යනු කිලිටිවන ස්වභාවයයි. බයධම්මං යනු ක්ෂය වන ස්වභාවයයි. වයධම්ම ආදියෙහි ද මෙම ක්‍රමයම වේ.

සිව්වන ජාති ධම්ම වග්ගය නිමිසේය.

—//—

34-1-5-1

අනිච්ච වර්ගයෙහි - අභිඤ්ඤායාං යනු වෙසෙසින් දතයුතු දෙය යයි ගනු ලැබේ. ඉතිරි කරුණු දෙක වනාහී (විස්තර කථනය සඳහා) ගන්නා ලද්දේමයයි දත යුතුය. (පරිඤ්ඤායාං හෙවත්) වෙසෙසින් දත යුතු. සහ (පහා තබන හෙවත්) ඉවත් කළ යුතු පදයන්හි ද නිශ්චය කර ගැනීම, ඉවත් කිරීම, වෙසෙස් දැනුම යන කරුණු ද අන්තර්ගත වේ. ඉතිරි (කරුණු) දෙක ද ගන්නා ලද්දේම යයි දත යුතු වේ. සඵර්කාතබ්බං යනු ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුතුය යන්නයි. අභිථෙඤ්ඤායාං පරිඤ්ඤායාං යන මෙහි ද ප්‍රභාණය කළ යුතුය (හෙවත් පහාණා පරිඤ්ඤා) යන්න නොකියන ලද්දේ චූච්ච එය ඇතුළත් කරන ලද්දේම යයි දත යුතුයි. උපඥානං යනු නොයෙක් උච්චුරුවලට පැමිණීමෙන් යන අදහසයි. උපසංචයං යනු නැසු හෙවත් උච්චුරුවලට පත් කළ යන්නයි. සෙස්ස පහසුචෙන් අවබෝධ වේ.

පස්වන අනිච්චවග්ගය නිමිසේය.
පළමුවන පණණාසකය සමාප්තයි.

—//—

34-2-1-1

අවිජ්ජා වර්ගයෙහි - අවිජ්ජා යනු චතුරාර්ය සත්‍යය නොදැනීමයි. විජ්ජා යනු අර්හත් මාර්ගය පිළිබඳ දැනුමයි. අනිච්ඡානො ජානනො පසස්සනො යනු දුඃඛ සහ අනාත්ම වශයෙන් දැනගන්නාවූත්, දකින්නාවූත්, තැනැත්තාගේ (කෙළෙස්) ප්‍රභීත වේමය යන අදහසයි. මෙය අනිත්‍ය වශයෙන් කියන ලද කලින් අවබෝධ කර ගන්නා පුද්ගලයාගේ අදහසින් කියන ලදී. සියලු තත්ත්ව මේ ක්‍රමය වේ. තව ද මෙහි සංකෞතුකාපනා යනු දස සංයෝජනයන්ය. ආසවා යනු (කාම, භව, දිට්ඨි, අවිජ්ජා යන) ආශ්‍රවයන් සතරයි. අනුසය යනු (කාමරාග, පටිස ආදී) අනුසය සතයි. සබ්බපාදාන පරිඤ්ඤාය යනු සියලු සිවු වැදූරුම් උපාදාන තුන් ආකාර වූ පූර්ණ දැනුමෙන් අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස යන අදහසයි. පරියාදානාය යනු ක්ෂය කිරීම සඳහා යන අදහසයි. සෙස්ස පහසුවෙන් අවබෝධ වේවය.

පළමු වන අවිජ්ජා වර්ගය නිමි.

—//—

34-2-2-2-1

මිග්ගාල වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - වක්කු විකේශකයා යනු වක්ෂුර් විශ්වානසෙන් දකිය යුතු දේ යන අදහසයි. සොත විකේශකයා ආදියෙහිදී ද මේ ක්‍රමය ම වේ. ඉධ්‍යා යනු ප්‍රියජනක වේවා හෝ නොවේවා හෝ ප්‍රිය අරමුණු වලට හේතුවන දේවල් යන අදහසයි. කන්ත යනු ප්‍රිය වූ යන අදහසයි. මනාප යන සිත් අලවන යන අදහසයි. පියරූපි යනු මනෝඥ රූප යන අදහසයි. කාමුපසංහිතා යනු අරමුණු කොට උපදින්නාවූ කාමයෙන් යුක්ත වූ යන අදහසයි. රජනීය යනු සිත් අලවන්නාවූ, රාගය ඉපදීමට හේතු වූ යන අදහසයි. නාදී යනු තෘෂ්ණාවෙන් සතුටු වීමයි. සකුකුකාගො යනු එක්වීමයි. නන්දී සකුකුකාජන සමප යුතො යනු තෘෂ්ණාව නම් වූ බැම්මෙන් බදින ලද්දේ යන අදහසයි. අරකේශක වන පණ්ඩානි යනු වනාන්තර හා ඇත පිහිටි වන ආශ්‍රමයන් යන අදහසයි. කෙසේ වෙතත් නගරයේ සීමාව දක්වන කණුවෙන් බැහැරට පිට වූ විට ඇති ප්‍රදේශ සියල්ලම ආරණ්‍ය යයි කියනු ලබන බව අභිධර්මයෙහි සෘජුවම සඳහන් වේ. එසේ වුව ද ඊතලයක් දුටු දුර මෙන් පන්සිය වාරයක් වූ දුරක් දක්වා ආරණ්‍ය සේනාසනය යයි කියන ලදී. මෙහි දී එයම අදහස් කරන ලද්දේයයි දන යුතුයි වනපථං යනු ගම් කෙළවර ඉක්මවා ඇති මිනිස් ඇසුරෙන් කොර තැනකි. එහි සී සෑම නොකෙරේ. ධාන්‍ය වැපිරීම නොකෙරේ. වන පථං යනු සෙනසුන්වලින් ඇත් වූ ස්ථානයකට වෙතත් වදනක් යයි ද කියන ලද්දේ වෙයි. වන පථං යනු වන රොදටද, හිංසා කරන්නවුනට ද, ලොමුදහැගැන්වීම් කරන්නවුනට ද, පර්යන්ත ප්‍රදේශවලට ද, අමනුෂ්‍යයන්ගෙන් ගහණ වූ සෙනසුන් වලටද වෙතත් වදනකි. මෙහි පරියන්තානං යන මේ එකම පදය හැර සෙසු සමානාර්ථවත් පදවලින් වනයෙන්ම දන යුත්තේය. පන්තානි යනු ඉතා දුර වූ පර්යන්ත ප්‍රදේශයන්ය. අප්ප සඤ්ඤානි - වංගෙඩි මෝල් ගස් ආදියේ හඬ නැති බැවින් අප්ප සඤ්ඤානි යයි කියන ලදී. අප්ප නිශ්ශොසානි - ඒ ඒ ලිහිල් හඬ හා මහත් වූ හඬ නැති වීමේ හේතුවෙන් අපප නිශ්ශොස යයි කියන ලදී. විජනවානානි යනු සැරිසරන ජනයාගේ සිරුරු පහසු ලැබූ වානය නැති යන අදහසයි. මනුස්ස රාහසෙය්‍යකානි යනු මිනිසුන්ගේ රහස් කටයුතුවලට යෝග්‍ය වූ යන අදහසයි. පටිසලාන සාරුප්පානි යනු සැඟවී සිටීමට සුදුසු යන අදහසයි.

34-2-2-2

දෙවැන්නෙහි - නන්දනිරෝධා දුක්ඛ නිරෝධො යනු තෘෂ්ණාවගේ නිරුද්ධ වීම (නැතිවීම) හේතුකොට ගෙන දුඃඛවක්‍රයේ (හෙවත් පවත්නා දුකෙහි) නිරෝධය සිදු වේ යන අදහසයි.

34-2-2-3

තෙවැන්නෙහි - සමීද්ධි ශරීරයේ සොදුරු බව නිසා මෙම නාමය ලැබී ඇත. ඒ තෙරුන්ගේ වනාහි සිරුර ඉතා රුමත් විය. ප්‍රසාද ජනක විය. ඔසවන ලද මල් කළඹක් මෙන් විය, සරසන ලද මල් ගැබක් මෙන් විය. හැම අයුරින්ම පරිපූර්ණ වූයේ ද සමෘද්ධිමත් ද විය. එබැවින් "සමීද්ධි" යනුවෙන්ම නම භාවිතයට පත් විය. මාරො යනු මරණයයි. මාර පඤ්ඤානි යනු මාර යනුවෙන් නාමය ව්‍යවහාරයට පත් විය යන්නයි. අපි මාරොව මාර පඤ්ඤානිව යනු එහි මරණය හෝ මරණය යන මේ නාමය හෝ ඇතැයි දැක්වේ යන අදහසයි. සිවු වැන්න පහසුය. පස්වැන්න ද එසේමය.

34-2-2-6

සය වැන්නෙහි - ලොකො = විනාස වන්නේය යන අරුතින් "ලෝකය" නම් වේ. මෙසේ මිගජාල තෙරුන්ගේ ආයාචන සූත්‍රයේ පටන් එන සූත්‍ර පහේම සසරෙහි පැවැත්ම හා නැවැත්ම කියන ලදී.

34-2-2-7

සත්වැන්නෙහි - සීතවන එසේ නම ඇති සොහොන් වනාන්තරයකි. සසා සොණ්ඩික පඤ්ඤා නයකුගේ පෙණයට සමාන බැවින් මෙසේ නම ලැබී ඇති පර්වත ගුහාවෙහි උපසෙතසා: දම්සෙනෙවි (සැරියුත්) මහ තෙරුන්ගේ කණිටු සොයුරු උපසේන තෙරුන්ගේ ආසී විසෙන පතිතො හොති: තෙරුන් වහන්සේ වනාහි කරන ලද බත් කිස ඇත්තේ (හෙවත් දන් වැළඳුයේ) ප්‍රධාන සිවුර ගෙන ලෙණේ සෙවණෙනි. මද මද වශයෙන්

ජනේලයෙන් එන වාතයෙන් පවත් වැදීම ලබමින් හිඳ දෙපට සිවුරෙහි මැස්මක් කරති. එවේලෙහි ලෙණේ පියස්සේ සර්ප පෝතකයෝ දෙදෙනෙක් ක්‍රීඩා කරමින් සිටියහ. ඔවුන්ගෙන් එකෙක් වැටී තෙරුන් ගේ උරහිසෙහි රැගුනේය. ඒ සර්පයා ද ස්පර්ශයෙන් විෂ ඇතුල් කරන්නෙකි. එබැවින් (සර්පයා) වැටුණ තැනෙහි සිට තෙරුන්ගේ සිරුරෙහි පහන් සිළුවක් පහන් තිරය මැඩ පවත්වා ගෙන සිටින්නා සේ සිරුරට විස ඇතුල් විය. තෙරුන් වහන්සේ විස ගමන් කරන ආකාරය දෘක කෙසේ හෝ සර්පයාගේ වැටීමේ සිට විස පැතිරීමේ අවසානය දක්වා තමාගේ සෘද්ධි බලයෙන් රැකෙමින් මේ ශරීරය ලෙහ තුළ විනාස නො වේවායි අදිටන් කොට හික්ෂුන් හට ආමන්ත්‍රණය කළහ. පුරායං කායො ඉධෙව විකිරති = යම් තාක් (සිරුර) නො විසිරේ ද ඊට පෙර එය බැහැරට ගෙන යන්න යන අදහසයි. අඤ්ඤාපනං = වෙනත් ස්වභාවයක් ඉන්ද්‍රියානං විපරිණාමං = ඇස්, කන්, ආදී ඉඳුරන්ගේ මුල් ස්වභාවය ඉවත් වීමයි. තසොව විකිරී = බැහැරට ගෙන ගොස් තබන ලද ස්ථානයෙහි සයනයෙහි ම විසිරී ගියේය.

34-2-2-8

අට වැන්නෙහි - රූප පටිසංවේදී = නිල පීත ආදී වශයෙන් වෙනස් වූ (රූප) අරමුණු වෙන් කරමින් රූපය විඳ ගැනීමක් කරයි ද ඒ හේතුවෙන් "රූප පටි සංවේදී" නම් වේ. රූප රාග පටිසංවේදී ක්ලේෂයන් පැවතීමේ හේතුව නිසාම රූපයෙහි ඇලීම වින්දනය කරයිද, ඒ හේතුවෙන් "රූපරාග පටිසංවේදී" ක්ලේෂයන් පැවතීමේ හේතුව නිසාම රූපයෙහි ඇලීම වින්දනය කරයිද, ඒ හේතුවෙන් "රූපරාග පිටි සංවේදී" යයි කියනු ලැබේ. සන්ධිධිකො = සන්ධිධිකො යන ආදිය විසුද්ධි මග්ගයෙහි කියා විස්තර කළ ආකාරයෙන්ම වන්නේය. නොව රූප රාග පටිසංවේදී = කෙළෙස් නැති බැවින්ම. රූපයෙහි ඇලීම වින්දනය කර ගැනීම යන මේ කරුණ සිදු නොවන්නේ වේ. ඒ නිසාම (නො ව රූප රාග පටිසංවේදී හෙවත්) රූපයෙහි ඇලීම වින්දනය කිරීම නොවන්නේමය යනුවෙන් කිව යුතු වේ. මේ සුත්‍රයෙහි නො රහතුන් හා රහතුන් (රූපාදී අරමුණු) නුවණින් සලකා බලන අයුරු කියන ලදී.

34-2-2-9

නව වැන්නෙහි එසසායනනානං යනු ස්පර්ශ කාරක ස්ථානයන්ගේ යනු අදහසයි. අවුසිනං වාසය නොකළ ආරක දුරින් එසථානං හනෙන අනසසාසිං "ස්වාමීනි, මම මේ සස්තෙහි සැනසීමක් නො ලැබුවෙමි, මම විනාස වූයේ වෙමි"යි කියයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "මේ හික්ෂුච මේ සස්තෙහි" මම විනාස වූයේ වෙමි යි කියයි, කිමිද? මොහුට (පඨවි ආදී) ධාතු කර්මසථාන කසිණා ආදියෙහි නො ගැළපීමක් ඇත්තේදැයි සිතා එබන්දක් ද නො දක්නා හු, කවර නම් කමටහනක් මොහුට සුදුසු වන්නේදැයි සිතූහ. ඉක්බිති (වක්ෂුරාදී අධ්‍යාත්මික ආයතන සය ද රූපා දී බාහිර ආයතන සයද වශයෙන් දොළොස් ආකාර වූ) ආයතන කර්මස්ථානම සුදුසු යයි දැක ඒ බව කියන්නෝ තං කිං මඤ්ඤාසී හික්ඛු (මහණ ඔබ කුමක් කියන්නෙහිද) යන ආදිය වදාළහ. සාධු යනු එම පැහැදිලි කිරීමට සතුට ප්‍රකාශ කිරීමයි. එසෙව නෙතා දුක්ඛස්ස යනු මෙයම පවත්නා දුකෙහි කෙළවරය. සිදී යාමය. නිවණය යන අදහසයි.

34-2-2-10

දස වැන්නෙහි - අනසසාසිං යනු "සැනසුමක් නොලැබූ වෙමි. විනාසවූයේ වෙමි" යන අදහසයි. ආයතිං අපුන බහවාය මෙහි මතු පුනර්භවයක් නැත, නිවණ ලැබේ යන අදහසයි. නො ඉපදීම සදහා (කෙළෙස්) ප්‍රහීන වන්නේය යන අදහසයි.

34-2-2-11

එකොළොස් වැන්නෙහි පනසසාසසං යනු විනාශ වූයේ, අතිශයින්ම විනාශ වූයේ යන අදහසයි. සෙස්ස (පෙර) කියන ලද පරිද්දෙන්ම දත යුක්තේය.

දෙවන මිගජාල වග්ගය නිමිසේය.

—//—

34-2-3-1

ගිලාන වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි - අමුකසම් යනු අසවල් තැන. අසවලා කෙරෙහි යන අදහස් ඇත්තේ වේ. අසුකසම් යන්න ද නියමිත පදය ලෙස යෙදේ. අප්පාඤ්ඤා නො යනු අන් අය විසින් නොදන්නා ලද්දා වූ, අප්‍රකට වූ අයෙක් යන අදහසයි. නවක වූයේ නමුදු ඇතැමෙක් රාහුල තෙරුන් මෙන් ද සුමන සාමණේරයන් මෙන් ද (අනුන් විසින්) දන්නා ලද්දෙක් වෙයි. මේ තෙමේ වනාහී නවකයෙක් ද අනුන් විසින් නොදන්නා ලද්දෙක් ද (හෙවත් අප්‍රකට වූවෙක් ද) වෙයි. සෙස්ස මෙහි කියන ලද ක්‍රමය අනුවම වේ. මින් පසු එන (සුත්‍ර) සතරෙහිද (පිළිවෙළ) එසේමය.

34-2-3-6

සයවැන්නෙහි - අනිච්චතො ජානතො = දුකය. අනාත්මය යන වශයෙන් දන්නා තැනැත්තා හට ද සංසිද්ධිමත් වේමය. මේ වනාහී අනිත්‍ය ලක්ෂණය පෙන්වා කියනු ලැබූ කල්හි අවබෝධ කරගන්නා තැනැත්තාගේ අදහසින් කියන ලදී.

34-2-3-7

සත්වැන්නෙහි - සබ්බෙධමමා යනු (කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර යන) සියලු ත්‍රේ භූමික ධර්මයෝය. නාලං අභිනිවේසාය යනු තදින් ග්‍රහණය කර ගැනීම සුදුසු නොවේ යන්නයි. සබ්බ නිමිත්තානි යනු (නිමිති වශයෙන් ගත හැකි සියළු සංස්කාරයන් හෙවත්) සියළු සංස්කාර නිමිති යන අදහසයි. අඤ්ඤානො පසසානි යනු දැනුම අඩු ආසාවන් සහිත පුද්ගලයා යම් අයුරකින් (නිමිත) දකී ද, (පිරිපුන් දැනුම ඇති, ආසාවන් රහිත) පුද්ගලයා එයට වෙනස් අයුරකින් නිමිති දකිය යන අදහසයි. දැනුම අඩු, ආසාවන් සහිත පුද්ගලයා සියළු නිමිති ආත්මය වශයෙන් දකියි. පිරිපුන් දැනුම ඇති, ආසාවන් රහිත පුද්ගලයා වනාහී (නිමිති) අනාත්ම වශයෙන් දකියි. ආත්ම වශයෙන් නොදකියි. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි අනාත්ම ලක්ෂණයම කියන ලදී.

34-2-3-8

අට වැන්නෙහි - ඉඬ නො මෙහි "නො" අක්ෂරය නිපාතයක් පමණක් වේ. සෙස්ස පැහැදිලිය. මෙහි දී හුදෙක් දූඛ ලක්ෂණයට කියන ලද්දේයයි දත යුතුයි.

34-2-3-9

නව වැන්නෙහි - පුජ්ඣි යනු වැනසෙයි. බිඳෙයි යන අදහසයි. මෙහි දී අනිත්‍ය ලක්ෂණය කියන ලදී.

34-2-3-10

දස වැන්නෙහි - ජිනපපඤ්ච යනු තෘෂ්ණාව නම් ක්ලේශය සිදු නැවිත් ජින පපඤ්ච යයි කියන ලදී. යන අදහසයි. (ජින = සිදු න පපඤ්ච = සසරෙහි පමා කරවන කෙලෙස්) ජින වටුමෙ = තෘෂ්ණාව නම් වූ මාර්ගයාගේම සිදි බිඳී යාම සිදු වූ නැවිත් ජිනවටුමෙ යි කියන ලදී. කිං පුඤ්ඤානි පුඤ්ඤානි ඉතුත් බුදුවරුන් විසින් පරිහරනය කරන ලද ඇස් කන් ආදිය විමසමි ප්‍රශ්න කරයි. නැතහොත් ඉදින් මාර්ගය වැඩු කල්හි ද අනාගතයෙහි ඇස්, කන් ආදීන්ගේ පැවැතම වර්ධනය වන්නේ නම් එය විමසමි ප්‍රශ්න කරයි.

තෙවන ගිලාන වර්ගය නිමියේය.

—//—

34-2-4-1

ජනන වග්ගයේ පළමු වැන්නෙහි පලොක ධම්මං යනු බිඳී යන ස්වභාවයයි. මෙසේ මෙහි අනිත්‍ය ලක්ෂණයම කියන ලදී. දෙවැන්නෙහි අත්තනියෙන යනු තමාට අයත් පිරිකරවලින් යන්නයි. මෙසේ මෙහි අනාත්ම ලක්ෂණයම කියන ලදී. තෙවැන්න බන්ධවග්ගයෙහි ආනන්දොවාද (සුත්‍ර) යෙහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් ම දතයුතුය.

34-2-4-4

සිටු වැන්නෙහි ජනන යනු එම නම ඇති තෙර නමකි. අබ්නික්මනයෙහිදී (කැටුව) නික්ම ගිය, (පසුව මහණ වූ ජනන) තෙරහු නො වෙති. පටිසලාන යනු පල සමච්ඡින්න යන්නයි. ගිලාන පුළුස්සා යනු ගිලන් උවච්ඡා වනාහී බුදුන් විසින් ප්‍රශංසා කරන ලදී. බුදුන් විසින් වර්ණනා කරන ලදී. එබැවින් මෙසේ කිය යන අදහසයි. සීස වෙයං දරෙය්‍ය යනු ගිසෙහි වෙලනය හෙවත් වෙලන රෙද්ද) සීස වෙය (හෙවත් හිස් වෙළුම) නම් වෙයි. එය වුවද (අවශ්‍ය වූ විටෙක) දෙන්තේය යන අදහසයි. සන්ධං යනු දිවි නසන ආයුධ යි. නාවකඛාග්‍රී නො කැමැත්තෙහි. පරිච්ඡේදනා පුරුදු කළ (හෙවත් පුරුදු වූ) මනාපෙන යනු සිත්හි සතුට වර්ධනය කරන කායික ක්‍රියා ආදියෙන් යන අදහසයි. මෙහි (සෝවාන්, සකාදාගාමී, අනාගාමී යන මාර්ග තුන අවබෝධ කරගත් තිදෙනා ද එම ඵල තුන අවබෝධ කරගත් තිදෙනා ද, අර්හත් මාර්ගයට ප්‍රවිෂ්ට වූ තැනැත්තා ද යන) ශෛක්‍ෂ්‍යයෝ සත් දෙනා පාරිවාරිකව හැසිරෙත් යනු (ශෛක්‍ෂ්‍යයන් සත් දෙනා විසින් පාරිවාරිකව බුදුන් වහන්සේ අනුව හැසිරෙනු, ලබන් යන අදහසයි. රහතන් වහන්සේ පාරිවාරිකව හැසුරුනහ යනු රහතුන් විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඇසුරු කරනු ලැබුන යන අදහසයි.) එතංහි ආවුසො සාවකස්ස පටිථුපං = ඇවැත්නි, ශ්‍රාවකයාට වූ කලී මෙය සුදුසු වේ. අනුපට්ඨං = පැවැත්මක් නැති, පිළිසිඳ ගැනීමක් නැති. පුළුස්සා සාරිපුත්ත සුඛා වේදිස්සාම = (ඇවැත් ශාරිපුත්තයෙහි, ප්‍රශ්න කරන්න, ශ්‍රවණයකොට දැන ගන්නෙමු" යන) මෙය ශ්‍රාවක පචාරණය නම් වේ. එතං මම යන ආදිය තෘෂණ මාන, දෘෂ්ටි ගැනීම (ආදී) වශයෙන් කියන ලදී. නිරෝධංදිස්වා ක්ෂය වීම, වැය වීම දැන

ගෙන නෙතං මම නෙසො හමසමි නමෙසො අත්තාති සමනුපසාමි
අනිත්‍යය දුඛය, අනාත්මය යනුවෙන් දක්නෙමි. මෙතෙක් තන්හි ඡන්ත
ස්ථිථිර තෙමේ සැරියුත් තෙරුන් විසින් ඇසූ ඇසූ ප්‍රශ්න වලට තමා තුළ
ඇතැයි හඟවන) රහත් බැව්හි ඇතුළත් කොට (පිළිතුරු) කිය. (හෙවත් තමා
රහත් කෙනෙකැයි හැඟවෙන සේ පිළිතුරු දුන්න) සැරියුත් තෙරුන්
වහන්සේවනාහි ඔහුගේ පුහුදුන් බව දැන ගෙන වුව ද ඔහු පුහුදුන් අයකුයයි
හෝ රහත් කෙනකු යයි හෝ නො කියා නිහඩවූ සේක්මය. චුතු ස්ථිථිර
තෙමේ වනාහි (සැරියුත්) තෙරුන් පුහුදුන් යයි හඟවන්නෙමි යි සිතා අවවාද
දුන්නේය.

එහි තසමා = "යම් හෙයකින් මාරණාන්තික වේදනාවක් ඉවසීමට
නොහැකිව (ඔබ) ආයුධයක් ගෙන එමි යි කියන්නෙහි ද එහෙයින්
පාරික්ෂනයක් වන ආයුෂ්මත් හු ඒ හේතුව නිසා මෙය ද සිහි කරන්නා" යි
දක්වේ. යම් හෙයකින් වනාහි (වක්කු සොත ආදී) සළායනනයන්ගේ නිරුද්ධ
වීම දැක ඇස් ආදිය (අනිත්‍ය, දුඛ, අනාත්ම යන) ත්‍රිවිධ ආකාරයෙන් සලකා
බලන්නෙමි යයි කියන්නෙහි ද, ඒ හේතුවෙන් මේ කරුණ ද ඒ භාග්‍යවතුන්
වහන්සේගේ අනුසාසනයකැයි ආයුෂ්මතුන් විසින් සිහි කළ යුතුයයි
(තමාගේ) පුහුදුන් බවම දක්වමින් (සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේට) කියයි.

නිව්ව කප්පං = සදා කාලික නිසසිතස්ස = තෘෂ්ණ, මාන, දෘෂ්ටිත් හා බැඳුන
අයත්, වලිතං = කම්පනය වෙයි. යම් හෙයකින්, උපන්නා වූ මෙම වේදනාව
ඉවසීමට නොහැකි වන්නා වූ ද, මගේ වේදනාව මම ම විදගනිමි යි
යනුවෙන් (අරමුණු) ග්‍රහණය කිරීමෙහි අඩුවක් නො දක්වන්නා වූ ද ආයුෂ්ම
තුන් හට මෙවිට කම්පනයක් ඇති වෙති, මේ හේතුව නිසා ද ඔබ පුහුදුන්
අයෙක්ම යයි ඔහුට කියයි. (සැරියුත් තෙරුන් හට කියයි) පසුකම් යනු
කයෙහි ද සිතෙහි ද නිව් යාම කෙළෙස් නිව් යාමක්ම වේය යන අදහසයි.
රති තෘෂ්ණාවේ ඇලීමෙහි, අසති (කාම, රූප, අරූප යන) භවයන් තුනෙහි
ඇලීමේ බලවත් ආශාව මැඩ ගෙන නැගී සිටීමක් නැති කල්හි යන අදහසයි.
ආගති ගති න භොති යනු (මවු කුස පිළිසිඳීම වශයෙන් සිදුවන මෙලොවට)
පැමිණීම හෝ (මෙලොවින්) චූත වීම වශයෙන් (සිදුවන) ගම්‍ය හෝ සිදු
නොවේ යන අදහසයි. චුතුපපානො මරණයට පත් වීම වශයෙන් "චූති" යනු
ද, ඉපදීම වශයෙන් උපපාත යනු ද යෙදේ නෙව්ධ න හුරං න උභය

මනනරෙන යනු මෙලොවදී නොවේ, පරලොව දී නොවේ, දෙලොවෙහිදීම නොවේ යන අදහසයි. එසෙවනෙතා දුක්ඛස්ස පැවැත්ම නිසා ඇතිවන දුකෙහිත්, කෙළෙස් නිසා ඇති වන දුකෙහිත් කෙළවර මෙය ම වන්නේය. පිරිසිදීම මෙයම වන්නේය, මාර්ගය විවෘත වන්නේය යන මෙයම මෙහි අර්ථයයි. යමකු වනාහී "උභයස්මනනරො" යන වචන ගෙන අනතරා භවයක් (පිළිගැනීමට) රිසි වෙත් නම් (=කියත් නම්) ඔවුන්ගේ වචන නිර්වර්තක වේ. අනතරාභවය පිළිබඳ අදහස අභිධර්මයෙහි දී ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද්දේමය. "අනතරෙන" යන වචනය වූ කලී අමතර වූ අතරතුරක් (යන අදහස) ගෙන දෙයි. එහෙයින් මෙහි අරුත මෙසේ වන්නේය. (කෙසේදැන්) මෙලොවදී නො වේ, පරලොවදී නොවේ, වෙනත් විකල්පයක් (ලෙස කියන හොත්) දෙලොවදීම නොවේ. සස්ථං ආභාරෙසි දිවි තොර කරන අවියක් ගෙන ආවේය. ගළනාලය සිඳි ලිය. ඉක්බිති ඔහු තුළට එකෙණෙහි මරණ බිය ඇතුල් විය. ගති නිමිත්ත (හෙවත් මතු භවය පිළිබඳව නිමිත්ත) පහළ විය. හෙතෙම තමාගේ පුහුදුන් බව දැක සංවේගයට පත් සිත් ඇත්තේ නිදසුන් පිහිටුවා සංස්කාර ධර්මයන් පිරික්සනුයේ රහත් බවට පත්ව පිරිනිවිදේය සමුඛායෙව අනුපවජ්ජනා බ්‍යාකතා= කෙසේ වුව ද මෙය ඒ තෙරුන්ගේ පුහුදුන් කල්හි ප්‍රකාශයක් වෙයි. මේ ප්‍රකාශයෙන් අනතුරුව උන් වහන්සේගේ පිරිනිවීම සිදු විය. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යථෝක්ත ප්‍රකාශය ගෙන හැර දක්වා වදාළ සේක උපවජ්ජකුලානි = එළඹිය යුතුව තිබූ පවුල් "ස්වාමීනි මෙසේ උපස්ථායකයන් ද, උපස්ථායිකාවන් ද සිටි කල්හි හික්ෂුව ඔබ වහන්සේගේ සසුනෙහි පිරිනිවීමට පත්වන්නේදැයි (ඒ හික්ෂුවගේ මුල් කාලයේ හැසිරීමෙහි දී (පැවතුනේ යයි සැලකෙන ගිහිපවුල් සමග අනිසි සබඳකම් පැවැත්වීම නම්) වූ කුල සංසර්ග දෝෂය දක්වමින් මේ අයුරින් ඒ තෙරණුවෝ (බුදුන්ගෙන්) විචාරති. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එම තෙරුන්හට කුල සංසර්ග (දෝෂ) යක් සිදු නොවූ බව දක්වන්නෝ භොනති හෙනෙ සාරි පුතතා හෙවත් මොවුන් ශාරිපුත්‍ර අනුගාමිකයන්ම වෙතියි යන ආදිය වදාළහ. තම තැන්හිදී වනාහී (එම) තෙරුන්ගේ කුල සංසර්ග (දෝෂ)යක් නො තිබූ බව ප්‍රකට විය. සෙසු සියල්ල පහසු වන්නේමය.

34-2-4-5

පස් වැන්නෙහි - තඤ්ඤව යනු එය ඇසද රූපය ද වෙයි නැදී සමුදයා දුක්ක සමුදයෝ : තෘෂ්ණාවගේ රැස් වීමෙන් පඤ්චස්කන්ධ දුඛයන්ගේ රැස් වීම සිදු වේ. මෙසේ (ඇස්, කන් ආදී) දොරටු සය කෙරෙහි තෘෂ්ණාව ඉපදීමෙන් සිදු වන සසරෙහි පැවැත්ම දුක්කය, දුක් ඉපදීමය යන මෙම දෙවැදෑරුම් සත්‍යයන්ගේ වශයෙන් මස්තක ප්‍රාප්ත කොට දැක්විය. දෙවන න්‍යායයෙහිදී නිරෝධයය මාර්ගයය යන දෙවැදෑරුම් සත්‍යයන්ගේ වශයෙන් (සසරෙහි) පැවැත්ම මස්තකප්‍රාප්ත කොට දැක්විය. ඉමිනා ඩං පුණ්ණ : මෙසේ, නැවතීම හා නිරුද්ධ වීම වශයෙන් දේශනය අර්ථන් භාවය තුළට යොමු කොට පුණ්ණ තෙරුන් ලවා ස්ථාන සතකදී සිංහ නාද පැවැත්වීම පිණිස "ඉමිනා ඩං" යන ආදිය කීහ. චණ්ඩා = දුෂ්ටක්‍රියා කරන්නී. නපුරු ක්‍රියා කරන්නී. එරුසා නපුරු තැනැත්තිය. අකෙකාසිසසනනි = දශවිධ ආත්‍රෝශ කථාවන්ගෙන් අපහාස කරති. පරිභාසිසසනනි : කිම ශ්‍රමණයෙක් නම් වේද? ඔබට මේ මේ දෙය කරන්නෙමුයි තර්ජනය කෙරෙහි. එවමෙඤ් මා හට මෙහිදී මෙසේ සිදුවන්නේය. දණ්ඩන සිවුරියන් දඬුවකින් හෝ කිහිරි මුගුරකින් සඤ්ඤාන = එක් තලයක් ඇති ආයුධයෙන් සත්භාරකං පරියෙසනනි = දිවි තොර කරන අවියක් සොයති. තෙවන පාරාජිකා වස්තුවෙහි අසුහ වූ මෙම කථාව අසා ආත්මභාවයෙන් පිළිතුල් වූ හික්මුණ්ගේ ආයුධ ගෙනයාම පිරික්සීම සඳහා තෙරණුවෝ (මෙය) කීහ. දමුපසමෙන මෙහි "දම" යන මේ නාමය ඉන්ද්‍රිය සංවර ආදිය සඳහා යෙදේ "සචෙතන දනෙතා දමසා උපෙතො - වෙදනතගු වුසිත බ්‍රහම වරියො" (සත්‍යයෙන් දමනය වූයේ සංවරයෙන් යුතුවූයේ දනයුතු දෙයෙහි අන්තයට පැමිණියේ, වැස නිම කළ බ්‍රහ්ම වයථීය ඇත්තේ) යන මෙහි දී ඉන්ද්‍රිය සංවරය "දම" යයි කියන ලදී. "යදි සච්චා දමා වාගා ඛන්තා හියො න විජ්ජති"(යම් සේ සත්‍යය ප්‍රඥාව, ත්‍යාගය, ඉවසීම යන මේවා බහුලව නො පවතී ද) යන මෙහි ප්‍රඥාව "දම" යයි කියන ලදී. දානෙන දමෙන සඤ්ඤාමෙන සච්චවාචෙන" (දානයෙන්, සීලයෙන් සංයමයෙන් සත්‍යවචනයෙන්) යන මෙහි උපොෂ්ඨ කර්මය හෙවත් සීල සමාදානය "දම" යයි කියන ලදී. මේ සූත්‍රයෙහි දී ක්ෂාන්තිය "දම" යන්නෙන් දන යුත්තේය උපසම යනු එයටම පර්යාය පදයකි.

අප්‍රබෝ ආයසමා පුණ්ණො - මෙම පුණ්ණ නම් කවරෙක් ද? කවර හේතුවක් නිසා මෙහි යාමට කැමති වූයේද? මේ තෙමේ සුනාපරන්තයෙහි වැසියෙක්මය. සැවැත් නුවර වූ කළී වාසයට නොගැලපේ යයි සලකා එහි (සුනාපරන්තයෙහි) යනු කැමැත්තේ විය. මේ එහි අනුපිළිවෙළ සථාවයි.

සුනාපරන්ත රටෙහි වනාහී එක් වෙළඳ ගමෙකිනි මේ දෙබැයෝ විසූහ. ඇතැම් විටෙක ඔවුන් අතුරෙහි දෙවූ බැයා ගැල් පන්සියයක් ගෙන ජන පදයකට ගොස් බඩු ගෙන එයි. (තවත්) ඇතැම් විටෙක කණිටු බැයා එය කරයි. මෙ කියන අවස්ථාවෙහි කණිටු බැයා නිවසෙහි රඳවා, දෙවූ බැයා ගැල් පන්සියයක් ගෙන ජනපද වාරිකාවෙහි යන්නේ අනුපිළිවෙළින් සැවැත් නුවරට පැමිණ දෙවරම් වෙහෙරට නුදුරෙහි ගැල් සාත්තුව නවතා උදුසන අහර වැළඳුයේ සේවක ජනයා විසින් පිරිවරන ලදුයේ පහසු තැනෙකිනි හිඳගත්තේය. එවේලෙහිම සැවැත් නුවර වාසී හු උදය අහර වළඳා සීල සමාදානයෙහි අංගයන් පිළිබඳව අදිටතින් සුදු උතුරු සලු දරමින්, සුවඳ මල් ආදිය ගත් අත් ඇතිව, බුදුන්, දහම්, සඟුන් යම් දිසාවෙක් හි ද, ඒ දෙසට යොමු වීමෙන්, ඒ දෙසෙහි සිත් අලවා ගෙන, ඒ දෙසට නැමී ගෙන, දකුණු දොරටුවෙන් නික්ම දෙවරම යති. ඒ (වෙළඳ) තෙමේ (යන්නාවූ) ඔවුන් දක මොවුන් කොහි යෙත් දැයි එක් මිනිසකුගෙන් විචාළේය. "උතුමාණනි, ඔබ නො දන්නෙහිද? ලෝකයේ බුද්ධ, ධම්ම, සංඝ යන රත්තයෝ පහළවූහ, මේ මහා ජනතාව ධර්ම ශ්‍රවණය සඳහා ශාස්තෘන් වහන්සේ වෙතට යතියි හෙතෙම පිළිතුරු දුන්නේය. "බුද්ධ" යන වචනය ඔහුගේ උඩුහම, යටිහම, ආදිය විනිවිදගොස් ඇට මිදුළුවල ගැටී සිටියේය. හෙතෙම තම පිරිස පිරිවරා, (යමින් සිටි) ඒ පිරිස ද සමග විහාරයට ගොස් මධුර ස්වරයෙන් ධර්ම දේශනා කරන ශාස්තෘන් වහන්සේගේ පිරිස කෙළවර සිටිමින්ම දහම් අසා පැවිදි වීම සඳහා සිත යොමු කළේය. ඉක්බිති තථාගතයන් වහන්සේ විසින් (සුදුසු) කල් දැන පිරිස යවනු ලැබූ කල්හි (වෙළඳ තෙමේ) ශාස්තෘන් වහන්සේ වෙත එළඹ වැද පසු දිනය සඳහා (දැනට) ආරාධනා කොටා දෙවන දිනයෙහි මණ්ඩපයක් කරවා අසුන් පනවා බුදුන් ප්‍රමුඛ සංඝයාට මහ දන් දී තමා එදින පළමු අහර වැළඳුයේ සීල සමාදානයෙහි අංගයන් පිළිබඳව අදිටන් කොට භාණ්ඩාගාරික කැඳවා "මෙපමණ ධනය වියදම් විය, මෙ පමණ ධනය වැය නොවී ඇත" යනුවෙන් සියල්ල කියා "මේ වස්තුව මාගේ මළණුවනට දෙව"යි (කියා) සියල්ල භාර දී

ශාස්තෘන් වහන්සේ සමීපයෙහි මහණ වී කමටහන්හි සිහිට පතන්නේ වූයේය. එසේ වුවද කමටහන් මෙනෙහි කරන්නාවූ ඔහුට කමටහන් නොවැටහෙන්නේ වෙයි. එහෙයින් "මේ ජනපදය මා හට ගැළපෙන්නේ නොවෙයි. මා ශාස්තෘන් වහන්සේ සමීපයෙහි කමටහන් (ඉගෙන) ගෙන මා අයත් ස්ථානයට ම යන්නෙමි නම් සුදුසුය යි සිතිය. (එසේ සිතා) පෙරවරු සමයෙහි පිඬු පිණිස හැසිර, සවස් කල්හි වීචේකයෙන් නැගී සිට. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත එළඹ කමටහන් කියවා ගෙන සිංහනාද සතක් නාද කොට පිටත්ව ගියේය. එහෙයින් අප්ඛො ආයසමා පුණේණා - පෙ - විහරති යනුවෙන් කියන ලදී.

කප්පනායං විහාසීති - මේ තෙමේ කොහේ විසුවේද යත් - සිවු තැනෙකහි වාසය කළේය. සුනාපරන්න නම් වූ රටට පිවිස අඛිභහථ නම් පර්වතය (වළා කුළු හැපෙන කන්ද) ට පැමිණ වෙළඳ ගමට පිඬු පිණිස පිවිසියෝය. එහිදී (තෙරුන්ගේ) කණිටු සොහොයුරා ඔහු හැදින දන් දී "ස්වාමීනි අන් තැනෙක නොගොස් මෙහිම වසනු මැනව" යි කියා ප්‍රතිඥා කරවා ගෙන එහිම වාසය කරවීය. එතැනින් "සමුද් ගිරි" නම් විහාරයට ගියේය. එහි අයස් කාන්ත නම් පාෂාණවලින් සීමා කොට කරන ලද සක්මන් මලුවක් වෙයි. එහි සක්මන් කිරීමට සමත් වූ කවරෙක් හෝ නැත්තේය. මුහුදු රළ එහි අවුත් අයස්කාන්ත පාෂාණයන්හි හැපී මහත් සේ හඬ නංවයි. ස්ථවිර තෙමේ "කමටහන් සිහි කරන්නවුන් හට විහරණ පහසුව සිදුවේවා යි සමුදුර නිහඬ කරවෑලනු පිණිස අදිටන් කළේය. එතැනින් මාතුල ගිරි නම් පර්වතයට ගියේය. එහි පක්ෂි ගණයා අධික වූයේ දිවා රාත්‍රි දෙකෙහි එකසේම ශබ්දය පවතියි. ස්ථවිර තෙමේ මේ ස්ථානය පහසු නොවේයයි (සිතා) එතැනින් මඬිකුලකාරාම නම් වූ විහාරයට ගියේය. එය වෙළඳගමට වැඩි දුරෙක නොවීය, වැඩි අසළක ද නොවීය, ගමනාගමනයෙහි පහසුය, විසිතුරු විය, අල්පවූ ශබ්ද ඇත්තේ විය ස්ථවිර තෙමේ මේ ස්ථානය පහසුයයි (සිතා) එහි රාත්‍රිය ගතකරන තැන. දහවල ගත කරන තැන, සක්මන් කරන තැන ආදිය කරවා වස් එළඹීයේය. මෙසේ ස්ථාන සතරෙකහි වාසය කළේය.

ඉක්බිති එම වස් කාලයෙහිම එක් දිනයෙක සත් සියයක් වෙළෙන්දෝ මුහුදෙන් එතෙර යන්නෙමු යයි නැවෙහි බඩු පැටවුහ. නැව් නඟින දිනයෙහි තෙරෙන්නගේ කණිටු සොයුරු තෙමේ තෙරුන් වළඳවා තෙරුන් හමුවෙහිදී

ශික්ෂා පද සමාදන් වී වැද "ස්වාමීනි, මුහුද නම් විශ්වාස කළ නො හැක්කේය. බොහෝ අනතුරු සහිතය, අපගැන සිහිපත් කරන්න" යයි කියා නැවට නැගේය. අධික වේගයෙන් යන්නාවූ නැව එක්තරා දිවයිනකට පැමිණියේය. මනුෂ්‍යයෝ උදය අහර පිළියෙළ කරන්නෙමු යයි දිවයිනට ගොඩබටහ. ඒ දිවයිනෙහි වනාහි අත් කිසිවක් නොවීය, සඳුන් වනයක් ම විය.

එහිදී එක් තැනැත්තෙක් පිහියකින් ගසකට කොටා එය රත් සඳුන් බව දැන මෙසේ කීය. "පින්වත්නි. අපි ලාභය සඳහා මුහුදෙන් එතෙර යන්නෙමු. මෙයට වඩා වැඩි ලාභයක් නම් නැත. අගල් සතරක පමණ කැබැල්ලක් ලක්ෂයක් අගනේය. ඉවත දැමිය යුතු බව ඉවත් කරවා සඳුන් වලින් (නැව) පුරවා ගනිමු "යි කී..... ඔව්හු එසේ කළහ. සඳුන් වනයෙහි අධිගාහිත අමනුෂ්‍යයෝ කෝපයට පත්ව "මේ මිනිසුන් විසින් අපගේ සඳුන් වනය වනසන ලදී. ඔවුන් නසන්නෙමු" යයි සිතා "මෙහිදීම මරනු ලැබූව හොත් මුළු වනයම එකම මළ කුණු ගොඩක් වන්නේය. (ඒ නිසා) මුහුද මැදදී ඔවුන්ගේ නැව ගිල්වා දමන්නෙමු " යයි කීහ.

ඉක්බිති ඔවුන් නැවට නැඟී මොහොතක් ගත වූ කල්හිම ඒ අමනුෂ්‍යයෝ දියෙහි උදම් රැල්ලක් උපදවා තුමු ද බිය එළවන රූප දැක්වූහ. බියපත් මනුෂ්‍යයන් තම තමන්ගේ දෙව්වරුන් නමදිති. තෙරණුවන්ගේ කණිටු සොයුරු වුල්ල පුණණ නම් කෙළෙඹියා "මාගේ සොහොයුරා උපකාර කෙරෙන්නා" යි තෙරුන්ගේ නම සිහි කරමින් සිටියේය. තෙරුන්වහන්සේ ද එකෙණෙහිම (සිය කණිටු සොහොයුරා) සිහිපත් කොට ව්‍යසනයක් උපන් බව දැන, අහසට පැන නැඟී (නැවියන්ගේ) ඉදිරියෙහි පෙනී සිටියේය. අමනුෂ්‍යයෝ තෙරණුවන් දක ආර්ය වූ පුණණ තෙරුන් වහන්සේ පැමිණෙති යි ඉවත්ව ගියහ. උදම් රැල්ල සන්සුන් විය.

තෙරුන් වහන්සේ බිය නො වන්නැයි ඔවුන් අස්වසා කොහි යනු කැමැත්තහුදැයි ඇසූහ. "ස්වාමීනි, අපගේ ස්ථානයන් වෙතම යන්නෙමු යි කීහ. තෙරණුවෝ නැවේ පෙණය (වැනි ස්ථානය) මතුයෙහි පය තබා මොවුන් කැමති වන තැනකට පැමිණේවා යි අධිෂ්ඨාන කළහ. වෙළෙන්දෝ ස්වකීය ස්ථාන කරා ගොස් ඒ පුවත අඹු දරුවනට දැනුම් දී, එම තෙරුන්

වහන්සේ සරණ යන්නෙමු යයි පන්සියයක් දෙන තමන්ගේ පන්සියයක් බිරින්දුවරුන් සමඟ තිසරණයෙහි පිහිටා උපාසක භාවය ප්‍රකාශ කළහ. ඉක්බිති නැවෙහි බඩු ගොඩ බිමට ගෙන, තෙරුන් වහන්සේට එක් කොටසක් වෙන් කොට "ස්වාමීනි. මෙය ඔබ වහන්සේගේ කොටසයයි කීහ.

තෙරණුවෝ "මට වෙනම කොටස් කිරීමක් අවශ්‍ය නැත, ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔබ විසින් දෑක තිබේද"යි (විචාළහ) "ස්වාමීනි. දෑක නැත"යි කීහ. එසේ නම් මෙයින් ශාස්තෘන් වහන්සේ උදෙසා ශාලාවක් කරවන්න එසේ (කරවන්නාවූ ඔබ) ශාස්තෘන් වහන්සේ දකින්නාවු" යයි කීහ. ඔවුහු "යහපති ස්වාමීනි" ය (කියා) ඒ කොටසින් ද. තමන්ගේ කොටස්වලින් ද (වැය කොට) ශාලාව (ඉදි) කිරීම ඇරඹූහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ වනාහි එය පටන් ගත් කාලයේ සිට ම පරිභෝග කළ සේක. ආරක්ෂක මනුෂ්‍යයෝ රාත්‍රියෙහි ආලෝකය දෑක මහේශාක්‍ය දෙව්වරුන් (පැමිණ) ඇතැයි සනිටුහන් කළහ. උපාසකවරු ශාලාව ද. හික්ෂු සංඝයාට වාසස්ථානද (තනා) නිමවා දානොපකරණ ද සකස් කොට "ස්වාමීනි. අප විසින් අපගේ කාර්යය කරන ලදී, ශාස්තෘන් වහන්සේ වැඩමවනු මැනව"යි තෙරුන් වහන්සේට දන්වූහ.

තෙරුන් වහන්සේ සවස් කාලයෙහි සෘද්ධියෙන් සැවැත් නුවරට ගොස් "ස්වාමීනි. වෙළඳගම් වැසියෝ ඔබ වහන්සේ දකිනු කැමැත්තෝය. ඔවුන්හට අනුකම්පා කරනු මැනව" යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට යාවිඤා කළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ (එය) ඉවසා වදාළහ. තෙරණුවෝ පෙරලා ස්වකීය ස්ථානයටම පැමිණියහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ද අනඳ තෙරුන් ඇමතූහ. (අමතා) "ආනන්දයෙනි. හෙට දිනයෙහි සුනාපරන්නයේ වෙළඳ ගමෙහි පිඩු පිණිස හැසිරෙන්නෙමු, (ඒ සඳහා) ඔබ එකුත් පන්සියයක් හික්ෂුන්හට සලාක (හෙවත් අවසර පත්) දෙන්න"යයි (වදාළහ) (අනඳ) තෙරුහු මැනව ස්වාමීනි යි (පිළිගෙන) හික්ෂා සංඝයනට ඒ බව දන්වා "ස්වාමීනි, අහසින් වඩිනා හික්ෂුන් වහන්සේ සලාක ගනු මැනව"යි ද කීහ. එදින කුණ්ඩධාන නම් තෙරුන් වහන්සේ පළමු සලාකය ගත්හ. වෙළෙඳ ගමෙහි වැසියෝ ද ශාස්තෘන් වහන්සේ හෙට (ගමට) වඩින්නාහ යි (කියා) ගම මැද මණ්ඩපයක් තනවා (එහි) දානසාලාවක් සෑදවූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උදෑසනම සිරුර පිළිදගුම් කොට ගඳ කිළියට පිවිස පල සමවතට

සමචැදී වැඩහුන්න. (ඒ වේලෙහි) සක් දෙවිඳුගේ පඩිපුල් සලසුන උණුසුම් විය. හේමේ කිමැයි විමසා බලා ශාස්තෘන් වහන්සේගේ සුනාපරන්ත ගමන දක විස්කම් (දෙවිපුතු) ඇමතීය. දරුව, අද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යොදුන් තුන්දහසක දුරක් පිළි පිණිස ගමන් කරන්නාහ, කුටාගාර පන්සියයක් මවා ගමනට සුදානම් කොට, දෙවීමේහි දොර කොටුව මතුයෙහි තබන්නැයි කීය. හේ එසේ කළේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කුටාගාරයට දොරටු සතරක් විය. දෙඅග සවුචන්ගේ කුටා ගාරවලට දොරටු දෙක බැගින් විය. සෙසු කුටාගාරවලට දොරටු එක බැගින් විය. ශාස්තෘන් වහන්සේ ගද කිළියෙන් නික්ම පිළිවෙළින් තබන ලද කුටාගාරයන්හි ප්‍රධාන කුටාගාරයට පිවිස වැඩ හුන් සේක. දෙඅග සවුචන් වහන්සේ ආදී කොට එකුන් පන්සියයක් හික්ෂුන් වහන්සේවුහ. එක් කුටාගාරයක් හිස්ව තිබිණ. පන්සියයක් වූ කුටාගාර අහසට නැගුණි. ශාස්තෘන් වහන්සේ සවිවබ්දධ නම් පර්වතයට පැමිණ කුටාගාරය අහසෙහි නවතා (පර්වතයට බටසේක) ඒ පර්වතයෙහි සවිව බ්ද්ධ නම් වූ මිථ්‍යා දෘෂ්ටික තාපසයෙක් මහජනතාව මිසදිටු ගන්වමින් මහත්වු ලාභ හා කීර්ති ලබන්නෙක් වී වාසය කරයි. ඔහුගේ අභ්‍යන්තරයෙහි වනාහි බදුනක් ඇතුළත වූ පහනක් මෙන් අර්හත් ඵලය සදහා වන හේතු බබලමින් පවතී. (තථාගතයන් වහන්සේ) එය දක ඔහුට ධර්මය කියන දෙමිසි (එහි) ගොස් දහම් දෙසුහ.

තවුස් තෙමේ දේශනාවගේ කෙළවර රහත්බවට පැමිණියේය. අර්හත් මාර්ගය සමගම ඔහුට අභිඥාවන් පහළ විය. හේ එහි හික්ෂු (භාවයෙන් පැවිදි) වී සෘද්ධි බලයෙන් ලැබුණ පාත්‍ර හා සිවුරු දරන්නේ කුටාගාරයට පිවිසියේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කුටාගාර ගතවූ පන්සියයක් හික්ෂුන් සමග වෙළඳ ගමට ගොස් කුටාගාරයන් අදෘශ්‍යමාන වන සේ (අධිෂ්ඨාන) කොට ගමට පිවිසි සේක. වෙළඳහු බුදු පාමොක් සඟනට මහදන් දී, ශාස්තෘන් වහන්සේ මඩිකුලකාරාම (නම් විහාරස්ථාන) යට පැමිණවූහ. උන්වහන්සේ (එහි) කවාකාර ශාලාවට පිවිසියහ. බුදුන් වහන්සේ අහරින් පසු විවේක ගෙන නිමවන තෙක්, මහජනයා උදය අහර ගෙන උපෝෂ්ඨාංගයන් සමාදන් වී, බොහෝ වූ සුවඳ ද්‍රව්‍යයන් ද මල් ද රැගෙන ධර්මශ්‍රවණය පිණිස ආරාමයට නැවත ගියහ. බුදුහු (ඔවුනට) දහම් දෙසූහ. මහජනතාවගේ බන්ධන මිදුණේ (බුදු කෙනෙකුන් ලොව පහළව ඇත් යනුවෙන්) මහත්වූ බුද්ධ කෝලාහයක් වූයේය.

ශාස්තෘන් වහන්සේ මහජනතාවට සංග්‍රහ පිණිස සත් දිනක් එහිම වාසය කළහ. මහා ගන්ධකුටිය තුළදීම අරුණ නැංවූහ. දින සතක් ධර්ම දේශනා අවසානයේ අසුභාර දහසක් ප්‍රාණීන් හට ධර්මාවබෝධ විය. එහි සත් දිනක් වාසය කොට වෙළඳ ගමෙහි පිඬු පිණිස හැසිර, "ඔබ මෙහිම වාසය කරන්න" යයි පුණණ තෙරුන් (එහි) නවතා, ආසන්නයෙහි වූ තර්මදා නම් ගංතෙරට වැඩියහ. තර්මදා නම් වූ නාරජ තෙමේ ශාස්තෘන් වහන්සේට පෙර ගමන් කොට නාග භවනයට කැඳවා ගෙන තෙරුවනට සත්කාර කළේය. බුදුහු ඔහුට දහම් දෙසා නාග භවනයෙන් නික්මුනහ. හෙතෙමේ ස්වාමීනී, මා හට පිදිය යුතු යමක් දෙනු මැනව යි යාවිඤා කළේය. බුදුහු තර්මදා ගං තෙරෙහි පා සලකුණ පිහිටුවා දක්වූහ. රළ එන එන විට එය ආවරණය වෙයි, (රළ) පහව ගිය විට අනාවරණය වෙයි. මහා සත්කාරයකට පත්වූයේය. බුදුහු ඉන් නික්ම සච්චබද්ධ පර්වතයට ගොස් සච්චබද්ධ තෙරුන් හට (මෙසේ) කීහ. ඔබ විසින් මහජනයා අපාය මාර්ගයෙහි හෙලන ලදහ. ඔබ මෙහිම නැවතී ඔවුන්ගේ (මිත්‍යා) දෘෂ්ටිය ඉවත් කරවා නිවන් මගෙහි පිහිටුව" (ඒ ස්ථවිර) තෙමේ ද පිදිය යුතු යමක් ඉල්ලීය. බුදුහු තෙත් මැටි පිඩක් මතුයෙහි මෙන් සන ශිලා තලයක් මතුයෙහි මග සලකුණ පිහිටුවා දක්වූහ. ඉන් පසු දෙවරමටම වැඩියහ. මේ කරුණ සඳහා තෙතෙව අනතර වසෙසන යන ආදිය කියන ලදී. පරිනිබ්බායී අනුපාදිසෙස හෙවත් ස්කන්ධයන් ඉතිරි නොවන්නාවූ නිර්වාණ තත්ත්වයෙන් පිරිනිව්වේය. මහජනයා සත් දිනක් තෙරුන් වහන්සේගේ ශරීරයට පූජා පවත්වා. බොහෝ වූ සුවඳ දර රැස් කරවා ශරීරය ආදාහනය කොට ධාතු රැගෙන වෛත්‍යයක් (ඉඳ) කළහ. සම්බලා හික්කු = තෙරුන් වහන්සේට ආසන්න ස්ථානයෙහි සිටි හික්කුහු, සෙස්ස පහසුවෙන් සියළු තත්ති අවබෝධ වේමය. සය වැන්න (ද) පහසු වන්නේමය.

34-2-4-7

සත්වැන්නෙහි - එජා = තණහාව වලනය වේය යන අරුතින් එයට "එජා" යයි කියනු ලැබේ. බාධා කිරීම යන අදහසින් රෝග යයි යෙදේ. අභ්‍යන්තරය දුෂ්‍ය වීම යන අදහසින් "ගණ්ඩ" යයි යෙදේ. (අයහපත්ය යන අදහසින් හෝ) යටට හාරා කපා දැමීම යන අදහසින් "සලලං" යි යෙදේ. තස්සා = යම්

භෙයකින් තෘෂ්ණා, රෝග, ගණ්ධ, සල්ල යන මේවා ඇති වේද ඒ නිසා තසමා යි යෙදේ. "චක්‍රං න මඤ්ඤායාස (ඇස පිළිබඳව නොසිතයි) යන ආදිය පෙර කියූ පිළිවෙළින්ම දත යුතුය. මෙහිදී සබ්බං යනුවෙන් ඉහතදී ගනු ලැබූ දෙයට ගෙන හැර දක්වන ලදී. අටවැන්න කියන ලද පිළිවෙළ අනුවම වේ. නව වැන්නෙහි - මයං කොටස් දෙකක් යනුයි.

34-2-4-10

දස වැන්නෙහි - ඉක්ඛාං මයං - මෙසේ මෙම දෙකය, යුගලයය. චලඤ්ඤව වායුඤ්ඤව = තමාගේ ස්වභාවය අනුව, චලනය නොකරන්නේ මුව ද සෙලවෙයි, ඉදිරියට යයි. යොපිහෙතු - යොපි පව්වයො = ඇසෙන් රූප හඳුනා ගෙන අරමුණු ගැනීම හේතුව ද ප්‍රත්‍යය ද වේ. කුතො නිවං හවිස්සන් = කුමන කරුණකින් නිත්‍ය වන්නේද? යම් සේ දාසයකුට දාව දාසියකගේ කුසෙහි උපන් පුත්‍රයා මත්තෙහි දාසයෙක් ම වේ ද(යනු නිත්‍ය නොවේ) මෙසේ නිත්‍ය නොවේමය යන අරුත ඇත්තේ වේ. සඬගති = එක්වීම සන්නිපාත එක තැන රැස් වීම. සමවාය = එකට එක්තැන් වීම. අයං චූළවති චක්‍රං සමථස්සෙන = (පෙර දැක් වූ මෙම සඬගති, සන්නිපාත. සමවාය යන පව්වයෙන් (හෙවත් හේතුවෙන්) උපන් බැවින් පව්වය යන නාමයෙන් ම සඬගති (එක්වීම) සන්නිපාත (එක තැන රැස් වීම) සමවාය, (එකට එක්තැන් වීම) යන මෙය වක්‍රව සම්ඵසයි (හෙවත් වක්‍රව ස්පර්ශය) යයි කියනු ලැබේ. යොපි හෙතු = ස්පර්ශයේ වස්තු අරමුණ සමග උපදින ස්කන්ධ තුන මෙම හේතුවයි. චූට්ඨො = සම්බන්ධ වීම යන අර්ථයෙහි - වෙන් වෙන් වශයෙන් ස්පර්ශෙන්ද්‍රියයෙන් ස්පර්ශ කරන ලද්දාවූ ම අරමුණ වින්දනය නම් එය විද ගනියි, අරමුණ චේතනාව නම් එය සිතයි. අරමුණ සංඥාව නම් එය හඳුනා ගනියි. යන අදහසයි. චූට්ඨො = ස්පර්ශයෙහි යෙදුණ පුද්ගලයාය. ස්පර්ශයට ලක් වූ අරමුණ ම වේදනා ආදියෙන් විද ගනියි, හැඳින ගනියි, සිතයි ආදී වශයෙන් ද කියන ලද්දේ වෙයි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි ස්කන්ධ හිතක් පිළිබඳව කියන ලදී. කෙසේද යත් ? ඇස නමැති දොරටුව හා බැඳුණා වස්තුව ද අරමුණ ද රූපස්කන්ධය වෙයි. ස්පර්ශ කරනු ලැබූ ඒ රූප ස්කන්ධය වින්දනය කෙරේ යනු වේදනා ස්කන්ධයයි. ඒ පිළිබඳව සිතයි යනු සංස්කාර ස්කන්ධයයි එය හඳුනා ගනියි යනු සංඥා

ස්කන්ධයයි. එය දෑන ගනියි යනු විඥාන ස්කන්ධයයි. (කන්, නාසා ආදී) සෙසු දොරටු පිළිබඳව ද මෙම පිළිවෙළම වන්නේය. මනෝ ද්වාරයෙහි ද වස්තු රූප ඒකාන්ත වශයෙන් රූපස්කන්ධය වෙයි. රූපයෙහි අරමුණ ඇති වූ විට එම අරමුණ ද රූපස්කන්ධය වෙයි. පහක් බැගින් වූ හය (ස්කන්ධ 5 X ඉන්ද්‍රිය 6=30) තිහක් වෙයි. සැකෙවින් කියතහොත් මේවා (ඇස්, කන් ආදී) දොරටු සය හා බැඳුණ පංචස්කන්ධයන්ය. හේතුන්ගෙන් උපන් පංචස්කන්ධයන් අනිත්‍යයයි සවිස්තරව කියනුයේ අවබෝධ කරවීමේ අදහසිනි. ඒ අදහසින්ම මේ සූත්‍රය දේශනා කරන ලදී.

සිවුවන ඡන්ත වග්ගය නිමිසේය.

—//—

34-2-5-1

ජල වහයේ පළමුවැන්නෙහි - අදන්නා = දමනය නො වුවාහු. අගන්නා අනාරක්ෂිත වූවාහු. අරක්කිනා = ආරක්ෂිත නොවුවාහු, අසංවූනා = නොවසන ලද්දහු දුක්ඛාදිවාහා භොනනි = නිරය ආදී විවිධ තන්හි අධික දුක් විඳින්නාහු වෙති. සුබාධිවාහා භොනනි = ධ්‍යාන, මාර්ග ඵල ආදී විවිධ ආකාරයෙන් අධික සැප විඳින්නාහු වෙති, සැප උසුලන්නහු වෙති. අධිමහා යයි ද පාඨයක් වෙයි. එම අරුතමය.

ජලේව = සයක්ම අසංවූතො යත් දුක්ඛං නිගව්ණි = (ඇස්, කන් ආදී) යම් ආයතනයන්හි සංවර විරහිත වීමෙන් දුකට පැමිණේ තෙසඤ්ච යෙ සංවරණං අවේදිසුං = යමෙක් එම ආයතන යන්ගේ සංවර බව විඳ ගන්නාහු ද, ලබාගත් තාහු ද (වුහ) විහරනිනි වස්සුනා = කෙළෙස් රහිතව ද තෘප්තිමත්ව ද වාසය කෙරෙහි සා දිනඤ්ච සාද්‍රවා = ප්‍රිය වූ වින්දනයක් ඇත්තේ ද මිහිරි වූයේ ද වෙයි. එසසඳවයං සුබදුක්ඛ උපෙක්ඛනි සුව දනවන ස්පර්ශයක් හෝ, දුක දනවන ස්පර්ශයක් හෝ යන මෙය "එසස මය" (හෙවත් ස්පර්ශ දෙවර්ගය) වන්නේය. "උපෙක්ඛ" යන මෙහි උපේක්ෂාවම උපදවන්නේය යන අර්ථයයි. එසසයං සුබ දුක්ඛං උපෙක්ඛා යනුවෙන් ද පාඨයක් වේ. ස්පර්ශය හේතු කොට ගත් සැප, දුක, උපේක්ෂාව, සැපයෙහි දී එකඟ වීම, දුකෙහිදී විරුද්ධ වීම (යන මේ හැඟීම්) නො උපදවන උපේක්ෂා සහගත වුවෙක් වන්නේය යනු ද (එක්) අර්ථයක් වේ. අනානුරුඳ්ධා අවිරුඳ්ධ කෙනවි = කිසිවකු සමග එකඟ නොවන්නේ ද විරුද්ධ නොවන්නේ ද වේ. පපඤ්ච සඤ්ඤා = කෙළෙස් යන සංඥාවෙන් පපඤ්ච සඤ්ඤා නම් වී. ඉතරිතරා නරා = ලාමක අලාමක වූ සත්වයෝ සාඤ්චයනතා උපයනති = කෙළෙස් නිසා ප්‍රමා ද වන්නෝ සසරෙහිම සැරිසරති. සඤ්ඤිනො = සංඥා සහිත වූ සත්වයෝ මනෝමයංගෙන සිතඤ්ච සබ්බං = පඤ්චකාම ගුණයෙන් හා කෙළෙස්බරින් යුත් සියළුම මානසික විතර්ක පනුණා = දුරු කොට නෙක්කම්ම සිතං ඉරියති = බුද්ධිමත් බව ඇති හික්ෂුව කෙළෙසුන්ගෙන් වෙන් වීමෙහි යෙදෙයි. ඡස්ස යදා සුභාවිතො = යම් කලෙක (රූප ශබ්දාදී) අරමුණු සයෙහි මහා භාවිතයක් සිදු වේද? (එකල් හි) චුට්ඨස්ස චිත්තං න චිතමපනෙ කවි = සුව පහසින් හෝ දුක් පහසින් පහස ලැබුවකුගේ සිත කිසි විටෙකත් කම්පාවට පත් නොවේ,

වේදනාවට පත් නො වේ. නවථ ජාතිමරණය පාරගා = උපතින්, මරණයෙන් එ තෙරට, නිවණට යන්නන් බවට පත්වේ.

34-2-5-2

දෙවැන්නෙහි - මාලුඛක පුතො = මාලුඛක නම් බැමිණියගේ පුත්‍රයාය. එක්ස = මෙහි දී ඔබගේ අවවාද ඉල්වීමෙහි යන අදහස සඳහා යෙදේ. මෙයින් තෙරුන් අප්‍රසාදයට ද, නිග්‍රහයටද පත් කරයි. කෙසේද යත් - මේ තෙමේ වනා හි බාල කාලයෙහි රූප දර්ශන ආදියෙහි යෙදී ප්‍රමාද වී පසුව මහලු කල ආරණ්‍ය වාසයට පැමිණෙනුයේ කමටහන් ඉල්වයි. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙහි බාලයන් හට කුමක් කියමිදැයි යනුවෙන් සිතා මාලුඛක පුත්‍රමෙන් ඔබ ද තරුණ කාලයෙහි රූප දර්ශන ආදියෙහි යෙදී ප්‍රමාද වී, පසුව මහලු කල අරණට පිවිස මහණ දම් කරන්නාහු යයි යන මේ අදහසින් කථා කරන්නාහු තෙරුන් වෙත ප්‍රසාද රහිත බවක් දක්වති. යම් හෙයකින් වනාහි ස්ථවිර තෙමේ මහලු කල්හිද අරණට පිවිස මහණදම් කරනු කැමැත්තේ ද එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙහි බාලයන්හට කුමක් කියමි ද යනුවෙන් සිතා අපගේ මෙම මාලුඛක පුත්‍ර තෙමේ මහලු කල්හිද අරණට පිවිස මහණදම් කරනු කැමැත්තේ කමටහන් ඉල්වයි ඔබ වනාහි තුරුණු වියෙහි දු වීර්යය නොකරන්නාහුය, යන මේ අදහසින් කථා කරන්නාහු තෙරුන් හට අප්‍රසාදයක්ම පෙන්වති. යනු හි නාම = යමෙක් වනාහි. කිඤ්චා පිහං කෙසේ වුවද මම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මා මහල්ලකුයයි දනිති. යම් සේ මම මහල්ලෙක් වන්නෙමි වුව ද මහණදම් කිරීමට හැකි වන්නෙමි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට (කමටහන්) දේසනා කරන්නවා, යන අදහසින් ස්ථවිර තෙමේ මහලු බවට අනුග්‍රහ ලබමින්, අවවාදය ද පසසමින් මෙ සේ කිය. අදිට්ඨා, අදිට්ඨ පුබ්බා = මේ අත්බැව්හි නො දක්නා ලදී. අනිත්‍යෙහි ද නො දක්නා ලදී. නව පසසනි = මෙකල්හි ද නොදක්නෙහිය. නව තෙ භොනනි පසෙසයාං = මෙසේ සිත එකඟ කර ගත්තේ වුව ද ඔවුන් යම් තැනක නොවෙන් ද, එසේ නම් ඡන්ද ආදිය උපදවන්නේ දැයි විමසයි. දිට්ඨං දිට්ඨ මත්තං = රූපය නම් ආයතනයෙහි වක්කු විඤ්ඤාණයෙන් දකින ලද දෙයෙහි දුටුබව පමණක්ම පවත්නේය. වක්කු විඤ්ඤාණය වනාහි රූපයෙහි රූප මාත්‍රයම දකියි. අනිත්‍ය ආදී ස්වභාවය නොදකියි. සෙසු විඤ්ඤාණ ආදියෙහි ද මෙසේමය. මෙහි දුටු

බව පමණක්ම වන්නේය. යන අරුතයි. නොහොත් දුටු දෙයෙහි දකින ලද දෙය නම් වූ වක්කු විඤ්ඤාණය යනු රූපයෙහි රූපය දැන ගැනීමය යන අරුතයි. මනනා = ප්‍රමාණයයි. දැකීම මාත්‍රය පමණක් සිදු වේ යන අරුත සඳහා "දිට්‍යමනන" යි යෙදේ. (එවිට මතු වන) සිත "දිට්‍ය මනනං විතතං" නම් වේ. මේ වින්තයම වක්කු විඤ්ඤාණ මාත්‍රයම වන්නේය යන අරුත වේ. මෙය (මෙසේ ද) කියන ලද්දේ වෙයි. ඉදිරිපත් වූ (හෙවත් ඉන්ද්‍රිය විෂය වූ) රූපයෙහි වක්කු විඤ්ඤාණය නො ඇලේ ද, දුෂ්‍ය නොවේද, මූලා නොවේ ද. මෙසේ රාගාදියෙන් වෙන් වූ කල්හි වක්කු විඤ්ඤාණයේ ප්‍රමාණයෙන්ම ජවන් සිත වන්නේය. වක්කු විඤ්ඤාණයේ ප්‍රමාණයෙන් ම ජවන සිත පිහිටුවන්නෙමි යයි කියයි. නැතහොත් "දිට්‍යං" යනු වක්කු විඤ්ඤාණයෙන් දකින ලද රූපයයි. දුටු දෙයෙහි ඇත්තේ දුටු බව පමණක්ම (හෙවත් දෘෂ්ටිමාත්‍රයම) වෙයි. එහිම. උපන්නාවූ ද, අනුමත වූ ද, තීරණය වූ ද, නියෝග ලැබුනාවූ ද යන වශයෙන් පවත්නා වින්ත ත්‍රයෙහි එය යම් සේ නො ඇලේ ද, දුෂ්‍ය නො වේද, මූලා නොවේද මෙසේ වූ රූපය ඉන්ද්‍රිය ගෝචර වූ විට. එම අනුමත ප්‍රමාණයන්ගෙන්ම ජවනි සිත උපදවමි, ඔහුට ඒ ප්‍රමාණය ඉක්මවා ඇලීම් ආදී වශයෙන් ඉපදීමට ඉඩ නො දෙමි යි යනු මෙහි අර්ථයයි. (කන්, නාසා, දිව, ශරීරය යන) සුත මුත ඉඳුරන් පිළිබඳවද මේ පිළිවෙලම වේ. විඤ්ඤා නෙ විඤ්ඤාන මනනං = මෙහි වනාහි විඤ්ඤාන (හෙවත් දූතගත් දෙය) යනු මනසෙහි මෙනෙහි කිරීමෙන් දූතගත් අරමුණයි. එම දූතගත් දෙයෙහි. එය දූතගත් කල්හි (තමා විසින්) දූත ගන්නා ලද ප්‍රමාණය යයි ආවර්ජනා කෙරෙන ප්‍රමාණය යම් සේ පවතීද, ආවර්ජනය නො ඇලේ ද. දුෂ්‍ය නොවේද, මූලා නොවේද, මෙසේ ඇලීමේ ආදී වශයෙන් ඉපදීමට (අවස්ථාව) නොදී ආවර්ජනය වන ප්‍රමාණයෙන් ම සිත තබාගන්නෙමි යනු මෙහි අර්ථය වේ. යනො යම් කළෙක තනො = එකල්හි තෙන = එම රාගයෙන් රත්වූයේ හෝ දෝෂයෙන් දුෂිත වූයේ මෝහයෙන් මූලාවූයේ හෝ නොවන්නෙහිය. තනො ඤං මාදුඛකං පුත්ත ත තඤ්ඤං = යම් කලෙක ඔබ එම රාගයෙන් හෝ දෝසයෙන් හෝ මෝහයෙන් හෝ (පිළිවෙළින්) රත්වූයේ හෝ දුෂිත වූයේ හෝ මූලාවූයේ හෝ නො වන්නෙහි ද, එකල්හි ඔබ එහිදී දුටු දෙයෙහි හෝ කණ, නැහැය, දිව. සම යන ආයතන විසින් හඳුනා ගන්නා ලද අරමුණුවල හෝ බැඳුනේ , ඇළුනේ. පිහිටියේ නම් නො වන්නෙහිය. තෙවිධා = පෙර කියූ අරුතමය. සතිමුට්ඨා = සිහි කල්පනා නැති වූ තඤ්ඤා අපේක්ෂා සාය = ඒ අරමුණ ගිල දමා අභිජක්ඛාව විහෙසාව =

දැඩි ලෝභයෙන් ද හිංසාවෙන් ද (යනුවෙන් අදහස් වේ.) එසේ නැතහොත් වඩාත් යන්න පදයක් පසා යෙදිය යුතුයි. දැඩි ලෝභය හා හිංසාව යන මේ තත්ත්වයන් දෙක ඔහු හට වර්ධනය වේ යන අරුත ඇත්තේ වේ. විනා මසුපහඤ්ඤාති = දැඩි ලෝභය හා හිංසාව ඔහුගේ සිත පීඩාවට පත් කරයි. ආචිනතො = රැස් කරන්නාහුගේ ආරා නිබ්බාණං වුවවනි = මෙබඳු පුද්ගලයාට නිවණනම් ඇත යයි කියනු ලැබේ. සාත්වා = ආස්‍රාණය කොට භොත්වා අනුභව කොට. රස බලා,ලෙව කා ඵුසා = ස්පර්ශ කොට පටිසසතො = පටිසසති යයි හැඳින්වෙන සිතියෙන් යුක්ත බව සෙවනොවාපි වෙදනං = සතර මඟ හා එකට යෙදුණ. ඉපද වූ ලෝකෝත්තර චින්දනය සේවනය කරන්නා හට බියති = දුක ද කෙළෙස් රැසද ක්ෂය වෙයි. අඤ්ඤාතරො = අසු මහා ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා අතුරෙන් එක් ශ්‍රාවක නමක්, මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි ගාථාවලින්ද සසරෙහි පැවැත්ම මෙන්ම සසරෙහි නැවැත්ම ද කියන ලදී.

34-2-5-3

තෙවැන්නෙහි - පරිභාන ධම්මං = පිරිහීම් ස්වභාවයයි. අභිභා යනනාති = අභිභවනය කළ හෙවත් ජය ලබාගත් ආයතන සර සඛකස්‍යාන = මෙහිදී. වාරිකා කරති යි යන අදහසින් "සරා" නම් වේ. එයින් "ද්‍රවති" යන අරුත ලැබේ. "සරා" (හෙවත් වාරිකා කරන්නෝ) ද. "අදහස්"(හෙවත් සඛකස්‍යයෝ) ද ඔව්හුමය යන වශයෙන් "සර සඛකස්‍යා" යන පදය සැකසේ. සඤ්ඤා ජනියාති = බිඳිනු ලැබිය යුත්තාහු, බන්ධනයට හේතුවන්නාහු තඤ්ඤා භික්ඛු = එය මෙසේ උපන් ක්ලේශය හෝ වෙයි, අරමුණ හෝ වෙයි. අධිවාසනි = සිතට නංවා ගෙන වාසය කරයි. නස්‍යජනනි = ඡන්ද රාගය ඉවත් වීමෙන් (මෙය) ඉවත් නොවේ. සියළු පදයන්හිම මෙසේ යෙදිය යුතුය. අභිභායනනං හෙතං වුත්තං හගවතා = භාග්‍යවත් බුදුන් වහන්සේ විසින් මෙය අභිභාවිත (හෙවත් අභිභවනය කළ) ආයතනය කැපී කියන ලදී. මෙහිදී දහම් විමසා බෙදා දක්වන්නාවූ පුද්ගලයකු විසින් ධර්මය දක්වන ලදී.

34-2-5-4

සිවු වැන්නෙහි - අසංවුහස්ස = නොවසන ලදුව, ආවරණය නො කොට, මුවහ නොකොට තබන ලද්දක්හුගේ බසා සිව්වනි = කෙළෙස් දියෙන් තෙමෙයි, කෙළෙස් ජලයෙන් තෙමී පවතී. පාමුර්ණං = දුබල සතුට පිනි = බලවත් සතුට පසසද්ධි = පීඩාවෙන් මිදී ශාන්ත භාවයට පත් වීම. ධම්මානු පාතුහවනනි = සමථ විදර්ශනා ධර්මයෝ නො උපදිත්. මේ සූත්‍රයෙහි පුද්ගලයා පිළිබඳව (අවබෝධකර ගනු සඳහා කරුණු) දක්වනු ලැබේ.

34-2-5-5

පස්වැන්නෙහි - කථංඤුව හික්කවෙ අසංවරො - මාර්ගය දන්නා තැනැත්තෙකුට. වම අත්හැර දකුණ ගණුවයි පළමුව අත්හළ යුතු මග කීම මෙන්. උපදෙස් දීමේ ක්‍රමයෙන් නොකියන දේශනාවෙහි දක්ෂතාවය නිසා පළමුව අත් හළ යුතු ධර්මයන් කියා දීම වශයෙන් මෙය කියන ලද්දකි දත යුතුය. මෙහි දහම් විමසා ධර්මය බෙදා දක්වන ලදී.

34-2-5-6

සය වැන්නෙහි - සමාධි = සිතෙහි එකඟ බව සිතේ එකඟ බව පිරිහෙන්නවුන් දැක සිතෙහි එකඟ බව ලබන මොවුන්ගේ කමටහන් දියුණුව කරා යන්නේ යයි දැන මේ සූත්‍රය දේශනා කරන ලදී.

34-2-5-7

සත් වැන්නෙහි - පටිසල්ලාන = කාය විචේකය කාය විචේකයෙන් පිරිහෙන්නවුන් දැක, කාය විචේකය ලබන්නාවූ මොවුන්ගේ කමටහන් දියුණුව කරා යන්නේ යයි දැන මේ සූත්‍රය දේශනා කරන ලදී. අට වැන්නෙහි - උපමාවන්ගෙන් වටකොට. අවබෝධ කර ගන්නවුන් සඳහා කියන ලදී.

නව වැන්නෙහි පිරිසිදු වශයෙන් මෙන් ම අවබෝධ කර ගන්නාවුන්ගේ අදහස් වහයෙන් ද කියන ලදී. මේ දෙකෙහිම අර්ථය වනාහී "බැකක වගග යෙහි" කියන ලද ක්‍රමයෙන්ම දත යුත්තේය.

34-2-5-10

දස වැන්නෙහි - උග්ගකො සුදං මෙහි "සුදං" යනු නිපාත මාත්‍රයකි. "උද්දක" යනු ඒ නැතැත්තාගේ නාමයයි. ඉදං ජාතු වෙදගු = මෙහි "ඉදං" යනු නිපාත මාත්‍රයකි. නැතහොත් මාගේ මේ වචනය අසන්නහු යයි දක්වමින් මෙසේ කිය යනුයි. "ජාතු වෙදගු" (හෙවත් ඒකාන්ත වශයෙන්ම දතයුතු සියල්ල අන්තයටම දූන ගන්නාවු) යනු මම ඒකාන්තයෙන් ම (සසරෙහි) පවත්නා සියල්ල දූනගෙන, (සසර) මැඩ පවත්වා ගෙන සිටින්නෙමි වෙමි යි යනුවෙන් කියති (යන භාවයයි) අපළිබ්‍ධතං ගණ්ඩමුලං = උගුල්වා ඉවත් නොකළ දූක පළිබ්‍ධං = මා විසින් උගුල්වා දමන ලදී. (ශරීරයේ ගෙඩිය) භාරා ඉවත් කොට සිටින්නෙමි වෙමි යි (මෙයින්) දක්වයි. මාතා පෙතනික සමභවස්ස = මවු විසින් ද පිය පසින්ද නිපදවුණ මාතෘ පිතෘක ශුක්‍ර ශ්‍රෝණිකයන් ගෙන් හටගන්නාවු ඔදන කුමමාසුපවයස්ස - බත් පිට්ටු වැනි දෙයින් (ශරීර මාංස ආදිය) රැස් කළා වූ, අනිවුල්පා දන පරිමග්ගන හෙදන විද්ධංසන ධම්ම ස්ස = මෙහි මේ කය ඇති වී නැති වන්නේය යන ඇරුතින් අනිත්‍ය ස්වභාවය ඇත්තේ (හෙවත් අනිවු ධම්මො) වේ. දුගද නැසීම පිණිස සුවද විලවුනෙන් පිරිමදින ස්වභාවය (හෙවත් උච්ඡාදන ධම්ම) ඇත්තේ වේ. අග පසග වල පීඩාවන් දුරු කිරීම පිණිස ජල සම්බාහන (හෙවත් උදක සබ්බාහන) ක්‍රමයෙන් පිරිමදින ස්වභාවය ඇත්තේ වේ මවු කුස තුළ විසීමේදී විකෘති වී පිහිටියාවු (අවයවයන් ඇත්තම්) ඒ ඒ අවයවයන්ගේ මනා සැකසීම පිණිස ළදරු කල්හි උකුල මත තබා ඖෂධ ගැල් වීම් අත ගැමී ආදී වශයෙන් කෙරෙන පිරිමැදිම් ස්වභාවය (හෙවත් පරිමග්ගන ධම්මො) ඇත්තේ වේ. පරිහරණය කරනු ලබන්නේ නමුදු (ශරීරය) මෙසේ බිඳෙන නැසෙන ස්වභාවයකින් යුක්ත වෙයි. බිඳෙන්නේ ද කැබලි වශයෙන්ම විසි රෙන්නේද වෙයි. මෙ බඳු ස්වභාවයක් පවති යන අර්ථය වෙයි. ඉහළින් (විස්තරාර්ථ) දක්වු "මාතා පෙතනික සමභව ඔදන කුමමාසුපවය පරිමදදන" යන පදවලින් ශරීර වර්ධනය කියන ලදී. "අනිවු හෙදන විද්ධංසන" යන පදවලින් ශරීර පරිහානිය (කියන ලදී) මුල් කොටස්වලින් හටගැන්ම (හෙවත්

සමුදය) ද, පසු කොටස් වලින් විනාශයට යාම ද, (කියන ලදී) මෙසේ සතර මහා භූතයන් හට අයත් ශරීරයේ වෘද්ධිය, පරිහානිය, උත්පත්තිය යන හේදයෙන් දක්වන ලද්දාහුය. සෙස්ස පහසු අරුත් ඇත්තේ වේ.

මේ සූත්‍රය සංයුක්තයේ පළමුවන අස්ථිකය වන අතර එය සංයුක්තයේ පළමු අස්ථිකය වන බැවින් පස් වන ඡත්‍ර වග්ගය නිමි වන බැවින් දෙවන පණ්ණාසකය සමාප්තයි.

—//—

34-3-1-1

යොගකෙබ්ඵි චග්ගයෝ පළමු වැන්නෙහි - යොගකෙබ්ඵි පරියායං = යෝග සතරෙහි හේතුවෙන් ආරක්ෂිතයකු වීමට කාරණා වූ ධම්ම පරියායං = දහම් කරුණ අකබාසී යොගං = යෝග වීම (හෙවත් යුක්ත වීම) ගැන කථා කළේය. තසමා = යම් හෙයකින් උසස් වූ ආත්ම භාවය නැතහොත් හීන වූ ආත්ම භාවය නම් කුමක් ද? හීන ආත්ම භාවය උසස් තත්ත්වයට පත්වී යෝගාරක්ෂාව ලබන්නේ නම් නොවේ.

දෙවැන්නෙහි - වේදනා සැප දුක් කියන ලදී. එම විපාක, සැප දුක් චක්‍රාකාරව පවතී.

තෙවැන්නෙහි - දුක්ඛස්ස වට්ට (හෙවත් සසරෙහි පැවැත්ම) නමැති දුඃඛයාගේ

සිවු වැන්නෙහි - ලොකස්ස - සංස්කාර ලෝකයාගේ

පස්වැන්නෙහි සිට - කිවයුතු යමක් ඇත්නම් එය, බන්ධක වගගයෙහි කියන ලද පිළිවෙළින්ම වේ.

පළමු වන යොගකෙබ්ඵි වර්ගය නිමිශේය.

—//—

34-3-2-1

ලෝක කාමගුණ වර්ගයේ - පළමුවැන්නෙහි - ආවාස ගතො = වසන තැනට ගියේ. මාරසා වසං ගතො = මරුගේ වසනයට ගියේ. පටිමුක්කසා මාර පාසො = මාර බන්ධනය මොහුගේ ග්‍රීවයෙහි පළදා ප්‍රවිෂ්ට කරන ලදී. දෙවැන්න පහසු වේ.

34-3-2-3

තෙවැන්නෙහි - ලොකසා = සක්වළ වූ ලෝකයෙහි ලොකසා අනං = සංස්කාර ලෝකයේ කෙළවර විහාරං පාවිසි = මා විහාරයට පිවිසි කල්හි මේ භික්ෂුහු මෙය දැන ගැනීම සඳහා අනඳ තෙරුන් විවාරන්නෝය. හෙතෙම ඔවුන්හට මගේ සර්වඥතා ඥානය සමග සසඳා කියා දෙන්නේය. ඉක්බිති (මම) ඔහුට ප්‍රශංසා කරමි. මගේ පැසසීම අසා භික්ෂුහු අනඳ තෙරුන් වෙත එළඹිය යුතු වෙති. ඔහුගේ වචන ද ඇසිය යුතු වේ. ඇදහිය යුතු යයි සිතා ගනිත්. එය ඔවුන්හට දිගුකල් හිත සුව පිණිස වන්නේයයි සිතා සැකෙවින් දෙසන ලද කරුණෙහි අරුත් සවිස්තරව බෙදා නො දක්වා බුදුන් වහන්සේ හුන් අස්තෙහි අතුරුදහන් වූ සේක් ගඳ කිළියෙහි පහළ වූ සේක. ඒ කරුණෙන් හුනස්නෙන් නැගී විහාර යට පිවිසි සේකැයි (හෙවත් වුට්ඨායාසන විහාරාය පාවිසි) කියන ලදී. සත්‍ය වෙව සංවණණී නො = ශාස්තෘන් වහන්සේ විසින් ද පසසන ලදී. විසංකෘතං = මෙය ද කරුණ අර්ථයෙහි සමබන්ධ විභක්ති ගත් වචනයකි. පඬිවරුන් විසිනු දු, සබ්බම් සරුන් විසිනු දු බුහුමන් කරනු ලැබිය යන අදහස වේ. පහොති = හැකි වෙයි. අතික්ක මෙමව මුලං අති ක්කමම බන්ධං = හරය නම් මූලෙහි හෝ කඳෙහි (පට්තිනු) වන්නේය. එය ද ඉක්මවා (ඇත) යන අරුතයි. එවං සමපද මිදං = සම්පත් රැස්වීම මෙසේ මේ ආකාරයෙන් වේය යන අදහසයි. අතිසිත්වා = ඉක්මවා ජානංජානාති = දනුයුතු දෙයම දනියි. පාසංසං පසසති = දැකිය යුතු දෙයම දකියි. යම් සේ ඇතැමෙක් විපරිත කොට (අවබෝධ කර) ගන්නාහු දන්නාදෙය ද නොදන්නා සේ වෙති. දකින්නෝ වුව ද නො දන්නා සේ වෙති. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ නොවෙති. භගවත්හු වනාහි දන්නා සේක් දනිත්මය, දක්නා සේක් දකිත්මය. උන් වහන්සේ දර්ශනය කිරීමෙහි

පුර්ණ නායකත්වයක් දරන්නාහ යන අරුතින් වක්කුභුන නම් වෙති. දන්නා දෙය කරන්නා හ යන අරුතින් ඤාණභුන නම් වෙති. වෙනස් නොවන ස්වභාව ඇත යන අරුතින් ද පර්යාප්ති ධර්මය පවත්වා ගැනීමෙන් ද, හදවතින් සිතා වචනයෙන් ප්‍රකාශ කරන ධර්මයෙන්ම යුක්තය. (හෙවත් ඒ ධර්මයෙන්ම සකස් වී ඇත) යන අදහසින් ද ධම්මභුන නම් වෙති. ශ්‍රේෂ්ඨය යන අරුතින් බ්‍රහ්මභුන නම් වෙති. ඒ හැර, "වක්කු විය භූතො (හෙවත් ඇසක් මෙන්වන භුන තත්ත්වය) යන අරුතින් "වක්කු භුන" යනු සැදේ. මෙසේ මේ පදයන්හි අර්ථ දත යුත්තේය. ඒ මේ ධර්මය පවත්වන බැවින් වන්නා නම් වෙති. පවත්වා ගෙන යන බැවින් පවන්නා නම් වෙති. අර්ථය නොහැර දක්වීමෙහි සමත් බව නිසා අත්සායනොනා නම් වෙති. නිවන් අවබෝධ කර ගැනීමේ පිළිවෙත දේසනා කරතියි (යන අදහසින්) අමත ස්‍ය දානා නම් වෙති. අගරුං කරිණ්ඩා - නැවත නැවත ආයාචනා කරවන්නේ නමුදු ගෞරව කොටම එසේ කරයි. ලොකිකවූ පටිසම්භිදා (හෙවත් සෙකධ පටිසම්භිදා) ඥාණයෙහි පිහිටා සිට සිනේරු පර්වතය (මහවෙර) පතුලෙන් වැලී හාරා ගන්නාක් මෙන් අවබෝධයෙහි අපහසු බව දක්වා කියන්නේ නමුදු ගෞරව දක්වන්නේමය. මෙසේ නොකොට අප ලවා නැවත නැවත ආයාචනා කරවා අප මනාව දැනුවත් කොට කියනු මැනවයි කියන ලද්දේමය. යං බො වො = ඔබලාගේ යමක් වනාහී වක්කුනා බො ආවුසො ලොකස්මිං ලොකසඤ්ඤී හොති ලොක මානී = ඇස (ට) වනාහී ලෝකයේ ප්‍රතින නොවූ දෘෂ්ටිය (ඇත්තේ) ය. පුහුදුන් පුද්ගලයා සත්ව ලෝක වශයෙන් ලෝකය දන්නේ ද සිතා ගන්නේ ද වෙයි. එසේ වක්කුවාට ලෝකය වශයෙන් ඇස් ආදී ආයතන දොළසෙන් බාහිරට ඔහුට ලෝකය යන සංඥාව හෝ අදහස නො උපදී. එහෙයින් "වක්කුනා බො ආවුසො ලොකස්මිං ලොක සඤ්ඤී හොති, ලොක මානී" (හෙවත් ඇවැතිනි, ඇසින්ම ලෝකයෙහි ලෝකය යන හැඳින්වීමද, දැනීම ද වන්නේය) යයි කියන ලදී. මේ ලෝකයේ ගම්නින් කෙළවරක් දූත ගැනීමට හෝ කෙළවරකට පැමිණීමට හෝ නො හැක්කේය. වැනසේය. යන අදහසින් ඇස් ආදී භේදයන් ඇති ඒලෝකයේම නිවණ නම් අත්තයට නො පැමිණ සංසාර දුෂ්ඨයේ අවසන් කිරීමක් නම් නැතැයි දත යුත්තේය. මෙසේ පැන විසඳා දුන් ශ්‍රාවකයා විසින් ප්‍රශ්නය කියන ලද්දේයයි සැක නැත්තේ නො වෙත්වා. මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සර්වඥතාඥානය ලබා සිටින සේක. "උන්වහන්සේ වෙතට එළඹ සැක හැර ගනිත්වා" යි උනන්දු කරවන්නා හු "ආකඛ්ඛි මානා" යන ආදිය කීවා. ඉමෙහි ආකාර්භෙ =

මේ කරුණු හේතු කොට ගෙන, චක්‍රවාට ලෝකයේ කෙළවරක් නැති වීමේ හේතුවෙන් ද, සංස්කාර ලෝකයේ කෙළවරකට පැමිණිය හැකි වීමේ හේතුවෙන් ද (වශයෙනි) ඉමෙහි පදෙහි = මෙම අක්ෂර සම්පිණ්ඩනය වීම වලින් (හෙවත් වචන වලින්) ව්‍යාකෘතයෙහි ඒ අකුරුවලින් පණ්ඩිතො = පාණ්ඩිතයෙන් යුක්ත වූයේ. කරුණු සතරකින් යුත් පාණ්ඩිතයකි. එනම් ඇස් ආදී ධාතු විභාගයෙහි දක්ෂ වූ, වක්‍ර සොනාදී ආධ්‍යාත්මික ආයතනයන් සහ රූප, ශබ්දාදී බාහිර ආයතනයන් විභාගයෙහි දක්ෂ වූ, පටිච්ච සමුප්පාද විභාගයෙහි දක්ෂ වූ, කාරණා. ආකාරණයන් විභාගයෙහි දක්ෂ වූ. මහා පඤ්ඤා = උත්තම වූ අර්ථ, ධර්ම, නිරුක්ති, හා ප්‍රතිභාණ (යන සිවු පිළිසිඟියාවන් ග්‍රහණය කර ගැනීමෙහි සමත් මහා ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වූ යථා තං ආනන්දෙන = යම් ලෙසකින් ආනන්ද (තෙරුන්) විසින් ප්‍රකාශ කළ සළායතන යයි කියන ලද්දේද, යම් සේ ආනන්ද (තෙරුන්) විසින් එය ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ ද, මම ද එය ඒ අයුරින්ම ප්‍රකාශ කරන්නෙමි යන අදහසයි.

34-3-2-4

සිවු වැන්නෙහි - යෙ මෙ= යමෙක් මාගේ වෙනසො - සම්පුර්ණ පුබ්බා = සිහෙන් විදින ලද්දා වූ තත්ත්වයේ විනාශ බහුලං ගම්මානං ගවේශය = එම ප්‍රාසාදයන් තුනෙහි තුන් ආකාර නාටක ආදී වශයෙන් විවිධ සම්පත් විදින ලද්දේ, පහළ වන්නාවූ පස් කම් සුවයෙහි බහුතරයක් උපදනේ යයි දක්වයි. පවුරුනෙතව = මෙහිදී - පටන් විරියය වැඩූ (හෙවත් භාවනානුයෝගීව ගත කළ) වර්ෂ සය තුළ මනාව පිපුණ වන ගොමු තුළ උපන්, වේගවත් ගමන් ඇති මුව ආදීන්ගේ දැකීම ද, ඔවුන්ගේ හඬ ඇසීම ද කම් සුවයට නැමුණ මනරම් අරමුණු වී යයි දක්වන්නේ මෙබඳු කල්හි ද බහුලව උපදිනියි දක්වයි. අසංවා අනාගතෙසු = අනාගතයෙහි මෙමනෙක නම් බුදුවරයෙක් පහළ වන්නේය, සංඛ නම් රජ කෙනෙක් ද කේතුමහි නම් රාජධානියක් ද ආදී වශයෙන් මතු කාම ලෝකයෙහි පහළ වන්නාහ යි දක්වයි. තතු මෙ අත රූපෙන = එහි දී තමාට හිත කැමති අයකු වූ මා විසින් අසාමා දො = පස් කම් සුවය කෙරෙහි සිතේ ඇති නො නවතින ඇල්ම ඉවත් කළ සති = අරමුණ අයත් කර ගැනීමේ සිහිය, ආරක්කො = මෙම අප්‍රමාදය ද සිහිය ද සිතින් ආරක්ෂා කළ යුතුයයි යනුවෙන් මගේ සිහෙහි (අදහසක්) පහළ විය යනුවෙන් දක්වයි. ආරක්ෂාව සඳහා මේ ධර්මයන්

(හෙවත් කාර්යයන්) දෙකම කළ යුතුයයි කියන ලද්දේ වෙයි. තසමානිහ භික්ඛවෙ සෙ ආයතනෙ වෙදිතබ්බො = යම් හෙයකින් ආරක්ෂාව සඳහා අප්‍රමාදය ද, සිහිය ද පවත්වා ගැනීම කළ යුත්තේ ද, යම් හෙයකින් හඳුනා ගත්තාවු (ඇස්, කන් ආදී වු) එම ආයතනයක අප්‍රමාද භාවයෙන් හෝ සිහිය පවත්වා ගැනීමෙන් හෝ කළ යුත්තක් නැත්තේ ද, ඒ හේතුවෙන්. හඳුනාගත යුතුව ඇති එම ආයතනයෙහි (අප්‍රමාදය ද සිහිය ද යන) එම කරුණු දැන ගත යුත්තේය යන අර්ථයයි. සළායතන නිරොධං = සළායතන නිරොධයයි නිවණට කියනු ලැබේ. ඒ සඳහා කියන ලද්දේය යන අරුතයි. නිවණෙහි වනාහි ඇස් ආදිය නිරුද්ධ වේ. රූප, සංඥා ආදිය ද නිරුද්ධ වේ. සෙස්ස පෙර කියන ලද පිළිවෙළ අනුවම දත යුතුය.

34-3-2-5

පස්වැන්නෙහි - දිට්‍ඨෙව ධම්මෙ - මේ අත්බැවිහිම පරිනිබ්බායනති = ක්ලේශ පරිනිර්වාණයෙන් (හෙවත් සොපධි ශෛ නිර්වාණයෙන්) පිරිනිවන් පාති. තං නිසසිතං වික්ඛැණං හොති = තෘෂ්ණාව ආශ්‍රිතව කර්ම විඥානය පවතී. තදුපාදානං = එම ග්‍රහණය තෘෂ්ණාවෙන් ග්‍රහණය කිරීමෙන් සංගහණය (හෙවත් එකට එකතු කර ගැනීම වේය යන අරුතයි. සය වැන්න පහසු වන්නේය. සත්වැන්නෙහි සන්නා නෙසසති = වෑයම් කිරීමේදී ඔහුට වෙන් වීමට ඉඩ නො දෙන්නේ ය.

34-3-2-8

අට වැන්නෙහි - විමුක්ති පරිපාවනියා ධම්මා = විමුක්තිය මෝරවන්නේ ය යන අදහසින් "විමුක්ති පරිපාවනියා" නම් වේ. "ධම්මා" යනු පසළොස්කි වූ ධර්මයන්ය. ඒවා ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රිය ආදීන්ගේ විශෝධන කරණ වශයෙන් දත යුතුය. මෙය මෙසේ කියන ලද්දේමය - ශ්‍රද්ධා රහිත පුද්ගලයන් දුරු කරන්නාවු ද, ශ්‍රද්ධාවත්ත පුද්ගලයන් සේවනය, භජනය හා ආශ්‍රය කරන්නාවුද, පැහැදීම ගෙන දෙන සුත්‍රාන්තයන් නුවණින් සලකා බලන්නාවු ද යන මේ ත්‍රිවිධාකාරයෙන් ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රිය පිරිසිදු වේ. අලස හෙවත් චිර්යය අඩු පුද්ගලයන් දුරු කරන්නාවු ද, ආරම්භ කළ චිර්යය ඇති

පුද්ගලයන් දුරු කරන්නාවූ ද, ආරම්භ කළ විරියය ඇති පුද්ගලයන් සේවනය, භජනය හා ආශ්‍රය කරන්නාවූ ද, යනපත් වූ විරියය නුවණින් සලකා බලන්නා වූ ද යන මේ ත්‍රිවිධාකාරයෙන් විරියෙන්දියය පිරිසිදු වේ. සිහි මුලා වූ පුද්ගලයන් දුරු කරන්නාවූ ද, එළඹ සිටි සිහිය ඇති පුද්ගලයන් සේවනය, භජනය හා ආශ්‍රය කරන්නාවූ ද, සතිපට්ඨාන ධර්මයන් නුවණින් සලකා බලන්නාවූ ද, යන මේ ත්‍රිවිධාකාරයෙන් සත්‍යදියය (හෙවත් ස්මෘතිය නමැති ඉන්ද්‍රියය) පිරිසිදු වේ. නො සන්සුන් පුද්ගලයන් දුරු කරන්නා වූ ද, සන්සුන් පුද්ගලයන් සේවනය, භජනය හා ආශ්‍රය කරන්නාවූ ද, ධ්‍යානය මුල්කොට ලබන මෝක්ෂය නුවණින් සලකා බලන්නාවූ ද යන මේ ත්‍රිවිධ කාරයෙන් සමාධිත්‍රියය පිරිසිදු වේ. අඥාන පුද්ගලයන් දුරු කරන්නා වූ ද, ප්‍රඥාවන්ත පුද්ගලයන් සේවනය භජනය හා ආශ්‍රය කරන්නා වූ ද, ගැඹුරු නුවණින් හැසිරීම නුවණින් සලකා බලන්නාවූ ද යන මේ ත්‍රිවිධා කාරයෙන් ප්‍රඥේන්ද්‍රියය පිරිසිදු වේ. මෙසේ පුද්ගලයන් පස් දෙනෙකුත් දුරුකරන්නා වූ ද, පුද්ගලයන් පස් දෙනෙකුත් සේවනය, භජනය හා ආශ්‍රය කරන්නාවූ ද, සුත්‍රාන්ත ස්කන්ධයන් පහක් නුවණින් සලකා බලන්නාවූ ද යන මේ පසළොස් ආකාරයෙන් මෙම ඉන්ද්‍රියයන් පස පිරිසිදු වන්නේය. මෙයට අමතරව එම පසළොස් වැදූරුම් ධර්මයෝ විමුක්තිය මෝරවා ගැනීමෙහි සමර්ථයෝ ය. (මතු දැක්වෙන පරිදි) ඉන්ද්‍රිය පසෙක් වේ. (එනම්) අනිත්‍ය සංඥා ද, අනිත්‍යයෙහි දුඃඛ සංඥා ද, දුඃඛයෙහි අනාත්ම සංඥා ද, (දුරු කළ යුතුය යන) ප්‍රභාන සංඥා ද, (නො ඇලිය යුතුය යන) විරාග සංඥා ද යන මේ පස තියුණු අවබෝධයකින් යුත් සංඥාවන්ය. මේසිය තෙරුන් හට කියන ලද කළහාණ මිත්‍රතා ආදිය "පඤ්ච ධමම" නම් වේ. කවර නම් වේලාවෙක බුදුන් වහන්සේට මෙසේ සිත් වූයේ ද යත් අඵයම් කාලයෙහි ලෝකය බලන්නාවූ බුදුන් වහන්සේට ය. අනෙකානි දේවතා සහ ස්‍යානි = ආයුෂ්මත් රාහුල තෙරුන් විසින් පාලිත නම් නාග රාජ ව පියුමතුරා බුදුන්ගේ පාද මූලයෙහි දී ප්‍රාර්ථනාව කරනු සමගම එක් වර ප්‍රාර්ථනා කළ දෙවියන් අතරෙහි කිසිවෙක් භූමයසථව ද, කිසිවෙක් ආකාශස්ථව ද, කිසිවෙක් වාතූර්මහා රාජිතව ද, කිසිවෙක් දෙවිලොවෙහි ද, කිසිවෙක් වාතූර්මහා රාජිකව ද, කිසිවෙක් දෙවිලොවෙහි ද, කිසිවෙක් බඹලොවෙහි ද උපන්න. මේ දවසෙහි වනාහී සියල්ලෝම අන්ධ වනයෙහි ම එකතැන රැස් වූහ. ඒ පිරිස සඳහා "නොයෙක් දහස් ගණන් වූ දේවතාවෝ (හෙවත් අනෙකානි දේවතා සහස්සානි)" යයි කියන ලදී.

ධම්ම වක්‍රුං = මේ සුත්‍රයෙහි සතර මඟ ද, සතර ඵල ද දහම් ඇස (හෙවත් ධම්ම වක්‍රු) යයි දත යුතුය. එහිදී වූ කලී ඇතැම් දේවතාවෝ සෝවාන් වුහ, ඇතැමෙක් සකෘදාගාමී ද, ඇතැමෙක් අනාගාමී ද, ඇතැමෙක් අර්හත් ද වුහ. ඒ දෙව්වරුන් ද මෙ පමණ කැසි සංඛ්‍යා වශයෙන් පිරිසිදු දෑක්විය නො හැක. සෙසු කරුණු හැම අයුරින්ම පහසු වේ. නව වැන්න හා දසවැන්න අනිටු අරමුණු වශයෙන් අවබෝධ කරවීම සඳහා කියන ලදී.

දෙවන ලෝක කාම ගුණ වර්ගය නිමිසේය.

—//—

34-3-3-1

ගහපති වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - උගො = ප්‍රණීත දෙය දෙන්නාවූ යම් උග්ග නම් අයෙක් වේද හේ තෙමේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් "මාගේ ශ්‍රාවකයන්හට ප්‍රණීත දෙය දෙන්නවුන් අතුරෙහි මේ උග්ග නම් ගෘහ පතියා අග්‍ර වන්නේය යනුවෙන් මෙසේ ඒතදග්‍ර භාවයෙහි පිහිටුවන ලද්දේය. මෙහි ද, දෙවැන්නෙහි හා තෙවැන්නෙහි ද ඉතිරි කොටස් (පෙර) කියන ලද පරිදිම වේ.

34-3-3-4

සිවු වැන්නෙහි - පිඩු යදිමින් සොයමින් පැවිදි වූයේය යන අදහසින් පිණෙඩාළ නම් වේ. හේ වනාහී නටුවා වූ සම්පත් ඇති බ්‍රාහ්මණයෙක් විය, හික්ෂු සංඝයාගේ ලාභ සත්කාර දෑක ආහාර පිණිස නික්ම ගොස් පැවිදි විය. තෙමේ මහත් වූ කබල පාත්‍රයක් රැගෙන හැසිරෙයි. එයින් කබලක් පුරා කැඳ බොයි, කබලක් පුරා පිටි කැවිලි කයි, කබලක් පුරා බත්කයි. ඉක්බිති හික්ෂුහු ඔහුගේ අධික ව ආහාර ගැනීමේ ස්වභාවය ශාස්තෘන් වහන්සේට දන්වූහ. ශාස්තෘහු ඔහුගේ පාත්‍ර පසුම්බිය අනුමත නො කළහ. හේ පාත්‍රය ඇදයට යටි කුරු කොට තබයි. තබන්නේද (හඬ නැගෙන සේ) වසා තබයි. ආපසු ගන්නේ ද හප්පා ඇඳ ගනියි. කල්පසු වන විට අහර ගැනීමේ ප්‍රමාණය පිරිහී ගියේ උණ පතුරක දමිය හැකි බත් ප්‍රමාණය පමණක් ගන්නකු බවට පත් විය. එවිට (හික්ෂුහු ඒ බව) ශාස්තෘන් වහන්සේට දන්වූහ. ඉක්බිති ශාස්තෘහු ඔහුට පාත්‍ර පසුම්බිය අනුමත කළහ. ඒ ස්ථවිර තෙමේ ද පසු කාලයෙහි ඉන්ද්‍රිය භාවනාව වඩා අග්‍ර වූ අර්හත් ඵලයෙහි පිහිටියේය. මෙසේ හේ තෙමේ පිඩු පිණිස පැවිදි වූයෙන් "පිණෙඩා ලො" ද, ගෝත්‍ර වශයෙන් "භාරද්වාජ" ද යන (නම්) දෙකම එකතු කොට පිණෙඩාළ භාරද්වාජ යයි හඳුන්වනු ලැබේ.

උපසංඝමි - උසස්. උසස් වූ මහාමාත්‍යවරුන් විසින් පිරිවරන ලදුව පැමිණියේය යනුයි. තෙරුවන් වහන්සේ වනාහී එක් දිනයක සැවැත් නුවර පිඩු සිතා හැසිර, කරන ලද අහර කිය ඇත්තේ, "උෂ්ණ කාලයෙහි සිහිල් තැනෙක දිවා විහරණය සඳහා හිඳින්නේමි යි අහසින් ගොස් ගං තෙරෙහි

උදේන රජුගේ උදකපාන නමින් යුත් උයනෙහි හැසිර. එක් තරා රුක් මූලෙක සිසිල් ජලය (ආශ්‍රිත) වාතයෙන් පවත් සැලෙනු ලබන්නේ දිවා විහරණය සඳහා හිඳ ගත්හ. උදේන රජු තෙමේ ද සත් දිනක් මහා පානය බී සත් වන දිනයෙහි උයන පිළිදගුම් කරවා මහ ජන පිරිවර සහිතව උයනට ගොස් රාජකීය ගල්නලාවෙහි ඇතිරු ඇතිරිල්ල මතුයෙහි හොත්තේය. එක් පරිවාරිකා ස්ත්‍රියක් ඔහුගේ පාද සම්බාහනය කරමින් හුන්නාය. රජතෙමේ කෙමෙතේ නින්දට පිවිසියේය. ඔහු නින්දට බැසගත් කල්හි නාට්‍යාංගනාවෝ "යමකු සඳහා අපි ගීත ආදිය යොදවන්නෙමු ද(හෙවත් ගයන්නෙමු ද) හේ තෙමේ නින්දට පිවිසියේය. නිදන කල්හි මහත් සේ හඩ නංවන්නට නො වටන්නේය"යි තම තමාගේ තුර්‍ය භාණ්ඩයන් තබා එතැනින් ඉවත්ව උයනට ගියාහු ඒ ඒ තත්හි පලාපල කමින් මල් පලඳිමින් හැසිරෙන්නියෝ තෙරුන් දක හඩ නො නගනු යයි ඔවුනොවුන් වළක්වමින් තෙරණුවන් වැඳ හිඳ ගත්හ. ස්ථවිර තෙමේ ඊර්ෂ්‍යාව බැහැර කළ යුතුය. මසුරු බව ඉවත් කළයුතුය." යන ආදී පිළිවෙළින් ඒ නාටිකාවනට ධර්ම කථා කිය. රජුගේ පාද සම්බාහනය කරමින් හුන් ඒ ස්ත්‍රිය ද පා සොලවා රජු පිබිඳ වුවාය. "ඒ ස්ත්‍රීන් කොහි ගියෝදැයි හෙතෙම විචාළේය. "ඒ ස්ත්‍රීන් හට ඔබගෙන් කුමන පලයක් ද? එක් ශ්‍රමණයකු පිරිවරා ගෙන හිඳින්නාහ"යි (ඇය කීවාය) රජු තෙමේ උදුනෙහි දෑමු ලුණු තට තට හඬින් පුපුරන්නාක් මෙන් කුපිත වූයේ නැගිට දිමියන් ලවා ඔවුන් කවන්නෙමි යි (කියමින්) යන්නේ එක්තරා අශෝක රුකෙක් හි දිමි ගොටුවක් දක අතින් ඇඳ ඒ අත්ත කඩා ගැනීමට (සිතූ මුත්) නො හැකි විය. දිමි ගොටුව කැඩී රජුගේ හිස මත වැටුනේය. මුළු සිරුර ම ඇල් විචල දහයිසා වලින් වැසී ගියාක් මෙන් ද ගිනි හුළු අඟවලින් දවන්නාක් මෙන්ද විය. ස්ථවිර තෙමේ රජුගේ ඇති දුෂ්ට ස්වභාවය දැන සෘද්ධියෙන් අහසට පැන නැංගේය ඒ ස්ත්‍රීහු ද නැගිට රජු වෙතට ගොස් සිරුර පිස දමන්නියන් මෙන් බිම වැටුණ වැටුණ දිමියන් ගෙන සිරුරෙහි හෙලන්නාහුය. සියළු දිමියෝ මුවතුඩුවලින් විඳ්දාහ. කුමක් නිසා මෙසේ විඳ යත් ? අත්රජවරු පැවිද්දන් දක වදිත්. මේ රජ වනාහි දිමි කුඩුව හිසෙන් බිඳිනු කැමැත්තකුමෙන් විය. රජතෙමේ තමාගේ අපරාධය දක උයන් පල්ලා කැඳවා "මේ පැවිද්දා අන් දිනවලදීද මෙහි එන්නේදැ"යි ඇසීය. එසේය දේවයන් වහන්සැ"යි උයන් පල්ලා කිය" ඔහු නැවත පැමිණි දිනයෙහි එය මට දැනුම් දෙව"යි රජු ඔහුට කීය. ස්ථවිර තෙමේ ද කිහිප දවසකින්ම නැවත

පැමිණ රුක් මුලෙක හුන්නේය. උයන් පල්ලා (ඒ බව) දෑක මට මෙය මහත් පඬුරක් (පිණිස) වන්නේයයි වේගයෙන් ගොස් රජුට දැන්වීය. රජ තෙමේ නැගිට සක් සින්නම් ආදී ශබ්ද නවත්වා උසස් උසස් ඇමති වරුන් සමඟින් උයනට ගියේය. එහෙයින්” (පැමිණියේය (හෙවත්) උපසඩකම්”යි කියන ලදී.

අනිකළි නාවිනො කාමෙසු = කාමයන්හි. ක්‍රීඩාවෙහි නොයෙදුණ යම් කාම ක්‍රීඩාවක් වේ නම් එය අපරිභුතත කාම (හෙවත් පරිභෝග නො කළ කාම ක්‍රීඩා) යන අරුත ඇත්තේ වේ. **අඛානඤ්ච ආපාන දෙනති** = අතින්ගේ සිට පුරුදුව ආ උරුමය පිළියෙළ කර දෙති. දීර්ඝ කාලයක් පසු පසින් පැමිණෙති. **මාතු මතතිසු** = මව හා සමාන කාන්තාවන් අතුරෙහි ලෝකයෙහි මව, සොයුරිය, දුව යන තිදෙන ගෞරව ලැබිය යුතු අරමුණු නම් වෙති. මෙසේ ගෞරව ලාභී අරමුණක් හා සම්පව බැඳුණු සිත සෝධා ඉවත් කර හැරීමට නො ලැබේ යයි දක්වමින් මෙසේ කීහ. ඉක්බිති ඔහුගේ සිත ඒ තේතුව නිසා, ප්‍රශ්නය තුළට බැස නො ගන්නා බව දෑක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පිළිතුල් බව මෙනෙහි කිරීම් වශයෙන්, සිත බැඳ තබා ගැනීම සඳහා කියන ලද. දෙතිස් ආකාර වූ කමටහන් ද කියන ලදී.

අභාවිත කායා = නො වැඩු (හෙවත් පුහුණු නො කළ) දොරටු පසකින් යුත් ශරීරයෙන් තෙසං නං දුක්ඛං හොති ඔවුන්හට එම අසුබ කමට හන වැඩීමට අපහසු වෙයි. මෙසේ මෙයින් ද ඔහුගේ සිත කමටහනට බැස නො ගන්නා බව දෑක ඉන්ද්‍රිය සංවර සීලය (පිළිබඳව) කීහ. ඉන්ද්‍රිය සංවරයෙහි දී වනාහී ආසන්නව බැඳුණ සිත සෝදා හැරීමට නො ලැබේ. රජ තෙමේ ඒ අසා එහි බැසගත් (හෙවත් යොමු කරවූ) සිත් ඇත්තේ අවස්ථියං හො භාරදාජ = (පින්වත් භාරද්වාජයෙහි ආශ්වර්යවත්ය) යන ආදිය කීය. **අරක්කිනෙතෙව කායෙන** = යන ආදියෙහි අත් පා ක්‍රීඩා කරවන්නේ. ගෙල කරකවන්නේ කය නො රකින්නේමය. නත් අයුරු අසැබි වදන් කියන්නේ (තම) වදන් නොරකී. කාමුක සිතුවිලි ආදිය කල්පනා කරන්නේ (තම) සිත නොරකීම ය. රක්කිනෙතෙව කායෙන යන ආදියෙහි (කලින්) කී පායයට විපරිත අයුරින් ඇරුන් දන යුත්තේය. **අතිවිය මං තසම්. සමයෙ ලොකධම්මා පරිභසන්නි** = (ඒ සමයෙහි ලෝභය මා ඉක්මවා මැඩ පවත්වයි යන අරුතයි **උපට්ඨතාය සතියා** = කය පිළිබඳව එළඹ සිටි සිතියෙන් . න මං තථා තසම්.

සමයෙ = එසමයෙනි. පෙර වූ පරිදි ලෝභය මා නො ඉක්මවයි (හෙවත් යටපත් නොකරයි, ලෝභය නො උපදියි යන අරුත් වේ. පරිසහති = යන පදයේ උපදියි යන අරුතෙන් වේමය. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි "කාය" යෝ තුනක් කියන ලදහ. කෙසේද යත් ඉමමෙව කායං යනමෙහි වනාහි (මවු පියන්ගෙන් ලැබුණ) මස් ලේ සහිත කය (ගැන) කියන ලදී. භාවිත කායො යන මෙහි දොරටු පසක් සහිත කය (ගැන කියන ලද්දේ) වේ. රක්ඛිතෙනෙව කායෙන යන මෙහි වනාහි ඇඟවිම් ප්‍රකාශ කරන්නා වූ කය යන අරුතයි. පස්වැන්න අවබෝධයෙහි පහසු වේමය.

34-3-3-6

සය වැන්නෙහි රූපාව මනාපා = රූපයෝ ද ප්‍රියජනක සේ පවතිත් වක්ඛු විඤ්ඤාණංව = වක්ඛුර් විඤානය (හෙවත් රූපය දැන ගන්නා සිත) පවතියි. සුඛ වෙදනීයං එසසං = වක්ඛුර් විඤානය හා එක්ව යෙදුණ හේතුව වශයෙන් ජවන (හෙවත් ගමන් කරන) කාලයෙහි ජවන් සිතට සුවය දෙනෙ වින්දනයකට හේතු වූ ස්පර්ශයයි. සුඛා වෙදනා = එක් ස්පර්ශයක් හේතු කොට ගෙන ජවන් සිතෙහි සුවදායී වින්දනයක් උපදී. සෙසු පදයන්හි ද (අරුත් දැක්වීම) මේ පිළිවෙළින්ම වේ. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි ධාතුහු විසි තුනක් කියන ලදහ. කෙසේදයත් - මෙහිදී වක්ඛුස් ප්‍රසාදය වක්ඛුර් ධාතුවයි. එයට අරමුණ වන්නේ රූප ධාතුවයි. (ඒ ඇසුරෙන්) වක්ඛුර් විඤාන ධාතුව උපදී. එම ස්කන්ධ තුන සමග ධර්මධාතුව එක්වර පහළ වේ. මෙසේ දොරටු පසෙහි සතර සතර බැගින් මනෝද්වාර විස්සක් මනෝධාතු වශයෙන් නම් වේ. මෙනෙහි කරන සිත ද. ගනු ලැබූ අරමුණ ද, හදවත ද ධර්මධාතු නම් වේ. වස්තු ආශ්‍රිත සිත මනෝ විඤානධාතු නම් වේ. මෙසේ විසි තුනක් වේ. මේ අයුරින් ධාතූන් විසිතුනක් වශයෙන් ධාතූන්ගේ විවිධත්වය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ප්‍රකාශ කොට දක්වන ලදී.

34-3-3-7

සත්වැන්නෙහි - මනාපං ඉඤ්ඤානනි පජානාති මන වඩන්නාවු යම් රූපයක් සිතෙන් දක්නා ලද්දේද, එය මෙසේම මනාපවන්නේමයයි දන

ගනියි. වක්කු විඤ්ඤාණය (හෙවත් ඇසට යෙමු වූ රූපයක් හඳුනා ගන්නා වූ සිත) සුවදායී චින්දනයක් ලබා දෙන රූපයක් හෙවත් ස්පර්ශයක් ඇසට යොමු වීමේ හෙවත් ස්පර්ශ වීමේ හේතුවෙන් වක්ෂුර් විඤානයම ද, බලවත්ම හේතුවක් හෝ ආසන්න හේතුවක් හෝ එයට අනතුරුව එන හේතුවක් හෝ සම්මිශ්‍රිත හේතුවක් හෝ යන යමක් වේද, සුවදායී චින්දනයට හේතු වන්නා වූ ස්පර්ශය ද යන ඒ සුඛ වේදනීය ස්පර්ශය ද හේතු කොට ගෙන (සුවදායී චින්දනයක් හෙවත්) සුඛ වේදනාවක් උපදනේය. සියළු තත්තිම මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේ මේ සූත්‍ර දෙකෙහි ක්‍රියාව හා බැඳුණ වින්තන ශක්තිය ද, මෙනෙහි කිරීම නම් වූ වින්තන ශක්තිය හා සමාන බැවින් මනෝ ධාතු (හෙවත් වින්තන ශක්තිය) යන නමින්ම කියන ලද්දේයයි දත යුතු වේ. අටවැන්න පහසු වන්නේමය.

34-3-3-9

නව වැන්නෙහි - මකකරකටෙ = එම නම ඇති නුවර අරඤ්ඤකුටිකායං = ආරණ්‍යයෙහි තනවන ලද හුදෙකලා කුටියෙකි. වෙහෙරට බොහෝ ඇත් නොවූ කුටියෙකි අනෙකවාසික මාණවකා = එහි මහළු වූ යමකු වෙත් ද, ඔවුන් මහළු කල්හි ද අතැවැසියන් වූ බැවින් මාණවකයෝම යයි කියන ලදහ. තෙනුපසඩකම්භසු = උදූසන ශිල්ප උගෙන සවස්ති ගුරුවරයාහට දර ගෙන එන්නෙමුයි අරණට පිවිස ඇවිදිනාහු ඒ කුටිය යම් තැනෙකිද එතැනට පැමිණියහ. පරිනොපරිනො කුටිකායං = එම කුටියට වටින් වටින්, සෙලොකයාකානි = එකිනෙකාගේ පිට මතින් පැන නැතින් තැන කරන (අනුන්හට) පීඩා කාරී ක්‍රීඩාවක් මුණකා යන ආදියෙහි හිස් මුඩු කළ, මුඩු කළ අය යනුවෙන් ශ්‍රමණයෝය. ශ්‍රමණයෝය යනුවෙන් කීමට ගැළපෙන සේ යොදා ඇත. මේ ක්‍රීඩා කරන්නාවූ හිස් මුඩු කළ අය පහත් පෙළේ ශ්‍රමණයෝ" යයි කිහ. ඉබ්බා = ගෘහ පතිහු. කිණ්නා = කළුවන් ලෙහෙණුන් යන අරුතයි. බක්කු පාදා පච්චා = මෙහි බක්කු යනුවෙන් බ්‍රහ්මයා අදහස් වේ. ඔහු පියාගේ පියා (සීයා) යයි බ්‍රාහ්මණයෝ ව්‍යවහාර කරත්. පාදයන්ගේ දරුවෝ යන අදහසින් පාදාපච්චා යන පදය සෑදී ඇත. බ්‍රහ්මයාගේ පිටි පතුලෙන් උපන්නා හු යන අදහසයි. ඔවුන්ගේ වනාහි මෙවන් විශ්වාසයක් ඇත. "බ්‍රහ්මණයෝ බ්‍රහ්මයාගේ මුඛයෙන් නික්මුණාහ. ක්ෂත්‍රියයෝ බ්‍රහ්මයාගේ උරසින් ද, වෛශ්‍යයෝ නාභියෙන් ද, ශුද්‍රයෝ දණහිසෙන්ද,

ශ්‍රමණයෝ පිටි පතුලෙන් ද නික්මුනාහ" යනුයි. හරතකානං = කෙළෙඹුවරුන් යමකින් රට පෝෂණය කරත් ද ඒ හේතුවෙන් "හරත" යයි කියත් අපහාස කොට කියන්නාවූ මොව්හු "හරතකානං" යි කීහ. (මුණඩක සමණක වැනි පද මෙන් හරතක යන පදයද බමුණෝ අපහාස අර්ථයකින් යෙදුන) විහාරා නික්මීඤ්ඤා = රතු ගඩොලින් වසන ලද, රිදී පටක් මෙන් සමව විසුරුණු වැලි ඇති රමණීය විහාර භූමියෙහි කොටු මිටි බැඳ (ඒ ඒ තන්හි) දමමින් වැලි අවුස්සා අතිනත් ගෙන පත්සල් කුටි වටේ ඇවිදිනාහු "මේවා මේ නොවැදගත් වැඩ කරුවන්ගේ කටයුතු ය"යි නැවත නැවත හඬ නංවමින් මේ තරුණයෝ බොහෝ සේ ක්‍රීඩා කරත්. විහාරයෙහි හික්ෂුන් ඇති බව හෝ නො දනිත්. හික්ෂුන් ඇති බව ඔවුන් හට පෙන්වන්නෙමි යි සිතා පත්සල් කුටියෙන් පිටවුයේය. සීලුනනමා පුබ්බතරා අහෙසුං = ගුණ වතුන්ගේ ගුණය කියනු ලබන කල්හි නුගුණවතුන් ගේ නුගුණවත් බව ප්‍රකට වන්නේම යයි පැරණි බමුණන්ගේ ගුණ කියන්නේ මෙසේ කිය. එහි "සීලුනනම" යනු සීලයෙන් ජ්‍යෙෂ්ඨයෝය. ඔවුන්ගේ උතුම් බව සීලයයි. ජාතිගෝත්‍ර නොවේ. යෙ පුරාණං සරනති = යමෙක් පැරණි බමුණු දහම්හි හැසිරෙත් ද, අභිභූය්‍ය කොධං = ක්‍රෝධය මැඩ පවත්වා ඔවුන්ගේ (කාය, වාක්, මනස් යන) දොරටු මනාව රැකුණේ, මනාව ආරක්ෂිත වූයේ විය. ධම්මෙ ව ඤානෙව රතා = දසවැදූරුම් කුශලකර්ම පට ක්‍රියාවෙහිද, අෂ්ට සමාපත්ති ධ්‍යානයන්හිද ඇලුනාහු, මෙසේ පැරණියන්ගේ ගුණ කියා, ඉක්බිති මේ බමුණන්ගේ මදය නැති කරන්නේ ඉමෙව වොකකකිමම ජපා මසෙ යන ආදිය කිය. එහි වොකකමම යනු මෙම (ඉහත කී) ගුණයන්ගෙන් ඉවත්ව (යන අදහසයි) ජපාමසෙ = අපි (ඉහත කී ගුණයන් අත් හරිමු. සථිකායනය (හෙවත් නැවත නැවත කීම) කරමු යන අදහසයි. මෙ පමණකින් ම "බමුණෝ වන්නෙමු"යි සිතන්නාහු අපි බ්‍රාහ්මණයෝ යයි යන මේ ගෝත්‍ර මානයෙන් මත් වී. විසමං වරනති = නොසුදුසු වූ කායික ක්‍රියාකාර කම් ආදිය කරත් යන අර්ථයයි. පුපුනන දණ්ඩා = මොවුන් විසින් ගන්නා ලද වෙන් වෙන් වූ දඬු ඇත්තේ නොහොත් මොවුන් විසින් පවර ගන්නා ලද විවිධ දඬුවම් ඇත්තේ යන අදහසින් "පුපුනන දණ්ඩා" යි යෙදී ඇත. ගන්නා ලද නන්විද දඬු ඇති, නොහොත් පවරා ගන්නා ලද නන්විද දඬුවම් ඇති යන අරුතයි. තසථාවරෙසු = තෘෂ්ණා සහිතවූ ද, තෘෂ්ණා රහිත වූ ද අය අතුරෙහි අගුහන ආරසස භවනතිමොසා = අසංවරවූ (කාය, වාක්, මනස් යන) දොරටු ඇති අයට සියළුම වත් සමාදන් වීම් නිෂ්පල වෙතියි

දක්වේ. කෙසේදයත් - සුපිනෙව ලද්දාං පුරිසසා විතතං = යම් සේ සිහිනෙන් යම් පුද්ගලයකුට ලැබුණ මුතු මැණික් ආදී විවිධ වූ වස්තුව නිෂ්ඵල වන්නේ ද. පිබිද කිසිත් නොදකීද. එසේම නිෂ්ඵල වන්නේය. යන අදහසයි. අනාසකා = එක් දිනක් දෙදිනක් ආදී වශයෙන් නිරාහාරවුවාහු ඵණ්ඩිලසායිකා වා = පලාවන් කුසනයේ බිම් කඩෙක සයනය කිරීම පානො සිනානඤ්ච නයො ව වෙදා = අඵයම හිම දියට බැස ස්නානය කිරීම ද, ත්‍රිවේදයද යනුයි. බරා ජනං ජවා පඬෙකා = රළු පහස් ඇති අඳුන් දිවිසම ද, ශිරිෂ ජවාට ද, පඬෙකා = දත් මැලියම් මනනා සිලබ්බතං = තපස යනු මන්ත්‍ර ද, අජවුත, ගෝවුත නම් වූ වුතයන් ද යන මෙය මෙකල බමුණන්ගේ තපස යයි කියති. කුහනා වඬක දණ්ඩා ව= සැගවුණ භූතයකු වැනි සැගවුණ දොසක්. කවර හෝ වක් වූ ලී දඬු කඩක් - දිඹුල්, කැළ, බෙලි යන ගසකින් ගත් ලී කැබැල්ලක් යන අර්ථයයි. උදකාව මනානිව= ජලයෙන් මුට පිරිමැදීම්. වණණා එතෙ බ්‍රාහ්මණානං = ඇතැමෙක් මේවා බමුණන්ගේ පිරිකර, භාණ්ඩ, වස්තු ආදිය යයි දක්වති. කත කිඤ්චිකබ්බාචනා = කතා කිඤ්චිකබ්බ භාවනා" යන පාඨය ද දක්නා ලැබේ. ඉතා සුළු ආම්සයක් වැඩි කැර ගැනීම සඳහා කරන ලද්දේය යන අර්ථයයි. මෙසේ මෙ කල්හි බමුණන්ගේ මදය නැති කොට, නැවතත් පැරණි බමුණන්ගේ චර්ණනය කියන්නේ විතතඤ්ච සුසමාහිතං යන ආදිය කිය. එහි සුසමාහිතං යනුවෙන් ඒ බමුණන්ගේ සිත් පුරව කෘත්‍යයන් සහිත වූ ධ්‍යාන වැඩිම්, සමාධි ගත වීම් ආදිය මගින් මනාව සන්සුන් වූයේ යයි දක්වයි. අබ්ලං = මෘදු, ලිහිල් වූ. සො මග්ගො බුහම පනතියා = එය ශ්‍රේෂ්ඨත්වයට පැමිණෙන මාර්ගයයි. බ්‍රාහ්මණවරුන් නුඹලා වනාහි කවර නාමයන් ඇත්තාහුදැයි දක්වන්නේ මෙසේ කිය.

ආගමංසු නුබ්බිධා = මෙහි පැමිණියාහු නො වෙත්ද? අධිමුවනි = කෙලෙස් වශයෙන් අධික ලෙස ඇලුනේ ගිණු වූයේ වෙයි. පරිතත වෙනසො = සිහිය එළඹ නොසිටී බැවින් කිළිටි වූ සිතෙන් සිමිත බවට පත් වූ සිතක් ඇත්තේ වෙනො විමුත්ති = පල සමචන පඤ්ඤා විමුත්ති = එලයෙන් ලැබෙන ප්‍රඥාව අප්පමාණ වෙනසො = එළඹ සිටී සිහිය ඇති බැවින් නිකෙළෙස් සිතේ ප්‍රමාණ කළ නොහැකි තරම් සිත් ඇත්තේ.

34-3-3-10

දස වැන්නෙහි - කාමණ්ඩායං = මෙසේ නම ඇති නගරයෙහි. යශෙස =
වෝදනා අර්ථයෙහි නිපාතයෙකි. සෙස්ස පහසු වේමය.

තුන්වන ගහපති වර්ගය නිමිශේය.

—//—

සිවු වන දේවදත්ත වග්ගය

34-3-4-1

දේවදත්ත වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - දේවදත්තං = නපුංසක ලිංගිකථ ආ නාම පදයකි. නියම් ගම, මනොරමා = මන පිනවන, මනාපවන යන අර්ථයි. අමනොරමා = මනාප නොවන

34-3-4-2

දේවැන්නෙහි - ඡඨස්සායනනිකො = වෙන් වෙන් වශයෙන් (වකුටු, සොන ආදී) ස්පර්ශ ආයතනික නම් ඇති නිරයන් (අපායයන්) නැත. එක් තිසක් වන සියළුම මහා නිරයන්හි වූ කලී (වකුටු, සොන ආදී) දොරටු සයෙන් ස්පර්ශ වින්දනය පවතින්නේමය. මෙය වනාහි අවිච්චි මහා තරකය සඳහා කියන ලදී. සග්ගා = මෙහිදීද තව්තිසා පුරයම අදහස් කෙරිණ. කාමාවර දිව්‍ය ලෝකයන්හි වනාහි එක් තැනෙක හෝ ස්පර්ශායතන සය ඇති කල්හි හැගීම් ගැනීමේ හා පිට කිරීමේ නැතිවීමක් නම් නැත. මෙයින් කුමක් දැක්වේද යත් - නිරයෙහි ඒකාන්ත දුක් විඳින ස්වභාවයෙන් ද, දෙව් ලොවෙහි ඒකාන්ත සුව විඳිනා බැවින් අනිශ්චන් ක්‍රීඩාවන්හි ඇලීම් වශයෙන් උපන් පමාවෙන් ද මාර්ග බ්‍රහ්ම වර්ෂාවෙහි විසීමට නොහැකි වන්නේ ය. මිනිස් ලොව වූ කලී සුව දුක් දෙකින්ම ගැවසී ගන්නේ ය. මෙහිම අපාය ද ස්වර්ගය ද පෙනෙයි. මෙය මාර්ග බ්‍රහ්මවර්ෂාව සඳහා ක්‍රියා කළ හැකි භූමිය නම් වෙයි. ඒ බිම ඔබ විසින් ලබන ලදී. එබැවින් යම් බඳු වූ ඔබ මේ මිනිස් සිරුරු ලැබුවාහු ද, එබඳු වූ ඔබ ඒකාන්තයෙන් ලාභයක් ලැබුවාහුමය. ඔබ විසින් යම් බඳු වූ මේ මිනිසන් බවක් ලබන ලද්දේ ද (ඒ හේතුවෙන්ම) ඔබ විසින් බ්‍රහ්මවර්ෂාවෙහි විසීමට සුදුසු කලක් ලබන ලද්දේ වේ. පැරැන්නන් විසින් මෙසේ කියන ලද්දේ ද වේ

අයං කමමභූමි ඉධ ම ගාභාවනා

යානා නි සංවෙජනියා බහු ඉධ.

සංවෙග සංයොජනියෙසු වත්සු

සංවෙග ඡා නොව පසුකැප් යොනිසොති

මෙය බඹසර සඳහා සුදුසු (කර්ම) භූමිය යි. ආර්ය මාර්ග ඥානය සඳහා සුදුසු භූමියයි. සංවේග ඉපද වියයුතු කරුණු මෙහි බොහෝ වේ. සංවේග විය යුතු දේවල් කෙරෙහි සංවේග උපදවා ගෙන ම නුවණින් යුතුව එහි යෙදෙන්න. (එම ඡේදය ගාථාවෙන් මෙසේ දක්වා ඇත.)

එහි සංවේග යනු "සංවිධා" යන්නයි.

මගද බසින් ආ එම ගාථාව හෙල බසින් මෙසේ ද දක්විය හැක.

බඹසර සමග අරිමග නැණ වැඩිම	ට
සංවේගයට කරුණු ද ඇත මෙහි එම	ට
සංයෝජන වන්නි බැමි නුවණින් සුම	ට
ලෙස බැඳතබා යනු මැන බව පරතෙර	ට

34-3-4-3

තෙවැන්නෙහි - රූප සමුදිනා = රූපයෙහි හටගත් දුක්ඛා දුක්ඛ පත්වූ, සුඛො = නිවන් සුවයෙන් සුවපත් වූ කෙවලා = සකල වූ යාවතථිති වුවවති = යම් ප්‍රමාණයක් ඇත්තේ යයි කියයි. එතෙ වො = මෙහි "ව" කාරය නිපාතයක් පමණි. පච්චණික මිදං හොති සබ්බලොකෙන පසුන්තං = මෙය දකින්නා වූ පණ්ඩිතයන්ගේ යම් දර්ශනයක් වේද එය මුළු ලොව සමග ම ප්‍රති විරුද්ධ වෙයි. (සාමාන්‍ය) ලෝක සත්වයා වනාහි පඤ්ච ස්කන්ධයෙහි නිත්‍ය වූ, සැප සහිත වූ ආත්මය සුබ යයි සිතයි. පණ්ඩිතයෝ අනිත්‍යය දක්සහිතය. අනාත්මය ය, අසුබය යයි කියති. සුබතො ආහු = සැපක් යයි කියති. සුබතො විදු = සුවය ලෙස විමුක්ති සුබය යයි දනිත්. මේ සියල්ල නිවණ ම සඳහා කියන ලදී. සමමුළෝකා = මෙහි නිවණ පිළිබඳව මූලාවට පත් වූ, අවිඥාසු = අඥානයෝ අනු පසක් වන සියළු මිසදිටු වර්ගයෝ නිවණට පැමිණෙන්නෙමු යන හැගීම ඇත්තෝ වෙති. ඔව්හු වනාහි නිවණ නම් මෙය යයි යනු නො දනිත්. නිවුනානං = කෙලෙස් නිවර්තයෙන් වසන ලද, චට්කරන ලද අනුකාරො අපසුන්තං = නොබලන්නන් හට අදූර වෙයි. කුමක් නිසා එසේවන්නේද යත් - නිර්වාණය හෝ නිර්වාණ දර්ශනය හෝ

නොබලන්නාවූ අඥානයන් හට වනාහි නිර්වාණය ද, නිර්වාණ දර්ශනයද කළු වළාවකින් වැසුණ සඳ මඬල මෙන් ද, කටාහයකින් (හෙවත් විශාල තාවිවියකින්) යටිතුරු කොට වසන ලද බඳුනක් මෙන්ද, සැමදා අඳුරට විවෘත වූවක් මෙන් ද පවතී. සතඤ්ච විවටං හොති - ආලෝකො පසායනා මිවා - සිහි ඇති සත් පුරුෂ වූ ප්‍රඥාවෙන් බලන්නාවූ අයහට නිවණ ආලෝකය මෙන් විවෘත වෙයි. සන්තිකෙ න විජානනති මගා ධම්මසාස අකො විදා = තම සිරුරෙහි කෙස්වල හෝ ලොම් ආදියෙහි හෝ එක්තරා කොටසක් පිරිසිදු අවබෝධ කර ගැනීමෙන් තමාගේ හෝ ස්කන්ධයන්ගේ නිරෝධ මාර්ගයෙන්ම නිවණ අවබෝධ වේමය යන යම් කරුණක් වේ නම් එය අඥානවූද මාරගාමාර්ග ධර්මයන් හා චතුරාර්ය සත්‍යය, දැනීමෙහි අදක්ෂවූ අය නො දනිත්. මාර ධෙය්‍යානු පනෙනහි = (කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර යන) ත්‍රිවිධ භූමීන්හි පවත්නා මාරයාගේ වාසස්ථානයට නො පැමිණි. කොනු අඤ්ඤානු මරියෙහි = ආර්යයන් හැර අන් කවරෙක් නම් නිවණ අවබෝධ කර ගැනීමට සුදුසු වෙත් ද? සමමදඤ්ඤාය පරිනිබ්බන්ති = අර්හත් ප්‍රඥාවෙන් මනාව දැනගෙන අනතුරුවම රහත් බවට පැමිණ ක්ලේශ පරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිවෙත් නැතහොත් මනාව අවබෝධ කොට ගෙන රහත් වී කෙළවර ස්කන්ධ පරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිවෙත්.

34-3-4-4

සිවු වැන්න - පිරිසිදු කොට දේශනා කරන කල්හි අවබෝධ කරවන්නවුන්ගේ අදහසින් කියන ලදී. පස්වැන්න ආදියද ඒ ඒ අයුරින් අවබෝධ කරන්නවුන්ගේ අදහසින්ම කියන ලදී. ඒවායේ අර්ථය ද ප්‍රසිද්ධය.

සිවුවන දේවදහ වර්ගය නිමිසේය.

—//—

34-3-5-1

නව පුරාණ වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි නවපුරාණාති නවීන වූ ද, පැරණි වූ ද, වක්‍රුං ගිකිවෙ පුරාණ කමම - ඇස පුරාණ නොවේ, කර්මයම පුරාණ වේ, කර්මයෙන්ම නිපන් බැවින් හේතුවේ නාමයෙන් මෙසේ කියන ලදී. අභිසංඛනං = හේතූන් විසින් උසස් ලෙසින් කරන ලද අභිසංඥවනයිතං = චේතනාව විසින් පිළියෙළ කරන ලද වෙදනීයං දධ්‍යඛනං = වේදනාව සඳහා හේතුවන වස්තුවක් යයි දැකිය යුතුය. නිරොධා විමුක්තිං ථූසති = මේ තුන් ආකාරවූ කර්මයන්ගේ නිරුද්ධ වීමෙන් විමුක්තිය අවබෝධ වේ. අයංචුචති = එම විමුක්තියෙහි අරමුණ වූ මෙම නිරෝධය කර්ම නිරෝධය යයි කියනු ලැබේ මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි මුල් කොටසෙහි විස්තර කියන ලදී.

34-3-5-2

දෙවැන්නෙහි - නිබ්බාණ සංඝායං = නිවනට හේතු වන්නා වූ, උපකාරී වන පිළිවෙත තුන්වැන්න ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළමය. අනු පිළිවෙළින් මේ සූත්‍ර සතරෙහි ම විදර්ශනාව සමග මාර්ග සතර ගැන කියන ලදී.

34-3-5-6

සය වැන්නෙහි - අනන්තො වාසිකං = අභ්‍යන්තරයෙහි කෙළෙස් රහිත අනාවරියකං = එක්ව හැසිරෙන කෙළෙස් රහිත. අනන්තසං වසනති = මොහුගේ අභ්‍යන්තරයෙහි වසති තෙ නං සමුදා වරනති = ඔව්හු එය මැඩ පවත්වති, වසා ගෙන සිටිති, හෝ හික්මවති. මෙසේ වෙදකම කරව, මෙසේ දූත කර්ම කරව යන ආදී ලෙසින් හික්මවීම් වශයෙන් නිතර හැසිරෙන නිසා ඔව්හු ආචාර්යවරු නම් වෙති. ඒ ආචාර්ය වරුන් නිසා "සාවරියක" (හෙවත් ආචාර්යවරුන් සහිත) යනුවෙන් කියනු ලැබේ. සෙස්ස මෙහි කියන ලද පිළිවෙළින්ම දත යුත්තේය. සත්වැන්න යට කියන ලද පරිදිම වේ.

34-3-5-8

අට වැන්නෙහි - යං පරියායං අගමමා = යම් කරුණකට පැමිණ ඇතුළුව සද්ධාය = විශ්වාසයෙන් තොරව, විශ්වාසය ඉවත් කොට මෙහිදී "සද්ධා" යනු ප්‍රත්‍යක්ෂ විශ්වාසය නොවේ. යමකු "මෙසේ වන්නේ" යනුවෙන් තවත් අයකු හට කියූ දෙයක් අසා එය විශ්වාසයට ගැනීම පිළිබඳව මෙය කියන ලදී. රූපි ආදියෙහි දී රූපි කරවා කමා කරවා යන අර්ථ ග්‍රහණය වූ ආකාරය රූපි නම් වේ. මෙසේ "සිදු වන්නේ ල" යනුවෙන් අසන්නට ලැබීම අනුස්සව වේ. හිදගෙන එක් කරුණක් සිතන්නහුට කරුණ වැටහේ. මෙසේ වැටහීම ලැබුවහුට මෙය අර්ථය යයි ග්‍රහණය වීම ආකාර පරිචිතකොපා නම් වේ. කරුණු පිළිබඳව කල්පනා කිරීම යන අර්ථයයි. හිද ගෙන කල්පනා කරන්නාහුට පාපී සිතුවිලි උපදී. එහි අර්ථය මෙසේ යයි ග්‍රහණය කරගන්නා ආකාරය දිට්ඨිනිශ්ඨා නකඛනති (හෙවත් විවිධ දෘෂ්ටිත් ඉවසන සිටීම) නම් වේ. ඇතුළු බ්‍යාකරෙය - මේ පස්වැදෑරුම් කරුණු ඉවත්කොට රහත්බව ප්‍රකාශ කරන්නේය. මේ සුත්‍රයෙහි පුහුදුන් අයගේ හා රහතුන්ගේ ප්‍රත්‍යවේක්ෂණය (හෙවත් නුවණින් සලකා බලන ආකාරය කියන ලදී.

34-3-5-9

නව වැන්නෙහි - ඉන්ද්‍රිය සමපනෙනා = පිරිපුන් ඉඳුරන් ඇත්තේ. එහි - යමකු විසින් ඉන්ද්‍රියයන් සය විමසා බලා රහත් බවට පත් වූයේ ද, හෙතෙම තමාට සුවය නො සොයන ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් යුක්ත බැවින් ද, ඇස් ආදී වූ ඉඳුරන් සය විමසා බලන ඔහු (ශ්‍රද්ධා, චීර්ය, සති, සමාධි, ප්‍රඥා යනුවෙන් හැඳින්වෙන) උපන් ශ්‍රද්ධා ආදී ඉන්ද්‍රියයන් ගෙන් යුක්ත බැවින් ද"පරි පුණණන්ද්‍රිය (පිරිපුන් ඉඳුරන් ඇත්තේ) නම් වෙයි. ඒ සඳහා ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වක්කුන්ද්‍රියයෙව යන ආදී පිළිවෙළින් දේසනාව විස්තර කොට එතනාවතා බො හික්කු ඉන්ද්‍රිය සමපනෙනා හොඳි හෙවත් හික්කු තෙමේ මේ පමණකින් ඉන්ද්‍රිය සම්පන්න වෙයි වදාළහ. දසවැන්න යට කියන ලද පිළිවෙළ අනුවම වන්නේය.

පස්වන නව පුරාණ වර්ගය නිමියේය.

තෙවන පණණාසකය සමාප්තයි.

—//—

34-4-1

නන්දකිය වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - නන්දකියා රාගකියෝ රාගකියා නන්දකියෝ = "නන්ද" යන්නේද "රාග" යන්නේද අරුත් වශයෙන් ඇත්තේ එකක් යයි කියන ලදී. සුවිමුක්තං = අර්හත් ඵල විමුක්ති වශයෙන් "සුවිමුක්තං" යන පදයන්හි අරුත් දෙන සේ "සුවිමුක්ත" යි සෑදී ඇත. මෙහි දෙවැන්න ආදියෙහි සෙස්සද පහසු වන්නේ ය. පස්වැන්න සමාධියේ උභන තාවයක් ඇති අය පිළිබඳව වේ. සය වැන්න සමවත් විවේකයෙහි උභනතාවයක් ඇති, සිතෙහි එකඟතාව යද, කයෙහි විවේකය ද ලබන මොවුන්ගේ කමටහන් වර්ධනය වන්නේයයි දැන කියන ලදී. එහි, ඔක්කායනි යනු පෙනෙයි, ප්‍රකට වෙයි යන අරුත් දෙයි. මෙසේ මේ දෙකෙහිම විදර්ශනාව සමග සතර මඟ කියන ලදී. සත් වැන්න ආදී සූත්‍ර තුනෙහි තෙරුන්ගේ විමුක්තිය මේරීමට පත් කරවන්නාවූ ධර්මයෝද කියන ලදහ. දසවැන්න ආදියුත්‍ර තුන වෙන් වෙන් ව පුද්ගල අදහස් වශයෙන් කියන ලදී. ඒවායේ අරුත් පෙර කියන ලද පිළිවෙළටම දන යුත්තේ වෙයි.

පළමුවන නන්දකිය වග්ගය නිමියේය.

—//—

34-4

අනතුරුව සට්ඨි පෙය්‍යාල නම් (කොටස) වේ. එය පහසු අරුත් ඇත්තේමය. එහි වනාහි යම් බඳු සූත්‍ර හැටක් කියන ලද්දේද ඒවා (යේ) ඡන්දො පහානබ්බා (හෙවත් ඡන්ද ස ඉවත් කළ යුතුය) යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ ඒ ඒ පදයන්ගේ වශයෙන් හදාරවන්නවුන්ගේ අදහස් වශයෙන් කියන ලදී. මෙසේ ඒ සියල්ල වෙන් වෙන් ව පුද්ගල යන්ගේ අදහස් වශයෙන් කියන ලදී. එක් එක් සූත්‍රයේ කෙළවර හික්ෂුහු සැට නමක් බැගින් රහත් බවට පැමිණියහ.

34-4-2-1

සමුද්‍ර වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි - වක්‍රං භික්කුවෙ පුරිසස්ස සමුද්‍රො = යම් සේ පිරවීමට අපහසුය යන අරුතෙන් හෝ එ සේ නැතහොත් උඩට මතු වේය යන අරුතෙන් සමුද්ද යන පදය සෑදී ඇත. ඇසම සමුද්‍රය වෙයි. එහිදී පොළවේ සිට අකණ්ටා බඹලොව දක්වා එක් රැස් වී ඇති නිලාදී අරමුණු පිරිපුන් බවක් ඇති කිරීමට අසමත් වේ. මෙසේ පිරවීමට අපහසුය යන අරුතින් ද "සමුද්‍ර" නම් වේ. ඇස ද ඒ ඒ නිල ආදී අරමුණු කෙරෙහි යොමු වීමේදී අසංවර වී. එහි බැස ගෙන කෙලෙස් ඉපදීමට හේතුවන සේ දොස් සහිත ගමනින් යන්නේයයි, මතු වේ යයි, යන අරුතින් ද සමුද්ද නම් වේ.

තස්ස රූපමයො වෙගො = සමුද්‍රයේ අප්‍රමාණ වූ රළ පෙළින් හටගත් වේගය මෙන් ඒ ඇස නමැති සමුද්‍රයේ ද රැස් වන නිල ආදී හේද ඇති ආරම්භණයන්ගේ වශයෙන් බොහෝ වූ රූපමය වූ වේග යක් යයි දන යුතුය.

යො තං රූපමයං වෙගං සහති = යමකු තම ඇස් නමැති සමුද්‍රයෙහි රැස් වූ ඒ රූපමය වූ වේගයන් කෙරෙහි ප්‍රිය මනාප විමෙහිදී රාගය ද, අප්‍රිය අමනාප විමෙහිදී ද්වේෂය ද, ඒ පිළිබඳ විමසනය යොමු නොවූ කල්හි මෝහය ද උපදින අතර, මෙසේ රාග ආදී කෙළෙස් නො උපදින්නේ නම් උපේක්ෂා භාවයෙන් ඉවසීම ද සිදු වේ. "ස උඞ්මි" (හෙවත් රළ සහිත) යන ආදියෙහි කෙලෙස් රළ සහිත වූ යන අදහසින් සඋඞ්මි යයි යෙදේ. කෙලෙස් නමැති දියසුළු යන අදහසින් සාවට්ටං යි යෙදිණ. කෙළෙස් ග්‍රහණය සහිත යන අදහසින් සගාහං යි යෙදිණ. කෙලෙස් රකුසන් සමග යන අදහසින් සරක්කසං යි යෙදිණ. ක්‍රෝධ සහ සිත් තැවුල් යන අරුත් වශයෙන් ද "ස උඞ්මි" යන්න යෙදේ. මෙසේ ද කියන ලද්දේය. "මහණෙනි, උඞ්මි හය (හෙවත් රළ මතු වීමේ බිය) යන මෙය වනාහී කොටුපනායාස (හෙවත් ක්‍රෝධය හා සිත් තැවුල්) යන්නට තවත් නමකි "කාම ගුණ (හෙවත් ඉන්ද්‍රිය ගෝචර අරමුණු) වශයෙන් සාවට්ටං (හෙවත් කෙලෙස් නමැති දිය සුළු) යි යෙදේ. මෙසේත් කියා ඇත. "මහණෙනි, (කෙලෙස් නමැති දිය සුළු ග්‍රහණය යන අරුත් ඇති) ආවට්ටග්ගහ " යනු රූප, ශබ්ද ආදී කාම ගුණ පඤ්චකයට තවත් නමකි" මාතුගාම (හෙවත් ස්ත්‍රිය) වශයෙන් "සරක්කසං" (හෙවත් රකුසා සහිත) යි යෙදේ. මෙසේද කියා ඇත. "මහණෙනි, (රකුසා සමග යන අරුත් ඇති) "සාරක්කසං" යන මෙය (ස්ත්‍රිය යන අරුත ඇති) මාතුගාම යන්නට තවත් නමකි" සෙසු (කන්. නාස් ආදී) දොරවු පිළිබඳව ද මේ

පිළිවෙළම වේ. උෘෂිභයං දුන්නරං අව්වනරි කෙලෙස් රළුට බියෙන්
ඉක්මවීමට අපහසු වූ බිය සහිත බව ඉක්මවිය. ලොකන්නගු = සංස්කාර
ලෝකයේ කෙළවරට ගියේ. පාරං ගතො වූවනි = නිවණට ගියේ යයි
කියනු ලැබේ.

34-4-2-2

දෙවැන්නෙහි - සමුද්දො = මතු වේය යන අරුතින් සමුද්ද නම් වේ.
තෙමෙන්තේ ය යන අරුතින් ද එසේ කියවේ. යෙහුයෙහන = ආර්ය
ශ්‍රාවකයන් හැර සමුන්නා = තෙත් වූ, වැඩියෙන් තෙත් වූ, දියෙහි ගිලුනාවූ
තන්නාකුලක - ජාතා = කලින් යට විස්තර කළ කරුණුම වේ. මව්වු ජනො -
මාරයන් තිදෙන බැහැර කොට සිටියේ අනුපඨි = උපඨි තුනකින් බැහැර වූ
අසුනබහවාය = නිවණ සඳහා අමොහයි මව්වු - රාජං = ඔහු ගිය තැන
පිළිබඳව දැනගැනීමට නො හැකිවන සේ හෙතෙම මාරයා මුලා කොට ගියේ
තෙවැන්න පෙර කියන ලද අයුරින්ම දක යුතුය.

34-4-2-4

සිවු වැන්නෙහි - ප්‍රහීන නොවූයේ අරුතින් පවතී. ඒ නිසා මෙසේ කියන
ලදී. හේ ප්‍රහීන නොවූයේ වෙයි. පරින්නා = පර්වතයක් පමණ වූ හෝ
රූපයක් අප්‍රියවූවක් හෝ සිත් නො ගන්නා දෙයක් හෝ සුළු දෙයක් ලෙස
හැඟි යාමක් හෝ බවට පත් විය හැක. එසේ වුවද රූපයන් ඔහුගේ සිත
ග්‍රහණය කරගනී යයි දක්වයි. කො පන වාදො අධිමන්නානං ප්‍රිය අරමුණක්
වන සිත් ගන්නා වස්තුව සිත බැඳගන්නේය. යන මේ අදහසෙහි කවර නම්
කථාවක් ද? නිය පිටට ගත හැකි තරම් ප්‍රමාණවත් වන්නා වූ මිණිමුතු ආදී
සිත් ගන්නා වස්තුවක් වුව ද (යමකුට) පමණ ඉක්ම වූ අරමුණක් විය
හැකියයි දක යුතුය. සාරො ආදීවු පද තුන ද එකිනෙකට සමානාර්ථ
ඇත්තේය හිඤ්ඤං = පහර දෙන්නේය හෝ පලන්නේය.

34-4-2-5

පස්වැන්නෙහි - තද්වං = ඒ දෙක සයවැන්න පහසු වේමය. සත් වැන්නෙහි අනෙක පරියායෙන = නොයෙක් කරුණුවලින් ඉතිපායං = මෙය මෙසේ ද (විය හැක) මේ සුත්‍රයෙහි අනිත්‍ය භාවයෙන් අනාත්ම ලක්ෂණය කියන ලදී.

34-4-2-8

අට වැන්නෙහි - අනුබ්‍යඤ්ජන සො නිමිත්ත ග්‍රාහො හො = අත් හොබනේය, පා හොබනේය"යි මෙසේ හඟින්නේ කුඩා කොටස් හි ලක්ෂණ වශයෙන් රූපයෙහි නිමිති සිතට ගන්නා තැනැත්තාය. නිමිත්ත ග්‍රාහකයා වනාහි (හෙවත් කුඩා කොටස් වශයෙන් නිමිත් ගන්නා තැනැත්තා වනාහි) බෙදා වෙන් කොට ග්‍රහණය කරයි. නිමිත්ත ග්‍රාහී තැනැත්තේ කිසිදු සිරුරක් මෙන් සියල්ලම ගනියි. අනුබ්‍යඤ්ජන ග්‍රාහී තැනැත්තේ අත් පා ආදී වශයෙන් බෙදා ඒ ඒ කොටස් වෙන්ව ගනියි. මේ ග්‍රාහකයෝ දෙදෙනා ම එක් ජවන වාරය කදීම (නිමිත්ත) ලබන් ජවන වාර කීපයකදී නම් කිව යුත්තක්ම නැත. (හෙවත් වැඩියෙන් නිමිති ගනිත්මය) නිමිත්ත ස්‍යාදෙ ගච්ඡං = නිමිත්ත ආස්වාදනයෙන් ඒ හා ගැට ගැසේ. බැදේ. විඤ්ඤාණං = කර්මය පිළිබඳව දූන ගැනීම. තසමිඤ්ඤෙව සමයෙ කාලං කරෙය්‍ය = කිලිටි වූ සිතින් කාල ක්‍රියා කරන්නාවූ කිසිවෙක් හෝ ඇත්තේ නැත. සියළු සත්වයන්ගේ ම කාලක්‍රියා කිරීම භවාංගයෙන් ම සිදු වේ. කෙලෙස් බිය දක්වන්නෝ මෙසේ කිහි. (එසේ නැතහොත්) මනවාද වශයෙන් හෝ මෙසේ කියන ලදී. ඇස නමැති දොරටුවෙහි වනාහි අරමුණ ගැටුණ කල්හි රාග සිතක් හෝ ද්වේෂ සිතක් හෝ මෝහ සිතක් හෝ ගැටුණ අරමුණු රසය විඳ ගෙන භවාංගයට බැස ගනියි. භවාංගයෙහි සිට කාල ක්‍රියා කරයි. එසමයෙහි කල්පය කරන්නාට ගති දෙකක් බලා පොරොත්තු විය හැක. එම මනවාදය වශයෙන් (කිලිටිවූ සිතින් කාල ක්‍රියා කරන්නා වූ කිසිවෙක් හෝ නැත යන) මේ මතය කියන ලදී. ඉමං ඛානං - හික්කවෙ ආදීනවං = බොහෝ වූ වර්ෂ ලක්ෂ ගණන් නිරයෙහි විදිය යුතු දුක් දකින්නෙමි මෙසේ කියමි. කෙසේ ද යත් "රත් වූ යකඩ කුරකින් ඇස්පල අඳුන් ගැමට කැමැත්තේද" යනුයි. මේ පිළිවෙලින්

සියළු තත්ත්වම අරුත් දන යුත්තේය. අයෝසඩ්‍යානා = යකඩ උලකින් සමාලිමධං දෙකන් සිදුරු විනිවිද පොළව දක්වා යැවීම් වශයෙන් "සමපලිමධං" යි කියන ලදී. තෙවන වර සමාලිමධං යනු නිබාදනය (හෙවත් භාරන ආයුධය) පොළව තුළට යවා උඩට ඔසවා සොලවමින් කඩා බිඳ ඉවතට විසි කිරීම් වශයෙන් "සමාලිමධං" යි කියන ලදී. සිවුවන වර සමපලිමධං යනු බැමීමෙහි මුල සිදු හෙලීම් වශයෙන් යන අදහසින් "සමපලිමධං" යි කියන ලදී. පස්වන වර සමපලිමධං යනු තියුණු අවියකින් ශරීරයේ ස්පර්ශය හඳුනන සංවේදී ප්‍රදේශ උපුටා දැමීම වශයෙන් "සමපලිමධං" යි කියන ලදී. සතති = ලොකුමක් සහිත දෑලි පිහියක් යයි මෙහිදී දන යුතුයි. සොන්නං = වැතිර ගෙන නින්දට පිවිසීමයි. යථා රූපානං විවක්කානං වසංගතො සංඛං හිංකුයං = මෙයින් සිතුවිලිවල සංඝ භේදය දක්වා පාපකර්ම ගෙනදීමක් දක්වන ලදී. මෙහි සෙස්ස පහසුවෙන් අවබෝධ වන්නේය.

34-4-2-9

නව වැන්නෙහි - හතෙස්ස හික්ඛවෙ සති = අත් ඇති කල්හි දස වැන්න - න භොති = අවබෝධ කරගන්නවුන්ගේ අදහස් වශයෙන් කියන ලදී. සිතුවිලි දෙකෙහිදීම සුව දුක් විපාක ම දක්වා සසරෙහි පැවැත්ම හා නිවන ගැන කියන ලදී.

දෙවන සමුඥ වර්ගය නිමිසේය.

—//—

34-4-3-1

ආසි විස වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - හිසුලු ආමනෙතයි - තනිව හැසිරෙන්නා වූ ද, තිදෙනා බැගින් හැසිරෙන්නා වූ ද, සිවු දෙනා බැගින් හැසිරෙන්නාවූ ද, පස් දෙනා බැගින් හැසිරෙන්නාවූ ද අන් අය සමග එකට ගැළපෙන පැවතුම් ඇති. (භාවනාවේගි) ක්‍රියා කාරීව වෙසෙන. (අන් අය විසින් උපදෙස් දීම් වශයෙන්) යොදවන ලද්දාවූ, දෘඩ ලක්ෂණ දියෙන් යුත් සියළුම කර්මස්ථාන ලාභීන් පිරිවරා ගෙන හුන්. භාවනාහුයෝගී හික්ෂුන් හට ආමන්ත්‍රණය කළේය. මේ සුත්‍රය වනාහි පුද්ගල අදහස් වශයෙන් කියන ලදී. පුද්ගලයන් අතරෙහි ද විස්තර වශයෙන් කියු කල්හි අවබෝධ කර ගත හැක්කාවූ, ප්‍රදේශ වාසිවූ, දෘඩ ලක්ෂණාදී කර්මස්ථාන ධාරී. උපස්ථාන වේලාවේහි පැමිණ ශාස්තෘන් වහන්සේ පිරිවරා හුන් පිරිසට කියන ලදී. එසේ වුවද උග්‍රචිතඥ (හෙවත් කරුණු වහා අවබෝධ කරගත හැකි පුද්ගල කොටස) ආදී සිවු වැදූරුම් පුද්ගලයන් හට ද මෙය යෝග්‍ය වන්නේමය. උග්‍රචිතඥ පුද්ගලයා වනාහි මේ සුත්‍රයේ මාතෘකාව දන ගැනීමෙන්ම අර්හත් භාවයට පැමිණෙන්නෝ ය. විපචිතඥාදූ පුද්ගලයා මාතෘකාව විස්තරයට භාජන කිරීමෙන් ද, නොය (හෙවත් ඥායා) පුද්ගලයා මේ සුත්‍රය සංක්‍රමයනා කරමින්, විමසමින් නුවණින් මෙනෙහි කරමින් කළාණ මිත්‍රයන් සේවනය කිරීමෙන්, භජනය කිරීමෙන්, හා ඇසුරු කිරීමෙන් ද අර්හත්භාවයට පැමිණෙන්නෝ ය. පද පරම (හෙවත් වචන කියවීම මිස අර්ථාව බෝධයක් නැති) පුද්ගලයාට මේ සුත්‍රය අනාගතයෙහි පුරුද්දක් පිණිස වන්නේ ය. මෙසේ සියල්ලන් හට ම උපකාරී වන බව දන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහමෙර ඔසවා පෙන්වන්නාක් මෙන් ද, අහස විස්තර කොට දක්වන්නාක් මෙන් ද, සක්වල පච්ච කම්පා කරවන්නාක් මෙන් ද මහත් උත්සාහයෙන් "සෙය්‍යරාපි හික්ඛවෙ" යනුවෙන් මෙම ආසි විසෝපම සුත්‍රය ආරම්භ කළ සේක.

එහි වක්තාරො ආසි විසා යනු කටය මුඛ, පුත්‍රිමුඛ, අග්නිමුඛ, සථුමුඛ නම් සර්පයා විසින් දෂ්ට කරන ලද්දහුගේ සකල ශරීරයම විසලි දණ්ඩක් මෙන් තද වෙයි. නැමෙන සංඛි ස්ථානවල දැඩි සේ යකඩ උලකින් අනිනු ලබන්නාක් මෙන් වෙයි. පුත්‍රිමුඛ සර්පයා විසින් දෂ්ට කරන ලද්දහු ගේ සිරුර ඉඳි කුණු වූ කොස් ගෙඩියක් මෙන් ඕපස් සහිත බවට පැමිණ

වැගිරෙයි. කිරිගොටුවෙ හි දූමු ජලය මෙන් වෙයි. අග්නිමුඛ නම් සර්පයා විසින් දෂ්ට කරන ලද්දහුගේ සකල ශරීරය ම දැවී ගොස් අලු මිටක් මෙන් ද. දහයියා මිටක් මෙන් ද විසිරී යයි. "සත්මුඛ" නම් සර්පයා විසින් දෂ්ට කරන ලද්දහුගේ සකල ශරීරයම සිදුරුවෙයි. හෙනයක් වැඳුණ තැනක් මෙන් ද. ගෙයකට සොරෙන් ඇතුල් වීමට මහ නියතකින් සාරන ලද විවරයක් මෙන් ද වෙයි. මෙසේ විෂ වශයෙන් වෙනස්ව බෙදුනාවූ සර්පයෝ සතර වර්ගයක් වෙති. ඔව්හු විෂ වේග වෙනසින් සොළසක් වෙති. කට්ඨමුඛ සර්පයා වනාහි දට්ඨ විස, දිට්ඨවිස, පුට්ඨවිස, චාතවිස වශයෙන් සිවු වැදෑරුම් වේ. ඒ සර්පයා විසින් දෂ්ට කරන ලද්දාවූ ද, දක්නා ලද්දාවූ ද ස්පර්ශ කරන ලද්දාවූ ද, උගේ වාතයෙන් පහර වදිනු ලැබුවා වූ ද ශරීරය (පෙර) කී අයුරින් තද වෙයි. සෙසු තත්තිදී ද මේ පිළිවෙළම වෙයි. මෙසේ විසවේග වෙනසින් වනාහි සොළසක් වෙති. නැවත පෞද්ගලික වෙනස් කම් වශයෙන් සු සැටක් වෙති. ඒ කෙසේද යත් :- කට්ඨමුඛ නම් සර්ප වර්ගයා තුළ "දට්ඨ විස" නම් කොටස සාමාන්‍ය විෂ ඇති, එහෙත් සෝර විෂ නැති කාණ්ඩය. සෝර විෂ ඇති, සාමාන්‍ය විෂ නැති කාණ්ඩය, සාමාන්‍ය විසද නැති කාණ්ඩය වශයෙන් කාණ්ඩ සතරකි. එහි දී යම් සර්පයකුගේ විසින් මණි සර්ප ආදීන්ගේ විස මෙන් දූල්වුණ තණ සුලක ගින්න සේ ශ්‍රීසුයෙන් නැගී ඇස් වලට ඇතුල් වී, කදට ඇතුල් වී, හිසට ද ඇතුල් වී පවතී යයි කිවයුතු බවට පැමිණේ ද එවිට මතතු පිරිවහා කණට පිඹ කෝටුවකින් පහරක් ගැසූ පමණින් විස බැස දෂ්ට කළ තැනම නවතී නම් මෙය සාමාන්‍ය විෂ ඇති, සෝර විස නැතිප කාණ්ඩය නම් වේ.

යම්කුගේ ටනාහි විස ඉක්මනින් නගී ද, නැගුන ස්ථානයෙහි මෙය බොන ලද දියත්තක්සේ පවතී ද, ජල සර්ප ආදීන්ගේ විසමෙන් දොළොස් වසරක ඇවෑමෙන් පවා කණෙහි බාහිර ස්ථානවල සහ කඳෙහි බාහිර ස්ථානවල පෙනෙන්නට තිබේද, මන්ත්‍ර කියවීම් ආදිය කෙරෙන කල්හිද ශ්‍රීසුයෙන් බැස නොයයි ද මෙය සෝර විෂ නම් වේ. සාමාන්‍ය විෂ නොවේ.

යම්කුගේ විස ශ්‍රීසුයෙන් නගී ද, අධි විෂ සර්ප ආදීන්ගේ විසමෙන් ශ්‍රීසුයෙන්බැස නොයයි ද මෙය සාමාන්‍ය විස ද සෝර විෂ ද වෙයි. යම්කුගේ විස අල්ප වේද, බැසයන විට ද පහසුවෙන් බැස යයි ද, සර්පයකු නොවන එහෙත් සර්පයකු වැනි පලා පණුවා ආදීන්ගේ විස වැනි මෙය සාමාන්‍ය විෂ ද සෝර විෂ ද නොවේ.

මේ අයුරින් ම කටයුතු කරමින් සිටින වර්ගය තුළ දැවැන්ත ආදී සර්ප කොටස් ද, ප්‍රතිමුඛ ආදී වර්ගයන් තුළ ද දැවැන්ත විස ආදී කොටස් ද වෙනැයි දත යුතුය. මෙසේ පෞද්ගලික වෙනස් කම් වශයෙන් සුසැටකි, ඔවුන් අතුරෙහි බිඳුට්ටින් උපන් නාග ආදීහු යෝනි (හෙවත් වර්ග) වශයෙන් එක් එක් වර්ගය සතරට බෙදී දෙසිය සප්තසක් වෙති. ඔව්හු ජලයෙහි උපන්නෝය ගොඩ බිමෙහි උපන්නෝය. යනුවෙන් දෙගුණ වී පන්සිය දොළසක් වෙති. ඔව්හු කාම රූප අකාම රූප වශයෙන් දෙගුණ වී එක් දහස් විසි හතරක සංඛ්‍යාවක් වෙති. නැවත (ඉදිරියට ගණනය කරමින්) ගිය මගෙහි ආපස්සට සංක්ෂේප කරමින් ඒ සර්පයන් කටයුතු කරමින් ආදී වශයෙන් (වර්ග සතරක්ම වෙති) යනුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සෙය්‍යොපායි හික්කවෙ වතනාරො ආසී විසා (මහණෙනි යම් සේ සර්පයෝ වර්ග සතරක් වෙන් ද) යි වදාළ සේක. මේ සර්පයෝ කුල වශයෙන් ගනු ලැබූහ.

එහි ආසී විසා ආසිත්ත කරන ලද (හෙවත් ඉසින ලද) විස ඇත්තෝ ආසීවිසයෝය. (හෙවත් සර්පයෝය) අසින වර්ණ (හෙවත් කළු පාට) විස ඇත්තෝ යයි ද ආසී විස නම් වෙති. "ආසිත්ත විස" යනු මුළු සිරුරෙහිම වත්කොට මෙන් තබන ලද විසයි. අනුන්ගේ සිරුරෙහිද ඉසින ලද විසය යන අරුත ද වේ. "ආසින විස" යනු - යම් යම් දේවල් මේ (විස) නිසා අසින හට (හෙවත් කළු පාට) වේද, පරිභෝග කරනු ලැබූ එය විෂයක් ම ඇති කරන්නේ ද, ඒ නිසා ඔවුන් හට අසින පාට විසක් ඇති වන්නේයයි "අසින විසා" නම් වෙති. "අසි සදිස විසා" යනු කඩුවක මෙන් තියුණු වූ, අනුන්ගේ මර්මස්ථාන සිඳිමෙහි සමත් වූ විසක්. අසි (හෙවත් කඩු) සමාන විසක් මොවුනට ඇතැයි යන අදහසයි. මෙහි වචනාර්ථ මෙසේ දැන යුත්තේය.

උග්ගතෙණො = උග්‍රමු තේජස් ඇත්තෝ, බලවත් තේජස් ඇත්තෝ සොර විසා - (සිරුර) තදින් මැඩ ගෙන සිටින විස ඇත්තෝ එවං වදෙයුතුං = පෝෂණය කරවීම සඳහා මෙසේ කියන්නා හ. රජවරු වනාහී සර්පයන් "ගෙන්වා ගෙන" එවැනි සොරුන් මුත් ලවා දෂ්ට කරවා මරවන්නෙහි. නගරයට පහර දෙන කාලයකදී සතුරු සෙනඟ වෙත උග්‍ර විසි කරන්නෙහි. සතුරු බල මැඩිය නොහෙන්නේ නම් මනා වූ අහරක් වළඳා සුව පහසු සයනයකට නැඟී මුත් ලවා තමා දෂ්ට කරවා සතුරු වසගයට නො පැමිණ තමා රිසි සේ මැරෙන්නෙහි යයි සර්පයන් පෝෂණය කරවත්. ඔව්හු

සොරුන් ඉක්මනින් මරවන්නට නො කැමැති වෙති. මෙසේ මොව්හු දිගු කලක් දුක් විඳි මැරෙන්නෝ යයි කැමති වන්නාහු ඒ පුරුෂයාට ඉමේ තෙ අමොහා පුරිස වනාරො ආසී විසා (එම්බා පුරුෂය, සර්පයෝ මෙසේ සතර වර්ගයක් වෙති) යි කියත්

එහි - කාලෙන කාලං - ඒ ඒ කාලයෙනි. සංවෙසෙ තබ්බා - නිදි කරවිය යුතු අඤ්ඤානරොවා අඤ්ඤානරොවා = කට්ඨමුඛ ආදීන් අතරෙහි යම් කිසි (සර්ප) කොටසක් යංතෙ අමොහා පුරිස කරණියං තං කරොහි = මෙය යහපත කරන්නකුගේ වචන යයි දත යුතුය. ඒ පුරුෂයාට වනාහි මෙසේ සර්පයන් සපයා දී "මේ ඔබගේ උපස්ථායකයා ය" යි පෙට්ටි සතරෙහි තබන ලද සර්පයන් හට දැනුම් දෙති. ඉක්බිති එක් සර්ප යෙක් නික්ම පැමිණ ඒ පුරුෂයාගේ දකුණු පාදය මගින් නැග දකුණු තෙහි මැණික් කටු සන්ධියෙහි පවත් වෙළමින් කන් සිදුර මුල පෙණය කොට සු සු (යි හඬ පිට) කරමින් හොත්තේය. තවත් සර්පයෙක් වම් පාදය මගින් නැග එසේම වමත වෙළා වම් කන් සිදුර මුල පෙණය කොට සුසු (යි හඬ පිට) කරමින් හොත්තේය. තුන් වැනි (සර්ප) යන නික්ම ඉදිරි පසින් නැගී කුස වෙළා වළ වැනි නැතෙහි මුල පෙණය කොට සුසු (යි හඬ පිට) කරමින් හොත්තේය සිටු වැන්නා පිටු පසින් නැග ගෙල වෙළා (හිස) මුදුන මතුයෙහි පෙණය තබා සු සු (යයි හඬ පිට) කරමින් හොත්තේය. මෙසේ සර්පයන් සිටු දෙනා ශරීරයේ ස්ථානයන්හිම හුන් කල්හි ඒ තැනැත්තාගේ එක් හිතකාමී පුරුෂයෙක් ඒ දෑක" එම්බා පුරුෂය, ඔබ විසින් කුමක් ලබන ලද්දේද" යි විචාළේය. ඉක්බිති ඔහු විසින් " පින්වත අත්වල අත් වළලු වැනි. බාහු වල බාහු වළලු වැනි, කුසෙහි කුස වෙළන සඵවක් වැනි, කන්වල කර්ණ කුඩුම්බි (නම් ආභරණ) වැනි, ගෙලෙහි මුතු වැල් වැනි. හිසෙහි ශීර්ෂා භරණ වැනි යම් ආභරණ විශේෂයෙන් රජතුමා විසින් දෙන ලද්දාහ" යි කී කල්හි (හිතකාමී පුරුෂයා මෙසේ) කිය. "එම්බා අනුවණ තැනැත්තා, රජු විසින් ඔබ කෙරෙහි සතුටින් මේ ආභරණ දෙන ලද්දී යනුවෙන් මෙසේ නොසිතව, ඔබ රජුට අපරාධ කාරී සොරෙහි, මේ සර්පයෝ සිටු දෙනා උච්චූන් කරනු ලැබීමෙහි අපහසු වූවෝ ය. පෝෂණය කරනු ලැබීමෙහි අපහසු වූවෝය, එකකු නැගිටිනු රිසි වන කල්හි තවෙකෙක් ස්නානයෙහි රිසි වෙයි. එකකු නැමෙහි රිසි වන විට වෙනෙකෙක් අහර ගැනීමෙහි රිසි වෙයි. එකකු වැද හොව්නු රිසි වන කල්හි තවෙකෙක් අහර ගැනීමෙහි රිසි වෙයි. ඔවුන් අතුරෙහි යම් එකකුගේ

කැමැත්ත නො පුරයි ද උඟ ඒ තැන්හිම දණ්ට කර මරා දමයි. "පින්වත, එසේ නම් නිදහස් විය හැකි කිසියම් මඟක් තිබේද? ය. (හෙතෙම ඇසීය.) එසේය, රාජ පුරුෂයන්ගේ කලබලයට පත්වූ ස්වභාවයක් (වෙනොත් එය) දැන ගෙන පලායාම යහපත පිණිස වේ යයි කියන ඔබ විසින් යමක් කළයුතු නම් එය කරන්න යයිද කියන්නේ ය. ඒ අසා අනිකා සර්පයාගේ සිවු දෙනාගේ ප්‍රමාදී අවස්ථාවක් ද රාජ පුරුෂයන්ගේ විවේකයක් ද දක, දකුණත වෙළා ගෙන දකුණු කන් සිදුරෙහි පෙණය තබා නිදා ගෙන සිටි සර්පයාගේ සිරුර වමතින් පිරිමදින්නාක් මෙන් සැණෙකින් උඟ ඉවත් කොට. ඒ උපායෙන් ම සෙසු සර්පයන් ද ඉවත් කොට උන්ගෙන් බිය වී පලා යන්නේ ය. ඉක්බිති ඒ සර්පයෝ මේ උපස්ථායකයා රජු විසින් අපට දෙන ලද්දේයයි (කියන ඔහු) ලුහු බදිමින් යන්නෝ ය. මේ සඳහා අප බො ගිකිවෙ පුරිසෙන ගිතො වතුනතං ආසි විසානං පලායෙථ = (හෙවත් මහණෙනි, ඉක්බිති සර්පයන් සිවුදෙනාගෙන් බියටපත් පුරුෂයා පලා ගියේය) යි කියන ලදී.

එම පුරුෂයා මෙසේ පැමිණි මඟ බල බලා පලා යන කල්හි රජ තෙමේ ඒ පුරුෂයා පලා ගියේයයි අසා කවරෙක් නම් ඔහු ලුහුබැඳ ගොස් නසා දැමීමට හැකි වන්නේ දැයි සොයන්නේ ඔහුගේම සතුරන් වූ පස් දෙනකුත් ලැබ" යවු ඔහු ලුහු බැඳ ගොස් මරා දමවු යැ"යි කියා යවන්නේ ය. ඉක්බිති ඔහුගේ යහපත පිණිස ක්‍රියා කරන පුද්ගලයෝ ඒ පුවත දැන "වැඩි බියකින් යුතුව පලා යනු" යයි (ඔහුට) දැන්වූහ. මෙම කරුණ සඳහා තමෙතනං එවං වදෙය්‍යං (හෙවත් ඔහුට මෙසේ කියන්නාහුය) යන ආදිය කියන ලදී.

ජට්ඨො අනතර වරො වධකො = පළමුව සර්පයන් විසින් ලුහුබදින ලද හෙතෙම සර්පයන් එහි මෙහි රවටවමින් පලා ගියේය. දැන් සතුරන් පස් දෙනකු විසින් ලුහුබදිනු ලබනුයේ වඩා හොඳින් පලා යයි. "මෙසේ නම් අල්වා ගැනීමට නොහැක්කේය. නැළවීම කට නම් හැකිවන්නේය, එබැවින් කුඩා කල පටන් එකට කා බී සබඳකම් ඇති (සොරුට) විශ්වාසවත් වධකයකු ඔහු සඳහා යවන්න" යයි ඇමතිවරුන් විසින් කියන ලදින් රජු විසින් පරීක්ෂා කොට සොරාට විශ්වාසවත්ත වධකයෙක් යවන ලදී. සො පසෙසය්‍ය පුසාඤ්ඤං ගාමං = නැවතී බලන්නේ පියවර ඉව කරමින් වේගයෙන් එන සර්පයන් සිවු දෙනා ද. සතුරු වධකයන් පස් දෙනා ද. එමිබා (පුරුෂය) නවතින්න, පලා නොයන්න, අඹු දරුවන් සමග කම් සුව විදිමින් සුවසේ

වසන්තැයි කියමින් එන සවන වධකයා වන විශ්වාසවන්තයා ද දෑක යම් යම් ස්ථාන වෙත වැඩි වේගයෙන් පලායන්නේය. (ඒ අතර) පිටිසරකදී හමු වූ එක් (කූටියක් සහිත ජන) ශූන්‍ය වූ ගමක් දකින්නේය) ඡ කූටිකං සුඤ්ඤං ගාමං පසෙසයාං රිතතකං යෙව පටිසෙසයාං - ධන ධාන්‍ය ඇඳ පුටු ආදියෙන් විරහිතවූ බැවින් හිස්වූම තැනකට පිටිසෙන්නේය. කුච්ඡකං සුඤ්ඤං යනු මෙයටම වෙනත් වචනයකි. පරිමසෙසයාං = ඉදින් පැත් ඇත්තේ නම් බොන්නෙමි, බත් ඇත්තේ නම් බුදින්නෙමි යි ආසාවෙන් ඇවිද අත ඇතුළට යවා අත ගා බලන්නේය. තමෙනං එවං වදෙය්‍යං = නිවෙස් සයෙන් එක් නිවෙසකින් හෝ කිසිවක් නො ලද්දේය. ගම මැද මනා සෙවණැති එක් රුකෙක් ඇත. එහි රවුම් කළ පුවරුවක් ද ඇත. එය දෑක එහි හිඳගන්නෙමි යි සිතා ගොස් හිඳගත්ත. හැමු මන්ද මාරුතයෙන් සුවදායී සන්සුන් බවකින් යුතුව පවත් සලනු ලැබූ ඒ මේ පුරුෂයාට හිතකාමී වූ යමෙක් බැහැර පෙදෙස්හි පැවති පුවත් දෑන ගෙන අවුත් මෙසේ කියන්නාහ. ඉදානිමො පූරිසං = එම්බා පුරුෂය දැන් වනාහි. වොරා ගාමසාතකා = මෙහිදී යමක් ලැබිය හැකි නම් එය ගන්නෙමු. නැතහොත් වනයා හෝ දමන්නෙමු යයි පැමිණි ගමනසන සොරු සය දෙනා උදකණණවං = ගැඹුරු දිය (ඇත), පුළුල් දිය (ඇත), ගැඹුරු වුව ද පුළුල් නොවන (දිය ඇත), පුළුල් වුව ද ගැඹුරු නොවන (දිය ඇත) යන ආදී මේවාට "අණණව" (හෙවත් සයුර) යයි නො කියනු ලැබේ. යම් ජලයක් වනාහි ගැඹුරු ද, පුළුල් ද වේ නම් එයටම මේ (අණණව යන) නම යෙදේ. සාසංඝං සප්පට්ඨයං = සතර වර්ගයේ සර්පයන්ගේද, වධකයන් පස්දෙනාගේ ද, සයවන අන්තර්වරයා (හිතවත් පුද්ගලයාගේද, ගම නසන සොරුන් සය දෙනාගේ ද වශයෙන් සැක සහිත වූ. බිය සහිත වූ බෙමං අප්පට්ඨයං = එම් සර්ප ආදීන්ගේම අභාවය නිසා ආරක්ෂාව ද, බිය රහිත බවද, විසිතුරු උසස් උයන් ද බොහෝ ආහාර පාන ද සහිත දේව නගරයක් වැනි. තස්සං නාවා සන්තාරණි = මේ නැවෙන් මෙතෙර සිට එතෙරට යන හැකැයි යනුවෙන් මේ නැව එතෙරට යාමට නියමිත වුවක් ම නො වන්නේය. උතතර සෙතු වා = රුකි සෙතු (හෙවත් එතෙර යාමට ගසක් යොදා තැනූ ඒ දණ්ඩ) ඡස සෙතු (හෙවත් පයින් යා හැකි සේ තැනූ පටු පැලම) සකට සෙතු (හෙවත් කරත්තයක් යා හැකි පහලම) යන මේවායින් එකක් හෝ "උතතරසෙතු" නම් නො වන්නේ ය. තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො = මේ තෙමේ බමුණෙක් නො වේ. කුමක් නිසා ඔහුට බ්‍රාහ්මණයෙකැයි කීවේද? මෙපමණ වූ (කෙළෙස්) සතුරන් බැහැර කළ බැවි

නැයි කිය. දේසනාව නවත්වමින් එක් ක්ලේශ රහිත බ්‍රාහ්මණයකු හෝ දෑක්වීමට මෙසේ කිය.

ඔහු මෙසේ එතෙර වූ කල්හි සර්පයෝ සිවු දෙනා "අපට අද ඔබගේ සිරුර මුරුමුරු හඬින් කා දමා ඉවත දමීමට ලැබුණේ නැතැයි" කීහ. සතුරෝ පස් දෙනා" අපට අද ඔබ වට කර ගෙන අඟපසඟ සිඳ රජුගේ සම්පයට ගොස් සියයක් හෝ දහසක් ලබා ගැනීමට නො ලැබුණේ" යයි කීහ. සය වැන්නා වන විශ්වාස වන්නයා" මා හට අද පලිඟු පැහැති අසි පතින් ඔබේ හිස සිඳ සෙන්පත් පදවි ලැබ සැප සම්පත් ලබා ඒවා විඳ ගැනීමට නොලැබුණේ" යයි කිය. සොරු සය දෙනා" අප අද විවිධ වූ කටයුතු කරවා බොහෝධනය ගෙන්වා ගන්නෙමුයයි සිතා එය කළ නොහැකි වුවෝ වෙමු" යයි සිතා සයුරු දියට බැස ගැනීමට නොහැකිව, රජ අණින් සීමා ඉක්මවා යාමට ද නො හැක්කාහු, එහිම පීඩාවට පත් වී සිට මිය ගියහ.

උපමාබොමායං = මේහි මෙසේ මුල පටන් උපමා සැසඳීම දත යුත්තේය. රජුමෙන් කර්මය දෑක්විය යුතුය. රාජාපරාධකාරී පුරුෂයා මෙන් සංසාරචාරී පුහුදුන් තැනැත්තා දෑක්විය යුතුය. සර්පයන් සතර දෙනා මෙන් සතර මහා භූතයන් දෑක්විය යුතුය. රජුගේ සර්පයන් සිවු දෙනා ඒ තැනැත්තාට භාරදුන් කාලය සේ පුහුදුන් තැනැත්තා පිළිසිඳි කෙණෙහිම කර්මය විසින් සතර මහා භූතයන් හට දෙන ලද කාලය දෑක්විය යුතුය. මේ සර්පයන්ගේ පමාවක් වූ ද. රාජපුරුෂයන්ගේ අවධානය වංචලවූ ද මොහොතක නික්ම "එම්බා පුරුෂය, ඔබ විසින් යමක් කළ යුතුව තිබේ නම් එය කරව" යි යන වචනයෙන් පලා යවයි කියූ කාලය මෙන් ශාස්ත්‍රයන් වහන්සේ විසින් මේ හික්ෂුවට මහා භූත කර්මස්ථානය කියවා මේ සතර මහා භූතයන්හි කල කිරීම, නො ඇලීම නිසා මෙසේ සසරින් නිදහස් වන්නේ යයි කියන ලද කාලය දෑක්විය යුතුය. ඒ පුරුෂයාගේ හිතකාමී වචන අසා සර්පයන් සිවු දෙනාගේ පමාවක් වූ ද. රාජ පුරුෂයන්ගේ අවධානය වංචල වූ ද මොහොතක නික්ම යම් කිසි තැනකට පලායාම මෙන් මේ හික්ෂුව ශාස්ත්‍රයන් වහන්සේ සම්පයෙහි කමටහන් ලැබ මහාභූත නමැති සර්පයන්ගෙන් මිදීම පිණිස ඥානාන්විතව පලායාම දෑක්විය යුතුය. දුන් සතර මහා භූතයන් හට තවත් වචන වූ පයවි ධාතු ආපො ධාතු යන ආදියෙහි සතර මහා භූත කථා ද, උපාදාන ස්කන්ධ පස පිළිබඳ කථා ද (වකුබු, සෝත ආදී) ආයතන පිළිබඳ කථා ද විසුද්ධි

මගගයෙහි විස්තර කරන ලද පිළිවෙළින් ම දත යුතුය. මෙහි දී කටයුතු නම් සර්පයා මෙන් පෘථුවී ධාතුව දැක්විය යුතුය ප්‍රති මුඛ. අගගි මුඛ. සත්මුඛ යන සර්පයන් මෙන් සෙසු ධාතු දැක්විය යුතුය. යම් සේ වනාහි කටයුතු නම් සර්පයා විසින් දෂට කරනු ලැබුවහුගේ සකල ශරීරයම තද වන්නේ ද, එසේම පයවි ධාතුවේ ප්‍රකෝප වීමෙන් ද (සිරුර තද) වේ. යම් සේ ප්‍රතිමුක්ත ආදී සර්පයන් විසින් දෂට කරන ලද්දවුන්ගේ ඕෂස්වැගිරීම. පිළිස්සීම් ගතිය. සිරුර බිඳී යන ගතිය ආදිය සිදු වේද. එසේම ආපෝ, තේජෝ, වායෝ යන ධාතු ප්‍රකෝප වීමෙන් ද (ඕෂස් වැගිරීම. පිළිස්සීම් ගතිය, සිරුර බිඳී යන ගතිය ආදිය) සිදු වේ. එහෙයින් අර්ථ කථා වාරය වරු මෙසේ කීවාහුය.

1. පඤ්ඤා හවති කායො දධො කඨ මුඛෙන වා,
පයවිධාතුසු කොපෙන හොති කටයුමුඛෙන සො
2. ප්‍රතිකො හවති කායො දධො ප්‍රති මුඛෙන වා.
ආපොධාතුසුකොපෙන හොති ප්‍රතිමුඛෙන සො
3. සන්නතො හවති කායො දධො අගිමුඛෙනවා,
තෙජො ධාතසු කොපෙන හොති අගිමුඛෙන සො
4. සඤ්ජනො හවති කායො දධො සත් මුඛෙනවා,
වායො ධාතුසුකොපෙන හොති සත් මුඛෙන සො

(එම ගාථා සතර මෙසේ ගීයට නැගිය හැක)

1. ද්විව තදවේ කය - "කටයු මුඛ" සප් සැපීමෙන්.
"පයවි" දා කිපීමෙන් - එසප් විස සේ කයද තද වේ.
2. සැරවෙන් පිරේ කය - "ප්‍රති මුඛ" සප් සැපීමෙන්,
"ආපෝ" දා කිපෙන් - එසප් විස සේ සැරව වැගිරේ
3. දාහ ගති උපදී - "අගිමුඛ" සප් සැපීමෙන්,
"තේජෝ" දා කිපෙන - එසප් විස සේ දාහ උපදී.

4. කය බිඳෙන ගති වේ - "සත්ථ මුඛ සප් සැපීමෙන්,

"වායෝ" දා කිපෙන - සිරුර බිඳෙනා ලෙසක් හැඟවේ.

මේ අයුරින්ම මෙහිදී විශේෂ වශයෙන් ශරීර උත්පත්තිය දත යුතුය.

අවිශේෂයෙන් වනාහි වාසස්ථාන වශයෙන්, විෂවේග වෙනස්කම් වශයෙන්, අනර්ථයන් ග්‍රහණය කිරීම් වශයෙන්, උච්චාත් කිරීමේ අපහසුතාවය වශයෙන්, ආසන්න වීමට අපහසු වීම් වශයෙන්, අකෘතඥයන් වීම් වශයෙන්, පුද්ගල විශේෂත්වයන් නොතකන්නවුන් වශයෙන්, අප්‍රමාණවූ දෝෂෝපදාවයන් ඇති කරන්නවුන් වශයෙන් යන මේ කරුණුවලින් මේ සර්පයන් සමග මෙම මහා භූතයන්ගේ සර්ප සමානත්වය දත යුතුය.

එහි ආසයනෝ යනු සර්පයන්ගේ වසන තැනවූ තුඹසයි උහු එහි වසත්. මහා භූතයනට ද වසන තැනක් ඇත. කය නම් තුඹස (ඒ) වාසස්ථානයයි. සර්පයනට ද ගස් බිල, තණ පතින් සෙවුණ තැන්, කුණු දමන තැන් ආදිය වාසස්ථාන වේ. උහු මේ තැන්හි වෙසෙති. මහා භූතයනට ද කය නමැති ගුහාව. කය නමැති ග්‍රහණ ස්ථානය, කය නමැති කුණුවල වාසස්ථානය වේ. මෙසේ වාසස්ථාන වශයෙන් වන සමානත්වය දත යුතුය.

විස වෙග විකාරනෝ = සර්පයෝ වනාහි කුල වශයෙන් "කට්ඨ මුඛ" ආදී වෙනස්කම්වලින් සතර වර්ගයක් වෙති. එහි එක් එක් වර්ගය විෂ විවිධත්වයෙන් බෙදනු ලබන්නෝ දෂ්ට කිරීමේ දී ඇතුළු වන විෂ (හෙවත් දට්ඨ විස) ආදී වශයෙන් සිවු වැදූරුම් වෙති. මහාභූතයෝ ද තම තමාට අයත් ලක්ෂණ වශයෙන් "පඨවි" ආදී භේදයෙන් සිවු වැදූරුම් වෙති. මෙහි එක් එක් වර්ගය කමම සමුද්ධාන (හෙවත් කර්මයෙන්හට ගැනීම) ආදී වශයෙන් සිවු වැදූරුම් වෙති. මෙසේ විෂවේග විවිධත්වයෙන් වන සමානතාවය දත යුතුය.

අනඤ්ඤා ගහණෝ = සර්පයකු ගන්නාහු අනර්ථයන් පහක් ගනිති. දුගඳ ගනිති. අසුවි ගනිති. රෝග ගනිති. විස ගනිති. මරණය ගනිති. මහා භූතයන් ගන්නෝ ද අනර්ථයන් පහක් ගනිති. දුගඳ ගනිති. අසුවි ගනිති. රෝග ගනිති. දිරාපත් වීම ගනිති. මරණය ගනිති. එහෙයින් පැටුන්නෝ මෙසේ කීහ.

1. යෙ කෙවි සයාං ගණනනි - මිළහ ලිතං මහා විසං.
පඤ්ච ගණනනනනනනනි - ලොකෙ සයාං හිනන්දිනො
2. දුග්ගතිං අසුචිං ව්‍යාධිං - විසං මරණ පඤ්චමං,
අනන්තා භොතනි පඤ්ඤවතෙ - මිළහ ලිතෙහ භුජ්ඣතමෙ
3. එම මෙවං අකුසලා - අනි බාලා පුපුර්ණනා.
පඤ්ච ගණනනනනනනනි - භවෙ ඡාතාහිනන්දිනො
4. දුග්ගතිං අසුචිං ව්‍යාධිං - ඡරං මරණ පඤ්චමං.
අනන්තා භොතනි පඤ්ඤවතෙ - මිළහ ලිතෙහ භවතන රෙ.

ගාථා සතරෙහි අර්ථ :-

1. අපිරිසිදු පහසැති - සපුන් ඇසුරෙන් තුටුවන
යමකු උන් ගතහොත් - වැළඳ ගන්නෝ පසනතුරු රුදු
2. දුගඳ ද අසුචිය ද - රෝදුක විසය මරණය.
යන මේ පසනතුරු - අපිරිසිදු සප් වෙතෙහි වේමය
3. මෙසේ අකුසල් පිරි - අඳ දඳ පුහුදුනෝ ලොව,
බවය වෙත ඇල්මෙන් - වැළඳ ගන්නෝ පසන තුරු රුදු
4. දුගඳ ද අසුචිය ද - රෝ දුක ඡරා මරණය,
යන මේ පසනතුරු - අපිරිසිදු බව තුරෙහි වේමය.

අනර්ථ ග්‍රහණයෙන් වන්නේ මේ යයි දත යුතුය.

දුරුපඨානනො = ඒ සර්පයෝ උවටැන් කරනු ලැබීමෙහි අපහසු කම් ඇත්තෝය. එකකු නැගිටිනු රිසිවන කල්හි තවෙකෙක් ස්නානයෙහි රිසි වෙයි. උභ්‍යානෙහි රිසිවන කල්හි තවෙකෙක් අහර ගැනීමෙහි රිසිවෙයි. උභ්‍යානෙහි රිසිවන කල්හි අනෙකෙක් වැදහොවිනු රිසි වෙයි. ඔවුන් අතුරෙහි

යම් යම් අයගේ කැමැත්ත නො සපුරයි ද උභ්‍යංචික දේශීය කර මරා දමයි. මේ සර්පයන් හටත් වඩා (පංචමහා) භූතයෝම උච්චාත් කරනු ලැබීමෙහි අපහසු වන්නේය. පට්ඨිකාවට පිළියම් කරන කල්හි ආපෝ ධාතුව කිපෙයි. එයට පිළියම් ලබන්න හුගේ තේජෝ ධාතුව කිපෙයි. මෙසේ එකකට පිළියම් කරන විට වෙනෙකක් කිපෙයි. මෙසේ උච්චාත් කිරීමේ අපහසුතාවයෙන් වන සමානත්වය දත යුතුය.

දුරා සදනො = සර්පයන් ලගට පැමිණීම නො ඉවසිය හැක්කේමය. නිවසේ ඉදිරිපස සර්පයකු දක පසුපසින් පලා යති. පසු පසෙහි දක ඉදිරිපසින් පලායති. නිවෙස මැද සර්පයකු දක කමරයකට යති. කාමරයෙහි දක ඇඳමතට නගිති. පංචමහා භූතයන් හට ළං වීම එයටත් වඩා අපහසු වේ. යම්බඳු කුණට රෝගයක් වැළඳුණ අයගේ කන්නාස් ආදිය සිදි වැටේ ද, රෝගය සිරුර පුරා පැතිරේද, නිලමැස්සෝ සිරුර පිරවරා ගනිත්ද, ගවීර ගන්ධය පැමිණෙන්නන් දුර දීම පලවා හරිද, බැණවදින්නාවූ ද, (නොහොත්) විලාප නගන්නාවූ ද එම පුරුෂයා කරා කෝපයෙන් හෝ කරුණාවෙන් ළං වීමට නො හැකිවේ. නාසය වසා, කෙළ ගසා දුරදීම ඔහු වර්ජනය කරත්. මෙසේ හගන්දර උදර රෝග ආදී වශයෙන් අන්රෝග පිළිබඳව ද කිව යුතුවේ. මෙසේ ළගට පැමිණීමට නො හැකිවීමේ සමානත්වය දත යුත්තේය.

අකතඤ්ඤ නනො = සර්පයෝ වනාහි අකෘතඤ්ඤයෝ වෙත්. නහවන්නවුන්ද, කවන්නවුන්ද, ගඳමල් ආදියෙන් පුදන්නවුන්ද, පෙට්ටියක බහා පරිහරණය කරන්න වූන්ද (යන මේ අය පිළිබඳව) දෝසක්ම සොයති. යම් තැනෙකදී දෝසක් දකිත් ද (නො හොත් ලබා ගනිත්ද) එහිදීම දේශීය කර ඔහු මරා දමත්. සර්පයන් හට ද වඩා මහා භූතයෝම අකෘතඤ්ඤවෙත්. මොවුන් හට කරන ලද දේ පිළිබඳ (හැගීමක්) නම් නැත්තේය. සිසිල්වූ හෝ උණුසුම් වූ හෝ පිරිසිදු ජලයෙන් නහවනු ලබන්නෝ නමුදු, මාදු වස්ත්‍ර, මාදු යහන්, මාදු ආසන ආදියෙන් සංග්‍රහ කරනු ලබන්නෝ නමුදු, උතුම් ආහාර වළඳවනු ලබන්නා හු නමුදු, උතුම් පාන වර්ග පොවනු ලබන්නාහු නමුදු, (මහාභූතයෝ) දෝෂයක් ම සොයති. දෝෂයක් හමු තත්හිදී කෝපයට පත් වේ. විපත් පමුණුවන්නෝමය. මෙසේ අකෘතඤ්ඤතාවයෙන් වන සමානත්වය දත යුත්තේය.

අවිසේස කාරිණෝ = සර්පයෝ වනාහි මේ තෙමේ ක්ෂත්‍රියයෙන්ය, බ්‍රාහ්මණයෙන්ය, වෛශ්‍යයෙන්ය, ශුද්‍රයෙන්ය, ගිහියෙන්ය. නැතහොත් පැවිද්දෙකිය යන ආදී වශයෙන් විශේෂයක් නොකරත් හමු වූ හමු වූ අය දුෂ්ට කර මරා දමත්. (පංච) මහා භූතයෝ ද මේ තෙමේ ක්ෂත්‍රියයෙන්ය, බ්‍රාහ්මණයෙන්ය, වෛශ්‍යයෙන්ය, ශුද්‍රයෙන්ය, ගිහියෙන්ය. පැවිද්දෙකිය, දෙවියෙකිය, මත්‍රාණයෙන්ය, මාරයෙකිය, බ්‍රාහ්මයෙකිය, ගණ නැත්තෙකිය. නැතහොත් ගුණාවතෙකිය යන ආදී වශයෙන් විශේෂයක් නො කරත්. යම් යෙහකින් වනාහි ඔවුන්හට මොහු ගුණාවතෙකැයි (යම්කුකෙරෙන්) ලජ්ජා උපදින්නේ නම් දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි උතුම්ම පුද්ගලයා වූ තථාගතයන් වහන්සේ කෙරෙහි ලජ්ජා උපදවන්නාහුය. යම්හෙයකින් ඔවුන් හට මේ මහා පැණවතෙකි, මේ මහා සෘද්ධිමතෙකි. මේ ධූතවාදියෙකි යන ආදී වශයෙන් (යම්කු කෙරෙන්) ලජ්ජා උපදින්නේ නම් දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන් ආදින් කෙරෙහි ලජ්ජා උපදවන්නෝය. යම් හෙයකින් ඔවුන් හට මේ තෙමේ ගුණ රහිතයෙකි. දරුණු අයෙකි, තද අයෙකි යනුවෙන් (යම්කු කෙරෙන්) බිය උපදින්නේ නම් දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි නුගුණ. දරුණු තද අයගේ අග්‍ර වූ දේවදත්ත ගෙන් හෝ ෂට්ශාස්තෘන් ගෙන් හෝ බිය වෙත් ද? නොවෙත්මැයි කෝපයට පත් වී යම්කිසි විපතක් පවුණුවන්නෝමය. මෙසේ වෙනසක් නොකිරීමෙන් (සර්පයන් හා පංචමහා භූතයන් අතර) වන සමානත්වය දත යුත්තේය.

අනන්ත දොසු පදුවතෝ = සර්පයන් නිසා උපදවන්නා වූ දෝෂෝපද්‍රවයන්ගේ ප්‍රමාණයක් නැත. ඒ එසේමය. මොව්හු දුෂ්ට කර (ඇස්) කණකරත්. කුදු වීම. අත් පා කොර වීම, පාදයක් පැකිළීම වැනි බොහෝ විපර්යාසයන් ඇති කරත්. කිපුණාවූ භූතයෝ ද (ඇස්) කණ කිරීම් ආදියෙන් යම් විපර්යාසයන් කරත්. මොවුන්ගේ දෝෂෝපද්‍රවයෝ බොහෝ වෙති. මෙසේ බොහෝ දෝෂෝපද්‍රවයන් නිසා (දෙපක්ෂය අතර) වන සමානත්වය දත යුත්තේය. දන් මෙහිදී සතර මහා භූතයන්ගේ වශයෙන් අර්භත් භාවය දක්වා කමටහන් කිව යුතු වන්නේය. එය විශුද්ධි මාර්ගයෙහි "වතුධාතු වච්ඡාන නිද්දේස" යෙහි කියන ලද්දේමය.

පඤ්චවධනා පච්චජථිකානි බො භික්ඛවෙ පඤ්චනෙතනං උපදානකිංඤානං අධිව වනං = මෙහි ස්කන්ධයන් ගේ වධක, සතුරු සමානත්වය දෙපසුරතීන් දත යුත්තේය.

ස්කන්ධයෝ වනාහි එකිනෙකාට ද වධ කරත්. ඒවා පවත්නා කල්හි වධය ද පෙනෙයි. කෙසේද යත් රූපය වූ කලී රූපයට ද, අරූපයට ද වධ දෙයි. එසේම අරූපය අරූපයට ද, රූපයට ද වධදෙයි. කෙසේද යත් :- බිඳෙන්නාවූ මෙම පඨවි ධාතුව ඉතිරිධාතූන් තුන ද ධගෙනම බිඳෙයි ආපෝ ධාතු ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේ රූපය රූපයට ම වධ දෙයි. බිඳෙන්නා වූ රූපස්කන්ධය වනාහි අරූපස්කන්ධ සතර ද ධගෙනම බිඳෙයි. මෙසේ අරූපයට ද වධ දෙයි. බිඳෙන්නාවූ වේදනා ස්කන්ධය ද, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධයන් ධගෙනම බිඳෙයි. සංඤා ස්කන්ධ ආදියෙහිදී ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේ අරූපය අරූපයටම වධ දෙන්නේය. චූති ක්ෂණයෙහි වනාහි බිඳෙන්නා වූ අරූපස්කන්ධ සතර වස්තූරූපය (= භෞතික ශරීරය) ධගෙන ම බිඳේ. මෙසේ අරූපය රූපයට වධ දෙයි. මෙසේ එකිනෙකාට වධ දෙත් යන අදහසින් "වධකා" යයි කියනු ලැබේ. යම් තැනෙක වනාහි ස්කන්ධයෝ පවතින් ද, එහිම සිදිම්, බිදිම්, වධ බන්ධන ආදිය ද පවතී. අන් තැනෙක නොවේ. ස්කන්ධ පවත්නා විට වධය ද පෙනෙන්නට තිබේ. යන අදහසින් ද "වධකා" යයි කියනු ලැබේ. දැන් පඤ්චස්කන්ධයන් රූප අරූප වශයෙන් දෙකොටසක් කොට රූප වශයෙන් නාමයට හෝ නාම වශයෙන් රූපයට හෝ විග්‍රහ ආදිය කොට අර්හත්වය දක්වා කමටහන් කිවයුතු වන්නේය යන කරුණ ද විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලද්දේමය.

ජයේඛා අනතර වරො වධකො උක්ඛිනනා සිකොති බො හික්ඛවෙ නන්දිරාග සෙසුතං අධිවචනං = මෙහි දෙ අයුරකින් තෘෂ්ණාවගේ සහ කඩුව ඔසවා ගත් වධකයකුගේ ඇති සමානත්වය දත යුත්තේය. "පඤ්ඤා සිර පාතන" හා "යොති සං පටිපදන" යනු ඒ දෙ ආකාරයයි. ඒවා කෙසේද යත් :- යම් අරමුණක් ඇස නමැති ද්වාරයෙහි ඉන්ද්‍රිය ගෝචර වූ කල්හි ඒ අරමුණ නිමිති කොට ලෝභයක් උපදී. මෙ පමණකින් හිස ප්‍රඥාව කෙරෙන් වැටුණෝ නම් වෙයි. කණ නමැති දොරටුව ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේ ප්‍රඥාව කෙරෙන් සිරස වැටීමත්. (වධකයා කඩුව ඔසවා ගැනීමත් අතරෙහි) සමාන ත්වය දත යුත්තේය නන්දිරාගය වනාහි අණඛ්‍ය ආදිභේද ඇති යෝනි සතරෙහි ඉපදීමට පුද්ගලයා යොමු කරවයි. ඔහුට (අණඛ්‍ය ආදි) යෝනි වර්ගයන් හි ඉපදීමට මුල්වන විසි පහක් වන මහා හිතීන් ද, දෙතිස් කර්මයන් සිදු කිරීම්ද එළඹ සිටී. යොනිසං පටිපාදනයේ ද ඔසවා ගත් කඩුව ඇති

වධකයාගේ ද තිබෙන්නා වූ සමානත්වය දන යුත්තේය. මෙසේ නන්දිරාග වශයෙන් ද එක් භික්ෂුවකට කමටහන් කියන ලද්දේමය. කෙසේ දයත් :- මෙම නන්දිරාගය වනාහි (ලෝභ, දෝස, මෝහ ආදියෙන් යුත්) සංස්කාර ස්කන්ධය කැසී වෙන් කොට හඳුන්වා දී එය හා එක් ව යෙදුණ වේදනාව වේදනා ස්කන්ධය යයි ද, සංඥාව සංඥා ස්කන්ධය යයි ද, සිත විඤාන ස්කන්ධය යයි ද, ඒවායේ ද්‍රව්‍යමය ආරම්භණ රූපස්කන්ධය යයි ද යනුවෙන් මෙසේ පංච ස්කන්ධයන් නියම ලෙස දක්වයි. දැන් ඒ පඤ්ච ස්කන්ධයන් නාම රූප වශයෙන් වෙන් කොට ඒවායේ හේතූන් සෙවීමේ පටන් විදසුන් වඩා අනු පිළිවෙළින් එක් අයෙක් රහත් බවට පැමිණේ යයි මෙසේ නන්දිරාග වශයෙන් කමටහන් කියන ලද්දේ වෙයි. ආධ්‍යාත්මික ආයතන සයේ ශූන්‍ය ග්‍රාම සමානත්වය පෙළෙහිම දැක්වේ. මේ වනාහි මෙහි කමට හන් පිළිවෙළයි.

යම් සේ සොරු සය දෙන කුටි සයක් ඇති ශූන්‍ය ග්‍රාමයට පිවිස එකිනෙක (කුටිය) ට යන්නාහු කිසිවක් නොලැබ ගමෙහි විපතට පත්වුවෝ වෙත් ද, එසේම භික්ෂු තෙමේ ආධ්‍යාත්මික ආයතන සයෙහි ඇතුළට පිවිස සොයන්නෝ මම ය යනුවෙන් හෝ මාගේ ය යනුවෙන් හෝ ගත යුතු කිසිවක් නො දැක අනර්ථයට පත් වූවෙක් වෙයි. හේ තෙමේ විදසුන් පිහිටුවා ගන්නෙමිසි "උපාදාන රූප කමටහන්" වශයෙන් වක්කු පපසාදය(හෙවත් වක්ෂුර් ඉන්ද්‍රිය සේ දෘෂ්ටි ශක්තිය) ආදිය පරීක්ෂා කොට මෙය රූපස්කන්ධය යයි තීරණය කරයි. මනස් ආයතනය අරූප යයි ද, රූපයයි ද නාම රූප වශයෙන් වෙන් කොට ඒවායේ හේතුව පරීක්ෂා කොට විදසුන් වඩා සංස්කාරයන් විමසා බලන්නේ අනු පිළිවෙළින් රහත් බැව්හි පිහිටන්නේයයි එක් භික්ෂුවකට රහත් බව දක්වා මේ කමටහන කියන ලද්දේය. දැන් බැහැරින් ආ ගම වනසන සොරුන් හා සමාන බව දක්වන්නේ වොරා ගාම සානකාති බො යන ආදිය කිය.

එහි මනාපා මනාපෙසු යනු කරණාර්ථයෙහි සත්තමී වේ. මනාප හා අමනාප අය කරන කොට ගෙන යන අර්ථයයි. එහි සොරුන් ගම නසන කල්හි කටයුතු පහක් පවතී. සොරු වනාහි ගම වට කොට සිට ගිනි තබා කලහ ශබ්දයක් නංවති. ඉන් පසු මනුෂ්‍යයෝ චට්ඨා දේ රැගෙන බැහැරට නික්මෙති. ඉක්බිති ඔවුන්ද සමග ගෙන යන බඩු ද අත්පත් කර ගනිති.

ඇතැමෙක් මෙහිදී පහර කෑමට ලක් වෙති. ඇතැමෙක් පහර කෑ තැන්හි වැටෙති, ඉතිරි වන නිරෝගි මිනිසුන් බැඳ ගෙන තමන් වසන තැනට ගෙන ගොස් රැහැන් ආදියෙන් බැඳ දාසයන් ලෙස යොදා ගනිති. එහි ගම තයන සොරුන් ගම වට කොට ගිනි තැබීමක් මෙන් දොරටු සයෙහි අරමුණු යොමු වූ කල්හි කෙලෙස් ගින්නෙහි උපත දත යුතුය. හස්ත සාර වස්තුව රැගෙන පිටතට නික්මීම මෙන් ඒ අවස්ථාවෙහි කුසල් හැර අකුසලින් යුක්ත වීම දත යුතුය. භාණ්ඩ නිසා අත් අඩංගුවට පත් වීම මෙන් වැරදි ක්‍රියාවන් කිරීම, වැරදි වචන කීම, සමාව ලැබිය හැකි වැරදි කිරීම, බරපතල වැරදි කිරීම යන අවස්ථාවන්ට පැමිණෙන කාලය දත යුතුය. ප්‍රහාරයන් ලබන කාලය මෙන් "සංඝාදිසෙස" නම් වරදට පැමිණෙන කාලය දත යුතුය. පහර ලැබූ අය පහර දුන් තැන වැටී සිටින කාලය මෙන් පාරාජිකාවට පැමිණ ගත කරන ශ්‍රමණ භාවයෙන් තොර කාලය දත යුතුය. සෙසු මිනිසුන් බැඳගෙන (සොරුන්) වසන තැනට ගෙනගොස් දාස භාවයෙහි යොදවා ගන්නා කාලය මෙන් එම අරමුණ නිසාම දකින්නාවූ සියල්ලන්ගේ ම සුළු සිල්, මැදිසිල්, මහසිල් යන මේවා බිඳ ශික්ෂා පද (රැකීම) අත්හැර ගිහි බවට පැමිණෙන කාලය දත යුතුය. එහිදී අඹු දරුවන් පෝෂණය කරන මොහුගේ දුක් රැස මෙ ලොවදීම තමා විසින්ම දකිනු ලබන්නේයයි දත යුත්තේය. කළුරියකොට අපායෙහි උපන්නහුට (එම දුක් රැස) පරලොව දී අත්විඳිය හැකි වන්නේය. මේ බාහිර ආයතන වනාහි එක් හික්ෂුවක් හට කමටහන් වශයෙන්ම කියන ලදී.

මෙහිදී වූ කලී "රූපාදීනි" යනු උපාදාන රූප සතරයි. "පොට්ඨබ්බායතනං" යනු ධාතු තුනයි. ධම්මායතනයෙහි ආපෝ ධාතුව සමග ඒවා සතරක් වේ. මේ භූත සතර ද, ඒවායේ කොටස් වශයෙන් ආකාස ධාතුව ද, ලිහිල් බව වශයෙන් ලිහිල් කොටස් ද යන මේ සියළුම භූතයන්ගෙන් රූපස්කන්ධ නම් වේ. එයට අරමුණු වූ වේදනා ආදී වූ සතර (= වේදනා, සංඝෝඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ) අරූප ස්කන්ධ වේ. එහි රූපස්කන්ධ නම් රූපයයි. අරූපී වූ ස්කන්ධ සතර නාම නම් වේ. මෙසේ නාම රූප වෙන් කොට දක්වා පෙර පරිදිම පිළිපදින්නහුට අර්හත් භාවය දක්වා කමටහන් කියන ලද්දේය.

ඛසානං = මෙහි, තරණය කිරීමෙහි අපහසු තැනෙක්හි සිටින තැනැත්තේ ද, සෑඩ පහරෙහි සිටින තැනැත්තේද යන මොව්හු වනාහි සිල සංවරය පුරා,

"රහත් බවට පැමිණෙන්නෙමි"යි යන අදහස උපදවා කළුණ මිතුරන් නිසා මනාව වැයම් කිරීමෙන් (සසරින්) එතෙර විය යුතුයි. කෙසේ හෝ වේවා තරණය කිරීම අපහසුය යන මේ අරුතින් "ඔසා" යයි කියනු ලැබේ. ඒවාද එක් භික්ෂුවකට කමටහන් වශයෙන් කියන ලදී. (ස්කන්ධ) සතරක් ම වන්නේ නමු දු එකක් නම් සංස්කාර ස්කන්ධයයි. සෙස්ස නාඤ්ඤාගයෙහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් යොදා විස්තර කළ යුතුවේ. සක්කාය සෙසනං අධිවචනං = "සක්කායො" යනු සර්ප ආදීන්ගෙන් යුත් සයුරෙන් මෙතෙර මෙන් සතර මහා භූත ආදීන්ගෙන් අනතුරු සහිත වූ බිය කරුවූ (තැනකි) එය ද එක් භික්ෂුවකට කමටහන් වශයෙන් කියන ලද්දේය. "සක්කාය" යනු (රූපාවචර ආදී) ත්‍රේ භූමික පඤ්ච ස්කන්ධයන්ය. ඒවා ද නාම රූප ම වන්නේය. මෙසේ මෙහි නාම රූප වෙන් කොට දැක්වීම ආදී කොට රහත් බව දක්වා කමටහන් විස්තර කළ යුතු වේ.

නිබ්බාණ සෙසනං අධිවචනං = නිර්වාණය වනාහී සාගරයේ එතෙර මෙනි. වැයම් කිරීමට වීර්යයයි ගෙන හැර දක්වනු ලැබේ. තිණෙනා පාරගතො = තරණය කොට එතෙරට ගියේ.

එහි යම් සේ බියකරු වූ මෙ පස වෙරළේ සිටි තැනැත්තා විසින් සයුර තරණයෙහි කැමැත්තෙන් කිහිප දිනක්වැස ඉක්මනින් නැවක් සාදවා දිය කෙළියෙහි යෙදෙන්නකු ලෙසින් නැවට නො නැගිය යුතුය. එසේ කරන තැනැත්තේ වනාහී (නැවට) නො නැග ම විපතට පැමිණෙයි. මෙසේ ම කෙලෙස් සයුර තරණය කරනු කැමැත්තෙන් තරුණයා "මහලු කල අෂ්ටාංගික මාර්ගය නමැති පහුර බඳින්නෙමි"යි ප්‍රමාද නො කළ යුතුය. එසේ කරන තැනැත්තේ වනාහී මහලු කාලයට නොපැමිණීම විනාශයට පැමිණෙයි. (මහලු වියට) පැමිණ වුව ද (පහුර) කර ගැනීමට නොහැකි වෙයි. භද්දෙකරතත සුත්‍රය ආදිය සිහි කොට වේගයෙන්ම මෙම ආර්ය මාර්ගය නමැති පහුර බැඳගත යුතුය. කවර ආකාරයෙන් හෝ පහුර බඳින්නහුගේ අත්පාවල සම්පූර්ණත්වයක් තිබිය යුතුයයි බලාපොරොත්තු විය යුත්තේය. කුෂ්ට රෝග වැළඳුණ පාදයක් හෝ කොරවූ පාදයක් තිබිය නො හැක්කේ ය. (නාග) පෙණ හැඩ සේ අත් ඇති අයට තණ හා පත්‍ර ආදිය අල්වා ගැනීමට නො හැකි වේ. මෙසේ මෙම ආර්ය මාර්ගය නමැති පහුර බඳින්නහුගේ සිල් නමැති පාදයන්ගේ ද, ශ්‍රද්ධාව නමැති හස්තයන්ගේ ද සම්පූර්ණත්වයක්

බලාපොරොත්තු විය යුත්තේය. දුස්සීලවුද, ගුරුධා රහිතවූ ද, ශාසනයෙහි නො පිහිටියාවූ ද, ඵ්‍රතිපත්ති නො අදහන්නාවූ ද තැනැත්තාට ආර්ය මාර්ගය නමැති පහුර බැඳීමට නො හැක්කේ ම ය. යම් හෙයකින් පිරිපුන් අත් පා ආදිය ඇත්තේ වුව ද දුබල වූ, රෝග පීඩිත වූ තැනැත්තාට ද පහුර බැඳීමට නොහැක්කේය. ශක්ති සම්පන්න තැනැත්තාට ම එය කළ හැකි වේ. මෙසේ සිල්වත් සැදැහැවතා වුවද අලස කුසිතයෙක් නම් ඔහුට ද මෙම (ආර්ය) මාර්ග නමැති පහුර බැඳීමට නො හැකි. වේ. පටන් ගත් චීර්යය ඇති තැනැත්තාටම හැකි වේ. මෙම පහුර බඳිනු කැමති තැනැත්තා පටන් ගත් චීර්යය ඇත්තෙක් විය යුතුය. යම් සේ ඒ පුරුෂයා පහුර බැඳ, වෙළෙහි සිට යොදුන් ගණන් පුළුල් සයුරට යොමු වී මා වෙන් වූ තනි පුද්ගලයකු නිසා මා විසින්ම මෙය තරණය කළ යුතුය යි සිතෙහි බැඳීමක් ඇති කර ගනියි. එසේම යෝගියා විසින්ද සක්මනට බැස, අද මා විසින් සතරමඟවළක්වන කෙලෙස් සයුර තරණය කොට රහත් බැව්හි පිහිටිය යුතුයයි සිත බැඳිය යුතුයි. යම් සේ පුරුෂයා පහුර ආධාර කර ගෙන සයුර තරණය කරමින් ගව්වක මඟගෙවා ගොස් නැවතී බලන්නේ යා යුතු දුරෙන් එක් කොටසක් ඉක්මවූයෙමි යයි ද, තවත් කොටස් තුනක් ඉතිරිව ඇතැයි ද දැන ගනියි. තව ද ගව්වක මඟ ගෙවා ගොස් නැවතී බලන්නේ දෙකොටසක් ඉක්ම වූයෙමි යි ද තවත් දෙකොටසක් ඉතිරිව ඇතැයි ද දැන ගනියි. තවත් ගව්වක මඟ ගොස් නැවතී බලන්නේ තුන් කොටසක් ඉක්මවූයෙමි යයි ද, එක කොටසක් ඉතිරිව ඇතැයි ද දැන ගනියි. එය ද ඉක්මවා ලද්දයි දැන ගනියි. එම පහුර ද පයින් මැඩ ගෙන දිය පහරට දමා, තමා ගොඩට අවුත් ඉවුරෙහි සිට ගනියි. එසේම මේ හික්ෂුව ද ආර්ය මාර්ගය නමැති පහුර ආධාර කර ගෙන කෙලෙස් සයුර තරණය කරනුයේ සෝවාන් මඟින් පළමු වන මාර්ගය වළක්වන කෙලෙස් තරණය කොට මාර්ගය හා අතරක් නැති ඵලයෙහි පිහිටියේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා නුවණින් නැවතී බලනුයේ මාගේ සතර මඟ වළක්වන කෙළෙස්වලින් එක් කොටසක් ප්‍රහිත වූයේ යයි ද, ඉතිරි කොටස් තුන ශේෂව ඇතැයි ද දැන ගනියි. නැවත එසේම ඉන්ද්‍රිය බල බෝධාඛගයන් එකතු කොට ගලපා සංස්කාරයන් විමසා බලන්නේ සකෘදාගාමී මාර්ගයෙන් දෙවන මඟ වළක්වන කෙලෙස් තරණය කොට මාර්ගය හා අතරක් නැති ඵලයෙහි පිහිටියේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥානයෙන් නැවතී බලනුයේ මාගේ සතර මඟ වළක්වන කෙලෙස් වලින් කොටස් දෙකක් ප්‍රහිත වූයේ යයි ද, ඉතිරි කොටස් දෙක ශේෂව ඇතැයි ද දැන ගනියි. නැවත ඒ සේම ඉන්ද්‍රිය බල

බෝධ්‍යාංගයන් එකතු කොට ගළ පා සංස්කාරයන් විමසා බලන්නේ අනාගාමී මාර්ගයෙන් තුන්වන මඟ වළක්වන කෙළෙස් තරණය කොට මාර්ගය හා අතරක් නැති ඵලයෙහි පිහිටියේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥානයෙන් නැවතී බලන්නේ මාගේ සතර මඟ වළක්වන කෙළෙස්වලින් කොටස් තුනක් ප්‍රහීන වූයේ යයිද, එක් කොටසක් ශේෂ වේ යයි ද දෑන ගණියි නැවත එසේම ඉන්ද්‍රිය බල බෝධ්‍යාංගයන් එකතු කොට ගළපා සංස්කාරයන් විමසා බලන්නේ අර්හත් මාර්ගයෙන් සතර මඟ වළක්වන කෙළෙස් තරණය කොට මාර්ගය හා අතරක් නැති ඵලයෙහි පිහිටියේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥානයෙන් නැවතී බලන්නේ මාගේ සියලු කෙළෙස් ප්‍රහීනවූයේ යයි දෑන ගණියි. ඉක්බිති යම්සේ ඒ පුරුෂයා එම පහුර දිය පහරෙහි යවා ගොඩබැස ගොඩ බිමෙහි හෝ සිට. නගරයට හෝ පිටිස උන්නම ප්‍රාසාදමස්තකයකට නැඟ "මෙ පමණ වූ අතර්ථයකින් මිදුණේම වෙමි"යි එකඟ වූ සිත් ඇතිව, තුටු වූ මනසින් යුතුව හිඳියි ද, මෙසේ එම අසුනෙහිම හෝ අන්‍ය වූ රාත්‍රිස්ථාන දිවා ස්ථාන ආදී යම් කිසි තැනෙක හෝ හුන්නේ මෙපමණ වූ අතර්ථයකින් මිදුණේම වෙමි යි නිවන් අරමුණු කොට ගත් පල සමචතට පැමිණ එකඟවූ සිත් ඇති ව. තුටු වූ මනසින් යුතුව හිඳියි. මෙය සදහා ම "තිණණා පාරගතො ඵලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණොති බො හික්ඛවෙ අරහතො එතං අධිවචනං" (හෙවත් "මහණෙනි, තරණය කළ තැනැත්තා, පර තෙරට ගිය තැනැත්තා, බ්‍රාහ්මණයා යන නම් රහතුන් හට ව්‍යවහාර වන තවත් නාමයන් ය) යි කියන ලදී. මේ අයුරින් මෙහිදී කියන ලද විවිධ වූ කමචතන් සියල්ල ගළපා කැටි කර එකතු කර දැක්විය යුතුය. එක් කොට දක්වන තැනැත්තා විසින් ද පඤ්චස්කන්ධ වශයෙන්ම ඉවතට හළ යුතුය. කෙසේද යත් - මෙහිවනාහි සතර මහා භූතයන් ද. අධ්‍යාත්මික වූ ආයතන පස ද. බාහිර වූ ආයතන පසද. ධර්මායතනයෙහි පසළොස්ක් වූ සියුම් රූපයන් ද තම ශරීරයේ එක් කොටසක් වේ. මෙය රූප ස්කන්ධයයි. මනායන නය විඥාන ස්කන්ධයයි. ධර්මායතනයෙහි එක් කොටසක් වන්නේ (කාමොස. භවොස. දිට්ඨොස, අවිජ්ජොස යන) ඕසයන් සතරයි. මෙම අරුපී ස්කන්ධ සතර තම ශරීරයේ එක් කොටසක් වේ. එහි රූප ස්කන්ධය නම් රූපයයි. අරූප ස්කන්ධ නම් නාම යයි. මේ දෙක "නාම රූප" නම් වේ. එහි කාමය නම් සැඩ පහර ද, භවය නම් සැඩ පහර ද "නන්දිරාගය" නම් වේ. ධර්මායතනයෙහි එක් කොටසක් තමාගේ ශරීරයේ ද එක් කොටසක් වේ. මේවා (ඵලයන් සදහා) හේතු වන්නේ ය, යනුවෙන් "සප්පච්චය" නම් වේ.

නාම රූපයන් වෙන් කොට දක්වා ත්‍රිලක්ෂණයට නඟා විදසුන් වඩා සංස්කාර (ධර්ම) යන් විමසා බලන තැනැත්තේ රහත් බවට පැමිණෙන්නේය යන මෙය එක් හික්ෂුචකයේ නිවණට යාමේ ප්‍රමුඛ මාර්ගය විය. එහි සතර මහා භූතයෝ, පඤ්ච උපාදාන ස්කන්ධයෝ, ආධ්‍යාත්මික හා බාහිර ආයතන එකොළොස, ධර්මායතනයෙහි කොටසක්, දෘෂ්ටීන් (හෙවත් විශ්වාසයන්) නමැති ඕසය, අවිද්‍යාව නමැති ඕසය. යන මේවා ස්වකීය ශරීරයේ කොටසක් වේ. මෙය "දුෂ්ඨ සත්‍ය" යයි. නන්දිරාගය ද කොට සකි. කාම නමැති ඕසය ද. භව නමැති ඕසය ද ස්වකීය ශරීරයෙහි කොටසකි. මෙය සමුදය සත්‍යයයි. එ තෙර යයි කියනු ලබන නිවණ නිරෝධ සත්‍යයයි. ආර්ය (අෂ්ටාංගික) මාර්ගය මාර්ග සත්‍යයයි. එහිදී සසරෙහි පැවැත්මට සම්බන්ධ සත්‍යයන් දෙකක් ද, නිවණට සම්බන්ධ සත්‍යයන් දෙකක් ද වේ. දෙකක් ලෝකිකය. දෙකක් ලෝකෝත්තරය යනුවෙන් සත්‍ය සතර සොළොස් අයුරකින් ද, න්‍යායයන් සැට දහසක් වන අයුරින් ද බෙදා දැක්විය යුත්තේය. දේශනාවසානනයෙහි විපච්ඡක්‍කඤ්ඤා (හෙවත් විස්තර කර දුන් පසු අවබෝධ කරගත හැක්කාවූ) පන්සියයක් හික්ෂුරු රහත් බැවිහි පිහිටියහ. සූත්‍රය වනාහි දුකෙහි ලක්ෂණ වශයෙන් කියන ලදී.

34-4-3-2

දෙවැන්නෙහි - සුඛ සොමනස්ස බහුලො - "මේ තැනැත්තාට කයෙහි සුවය ද, සිතුවිලිවල සොම්නස් බව ද බහුලව පවතී" යන අදහසින් "සුඛ සොමනස්ස බහුලො" යි යෙදිණ. යෝනිවස්ස ආරද්ධා හොති - මොහුට (අදාල) කරුණු ද සම්පූර්ණ වූයේ වෙයි. ආසවානං බයාය = මෙහිදී ආසවකය (හෙවත් කෙලෙස් ක්ෂය කිරීම) යනුවෙන් අර්හත් මාර්ගය අදහස් කරන ලදී. ඒ සඳහා (හෙවත් අර්ථ මාර්ගය යඳහා) යන අරුත වේ. ඔධ්‍යානපනොදො රථය මැද සරසට තබන ලද කෙටිට. යෝනිවජ්ඣං = යම් දිසාවකින් කැමති වේද. යදීවජ්ඣං = යම් බඳු වූ ගමනක් කැමති වේද, සාරෙය්‍ය = යවන්නේය. පච්චාසාරෙය්‍ය = ආපසු හැරෙන්නේය. ආරක්කායං ධක වරණය පිණිස සඤ්ඤාමාය = වේගවත් බව අඩු කිරීම සඳහා දමාය තමාගේ සතුට සඳහා ක්‍රියා කිරීම යටපත් කරනු පිණිස (හෙවත් දමනය පිණිස) උපසමාය = කෙලෙස් සන්සිඳවීම පිණිස එවමෙව බො = යම් සේ

අදාන්ත වූ (හෙවත් පුහුණු නො කරන ලද) අසුන් යොදා තැනිතලා නොවන මාර්ගයෙකිනි රථය රැගෙන යන්නා වූ අදක්ස රියැදුරුගේ රථවක්‍ර හෝ බිඳෙයි. වක්‍ර සම්බන්ධක තාරවය (හෙවත් ඇක්සලය) හෝ බිඳෙයි, අසුන්ගේ කුර හෝ බිඳෙයි, තමා හෝ විපතට පැමිණෙයි, රිසි රිසි සේ ගමන හැසිරවීමට නොහැකි වෙයි. මෙසේම ඉඳුරන් සයෙහි නොවැසූ දොරටු ඇති (හෙවත් ඉඳුරන් දමනය නොකළ) හික්ෂුවට රිසි රිසි සේ ශ්‍රමණ භාවයෙහි ඇලී සිටීමට, (ශ්‍රමණ සුවය) විඳ ගැනීමට නො හැකි වෙයි. යම් සේ වනාහි දක්ෂ වූ රියැදුරු දමනය වූ අසුන් යොදා සම බිමෙකට රිය පවුණුවා නාස් ලණුව අල්වා ගෙන. අසුන්ගේ කුර පිළිබඳව සිහිය තබා ගෙන, කෙටිට රැගෙන දමනය වූ අසුන් මෙහෙයවන්නේ රිසි රිසි සේ ගමනෙහි යෙදෙයි ද, මෙසේ ම ඉඳුරන් සයෙහි වැසූ දොරටු ඇති (හෙවත් ඉඳුරන් දමනය කළ) හික්ෂුව මේ සස්තෙහි රිසි රිසි සේ ශ්‍රමණ භාවයෙහි ඇලී එහි සුවය විඳියි. ඉදින් අනිත්‍යය නුවණින් විමසා බැලීමට නුවණ මෙහෙයවනු කැමැත්තේ වෙයි නම් නුවණ ඒ සඳහා යොමු වෙයි. "දුක්ඛය" නුවණින් විමසා බැලීම ආදියෙහිදී ද මෙසේම වේ. භෞජනෙ මත්තඤ්ඤා = ගතයුතු භෝජනයෙහි ප්‍රමාණය දන්නාවූ, එහිදී පිළිගන්නා ප්‍රමාණය ද, පරිභෝග කරන ප්‍රමාණය ද යනුවෙන් ප්‍රමාණයන් දෙකක් වේ. එහි පිළිගන්නාවූ ප්‍රමාණය යන්නෙහිදී දායකයාගේ කැමැත්ත දත යුතුය. දියයුතුදෙය පිළිබඳව (දායකයාගේ) කැමැත්ත දත යුතුය. (පරිභෝග කළහැකි ප්‍රමාණය පිළිබඳව) තමා වෙත ඇති අවශ්‍යතාවය (හික්ෂුව විසින්) දත යුතුය. මෙ බඳු වූ හික්ෂුව වනාහි ඉදින් දිය යුතු දෙය අධික වේ නම් ද, දායකයා ස්වල්පයක් දෙනු කැමැත්තේ නම් ද දායකයාගේ කැමැත්ත අනුව ස්වල්පයක්ම භාර ගනියි. දියයුතු දෙය අල්ප වේ නම් ද දායකයා අධික ප්‍රමාණයක් දෙනු කැමැත්තේ නම් ද දෙනු ලබන්නාවූ දේවශයෙන් ස්වල්පයක්ම භාර ගනියි. දිය යුතු දෙය අධික වේ නම් ද, දායකයාත් බොහෝ වූ කොටසක් දෙනු කැමැත්තේ නම් ද තමාගේ අවශ්‍යතාවය දැන ගෙන ගත යුතු ප්‍රමාණයම (පමණක්) ගනියි. ඒ (හික්ෂු) තෙමේ පිළිගැනීමේ ප්‍රමාණය පිළිබඳ එම දැනුමෙන් නූපත් (හෙවත් ලැබී නොතිබුණු) ලාභය උපදවයි. (හෙවත් ලබාගනියි) උපන්නාවූ (හෙවත් ලැබුණා වූ) ලාභය ස්ථාවර කර ගනියි.

ධාර්මිකවූ නිස්ස නම් මහරජුගේ කාලයෙහි (විසු) සත් හවුරුදු වියැති සාමණේරයන්ගේ සිද්ධිය මෙනි. (එනම්) රජතුමාට වනාහි ගැල් පත් සියයකින් උත්සකුරු ගෙණ ආහ. සතුටට පත් වූ රජ තුමා (තමාට ලැබුණ) පඬුර (වන උත් සකුරු) ආර්යයන් වහන්සේ සමග මිස නොබුද්ධත්තෙමි යි (කියා) ගැල් දෙසිය පණසක් මහා විහාරයට යවා තෙමේ ද උදෑසණ අහර ගෙන (එහි) ගියේය. බෙර වාදනයෙන් දොළොස් දහසක් හික්ෂුහු රැස්වූහ. රජතුමා එකත් පස්ව සිටියේ අරමෙහි (කාර්යයෙහි) නියුතු අයකු කැඳවා "රජුගේ දානයෙහිදී නම් පාත්‍රය පිරෙන පමණටම ගනු ලබන භාජනයක් පුරවාම දිය යුතුය. ඉදින් යම් කිසි (හික්ෂුන් වහන්සේ) නමක් සීමිත ප්‍රමාණයක් පිළිගැනීමෙහි (අදහසින්) සිටින්නේ (පිරුණු බඳුන) පිළි නොගන්නේ නම් මට දක්වනු" යයි කීවේය.

ආදි

ඉක්බිති එක් මහ තෙර නමක් "මහා බෝධිය ද, මහා චෛත්‍යයන් ද වන්දනා කරන්නෙ මි"යි වේනිය පබ්බතයෙන් පැමිණ විහාරයට පිවිසෙනුයේ මහාමණ්ඩප ස්ථානයෙහි උත්සකුරු පිළිගන්නාවූ හික්ෂුන් දක, පසුව පැමිණෙන්නා වූ එක් සාමණේර නමක් අමතා "ඔබට උත් සකුරෙන් ප්‍රයෝජනයක් නැත්තේ ද"යි ඇසීය. "එසේය, ස්වාමීනි, (මට ප්‍රයෝජන) නැත"යි (සාමණේර නම පිළිතුරු දුන්නේය) "සාමණේරයෙනි, අපි අතර මග වෙහෙසුනෙමු. එක් දිවුල් ගෙඩියක පමණ වූ (උත් සකුරු) පිඩෙකින් අපට ප්‍රයෝජන ඇත"යි (තෙරණුවෝ කීහ. සාමණේර තෙමේ තලියක් ගෙණ තෙරුන් වහන්සේලාගේ වස් පිළිවෙළ අනුව සිට ගත්තේය. ආරාමයේ කාර්යයෙහි නියුතු තැනැත්තා තලියට දරිය හැකි පමණට පුරවා එසවීය. සාමණේර තෙමේ ඇඟිල්ල සෙලවීය. (හෙවත් ප්‍රමාණය සැහේයයි ඇඟවීය) "දරුව සාමණේරයන් වහන්ස. රජවරුන්ගේ දානයෙහිදී ප්‍රමාණය වන්නේ බඳුන පිරවීමමය. ඒ නිසා තලිය පුරවාම ගනු මැනව"යි (ආරාමික නියුක්තයා කීය) "උපාසකය. එසේය. රජවරු වනාහි මහත් වූ අදහස් ඇත්තාහුය. අපගේ උපාධ්‍යායයන් වහන්සේට වූ කලී මෙපමණම සැහේ" යයි සාමණේර තෙමේ කීය. රජ තෙමේ (ආරාම නියුක්තික) ඔහුගේ කථාව අසා "පින්වත, සාමණේර තෙමේ කුමක් කියන්නේදැයි (අසමින්) ඔහු වෙතට පැමිණියේය. ආරාමිකයා "සාමණේරයන්ගේ බඳුන කුඩාය, වැඩියෙන් නොගනී" යයි කීය. "ස්වාමීනි. ගෙණෙන ලද බඳුන පුරවා (උත් සකුරු) ගනු මැනව"යි රජ තුමා කීය. "මහරජ, රජවරු වනාහි මහත් වූ

(උතුම් වූ) අදහස් ඇත්තෝ වෙති, එසවූ බඳුන පුරවා ම දෙනු කැමැත්තෝය, (එහෙත්) අපගේ උපාධ්‍යායයන් වහන්සේට මේ ප්‍රමාණය ම සෑහේ" යයි සාමණේරු තෙමේ කීය. රජු තෙමේ "මේ හෙරණ සත්වස් වියැති දරුවෙකි, අදද මොහුගේ මුවින් කිරි සුවඳ පහව ගොස් නැත. (උක්සකුරු) ගෙන කළයෙක හෝ සැළියෙක පුරවා (තබාගෙන) හෙට ද ඉන්පසු දිනයෙහි ද කන්තෙමි යයි නොකියයි. බුදුසස්තෙහි අඩු ලුහුඩු තැන් සෙවිය නො හැක්කේය"යි සිතා "පින්වත්නි, හෙරණුන් කෙරෙහි පැහැදුණෙමි, ඉතිරි ගැල් දෙසිය පණස ද ගෙනවුත් සංඝයාට පූජා කරව"යි මිනිසුන්හට අණ කෙළේය.

ඒ රජු තෙමේ ම එක් දවසක් වටුමසක් බුදිනු රිසි වූයේ "ඉදින් මම අඟුරෙහි පලහා ගත් වටුමසක් බුදිනු රිසියෙමි යි අන්තට කියන්නෙමි නම් යොදුනක් පමණ තන්හි සියලු වටුවන් මුලුමනින්ම වනයා දුමිම කරත්යයි සිතා (තමා තුළ) උපන් ආසාව ඉවසමින් තුන් වසරක් ගත කෙළේය. ඉන් පසු ඔහුගේ කන්හි සැරව හට ගත්තේය.

ඒ (රජු) තෙමේ ඉවසිය නොහැකිවූයේ "අපට උපස්ථාන කරන සිල් රක්තා කිසියම් උටුසුවෙක් සිටී දෝහෝය විචාළේය. "එසේය, දේවයන් වහන්ස, තිස්ස නමැත්තෙක් සිටී, හේ කඩ නො කොට සිල් රකී" (යයි පිළිතුරු ලැබිණ) ඉක්බිති විමසනු කැමැත්තේ ඔහු කැඳ විය. හේ තෙමේ පැමිණ රජු නැමද සිටියේය. ඉක්බිති, "දරුව, තොප තිස්ස නමැත්තෙහි දෑ" ය ඔහුගෙන් ඇසීය. "එසේය, දේවයනි," (ය හේ කීය.) "එසේ නම් යව" (යි කියන) ඔහු ගිය කල්හි කුකුළකු ගෙන්වා එක් තරා පුරුෂයකුට (දී) "යව මේ (කුකුළා) තුන් වැදෑරුම් පිසීමෙන් පිස අපට ඉන් උවටැන් කරන ලෙස තිස්සට කියව"යි අණ කළේය. ඒ (පුරුෂ) තෙමේ ගොස් එසේ කිය "පින්වත, ඉදින් මේ (කුකුළා) මළ එකකු යයි දන්නෙමි නම් ඒ අයුරින් පිස උවටැන කරන්නෙමි, ප්‍රාණඝාතය නම් මම නො කරමි" යි ඒ (සිල්වත්) පුරුෂයා කීය.

හේ තෙමේ ගොස් (ඒ පුවත) රජුට දැන්වීය. රජු තෙමේ "නැවත එක්වරක් යව"යි (ඔහු) යැවීය. හෙතෙම ගොස් "රාජ සේවය නම් බැරැරුම් ය, මෙසේ නො කරන්න, සිල් සමාදන් වීම නැවත ද කළ හැක්කකි. මෙය පිසින්න" යයි කීය. එවිට ඔහුට තිස්ස තෙමේ "පින්වත, එක් ආත්ම භාවයක් තුළදී ස්ථිරවම

සිදුවන එකම දෙය නම් මරණයයි, මම ප්‍රාණඝාතය නොකරමි" යයි කීය. ඒ (පුරුෂයා) නැවත ද රජුට (ඒ බැව්) සැල කළේය. රජ තෙමේ තෙවන වර ද (දුතයා) යවා (තම අණ) නො පිළිගත් ඔහු ගෙන්වා තමාම ප්‍රශ්න කෙළේය. (හේ) රජුට පෙරසේම පිළිතුරු දුන්නේය.

ඉක්බිති රජ තෙමේ "මොහු රජ අණ කඩකරයි, යවු හිස්සිඳින කඳ මත තබා මොහුගේ හිස සිඳිවු" යයි (රාජ) පුරුෂයන් හට අණ කළේය. "තර්ජනය කරමින් මොහු ගෙණ ගොස් මොහුගේ හිස දඬු කඳ මත තබා (මෙහි) පැමිණ ඒ බව මට සැල කරවු" යයි ඔවුන් හට රහසින් ඇඟවීමක් ද දුන්නේය. ඔවුහු එම පුරුෂයා දඬු කඳ මත හොවා කුකුළා ඔහුගේ අතෙහි තැබූහ. ඔහු ඒ කුකුළා (තම) හඳවන මත තබා ගෙන "දරුව, මම තොපට මගේ ජීවිතය දෙමි. තගේ ජීවිතය මම ගනිමි, ඔබ නිර්භයව යට" යි (කියා) කුකුළා අත්හළේය. කුකුළා ද පියාපත් විදහා අහසින් ගොස් නුග රුකෙකහි සැඟවුණේය. ඒ කුකුළාට අහස දානය කළ තැන කුක්කුට ගිරි නම් වූයේය.

රජ තෙමේ ඒ පුවත අසා රාජ සේවකයකුවූ ඔහු කැඳවා සර්වාභරණයෙන් අලංකාර කොට "දරුව. මා විසින් මේ කරුණ පිණිසම ඔබ විමසීමට ලක් කරන ලද්දෙහිය, වටු මස් කෑමට තිබූ මගේ ආශාවට වසර තුනක් ඉක්ම ගියේය. ත්‍රිකෝටි පාරි ශුද්ධ වූ වටු මසක් මට ලබා දිය හැක්කෙහි ද" (යි විමසීය) "දේවයන් වහන්ස, එය මා සතු කාර්යයක් වන්නේය" යි කියා නික්ම දොරටුව අතරෙහි සිටියේ උදසණම වටුවන් තිදෙනකු රැගෙන එන්නාවූ එක් පුරුෂයකු දක කහවණු දෙකක් දී වටුවන් ලබා ගෙන පිරිසිදු කොට දුරු ආදිය යෙදීමෙන් සුවඳ කවා මනාව ගිනියම් වූ (ගිනි) අඟුරු මත තබා පිස රජුට පැවරුවේය.

උඩු මහලෙහි හිඳින පලඟෙහි හුන් රජ තෙමේ එකක් ගෙන මඳක් කඩා මුවෙහි තබා ගත්තේය. එකෙණෙහිම ඔහුගේ සත් දහසක් වූ රසාවත නාලිකා රසයෙන් පිරී සිටියේය. එකල්හි හික්ෂු සංඝයා සිහි කොට පෘථුවියවර වූ මා වැනි රජ කෙනෙක් ද වටුමස් කනු රිසිවූයේ තෙවසරක්ම එය නො ලැබ සිටියේය. අහර නො පිසන්නාවූ හික්ෂු සංඝයා (එය) කො තැනින් ලබන් දැයි (සිතා) මුවෙහි තැබූ (මස්) කැබැල්ල බිමට දමීය. රාජ සේවක (උපාසක) තෙමේ දකින වැටි (එය) මුවෙන් ගත්තේය. රජ තෙමේ

"දරුව, ඉවත් වනු. ඔබේ නිදොස් බව මම දනිමි. මෙතමි කරුණින් මා විසින් මෙය ඉවත දමන ලද්දේ කියා "සෙස්ස එසේම ආරක්ෂා කොට තබව"යි කිය. පසු දිනයේ රජුගේ කුලපගවු තෙරණුවෝ පිළු පිණිස පිවිසියහ.

රාජසේවක තෙමේ උන්වහන්සේ දෑක පාත්‍රය ගෙන රජ ගෙදරට පිවිස විය. මහළු වී පැවිදි වූ එක්තරා භික්ෂුවක් ද තෙරුන් වහන්සේගේ උපස්ථායක ශ්‍රමණ කෙනෙකුමෙන් වී පසු පසින් පැමිණියේය. තෙරුන් වහන්සේ (ඒ අනුගාමිකයා) රජු විසින් කැඳවන ලද භික්ෂුවක වෙතියි සිතා ප්‍රමාද විය. (හෙවත් රැවටුණේය. රාජ සේවක තෙමේ ද (ඔහු) තෙරණුවන්ගේ උපස්ථායකයා වන්නේයයි සිතා ප්‍රමාද විය. (හෙවත් රැවටුණේය) ඔවුන් වඩා හිඳුවා කැඳ පිළිගැන්වූහ. කැඳ බිවු ඒ භික්ෂුන්හට රජතෙමේ වටුවන් (ගේ මස්) පිළිගැන්වීය. තෙරණුවෝද එක (කැබැල්ල) ක් ගත්හ. අන් තැනැත්තෝ ද එක (කැබැල්ල) ක් ගත්තේය. රජ තෙමේ "අනු කොටසක් ඇත, (එහෙත්) නො විචාරා බුද්ධිමත් යුතු නැතැ"යි (සිතා) මහ තෙරුන් විමසීය. තෙරණුවෝ අතින් (පාත්‍රය) වැසූහ. හෙවත් ප්‍රතික්ෂේප කළහ. මහළු ස්ථවිර තෙමේ (දෙවන කොටසක් ද) පිළිගත්තේය.

රජ තෙමේ අසතුටට පත්වී, කරන ලද බන්ධන ඇති තෙරුන් අනුව (පාත්‍රය රැගෙන) යමින් "ස්වාමිනි, කුල ගෙයකට පැමිණෙන භික්ෂුන් විසින්. උගත් වත් ඇති භික්ෂුන් රැගෙන පැමිණීම සුදුසු වන්නේය."යි කිය. තෙරුන් වහන්සේ ඒ කෙනෙහි "මේ තෙමේ රජු විසින් කැඳවන ලද්දෙක් නොවේයයි දැන ගත්හ. පසු දිනයෙහි උපස්ථායක සාමණේර කෙනෙකු රැගෙන පැමිණියහ. රජ තෙමේ එදින ද කැඳබිවු ඒ භික්ෂුන් හට වටුවන් (ගේ මස්) පිළිගැන්වීය. තෙරණුවෝ එක (කැබැල්ල) ක් ගත්හ. සාමණේර තෙමේ ඇඟිල්ල සොලවා (සංඥා කොට) මැදින් සිඳුවා එක කොටසක් පමණක්ම ගත්තේය. රජ තෙමේ (ඉතිරි වූ) ඒ කොටස මහ තෙරුන්හට පිළිගැන්වීය. මහතෙරණුවෝ අතින් (පාත්‍රය) වැසූහ. සාමණේර තෙමේද (අතින් පාත්‍රය) වැසීය.

රජ තෙමේ නුදුරෙහි හිඳ කැබැල්ලෙන් කැබැල්ල කඩමින් බුද්ධිමත් "භික්ෂුන් උගත් වත් නිසා වටුවන් එකඟමාරක මස් බුද්ධිමත් තමාට ලැබුණේ යයි" කිය. මස් කන ලද පමණින්ම ඔහුගේ කන්වලින් සැරව පිට විය ඉක්බිති

මුහුණ පිරි සිදු කර (= සැරව ඉවත් කර) හෙරණ වෙත එළඹ "දරුව, (ඔබ කෙරෙහි) පැහැදුණෙමි, ඔබට සැම දා සලාක බත් අටක් දෙමි"යි කීය. "මහරජ මම එය උපාධ්‍යායයන් වහන්සේට දෙමි" යි (හෙරණ තෙමේ) කීය. "තවත් අටක් දෙමි" ය (රජතුමා) කීය "මහ රජ, ඒවා ආචාර්යයන් වහන්සේට දෙමි" යි කීය. "තවත් අටක් දෙමි" යි (රජතුමා කීය) "ඒවා මම උපාධ්‍යායයන් වහන්සේලාට දෙමි"යි කීය. "තවත් අටක් දෙමි" ය (රජතුමා කීය) "ඒවා හික්මු සංඝයාට දෙමි යි කීය. "තවත් (සලාකබත්) අටක් දෙමි"යි (රජතුමා කීය) සාමණේර තෙමේ එය ඉවසුයේ ය. (හෙවත් පිළිගත්තේය) මෙසේ පිළිගත යුතු එම ප්‍රමාණය දන්නා තැනැත්තේ නූපත් ලාභය උපදවා ගනියි. උපත් ලාභයද ස්ථාවර කර ගනියි. මෙය පිළිගැනීමේ ප්‍රමාණය නම් වේ. මෙ පමණ වූ හෝජන ප්‍රමාණයක් අනුභව කරන්නෙමි යි ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට පරිභෝග කිරීම ම "පරිභෝගසාමාණ"(හෙවත් පරිභෝග කළ යුතු ප්‍රමාණය) නම් වේ. මෙහිදී අදහස් කරන ලද්දේ එයයි. එහෙයින්ම පටිසංඛායොනිසො යන ආදිය කීය. ඉතිරි කොටසද (මෙ සේ අවබෝධ කර ගැනීම) සුදුසු වේ.

සිංහ සෙය්‍යාං = මෙහි කාමභෝගී සෙය්‍යාව, ප්‍රේත සෙය්‍යාව. සිංහ සෙය්‍යාව, තථාගත සෙය්‍යාව යනුවෙන් සෙය්‍යාවන් (හෙවත් සයනය කිරීමේ ආකාරයන්) සතරක් වේ. එහිදී "මහණෙනි, කාමභෝගී සත්වයෝ බෙහෙවින්ම වම් පසට හැරී නිදන්" යන මෙය කාම භෝගී සෙය්‍යාවයි. ඔවුන් අතරෙහි දකුණු පසට හැරී නිදන්නෝ බොහෝ සේ නොවෙති. "මහණෙනි, ප්‍රේතයෝ බෙහෙවින්ම උඩුකුරුව නිදන් " යන මෙය ප්‍රේත සෙය්‍යාවයි. ප්‍රේතයෝ වනාහී මස් ලේ අල්ප බැවින් ඇට සැකිල්ල අවුල් බැවින් එක් පසකට හැරී නිදීමට නො හැකි වෙත්, උඩුකුරුව ම නිදන්, "මහණෙනි, සිවුපාවන්ගේ රජ වූ සිංහයා බොහෝ සෙයින් නඟුට දෙකලවා අතරෙහි බහා දකුණු පසට හැරී නිදයි, යන මෙය සිංහ සෙය්‍යාවයි. සිවු පාවනට රජවූ සිංහයා තේජසින් වැඩි බැවින් ඉදිරි දෙපා එක් තැනෙකද, පසු පාදයන් ඒ තැනෙක ද තබා, නඟුට දෙකලවා අතරෙහි බහා පෙර පා, පසු පා හා නඟුට පිහිටි තැන් සිතියට ගෙන, ඉදිරි දෙපා මත හිස තබා නිදයි. දවසක් හෝ සයනය කොට පිබිඳෙන්නේ බියකට පත් නො වී පිබිඳෙයි. හිස ඔසවා පෙර පා ආදිය පිහිටි තැන් සලකා බලයි. ඉදින් යම් කිසි තැනක් වෙනස් වී පිහිටියේ නම් "මෙය ඔබගේ ජාතියට ද, ශූර භාවයට ද නො

ගැළපෙන්නේය"යි අසතුටට පත් වී නැවත ඒසේම නිදයි. ගොදුරු පිණිස නොයයි. වෙනස් නොවී පිහිටියේ නම් "ඔබ ගේ ජාතියට ද, ශූර භාවයටද මෙය ගැළපෙන්නේයයි තුටු පහටු වූයේ නැගිට සිංහ විෂාමභනය (සිරුර කිලිපොලා හැරීම) කොට, කෙසුරු සලා, තෙවරක් සිංහ නාද පවත්වා ගොදුරු පිණිස ඇවිදීයී. චතුර්ථ ධ්‍යාන සෙය්‍යාව වනාහී තථාගත සෙය්‍යාව යයි කියනු ලැබේ. එහි මෙම සිංහ සෙය්‍යාව පවතී. මේ (සිංහ සෙය්‍යාව) වනාහී තේජසින් උසස් ඉරියවුවක් බැවින් උත්තම සෙය්‍යා (හෙවත් උතුම් සයනය) නම් වේ. පාදෙ පාදං = දකුණු පාදය (මතුයෙ) හි වම් පාදය, අව්වාධාය = මඳක් ඉක්මවා තබා ගොප් ඇටය ද, දණ හිසෙකින් අතික් දණ හිස ද ගැටෙනු ලබන කල්හි දෑඩ් වේදනා උපදියි, සිත එකඟ නො වෙයි. සයනය අපහසු වෙයි. යම් සේ ඒවා (එකිනෙක) නොගැටේ ද, එසේ ඉක්මවා තබනු ලබන කල්හි වේදනා නො උපදියි, සිත එකඟ වෙයි, සයනය පහසු වෙයි. ඒ නිසා මෙසේ සයනය කරයි.

සතො සම්පජානො = කුමන අයුරකින් නිදන තැනැත්තෙක් සිහිය ඇත්තේ. දැනුම ඇත්තේ වේද? සිහි නුවණ රැක ගැනීමෙනි. මේ තෙමේ වනාහී දිවා කාලයෙහි ද, මුද්‍රයාමයෙහිම ද ආවරණ ධර්මයන්ගෙන් සිත පිරිසිදු කොට මුල් යාමය අවසන සක්මනින් බැස පා සෝදන්නේද මුල් කමටහන ඉවත් නො කරම සෝදයි. එය ඉවත් නොකරම දොර විවෘත කරයි, යහනෙහි ද හිඳගනියි. (එය) ඉවත් නොකරම නින්දට පවිසෙයි. පිබ්ඳෙනුනේ ද කමටහන (සිතින්) රැගෙනම පිබ්ඳෙයි. මෙසේ නින්දට පිවිසෙන්නේ ද සිහිය ඇත්තේ සහ දැනුම ඇත්තේ වෙයි. මේ වනාහී ඥාන ස්වභාවය ඇති කරුණකැයි රූපි නොකළහ කියන ලද පිළිවෙළින්ම මේ තෙමේ සිත පිරිසිදු කොට පෙර යම අවසනෙහි "දරා ගෙන සිටි සිරුර නින්දෙන් අස්වසන්නෙමි" යි සක්මනින් බැස මුල් කමටහන ඉවත් නොකරම පා සෝදයි, දොර විවෘත කරයි. යහනෙහි ද හිඳ මුල් කමටහන බැහැර නො කර ස්කන්ධයන් ස්කන්ධයන්හි ද, ධාතුන් ධාතුන්හි ද ස්පර්ශ වෙන් යයි සෙනසුන ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නේ කෙමෙන් නින්දට පිවිසෙන්නේය. පිබ්ඳෙන්නේ වුව ද මුල් කමටහන (සිතෙහි දරා) ගෙන ම පිබ්ඳෙයි. මෙසේ නින්දට පිවිසෙන්නේ ද සිහිය ඇත්තේ සහ දැනුම ඇත්තේ නම් වන්නේ යයි දන යුත්තේය. මේ සුත්‍ර ධර්මයෙහි අංග තුන කින් යුත් පූර්වභාග විදර්ශනාව ද කියන ලදී. මෙපමණකින් ම වනාහී අවසනට නො පැමිණ එම ඉන්ද්‍රිය

ශක්තින් හා බෝධාංගයන් ගළපා විදසුන් වඩා හික්ෂු තෙමේ අරහත් භාවයට පැමිණෙන්නේය. මෙසේ රහත්බව දක්වා දේසනාව කළ යුත්තේය.

34-4-3-3

තුන් වැන්නෙහි - කුමෙමා = (සන) ඇටයකින් යුත් ඉදිබ්වා. කිසිපො = "කුමෙමා" යන්නටම පර්යාය වචනයකි. අනුනදිතිරෙ = ගතට යාබදවූම ඉවුරෙහි ගොවර පසුනො= ඉදින් යම් කිසි කුණු මහත් ගෙඩිවර්ග ලබන්නෙමි නම් (ඒවා) කන්නෙමිසි අහර පිණිස යෙදුණේ, උත්සාහි වූයේ ඒ සඳහා යොමුවූයේ. සමොදහිනා = කරවුවෙකිනි මෙන් ඇතුල්කොට සඩ්කලායති = අඳුන් (මෙන්) තවරයි. සමොදහං = හකුළුවා ගණිසි, තැන්පත් කර ගණිසි. මෙය (මෙසේ ද) කියන ලද්දේ වෙයි. :- යම්සේ ඉදිබ්වා අවයවයන් තම කටුව තුළ ඇතුල් කර තබා ගන්නේ සිව්ගට (තමා) මැඩ පැවැත්වීමට (අවසරයක්) නො දෙයි ද, සිව්ලාට ද ඉදිබ්වා මැඩ පැවැත්වීමට නො හැකි වෙයි ද එසේම හික්ෂු තෙමේ තමාගේ මනො විචක්ක (හෙවත් සිතුවිලි) සිය අරමුණු නමැති කටුව තුළ ඇතුල් කර තබා ගන්නේ කෙලෙස් මරුට ඇතුල් වීමට (ඉඩක්) නොදෙයි. මාරයාට ද ඒ හික්ෂුව මැඩ පැවැත්වීමට නො හැකි වෙයි. අනිසසිනො = තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි යන ආශ්‍රයන්ගෙන් වෙන්වූයේ අඤ්ඤාමහෙය්‍යානො = අන් කිසි පුද්ගලයකුට හිංසා නො කරන්නේ. පරිනිබ්බානො = ක්ලේශ පරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිව්‍යේ නළපව්දෙය්‍යකඤ්චි = අන්‍ය වූ කිසියම් පුද්ගලයකු (ඔහුගේ) සීලයට විපතක් කරගත් විට හෝ (මනා) ආචාර ධර්මයන් හට විපතක් කරගත් විට හෝ (එසේ නැත හොත්) තමා උසස් කොට දක්වනු කැමැත්තෙන් හෝ අන් අය අනුන් පහන් කොට දක්වනු කැමැත්තෙන් හෝ (ඒ පුද්ගලයාට) දොස් නො කියන්නේ ය. අන් අයුරකින් (මෙසේ) ද කිව හැක. (ශුද්ධා, ශීල, ශාත, ත්‍යාග, ප්‍රඥා යන) පස් වැදූරුම් ධර්මයන් (තමාගේ) සිතෙහි පිහිටුවා (අදාල පුද්ගලයාගේ දෝෂය පිළිබඳව ඔහුට) "සුදුසු කල්හි කියමි, නුසුදුසු කල්හි නො කියමි, සිදුවූ දෙය ම කියමි. නො සිදුවූ දෙයක් නො කියමි, සන්සුන් ලෙස කියමි. පරුස ලෙස නො කියමි, ප්‍රයෝජන වන පිණිස කියමි, දෝෂාරෝපණය පිණිස නො කියමි" ය යනුවෙන් මෙසේ උසස් අරමුණින් යුතුව කරා කිරීමේ ස්වභාවය සහිත සිතින් යුතුව ම වාසය කරයි.

34-4-3-4

සිවු වැන්නෙහි - අදූස = ගංතෙරෙහි පණවන ලද උතුම් වූ බුද්ධාසනයෙහි වැඩ හුන් සේක් (එය) දුටහ. උඤාමානං = සතරැස්ව සිටින සේ සැස පර්වතයක් අතුරෙහි තබන ලදුව (එම දූව කඳ) වාතය හා අවිච්චි විසින් මනාව වියලනු ලැබ, වර්ෂා කාලයෙහි වැසි වසින කල්හි ජලයෙහි පාවී අනු පිළිවෙළින් ගංගා නම් නදියෙහි ජල පහරෙහි පතිතව එම ජල පහර විසින් ගෙන යනු ලබන්නේ. හික්ඛු ආමනෙහසි = මෙම දූව කඳ හා සමාන කොට, මාගේ සස්තෙහි සැදුහැයෙන් පැවිදි වූ කුල පුතු දක්වන්නෙමි යි දම් දෙසනු කැමැත්තෙන් ආමන්ත්‍රණය කළහ. අමුං මහනතං දාරුකඛ්ඨං ගංගාය නදියා සොතෙන උඤාමානං = යන මෙය වනාහි අෂ්ට විධ දෝෂයන්ගෙන් මිදුණ බැවින් (දෝෂ විරහිතව තිබේ) ජල පහරට වැටුණ දූව කඳට, මුහුදු බත් වීම නිසා සිදුවන අන්‍ය වූ අත්තරාය කාරී දෝෂයන් අටක් දැක්වීම ඇරඹුන. එහිදී අෂ්ට දෝෂයන්ගෙන් මිදී පවත්නා බව මෙසේ දතයුතුය.

එක් දූව කඳක් (හෙවත් රුකක්) ගංගා නම් නදියට නුදුරෙහි පර්වත තලයෙක උපන්නේ නානා විධ ලතාවන්ගෙන් වෙළී ගියේ කොල වියළී කහ පාටට පැමිණියේ වේයන් ආදීන් විසින් කනු ලබන්නේ ඒ ස්ථානයෙහිම අභාවයට පැමිණෙයි. මේ දූව කඳ ගඟට වැටී (ගඟේ) වක්කළමිහිදී අලංකාරවත් වෙමින් සයුරට පැමිණ නිල් පැහැති ජල තරංග මතුයෙහි ශෝභමාන වීමට ඉඩක් නො ලබයි. වෙනත් දූව කඳක් (හෙවත් රුකක්) ගං තෙරෙහි (ගඟෙන්) බැහැරට ගිය මුල් ඇතිව (ගඟෙහි) ඇතුළු දෙසට ශාඛා ඇතිව උපන්නේ වෙයි. කෙසේ හෝ කලින් කල එල්ලෙන අතුවලින් ජලය ස්පර්ශ කරයි. බැහැරට මුල ඇති බැවින් ගඟට වැටී වක්කළමිහි අලංකාරවත් වෙමින් සයුරට පැමිණි නිල් පැහැති ජල තරංග මතුයෙහි ශෝභමාන වීමට නො ලබයි.

වෙනත් දූව කඳක් (හෙවත් රුකක්) ගඟ මැදෙහි උපන්නේ (හෙවත් රෝපිත වූයේ) දූඩුව පිහිටි මුලෙන් මනාව පිහිටියේ වෙයි. බැහැරට විහිදුණාවූ වක් වූ ශාඛා නානාවිධ ලතාවන්ගෙන් වෙළී ගියේ වෙයි. මෙය ද දූඩුව පිහිටි මුල ඇති බැවින් ද බැහැරින් ආ ලතාවන්ගෙන් බැදී ඇති බැවින් ද ගතට වැටී

චක්කළම්භි අලංකාරවත් වෙමින් සයුරට පැමිණ නිල් පැහැති ජල තරංග මතුයෙහි ශෝභමාන වීමට නොලබයි.

වෙනත් දූව කඳක් (හෙවත් රූකක්) ගල් දෙකක් අතරෙහි හටගත් බැවින් මනාව සිටවනු ලැබුවක් මෙන් නිසලව සිටියේ එන එන දිය දෙපසට වෙන් කරයි. මෙය ගල් අතරෙහි මනාව පිහිටි බැවින් ඒ ගඟට වැටී චක්කළම්භි අලංකාරවත් වෙමින් සයුරට පැමිණ නිල් පැහැති ජල තරංග මතුයෙහි ශෝභමාන වීමට නොලබයි.

වෙනත් දූව කඳක් (හෙවත් රූකක්) එළිමහන් තන්හි අහස පුරා විහිදුණු ලතාවන්ගෙන් වෙලී සිටියේ වසර එකක් දෙකක් ඉක්මවා මහ සැඬ පහර පැමිණි කල්හි වරක් හෝ දෙවරක් තෙමෙයි. මෙය අහසපුරා (විහිදී) සිටි බැවින් ද වසර එකක හෝ දෙකක ඇවෑමෙන් වරක් හෝ දෙවරක් තෙමී ගිය බැවින් ද ගඟට වැටී චක්කළම්භි අලංකාරවත් වෙමින් සයුරට පැමිණ නිල් පැහැති ජල තරංග මතුයෙහි ශෝභමාන වීමට නොලබයි.

වෙනත් දූව කඳක් (හෙවත් රූකක්) ගඟමැද කුඩා දිවයිනක හට ගත්තේ මෘදු වූ කඳක් හා ශාඛා ඇත්තේ සැඬ පහර පැමිණිකල්හි සැඬ පහරට අනුව වැටී ජලය (බැස) ගිය කල්හි හිස ඔසවා නටන්නකු මෙන් සිටියි. "එම්බා ගංගාවෙනි. ඔබ මා හට සඳුන් අරවූ ද සළල (නම් සුවඳැති ගස් වර්ගයේ අරවූ ආදිය ද යන දූව ගෙන එන්නෙහිය, දූව කඳන්නම් නොගෙනෙන් නෙහිය. මෙය ඊ ලඟ වර්ෂා වාරයෙහි දැන ගන්නෙමි" යි යන මෙබන්දක් යමක් සඳහා සාගරය ගංගාවට කියයි ද, ඊලඟ (වර්ෂා) වාරයෙහි තඹ පැහැති ජලය විසින් (වෘක්ෂයන්) වැළඳ ගනු ලබන්නාක් මෙන් එන කල්හි එම රූක ද ජල පහරට අනුව වැටී දිය (බැස) ගිය කල්හි හිස ඔසවා නටන්නකු මෙන් සිටියි. මේ ගස තමාගේ මෘදු භාවය නිසා ගඟට වැටී චක්කළම්භි අලංකාරවත් වෙමින් සයුරට පැමිණ නිල් පැහැති ජල තරංග මතුයෙහි ශෝභමාන වීමට (ඉඩ) නොලබයි.

වෙනත් දූව කඳක් (හෙවත් රූකක්) ගංගා නම් නදියෙහි සරසට පතිත වූයේ වැල්ලෙහි එරුණේ දෙතෙර අතර ඒ දණ්ඩක් මෙන් (පවතිමින්) බොහෝ දෙනාගේ යහපත පිණිස හේතු විය. ඉවුරු දෙකෙහි උණ, බට, කඳ, කුඹුක්

ආදී ගස්වර්ග දියෙහි මතු වී එහිම ඇලී ගැලී පවතී. එසේ ම පාවෙන්නා වූ විවිධ වර්ගයේ ගස් ද, බිඳුණ මෝල් ගස් වන කුළු ද, සර්ප සුනඛ හස්ති, අස්ව ආදී මළ කුණු ද එහිම ඇලී ගැලී පවතී. මහ ගඟ ද එහි ගැටී බිඳී දෙකට බෙදී යයි. මත්ස්‍ය, කැසුබු, කිඹුල්, මෝර ආදීහු ද එහිම වාසය කරත්. මේ ගස ද සරස්ව වැටී මහජනයාට යහපතක් කළ බැවින් ගඟෙහි ගිලී වක්කළමිහි අලංකාරවත්වෙමින් සයුරට පැමිණ නිල් පැහැති ජල තරංග මතුයෙහි ශෝභාමාන වීමට නොලබයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙම දොස් අතින් නිදහස් වූ බැවින් ජල ප්‍රවාහයට අවතීර්ණ වූ දෑව කඳ මුහුදට පැමිණීමෙන් සිදු විය. හැකි අන්‍ය වූ අන්තරායකාරී වූ අෂ්ට විධ දෝෂයන් දක්වනු පිණිස "අමුං මහන්තං දාරුකකිංගං ගඞ්ඛාය නදියා සොතෙන වුය්‍යාමානං" (හෙවත් මේ මහත් දඬු කඳ ගංගා නම් නදියෙහි ජල පහරින් පාවියන්නේ) යන ආදිය වදාළහ.

එහි - න ඵලෙ උසුද්දසසති යනු ගොඩ බිමට නො නඟිය යන්නයි. න මනුසුගගාහො ගහෙසුසති = මේ දෑවකඳ විශාල එකකැයි දැක මනුෂ්‍යයෝ පනුරකින් තරණය කොට ගොස් හෝ පියැස්සේ පරාල ආදිය සඳහා වුව ද නො ගනිත්. න අමනුසුගගා හො ගහෙසුසති = මේ සඳුන් අරටුව බොහෝ අගනේය. එය විමානයේ දොරටුවෙහි (පිටත) තබන්නෙමු යයි සිතමින් අමනුෂ්‍යයෝ (ද එය) නො ගනිත්.

එවමෙව බො = මෙහි බාහිර වූ දෝෂයන් අට සමග උපමාවක් සැසදීම මෙසේ දත යුතු වේ. ගඟට දුර තැනෙක පර්වත තලයෙක උපත්. එහිම වේයන් ආදීන් විසින් කනු ලබන, කොල නැති බවට පත් වූ දෑව කඳකට උපමා කළ හැකි සේ දෙන ලද දෙයක් නැතැයි (හෙවත් දන් දීමෙහි ඵලයක් නැතැයි) යන ආදී වූ මිථ්‍යාදෘෂ්ටි මතයෙන් යුත් පුද්ගලයා පිළිබඳව දත යුත්තේය. මෙ තෙමේ වනාහී සසුනෙන් ඇත් වී විසීමේ හේතුවෙන් ආර්ය මාර්ගයට බැස සමාධිය නමැති පහුරෙහි හිඳිමින් නිවණ නමැති සයුරට පැමිණීමට නො හැක්කෙක් වන්නේ ය.

ගං ඉවුරෙහි බාහිර දෙසට මුල් විහිදුණා වූ ද, ඇතුල් දෙසට අතු විහිදුණ වූ ද යන මේ අයුරින් හටගත් වෘක්ෂයකට සමාන ලෙස, ගිහිබැඳීමිච්චිත් නො

මිදුණ, ග්‍රමණ කෙළෙඹියකු පිළිබඳව දන යුත්තේය. මෙම සිත වනාහි සැම විට ක සේ නො පවතී. මම ග්‍රමණයෙක්මිසි කියමින්ම ගිහියෙක් වෙයි. මම ගිහියෙක්මි යි කියමින්ම ග්‍රමණයෙක් වෙයි. කවුරු දනින් ද? කවරකු නම් වන්නෙමි ද, (යනුවෙන් සිතයි) මහළු කල පැවිදිවන තැනැත්තා ද ගිහි බැඳීම් ඉවත් නො කරයි. මහළුව පැවිදි වුවත් හට සම්පත් ද නැත්තේය. ඉදින් ඔහුට සිවුරක් ලැබෙන්නේ නම් මැදින් ඉරි ගියාවූ හෝ දිරා ගොස් දුර්වර්ණවූ හෝ එකක් ලැබෙයි. සෙනසුනක් නමුදු විහාරයෙන් ඇත කොළ අතු පැලක් හෝ මඩුවක් හෝ ලැබෙයි. පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නහු විසින් වුව ද, පුත්, මුණුබුරු යන දරුවන්ගේ පසු පසින් යා යුතු වෙයි. කෙළවරෙහි හිඳගත යුතු වෙයි. එහෙයින් හෙතෙම දුක් වූයේ. දොම්නම් වූයේ කඳුලු හෙලන්නේ "මට කුලසන්තක ධනයක් ඇත. එය බුද්ධීන් ජීවත් වීම කැප නොවන්නේ ද" යි සිතා එක් විනයධර තෙර නමකගෙන්" ස්වාමීනි, ආචාර්යයන් වහන්ස, තමා සතු දෙය වැය කොට අහර පිණිස ගැණීම කැප ද? අකැප දැයි විචාළේය. එහි දොසක් නැත, එය කිරීම වටහේ යයි පිළිතුරු ලැබිණ. ඒ (හික්ෂු) තෙමේ තමා ඇසුරු කරන නොහික්මුණු. අයහපත් සේ හැසිරෙන හික්ෂුන් කීප වටහේයයි පිළිතුරු ලැබිණ. ඒ (හික්ෂු) තෙමේ තමා ඇසුරු කරන නොහික්මුණු, අයහපත් සේ හැසිරෙන හික්ෂුන් කීප නමක් රැගෙන සවස් කාලයෙහි ඇතුළු ගමට ගොස් ගම මැද සිට ගම් වැසියන් කැඳවා අපගේ උත්සාහයෙන් දියුණු කර ගත් මෙය කවරකුට දෙන්නාහු දැයි ඇසීය. "ස්වාමීනි, ඔබවහන්සේ පැවිදි වුවහුය. අපි කවරකුට දෙමුදැයි කීහ. පැවිදිවුවන් හට තමා අයත් දේ නොවට්ඨයි අසා උදලු පැසක් ගෙන්වා කුඹුරුවල ඉම නියර බැඳීම් ආදිය කරමින් තන් අයුරු වී ආදිවුත්, මුං, මැ, ආදිවුත් ධාන්‍ය වර්ග ද, කුදු මහත් ගෙඩි වර්ග ද රැස්කොට ගිත, උෂ්ණ, වර්සා යන සෘතුවලදි යම් යම් දේ කැමැත්තේ ද ඒ ඒ දෙය පිසවා අනුභව කරමින් ග්‍රමණ කුටුම්භිකයකු (හෙවත් ගෘහස්ථ ග්‍රමණයකු) වී ජීවත් වෙයි. ඔහුට කොණ්ඩා පසක් බැඳි දරුවකු සමග බිරිඳක් නැතිබව පමණක් (කිවහැකි) ය. මේ තැනැත්තා එල්ලෙන ශාඛාවලින් ජලය ස්පර්ශ කරණ (ගගෙහි) ඇතුල් පැත්තට අනුවිහිදුණ රුකක් මෙන් සැ මිදුල, බෝ මිදුල ආදී තන්හිදී හික්ෂුන් සමග කායිකව පෙනී සිටියි. ගිහි බැඳීමෙහි ද බිඳීමක් නැතිබැවින් (සසුනෙන්) බැහැරට බැදුණ මුල් ඇත්තේ ආර්ය මාර්ගයට බැස සමාධිය නමැති පහුරෙහි හිඳ නිවාණ නමැති සයුරට පැමිණීමට නොහැකි වෙයි.

ගත මැද හටගත්. බාහිර වැල්වලින් බැඳීගිය ඇඳවු අතු ඇති රුකක් මෙන් සහසතු දෙය නිසා දිවි පවත්වන තැනැත්තේ ආජීව (පාරිශුද්ධි) ය. බිඳගත් පුද්ගලයකු යයි දැක්විය යුත්තේය. ඇතැමෙක් ගිහිබැඳීම් හැර පැවිදි වන්නෝ නමුදු යෝග්‍ය ස්ථානයෙක පැවිද්ද නො ලබති. පැවිද්ද යන මෙය වනාහි ප්‍රතිසන්ධි ග්‍රහණයකට සමාන වෙයි. යම්සේ මනුෂ්‍යයෝ යම් තැනෙක පිළිසිඳ ගනිත් ද, එම පවුල්වල හැසිරීම් අනුවම ජීවත් වීමට හුරු වෙත්. මෙසේ හික්ෂුවද යමකු සමීපයෙහි පැවිදි වේද, ඔවුන්ගේ ම ආචාර ධර්ම පිළි ගනියි. එබැවින් ඇතැමෙක් නො ගැළපෙන තැනෙක පැවිද වී අවවාද අනුභාසනා හා ඉගෙනුම් ලැබීම, ප්‍රශ්න කිරීම ආදියෙන් බැහැර වී උදෑසන ම මුඩු කළය ගෙන පැන් තොටට යයි. ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන්ගේ අහර පිණිස කඳෙන් පාත්‍රයක් සාදා බත්හලට යයි. අකිකරු හෙරණුන් සමග නොයෙක් ක්‍රීඩාවන් කරයි. අරමෙහි දරුවන් සමග එකට ගැටී වෙසෙයි. හේ ලාබාල හික්ෂු කාලයෙහි තමාට ගැළපෙන ලාබාල හික්ෂුන් හා අරමෙහි වෙසෙන්නන් ද සමග සහසතු වස්තුව ඇති තැනට පැමිණ මෙය රහතුන් වහන්සේ විසින් අසුවල් රජු වෙතින් පිළිගන්නා ලද සහ සතු දෙයකි, නුඹලා සංඝයාට මේ මේ දේ නො දෙවූ, ඔබගේ තොරතුරු අසා රජවරු හෝ රාජමහාමාත්‍යවරු හෝ සතුටු නොවෙත්. මෙහිදී දැන් මේ මේ දේ කරවූ යයි උදුලු පැසවල් ගෙන්වා ගෙන පහල ජල මාර්ගයන්හි කළ යුතු කෘත්‍යයන් කරවා වී වැනි ධාන්‍ය වර්ග හා මුං, මෑ වැනි ධාන්‍ය වර්ග ද විහාරයට ගෙන්වා ගෙන (එසේ) පැමිණියවුන් තමට උපකාරී වන බව සංඝයාට සැල කරයි. සංඝයා ද මේ බාලයා බොහෝ උපකාර කරයි. මොහුට සියයක් හෝ දෙසියයක් දෙවයි. මෙසේ හේ තෙමේ ඒ ඒ තැනින් සහ සතු දෙයින් වැඩෙන්නේ බාහිර වූ විසි එක් වැදූරුම් නුසුදුසු දිවි පෙවෙන් හා බැඳුනේ ආර්ය මාර්ගයට බැස සමාධි නමැති පහුණෙහි හිඳ නිවන නමැති සයුරට පැමණීමට නො හැකි වෙයි.

වැටුණ තැනම වැල්ලෙහි එරි දිරාපත් රුකක් මෙන් අලස වූ, අධික ලෙස අනුභව කරන්නාවූ, පුද්ගලයා පිළිබඳව (මෙසේ) දන යුතුය. (කෙසේ ද යත්) ආමිසය කෙරෙහි නෙන් යොමා සිටින, (ආහාර ආදී) ප්‍රත්‍යයන් කෙරෙහි ලොල් වූ. ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන් කෙරෙහි පැවැත්විය යුතු වත් හැර දූමු, උපදෙස් ඇසීම. (දැන ගැනීම පිණිස) ප්‍රශ්න කිරීම, හා නුවණින් මෙනෙහි කිරීම අත්හළ මෙබඳු පුද්ගලයා සඳහා පංච නිවරණයන් අදහස් කරමින්

මෙසේ කියන්න. "එම්බා සගයෙනි. කවරකු වෙතට යමු ද? ඉක්බිති ටීන මිද්ධනෙමේ නැගිට මෙසේ කීය. මේ තැනැත්තේ අසවල් විහාරයෙහි වෙසෙන කම්මැලි පුද්ගලයාය. අසවල් නම ඇති ගමට ගොස් කැඳ, මතුයෙහි කැඳ ද, කැවුම් මතුයෙහි කැවුම් ද, බත් මතුයෙහි බත් ද හිල දමා විහාරයට අවුත් සියලු වත් (පිළිවෙත්) අතහලේ, උපදෙස් ඇසීම්, රහිත වූයේ, යහනට පිවිසෙන්නේ මට අවසරයක් (ඇති) කරන්නේ යයි නොදකින්නෙහි ද? ඉන් පසු කාමච්ඡන්ද නිවරණය නැගිට "ඔබට ඉඩක් ඇති කළ කල්හි මට (ද ඉඩක්) ඇති කරන ලද්දේම වෙයි. දැන්ම නිදා ගෙන කෙළෙස්හි අනුරතියෙන් යුතුවම පිබිඳ කාමයන් පිළිබඳ සිතුවිලි සිතන්නේය" යි කීය. ඉන් පසු ව්‍යාපාද නිවරණය නැගිට "ඔබට ඉඩක් (ඇති) කළ කල්හි මට (ද ඉඩක්) ඇති කරන ලද්දේ ම වෙයි. දැන් ම නිදා ගෙන නැගිට වත් පිළිවෙත් කරනු යයි කියනු ලබන්නේ එම්බා සගයෙනි, මේවිභූ තමන්ගේ කටයුතු නො කොට අප (ගේ කටයුතු) කෙරෙහි යෙදෙන්නේ යයි නත් අයුරු රළු වදන් කියන්නාහු ඇස් විවර කර ගෙන හැසිරෙන්නේ යයි කීය. ඉන් පසු උද්ධව්ව නිවරණය නැගිට ඔබට ඉඩක් (ඇති) කළ කල්හි මට (ද ඉඩක්) ඇති කරන ලද්දේම වෙයි. කුසිත බව වූ කලී කුකුස් බව විසින් ම සිදු කරන ලද්දක් වෙයි. අකැප දෙයෙහි කැපය යන සංඥාව ද, කැප දෙයෙහි අකැපය යන සංඥාව ද උපදවයි" යි කීය. ඉන් පසු විචිකිච්ඡා ව නැගිට "ඔබට ඉඩක් (ඇති) කළ කල්හි මට (ද ඉඩක්) ඇති කරන ලද්දේම වෙයි. මෙසේ වන තැනැත්තේ අට තැන්හි මහා විචිකිච්ඡාවක් උපදවයි" යි කීය. මෙසේ පංච නිවරණයේ වණ්ඩ වූ සුතබ ආදීන් අං සිදුණ මහලු ගවයකු (ඩැහැ ගන්නාක්) මෙන් අලස වූ, අධික ලෙස අනුභව කරන්නා වූ පුද්ගලයා මැඩ පවත්වා (තම ග්‍රහණයට) ගනීත්. ඒ තෙමේ ද ආර්ය මාර්ගය නමැති දිය පහරට බැස සමාදිය නැති පහුරෙහි හිඳිමින් නිවණ නමැති සයුරට පැමිණීමට නො හැක්කේ වෙයි.

ගල් දෙකක් අතරෙහි පිහිටි මුල් ඇතිව සිටියාවූ රුකක් මෙන් දෘෂ්ටියක් (හෙවත් මතයක්) උපදවා ගෙන සිටිනා තැනැත්තේ දිට්ඨිගතිකයා යයි දත යුතුය. තේ තෙමේ වනාහි අරූප භවයෙහි රූපය ඇතැයි ද, අසඤ්ඤී භවයෙහි සිත පවතියයි ද, ලොකෝත්තර මාර්ගය බොහෝ වූ චිත්ත ක්ෂණයන් ඇති තත්වයක් යයිද, (සැඟවී පවත්නා) කෙලෙස් සිතෙන් වෙන්ව පවතියයි ද, සත්වයන් ඒ අනුවම දුවත් යයි ද හැසිරෙත් යයි ද

කියමින් අරිස්ට් මෙන් ද, කණටක සාමණේරයන් මෙන් ද හැසිරෙයි, කේලාම් කියන්නේ ද වෙයි. උපාධ්‍යාය ආදීන් සද්ධිවිහාරික හික්සුන් සමග බිඳුවමින් හැසිරෙයි. ඒ (අයුරින් හැසිරෙන) තැනැත්තේ ද ආර්ය මාර්ගය නමැති දිය පහරට බැස සමාධිය නමැති පහුරෙහි හිදිමින් නිවණ නමැති සයුරට පැමිණීමට නෙහැක්කේ වෙයි.

අවකාශ ඇති තත්හි අහස පුරා පැතිරී විහිදුණ වැල් වලින් බැදී පිහිටි අවුරුදු එකකට හෝ දෙකකට පසුව එන මහ ගං වතුරකින් තෙමෙන වෘක්ෂයකට සමාන ලෙස, මහලු කල පැවිදිව පිටිසර දෙසක වසන්නා වූ සංඝයාගේ දර්ශනය ලැබීම දුර්ලභ වූ ද. ධර්ම ශ්‍රවණය කිරීම දුර්ලභ වූ ද පුද්ගලකු පිළිබඳව සිහියට ගත යුත්තේය. ඇතැම් කෙනෙක් වනාහි මහලු කල පැවිදි ව කීප දිනකින් ප්‍රත්‍යන්ත දේශ උපසම්පදාව ලැබ පස් හවුරුදු කාලයක් ප්‍රාතිමෝක්ෂය ප්‍රගුණ කොට දස වසක දී විනයධර තෙරුන් හමුවෙහි විනය කියවන කල්හි මිරිස් හෝ අරළු කැබැල්ලක් හෝ මුවෙහි තබා විජිති පතින් මුව වසා නිදමින් හිඳගෙන ස්වල්ප මාත්‍රයකින් කරන ලද විනය කර්ම ඇත්තකු බවට පත්වී පා සිවුරු ගෙන පිටිසර දෙසකට යති. එහි මනුෂ්‍යයෝ ඔහුට නමස්කාර කොට හික්ෂුන් දැකීමේ දුර්ලභත්වය නිසා "ස්වාමීනි. මෙහි ම වසනු මැනව" යි විහාරයක් කරවා. මල් ලැබෙන්නාවූ ද, එල ලැබෙන්නාවූ ද රුක් සිටුවා එහිම වාසය කරවත්. ඉක්බිති මහා විහාරය වැනි විහාරයන්ගෙන් බහුශාක වූ හික්ෂුහු "ජන පදයෙහි දී විදර්ශනා ආදිය සිදු කොට පැමිණෙන්නෙමු" යි එහි යති. (එහි නේවා සික වූ) ඒ හික්ෂු තෙමේ (බැහැරින් පැමිණි) ඒ බහුශාක හික්ෂුන් දැක තුටු පහටු වූයේ වත් පිළිවෙත් කොට දෙවන දිනයෙහි (බැහැරින් ආ හික්ෂුන්) රැගෙන පිඬු පිණිස ගමට පිවිස "අසවල් තෙරණුවෝ සුත්‍ර පිටක ධාරී වෙති, අසවල් තෙරණුවෝ අභිධර්ම පිටක ධාරී වෙති. අසවල් තෙරණුවෝ විනය පිටක ධාරී වෙති. අසවල් තෙරණුවෝ ත්‍රිපිටකධාරී වෙති, මෙවැනි තෙරවරුන් කවරදාක ලබන්නහු ද? ධර්ම ශ්‍රවණය කරවී. යයි කියයි. උච්ඡුවෝ ධර්ම ශ්‍රවණය කරන්නෙමු යයි විහාරයට යන මඟ පිරිසිඳු කොට ගිතෙල් හා තෙල් ආදිය ගෙන මහ තෙරුන් වහන්සේ වෙත එළඹ "ස්වාමීනි, ධර්ම ශ්‍රවණය කරන්නෙමු, ධර්ම කටිකයන් වහන්සේලාගෙන් විවාරනු මැනව" යි කියා ඊලඟ දිනයෙහි පැමිණ දහම් අසත්. නේවාසික ස්ථවිර තෙමේ ආගන්තුක තෙරවරුන්ගේ පා සිවුරු තැන්පත් කොට ඇතුළු ගැබෙහි ම දිවා භාගය ගත

කරයි. දිවා කතිකයා වූ ධර්මපද දේශක තෙමේ (දෙසුම) ඇරඹුයේ කළයෙන් ජලය පිට කරන්නාක් මෙන් දහම් පද දෙසන නැගී සිටියේය. ඒ නේවාසික හික්ෂු) තෙමේ එය ද නොදනි යි. රාත්‍රියෙහි දේශනා කොටනො නැගීසිටියේය. එය ද (නේවාසික) හික්ෂු තෙමේ නොදනියි. අළුයම දේශක ස්ථවිර තෙමේ ව(ද) දේශනා කොට නැගී සිටියේය. (නේවාසික) හික්ෂු තෙමේ එය ද නොදනියි. (හෙ තෙම) උදසන ම නැගිට මුව දොවා තෙරුන්ගේ පා සිවුරු භාර දී පිඬු පිණිස ගමන් ගත්තේ මහ තෙරුන්ගෙන් (මෙසේ) ඇසීය. "ස්වාමීනි, දහවල් දේශක තෙමේ කවර නම් සුත්‍රයක් කීවේද? රාත්‍රී දේශක තෙමේ කවර නම් ධර්ම කථාවක් කීවේද? උදසන දේශක තෙමේ කුමන ජාතකයක් නම් කීවේද? ස්කන්ධයෝ නම් කෙතෙක්ද? ධාතුහු නම් කෙතෙක් ද? ආයතන නම් කෙතෙක් ද? මෙසේ වර්ෂ එකක් දෙකක් ඉක්ම ගිය පසු හික්ෂුන් දැකීම ද දහම් ඇසීම ද ලබන තැනැත්තා වනාහි ගංවතුර ආ කල්හි තෙමුණ තැනැත්තා මෙන් වන්නේවෙයි. හේ තෙමේ මෙසේ සංඝ දර්ශනයෙන් ද, ධර්ම ශ්‍රවණයෙන් ද ඉවත් වී ඇත පෙදෙස් හි වෙසෙනුයේ ආර්ය මාරගයට බැස සමාධිය නමැති පහුරෙහි හිඳිමින් නිවණ නමැති සයුරට පැමිණීමට නො හැක්කේ වෙයි.

ගත මැද කුඩා දිවයිනෙක හටගත් මෘදු වූ රුකක් මෙන් මිහිරි සරින් දෙසන තැනැත්තකු ගැන දත යුතුය. (එබඳු අයකු ගැන තොරතුරු දක්වනු ලැබේ) හේ තෙමේ දූතගත යුතු වූ වෙස්සන්තර ආදී ප්‍රසිද්ධ ජාතකයන් උගෙන දුර්ලභ වූ හික්ෂු දර්ශනය ප්‍රත්‍යන්තයට ගෙන ගොස් එහිදී ධර්ම කථාවෙන් පැහැදුණ හදවතින් යුත් මිනිසුන් විසින් උවටැන් කරනු ලබන්නේ තමා උදෙසා කළ මල්පල යුත් රුක් ඇති. නන්දන වනය සේ මනහර වූ විහාරයෙහි වාසය කරයි. ඉක්බිති එ (ම ප්‍රදේශයෙ) හි වගකිවයුතු හික්ෂුහු ඒ පුවත අසන "අසුවලා වනාහි මෙසේ උපස්ථායකයන් කෙරෙහි බැඳුණ සිත් ඇතිව වාසය කරයි, පණ්ඩිත වූ හික්ෂුව බුද්ධ වචනය ඉගෙනීමට හෝ කමටහන් මෙනෙහි කිරීමට හෝ සමත් වෙයි, ඔහු ගෙන්වා ගෙන ඔහු සමග අසුවල් තෙරුන් සමපයෙහි දහම් උගනිමු. අසුවල් තෙරුන් සමීපයෙහි කමටහන් උගනිමු" යයි එහි යනි. හෙතෙම ඒ (පැමිණි) හික්ෂුන්හට වත් සපයන, සවස් චේලෙහි විහාර චාරිකාවෙහි නික්මුණ ඔවුන් විසින් "ඇවැත්නි. මේ වෛතෘය ඔබ විසින් කරවන ලද්දේදැයි" විමසනු ලැබුයේ "එසේය ස්වාමීනි" යයි කියයි. "මේ බෝධිය. මේ මණ්ඩපය. මේ

උපෝසථාගාරය. මේ ගිනිහල්ගෙය. මේ සක්මන් මලුව (ආදිය) ඔබ විසින් කරවන ලද්දේ ද? මේ ගස් සිටුවා ඔබ විසින් නන්දන වනය මෙන් මනරම් වූ විහාරයක් කරවන ලද්දේ ද" යි ද විමසූහ. "එසේය ස්වාමීනි" යි පිළිතුරු දුන්නේය. ඒ (භික්ෂු) තෙමේ සවස් කාලයෙහි තෙරවරුන් හට උවටැන් පිණිස ගොස් වැඳ "ස්වාමීනි, කුමක් හෙයින් (මෙහි) පැමිණියාහුද" යි විචාරයි. "ඇවැත්නි, ඔබ කැඳවා ගෙන ගොස් අසවල් තෙරුන්ගේ සම්පයෙහි කමටහන් උගෙන, අසවල් නම් අරණෙහි එක්ව මහණ දම් කරන්නෙමු යන මේ කරුණෙන් පැමිණියෙමු" යි පිළිතුරු දුන්හ. "යහපති ස්වාමීනි, ඔබ වහන්සේ නම් මාගේ යහපත සඳහා ම පැමිණියහු ය, මම ද බොහෝ කල් වාසය නිසා මෙහි උකටලී වෙමි, යම්, පා සිවුරු ගණිමි ස්වාමීනි" යි කීය. ඇවැත්නි, ලාබාල සාමනේරවරු මගදී වෙහෙසට පත්වෙති, (ඒ නිසා) අද නැවති හෙට දිවා අහරින් පසු යන්නෙමු " යයි (ආගන්තුක භික්ෂුහු කීහ) "යහපති ස්වාමීනි" යි කියන දෙවන දිනයෙහි ඒ භික්ෂුන් සමග පිඬු පිණිස පිවිසෙයි. ගම් වැසියෝ අපගේ ආර්යයන් වහන්සේ බොහෝ වූ ආගන්තුක භික්ෂුන් රැගෙන පැමිණියහ." යි අසුන් පණවා කැඳ බිමට දී, සුවසේ හිඳ දහම් කථා අසා අහර පිළිගත්වහි. (ආගන්තුක) ස්ථවිර වරු " ඇවැත්නි, ඔබ අනුමෝදනා කොට පිටත් වන්න, අපි පැන් පහසුව ඇති තැනෙක බත් කිසි කරන්නෙමු" යයි (කියා) නික්මෙති. ගම් වැසියෝ අනුමෝදනාව අසා "ස්වාමීනි, (ඒ) තෙර වරහු කවර දෙසකින් පැමිණියෝ ද" යි අසත් " මේ තෙරවරු අප ගේ ආචාර්ය උපාධ්‍යායයෝය, සමාන උපාධ්‍යායයෝය, හිතවත් මිත්‍රයෝ ය. යි කීය. "කුමක් නිසා පැමිණියහු ද? මා කැඳවා ගෙන යනු කැමැත්තෙනි" "ඔබ වහන්සේ වනාහි යනු කැමැත්තහුද?" "එසේය පින්වතුනි" "ස්වාමීනි කුමක් කියන්නහුද? අප විසින් උපෝසථාගාරයක් කරවන ලද්දේ කවරකු හටද? බොදුන් හල්, ගිනිහල් ගෙවල්, ආදිය කරවන ලද්දේ කවරකු හට ද? මංගල අවමංගල වලදී කවරකු වෙතට යන්නෙමු ද යි (ඒ මනුෂ්‍යයෝ කීහ) මහ උවැසියෝ ද එහි ම හිඳ කඳුළු හෙලත්, තරුණ භික්ෂුව "නුඹලා මෙසේ දුක්වන කල්හි මම ගොස් කුමක් කරන්නෙමි ද? තෙරවන් යවන්නෙමි" යි (කියා) විහාරයට යයි. කරන ලද අහර කිසි ඇති, පා සිවුරු ද ගෙන හුන් ස්ථවිරවරු ද ඔහු දකම "ඇවැත්නි, ප්‍රමාද වන්නෙහි ද? දහවල වී තිබේ, යමු" යි කීහ. එසේය ස්වාමීනි, ඔබ වහන්සේ සුවපත් ව සිටින්නාහුය. අසවල් නිවසේ ගඩොල් රැස තිබූ සැටියෙන් ම තිබේ. අසවල් නිවස ආදියේ චිත්‍ර කර්ම රාශියක් ආදී

දේ ඇත. ගියේ වුව ද මාගේ සිතේ නොසන්සුන් බවක් ඇති වන්නේය. ඔබ වහන්සේලා පෙරවුව ගොස් අසවල් විහාරයෙහි සිවුරු සේදීම්. චර්ණ ගැන්වීම් ආදිය කරනු මැනවි. මම එහි පැමිණෙන්නෙමි" යි කීය. ඒ හික්ෂුහු ඔහුගේ ප්‍රමාද වීමෙහි කැමැත්ත දැන ගෙන ඔබ පසුව පැමිණෙන්න" යයි කීයා ඉවත්ව යති. හෙතෙම තෙරවරුනට පසුගමන් කොට නැවතුණේ විහාරයට ම පැමිණ බොජුන් හල් ආදිය බලන්නේ විහාරය සිත් අලවන්නක් බව දක මගේ නො යාමෙන් යහපතක් කර ගත්තේ වෙමි, ඉදින් ගියෙමි නම් කිසියම් ධර්ම කට්ඨ (හික්ෂුවරයෙක්) පැමිණ හැමගේ ම සිත් බිඳ විහාරය තමා සතු කර ගන්නේය, එවිට පසුකලෙක මෙහි පැමිණ මා විසින් ඔහුට පසුව ලැබෙන පිණිඩ පාතය බුද්ධිමත් ජීවත් විය යුතු වන්නේය" යි සිතයි. හෙතෙම පසු කලෙක මෙසේ සිතයි. " (ගියාවු) ඒ හික්ෂුහු වනාහි ගිය තන්හිදී (අංගුත්තර, මජ්ඣිම ආදී) නිකාය එකක් හෝ දෙකක් ද, (ත්‍රිපිටකයෙන්) පිටක එකක් හෝ දෙකක් ද යන ආදී වශයෙන් බුද්ධ වචනය උගෙන අර්ථ කථා වාර්ය වරුන් හෝ විනය ධරයන් වී සිය ගතන් හෝ දහස් ගණන් පිරිවර ඇත්තන් බවට පත් වී හැසිරෙති, යමකු වනාහි මහණ දම් පිරිමට මෙහි පැමිණෙත් නම් ඔවුන් උත්සාහ කරමින්, වැයම් කරමින් සෝවාන් වුවාහු, සකෘදාගාමී වුවාහු, අනාගාමී වුවාහු (නොහොත්) රහත් වුවාහු මහා සත්කාරයෙන් යුතුව පිරිනිවී යෙන්" යයි අසන්නට ලැබේ. (හෙවත් තොරතුරු දැන ගනියි) හෙතෙමේ "ඉදින් මම ද ගියෙමි නම් මට ද මේ සම්පත සිදුවන්නේය. මේ ස්ථානය මුදා හරින්නට නොහැක්කෙමි අනිශ්චිත්ත පිරිහුණෙමි" යනුයි. මේ පුද්ගලයා තමාගේ මෘදු භාවයෙන් ඒ ස්ථානය මුදා නො හරින්නේ ආර්ය මාර්ගයට බැස සමාධිය නමැති පහුරෙහි හිඳ නිවණ නමැති සයුරට පැමිණීමට නො හැක්කෙක් වෙයි.

ගංගා නම් නදියෙහි සරස්ව වැටී වැල්ලෙහි එරී (ඉවුරු දෙක) අතර ඒ දණ්ඩක් මෙන් වී බොහෝ දෙනාට හිත පිණිස හටගත් රුකක් වැනි රථ විනිත, මහා අරියවංස, වන්දෝපම ආදී ප්‍රතිපදා වන්හි එක්තරා ප්‍රතිපදාවක් උගෙන සිටී (එහෙත්) හිත විර්ය ඇති පුද්ගලයකු පිළිබඳව දැන යුත්තේය. (හෙවත් සිතා ගත යුත්තේය) හෙතෙම වූ කලී එම ප්‍රතිපත්තිවලට යෝග්‍ය වූ දහම් උගෙන ප්‍රකෘතියෙන් ම මධුර ස්වර ඇත්තේ සිතුවේ පව්ව ආදියට සමාන වූ විසල් තැනකට ගොස් වෛතාසය, මිදුල වැනි තන්හි වතාවත් ආදිය කරයි. එසේ ඇති කල්හි දහම් අසනු පිණිස ඔහු වෙතට පැමිණෙන

ආගන්තුක බාලයෝ දහම් දෙසන්නැයි කියති. හෙතෙම මනාව උගත්ධර්මය අනු පිළිවෙළින් පෙන්වා දෙසනා කරයි. ඉක්බිති පාංසුකුලික පිණ්ඩ පාතික ආදී ස්ථවිර. තවක, මධ්‍යම යන සියළුම භික්ෂූහු අහෝ සන්පුරුෂයෙකැයි ඔහු පිළිබඳව සතුට වෙති. හේ තෙමේ යම් අයකුට (ගාථාවෙහි) නිදාන මාත්‍රය ද. තවත් යම් අයකුට ගාථාවෙන් අඩක් ද තවත් අයකුට ගාථාවම ද උගන්වන්නේ යකඩ පටියකින් බැඳ ගන්නාක් මෙන් බාල සාමණේරවරුන් හට සංග්‍රහ කොට (තමා කෙරෙහි බඳවා ගෙන) මහ තෙරුන් වෙත එළඹ "ස්වාමීනි, මෙය පුරාණ විහාරයක් වෙයි, මෙහි බිම් ප්‍රමාණය කෙතෙක් වේදැයි" විචාරයි. තෙරුන් වහන්සේ "ඇවැත්නි, කුමක් කියන්නෙහි ද? කර්ස (හෙවත් අඹුණු සතර බැගින් වූ බිම් කොටස්) සුවිසි දහසක් වපසරිය වේ යයි කියති. "ස්වාමීනි, උදුනෙහි ගින්නක් හෝ නො දූල්වෙයි (හෙවත් පිස ගැනීමට කිසිවක් හෝ ආරාමයෙහි නැත) යනුවෙන් කියනු මැනවි "ඇවැත්නි, මහා විහාරවාසී (භික්ෂූ) න් විසින් ලබන ලද මෙය වැනසේ, කිසිවෙක් හෝ රැක නො ගනී" යයි කියයි. "ස්වාමීනි, පැරණි රජුන් විසින් දෙන ලදුව, රහතුන් විසින් පිළිගන්නා ලද දෙය කුමක් නිසා මොව්හු විනාස කරන් දැයි" ඇසීය. "ඇවැත්නි, ඔබ වැනි ධර්ම කථිකයකු විසින්ම) ලබා ගැනීමට (රැක ගැනීමට) හැකිවන්නේය" යි (විහාර වාසී තෙරණුවෝ කීහ) "ස්වාමීනි, මෙසේ නො කියනු මැනවි. අපි ප්‍රතිපත්තිපෙන්වා දෙන ධර්ම කථිකයෝ වෙමු, ඔබ වහන්සේ මා සංඝ සමුහය අතරෙහි අයකු ද. විහාරයෙහි උපස්ථායකයකු ද ලෙස සලකමින් ක්‍රියා කිරීමට කැමති වන්නහුද "යි ඇසීය. කිමෙක්ද ඇවැත්නි, මෙසේ කීම කැප නො වේ, ඔබ වැන්නන් විසින්ම කියනු ලබන කල්හි අපහට උපදන්තය (හෙවත් ලැබෙන්නේය) ය කීය. ඒසේ නම් ස්වාමීනි, ආරාම වාසීන් පැමිණි කල්හි අපට භාර කරනු මැනව, සුදුසු වන් එක් දොරටුවක් ගැන කියන්නෙමි යි කීය. හෙතෙම උද්සන ම ගොස් රැස් වන වේලෙහි සිට ආරාධිත පිරිස පැමිණි කල්හි "උපාසක වරුනි. අසවල් කුඹුරෙහි කොටස කොහිද? අසවල් කුඹුරෙහි කහවණු කොහිද? යන ආදිය කියා කෙනකුගේ අතින් ගෙණ වෙතත් අයකුට අත දෙයි. මෙසේ අනු පිළිවෙළින් ඒ ඒ දෙය ප්‍රතිශෝධනය කරමින් ඒ ඒ අයට දෙමින් යම් සේ කැඳ ගෙණෙන අයද, කැවුම් ගෙණෙන අය ද. බත් ගෙණෙන අය ද. තෙල් මී පැණි. උක් පැණි ආදිය බහාලූ බඳුන් ගෙණෙන ගෙණෙන අයද තමා වෙතටම පැමිණෙත් ද, ඒ අයුරින් කටයුතු කළේය. මුල් විහාරයම එකම සෝසාවක් (බවට පත්) වෙයි. සිල්වත් භික්ෂූහු

කලකිරී ඉවත්ව යයි. ඒ තෙමේ ද ආචාර්ය උපාධ්‍යයන් විසින් අත්හැර දමන ලද අකීකරු පුද්ගලයන් බොහෝ දෙනෙකුට අවවාද දෙමින් විහාරය පුරවයි. ආගන්තුක භික්ෂුහු විහාර දෙරටුවෙහි සිට ම විහාරයෙහි කවරෙක් වෙසෙත් දැයි අසා මෙවන් භික්ෂුන් යයි දැන බැහැර සිටම පිට වී යයි. මේ පුද්ගලයා සසුනෙහි හරහට වැදහොත් (අයකුමෙන් වූ) බැවින් මහජනයාගේ ප්‍රත්‍යයන් සඳහා එළඹියේ ආර්ය මාර්ගයට බැස සමාධිය නමැති පහුරෙහි හිඳිමින් නිවණ නමැති සයුරට පැමිණීමට නො හැක්කේ වෙයි.

හගවන්තං එතදවොච = (නිර්වාණය නම් වූ පර්වතා භයන්තරය" යන අරුත් ඇති "නිබ්බාණ පබ්බාත" යන පදයෙන් නිම වූ දහම් දෙසුම දැන ගෙණ ගැළ පීමෙහි දක්ෂතාවය නිසා එතං කිං නුබො හනෙත = (ස්වාමීනි මෙය කුමක් නම් වෙයිද) ආදී වචන කිය. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහී මෙහි මුලු කාලයෙහි ම සිටියාවූ, ගැළපීමෙහි දක්ෂ වූ භික්ෂුවක් සිටිනු ඇත, හේ මාගෙන් ප්‍රශ්නයක් අසන්නේ යයි සිතා ඔහුටම අවසර ලබා දීම සඳහා මෙ තැන්හිදී දේසනාව නැවැත්වූහ.

දූන් ඔරිමං තීරං = (මෙ තෙර) යන ආදී වූ ක්‍රමයෙන් කියන ලද ආධ්‍යාත්මික ආයතන ආදීන්හි පැමිණීම, නො පැමිණීම ආදිය මෙසේ දත යුතු වේ. "මගේ ඇස ප්‍රසන්නය, මම ස්වල්ප මාත්‍ර වූ ද රූප අරමුණක් අවබෝධ කරගැනීමට හැක්කේ වෙමි," යන මෙය නිසා ඇස ආස්වාදනය කරන්නේ ද අත්ධකාර කපාට ආදියෙන් තසන ලද ඉන්ද්‍රිය ප්‍රසාදය ඇතිමගේ ඇස මහත් වූ රූපාරම්මණයක් හඳුනා ගෙන විස්තර කිරීමට නොහැක්කෙම් යයි දොම්නසට පැමිණෙන්නේ නමුදු ඇස නමැති ආයතනය කරා පැමිණේමය. අතින්තය, දුෂ්ඨය. අනාත්මය යන ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විදර්ශනාවෙන් බලන තැනැත්තේ වනාහී නො පැමිණේම ය. කන් ආදියෙහි දී ද මේ පිළිවෙළම වේ. මනස නම් ආයතනයෙහි වනාහී මගේ මනස මනාපය, කිසිවක් වමකින් නො ගෙණ සියල්ල දකුණකින් ගන්නේ යයි කියා හෝ මනසින් සිතන සිතන ලද මාහට අලාභයක් නම් නැතැයි හෝ මෙසේ ආස්වාදය කරන්නේ නමුදු වැරදි ලෙස සිතන්නහු හට "මගේ මනස දුන් දෙයින් සුළු දෙයක් ගන්නා එක කැයි" මෙසේ දොම්නසක් උපදවන්නේ නමුදු මනායතනය කරා පැමිණේ මය. ප්‍රිය වූ රූපය කෙරෙහි රාගය ද, අප්‍රිය වූ රූපය කෙරෙහි පටිසය (අප්‍රසාදය) ද උපදවමින් රූපායතනය වෙත යන්නේ වෙයි. ශබ්ද

ආයතන ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. නන්දිරාගසෙසනං අධිවචනං = යම් සේ (ජල පහරෙහි) මැද ගිලා බැස පතුලට පැමිණි දූව කඳ සියුම් වැලිතලාවෙන් වැසී යන්නේද, එය නැවත උඩට මතු වීමට නොහැකි වන්නේ ද, එසේම නන්දි රාගයෙන් (හෙවත් රාගික තෘෂ්ණාවෙන්) බැඳුණ පුද්ගලයා සතර අපායෙහි වැටෙනුයේ මහත්වූ දුකකින් පෙළෙයි. හෙතෙම නොයෙක් වර්ෂ දහස් ගණනින්ද නැවත හිස එසවීමට නොහැක්කේ වෙයි. ඒ නිසා "නන්දිරාගසෙසනං අධිවචනං" යයි කියන ලදී.

අසම්මානසෙසනං අධිවචනං - යම් සේ වනාහි භූමි තලයෙහි නැගී සිටිනා දූව කඳක් යටින් ගං දියෙන් ද, උඩින් වැස්සෙන් ද තෙමෙන්නේ අනු ක්‍රමයෙන් දිය සෙවෙලින් වැසී ගියේ මෙය ගලක් ද, කණුවක් ද (යනුවෙන්) කිවයුතු බවට (හෙවත් තේරුම් ගැනීම අපහසු බවට පැමිණේ ද, මෙසේම මමත්වයෙන් නැගී සිටි පුද්ගලයා පාංසු කුලික හික්ෂුන් සිටින තැන දී පාංසු කුලිකයෙක් වෙයි. ධර්ම කථිකයන් සිටින තැනදී ධර්ම කථිකයෙක් ද, කලහ කරුවන් සිටින තැනදී, කලහ කරුවෙක් ද, වෛද්‍යවරුන් සිටින තැන දී වෛද්‍යවරයෙක් ද, කේලාම් කියන්නන් සිටින තැන දී කේලාම් කියන්නෙක් ද වෙයි. හෙතෙම නන්විද නුසුදුසු දිවි පෙවෙන් වලට පැමිණෙන්නේ ඒ ඒ ඇවැත්වලින් වෙලී ගියේ මොහුගේ අභ්‍යන්තරයේ කිසියම් සිලයක් තිබේද, නො තිබේද යනුවෙන් කිවයුතු බවට (හෙවත් සැක සහිත බවට) පැමිණෙයි. ඒ නිසා "අසම්මානසෙසනං අධිවචනං" යි කියන ලදී.

පඤ්චනෙතනං කාම ගුණනං අධිවචනං = යම් සේ වනාහි දිය සුලියෙක්හි වැටුණ දූව කඳෙක් (දිය) තුළදීම ගල් ආදියේ ගැටෙමින් පුන පුනා ගැටෙමින් බිදී සුණු විසුණු වී යන්නේ ද, එසේ ම පංචකාම ගුණය නමැති දිය සුළියෙහි වැටුණ පුද්ගලයා සතර අපායෙහි වධ විඳීම් සා පිපාසා ආදී දුක්වලින් ගැටෙමින් පුන පුනා ගැටෙමින් දිගු කලක් සුණු විසුණු වූ බවට පැමිණෙයි. ඒ නිසා "පඤ්චනෙතනං කාම ගුණනං අධිවචනං" යි කියන ලදී.

දුස්සිලො = සිල් නැති තැනැත්තේ. පාපධම්මො = පහත් ගති පැවතුම් ඇති. අසුචි = අපිරිසිදු සකකසාරසමාවාරො = මේ ක්‍රියාව මොහුගේ යයි හඟිමි, මොහුගේ යයි හිඟිමි යනුවෙන් මෙසේ අනුන් විසින් සැකයෙන් යුතුව සිහි කළ යුතු ආචාර විධි ඇත්තේය, සැකයෙන් යුතුව හෝ අන් අය හට ආචාර

විධි පවත්වන්නේය, යනුවෙන් "සඬක සාර සමා වාරො" යි යෙදේ. කතා බස් කරමින් සිටින මිනිසුන් දෙකුන් දෙනකු දැක තමාගේ දෝෂයක් කියනු ඇතැයි ඔහුට සිතෙයි. එසේ සිතමින් ඔවුන්ගේ හැසිරීම සැකයෙන් යුතුව සිහි කරයි. (ඒ අනුව ම සිතින්) ලුහුබද්දි යන අදහසින් ද "සඬක සාර සමා වාරො" යි යෙදේ. සමණ පටිඤ්ඤා = සලාක (හෙවත් සිට්ටු) ගැනීම ආදියෙහි දී විහාරයෙහි ශ්‍රමණයන් වහන්සේ කෙනෙක් වෙන්දැයි ගණන් ගැනීම ඇරඹීම සඳහා "මම ද ශ්‍රමණයෙක්මී, මම ද ශ්‍රමණයෙක් මිසි ප්‍රතිඥාදෙයි, සලාක (හෙවත් සිට්ටු) ගැනීම ද කරයි. බ්‍රහ්මචාරී පටිඤ්ඤා = සීල සමාදාන පචාරණ ආදියෙහි දී මම ද බ්‍රහ්මචාරී අයෙක්මිසි යන ප්‍රතිඥාවෙන් ඒ ක්‍රියාවට පිවිසෙයි. අනෙකා පූති = වකුගඩු, හෘදයවස්තු ආදිය (ද්‍රව්‍යාත්මකව) කුණුනොවුයේ නමුදු (ශුණාත්මකව) කුණු වූ බැවින් "අනෙකා පූති" යි යෙදේ. අවසසුනො = රාගයෙන් තෙමී ගියේ. කසමුප්පානො = රාගාදී කෙලෙස්වලින් කසල බවට පත්වුයේ.

එතදවොච = ගව ෫෧ ගංතෙරට යොමු කොට පිරිස් කෙළවර සිටි තැනැත්තේ මුලසිට අග තෙක් ශාස්තෘන් වහන්සේගේ දහම් දෙසුම අසා "මේ තෙර ආදී තැන්වලට නො පැමිණීම වුව ද ප්‍රතිපත්ති පිරීමට හැකිවන්නේ යයි ශාස්තෘන් වහන්සේ දේශනා කරති. යම් හෙයකින් මෙසේ (ප්‍රතිපත්ති) පිරීමට හැක්කේ නම් මම (ද) පැවිදිව (ප්‍රතිපත්ති) පුරන්නෙමි" යි සිතා "අහං බො භනෙන යන ආදී මේ වදන් කීය. වච්ඡගඛිනියො = වසු පැටවුන් කෙරෙහි සෙනෙහසින් තන පුඩුවලින් කිරි වැගිරෙන කල්හිවනාහි පැටවුන් කෙරෙහි සෙනෙහසින් තුමුම යන්නෝය. නියසාතෙ හෙව = නික්මවන ලද්දවුන් විසින්ම යන අරුතයි. ගම දෙන්නු නො යවනු ලැබූ කල්හි ගව ගිමියෝ පැමිණ, එක් ගව දෙනක් පෙනෙන්නට නැත, එක් ගොණෙක්, එක් වස්සෙක් පෙනෙන්නට නැත ආදී වශයෙන් ඔබගේ පිටු පසින් ඇවිදිත්. මෙසේ ඔබට අපහසුතා ඇතිවන්නේය. මේ පැවිද්ද වනාහි ණය කරුවකුට නො ලැබේ. ණය නැති අයටම ලැබේ. එසේ වූ පැවිද්දෝ නුවණැත්තන් විසින් බැහැර නො කරන ලදහ, බුද්ධාදී උත්තමයන් විසින් ද වර්ණනා කරන ලදහ. (ඒ පැවිද්දන්) දැකීම පිණිස මෙසේ කීය. නියසාතා = නික්මවන ලද්දාහු මේ සුත්‍රයෙහි සසරෙහි පැවැත්ම හා නිවණ ගැන කියන ලදී.

34-4-3-5

පස් වැන්නෙහි කිමිබ්ලායං = කිමිබ්ල නම් නගරයෙහි සඩ්කිලිටයා = ආචරණය වූ කාලයෙහි පටන් අසඩ්කිලිටයා නම් ආපත්තිය නැත. සඩ්කිලිටයා නම් ඇවත මෙබඳු වේ. උධ්‍යානං පඤ්ඤායනි = (ආපතති ශෝඛනය සඳහා වූ) මානත් පිරිම සිදු කළ පරිවාස කාලයෙන් නැඟී සිටීම දැක්වේ.

34-4-3-6

සය වැන්නෙහි නවං සන්ථාගාරං = අලුත තනවන ලද රැස්වීම් ශාලාවකි. එක්තරා මහා ශාලාවක් යන අදහසයි. යුදයට සුදානම් වන කාලයන්හිදී රජවරු එහි සිට මෙපමණක් ඉදිරියෙන් යනු, මෙපමණක් පසු පසින් ද, මෙපමණක් දෙපසින් ද යනු මෙ පමණක් ඇතුන් පිට නගිනු මෙපමණක් අසුන් පිට ද නගිනු මෙපමණක් රථවල සිටිනු මෙසේ සියල්ල (නියම) කරත්. සීමා නිගමනයන් කරත්. එබැවින් ඒ ස්ථානය "සන්ථාගාර" යයි කියනු ලැබේ. යුදධාන්තය ස්ථානයෙන් පැමිණ යම්තාක් නිවාසයන්හි තෙත් ගොම පිරිබඩ ගැමි ආදිය කරවත්ද, ඒතාක් දෙතුන් දිනක් ඒ රජවරු එහි සන්ථම්භනය (හෙවත් මතස තදකර ගෙන, ශරීරය ද වෙනත් කාර්යයන්ගෙන් වළක්වා ගෙන සිටීම) කරතිය යන අදහසින් සන්ථාගාර යන්න යෙදිණ. ඒ රජවරුන් හට එක්ව ගෙන අර්ථයෙන් අනුශාසනා කරන ගෘහයය යන අදහසින් ද සන්ථාගාර නම් වේ. ඔව්හු ගණ රජවරු වන්නාහ. එබැවින් මතු වූ කාර්යය එක් අයකුගේ මතයකින් ප්‍රතික්ෂේප නොවේ. හැමගේම ඡන්දයද ලබා ගැනීමට සිදු වේ. එබැවින් සියල්ලෝම එහි එක් රැස් වී අනුශාසනා කරත්. ඒ නිසා එක් වී අර්ථයෙන් අනුශාසනා කරන ගෘහයය යන අදහසින් ද සන්ථාගාර නම් වේ. යම් හෙයකින් වනාහී ඔව්හු එහි එක් රැස් වී මේ කාලයෙහි සී සැමට සුදුසුය. මේ කාලයෙහි වැපිරීමට සුදුසුය යන මේ ආදී පිළිවෙළින් ගෘහ වාසයෙහි කටයුතු සාකච්ඡා කරත්ද, එබැවින් ගෘහ වාසීන්ගේ කුදු මහත් තොරතුරු එහිදී මතු වේය යන අදහසින්ද සන්ථාගාර නම් වේ.

අවිර කාරිතං හොති = උඵ ගඬොල් වැඩ. සුණු පිරියම් වැඩ. සිතුවම් වැඩ ඇ විසින් සුසැදි දෙව් විමනක් සේ අලුතින් නිම වූ සමණෝනවා = යම් හෙයකින් ගෘහ වස්තු අරක් ගන්නා කල්හි ම දේවතාවෝ තමාගේ වාසස්ථානය (වෙන් කර) ගනිත් ද එබැවින් දෙවියකු විසින් හෝ යනුවෙන් නො කියා "ග්‍රමණයකු විසින් හෝ බ්‍රාහ්මණයකු විසින් හෝ කවරකු විසින් හෝ මනුෂ්‍ය වුවකු විසින් යයි කියන ලදී. යෙන භගවා තෙනුපසංඝාමිංසු = රැස් වීම් ශාලාව නිමවන ලද්දී අසා "යමු එය බලන්නෙමු" යයි ගොස් දොර කොටුවේ පටන් සියල්ල බලා මේ රැස් වීම් ශාලාව අතිශයින් මනහරය, සශ්‍රීකවත්ය, කවරකු විසින් මුලින් ම පරිභෝග කරන ලද්දේ නම් අපට දිගු කලක් හිතසුව පිණිස පවත්නේ දැයි සිතා අපගේ ශ්‍රේෂ්ඨ ඥාතිවරයාට පළමුව දිය යුත්තේ වුවද ශාස්තෘහු ම සුදුසුය, දිය යුතු අයකු වශයෙන් ද දීමට ශාස්තෘහුම සුදුසුය. එබැවින් පළමු ව ශාස්තෘන් ලවා පරිභෝග කරවන්නෙමු. හික්ෂු සංඝයා ගේ පැමිණීම සලස්වන්නෙමු, හික්ෂු සංඝයාගේ පැමිණීමෙහිදී තෙවළා බුදුවදන් පැමිණියේම වන්නේ ය, ශාස්තෘන් වහන්සේ ලවා තුන් යම් රැය අපහට දහම් කරා කියවා ගන්නෙමු. එසේ අපට දිගු කලක් හිත සුව පිණිස පවතින්නේ යයි සනිටුහන් කොට (ශාස්තෘන් වහන්සේ වෙත) පැමිණියහ. යෙන නවං සඤ්ඣාගාරං තෙනුපසංඝාමිංසු ඵදවස වනාහි සඤ්ඣාගාරය රාජකියන්ගේ දක්ම පිණිස කිසියම් අයුරකින් සැරසූ දෙව් විමනක් සේ සුසැදුණේ වෙයි. මනාව පිළිදගුම් කරන ලද්දේ වෙයි. බුදුරදුනට සුදුසු සේ සකස් කොට (අසුන) නො පණවන ලදී. බුදුහු වනාහි ආරණ්‍යයන් පිළිබඳ අදහස් ඇත්තාහුය, ආරණ්‍යයන් ප්‍රිය කරන්නාහුය, ඇතුළු ගමෙහි වසනුවෝ හෝ මනා වසනුවෝ විය හැක. එබැවින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සිත දැන ගෙනම අසුන් පණවන්නෙමුයි සිතා ඒ අනුව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා එළඹියහ. දූන් වනාහි කැමැත්ත ලබා ගෙන (අසුන්) පණවනු කැමැත්තෝ සඤ්ඣාගාරය වෙත පැමිණියහ.

සංඛසඤ්ඣං සඤ්ඣාගාරං සඤ්ඣිකා = යම් සේ මුලුමනින්ම පැතිරී ගියේ වේද එසේ අතුරා සියල්ලට පළමුව සියලු මංගල කටයුතුවලදී ගොම ඇතිල්ලීම නම් සුදුසු යයි කියා, සුදෙන් පිරියම් කරන ලද්දාවූ භූමිය අමුගොම වලින් පිය දමමවා පිරිසිදු බව දැන, යම් සේ පැහැණ නැතෙක පද සලකුණ පෙන්නේද, මෙසේ (කොකුම් යවන පුෂ්ප, තුවරලා, තුරුක් තෙල් යන) සිවු දෑ ගඳ ආලේප කරවා, ඒ මතුයෙහි නොයෙක් වර්ණකාරකයන්ගෙන් සාදා ගත්

සාරය අතුරා. ඒ මතුයෙහි පුළුල් පලස් දමා, ඇතුන් පිට දමන ඇතිරිලි, අසුන පිට දමන ඇතිරිලි, සිංහ රූප යෙදූ ඇතිරිලි, ව්‍යාසු රූප යෙදූ ඇතිරිලි, රත්වත් ඇතිරිලි, සුර්ය ලාංඡන සහිත ඇතිරිලි, විවිත්‍ය ඇතිරිලි ආදී නා නා වර්ණයන්ගෙන් යුත් ඇතිරිලි වලින් ඇතිරිය යුතු හැම ඉඩ කඩක්ම ඇතිරවුන. එබැවින් "සබ්බ සන්ධරං සන්ධාරං සන්ධරික්ඛා" (හෙවත් සකල විධ ඇතිරිලිවලින් සන්ධාරය අතුරවා) යයි කියන ලදී.

ආසනානි = මැද ස්ථානයෙහි මංගල ස්තම්භය (හෙවත් මැද පිහිටි ප්‍රධාන කණුව) අසල ඉතා චටිනා බුද්ධාසනය පණවා ඒ ඒ තන්හි යම් යම් මෘදු වූ ද, මනරම් වූ ද ඇතිරිලි වේ නම් ඒවා අතුරා දෙපසෙහි රත්පැහැති, සිත් ගන්නා පෙනුම ඇති කොට්ට තබා, මතුයෙහි රත්තරු රිදී තරුවලින් විසිතුරු වියන් බැඳ, ගඳ දම්, මල් දම් හා වස්ත්‍ර දාම ආදියෙන් අලංකාර කොට අවටින් දොළොස් රියන් තන්හි මල් දල් කරවා තිස් රියන් පමණ තැන් මල් තිරවලින් වට කරවා බටහිර බිත්තිය අසලින් හික්ෂු සංඝයාට පලඟ පුටු, හාන්සි පුටු හා නිරාවරණ පුටු ද පණවා මතුයෙහි සුදු ඇතිරිලි අතුරා, පෙරදිග බිත්තිය අසලින් තමාගේ පුළුල් පලස අතුරවා හංස ලෝම ආදියෙන් පිරුණ කොට්ට තැබිබවුන. මෙසේ වෙහෙසට පත් නොවී මුලු රැයෙහිම දහම් අසන්නෙමු ය යන මේ (කරුණ) සඳහා "ආසනානි පඤ්ඤා පෙත්වා" (හෙවත් අසුන් පණවා) යි කියන ලදී උදක මණිකං = මහා දිය සැළිය. පතිට්ඨා පෙත්වා = මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ද, හික්ෂු සංඝයා ද කැමති පරිදි අත් සෝදත්වා, පාද හෝ මුඛය හෝ සෝදත්වා යයි ඒ ඒ තන්හි නිල් පැහැති දිය පුරවා සුවඳ පිණිස නොයෙක් මල් ද, ජලය සඳහා වූ සුවඳ සුණු ද බහා කෙසෙල් පතින් වසා (දිය සැළි) තැබිබවුන. මේ බව දැක්වීම සඳහා "පතිට්ඨා පෙත්වා" (පිහිටුවා) යයි කියන ලදී.

තෙලප්පදීපං ආරොපෙත්වා = රිදීරන් ආදියෙන් කළ පන්දම්හි ද, යෝනක දේශීයයන්ගේ රූපවැනි කුඩා රූපවල අත්හි තබන ලද රන් රිදී ආදියෙන් කළ බඳුන්හි ද තෙල් පහන් දල්වා යන අරුතයි.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කම්භසු = මෙහි වනාහි ඒ ශාක්‍ය වංශික රජවරු හුදෙක් සන්ධාරයම පමණක් නොව යොදුන් ගණන් කපිල වාස්තුවෙහි

නගර විවිත් ද හමදවා කොඩි ඔසවා නිවාස දොරටුවල පුත් කලස් ද කෙසෙල් ගස් ද තබවා මුළු නුවරම පහන් සහ මල් ආදියෙන් විසුරුවන ලද තාරකා ඇති තැනක් මෙන් කොට "කිරි බොන දරුවන් හට කිරි පොවනු, බාල දරුවන් හට සැහැල්ලු ආහාර දී නිදි කරවනු, මහත් සේ ශබ්ද නොකරනු, අද එක් රැස්කයක් ශාස්තෘන් වහන්සේ ඇතුළු ගමෙහි වසන්නෝය. බුදුවරු නම් ස්වල්පවූ ශබ්දයට (නිහඩතාවයට) කැමැත්තෝ වෙති" යි බෙර හසුරුවා තුමු පන්දම් රැගෙන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් තැනෙකද එහි පැමිණියහ.

අඵබො හගවා නිවාසෙත්වා පත්තවිවර මාදාය සද්ධං හික්ඛු සංඝෙසන යෙන නවං සජාගාරං තෙනුපසංඛම්ති යසංදානි හතෙන හගවා කාලං මඤ්ඤති = මෙසේ වනාහි (දන් වැඩම කිරීමට සුදුසු කලැයි) කල් දන් වූ විට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ලාකඩ රසයෙන් තෙමු රත්කොබෝලිල මල් පැහැය ගත් රතු පැහැ අඳනය, කතුරකින් පියුම් පහක් කපා වෙන් කළ විට පෙනෙනා සේම (බුදු සිරුරෙහි ඉහළ පහළ වෙනස දිස්වන අයුරින්) නාතිය දෙදණ යන ත්‍රිමණ්ඩලය වැසෙන සේ හැඳ, රන් හවිසියකින් තෙළුම් මල් මිටියක් වට කරනු මෙන් විදුලියෙහි ශෝභාව දැරූ බඳපටිය බැඳ රන් පැහැ කම්බිලියකින් රිදී කුළක් වෙළනු මෙන් ද මලින් සැරසූ සියක් රියන් උසැති රන් කණුවෙකිහි පබළු දැලක් දවටනු මෙන් ද, රන් පැහැ වෛතාසයෙක රතු කම්බිලියෙන් කළ ආවරණයක් යොදන මෙන් ද, ගමන් කරන පුත් සඳ රන් වලායෙකින් වැසෙනු මෙන් ද, කසුන් පව්වක් මතුයෙහි මනාව පැසුණු ලාකඩ රස ඉසිනු මෙන් ද, සිත් කුළු පව්වෙහි මතු පිට විදුලි දහරින් වට කරනු මෙන් ද, සක්වළ සුනෙර, යුගඳුරු පව් හා මහ පොළව සොලවා (අනට) ගත්, නුගපලවත් රතු උතුම් පටුල පොරවා ගඳ කිළිඳොරින් නික්මුණ සේක, (එසේ නික්මීම) රන්වන් ගල් ලෙණකින් සිංහයකුගේ නික්මීම මෙන්ද, උදය පර්වත මස්තකයෙන් වන්ද්‍යාගේ නික්මීම මෙන් ද වූයේ ය. එසේ නික්මුණ උන්වහන්සේ ගඳ කිළිය අබිමුවෙහි සිටියේක. ඉක්බිති උන්වහන්සේගේ සිරුරින් වළාකුළු මුවින් නික්මෙන විදුලි දහර කලාපමෙන් රැස් නික්මී අරමෙහි වෘක්ෂයන් රන්වන් දිය දහර වත් කිරීමෙන් රන් පැහැ වූ කොල, මල්, පල, විට මෙන් (රන් පැහැ) කළේය. එවිටම තම පා සිවුරු ගෙන (පැමිණි) මහසගන බුදු රජුන් පිරිවරා ගත්හ.

බුදුරදුන් පිරිවරා සිටි ඒ හික්ෂුහු මෙබඳු වූහ. (කෙබඳුද යත්) අල්පේච්ඡ සන්තුෂ්ට වූහ. අතිශය විවේකයට පත් වූහ, අන් අය හා නිතර ඇසුරෙන් වෙන්වූහ. ඇරඹූ චිරයය ඇත්තෝ වූහ. (ධර්මය, අවවාද, උපදෙස් ආදිය) කියන්නෝ වූහ, කී දේ ඉවසන්නෝ වූහ, වැරද්දට වෝදනා කරන්නෝ වූහ, පව ගරහන්නෝ වූහ. සිල්වත් වූහ, සමාධි සම්පන්න වූහ, ප්‍රඥා සම්පන්න වූහ. විමුක්ති හා විමුක්තිඥාන දර්ශන සම්පන්න වූහ. ඒ හික්ෂුන් විසින් පිරිවරන ලද භාග්‍යවත්තු රක්තවර්ණ කම් බිලියකින් වට කරනු ලැබූ රත්රන් කඳක් මෙන් ද, රත් පියුම් රැසක් මැදට පැමිණි ස්වර්ණමය ප්‍රාසාදයක් මෙන් ද විරාජ මාන වූහ. දුරු කළ දෝෂයන් ඇති, බිඳහළ කෙලෙස් ඇති, ලිහන ලද (කෙළෙස්) ගැට ඇති. සිඳින ලද බැඳුම් ඇති කුලයෙහි හෝ සමුහයා කෙරෙහි හෝ නො ඇලුනා වූ ශාරීරාපුත්‍ර. මෞද්ගලායන ආදී මහ තෙරවරු මේස වර්ණ වූ පාංශුකුල විවරයන් පොරවා නිලවර්ණ මාණික්‍යමය සන්නාහයෙන් සන්නද්ධ වූ මහා හස්තීන් මෙන් ශාස්තෘන් වහන්සේ පිරිවරා ගත්හ.

මෙසේ භාගවතුන් වහන්සේ තුමු පහ වූ රාග ඇත්තාහු චිත්තරාගීන් විසින් පිරිවරනා ලදහ. පහ වූ ද්වේෂ ඇත්තාහු චිත්ත ද්වේෂීන් විසින් පිරිවරනා ලදහ. පහ වූ මෝහය ඇත්තාහු චිත්ත මෝහීන් විසින් පිරිවරනා ලදහ. පහවූ මෝහය ඇත්තාහු චිත්ත මෝහීන් විසින් පිරිවරන ලදහ. තෘෂ්ණා රහිත වුවාහු නික්ලේශීන් විසින් පිරිවරණා ලදහ. සමාක් සම්බුද්ධ වුවාහු බහුශ්‍රුත ප්‍රබුද්ධයන් විසින් පිරිවරනා ලදහ. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බබරුන් විසින් පිරිවරන ලද මල් රේණු මෙන් ද, මල් රේණු විසින් පිරිවරන ලද මල් කෙමිය මෙන් ද. අට දහසක් ඇතුන් විසින් පිරිවරන ලද ෂඩ්දන්ත නම් හස්ති රාජයා මෙන් ද, අනු දහසක් හංසයන් විසින් පිරිවරන ලද ධුතරාෂ්ට්‍ර නම් හංස රාජයා මෙන්ද, සේනාංකයන් විසින් පිරිවරණ ලද චක්‍රවර්ති රාජයා මෙන්ද. දේව ගණයා විසින් පිරිවරන ලද ශක්‍ර දිව්‍ය රාජයා මෙන්ද. බ්‍රහ්ම ගණයා විසින් පිරිවරන ලද භාරිත නම් මහා බ්‍රාහ්මයා මෙන් ද, තරුගණයා විසින් පිරි වරන ලද පූර්ණ චන්ද්‍රයා මෙන් ද අසමාන වූ බුද්ධ වේශයෙන් ද. අපරිමිත වූ බුද්ධ විලාශයෙන් ද (යුතු) කිඹුල්වතට යන්නාවූ මාර්ගයට පිළිපත් සේක.

ඉක්බිති උන්වහන්සේගේ පෙර පස කයෙන් රන්වන් රැස් නැගී අසුරියන් තැන්හි පැතිර ගත්තේය. අපර පස කයෙන් ද, වමනින් හා දකුණතින් ද රන්වන් රැස් නැගී අසු අසුරියන් තැන්හි පැතිර ගත්තේය. මුදුනෙහි කේශාන්තයෙහි සිට සියළුම කේශ කුපයන්ගෙන්, මයුර ගෙළෙහි මෙන් (නිල්) වණින් යුක් රැස් නැගී ගුවන් තලයෙහි අසුරියන් තැන්හි පැතිර ගත්තේය. යටි පතුල් තලවලින් පබළුවන් රැස් නැගී ඝන පොළවෙහි අසුරියන් තැන්හි පැතිර ගත්තේය. මෙසේ හාත් පසින් අසුරියන් තැන්හි, බබළන්නාවූ ද, ලෙල දෙන්නාවූ ද, සවණක් බුදු රැස් රන්වන් මිටැති පන්දම් වලින් නික්ම ගුවනට වදින ආලෝක ධාරාවක් මෙන් ද, සතර මහ දිවයිනේ මහා මේඝ කුටයෙන් නික්මුණ විදුලිය මෙන්ද ඔබ්බෙනාබ දිවිය, සකල දිශාවෝම රන්වන් සපු මල්වලින් විසුරුවනු ලබන්නාක්හු මෙන් ද, රන් කලසින් නික්ම වූ රන්දිය දහරින් තෙමනු ලබන්නාක් හු මෙන්ද, දිග හළ රන්පටින් වට කරන ලද්දාක්හු මෙන්ද, වේරම්භ වාතයෙන් ගසා ගෙනගිය කැල හා කිණිහිරිය මල් සුණුවලින් විසුරුවන ලද්දාක්හු මෙන් ද ප්‍රභාවන් වූහ.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අසුවක් වූ අනුවාසඥජනයන්ගේ ප්‍රභාවයෙන් ද, දෙතිසක් වූ උන්තම ලක්ෂණයන් ගෙන් ද බබළන්නාවූ සිරුර තරු පිරුණ ගුවන් තලය මෙන් ද, පිපි ගිය පියුම් වනයක් මෙන් ද, මුලුමනින්ම පිපි ගිය මල් ඇති සියක් යොදුන් වූ පරසතු රුක මෙන් ද, පිළිවෙලින් තබන ලද දෙතිසක් වන්දයන්ගේ ද, දෙතිසක් සුර්යයන්ගේ ද දෙතිසක් සක්විත්තන්ගේ ද, දෙතිසක් දිව්‍ය රාජයන්ගේ ද, දෙතිසක් මහා බ්‍රහ්මයන්ගේ ද ශෝභාව යටපත් කරනු මෙන් බබළන්නට විය. යම් හෙයකින් දශ පාරමිතා, දශ උපපාරමිතා, දශ පරමාර්ථ පාරමිතා යන මේවායින් මනාව සම්පූර්ණ කරන ලද්දාවූ, සම ත්‍රිංශත් පාරමි තාවන්ගෙන් අලංකාර කරන ලද්දාවූ, සාරාසංඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයක් තුළ දෙන ලද එම දන්, රකින ලද එම සිල්, කරන ලද එම යහපත් දේ (යන මේ සියල්ල) එක් ආත්ම භාවයක් හිදීම ඒ ආත්මයට බැස විපාක දීමට අවස්ථාවක් ලබන ලද්දේද, (ඒ නිසා) අනවකාශ තත්ත්වයකට පත්ව තිබිණැයි (දත යුතුය) නැව් දහසක බඩු එක් නැවකට පටවන කලක් මෙන් ද, ගංගාවන් පස් විස්සකගේ ජල කඳ (එක් ගඟක) බිඳුණ ගං මුව දොරෙහි එකට රැස් වූ කලක් මෙන් ද වූයේය.

මෙම බුද්ධ ශ්‍රියෙන් බබළන්නාවූ ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගේ ඉදිරියෙහි බොහෝ වූ දඬු වැට පහන් දහස් ගණන් එසවුන. එසේ ම පසුපසින්, වම් පසින් හා දකුණු පසින් දැසමත්, සපු, මන සමත්, රතුපුල්, නිලුපුල්, මුනමල්, නික යන මල් ද, නිල පිතෘදී වර්ණවත් සුවඳ සුණු ද විසිර වූයේ චාතුර් මහා ද්විපික මේස කුටයකින් විසුරුවා හළ ජල වර්ෂාවක් මෙනි. පඤ්චාඬ්ගික තුර්ය නාදය ද, බුද්ධ ධම්ම සංඝ (යන රත්නත්‍රයේ) ගුණ පිරුණ ස්තුති සෝෂා ද සියලු දිශාවන්හි පිරී ගියේය.

දිව්‍ය මනුෂ්‍ය, නාග, ගරුඩ, ගාන්ධර්ව, යක්ෂ ආදීන්ගේ තේන්‍රයෝ අමාන ප්‍රාණයකින් මෙන් ප්‍රාණවත් භාවයක් ලැබූහ. මෙතැන සිට (ගාථා) පාද සියයකින් හෝ, පාද දහසකින් හෝ ගමන් වැණුම කීමට වටනේය. මේ එහි ප්‍රධාන කොටසකි.

එවං සබ්බඛින සමපනෙනා කම්පයනෙනා වසුන්ධරං
අහෙය්‍යනෙනා පාණානි යාති ලොක විනායකො

මෙසේ සකලාංග සමුපුර්ණ වූ ලෝකයෙහි විශිෂ්ට නායකයාණන් (වූ තථාගතයන්) වහන්සේ මහ පොළව කම්පා කරවමින් ද, ප්‍රාණින් වෙහෙසට පත් නො කරමින්ද වඩිනා සේක.

දක්ඛිණං පඨමං පාදං උඤ්ඤානෙනා නරාසභා,
ගච්ඡනෙනා සිරි සමපනෙනා සොහනි දිපදුන්තිමො

පළමුව දකුණු පය ඔසවා (පෙරට තබමින්) ගමනෙහි යෙදුණ වූ නරඥෙෂ්ඨ වූ සිරියෙන් සපිරුණ වූ නරෝත්තමයාණෝ ශෝභමාන වන සේක.

ගච්ඡනො බුද්ධසෙට්ඨස්ස හෙට්ඨා පාද තලං මුදු,
සමං සමුදු සතෙ භූමිං රජසානුපලියා ති.

ගමනෙහි යෙදෙන්නා වූ බුද්ධ ශ්‍රේෂ්ඨයාණන්ගේ මාදු වූ යට පතුල සමට භූමිය ස්පර්ශ වන කල්හි දුටිලි නො තැවරෙන්නේ ය.

නින්නං ධානං උන්නමති ගච්ඡන්තෙ ලොක නායකෙ,
උන්නතඤ්ඤා සමං හොති පඨවිව අවෙනනා

ලෝකනායක (සර්වඥ) යන් වහන්සේ වැඩම කරන කල්හි අවේනනික වූ පාථුවිය ද පහත් තැන් ඔසවා තබයි. උස් තැන් වූ කළි සම වෙයි.

පාසාණා සකුරා වෙව කඨලා බාණු කණ්ඩ කා,
සබ්බෙ මග්ගං විවර්ජ්‍යනති ගච්ඡන්තෙ ලොකනායකො.

ලෝක නායක (සර්වඥ) යන් වහන්සේ වඩින කල්හි ගල්, බොරළු, කැබිලිති, කණුවල මුල් හා කටු ආදී සියල්ල මාර්ගයෙන් බැහැර වේ.

නාතිදුරෙ උද්ධරති නාචාසනෙනව නිකුඨං
අසට්ඨ යනො නියාගති උභො ජාත්‍රව ගොඨකෙ.

දෙ දණ ද, දෙ වළලුකර ද වඩාත් දුරින්හෝ වඩාත් ආසන්නයෙන් නො තබයි. එකිනෙක නො ගැටී ඉදිරියට පමුණුවයි.

නාති සීසං පක්කමති සමපන්න වරණො මුනි,
නචාපි සනිකං යාති ගච්ඡමානො සමා හිනො.

සන්සුන්ව ගමනෙහි යෙදෙන්නාවූ, ගමනෙහි මනා පැවතුම් ඇත්තා වූ මුනිතුයන් වහන්සේ අති ශිෂ්‍යයෙක් ගමන් නොකරති, ඉතා සෙමින් ද ගමන් නො කරති.

උද්ධං අධොව නිරියඤ්ඤා දීඝඤ්ඤා විදිසං තථා,
න පෙකම්මානො සො යාති යුක්ත මග්ගංව පෙකති.

උඩ ද, යට ද, සතර ද දිසාවන් හා අනු දිසාවන් ද නොබලමින් උන් වහන්සේ ගමන් කරති. යා යුතු මගම බලන සේක.

නාග විකකනන වාරො සො ගමනෙ සොහනෙ ජනො,
වාරු ගච්ඡති ලොකගො භාසයනො සදෙව කෙ

හස්ති වික්‍රමාන්විත ගමන් ඇත්තාවූ, ලෝකාග්‍ර වූ ඒ ජිනේන්ද්‍රයන් වහන්සේ ගමණෙහිදී ශෝභාවත් වන්නාහ. දෙවියන් සහිත ලෝකයා සතුටු කරවමින් මනෝඥ ලෙස වඩින සේක.

උඵ රාජාව සොහනො වාතුචාරිව කෙසරී,
නොසයනො බහුසතෙන පුරං සෙය්‍යං උපාගමීති.

(ඒ සර්වඥයන් වහන්සේ) වන්ද්‍රයා මෙන් ශෝභමානව, මනා ගමන් ඇති සිංහයකු මෙන්, බොහෝ වූ සත්වයන් සතුටට පත් කරවමින් උතුම් වූ එම පුරයට පැමිණි සේක.

මෙය වනාහි වර්ණනා (වට උචිත) කාලයක් නම් වෙයි. මෙබඳු වූ කාලයන්හිදී බුදුන් වහන්සේගේ උත්තම ශරීරවර්ණනයෙහි හෝ ගුණවර්ණනයෙහි ධර්ම කථිකයකුගේ ශක්තියම ප්‍රමාණවත් වේ. ඉතා කුඩා පදයන්ගෙන් හෝ ගාථා බන්ධන යන්ගෙන් හෝ යම් ප්‍රමාණයක් වර්ණනා කළ හැක්කේ වේද, ඒතාක් කිවයුතු වේ. නුසුදුසු සේ කියන ලද්දේයයි නොකිව යුතු වේ. බුදුවරු වනාහි අප්‍රමාණ ලෙස වර්ණනා කරනු ලැබීමෙහි සුදුසුකම් ඇත්තාහුය. උත්වහන්සේලා ගේ වර්ණනා සම්පූර්ණයෙන් කීමට බුදුවරු වුව ද අසමත් වන්නාහ. සෙසු ජනයා (ගේ හැකියාව) ගැන කියනුම කවරේද?

පහත් සිතැති මහජනයා විසින් සුවඳ දුම්, සුවඳ කුඩු ආදියෙන් පුදනු ලබන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙවැනි ශ්‍රීමත් භාවයකින් අලංකාරවත් ලෙස පිළියෙළ කරන ලද ශාක්‍ය රජුන්ගේ නගරයට පිවිස රැස්වීම් ශාලාවට වැඩි සේක. එසේ හෙයින් "ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හැඳගෙන පා සිවුරු ගෙන භික්ෂු සංඝයා සමග රැස්වීම් ශාලාව යම් තැනෙක්හිද එහි පැමිණි සේක" යයි කියන ලදී.

හගවන්තං යෙව පුරකික්ඛා = භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පෙරටු කොට, එතැනදී

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ භික්ෂුන්ගේ ද, උපාසක වරුන්ගේ ද මධ්‍යයෙහි වැඩහුන් සේක් සුවද ජලයෙන් නහවා දුහුල් පටින් තැනු පිස්නාවකින් පිසදමා රත්සිරියලින් පිරිමැද, රතු කම්බිලියෙන් වෙළන ලදුව, අසුන මත තැබූ රත් පැහැයෙන් යුත් ගණ රත්මය පිළිමයක් මෙන් අතිශයින් බැබළුණාහ. මේ වනාහි මෙම සිදුවීම පිළිබඳව පැරැන්නන්ගේ වර්ණනා මාර්ගයයි.

ගන්‍යවාන මණ්ඩල මාලං නාග වික්කන්තවාරණො,
ඔභාසයනො ලොකගො නිසිදිවරමාසනෙ.

හස්ති වික්‍රමයෙන් යුතුව ගමන් කරන්නාවූ ලෝකාග්‍ර වූ බුදුන් වහන්සේ මණ්ඩලා කාර වූ (හෙවත් රවුම් වූ) ශාලාවට ගොස් උතුම් අස්නෙහි බැබළෙමින් වැඩ හුන් සේක.

තභිං නිසිනො නරදමම සාරථී
දෙවාති දෙවො සතපුඤ්ඤ ලක්ඛණො,
බුද්ධාසනෙ මජ්ඣගනො විරොචති
සුවණ්ණ නෙකං විය පණ්ඩු කම්බලෙ.

එම අස්නෙහි වැඩ හුන්නා වූ, දමනය කළ යුත්තන් දමනය කරන්නාවූ, දෙවියනට දෙවි වූ, සිය ගණන් පින් ලකුණු වලින් යුතුව බුදුන් වහන්සේ කසාවත් කම්බිලියක් මත වූ රත් පළඳනාවක් මෙන් බබළන සේක.

නෙකං ජමබු නදසොච නිකඛිතං පණ්ඩු කම්බලෙ,
විරොචති විතමලො මණි වෙරොචනො යථා.

නික්ලේශී වූ බුදුන් වහන්සේ පඩි පැහැති කම්බිලියක් මත තැබූ, දඹරනින් තැනූ පළඳනාවක් මෙන් ද, මාණික්‍ය මය (යැයි සංකල්පිත) සුර්යයා මෙන් ද බබළන්නාහ.

මහා සාලොච සංචුලො නෙරුරාජාච ලඛ්ඛනො,
සුවණ්ණ යුප සංකාසො පදුමො කොකාසකො යථා,

ජලනෙතා දීප රුකේතාව පබ්බතග්ගෙ යථා සිඛි,
දෙව්‍යානං පාරිච්ඡිකේතාව සබ්බ පුලලො විරොවථාති.

ඒ නික්ලේශී සර්වඥයන් වහන්සේ මනාව පිපුණ මහසල් රුකක් මෙන්ද, අලංකාර කරන ලද මහමෙර මෙන් ද, ස්වර්ණමය කණුවක් මෙන් ද, රත් පැහැ නෙළුම්මලක් මෙන්ද,

බබලන්නා වූ පහන් රුකක් මෙන් ද පර්වත මස්තකයෙක් හි සිටින මොණරකු මෙන් ද, මුලුමනින්ම පිපි ගිය දෙවිලොව පරසතු රුකමෙන්ද බැබළුණ සේක.

කාපිල වත්තුවෙ සකොස බහුදෙවරනිං ධම්මියා කථාය = මෙහි "ධම්ම කථා යනුවෙන් රැස්වීම් ශාලාවෙහි අනුමෝදන් වීමට සම්බන්ධව පැතිරී ගිය කථාවන් දත යුතුය. එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අභස් ගඟ පහලට හරවන්නාක් මෙන් ද, පෘථුවිඕජස ඇද ගන්නක් මෙන්ද, මහ දඹරුක මුදුනෙන් අල්වා ගෙන සොලවන්නාක් මෙන්ද, යොදුනක ප්‍රමාණයේ මීවදයක් වක්‍ර යන්ත්‍රයකින් පිඩනයට පත්කොට මී පැණි පොවන්නාක් මෙන් ද කපිලවස්තු වාසීන් හට හිත යුච්ච එළවන්නාවූ, ප්‍රකීර්ණක ධර්මයක් දේශනා කළහ. (ඒ මෙසේය:-) මහ රජුනි, ආවාසදාන නම් වූ මෙය ඉතා අගනේය. ඔබගේ ආවාසය මා විසින් පරිභෝග කරන ලදී. හික්ෂු සංඝයා විසින්ද පරිභෝග කරන ලදී, මා විසින් ද හික්ෂු සංඝයා විසින් ද පරිභෝග කරන ලද්දේය යනු ධර්ම රත්නය විසින් ද පරිභෝග කරන ලද්දේම වෙයි. මෙසේ ත්‍රිවිධරත්නය විසින් ම පරිභෝග කරන ලද්දේ නම් වෙයි, ආවාස දානයක් දෙනු ලැබූ කල්හි සියලුම දන් දෙන ලද්දේ ම වෙයි, බීම මත පිහිටි කොල අතු සෙවෙණි කළ සාලාවෙක කොල අතු මඩුවක් පිදීමෙහි පවා විපාකය වනාහි සීමා කොට දැක්විය නො හැක්කේය, ආවාස දානයෙහි බලයෙන් හවයෙහි උපන්නනුගේ පවා (මාතෘ) ගර්භ වාසය බාධාවකින් තොරව සිදු වේ. දොළොස් රියන් කාමරයක් මෙන් බාධා රහිත බවක් (හැඟෙන්නේ) වෙයි. "මෙසේ නොයෙක් අයුරින් විසිතුරු වූ බොහෝ ධර්ම කතාවන් කියා (මෙසේ ද කී සේක)

සිතං උණං පටිහන්ති තතො වාළ මිගානිව,
සිරිංසපෙව මකසෙ සිසිරෙවා පි වුට්ඨියො.

ශීත සෘතුවෙහි ද වර්ෂා සෘතුවෙහිද ශීත හා උෂ්ණ ගුණයන් සේ ම වාසල මෘගයන්. සර්පයන්, මදුරුවන් ආදීන් ද වළක්වයි.

තතො වාතාතපො සොරො සඤ්ජා තො පටිහඤ්ඤති,
ලෙණ තුඤ්ඤව සුඛතුඤ්ඤව ක්කායිතුඤ්ඤව විපසසිතුං.

හට ගත්තාවූ වණඩවූ වාතය ද, අවිව ද ආරක්ෂාව පිණිසත් සුවය පිණිසත් ධ්‍යාන පිණිස වන භාවනා පිණිසක් පීඩාවන් ඇති කරයි.

විහාර දානං සංඝස්ස අගං බුද්ධෙහි වණ්ණිතං,
තසමාහි පණ්ඩිතො පොසො සමාස්සං අත්මතතො.

සංඝයාට කරන විහාර දානය උතුම් යයි බුදුන් විසින් වර්ණනා කරන ලදී. ඒ නිසා තුච්ඡාභි පුරුෂයා තම යහපත තකා ඒ කෙරෙහි යොමු වන්නේය.

විහාරෙ කාරයෙ රමෙම වාසයෙත්ථ ඛුස්සුතෙ,
තෙසං අනනඤ්ඤව පාණඤ්ඤව වත්ථසෙනාසනානිව

දදෙය්‍ය උජුහුතෙසු විජ්‍යසනෙනන වෙනසා,
තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙනති සබ්බදුක්ඛා පනුදනං,
යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය පරිනිබ්බාති අනාසවො ති.

රමණීය වූ විහාරයන් කරවන්නේය, ඛුහුලුත තෙරුන් වහන්සේලා එහි වාසය කරවන්නේය, උත්වහන්සේලාට ආහාර පාන ද වස්ත්‍රභා වාසස්ථාන ද (දෙන්නේය) සෘජු පිළිවෙත් ඇති ඒ සංඝයා කෙරෙහි සුපසන් සිතින් දෙන්නේය. ඒ සංඝයා සියළු දුක් නැසීම පිණිස ඔහුට දහම් දෙසන්නාහ. හෙතෙම මෙලොවදීම ඒ ධර්මය අවබෝධ කර ගෙන කෙලෙස් රහිත වූයේ පිරිනිවීමට පත්වන්නේය.

මෙසේ "මෙය ද ආවාසයෙහි අනුසසකි, මෙය ද ආවාසයෙහි අනුසසකි" යනුවෙන් රාත්‍රියෙහි බොහෝ කාලයක් හා අමතරව යාම එක හමාරක් ආවාස ආනිසංසකථා දෙසුහ. එහි මෙම ගාථා ද සංග්‍රහ කිරීමට නැඟුණේය. විසිරී ගිය ධර්ම දේශනා (හෙවත් ප්‍රකීර්ණක දේශනා) වනාහි සංග්‍රහ කිරීමට ඇතුළත් නොවේ.

සන්ධිසංස්ථා යන ආදිය කියන ලද අරුත් ඇත්තේමය. අභික්‍ෂන්‍යනා = යාම දෙකක් ඉක්ම ගියේය. යසසදානි කාලං මඤ්ඤාපං = (යම්බඳුව) ඔබට ගමන සඳහා සුදුසු කාලය සිතියට ගන්න. "(මේ) ඔබට යා යුතු කාලයයි. (ඒ නිසා) යන්න" යයි කියන ලද්දේ වෙයි. කවර නම් හේතුවක් නිසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔවුන් පිටත් කරවූ ද? යත් අනුකම්පාව නිසාය. ඔව්හු සිවු මැලියෝය. තුන් යම් රැය හිඳගෙන කල් යවන්නවුන්ගේ සිරුරෙහි ආබාධ උපදී. හික්ෂු සංඝයා ද ඔවුනට හිඳ ගැණීම සඳහා ස්ථානයෙක අවකාශයක් ලබා ගැනීමට සුදුස්සෝ වෙතියි යන අනුකම්පාවත් යන කරුණු දෙකම හේතුවෙන් (ඔවුන්) පිටත් කරවිය.

විගත ථීන මිද්ධා = එහිදී වනාහි හික්ෂු යාම දෙකක් (හෙවත් රාත්‍රි කාලයෙන් තුනෙන් දෙකොටසක්) සිට ගෙන ද, හිඳගෙන ද, අලස ලෙස කල් ගෙවූහ යි ද, පශ්චිම යාමයෙහි වූ කළි ආහාරය ජීර්ණය වෙතියිද, එය ජීර්ණය වූ බැවින් හික්ෂු සංඝයා පහ වූ ථීන මිද්ධා (හෙවත් අලසබව හා නිදිමත බව) ඇත්තෝ වූ හයි ද යන මෙය (සත්‍ය වූ) කරුණක්නොවේ. බුදුවරුන්ගේ කථා අසන්නාට වනාහි කායික වෛතසික පීඩාවක් නොවන්නේ ය. කයෙහි ද සිතෙහි ද, සැහැල්ලු බව ආදිය උපදී. එබැවින් යාම දෙකෙහි සිට ගෙන ද හිඳගෙන ද ධර්මය ශ්‍රවණය කළ ඒ හික්ෂුන් හට ථීන මිද්ධා චිත්තය රාත්‍රි අවසාන යාමය පැමිනි කල්හි පෙර සේම පැමිණ නොතිබුණේය. එබැවින් "විගත ථීන මිද්ධා" ය කිය.

පිට්ඨි මෙ අභිලාශනි = කුමක් හෙයින් වේදනා සහිත වේද? යත් :- වර්ෂ සයක් තුළ කෙලෙස් නැසීම පිණිස මහත් උත්සාහයෙක යෙදුණ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කායික වේදනා වක් ඇති විය. එහෙයින් උන්වහන්සේගේ පශ්චිම කාල යෙහි, මහලු කල පිටෙහි රුජාවක් හට ගත්තේය. භාග්‍යවත්හු උපන් වේදනාව යටපත් කොට දින එකක්, දෙකක් හෝ සතක් එක්

පළාතෙකිනි හිඳිමට පෙහොසත් වන්නාහ. යන මෙය (සිතිය යුතු) කරුණක් නොවේ. රැස්වීම් ශාලාව සතර ඉරියවුවෙන් පරිභෝග කරනු ලබයි. අත්පා සෝදන තැන සිට ධර්මාසනය දක්වා ගියහ. එතැනදී ගමන නිමවා ධර්මාසනය වෙත පැමිණ මඳක් සිට හිඳගත්හ. ඒ ස්ථානයෙහිදී ගමන නිම විය. යාම දෙකක් ධර්මාසනයෙහි හුන්න. එතැනින් සිට ගෙණ සිටීම නිම විය. දැන් දකුණු පසින් වැතිර සිටි කල්හි සයනය කිරීම සිදුවේයයනුවේ. මෙසේ සිටු ඉරියවුවෙන් පරිභෝග කරනු කැමති වූහ. තෘෂ්ණාව ආදීන් විසින් අල්වා ගනු ලැබූ හෙවත්) උපාදානය කරනු ලැබූ ශරීරය නම් ගිලන් නොවන්නකැයි නො කිව හැක්කේය. එහෙයින් දිගු කාලයක් හිඳගෙන සිටීම නිසා උපන් අල්පවුද වෙහෙස බව (සැලකිල්ලට) ගෙන මෙසේ කීහ.

සඛ්ඛා වීං පඤ්ඤා පෙඤා - රැස්වීම් ශාලාවෙහි වූ කලී එක් පසෙක ඒ රජවරු තිරසතකින් වට කොට, කැප කළ කුඩා යහනක් පණවා කැපවූ ඇඳ ඇතිරිලි අතුරුවා, මතුයෙහි රන්පැහැ තරු, සුවඳ මල් දම් ආදියෙන් සැරසූ වියනක් බැඳ, සුවඳ තෙල් පහන් තැවූහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ ධර්මාසනයෙන් නැගී මඳක් විශ්‍රාම ගනිමින් මෙහි සැතපෙන් නම් යෙහෙකි. මෙ සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සිටු ඉරියවුවෙන්ම පරිභෝග කරන ලද අපගේ මෙම රැස්වීම් ශාලාව බොහෝ කලක් හිත සුව පිණිස වන්නේය. (යි රජ දරුවෝ කීහ) ශාස්තෘහු ද ඒ සඳහාම සගල සිටුර අතුරා එහි සයන කළහ.

උට්ඨාන සඤ්ඤාං මනසි කරිඤා = මෙ පමණ වේලාවක් ඉක්මවා නැගිටින්නෙමි යන වුට්ඨාන සඤ්ඤාව (නැගිටීමේ සිතිය) සිතෙහි තබා එද වනාහී නො නිදමින්ම තෙරුන්ගේ ධර්ම කර්මාවතට ඇනුම් කර දෙමින් (විය) අවසාන පරියායං = අවසාන යන්නට සමානාර්ථවත් වන කෙලෙස් දහරින් පිරුණ යන අරුතයි. **අධිමුඛනි** = කෙලෙස් වෙත යොමු වී එහි ඇලුනේ වෙයි. **ගිජුච්ඡේ වෙයි**. **ව්‍යාපස්නි** = ක්‍රෝධ කිරීම් වශයෙන් දූෂිත වූ සිතක් ඇති වෙයි. **වක්ඛනො** = ඇසක් වන බැවින් මාරෙ = ක්ලේශ මාරයා ද දේව පුත්‍ර මාරයා ද යනු යි. **ඔතාරං** = සිදුර ආරම්භණං = හේතුව, ප්‍රත්‍යය වීම.

තළාගාරං = සේවනය කරන්නා වූ ආයතන තණ පතින් වැසූ ගෙයක් මෙනි. කෙළෙස් ඉපදිය හැකි අරමුණු තණින් කළ ගිනි සුලක් වැනිය. තණ සුල

තැබූ තැබූ තන්හි (ගිනි) අගුරු දැල්වෙන්නාක් මෙන් අරමුණු ඉදිරිපත් වූ කල්හි කෙලෙසුන්ගේ උපත සිදු වේ. එහෙයින් "මාරයා සිදුරක් ලබන්නේමය" යි කියන ලදී. සේවනය නො කරන්නාවූ ආයතන වියළි කාලයෙහි ඝන මැටි පිටු ගල්වන කුළු ගෙයක් මෙන් වේ. කියන ලද ආකාර ඇති අරමුණු තණ සුලක් මෙන් වේ. තණ සුල තැබූ තැබූ තැන නිව් යන්නාක් මෙන් සේවනය නොකරන ආයතනයන්හට අරමුණු ඉදිරිපත් වුවද ක්ලේශ දහනයේ උපතක් සිදු නොවේ. එහෙයින් "මාරයා සිදුරක් නො ලබන්නේම" යයි කියන ලදී.

34-4-3-7

සන්වැන්නෙහි - දුක්ඛධම්මානං = දුක්ඛ හටගන්නා ස්වභාවයන්ගේ ස්කන්ධ පස ඇති කල්හි කැපීම්. හිංසා කිරීම් සිර කිරීම් (චේදන. වධ, බන්ධන) ආදී විවිධ දුක් හට ගනී. එහෙයින්, ඒවා දුක්ඛ හට ගන්නා ස්වභාවයන් බැවින් "දුක්ඛ ධම්මා" යයි කියනු ලැබේ. තථා බො පනස්ස = ඒ ආකාරයෙන් විය හැක්කේය. යථාස්සකාමෙ පස්සනො = යම් අයුරකින් කාමයන් දකින්නාවූ මොහුව යථාවර්තනං = යම් අයුරකින් ගෙන යාම ද, විහරණය ද අවබෝධ කොට ගෙන හැසිරෙන්නහු. අඛාර කාසුපමාකාමා දිට්ඨා භොන්ති = (ඉපදීමට තැනක්) සෙවීම මුල් කොට ඇත්තහුගේ ද, ප්‍රතිසන්ධිය මුල් කොට ඇත්තහුගේද දුක්ඛ වශයෙන් අගුරුවලක් වැනි මහා ගින්නක් යයි දක්නා ලද්දේ වෙයි. කාමයන් සොයන්නන් හට වනාහි නැවකින් මහ සමුද්‍රයට බට එළවකු ගිය මගට හෝ උල් ගසා එල්ලී නැගිය යුතු කඳු මගකට හෝ පිවිසීම වැනි දුක්ඛ උපදී. දෙපසින් රැස් වී යුදයට එළඹීම. පසු බැසීම ආදීවශයෙන් සොයා ගැනීම් (අයිති කරගැනීම්), ප්‍රතික්ෂේප කිරීම් මුල් කොට ඇති කාමයන් පරිභෝග කරන්නවුන් හට කාම පරිභෝග වේතනාව නිසා සහර අපායන්හි දෙන ලද (හෙවත් සිදුවන) ප්‍රතිසන්ධිය මුල් කොට ඇත්තාවූ මහා වේදනා කාරී දුක්ඛ උපදී. මෙසේ දෙවැදූරුම් වූ දුක්ඛයෙන් අගුරු වල උපමා කොට ඇති දුක් දක්නා ලද්දේ වෙයි. දායං = වනය. පුරතොපි කණ්ඩකො = පෙර පසෙහි විදිනු කැමැත්තකු මෙන් ආසන්නයෙහිම පිහිටි කටු ඇති. පඡ්ඡනො = යන ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. යටින් වනාහි පයට පෑගෙන තැන් සමීපයෙහි හෝ පෑගුණ තැන්හිම හෝ ඒ තැනැත්තා කටු ලැහැබකම පිවිසියකු මෙන් වන්නේ ය. මා මං කණ්ඩකො කටු මා නො

විදින්නේ ය යනුවෙන් කවු පිළිබඳව ඇති දැනුම රකිමින්, දෛනික ගිණිවෙසක් සකස් කළ යුතුය. දො = (නුවණින් නොබලන) සිහිය ඉපදීමට අනුවණ බවකි. උපන් පමණින්ම ජීවිතයට සම්බන්ධ වූ කෙලෙස් නිග්‍රහ ලැබිය යුතු වෙයි. මනාව පිහිටීමට නොහැකි වෙයි. ඇස නමැති දොරටුවෙහි රාගාදිය උපන් කල්හි දෙවන ජවන වාරයෙන්ම "මා තුළ කෙලෙස් උපන්නේය" යි දැන තෙවන ජවන වාරයෙහි සංවරවූ ජවනයක් ව ධාවනය වෙයි. නුවණින් බලන තැනැත්තා තුන්වන ජවන වාරයෙහි කෙලෙස්වලට නිග්‍රහ කරන්නේය. මෙය පුද්ගලයෙක් නොවේ. ඇස නමැති දොරටුවෙහි ප්‍රිය වූ අරමුණක් ගැටුණ කල්හි භවාංගය (හෙවත් මුල් සිත) විමසා බලා මෙතෙහි කිරීම් ඇතිවූ කල්හි (කුමන අරමුණක් දැයි) තීරණය කිරීමෙන් අනතුරුව පැමිණි කෙලෙස් ජවන වාරය නවත්වා කුසල් සිතක්ම උපදවයි. ආරම්භ කරන ලද විදර්ශනාව (හෙවත්, ත්‍රි ලක්ෂණ වශයෙන් දැකීම) ඇති. නුවණින් සලකා බලා භාවනාවෙහි යෙදෙන අයට මේ ආනිසංසය වෙයි. අභිනවස්සං පචාරෙයස්සං = සූදින්න තෙරුන්ගේ මෙන්, රටියපාල කුලපුතූගේ ද වැනි කාලයන්හි නවසත් රුවන් ගෙන්වා වචනයෙන් හෝ "අපගේ ධනයෙන් යම් ප්‍රමාණයක් කැමතිවන්නෙහි ද ඒ ප්‍රමාණය ගනුව" යි කියමින් පවරා දෙන්නෝය. අනුදාහනනි = සිරුරෙහි වෙළි පවත්නා බැවින් උණුසුම් දාහයක් උපදවා, දූවෙන බව ඇති කරයි. මතු වූ ධනදිය හෝ සිරුරෙහි ඇලී පහ නොවී පවති යන අදහසයි. යංහි තං ගිණිවෙස විතං = යම් හෙයකින් සිත ආවර්ජනා නො කෙරෙන කල්හි පුද්ගලයාගේ ආවර්ජනා කිරීමක් නම් නැත්තේය. මෙසේ වූ සිතක් නො පවතී. ඒ නිසා මෙසේ කියන ලදී. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි විදර්ශනා බලයම දක්වන ලදී.

34-4-3-8

අට වැන්නෙහි - දස්සනං = මෙය පළමු වන මාර්ගයට තවත් වචනයකි. කෙලෙස් ප්‍රහීන කරන කාර්යය සාධා ගන්නා තැනැත්තා පළමු වරට නිවණ දකී ද, එය පළමු වන මාර්ගයයි. ඒ නිසා "දස්සනං" යයි කියනු ලැබේ. ගෝත්‍රභූ ඥානය යනු (කුමක්දයත් සෝවාන් ආදී) මාර්ගයකට පැමිණීමට කිසිවක් දකීද, දැන වුවද කෙලෙස් නැසීම පිණිස කළ යුතු කාර්යයක් නැති බැවින් "දස්සනං" යයි නො කියනු ලැබේ. අනික් අතට වනාහී (සෝවාන් ආදී) මාර්ග සතර ද දර්ශනයන්ම වන්නේය. එහෙයින් සෝවාන් මාර්ග

ක්ෂණයෙහි දර්ශනයන්ම වන්නේ ය. එහෙයින් සෝවාන් මාර්ග ක්ෂණයෙහි දර්ශනය විසුද්ධ වෙයි. ඵලයට පත්වන ක්ෂණයෙහි විසුද්ධ වී ඇත. සකාදාගාමී, අනාගාමී, අර්හත් යන මාර්ගයන්හට පැමිණෙන ක්ෂණයන්හි දී දර්ශනය විසුද්ධ වෙයි. සෝවාන් ආදී එම ඵලයන් හට පැමිණෙන ක්ෂණයන්හිදී දර්ශනය විසුද්ධ වී ඇත. අන්‍යාභික්ෂුන් මෙසේ කියනු අසා ඒ භික්ෂුව "මම ද දර්ශනය විශෝධනය කොට අර්හත් ඵලයෙහි පිහිටියෙමි වෙමි, දර්ශන විශුද්ධියෙන් හටගත් නිවණ සාක්ෂාත් කොට වාසය කරන අයෙක් වෙමි" යි කියා එම භික්ෂුන් වහන්සේ වෙත පැමිණ මෙය විචාළේය. (ඇස්, කන් ආදී) ස්පර්ශ ආයතනයන් පිළිබඳ කමටහන් වඩන්නකු වූ ඒ භික්ෂුව ස්පර්ශායතන සය වශයෙන් රූප අරූප ධර්මයන් පරිග්‍රහණය (විමසා බැලීම) කොට අර්හත්වයට පැමිණියේය. මෙහි වනාහි පළමු ආයතන පස "රූප" වේ. මන ආයතනය "අරූප" වේ. මෙසේ හෙතෙම තමා විසින් අවබෝධ කරගත් මාර්ගයට කීවේය.

අසනතුට්ඨො - ස්ථානික සංස්කාරයන්හි සිට කියන ලද බැවින් අසනුටු වූයේය. ඔහුට මෙසේ අදහස් මතුවිය" මේ තෙමේ ස්ථානික සංස්කාරයන්හි සිට කථා කළේය. ස්ථානික සංස්කාරයන්හි පිහිටා සිට දර්ශනය පිරිසිදු කරන්නාවූ නිවණට පැමිණීමට හැකිවේද? යනුයි. ඉක්බිති "ඇවැත්නි. දර්ශනය විසුද්ධියට පත් කරන ඔබ තමාම දන්නෙහිද? නැතහොත් එය දන්නාවූ අන් අයෙක් හෝ වෙන්ද" යි ඒ භික්ෂුවගෙන් විචාළේය. "ඇවැත්නි, අසවල් විහාරයන්හි අසවල් නම් ඇති තෙර කෙනෙක් වෙති" යි කිය. හෙතෙමේ ඒ තෙරුන් වෙත ද පැමිණ විචාළේය. මේ උපායෙන් අන්‍යවූ ද තෙරවරුන් ගැණ දැන ගත්තේය. මෙහි ද පඤ්චස්කන්ධ කර්ම ස්ථාන වඩන්නෙක් වී රූපස්කන්ධවශයෙන් රූපය ද, සෙසු ස්කන්ධයන් වශයෙන් නාමයන් ද යනුවෙන් නාම රූප ලෙස වෙන්වී තීරණය කොට අනුක්‍රමයෙන් අර්හත් භාවයට පත්විය. එහෙයින් හේ තෙමේ ද තමා අවබෝධ කරගත් මාර්ගය ම කීවේය. මේ තෙමේ වනාහි මොවුන් හා අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් සම නොවේ, පළමු වැන්නා විසින් ස්ථානික සංස්කාරයන්හි සිට යටකී කරුණු අනුව කියන ලදී. මොහු විසින් කොටස්වශයෙන් බෙදා නො දැක්වෙන (හෙවත් ස්ථානික නොවන) සංස්කාරයන්හි පිහිට සිට කරුණු කියනු ලබන්නේයයි අසනුටු වී ඒ අයුරින්ම එය ප්‍රශ්න කොට, ගියේය. තෙවැන්නා මහා භූතයෙන් පිළිබඳව කමටහන් වඩන්නෙකි. (හෙතෙම)

සතර මහා භූතයන් සැකෙවින් ද, සවිස්තරව ද ග්‍රහණය කොට රහත් බවට පත් විය. එබැවින් හෙතෙමේ ද තමා අවබෝධ කළ මාර්ගය ම කීවේය. මේ තෙමේ වනාහී ඔවුන් නොවුන් හට අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් සම නොවේ. පළමු වැන්නා විසින් සංස්කාරයන් කොටස් කර ඒ මතයෙහි පිහිටා සිට කියන ලදී. දෙවැන්නා විසින් කොටස් කිරීමකින් තොරව කියන ලදී. තෙවැන්නා විසින් බොහෝ කොටස් කර කියන ලද්දී අසතුටු වී ඒ අයුරින්ම ඔහුගෙන් ප්‍රශ්න කොට ගියේය. සිවු වැන්නා (කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර යන) ත්‍රේභූමික වූ කමටහන් වඩන්නෙකි. ඔහුට වනාහී සමව පැවති ධාතුහු වූහ. සිත් ගන්නා සිරුර ශක්තිමත් විය. ඔහුගේ සියළුම කමටහන් ද යහපත් විය. සංස්කාරයෝ අතීත, අනාගත, වර්තමාන වුව ද, කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර වුව ද යහපත් ම වෙති. අයහපත් කමටහනක් නම් නැත්තේය. කාලයන්හි ද පෙරවරු හෝ පස්වරු හෝ වේවා, ප්‍රථම යාමය ආදිය වේවා ඔහුට අයහපත් කාලයක් නම් නැත්තේය. යම් සේ වනාහී සැරිසරන බිමට පැමිණීම මහ ඇතෙක් අතින් (හෙවත් සොඩයෙන්) ගත යුතු දෙය අතින්ම කඩා ගෙන ගනියි ද. පාවලින් පහර දී ගත යුතු දෙය (පා) පහර දී ගනියි ද එසේම සියළු ත්‍රේභූමික ධර්මයන් කලාප (හෙවත් කොටස්) වශයෙන් ගෙන විමසා බලන්නේ රහත් බවට පත් විය. එහෙයින් හේ තෙමේ ද තමා විසින් අවබෝධ කර ගනු ලැබූ මාර්ගයම කීය. මේ තෙමේ වනාහී ඔවුන් හට අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් සම නොවේ. පළමු වැන්නා විසින් සංස්කාරයන් කොටස් කිරීම් සහිතව ඒ මතයෙහි සිට කියන ලදී. දෙවැන්නා විසින් කොටස් කිරීමෙන් තොරව කියන ලදී. නැවත තෙවැන්නා විසින් කොටස් කිරීම් සහිත ව සිට ද. සිවු වැන්නා විසින් කොටස් කිරීම් වශයෙන් තොරවමද කියන ලද්දේ යයි අසතුටට පත් වී "කිම ඇවැත්නි, දර්ශනය විශුද්ධියට පත් කරවන මේ නිවණ ඔබ විසින් තමාගේ ම ධර්ම නාවයකින් අවබෝධ කරගන්නා ලද්දේද? නැතහොත් වෙනත් කිසිවකු විසින් ඔබට කියා දෙන ලද්දේ ද" යි ඔහුගෙන් විචාළේය. "ඇවැත්නි අපි කුමක් දනිමුද? දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ වෙසෙති. අප විසින් මෙය දැන ගන්නා ලද්දේ උන්වහන්සේ නිසාය" යි කීය. හෙතෙම "මේ හික්ෂුහු මගේ අදහස දැන ගෙන කියන්නට නොහැක්කෝ වෙති, මම ද සර්වඥ වූ බුදුන් වහන්සේ ගෙන් ම විමසා සැක නැති කරගත්තෙමි" යි සිතීය. එසේ සිතා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත පැමිණියේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුගේ වදන් අසා "යම් යම් අය විසින් ඔබගේ ප්‍රශ්නවලට පිළිතුරු

කියන ලද්දේද, ඒ සිවු දෙනම ක්ෂණික ශ්‍රවයෝ ය. ඔවුන් විසින් මනා කොට කියන ලදී, ඔබ වනාහී තමා ගේ නො දන්නා, නො පැසුණු බව නිසා එය සලකා නො බැලුවෙහි ය, යනුවෙන් ඔහු වෙහෙසට පත් නො කළහ. ඔහු තුළ වූ අවබෝධ කර ගත හැකිබව දැන තමා පිළිබඳව ගවේෂණය කරවන්නා වූ මේ දහම් දෙසුමෙන්ම ඔහුට අවබෝධ කරවන්නෙමි යි සිතා කිංසුකර (කැලැමල්) උපමාව ගෙන හැර දක්වූහ. එහි වූ කතා වස්තුව දැන මේ අරුත අවබෝධ කර ගත යුත්තේය.

එක්තරා මහා නගරයෙක්හි සකල ග්‍රහ්ඨාරී පන්තින් වූ එක් බ්‍රාහ්මණ වෛද්‍යවරයෙක් වාසය කළේය. එකල්හි නගරයේ පෙර දිග දොරටුවෙන් පිට වන ගමෙහි වැසි එක් පාණඩු රෝගී පුරුෂයෙක් ඔහු වෙත ගොස් ඔහුට වැද සිටියේය. වෛද්‍ය පඩිවරයා ඔහු සමග පිළිසඳර කතා කොට "මිත්‍රය, කුමක් නිසා පැමිණියෙහි ද" යි විචාළේය. "මහතාණනි, රෝගයකින් පීඩා විඳිමි, මට බෙහෙත් කියනු මැනව" යි ඉල්ලීය. "එසේ නම් පින්වත, යන්න. එරබඳු රුකක් (කැලරුකක්) කපා. වියලා දවා එහි අලු මිශ්‍ර ජලය ගෙන මේ මේ බෙහෙත් යොදා අරිෂ්ටයක් සාදා ගෙන බොන්න. ඔබට සුවයක් ලැබෙන්නේය" යයි කීය. හෙතෙම එසේ කොට නිරෝගීව බලවත් ප්‍රසාද ජනක තැනැත්තෙක් විය. ඉක්බිති දකුණු දොරෙන් පිට වන ගමෙහි අන්‍ය වූ දුරුෂයෙක් ඒ රෝගයෙන්ම පෙළුණේ "අසවලා බෙහෙත් කොට නිරෝගී වූයේ ය" යි අසා ඔහු වෙත පැමිණ "මිත්‍රය, ඔබ කෙසේ සුව වූයෙහි ද" යි විචාළේය. කැල (හෙවත්) එරබඳු අරිෂ්ටයෙනි. යන්න ඔබ ද එය කරන්න යයි කීය. හේ තෙමේ ද එසේ කොට ඒ අයුරින් ම (සුව) විය. ඉන් පසුව බටහිර දොරටුවෙන් පිටවන ගමෙහි වැසි අන්‍ය වූ පුරුෂයෙක් ඒ රෝගයෙන්ම පෙළුණේ "අසවලා බෙහෙත් කොට නිරෝගී වූයේය." යි අසා ඔහු වෙත පැමිණ "මිත්‍රය, ඔබ කෙසේ සුව වූයෙහි ද" යි විචාළේය. කැල (හෙවත්) එරබඳු අරිෂ්ටයෙනි. යන්න ඔබ ද එය කරන්න යයි කීය. හේ තෙමේ ද එසේ කොට ඒ අයුරින්ම (සුව) විය. ඉන් පසුව බටහිර දොරටුවෙන් පිටවන ගමෙහි වැසි අන්‍ය වූ පුරුෂයෙක් ඒ රෝගයෙන්ම පෙළුණේ "අසවලා බෙහෙත් කොට නිරෝගී වූයේය." යි අසා ඔහු වෙත පැමිණ "මිත්‍රය, ඔබ කෙසේ සුව වූයෙහි ද" යි විචාළේය. කැල (හෙවත්) එරබඳු, අරුෂ්ටයෙනි. යන්න ඔබ ද එය කරන්න යයි කීය. හේ තෙමේ ද එසේ කොට ඒ අයුරින් ම (සුව) විය. උතුරු දොරටුවෙන් පිටවන ගමෙහි වැසි පුරුෂයෙක් ඒ රෝගයෙන්ම

පෙළුණේ අසවලා වනාහි බෙහෙත් කොට නිරෝගී වූයේ යයි (අසා) ඔහු වෙත එළඹ, "මිත්‍රය, ඔබ කුමකින් සුවය ලැබුවෙහිදැ"යි ඇසීය. "එරබඳු නම් අරිෂ්ටයෙනි, යන්න ඔබ ද එය කරන්න" යයි කීය. හේ තෙමේ ද එසේ කොට ඒ අයුරින් ම සුව විය. ඉක්බිති පිරිසරෙක වැසි එරබඳු දක නැති එක්තරා අන්‍ය වූ පුරුෂයෙක් ඒ රෝගයෙන් ම පෙළුණේ කාලයක් ඒ ඒ බෙහෙත් කොට රෝගය සුව නොවන කල්හි, නගරයට පෙරදිග ගමෙහි වසන අසවල් නම් තැනැත්තා බෙහෙත් කොට සුව වූයේ යයි අසා මම ද (එහි) යම්, ඔහු විසින් කරන ලද බෙහෙත කරන්නෙමි යි සිතා සැරයටිය පිහිට කොට ගෙණ අනු පිළිවෙළින් ඔහු වෙතට ගොස් "මිත්‍රය, ඔබ කුමකින් සුවය ලැබූ වෙහි දැයි ඇසීය. එරබඳු නම් අරිෂ්ටයෙනි, යන්න ඔබ ද එය කරන්න යයි කීය. එරබඳු අරිෂ්ටයෙනැ"යි කීය. "මිත්‍රය, එරබඳු නම් කෙ බඳුදැ"යි ඇසීය. පිළිස්සුණ ගමක පිහිටි දූවිගිය කණුවක් වැනිය"යි මෙසේ ඒ පුරුෂයා තමා විසින් දකිනු ලැබූ අයුරින් ම එරබඳු ගැන කීවේය. ඔහු විසින් දක්නා ලද්දේ එරබඳු ගස කොල හැලී කණුවක් මෙන් වූ කාලයෙහි බැවින් එසේ ම විය. ඒ පුරුෂයා වනාහි සුත මංගලිකයකු (හෙවත් අසන්නට ලැබුන දෙයම යහපත් යයි සිතන අයකු) වූ බැවින් මෙය පිළිස්සුණ ගමක දූවි ගිය කණුවක් මෙන් යයි කීය. "මෙය අමඛගලය (හෙවත් සුදුසු නොවේ) මට මේ බෙහෙත කළ කල්හි වුව ද රෝගය සුව නො වනු ඇතැ"යි සිතා ඔහුගේ විස්තර කීමෙන් අසතුටට පත් වී" මිත්‍රය, කිම ඔබ පමණක් ම එරබඳු හඳුනන්නෙහි ද? නැතහොත් එය හඳුනන අන් අයත් සිටින් දැයි" විචාළේය. "සිටිති. දකුණු දොරටුව අසල ගමෙහි අසවල් නම් ඇති තැනැත්තා දන්නේ යයි" කීය. හේ තෙමේ ඔහු වෙතට ගොස් විචාළේය. ඒ පුරුෂයා එය පිපුණු කාලයෙහි දක්නා ලද බැවින් තමාගේ දක්මට අනු රූපව එරබඳු මල් රතු පාට ඇත්තේ යයි කීය. රෝගී පුරුෂයා මොහු පෙර කී අයට වෙනස් ව කීවේය. කළු පැහැය ලේ පැහැයට ඉතා දුරස්තරය යි (සිතා) ඔහුගේ විස්තර කිරීමෙන් ද සතුටට පත් නොවූයේ "එරබඳු දක ඇත, එරබඳු ගැන දන්නා වූ අන් කිසිවකුත් සිටින් දැයි" අසා, "ඇත, බටහිර දොරටුව අසල ගමෙහි අසවල් නම් ඇති තැනැත්තා සිටි" යයි කී කල්හි ඔහු වෙත ද ගොස් විචාළේය. හේ තෙමේ, ගෙඩි සැදුණ කල්හි දුටු බැවින් තමාගේ දක්මට අනුරූප ලෙස "පැරණි වූ මල් කොපුවක්" යයි කීය. පල ඇති කල්හි වනාහි එරබඳු එල්ලෙන තීරුවක් මෙන් ද, යටිකුරු කොට ගත් කඩු කොපුවක් මෙන් ද මහරි රුකක් මෙන් ද පෙනෙන අයුරින් එල්ලෙන ගෙඩි ඇත්තේ වෙයි.

හෙතෙම මේ කරුණ පෙර කී අයගේ අදහස් වලට වෙනස් අයුරින් කිය. මොහුගේ වචන ද පිළිගත නොහැක්කේ යයි සිතා, ඔහුගේ කීමෙන් නො සතුටට පත්වූයේ එරබදු දෑ ඇති, එරබදු ගැන දැනුම ඇති කිසියම් තවත් අයකුත් සිටින්නේද යි විමසා "උතුරු දොරටුව අසල ගමෙහි අසවල් නම ඇති අයෙක් සිටී" යයි කී කල්හි ඔහු වෙතටද ගොස් විචාළේය. හේ තෙමේ කොල වලින් වැසී ගිය කලෙක්හි (එරබදු ගස) දෑ ඇති බැවින් තමාගේ දෑක් මට අනුරූප ලෙස" (එරබදු ගස යනු) පලාවන් කොළ බහුල වූ සහ සෙවනක් පතුරවන රුකක්ය" යි කීය. සහ සෙවන යන්න "සෙවනැල්ලක් සේ පෙනෙන" යන්නට සසඳා මේ තෙමේ පෙර අයගේ අදහස්වලට විරුද්ධව කිය, මොහුගේ බස් පිළිගත නොහැකැයි සිතා, ඔහුගේ කීමෙන් ද සතුටු නොවූයේ ඔහුගේ මෙසේ ඇසිය. කිම ඔබ තමා ම, ස්වභාවයෙන් ම එරබදු ගැන දන්නෙහි ද? නැතහොත් කිසිවකු විසින් ඔබට කියන ලද්දේද? යි ඇසිය හේ තෙමේ මෙසේ පිළිතුරු දුන්නේය. "පින්වත. අපි කුමක් නම් දනිමුද? මහනගරය මැද අපගේ ආචාර්ය වූ වෛද්‍ය පණ්ඩිත තුමෙක් සිටී. ඔහු නිසා අප විසින් ද දැන ගන්නා ලදී. "එසේ නම් මම ද (ඒ) ආචාර්යයන් වෙතම එළඹ නිසැක වන්නෙමි "යි කියා ඔහු වෙතට ගොස් ඔහුට වැද සිටියේය. වෛද්‍ය පඬිවරයා ඔහු සමග පිළිසඳර කපා කොට "පින්වත. කුමක් නිසා පැමිණියෙහි දැයි" ඇසිය. "උතුමාණනි, රෝගයකින් පීඩා විඳිමි, මෙයට බෙහෙතක් කියනු මැනව"යි කීය. "හිතවත එසේ නම් යන්න, එරබදු ගසක් කපා වියලවා දවා එහි ක්ෂාරය මිශ්‍ර ජලය ගෙන මේ මේ බෙහෙත් වර්ග යොදා අරිෂ්ටයක් සාදා බොන්න. මෙයින් ඔබට සුවයක් වන්නේ ය" යි කීය. හෙතෙම එසේ කොට නිරෝගී, බලවත්. ප්‍රසාද ජනක අයෙක් විය. එහි මහා නගරය මෙන් නිර්වාණය නමැති නගරය දක්විය යුතුය. වෛද්‍ය පඬිවරයා මෙන් සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේ දත යුතුය. මෙසේත් කියන ලද්දේද වෙයි. සුනඛිතතයෙනි, "හිසකොකා, සලලකතො" යන මෙය වනාහී "තථාගතස්ස අරහතො සමමා සමබුද්ධස්ස" යන්නට තවත් වචනයකි. දොරටු සතර අසල ගම්වල වෛද්‍ය අතවැසියන් සතර දෙනාමෙන් දර්ශන විසුද්ධියට පත් ක්ෂිණ ශ්‍රවයන් වහන්සේලා සතර දෙනා දත යුතුය. පසල් දනව් වැසි පළමු පුරුෂයා මෙන් ප්‍රශ්න විචාරක හික්ෂු ව දක්විය යුතුය. වෙද ඇදුරුවරයාගේ අතවැසියන් සිවු දෙනාගේ කියමනෙන් අසතුටට පත් පසල් දනව් වැසි පුරුෂයා (වෙද) ඇදුරුවරයා වෙතටම එළඹ ප්‍රශ්න කිරීමෙහි කැමැත්තක් පහළ විය. දර්ශන විසුද්ධියට

පැමිණි, ක්ලේශ ප්‍රහිත කළ හික්මුත් සතර නමගේ කියමනෙන් අසතුටට පත් වේ හික්මුව තුළ ශාස්තෘන් වහන්සේ වෙතට ම එළඹ ප්‍රශ්න කිරීමෙහි කැමැත්තක් පහළ විය. එම හික්මුව තුළ උපන් කැමැත්ත පෙර කී පුරුෂයා තුළ උපන්නා වූ කැමැත්තට සමාන වේ.

යථා යථා අධිමුක්තානං = යම් යම් අයුරින් මිදීමක් ලැබූ අයගේ දසුනං සුවිසුද්ධං = නිර්වාණ දර්ශනය මනාව පිරිසිදු වූයේ. තථා තථා ඡෙකෙහි සපුරිසෙහි බ්‍යාකතං = ඒ ඒ අයුරින් ම ඔබට ඒ සත්පුරුෂයන් විසින් කියන ලදී. යම් සේ කළ එරබදු යයි කියන තැනැත්තෝ අනිකක් නො කීවේද, තමා දුටු අයුරින් එරබදු ම යයි කිය. මෙසේ ම ස්පර්ශ ආයතන සය වශයෙන් මේ ප්‍රශ්නය ගැන කියන, දර්ශන විශුද්ධියට පත් ක්ෂිණාග්‍රව තෙමේ ද අනිකක් නො කීවේය. තමා විසින් අවබෝධ කරගත් මාර්ගයෙන් දර්ශන විශුද්ධිය ඇති කරන නිර්වාණයම යයි කිය. යම් සේ රතු පැහැති, එල්ලෙමින් පවත්නා මල් ඇත්තේ ද, කොළ පැහැති බොහෝ පත්‍ර ඇත්තේද ඒ රුක එරබදු යයි කියන තැනැත්තා සඳහන් කරන්නේ අනික් රුකක් ගැන නොවේ. තමා දුටු අයුරින් එරබදු ම යයි කිය. මෙසේ ම උපාදාන ස්කන්ධ පස වශයෙන් හෝ, සතර මහා භූතයන් වශයෙන් හෝ ත්‍රෛභූමික ධර්ම වශයෙන් හෝ දර්ශන විශුද්ධියට පත් වූ ක්ෂිණාග්‍රව තෙමේ මේ ප්‍රශ්නය කියන්නේ අනිකක් නො කිය. තමා අවබෝධ කරගත් මගින් දර්ශන විශුද්ධිය ඇති කරන නිර්වාණය ම කිය. යම් සේ කළඑරබදු කාලයෙහි එරබදු දක්නාහු එය සත්‍ය බවත්. දර්ශනය වූ බවත් කිහි. තමන් දුටුවේ එරබදු මිස එයින් අන්‍යවූවක් නො වන බව ම කියන ලදී. මෙසේම ස්පර්ශ ආයතන සයවශයෙන් දර්ශන විශුද්ධියට පත් වූ. කෙලෙස් නැසූ තැනැත්තහු තුළ දර්ශනයක් ඇති වූ බවත්. එය සත්‍ය බවක් ඉන් (සත්‍ය දර්ශනයෙන්) බැහැරවූ අන් යමක් නොවන බවත් කියන ලදී. තමා විසින් අවබෝධ කරගනු ලැබූ මාර්ගයෙන් ලබා ගත් දර්ශන විශුද්ධිය වූ නිර්වාණය (ගැන) ම කියන ලදී. යම් සේ රතු පැහැය වී පැවති කාලයෙහි ද, එල්ලෙමින් පැවති කාලයෙහි ද, කොළ පැහැති බොහෝ පත්‍ර ඇති කාලයෙහි ද එරබදු දකින්නෝ වනාහී ඒ දර්ශනය වූයේ එරබදුම යයිද, එය සත්‍යයක්ම යයිද, එයින් වෙනස් වූවක් නොවේයයිද, දක්නා ලද්දේ එරබදුම යයි ද කියන ලදී. මෙසේ ම උපාදාන ස්කන්ධ පස වශයෙන්ද, සතර මහා භූතයන් වශයෙන් ද, ත්‍රෛ භූමික ධර්ම වශයෙන් ද දර්ශන විශුද්ධියට පත් ක්ෂිණාග්‍රවයන් වහන්සේගේ දර්ශනය සිදු වූවක් ම ය. එය සත්‍යයක් මය,

එයින් වෙනස් වුවත් නොවේය යනුවෙන් කියන ලදී. තමා විසින් අවබෝධ කර ගත් මාර්ගයෙන් ලබාගත් දර්ශන විශුද්ධිය ඇති කරන්නා වූ නිර්වාණය ගැනම කියන ලදී.

සෙය්‍යථාපි හික්ඛු රඤ්ඤා පච්චන්තිමං නගරං = කුමක් නිසා මෙය අරචන ලද්දේ ද? ඉදින් ඒ හික්ඛු විසින් එය සිතියට ගනු ලැබී ද? එහෙයින් ධර්ම දේශනාව ඒ හික්ඛු සඳහා අරඹන ලද්දේ වෙයි. ඉදින් සැලකිල්ලට ලක් නොවූයේ නම් එකල්හි මේ නගර උපමාවෙන් එම කරුණම පැහැදිලි කිරීම පිණිස, පෙන්වා දීම පිණිස ධර්ම දේශනය අරඹන ලදී. එහිදී යම් හෙයකින් මධ්‍යම ප්‍රදේශයේ නගරයෙහි පවුරු ආදිය ස්ථිර නොවූයේ හෝ දුබල නොවූයේ වෙයිද, (ඒ පිළිබඳව) හැම අයුරින් ම සැකයක් ඇති නො විය යුත්තේ ද, ඒ හෙයින් එය නො ගෙන ප්‍රත්‍යන්තයෙහි වූ නගරය කැපී කිය. දළභං = ස්ථිර පාකාර තොරණං = ස්ථිර වූ ප්‍රාකාරයක් වන ස්ථිර වූ තොරණක් තොරණ හු වනාහී නගරයේ අලංකාරය පිණිස පුරුෂ උස ප්‍රමාණයන් අනුව කරනු ලැබේ. වර පුරුසයන් වැළැක්වීම ද එයින් සිදු වේ. තව ද "තොරණං" යනු මතුපිටින් එකට බැඳී පැවතීම යන අදහසට තවත් නාමයක් ද වේ. ස්ථිරව මතුපිටින් එකට බැඳීම යනුද එහි අරුතකි. ඡද්ධාරං = නගරය දොරටුව නම් එකක් හෝ වෙයි, දෙකක් ද, සියයක් ද, දහසක් ද විය හැක. මෙහි වනාහී ශාස්තෘන් වහන්සේ දොරටු සයක් ඇති නගරය දක්වමින් මෙසේ වදාළහ. පණ්ඩිතො = පාණ්ඩිතයෙන් යුක්ත වූ තැනැත්තේ ව්‍යතෙනා = ව්‍යක්ත භාවයෙන් යුක්ත වූ පිරිසිඳු නුවණක් ඇති තැනැත්තා මෙබැව් = ස්ථානයට අනුව උපදින ප්‍රඥාව නම් වූ නුවණින් යුක්ත වූයේ පුරුෂභාවය දිසාය = අතීතයෙහි සිදු වූ දෙය අර්ථවත් කොට මෙසේ අර්ථය දත යුත්තේය.

සමිද්ධි නම් මහා නගරයෙහි සන්තරුවනින් ආධ්‍ය වූ චක්‍රවර්ති රජ කෙනෙක් රාජ්‍යනුශාසනා කරයි. රාජකීය නියෝජිතයකු නැති ප්‍රත්‍යන්ත නගරයක් ඔහුට විය. ඒසේ කල්හි මනුෂ්‍යයෝ අවුත් "දේවයන් වහන්ස, අපගේ නගරයෙහි (රජුගේ) නියෝජිතයෙක් නැත. අපට කිසියම් නියෝජිතයකු ලබා දෙනු මැනව"යි කීහ. රජ තෙමේ එක් පුතකු (ඔවුන් හට) දී මොහු රැගෙන යන්න, එහි අභිෂේක කොට විනිශ්චය ස්ථාන ආදිය සකස් කොට වාසය කරන්න" යයි කීය. ඔවුහු එසේ කළහ. රාජ පුත්‍රයා පාප මිත්‍ර

ආශ්‍රයෙන් දින කිහිපයෙක ඇවෑමෙන් සුරා සොඩකු වී සියළු විනිශ්චය ස්ථානාදිය අත්හැර නුවර මැද ධුර්නයන් විසින් පිරිවරා ගනු ලැබුයේ සුරා පානය කරමින් නෘත්‍ය ගීත ආදියෙහි ගැලී කල්යවයි. එකල්හි (මනුෂ්‍යයෝ) රජු වෙත පැමිණ (ඒ බව) දැන්වූහ.

රජ තෙමේ එක් පණ්ඩිත ඇමතිවරයකු මෙසේ ඇණවිය, "යව, කුමරුට අවවාද කොට විනිශ්චය ස්ථානාදිය සකස් කරවා නැවත ආහිෂේක කොට එනු" ඇමති තෙමේ මෙසේ කීය, "දේවයිනි, කුමරුට අවවාද දිය නොහැක" කුමාරයා වණ්ඩය, (ඔහු) මා නසනු ඇත" ඉක්බිති එක් බල සම්පන්න යෝධයකුට" ඔබ මේ (ඇමති) සමග ගොස් ඉදින් ඔහු අවවාදයෙහි නො පිහිටන්නේ නම් ඔහුගේ හිස සිඳුව"යි රජතුමා අණ කළේය. මෙසේ ඒ ඇමතිවරයා ද යෝධයා ද යන දුත යුගලය වහා එහි ගොස් "පින්වත නගරයෙහි ස්වාමියා වූ කුමාරයා කොහිද"යි දොරටු පාලයාගෙන් විචාළේය. "මේ නගරය මැද සතර මං සන්ධියෙහි සුරා බොමින් ධුර්නයන් පිරිවරා ගෙන ගීත ආදියෙහි ඇලී ඒවායෙහි රස විඳිමින් හිඳී" යයි (දොරටු පාලයා කීය)

ඉක්බිති ඇමතිවරයා ඔහු වෙත ගොස් "ස්වාමීනි, මෙහි වෙසෙන තාක් විනිශ්චය ස්ථානාදිය කරවා යහපත් ලෙස රාජ්‍යානු ශාසනය කරන්නැ"යි කීය. කුමාරයා නො ඇසුණක් මෙන් හුන්නේය. ඉක්බිති යෝධයා (කුමරුගේ) හිසෙන් අල්වා ගෙන "ඉදින් රජුගේ අණ ඉටු කරන්නෙහි නම් කරව, නො එසේ නම් මෙහිම තෙගේ හිස කපා හෙලන්නෙමි"යි කඩුව ඇද ගත්තේය. වට කොට සිටි ධුර්නයෝ ඒ කෙණෙහිම ඒ ඒ දිශාවන් වෙත පලාගියහ. කුමාරයා බියපත් වූයේ අවවාදය පිළිගත්තේය. ඉක්බිති ඔහු එහිදීම අහිසේක කොට සේසත් නංවා" මනාව රාජ්‍යානුශාසනය කරන්නැ"යි රජු විසින් කියන ලද සාධාරණ කියමන පවරා දී පැමිණි මඟටම පිළිපත්ත.

මේ අදහස පැහැදිලි කරන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුරුෂෝත්තමය දිසාය යනු අදිය වදාළහ. එහි උපමා සැසඳීම මෙසේ මේ. සම්ඳ්ධ නම් මහා නගරය මෙන් නිර්වානය නම් නගරය දැක්විය යුතුය. සත් රුවනින් ආඨාස වූ වක්‍රවර්ති රජතුමා මෙන් සජ්ඣ බෝධ්‍යාංග ධර්ම යන්ගෙන් ආඨාස වූ ධර්ම රාජ්‍යාණන් වූ සමාසක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ දත යුතුය. ප්‍රත්‍යන්තයෙකිනි වූ නගරය

මෙන් ස්වකීය ශරීරය නමැති නගරය දත යුතුය. ඒ නගරයෙහි කපටි රාජ පුත්‍රයා මෙන් මේ භික්ෂුවගේ කපටි සිත් ඉපදීම දත යුතුය. කපටි රාජ පුත්‍රයාගේ ධුර්තයන් විසින් පිරිවරන ලද කාලය මෙන් මේ භික්ෂුවගේ පංච නිවරණයන්ගෙන් යුක්තවූ කාලය දත යුතුය. ශීඝ්‍රවූ දුතයන් දෙදෙනා මෙන් සමථ කර්මස්ථානය ද, විදර්ශනා කර්මස්ථානය ද දත යුතුය. මහා යෝධයා විසින් හිසෙන් අල්වා ගන්නා ලද කාලය මෙන් උපන්නා වූ ප්‍රථමධ්‍යාන සමාධියෙන් නිශ්චල කොට සිත අල්වාගන්නා ලද කාලය දත යුතුය. යෝධයා විසින් හිසින් අල්වා ගත් පමණින් ම ධුර්තයන් ඒ ඒ දිශාවන්හි පලාගොස් දුරු වීම මෙන් ප්‍රථම ධ්‍යානය උපන් කෙණෙහි ම නිවරණයන්ගේ දුරුවීම දත යුතුය. රජුගේ ආනුශාසනය ඉටු කරන්නෙමිසි පිලිගත් පමණින් ම හැරදමු කාලය මෙන් ධ්‍යානයෙන් නැගී සිටි කාලය දත යුතුය. ඇමතිවරයා විසින් රජුගේ පණිවුඩය දැන්වූ කාලය මෙන් සමාධියෙන් සිත ක්‍රියා යෝග්‍ය කොට විදර්ශනා කර්මස්ථානයට වර්ධනය කරගත් කාලය දත යුතුය. එසේම එම දුතයන් දෙදෙනා විසින් අභිෂේක කරන ලද කුමරුට සේසත් නැංවීම මෙන් සමථ - විදර්ශනා කර්ම ස්ථාන නිසා රහත් බවට පත් වුවහුට විමුක්තිය නමැති සේසත් නැංවීම දත යුතුය.

නගරන්ති බො භික්ඛු ඉමසෙසනං චාතුමමහා භුතිකස්ස කායස්ස අධිවචනං = යන ආදියෙහි වනාහි "චාතුමමහා භුතිකස්ස" යන ආදී පදයන්ගේ අර්ථය යට විස්තර කරන ලද්දේය. හුදෙක් විඤ්ඤාණය නමැති රාජ පුත්‍රයාගේ වාසස්ථානය බැවින් මෙහි දී කය නගරය යයි කියන ලදී. එහිම දොරටු වූ බැවින් (ඇස්, කන්, ආදී) ආයතන සය දොරවල් වේ. ඒ දොරටුවල නිතර මනාව පිහිටි බැවින් සිහිය දොරටු පාලකයා වේ. කර්ම ස්ථානයන් කියන්නා වූ ධර්මරාජයන් වහන්සේ විසින් යවන ලද බැවින් සමථ හා විදර්ශනා (යන දෙක) ශීඝ්‍ර වූ දුත යුගලයකි. මෙහි මහා යෝධයා මෙන් සමථය ද, පණ්ඩිත ඇමතියා මෙන් විදර්ශනාව ද දත යුතුය. මණ්ඩ සිංසාට කො = නගරයෙහි මැද සතර මං සන්ධියකි. මහාභූතානං = හෘදය වස්තුවට ආශ්‍රය වූ ම භාභූත යන්ගේ. වස්තුරූපයාගේ වනාහි හේතු ප්‍රත්‍යය දැකීම පිණිසම එය ද සතර මහා භූතයන් හට ග්‍රහණය කරන ලදී. නගරමධ්‍යයෙහි ඒ රාජ කුමාරයා මෙන්. ශරීර මධ්‍යයෙහි හෘදය නම් සතර මං සන්ධියෙහි හුන්නාවූ ද සමථ විදර්ශනා නම් දුතයන් විසින් අර්හත් අභිෂේකයෙන් අභිෂේක කළයුතු වන්නාවූ ද විදර්ශනා නම් රාජ පුත්‍රයා දැක්විය යුතුය. නිර්වාණය වනාහි

සත්‍ය ස්වභාවය ඇත්තාවූ, ස්ථිර වූ, වෙනස් නොවන්නා වූ තත්ත්වය කැපී
 අඳහස් කොට යථාභූත (හෙවත් සත්‍ය ස්වභාවය) යන වචනය කියන ලදී.
 ආර්ය මාර්ගය වනාහී කෙබඳුවක්ද යත්*: විදර්ශනා මාර්ගයේ මෙම පෙර
 කොටස අංග අටකින් මනාව සමන්විත වූ බැවින් මෙසේම යයි දක්වා (එය)
 සුදුසු මාර්ගය යයි කියන ලදී. මේ වනාහී මෙහිදී ධර්ම දේශනා පිණිස ගෙන
 එන ලද උපමාව හා සැසඳීමයි. එහිම අරුත් පැහැදිලි කිරීම පිණිස ගෙන
 එන ලද කොටසෙහි මේ සැසඳීම වේ. මෙහිවූ කලී දොරටු සයෙහි උපමාව
 ස්පර්ශ්‍යාතන සය වශයෙන් දර්ශන විශුද්ධියට පත් ක්ෂිණාශ්‍රවයන් වහන්සේ
 දැක්වීමට ගෙන එන ලදී. නගරයෙහි ස්වාමියා යන උපමාව පංචස්කන්ධ
 වශයෙන් ද, සතර මං සන්ධි උපමාව සතර මහා භූතයන් වශයෙන් ද, නගර
 උපමාව (කාමාවචර ලෝක, රූපාවචර ලෝක, අරූපාවචර ලෝක යන)
 ත්‍රෛභූමික ධර්මයන් වශයෙන්ද දර්ශන විශුද්ධියට පැමිණි ක්ෂිණාශ්‍රවයන්
 දැක්වීමට ගෙන එන ලදී. සැකෙවින් මේ සූත්‍රයෙහි චතුරාර්ය සත්‍යය ගැන ම
 කියන ලදී. සියලුම නගර සමූහයෙන් දුබ සත්‍යය ම කියන ලදී. "යථාභූත"
 යන වචනයෙන් නිරෝධ සත්‍යය ද, ගියාවූ මාර්ගය යනුවෙන් මාර්ග
 සත්‍යයද කියන ලදී. දුක පැහැදිලි කිරීමෙන් තෘෂ්ණාව පිළිබඳ සමුදය සත්‍යය
 ද දක්වන ලදී. දේශනාව සානයෙහි ප්‍රශ්න විචාරක හික්ෂුට සෝවාන්
 ඵලයෙහි පිහිටියේය.

34-4-3-9

තව වැන්නෙහි - යසස කසසවි හික්ඛවෙ හික්ඛුසස වා හික්ඛනියාවා = මහා
 කෙළෙඹියෙක් බොහෝ කෘෂිකර්මාන්ත කොට ගසස නිෂ්පාදනය කොට
 ගත්තේ නිවාස දොරටුවෙහි මණඩපයක් තනා (හික්ෂු, හික්ෂුණී යන)
 උභතෝ සංඝයාට දන් පවත්වන්නේය. කෙසේ හෝ ඔහු විසින් උභතෝ
 සංඝයාට දුන් දානය නිසා තෘප්ති මත්වූ දෙපිරිස් අතර සෙසුප්පනයෝ ද
 තෘප්තිමත් වූවාහුමය. මෙසේම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සාරාසංඛ්‍යයකට
 අධිකව පාරමිතාවන් පුරා බෝමැඩ දී සර්වඥතා ඥානයට පැමිණ, පැවැත්වූ
 උතුම් දම්සක් ඇත්තේ දෙවරම් මහ වෙහෙරෙහි හුන්සේක් හික්ෂු පිරිසට ද,
 හික්ෂුණී පිරිසට ද ධර්මදානය කරනුයේ විණෝපම සූත්‍රය ඇරඹූ සේක. ඒ
 සූත්‍රය ද දෙපිරිසක් සඳහා අරඹන ලද්දේ නමුදු සිවුපිරිසට ම විවෘතව පවතී.

එබැවින් සියල්ලන් විසින් ම ඇසිය යුත්තේ ද, ඇදහිය යුත්තේ ද, අවබෝධ කොට ගෙන එහි අර්ථ රසය විඳිගත යුත්තේ ද වෙයි.

එහි - ඡන්දො යන ආදියෙහි "ඡන්දො" යනු මුල් අවස්ථාවේ ඇති වූ දුබල තණ්හාවයි. එම බෙලහින තණ්හාව පුද්ගලයකු පාලනය කිරීමට තරම් ශක්තිමත් නොවේ. නැවත නැවත උපදින බලවත් තෘෂ්ණාව රාගය නම් වෙයි. එම රාගය පුද්ගලයකු පාලනය කිරීමට තරම් ශක්තිමත් වේ. (පහර දීම් සඳහා) දඬු ගැණිම් ආදිය කිරීමට සමත් නොවූ මුලදී උපදින දුර්වල ක්ලෝධය "දෝස" (ද්වේෂ) නම් වෙයි. (දඬු ගැණිම් ආදී) එබඳු දේ කිරීමට සමත්වූ නැවත නැවත උපදින්නා වූ බලවත් ක්ලෝධය "පටිස" නම් වෙයි. "මෝහ" යනු මුලා වීම, දැඩි සේ මුලා වීම වශයෙන් උපන් අනුවණ බවයි. මෙසේ මෙහිදී (ඡන්ද. රාග, දොස, පටිස, මොහ යන) වචන පහකින් අකුසල මුල් තුන ගෙන හැර දක්වන ලදී. ඒවා ගනු ලැබූ කල්හි ඒවා මුල් කොට ඇති සියලුම ක්ලේශයෝ ගන්නා ලද්දාහු වෙත්. ඡන්ද, රාග යන පද දෙකින් ලෝභ සහගත සිතුවිල් අට ද, දොස, පටිස යන පද දෙකින් දොමනස් සහගත සිතුවිලි දෙක ද, මොහ යන පදයෙන් ලෝභ දෝස රහිත වූ උදාවච විචිකිච්ඡා සහගත සිතුවිලි දෙක ද ගන්නා ලදී. මෙසේ දොළසක් වූ සියලුම චිත්තෝත්පාදයෝ දක්වන ලද්දාහුය. සහයෝ = කෙළෙස් සොරුන්ගේ වාසස්ථානයක් බැවින් බිය සහිත වූයේ සප්පට්ඨයෝ = වධ බන්ධන ආදීන්ගේ හේතුවෙන් බිය ඇත්තේ සකණ්ඩකෝ = රාගාදිය හේතුවෙන් කටු සහිත වූයේ, සහගණෝ = රාගය ග්‍රහණය කර ගැණිම් ආදියෙන් "සහගණෝ" (හෙවත් ග්‍රහණ සහිත) වූයේ උමමගෙහා = දෙවිලොවට හෝ මිනිස් ලොවට හෝ නිවණට හෝ යන්නවුනට තුසුදුසු මඟ කුමමගෙහා = අප්‍රසන්න වූ, පිළිකුල් වූ තැනකට යන අධිපාරක් මෙන්. අපායට පමුණුවන බැවින් කුමමගහ (හෙවත් දුෂිත වූ මාර්ගය) නම් වේ. දුහිනිකෝ = මෙහි "ඉහිනි" යනු ක්‍රියාවන් පැවැත්වීමයි. ක්‍රියා කිරීම් පැවැත්වීම දුක් සහිතය, යන අදහසින් "දුහිනිකෝ" යන්න යෙදේ. යම් කිසි මාර්ගයෙක් හි මුල් ගෙඩි ආදී කැ යුතු දෙය හෝ රස විදිය යුතු දෙය හෝ නැතිනම් එහි ක්‍රියා කාරකම් පැවැත්වීම දුක් සහිත වේ. ඒ මඟට බැස උචමනා තැනට යාමට නො හැක්කේය. කෙලෙස් මඟට වුව ද බැස සම්පත් ස්වභාවයකට යාමට නොහැක්කේ ය. කෙලෙස් මඟ යනු ක්‍රියාකාර කම් පැවැත්වීමට අපහසු තැනකැයි කියන ලදී. මිහිනිකෝ යනු ද පාඨයකි. (එම පාඨය ද) මේ පිළිවෙළමය. අසප්පුරිස

සෙවිනො = කෝකාලික ආදී වූ අසන්පුරුෂයන් විසින් සේවනය කරනු ලැබුයේ නනො විනාං නිවාරයෙනි = ඇස විසින් දත යුතු වූ රූපයන් විසින් ඡන්දාදී වශයෙන් (කෙලෙස්වලට බරව) පවත්වනු ලබන ඒ සිත අසුභානුසානි ආදී උපායයන් ගේ පිහිටෙන් (කෙලෙස්වලින්) වළක්වා ගත යුත්තේය. ඇස නමැති දොරටුව තුළ ප්‍රිය වූ අරමුණක් කෙරෙහි රාගය උපන් කල්හි එය අසුබ ලෙස සිහි කරන්නහුගේ සිත (කෙලෙසුන් කරා නොගොස්) නවතී. අප්‍රිය වූ අරමුණක් කෙරෙහි ද්වේෂයක් උපන් කල්හි (එය) මෙමත්‍රියෙන් සලකා බලන්නහුගේ සිත (කෙලෙසුන් කරා නො ගොස්) නවතී. මධ්‍යස්ථ අරමුණක් කෙරෙහි මෝහයක් උපන් කල්හි අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා ප්‍රශ්න කරන්නාවූ ද, ගරුකටයුතු වූ ද තම පැවැත්ම සිහි කරන්නහුගේ සිත (කෙලෙසුන් කරා නො ගොස්) නවතී. මෙසේ කළ නො හැකි තැනැත්තා විසින් ශාස්තෘන් වහන්සේගේ උත්තම භාවය ද, ධර්මයේ ස්වාක්ඛාත භාවය ද, සංඝයාගේ මනා වූ ප්‍රතිපත්තින් ද සලකා බැලීම (හෙවත් ආවර්ජනා කිරීම කරනු ලැබිය යුත්තේ ය. ශාස්තෘන් වහන්සේගේ උත්තම ස්වභාවය සිහි කරන්නහුගේ ද සිත (කෙලෙසුන්) කරා නො ගොස්) නවතී. එහෙයින් අසුභ යයි සිහිකිරීම් ආදී උපායයන්ගෙන් (සිත කෙලෙසුන් කරා නොයවා) නවත්වා ගත යුත්තේය යි කියන ලදී.

කිට්ඨං = ගොයම් සැදෙන තැන්හි හටගත් ශසයය. සම්පන්නං = සම්පූර්ණ වූ, මනාලෙස හට ගන්නා වූ කිට්ඨාදො = ශසයය කන තැනැත්තා එවමෙවබො = මෙහි සම්පූර්ණ වූ ගෙයම මෙන් පංචකාම ගුණයන් දැක්විය යුතුය. ගොයම් කන්නා වූ ගොණා මෙන් වංචක සිත දැක්විය යුතුය. ගොයම රකින්නහුගේ ප්‍රමාද කාලය මෙන් හික්ෂුච (ඇස්, කන් ආදී) දොරටු සයෙහි සිහිය අත්හැර හැසිරෙන කාලය දැක්විය යුතුය. ගොයම රකින්නහුගේ ප්‍රමාදයෙහිදී පැමිණි ගොණු විසින් පිදුණ ගොයම කන ලද බැවින් ශෂ්‍ය හිමි කරුට ශසය ඵලය නො ලැබී යාම මෙන් හික්ෂුචගේ ග්‍රමණ භාවයේ ඵලය නොලැබුණ බව දත යුත්තේය. එසේ වූයේ දොරටු සය රැක ගැනීමේ සිහියෙන් බැහැර වී පස් කම් ගුණය ආස්වාදනය කරන සිත නිසා කුසල පක්ෂය නසා ගත් බැවිනි. උපරිසවායං = අංදෙක අතරෙහි සුනිග්‍රහ හිතං නිග්‍රහණෙහයං = නාසයෙහි පිහිටි නාස් ලණු මනාව පාලනය කොට මැඩ පවත්වයි. දණෙකින = මුගුරුකට සමානවූ ලොකු ලියකින් එවංහි සොහිකිවෙ ගොණො, මෙසේ ඔහු (එම ගොණ) ගොයම රක්තහුගේ

ප්‍රමාදය අනුව යම් යම් අවස්ථාවන්හි ගෝයමට බැසීමට කැමති වේද. ඒ ඒ අවස්ථාවන්හි මෙසේ මැඩ පවත්වා තළා ඉවතට යැවීමෙන් අනාථ භාවයට පත් කරන ලද ගොණා. එවමෙවබො = මෙහි ද සමෘද්ධ වූ ගෝයම මෙන් පස්කම් ගුණ දැක්විය යුතුය. ගෝයම් කන්නා (=ගොණා) මෙන් වංචක සිත ද, ගෝයම රකින්නනුගේ අප්‍රමාදය මෙන් මේ හික්ෂුවගේ (ඇස් ආදී) දොරටු සයෙහි සිහිය පිහිටුවා ගෙන සිටීම ද, දණ්ඩ මෙන් සුත්‍රාන්ත ධර්මය ද, ගොණා ගෝයමට ලංවන කාලය මෙන් සිත බාහිර වූ විවිධ අරමුණු වෙත යොමු වූ කාලය ද, දණ්ඩෙන් තැළීම මෙන් අනමතග්ගිය. දේව දූත, ආදිතත. ආසී විසුපම, අනාගත භය ආදී සුත්‍රයන්හි ඒ ඒ සුත්‍ර පාඨ ආචර්ජනා කොට විවිධ අර මුණුවලින් සිත් පහළ වීම වළක්වා මුල් කමටහණෙහි බැස ගැනීම ද දත යුතුයි. එහෙයින් කිහිපැන්නෝ

“සුභාසිතං සුඛා මනෝ පසිද්ධි
සමෙති නං පිති සුධංව විඤ්ඤි,
තස්ස ආරමමණෙ තිඨාති මනෝ
ගොණොව කිට්ඨාද කො දණ්ඩ තප්පතො”ති

මනා කොට දෙසු දහම් අසා සිත පැහැදේ, සමතයට පත් වේ. ප්‍රීතිමත් වීමේ සුවය ද විඳි ගනියි. මනස ඔහුගේ අරමුණෙහි පිහිටයි. කෙසේදයත්? කෝටුවකින් තර්ජනය කරනු ලැබූ ගෝයම් කැවා වූ ගොණා මෙනි.

උදුජ්ජිතං = තර්ජනය කරනු ලැබූ සුදුජ්ජිතං යහපත් අදහසින් කළ තර්ජනයක් සිදු විය. සුජ්ජිතං = මනා කොට දිනුවේ යන අරුත ද වේ. උරුසුරු = මෙය වූ කලී නිපාතයක් පමණක් ම වේ. අණ්ඩානං = ආධ්‍යාත්මික සීමාව තුළ සන්නිධානි = මෙහි ප්‍රථම ධ්‍යාන වශයෙන් යන අරුතයි. සන්නිධාන = මෙහි ද්විතීය ධ්‍යාන වශයෙන් යන අරුතයි. සන්නිධාන = මෙහි ද්විතීයධ්‍යාන වශයෙන් එකොදි භෝති = චතුර්ථ ධ්‍යාන වශයෙන් සමාධියි = මේ සියල්ලම ප්‍රථම ධ්‍යාන වශයෙන් දත යුතුය. මෙම ප්‍රමාණයෙන්ම සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ විසින් සිතේ සන්සුන් බව ආරක්ෂා කිරීම ඉන්ද්‍රිය සංවර සීලය නම් වේ යයි දේසනා කරන ලදී. රඤ්ඤාවා = කිසියම් පසල් දනවු රජ කෙනකුගේ සඳාං සුණෙය්‍ය = අලුයම් කාලයෙහි පිබිදුණේම දක්ෂ විණ වාදකයකු විසින් වාදනය කරනු ලබන්නාවූ

මධුර වූ ශබ්දයක් ශ්‍රවණය කරන්නේ ය. රජනියො මේ ආදියෙහි සිත ඇලී පවති යන අදහසින් රජනිය යයි යෙදේ. කැමති විය යුතු ස්වභාවය ඇත්තේය යන අදහසින් කමනිය යයි යෙදේ. සිත මත් කරවයි යන අදහසින් මදනිය යයි යෙදේ. සිත මුර්ජා වුවක් මෙන් කරනා බැවින් මුර්ජනිය යයි යෙදේ. බැම්මකට හසු කොට මෙන් ග්‍රහණය කිරීමෙන් බැදගණි යන අදහසින් "බාධනිය" යයි යෙදේ. අලංමෙහො = විණාශවෙහි සලකුණ ඇත. එයට අකෘමති වෙමින් මෙසේ කිය. උපධාරණ = විදීමෙහි කොණ = හතරැස් වූ, හරය සහිත වූ කුඩා ලිය සොනං විණං = ඒ රජ තෙමේ "මා වෙත විණාව ගෙන එවූ. මම එහි හඬ අසා බලමි"යි (කියා) ඒ විණාව ගෙන දසබා = මෙහිදී පළමුව දහයට පලන්නේය. එසේත් එහි හඬක් නොදකින්නේ සහකට බැගින් පලන්නේය. එසේත් නො දකින්නේ කැබලි කැබලි කරන්නේය. එසේත් නො දක්නේ කැබලි තවන්නේය. හඬ නික්මී පලා යන්නේයයිද, ඒ විට ඒ හඬ බලන්නෙමිදී ද කියා ගින්නෙන් දවන්නේය. එසේද නො දක්නේ "සැහැල්ලු වූ දෑලි කුඩු බවට හැරී හමනවාතය සමග නික්මී ධාන්‍ය කුඩුමෙන් පා මුල වැටෙන්නේය, එවිට එය දක්නෙමි"යි මහා වාතයෙහි පොලා හරියි. එසේ ද නොදක්නේ දෑලි කුඩු යම් සේ ජලයට යන්නේ ද, ශබ්දයද බැහැරට යන්නේ පුද්ගලයකු මෙන් නික් මී වැටෙන්නේය, ඒ විට එය දක්නෙමියි ගඟෙහි හෝ සැඩ පල පහරෙහි දමන්නේය. එවං වදෙයා= මේ සියලු අයුරින්ම නොදක්නේ ඒ මිනිසුන්හට මෙසේ කියන්නේය. අසනි කිරායං = මේ විණාව යන්න නො පවතින්නකි. ලාමකය යන අරුතයි. "අසනි" යන මෙය ලාමක යන්නට ම තවත් වදනකි. යම් සේ මෙ සේත් කී යේ ද?

අසා ලොකිකියො නාම වෙලා තාසං නවිස්සති.

සාරද්ධාව පගබහාව සිබ්බි සබ්බ සසො යථා"ති.

මෙලොව ස්ත්‍රීන් හට සීමාවන් නොමැත. හැම දෙයම අනුභව කරන මොණරා මෙන් දාහගතිය ඇත්තෝ ද, ඉදිරියට එන ගතිය ඇත්තේ ද වෙති.

යථෙව යං කිඤ්චි විණා නාම = හුදු විණව පමණක් ලාමක නොවේ, යම් සේ මේ විණාව ම ලාමක වේද. මේ විණාව යම් අයුරකින් පවතීද, එසේම තත්කූලවත් බැලුණ අන් යමක් වේද ඒ සියල්ල ද ලාමක වේය යන අරුතයි.

එවමෙවබො = මෙහි විණාව මෙන් පඤ්චස්කන්ධය දැක්විය යුතුය. රජු මෙන් යෝගාවචරයා දැක්විය යුතුය. යම් සේ ඒ රජු තෙමේ එම විණාව දහයට පැළීමේ පටන් ශබ්දය සොයන්නේ එය නොදැක විණාවට අනතුරු කරන්නෙක් වෙයි. මෙසේ යෝගාවචරයා පංචස්කන්ධයන් විමසා බලන්නේ මම ය හෝ මගේ ය හෝ යනුවෙන් ගත යුතු දෙයක් නො දක්නේ ස්කන්ධයන් නිසා අනර්ථයක් වන්නේය යනුවෙන් සිතා ඔහුට එම ස්කන්ධයන් විමසා බලන අයුරු දක්වමින් රූපං සමනෙතසනි යාවතා රූපස්ස ගති යන ආදිය කිය.

එහි සමනෙතසනි = පරීක්ෂා කරයි. යාවතා රූපස්සගති = යම් පමණකට රූපයේ ගතිය (=ස්වභාවය) වේද, (එපමණකට සලකා බැලිය යුතුය) එහි ගති යනු පවත්නා ගතිය. (ගතිගති), උපදින ගතිය = (සඤ්ජාති ගති), ස්වලක්ෂණ ගතිය (සලකණ ගති), භව විනාශ ගතිය (විභව ගති) බිඳෙන ගතිය (හෙදගති) යනුවෙන් පස් ආකාර වේ. එහි (දැක්වෙන) මේ රූපය නම් යටින් අවිච්ඡි (මහ නිර) ය කෙළවර කොට, උඩින් අකණ්ඩා බඟ ලොව කෙළවර කොට මේ අතරෙහි සැරිසරයි, පවතියි. මෙය මෙහි ගති ගති (පවත්නා ගතිය) නම් වේ. මේ ශරීරය වනාහි පියුම් ගැබක් තුළ හෝ සුදු නෙළුම්, නිල් උපුල් ආදිය තුළ හෝ නො උපදියි. ශරීරය තුළ ආමාශය (හෙවත් නො දිරවූ ආහාර පවත්න ස්ථානය) හා පක්වාශය (හෙවත් දිරවූ ආහාර පවත්නා ස්ථානය) යන දෙකැන අතරෙහි ගත අඳුරෙන් යුතු වූ, දුර්ගන්ධ වාතය ඇති. අතිශයින් පිළිකුල් වූ ස්ථානයෙක කුණු වූ මස් තුළ හට ගන්නා වූ පණුවන් මෙන් උපදී. මෙය රූපයේ සඤ්ජාතිගති (හෙවත් උපදින ගති) ය නම් වේ. රූපයේ ලක්ෂණ වනාහි දෙවිධියක් වේ. මහණෙනි. "රූප්පති" (හෙවත් වෙනස් වීමට ලක්වෙයි) යන අදහසින් "රූප" නම් වේ යයි යනුවෙන් මෙසේ කියන ලද්දාවූ, වෙනස් වීම් සංඛ්‍යාත වූ සහ වෙන් වෙන් ලක්ෂණ ඇත්තාවූ බව ද, අතිත්‍යාදිභේද සහ පොදු සමාන ලක්ෂණ ඇති බව ද යන මෙම දෙවිධිය මෙහි සලකණ ගති (හෙවත් ස්වලක්ෂණ ගතිය) නම් වේ.

"ගති මිගානං පවනං ආකාසො පක්ඛිණං ගති,

විභවොගති ධම්මානං නිබ්බාණං අරහතො ගති"නි

"මාගයන්ගේ පැවැත්ම මහ වනයයි, පක්ෂීන්ගේ පැවැත්ම ආකාශයයි, ධර්මයන්ගේ පැවැත්ම රූපයේ නැති වීමයි, රහත්හු ගේ පැවැත්ම නිව්ණයි."

මෙසේ කියන ලද්දා වූ රූපයේ අභාවය "විභව ගති" නම් වේ. එහි යම් ආකාරයෙක බිඳීමක් වේ නම් ඒමෙම "හේදගති" නම් වේ. වේදනා ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. හුදෙක් මෙහි වනාහී මතුයෙන් භවාග්‍රය තෙක් ඔවුන්ගේ උපදින ගතිය ස්වල්කෂණ ගතිය හා යම් කිසි විදගැණීම, හැදින ගැනීම, සකස් කිරීම, දූන ගැණීම වශයෙන් යම් ගතියක් වේ නම් ඒ ගතිය ද වෙන් වෙන් ලක්ෂණ සහිත වන බව දත යුතුය. තමපි තසසා න හොති = රූප ආදියෙහි "මම"ය හෝ "මාගේය" හෝ, "මම වෙමි" යි හෝ යනුවෙන් මෙසේ දක්වන ලද දෘෂ්ටි. තෘෂ්ණා, මාන යන ග්‍රහණයන් තුන වශයෙන් ගැණෙන යමක් වේද, එය රහතුන් හට ඇති නො වන්නේ ය යන අදහස සුත්‍රයෙහි ඇතුළත් වේ. ඒ නිසා මහ අටුවාවෙහි (මෙසේ) කියන ලදී.

"ආදිමහි සීලං කප්පිතං මජ්ඣෙක සමාධි භාවනා.

පරියොසානෙව නිබ්බාණං එසා විනුපමා කතා" හි

මූලදී සීලය ගැන කියන ලදී, මැදදී සමාධිය හා භාවනාව ගැන කියන ලදී, අවසානයේ දී නිව්ණ ගැන කියන ලදී. මෙය විණාවට උපමා කරන ලදී.

34-4-3-10

දස වැන්නෙහි - අරුගතො = තුවාල ඇති සිරුර. ඒ තුවාල පැසවූ බැවින් පැසවූ සිරුර වේ. සරවණං = කටු ඇතිමෙන් වූ තුවාල එවමෙව බො = තුවාලවූ සිරුරක් ඇති පුරුෂයා මෙන් දුස්සීලවූ පුද්ගලයා දත යුතුය. පැහිරි කටුවලින් සිදුරු වූ ද, කටුපත් වැනි බට පත්වලින් කැපී ගියාවූ ද සිරුර ඇති ඔහුගේ දුක් දොම්නස් බොහෝය. ඔහු තමන්ගේ ද කටයුතු කර දෙන අයකුයයි සලම්සරුන් විසින් කියනු ලැබේ. එබඳු වූ ඔහුට උපදින දුක දූතගත යුතුය. ලභනිවත්තාරං = වෝදනා කරන්නකු ලබයි. එවං කාරී = මෙබඳු වෛද්‍ය කර්ම, දූත කර්ම ආදිය කරන තැනැත්තේ. එවං සමාවාරො = තුන් ආකාර වූ ගොදුරු ආදී වශයෙන්, මෙවන් ගොදුරු ඇත්තේ අසුච්ඡාම කණකො = "ශුද්ධය යන අරුතින් "අසුචි" නම් වේ. "ගම් වැසියන් හට

විදින" යන අරුතින් "කණකක" යනු "ගාම කණකක" (හෙවත් ගමෙහි ඇති කටු) නම් වේ. පක්කං = ඇත් හොඩයක්වැනි හොටයක් ඇති ළිහිණි පක්ෂියා ඔසාසේයා = අත්හරින්නේය. ආවිකේසයා = අදින්නාහුය. පවෙකාමි = ඇතුල්වන්නෙමි. ආකාසං ඩෙසාමි = අහසට නගින්නෙමි. මේ සර්ප ගරිර වලින් තලාවක් බැඳ නිදන්නෙමි යි තුඹසකට පිවිසෙනු රිසි වෙයි. කිඹුලා ඇත ගුහාවකට පිවිස නිදන්නෙමි යි ජලයට පිවිසෙනු රිසි වෙයි. පක්ෂියා හිස් අහසෙහි සුවසේ හැසිරෙන්නෙමි යි අහසට පියාඹනු රිසි වෙයි. සුනඛයා අලු අවුස්සා උණුසුම ලබා ගනිමින් වැඳ හොවින්නෙමි යි ගමට පිවිසෙනු රිසි වෙයි. සිවලා මිනීමස් කා පිට දිග හැර සයනය කරන්නෙමි යි අමුසොහොනට පිවිසෙනු රිසිවෙයි. වළුරු උස් රුකකට නැඟ දිසාවෙන් දිසාවට පනින්නෙමි යි මහ වනයට පිවිසෙනු රිසි වෙයි. අනු විධායෙයා = අනු ගමනය කරන්නාහ. අනු විධායෙයා යයි ද පාඨයක් වේ. විධාන කිරීම අනුව පැමිණෙන්නාහ යන අරුතයි. හෙතෙම යම් තැනෙක යයිද, එහිම යන්නාහුය යයි කියන ලද්දේ වෙයි.

එවමෙව = මෙහි ප්‍රාණින් සය දෙනා මෙන් (එක්ෂුරාදී) ආයතන සය දක්විය යුතුය. ද්වි රූහණ මෙන් තෘෂ්ණාව ද, මැද තතමෙන් අවිද්‍යාව ද දක්විය යුතුය. යම් යම් අවස්ථාවන්හි අරමුණ බලවත් වෙයි ද එවිට ඒ ඒ ආයතනය ඒ ඒ අරමුණෙහි ඇලෙයි. මේ උපමාව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමාන ස්වභාවය අනුව හෝ ආයතනයන්ගේ විවිධත්වය දැකීම වශයෙන් හෝ ඉදිරිපත් කරති. එහි සමානත්වය අනුව වෙන් වෙන්ව ධ්‍යානය පිළිබඳව කළයුතු කාර්යයක් නැත්තේය. බුද්ධ වචනයෙහි (එකබු විඤ්ඤාණ ආදී) අභ්‍යන්තර ගත ආයතනයන්ගේ විවිධත්වය දැකීමෙන් ම මේ ධ්‍යානය වෙයි. සර්ප නම් වූ මේ (සත්ව) තෙමේ (ජලය) බැහැර ඉස සමතලා කළ ස්ථානයෙහි (විසිමට) කැමති නො වෙයි. කුණු දමන තැන්. තණ කොළ ගැවසි හුඹස් ආදියෙහි පිවිස වැහිරුණු කල්හි කැමති වෙයි. එකඟ බවට පැමිණෙයි. මෙසේම විසම අදහස් ඇති මේ ඇසද සුමට තැන්හි මහාවර්ණවත් බිත්ති ආදියෙහි නො ඇලෙයි. බැලීමට ද නො කැමති වෙයි. රූප චිත්‍ර මල් වැල් ආදී විසිතුරු දෙයෙහි ම සිත ඇලවයි. යම් බඳු ස්ථානයන් (බැලීමෙහිදී) ඇස් ප්‍රමාණවත් නො වන විට මුඛයද අයා ගෙන බලනු රිසි වෙයි. බැහැරට නික්මෙන කිඹුලා පවා ගතයුතු දෙය නො දකියි. ඇස් වසා ගෙණ හැසිරෙයි. යම් කලෙක බඹ සියයක් පමණ වූ දියට බැස ගුහාවකට

පිවිස වැතිරුණේ වේද එකල්හි උගේ සිත එකඟ වෙයි. සුවසේ නිදයි. මෙසේම විසම අදහස් ඇති, අහස හා ඇසුර ඇති මේ කණ ද කන් සිදුරු කෙරෙහිම අදහස් ඇති කර ගනියි. කන්සිදුරු තුළ වාසය හෙවත් ඇසුරම (සොන විඤ්ඤාණයේ) ශබ්ද ඇසීමෙහි හේතුව වෙයි. අප්‍රාකාශයද එයට හේතුව වෙයි. ගුහාවක් තුළ සජ්ඣායනවක් කරනු ලබන කල්හි ගුහාවෙහි ආවරණය බිඳ ශබ්දය තමා ම පිටතට නික්මෙයි. දොර ජනෙල් ආදියේ සිදුරුවලින් වුව ද නික්මී (පඨවි, ආපෝ ආදී) ධාතූන් හා පිළිවෙළින් ගැටෙමින් පැමිණ කණෙහි ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය හා ගැටෙයි. ඉකිබිති ඒ අවස්ථාවෙහි අසුවල් දෙය සජ්ඣායනා කෙරෙන්නේ යයි ගුහාවෙන් බැහැර සිටින්නෝ දන ගනිති. මෙසේ ඇති කල්හි "සමපන්න ගොචරතා" නම් කුමක්ද යත් :- යම් සේ දුරින් බෙර ආදියෙක හඬ පවත්නා කල්හි එය දුරින් ආ හඬකැයි යන දන ගැණීම සිදු වෙයි. හඬක් නො ඇසේ නම් දන ගැණීමක් සිදු නො වේ. ශ්‍රවණ ශක්තියෙහි (හඬක්) ගැටුණ කල්හි ඒ හඬ පවතිනුයේ දුරෙහිද, ආසන්නයෙහිද, එතෙරෙහිද මෙනෙරෙහි ද යනුවෙන් ඒ ඒ අයුරින් දන ගැණීම සිදුවෙයි. ස්වභාවය මෙයයි. මේ ස්වභාවයෙන් සිදුවන්නේ කුමක් ද? යම් යම් තැනෙකින් සිදුරක් වේද, ඒ ඒ තැනින් හඬ ඇසෙයි සඳ හිරු ආදීන්ගේ දර්ශනය වීම මෙනි" අසමපන්න ගොචරං" (හෙවත් ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය වෙත ගෝචර නො පැමිණි බව) යන මෙය මෙසේ දන යුතුය. යම් කලෙක ගසා දෑමු ගල් කැටයක් වැටෙන දුර මෙන් දුර ප්‍රමාණයන් එකක් හෝ දෙකක් තුළගසක් මත හෝ පොළව මත විසීමට රූපි නොවන පක්ෂියා ගල වැටෙන දුර ප්‍රමාණය ඉක්මවා අහසට නගින්නේ වෙයි ද එකල්හි (ඒ පක්ෂියාගේ සිත) එකඟතාවයට පැමිණෙයි. මෙසේ ම තැහැය ද අහස (හෙවත් වාතය) තුළ (පඨවි ආදී) ධාතූන් ඇසුරු කොට ගන්ධය සොයමින් හැසිරේ. (කවරකු මෙන් ද යත්) නව වැස්සෙන් හටගත් තණ බිමෙක හැසිරෙන ගවයන් බිම ආඝ්‍රාණය කොට අහසට යොමු වී වාතය උරා ගන්නාක් මෙනි. ඇඟිලිවලින් සුවදපීඩක් ගෙන වුව ද සිඹිනා කල්හි වාතය ඇද ගැණීමක් සිදු නො වේ නම් එහි ගඳ සුවඳ දනගත නො හැකිවේ. බැහැර තැන්හි හැසිරෙන සුනඛයා ද ආරක්ෂාවක් නො ලබයි. ගල් කැට මුහුරු ආදියෙන් (පහර ලබා) උවදුරු විදින්නේ වෙයි. ඇතුළුගමට ගොස් උදුනක් ඇති තැනෙක අලු වීසුරුවා වැතිරුණ උභ පහසුවක් දැනෙයි. මෙසේම දිව ද ආපෝ ධාතුව ආශ්‍රිතව රසය අරමුනු කොට පවතියි. එසේ ම කූන් යම් රැය මහණ දම් කොට උදූසන පා සිවුරු ගෙන ගමට යා

යුතු වෙයි. කෙළවලින් නොතෙමුණ වියලි ආහාරවල රසය දැන ගැනීමට ද නො හැක. බැහැර හැසිරෙන සිවලා සතුටක් නො විඳියි. අමු සොහොනෙහි මිනීමස් කා ලැග්ගාවූ උභව පහසුවක් දැනෙයි. මෙසේම ශරීරය ද මමත්වයෙන් ගන්නා ලද පය්වි ධාතු ආශ්‍රිත ස්පර්ශය අරමුණු කොට ඇත්තේය. එසේ ම මමත්වයෙන් ගතයුතු අන්දෙයක් නො ලබන්නා වූ සත්වයෝ තමාගේම අත්ල මත හිස තබා නිදා ගනිත් පය්වි ආරම්භණ ගැනීමේදී ආධ්‍යාත්මික හා බාහිර කරුණු ඔහුට හේතු වේ. මනා කොට ඇතිරිලි ආදිය දැමූ සයනයක යටින් පිහිටි ලැලිවල හිඳනොගන්නා අයකුට හෝ ඔබා බැලීමක් නො කරන අයකුට හෝ එහි තද නොහොත් මොලොක් බව දැන ගැනීමට නො හැක්කේය. මෙය ස්පර්ශයෙන් දැන ගැනීමෙහිදී ආධ්‍යාත්මික වූ ද. බාහිර වූ ද පය්වි ධාතුව හේතුව වන්නේය. වඳුරෙක් වුවද බිම හැසිරෙනුයේ සතුටට පත් නොවේ. රියන් සියගණන් උස ඇති ගසකට නැගී කරුවක් මත හිඳ දිසා අනු දිසා බලන්නා වූ උභව පහසුවක් දැනෙයි. මෙසේ ම මනස ද විවිධ චිත්ත ස්වභාවයන් ඇතිව භවාංගයට හේතු වූයේ වෙයි. පෙර දැක ඇති නානා අරමුණු කෙරෙහි අදහස් ඇතිකර ගත්තේ ද වෙයි. එයට (රූපාදී අරමුණු නොගත්) මුල් සිතම හේතු වෙයි.

මෙය මෙහි සංක්ෂේපයයි විස්තර වශයෙන් වනාහී ආයතනයන්ගේ විවිධත්වය විශුද්ධි මාර්ගයේ ආයතන නිර්දේශයෙහි කියන ලද්දේමය. තං වක්කුනා නාවිඤ්ජනි = ශරීරය කෙරෙහි පිහිටුවා ගත් සිහිය නමැති කණුවෙහි බැඳුණ තෘෂ්ණා නමැති රැහැන්හි ද. (ඇස් ආදී) ආයතන නමැති ප්‍රාණීන් කෙරෙහි ද බැඳීමක් නැති බවට පැමිණි බැවින් ඇලි ගැලී පිහිටීමක් නැතැයි යනුවෙන් මේ සූත්‍රයෙහි විදර්ශනාවේ පූර්ව භාගයම කියන ලදී.

34-4-3-11

එකොළොස් වැන්නෙහි - යවකලාපී = දෑ කැත්තෙන් කපා තබන ලද යව (හෙවත් බාර්ලි නම් ධාන්‍ය) මිටිය. බ්‍යාතඛිනි හස්සා = කඳ ගත් අත් ඇති. ඡහි බ්‍යාතඛිනි හන්දෙයුං = ඒ සය දෙනා යව කපා මලුවල පුරවා රැගෙන ගිය කල්හි වෙනත් සත්වැන්නෙක් පැමිණෙන්නේ ය. සුභත තරා අස්සා = යම් කිසි බොල් වූ ප්‍රමාණයක් හෝ එහි ඉතිරි වී ඇත්නම් එය ලබා ගැනීම සුදුසු යයි (කියා) ගෙන යන ලදී. එවමෙව බො = මෙහි සතර මං සන්ධිය මෙන්

(ඇස් ආදී) ආයතන සය දක්විය යුතුය. සතර මං සන්ධියෙහි තබන ලද යව ධාන්‍ය කරල් මිටීමෙන් සත්ව යා ද, කත් ගෙණ යන්නන් සය දෙනා මෙන් ඉෂ්ට. අතිෂ්ට, මධ්‍යස්ථ වශයෙන් අටළොස් අරමුණු ද දක්විය යුතුය. කඳ ගෙණ යන සත්වැන්නා වශයෙන් හවයක් ප්‍රාර්ථනා කරන කෙලෙස් දක්විය යුතුය. සතර මං සන්ධියෙහි තබන ලද යව ධාන්‍ය මිටි කත් දරන්නන් සය දෙනා විසින් වනසනු ලැබේද. මෙසේ ම සත්වයෝ අටළොස් අරමුණු නමැති කටුවලින් ආයතන සයට පිඩා කරත්. යම් සේ සත්වැන්නා විසින් දැඩි ලෙස වනසනු ලැබේ ද, හවය මුල් කොට ඇති දුක අනුභව කරන සත්වයෝ හවප්‍රාර්ථනා කෙලෙසුන් විසින් දැඩි ලෙස විනාසයට පත් කරනු ලැබෙත් දන් ඔවුන් හට එම හව ප්‍රාර්ථනා ක්ලේශයන් දක්වනු පිණිස භූතපු බබං හික්කවෙ යන ආදිය වදාළහ. එහි සුධම්මං දෙව සහං යනු සුධර්මා නම් දේව සභාවෙහි බිම පිහිටි දොර යන අරුතයි. ධම්මිකා බො දෙවතා = මේ දෙවියෝ නම් ධාර්මිකයෝ ය. "දෙවියන් විසින් මා වැනි අසුර නායකයකු අල්වා ගෙණ ද මා හට සුලු ව්‍යසනයක් හෝ නො කරන ලදී" යන මේ කරුණ සඳහා කියයි. අධම්මිකා දෙවා = මේ දෙව්වරුන් මා වැනි අසුර නායකයකු අසුරි තැවරුණ වල් උගරකු මෙන් (දැක්, දෙපා හා ගෙල යන) කණය පඤ්චම බන්ධනයෙන් බැඳ හිඳුවා තබන බැවින් මේ දෙවියෝ නම් අධාර්මිකයෝය. එවං සුබ්‍රමං බො හික්කවෙ වෙපචින්ති බන්ධනං = එයවනාහි තෙළුම් දඩුවක නුලක් මෙන් ද, මකුළු දලක නුලක් මෙන් ද සියුම් වෙයි. වැයෙන් හෝ පොරවෙන් හෝ එම නුල් සිඳ දමිය නො හැක. සිතෙන් ම උපදී, සිතෙන් ම නැති වේ යන මතයන් නිසා ඒවාට "වෙපචින්ති බන්ධන" යයි කියනු ලැබේ. තනො සුබ්‍රම නරං මාර බන්ධනං = මෙය ක්ලේශ බන්ධනයක්ම වෙයි, එයට වඩා සියුම් දෙයක් ඇස් ඉදිරි පිටට හමු නොවේ. ඉරියව් නො වළක්වන්නේ ය. එයින් හෙවත් කෙලෙස් බැම්මෙන්) බැඳුණ සත්වයෝ පොළව තලයෙහි වේවා, අහසෙහි හෝ වේවා යොදුන් සියයක් හෝ යොදුන් දහසක් හෝ වේවා යන්නෝ ද එන්නෝ ද වෙති. සිඳි බිඳි යන්නා වූ මෙය (හෙවත් කෙලෙස් බැම්ම) වනාහි ඥානශක්තියෙන් සිඳෙයි, අනෙකකින් නොවේ. (කෙලෙස්) බැම්ම නුවණින් ම බිඳුණේ යයි ද කියනු ලැබේ. මඤ්ඤමානො = තෘෂ්ණා, දෘෂ්ටි, මාන ආදීවශයෙන් ස්කන්ධයන්හි සිත යොදන්නෝ බඳො මාරස්සා = මාර බන්ධනයෙන් බැඳුණේ. ("මාරස්සා" යන) මෙය කරුණ විභක්ති අර්ථයෙහි සම්බන්ධ විභක්තියට අයත් වචනයක් ලෙස ද පවතී. (ඒ අනුව) ක්ලේශ මාරයා නිසා බැදී ඇත්තේය යන

අර්ථය ද වේ. මුනෙතා පාපිමනො = මාරයාගේ බන්ධනයෙන් මිදුණේ. මෙහි "පාපිමනො" යන මෙම සමබන්ධ විභක්ති වචනය "පාපිමනා" යනුවෙන් කරුණ විභක්තික වචනයක් ලෙස ද පැවතිය හැක. එවිට කෙලෙස් බැම්මෙන් මිදුනේය යන අදහස ලැබේ.

රසමි යන පදයෙන් තෘෂ්ණා හැගිම් ඇත්තේ යයි කියන ලදී. අයමහමසමි = දෘස්ථිමය හැගිම් ඇත්තේ භවිස්සං = සදා කාලිකය යන දෘස්ථිමය හැගිම ඇත්තේය. නභවිස්සං = උච්ඡේද (හෙවත් නැවත ඉපදීමක් නැත යන) දෘෂ්ටිය වශයෙන් රූපී = යන ආදිය ශාස්වත (හෙවත් සදා කලිකය යන) වාදයේ ප්‍රභේද පැහැදිලි කරයි. තසමා = යම් හෙයකින් සිතන ලද ආබාධය ඇතුළතින් කපා ඉවත් කළ යුත්තක් සේ හැඟේ නම් රෝගය සිරුරෙහි ගෙඩියක් හෝ ඇතුණ උලක් විය හැක. එයින් කම්පනය ආදිය ද සිදු වේ. යම් හෙයකින් මේ කෙලෙස් වලින් සත්වයෝ කැළඹෙත් ද, කම්පනයට පත් වෙත් ද, ප්‍රමාදයට පත්වෙත් ද මේ සියලු ලක්ෂණයන් එකතු වූ ආකාරයකට පැමිණෙත් ද එහෙයින් ඔවුන්ගේ ස්වභාවය පෙන්වීම පිණිස කියන ලද්දේ වෙයි. "මානගතවාරො" යන මෙහි මානස්ස ගතං "මාන ගතං" යි පද සිද්ධිය වේ. "මානය පවති යන අරුතයි. මා නොයෙව "මානගතං" යි ද පදසිද්ධිය වේ. (මානගතං = මානය) ගුරුගතං (= අසුචි), මුත්තගතං (මුත්‍ර) යන පදයන් මෙහි. එහි "අසමි" යන මෙය තෘෂ්ණාවෙන් යුක්තව පවති යන අදහස වශයෙන් කියන ලදී. "අයමහමසමි" (මේ මම යනුවෙන් අයෙක් සිටී) යනු දෘෂ්ටියක් වශයෙන් සලකා ගත යුතුය. දෘෂ්ටියකින් යුක්ත නො වේ නම් මානය නැත්තේ ද? එසේය, නැත්තෝය. මානය ප්‍රභීත නොවූ බැවින් දිට්ඨි (දෘෂ්ටි) නම් වේ. මානය මුල් කොට ඇති දෘෂ්ටිය සඳහා මෙය කියන ලදී. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වන්නේ ම ය.

ආසිව්ව වර්ගය නිමිසේය.

සිවු වන පණණාසකය සමාප්තයි.

—//—

34.1.1-0-1-1

සහ ගාමා වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - සමාහිතො සුදුසු වූ හැසිරීම් විධියෙන් හෝ ධ්‍යානයෙන් හෝ සන්සුන් වූයේ. වේදනාව පජානාති = වේදනාව දුඃඛසත්‍යය වශයෙන් දැන ගනියි. වේදනානඤ්ච සම්භවං = ඒවායේ ම (වේදනාවන්හිම) සම්භවය සමුදය සත්‍යය වශයෙන් දැන ගනියි. යත්ථවෙනා = යම් තැනක මේ වේදනාව නිරුද්ධ වේද, ඒ නිවණ නිරෝධ සත්‍යය වශයෙන් දැන ගනියි. බය ගාමිනං = ඒ වේදනාවන්ගේම ක්ෂය වීමේ මාර්ගය මාර්ග සත්‍යය වශයෙන් දැන ගනියි. නිව්‍යානො පරිනිබ්බුතො = තෘෂ්ණා රහිත වී කල්ලේ පරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිව්‍යේ වෙයි. මෙසේ මෙහි මෙම සූත්‍රයෙහි විමසා බැලීම් හසුරුවන වේදනාව ගැන කියන ලදී. ගාමාවන්ති පදදෙකකින් සමථ විදර්ශනාවන් කියන ලදී. සෙසු පදවලින් චතුස්සත්‍යය කියන ලදී. මෙසේ මෙහි සියල්ල සංග්‍රහ කරන ලද්දාවූ චාතුර්භූමික ධර්ම වෙන්කර දැක්වීමක් කියන ලදී.

34-0-1-2

දෙවැන්නෙහි - අදුක්ඛමසුඛං සහ = දුක් නොවන්නා වූ ද. සැපයක් නොවන්නාවූ ද, එහෙත් සුව දුක් සමග ජීවත්වන්නා වූ, අප්‍රසංගිකඤ්ච බහිද්ධාව = තමාගේ ද, අන්‍යයන්ගේද, මොසධමමං = විනාශ වී යන ස්වභාවය පලොකිනං = වැනසෙන, බිඳෙන ස්වභාවය. චුස්ස චුස්සවයං චුස්සං = නුවණින් විමසා බලා (නුවණින් ම) ස්පර්ශ කරන්නේ. එවං තත්ථවිරූපිනි = මෙසේ එම වේදනාවන්හි නො ඇලෙයි මේ සූත්‍රයෙහි ද විමසා බැලීම් ක්‍රියාවලියෙහි දී සිදු වන වින්දනය කියන ලදී. ගාමාවන්තිදී ඤාණ ස්පර්ශය (හෙවත් නුවණින් මෙනෙහි කිරීම) කියන ලදී.

34-0-1-3

තෙවැන්නෙහි - අවෙජ්ඣා නණං = සියලුම තෘෂ්ණාව බිඳ සමුච්ඡේදනය කරන ලදී. වාචනනයි සංඤ්ඤාපනං = දස වැදෑරුම් වූ සංයෝජනයන් පෙරලා දැමිය. මුල් සිද දැමිය. සමමා = හේතුවෙන්, කාරණයෙන් මානාහි

සමය= අර්භත් මාර්ගය වනාහි මානසේ පිහිටි බව අවබෝධ වීමෙන් ද, මානය ප්‍රභාණය වන බව අවබෝධ වීමෙන් ද (මානසෙහි පවතින) කෘත්‍යයන් වශයෙන් මානය දකියි. මෙය මෙහි දර්ශන අවබෝධයයි. එමගින් දකිනු ලබන ඒ මානය ඒකෙණෙහි ම ප්‍රතීණ වෙයි. දෘෂ්ටිය නමැති විෂ විසින් දෂ්ට කරනු ලබන සත්වයන්ගේ ජීවිත (සුව කරගන්නාක්) මෙන් මෙම මානසේ ප්‍රභාණය අවබෝධ වෙයි. අන්තමකාසී දුක්ඛස්ස = මෙසේ අර්භත් මාර්ගය විසින් මානය දකිනු ලැබූ බැවින් ද, ප්‍රතීණ කළ බැවින් ද යම් බඳු වූ මේ කය හා ඇති බැඳීමේ අන්තය දිරිමක් වෙයි ද හරිතවර්ණ වීමක් හෝ වෙයි ද, මෙසේ කියන ලද අන්තිම සීමා කෙළවර ද යන මෙය මහණෙනි, ජීවිතයන්හි එක් අන්තයක් වේ. මෙසේ කියන ලද ලාමක වූ අන්තය වන තමාගේ ශරීරය එක් අන්තයක් වේ. මෙසේ කියන ලද කොටසේ අන්තය ද මෙම අන්තයම වේ. දුකෙහි සියලුම හේතූන් නැති වීමය යන මෙය කී කල්හි ගැණෙන කෝණ අන්තය ද යනුවෙන් අන්ත සතරක් වේ. ඒ සියල්ලට ම සංසාර දුඃඛයාගේ කෝණ සතරක් බව කියා නිම කළහ. පරිච්ඡේදය අවසන් කළහ. අවසාන වශයෙන් ශරීරය ද දුක් ඇති කළේයයි කියන ලද්දේ වෙයි. සමපජ්ඣාදං න ටික්ඛති, සිහියෙන් යුත්බව අත් නොහරියි. සංඛං නුපෙති = රාගයෙන් යුක්ත වූවෙක්ය, දුෂ්ටයෙක්ය, මූළාචුවෙක්ය, යනුවෙන් ව්‍යවහාර යට නො පැමිණේ. මහ රහත් නමක් ම වෙයි. මේ සුත්‍රයෙහිදී අරමුණු වන රාගාදී අභ්‍යන්තර කෙලෙස් ගැන කියන ලදී.

34-0-1-4

සිවු වැන්නෙහි - පාතාලො = වැටුණ තැනැත්තහුට සුදුසු අවසානයක් යම් තැනෙක නැත්තේ ද එතැන පාතාලය පිහිටයි. අසන්නං අසංවිජ්ජමානං = තමාම දඬුවම් විඳ ගැනීම (හෙවත් මානත්) නොදැනීම නිසා හට නොගත් බැවින්. එවං වාචං භාසති = මහා සමුද්‍රයෙහි ගැඹුරු ආවාටයක් ඇතැයි යන මෙබඳු කියමනක් වේ. බළවාමුඛය (වඩබාමුඛය) නම් එයයි. මහා සමුද්‍රයෙහි ජලය වේගයෙන් ගලා ගොස් සක්වළ පච්චෙති හෝ මහ මෙරෙහි හෝ ගැටී යොදුන් එකක් දෙකක් හෝ දහයක ප්‍රමාණයක් හෝ උඩට ගොස් නැවත මහ සමුද්‍රයෙහි පතිත වෙයි. එය වැටුණ තැන අපායට යන ප්‍රපාතය වෙයි. එයට ලොව වළවා මුඛය (වඩවාමුඛය) යයි කියනු ලැබේ. ඒ පිළිබඳව මෙසේ කියයි. යම් හෙයකින් වනාහි එහි මසුන්, කැසුබුවන්. හා අසුරයන් යන ආදීන්

හට වාසය කළ හැක්කේයයි ද, එහි සුවසේ විසිය හැකැයි ද යමකු, කියත් නම් එසේ කීමට හේතුවක් නැත, එහි සත්‍යයක් විද්‍යාමාන නො වේ, ඒවා වචන පමණක් ම වේ. යම් හෙයකින් වනාහි සියලු පෘථක්ෂනයෝ ශරීරික දුඃඛවේදනාවෙහි පිහිටීමට නො හැකි වෙත් ද, එහෙයින් වැටීමට සුදුසු යන අර්තයෙන් මෙයම පාතාලය යැයි දක්වමින් සාරීරිකානං බො එතං හික්ඛවෙ යන ආදිය කීහ. පාතලෙන පච්චුට්ඨාසී = පාතාලයෙහි පිහිටියේය. ගාධං = පිහිට

කෂුති = එක දිගට නොපවත්නා විලාප නඟන්නේ යන අරුතින් "කෂුති" යි යෙදේ. දුබ්බලො = දුබල නුවණ අසුභාමක = ඥාන ශක්තියේ අල්ප භාවය නිසා අල්ප වූ බලයක් ඇති තැනැත්තා ය. මේ සුත්‍රයෙහි ආර්ය ශ්‍රාවක වූ සෝවාන් තැනැත්තා දක්වා ඇත. සෝවාන් වූ තැනැත්තා වනාහි මෙහි බලවත් චීර්ය ඇතිව විදර්ශනා වඩන්නේ නියුණු නුවණ ඇත්තේ උපන් වේදනාවට අනුකූල නොවී පැවතීමට සමත්වූයේ යෝගාවචරයකු ලෙස සුදුසු වෙයි.

34-0-1-5

පස් වැන්නෙහි - දුක්ඛතො දධ්බ්බා = වෙනසට භාජනය වීම් වශයෙන්, දුක් වශයෙන් දුක්චිය යුතුය. සලලතො = දුක්චතාහි විනිවිද යන්නේය යන අර්ථයෙන් "සලලා" (හෙවත් උල්) යනුවෙන් දුක්චිය යුතුය. අනිච්චතො = දුක්ඛ නොවී, සැපයක් නො වී, පැවැත්වීමක් නැති ආකාරයෙන් අනිත්‍ය වශයෙන් දුක්චිය යුතුය. අඤා = දුටුවේය සන්නං = ශාන්ත වූ ස්වභාවය.

34-0-1-6

සයවැන්නෙහි - තනු = ඒ ජන කොටස් දෙක අතර අනුවෙඩං විෂේඨයායුං = එම තුචාල මුඛයේ ම අඟලක් අතරෙහි හෝ දෙ අඟලක් අතරෙහි හෝ ප්‍රමාණයේ ආසන්න ප්‍රදේශයෙක පැතුරුණ වේදනාවයි. මෙසේ සිදු වූ තැනැත්තාට වනාහි පැතුරුණ වේදනාව පළමු වේදනාවට වඩා බලවත් වෙයි. අක්කාය වෙදනාය නිසසරණං = සමාධි හා මගපල ද දුක්වේදනා

වලින් නිදහස ලබා ගැනීම කැපී හෙතෙම නො දකියි. කම් සුවය ලැබීමම නිදහස ලබා ගැනීමකැපී දකියි. තාසං වෙදනානං - එම සුව දුක් වෙදනාවන්ගේ සඤ්ඤානො නං වෙදයති - කෙලෙස් හා එකට එක් වූයේම ඒ වින්දනය විද ගනියි. කෙලෙස්වලින් වෙන් වූයේ (නම් වින්දනය) නො ලබයි. සඤ්ඤානො දුක්ඛසමා - (දුක්ඛසමා යන්න) කරුණ විභක්ති අර්ථයෙහි අවධි විභක්ති රූපයයි. දුක් හා එක්ව යෙදුණේය. යන අර්ථයයි. සංඛ්‍යාත ධර්මස්ස = දන්නා ධර්මයේ තුල්‍යය කර බැලූ ධර්මයේ. බහු සූත්‍රස්ස = පර්යාප්තිය (හෙවත් ධර්මය) පිළිබඳ අවබෝධය ලැබූ තැනැත්තන්ගේ සමා පජානාති භවස්ස පාරගු භවයෙන් එතෙර වූ නිවණට පැමිණි තැනැත්තේ එය ම නිවණයයි මනාව දැන ගනියි. මේ සූත්‍රයෙහි වූ කලී කෙලෙස් අරමුණු පිළිබඳව ද, ආර්ය ශ්‍රාවකයන් අතරෙහි ක්ෂිණා ශ්‍රවයන් වහන්සේ පිළිබඳව ද කියන ලදී. මෙහි අනාගාමී තත්ත්වය නො පවතියයි කියත්

34-0-1-7

සත්ථූන්තෙහි - යෙන ගිලාන සාලා තෙනුපසංඛාමී = දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි උත්තම පුද්ගලයා වූ තර්ථාගතයන් වහන්සේ ද ගිලා නෝපස්ථානය සඳහා වඩිති. හික්ෂු තෙමේ උච්චූන් ලැබිය යුත්තන් නම් ගිලනුන් යයි අදහා විශ්වාස කොට උච්චූන් ලැබිය යුතු ගිලනුන් ගැන සිතමින් ද, යමකු එහි සුදුසු කමටහන් නැතිව වෙසෙත් නම් ඒ අයට කමටහන් කියන්නෙමිසි සිතමින් ද එහි පැමිණියේය. කායෙ කායානු පසංසි = යමක් කිව යුතුනම් එය පසුව කියමු. අනිඨානු පසංසි = අනිත්‍ය භාවය අනුව මෙනෙහි කරනුයේ වචානුපසංසි = ව්‍යය විම අනුව මෙනෙහි කරනුයේ. විරාගානු පසංසි = රාගයෙන් තොර විම අනුව මෙනෙහි කරනුයේ. නිරෝධානුපසංසි = නිරෝධය අනුව මෙනෙහි කරනුයේ පටිනිසංගානු පසංසි අත්හැරීම අනුව මෙනෙහි කරනුයේ. මෙ පමණකින් කුමක් දක්වන ලද්දේ වේද? මේ හික්ෂුව තමා විසින් පැමිණිය යුතු ප්‍රතිපදාව වන සතිපට්ඨානයන් ද පූර්වභාග කෘත්‍යයන්මය. නුවණින් විමසා බැලීමෙහිදී ද අනිත්‍යය අනුව මෙනෙහි කිරීම, ව්‍යය විම අනුව මෙනෙහි කිරීම, විරාගය (නොඇලීම) අනුව මෙනෙහි කිරීම යන මේ තුන් වැදෑරුම් මෙනෙහි කිරීම

ද පුර්වාහාග කෘත්‍යයන්මය. නිරෝධය අනුව මෙනෙහි කිරීම. අත්හැරීම අනුව මෙනෙහි කිරීම යන මේ දෙක එකිනෙක මිශ්‍ර වී ඇත. මෙපමණකින් මේ හික්ෂුවගේ භාවනා කාලය දක්වන ලදී. සෙස්ස කියන ලද පිළිළෙ අනුවම වේ.

34-0-1-8-9

අට වැන්නෙහි - ඉමමෙව එසසං පටිච්ච = අවබෝධ කර ගන්නවුන්ගේ අදහස් වශයෙන් කියන ලදී. අර්ථ වශයෙන් වනාහී මෙය විවිධ කරුණු සහිතය. මෙහි ස්පර්ශය යන්නෙන් කය ද කියන ලදී. නව වැන්න පැහැදිලි වේමය.

34-0-1-10

දසවැන්නෙහි - සුඛ වෙදනීයං = සුඛ වේදනාවට හේතු වූ සෙසු තැන්හි ද මේ පිළිවෙළම වේ. පදානු පදිකව කෙරෙන වර්ණනාවන් වනාහී මෙහි යට විස්තර කරන ලදී. මේ සූත්‍ර දෙකෙහි දී ස්පර්ශයන්හි වින්දනය කියන ලදී.

පළමුවන සහගාමා වර්ග නිමිශේය.

—//—

34-0-2-1

රහොගත වග්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - යං කිංකරි වෙදයිතං තං දුක්ඛසමිං = යම් කිසි වින්දනයක් ඇත්නම් ඒ සියල්ල දුක් සහිතය යන අර්ථයයි. සංඝඛාරානං යෙව අනිච්චතං = මේ ආදී ප්‍රකාශනයන්හිදී මෙසේ සංස්කරයන්ගේ යම් අනිත්‍යතාවයක්, ක්ෂය වන ස්වභාවයක්, ව්‍යයවන ස්වභාවයක්, වෙනසකට පත් වීමේ ස්වභාවයක් වන්නේ නම්, ඒ සඳහා යම් කිසි වින්දනයක් වේ නම් එය දුක් සහිත බව මා විසින් කියන ලද්දේ යයි දැක්වේ. සංස්කාරයන්ගේ යම් අනිත්‍ය තාවයක් වේද, වේදනාවන්ගේ ද ඒ අනිත්‍යතාවය ම පවතී. මේ මරණය යනු ද අනිත්‍ය තාවයයි. මරණයට වැඩි දුක්කත් නම් නැතැයි යන මේ අදහසින් සියලු වින්දනයන් දුක් සහිතම යයි අර්ථ දැක්වේ. අප්ඛො පන භික්ඛුමයා = මම හුදෙක් වේදනාවන්ගේම මෙම නිරෝධය පමණක් ප්‍රකාශ නො කරමි, මේ ධර්මයන්ගේ ද නිරෝධය ප්‍රකාශ කරමි යි දැක්වීම පිණිස දේශනය අරඹන ලදී. මෙම දේශනාවෙහි දී අවබෝධ කරන්න වුන්ගේ අදහස් වශයෙන් සන්සිඳීම ද, සන්සුන් වීම ද පිළිබඳව කියන ලදී. සංකප්පා වෙදයිත නිරෝධය ග්‍රහණය කිරීමෙන් මෙහි අරූප ධ්‍යාන සතර ගන්නා ලද්දේම යයි දන යුතුය.

34-0-2-2

දෙවැන්නෙහි - පුපු වායන්ති මාලුනා = බොහෝ වූ වාතය හමයි. සෙස්ස පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය. තුන් වැන්න ගාථාවලින් තොරව, අවබෝධ කර ගන්න වුන්ගේ අදහසින් යුතුව කියන ලදී.

34-0-2-4

සිවු වැන්නෙහි - පුරජච්චා = පෙර දිග දිසාවෙහි සියළු තැන්හිම මෙසේමය. සාමිසාපි සුඛා වෙදනා = මේ ආදියෙහි දී කාමාශක්ත ආමිසයන් හා සම්බන්ධ වූ වින්දනයන් "සාමිස සුඛ" (හෙවත් ආමිස සහිත වූ සුවයන්) ලෙස දැක්වේ. ප්‍රථම ධ්‍යානාදී වශයෙන් ද, විදර්ශනා වශයෙන් ද උපන් වින්දනයන් නිරාමිස සුඛ (හෙවත් ආමිස රහිත සුව) නම් වේ. කාමාශක්ත

ආමිසයන් ගෙන් ලැබෙන ආමිස සහිත වින්දනයන් සාමිස දුක (හෙවත් ආමිස සහිත දුක) නම් වේ. උත්තම වූ මෝක්ෂයන් කෙරෙහි ප්‍රියතාවයෙන් යුතුව ක්‍රියා කරන්නාවූ ප්‍රියතාව හේතුවෙන් උපන් දොම්නස් සහිත වේදනා නිරාමිස දුක් නම් වේ. කාමාශක්ත ආමිසයන්ගෙන් ලැබෙන ආමිස සහිත වින්දනයන් "ආමිස සහිත වූ සුවදුක් රහිත බව" (හෙවත් සාමිස අදුක මසුබ) නම් වේ. චතුර්ථ ධර්මය වශයෙන් උපන් සුවදුක් රහිත වින්දනයන් (හෙවත් අදුකමසුබ වේදනාවන්) නිරාමිස වූ සුවදුක් රහිත බව (හෙවත් නිරාමිස අදුකමසුබ) නම් වේ.

34-0-2-5,6,7,8

පස් වැන්න ආදි කොට ඇති සතර යට කියන ලද අයුරින් ම දන යුතුය. මෙහි මුල් සූත්‍ර දෙක සම්පූර්ණ නිව් යාම සඳහා ද, පසු සූත්‍ර දෙක අර්ථ වශයෙන් නිව් යාම සඳහා ද දේසනාවෙන් අවබෝධ කරවීම පිණිස කියන ලදී.

34-0-2-9-10

තව වැන්නෙහි - පඤ්චබ්‍යාථා පඨනි = පඤ්චබ්‍යාථා යනු ඔහුට කියනු ලබන නාමයයි. වෑය, පොරව, නියන, දඩුමුගුරු, දලිනුල යන අංග පසෙන් යුතුවන බැවින් හෙතෙම පඤ්චබ්‍යාථා (හෙවත් අංග පසකින් යුත් තැනැත්තා) යයි හඳුන්වනු ලැබේ. "ඵපති" යනු ප්‍රධාන වඩුවා ය. උදායි = පණ්ඩිත උදායි තෙරණුවෝය. පරියායං = කාරණාව දෙව්වානඤ්ඤා = ආනන්දයෙහි (මෙහි කාරණා) දෙකක් වේ. පරියායෙන " යන කරුණින් මෙහි ද කායික හා චෛසික වශයෙන් දෙකක් යයි දන යුතුය. "සුබ" ආදී වශයෙන් (සුබ, දුකබ, අදුකමසුබ යනුවෙන්) තුනක් යයි ද, ඉන්ද්‍රිය වශයෙන් සුවය (හා දුක) විදිනා ඉන්ද්‍රියයන් යනුවෙන් පසක් යයි ද, දොරටු වශයෙන් ඇස හා ස්පර්ශ විමෙන් උපදින විඤ්ඤාණය ආදී සයක් යයි ද යන මේ අයුරින් අටළොසකි. (ඒ මෙසේය :- පරියාය හෙවත් කාරණා දෙකකි (2) + කායික, චෛතසික වශයෙන් දෙකකි. (2) + සුබ ආදී වින්දන තුනකි (3) + ඉන්ද්‍රියයන් පහකි (5) + දොරටු හයකි (6) = (18) සියල්ලෙහි එකතුව අටළොසකි) උපවිචාරවශයෙන් ඇසෙන් රූප දෑක සොම්නසට හේතුවන රූප වෙතට යොමු වන ලෝකික

සෝමනස්සයන් සය ද, නෛෂ්ත්‍රමය ආශ්‍රිත වින්දනයන් සය ද, ලෝකික උපේක්ෂා සහගත වින්දනයන් සය ද (යන අටළොස හා පෙර කී අටළොස) සමග සතිසක් වූ වින්දනයන් අතීතයෙහි උපන් සතිසක් ද, අනාගතයෙහි උපදින සතිසක් ද වන්මනෙහි උපදින සතිසක් ද වශයෙන් වින්දනයන් එකසිය අටක් ($36 \times 3 = 108$) යයි දනුයුතු පඤ්චමෙ ආනන්ද කාමගුණා = මෙය එකක් ලෙසම ගළපා ඇත. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වේදනාව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වේදනාව එකක්ය. දෙකක් ය ආදී වශයෙන් වෙන්ව ප්‍රකාශ කොට නැත. පර්යාය වචනයෙන් වෙන්ව ප්‍රකාශ කොට නැත. පර්යාය වචනයෙන් ද එකම වේදනාවක් ගැනම කියන ලදී. එය දක්වමින් පඤ්චඝිග උපති වාදය (හෙවත් අංග පසකින් යුත්, වඩුවා ඇසුරෙන් ගොඩ නැංවූ මතය) සනාථ කිරීමට මේ දේශනාව ඇරඹුන. අභික්කන්ත තරං = වඩාත් සුන්දර වූ පණින තරං = වඩා උසස් මෙහිදී චතුර්ථධ්‍යානයෙහි පටන් දුකින් ද, සුවයෙන් ද තොරවූ වින්දනය ආමිස සහිතය යන අරුතින් ද, ප්‍රණීතය යන අරුතින් ද "සැප" යයි කියන ලදී. නිරෝධය අවේදයින සුඛධ (හෙවත් වින්දනයක් නැති බවේ සුවය) වශයෙන් "සැපය" යයි නම් ලැබීය. පඤ්චකාම ගුණ වශයෙන් වූ කලි අෂ්ට සමාපත්ති වශයෙන් ද උපන් වින්දනය "සැප" යයි නම් කෙරේ. නිරෝධය අවේදයින සුඛය නම් වේ. මෙසේ වේදයින සුඛ (හෙවත් වින්දනයක් ලබන සුවය) හෝ වේවා දුකක් නොවේය යන අදහසින්, සැපතක්ය යන අර්ථයෙන් ඒකාන්ත සැපයක් වන්නේයයි අදහස් කෙරේ. යඤ්ඤායනං = යම් යම් ස්ථානයන්හි සුඛං උපලබ්ධානි = වේදයින සුවය හෝ අවේදයින සුවය ලැබෙයි. තංතං තථාගතො සුඛසම්මං පඤ්ඤාපෙනි - තථාගතයන් වහන්සේ ඒ සියලු නිදුක්ඛවක්ම සුවයෙහිම ඇතුළත් කොට ප්‍රකාශ කරති. මෙහි දී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිරෝධ සමාපත්තිය මුල් කොට අවබෝධ කර විය යුතු පුද්ගලයන් වශයෙන් ඔවුන් හට අර්හත් භාවය කුළු ගැන්වීමෙන් දේශනාව නිම කළ සේක. දසවැන්න පැහැදිලි අරුත්වලින් යුතු වේමය.

දෙවන රහොගත වර්ගය නිමියේය.

—//—

34-0-3-1

තුන්වන වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි මොළිය සිවකො යනු ඔහුගේ නාමයයි. ඔහුගේ හිසමුදුනෙහි ශිඛාවක් ඇත. ඒ නිසා මොළිය සිවක යයි කියනු ලැබේ. පරිබ්බාජකො = ඡන්ත නම් පිරිවැජියා පිත්ත සමුධානානි - පිත හේතු කොට ගෙන (උපන්) වෙදයිනානි = පිත හේතු කොට ගෙන වේදනාවන් තුනක් උපදී. කෙසේද යත් :- ඇතැමෙක් "මා තුළ පිත කිපියේය, ජීවිතය වනාහී අවබෝධ කර ගැනීමට අපහසු වුවක්ය" යනුවෙන් සිතා දන් දෙති, සිල් ගනිති, පෙහෙවස් සමාදන් වෙති. මේ නිසා ඔහුට කුසල වේදනා උපදී. ඇතැමෙක් පිතට බෙහෙත් කරමිසි ප්‍රාණීන් නසත්, නොදුන් දේ ගනිත්, මුසාබස් කියත්. දස දුසිල් කම් කරත්. මේ නිසා ඔහුට අකුසල වේදනා උපදී. ඇතැමෙක් "මේ පමණ බෙහෙත් කිරීමේනුදු මගේ පිත නොසන් සිඳෙයි. කම් නැත. යමක් සිදුවන්නේ නම් එය සිදු වේවා" යයි සිතා මධ්‍යස්ථව කායික වේදනාව ඉවසමින් වැතිර සිටීන්. මෙසේ ඔහු තුළ හෙළි නොකළ වේදනාව ද උපදී. සාමමපි බො එතං = ඒ ඒ පිත්ත විකාරයන් දක තමා විසින් ද මෙය දැන ගත යුතුය. සච්චසම්මතං = සිදු වී ඇතැයි සම්මත වූ දෙය ලෝකයා ද ඔහුගේ ශරීරයෙහි ලප මතු වීම්, වර්ණ වෙනස් වීම් ආදී පිත්ත විකාරයන් දක මොහුගේ පිත කිපියේයයි දැන ගනිති. තසමා යම් හෙයකින් තමා විසින් ම දන්නා ලද්දා වූ ද. ලෝකයා අතර පවා සත්‍යයයි සම්මත වී ඇත්තාවූ ද කරුණු වේශයෙන් පැතිරේද ඒ හේතුවෙන් මෙසේ කියන ලදී. සෙම හේතුවෙන් උපන් රෝග ආදියෙහි දී ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙහිදී වාතහි සන්නිපාතිකානි යනු පිත් ආදී ත්‍රි දෝෂයන්හිම කෝපයෙන් හටගත් රෝග යන්ය. උතුපරිණාමජානි = සෘතු විරුද්ධ තාවයෙන් උපන්. ඇත පෙදෙස්හි වෙසෙන චන්ද්‍රාසීන් හට වනාහී සෘතුව විෂම ලෙස ඇති වෙයි. "අනුපපවා සීතං" යනු (හෙවත් ඇත පෙදෙස්හි වසන) ටනාන්තර ප්‍රදේශයෙහි වසන යන අදහසයි. මෙසේ මාණිකාස සමුද්‍ර තීර ආදී වශයෙන් වුව ද සෘතු විෂමතාවය උපදන්නේමය. එයින් හටගත් යන අරුතින් "සෘතු පරිණාමජ" (හෙවත් සෘතු වෙනසින් හටගත්) යනුවෙන් යෙදේ. විසම පරිහාරජානි = මහ බරක් ගෙන යන්නවුන් වෙත ලී, උල් ආදිය ඇනීමෙන් ද, නො කල්හි ඇවිදින්නවුන් සර්ප දෂ්ට කිරීම්, වළවල්හි වැටීම් ආදියට ලක් වීමෙන් ද අහිතකර (ආහාර වැනි) දේ

භාවිතයෙන් ද සිදු වූ (හානි) ඔපකතමිකානි "මේ තෙමේ සොරෙක්ය" කියා හෝ, "පර අගනන් සොයා යන්නෙක්ය" කියා හෝ අල්වා ගෙන දණ හිස්, වැලමිටි, මුගුරු ආදියෙන් පහර දීම වැනි ක්‍රියාවන්ගේ හේතුවෙන් උපන් (රෝග) මේ බාහිර උපක්‍රම (වලින් හානි) ලබා යම් කිසිවෙක් පෙර කියු පිළිවෙළින් ම කුසල් කරත්, කිසිවෙක් අකුසල් කරත්, කිසිවෙක් ඒවා ඉවසමින් නිහඩව කල් ගෙවත් කමම විපාකජානි = හුදෙක් කර්ම විපාක වශයෙන් උපන් (රෝග) එම රෝග උපන් කල්හි ද පෙර කියු පිළිවෙළින් ම කිසිවෙක් කුසල් කරත්. කිසිවෙක් අකුසල් කරත්, කිසිවෙක් ඉවසමින් නිහඩව කල් ගෙවත් මෙසේ හැම විටම වේදනාව ත්‍රිවිධ වේ. එහි මුල් කරුණු සතෙන් උපන් ශරීරික වේදනාවන් වැළැක්විය හැකි වේ. කර්ම විපාක වශයෙන් හටගත් රෝගයන් වැළැක්වීමට සියලුම ඖෂධ ද, සියලුම පිරිත් ද වුවත් ප්‍රමාණවත් නො වේ. මේ සුත්‍රයෙහි ලෝකවාචහාරයම කියන ලදී.

34-0-3-2

දෙවැන්නෙහි - අධ්‍ය සත පරියායං = කරුණු එක සිට අටක් වූ ධම්ම පරියායං = ධර්ම කරුණ. කායිකාව චෙතසිකාව = මෙහි කායික චින්දන ආදිය කාමාවචර භූමියෙහි ම ලබන් චෛතසික චින්දන ආදිය (කාමාවචර, රූපාවචරය, අරූපාවචර, ලොකොත්තර යන) භූමීන් සහරෙහිදීම ලබන්. සුඛා යන ආදියෙහි සුවදායී චින්දන අරූපාවචර භූමියෙහි නැත. සෙසු භූමී තුනෙහිදී ලැබේ. දුක කාමාවචර වේ. ඉතිරි චින්දන වාතූර්භූමික වේ. පඤ්චකයෙහි සුඛ, දුක, දෝමනස්ස යන ඉන්ද්‍රියයන් කාමාවචර ම වේ. සෝමනස්ස ඉන්ද්‍රිය ත්‍රේ භූමික වේ. උපේක්ෂා ඉන්ද්‍රියය වාතූර් භූමික වේ. ඡට්ඨකයෙහි (හයේ සමුහයෙහි) (චක්ඛු සොතාදී) දොරටු පසෙහි වේදනාවන් කාමාවචර ම වේ. මනස නමැති දොරටුවෙහි චින්දන වාතූර්භූමික වේ. අටළොසක් වූ ඉෂ්ටාරම්මණ සයෙහි සෝමනස්සය සමග හැසිරේය යන අදහසින් "සෝමනස්සුප විචාර" නම් වේ. සෙසු දෙකෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේ මේ දේශනාව විචාර වශයෙන් පැමිණ ඇත. එකට යෙදුණ සෝමනස්ස ආදීන්ගේ වශයෙන් මෙහි අටළොස් වැදෑරුම් වූ වේදනාවන් දත යුතුය. ඡ ගෙනසිනානි සොමනස්සානි = මේ ආදියෙහි සිතට ප්‍රියවන්නා වූ. සිත් ඇද ගන්නා වූ මනාප වූ, මනරම් වූ, ලෝකික ආමිසයට සම්බන්ධ වූ, ඇසින් දකිය යුතු වූ රූපයන් ලැබීම හෝ ලැබීමෙන් පෙර හෝ කලින් ලබා

ඇති. අතීතයට අයත් වූ, නිරුද්ධ වූ, විපර්යාසයට පත් වූ බව හෝ යන මේ ස්වභාවයන් සිහි කරන තැනැත්තා හට මෙවැනි යම් සොම්නසක් උපදිද එය ලෞකික වූ සෝමනස්සය යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ (වක්කු සෝතාදී) දොරටු සයෙහි ගැටෙන පෙර කී කාම ගුණයන් ආශ්‍රිත වූ සෝමනස්සයන් සය ලෞකික වූ සෝමනස්සයන් නම් වේ. රූපයන්ගේ අනිත්‍ය බව හා විපරිණාමයෙහි විරාගය ද, නිරෝධය ද දැන පෙර වූ රූපයන් ද, දැන් පවත්නා සියළුම රූපයන් ද අනිත්‍යය, දුඃඛය, විපරිණාම ස්වභාවය ඇත්තේය යනු වෙන් මෙසේ මෙය තත් වූ පරිදි නිවැරදි නුවණින් දකින්නහුට සෝමනස්සය උපදී. මෙබඳු වූ යම් සෝමනස්සයක් වේද, එය නෛෂ්ක්‍රමය ආශ්‍රිත වූ සෝමනස්සය යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ (වක්කු, සෝත ආදී) දොරටු සය වෙත ප්‍රිය වූ අරමුණු යොමු වූ කල්හි අනිත්‍යය ආදී වශයෙන් විදර්ශනාව පිහිටුවා උනන්දු කරවා "උනන්දු වූ තමා තුළ විදර්ශනාව වැඩේය යි සොම්නස උපන්නනු තුළ උපන් සෝමනස්සයන් නෛෂ්ක්‍රමය ආශ්‍රිත වූ සෝමනස්සයන් සය වන්නේය. යම් යම් ස්වභාව විශේෂයන් මනාව දක්නා වූ තැනැත්තා හට යම් දොම්නසක් උපදිද, එය ලෞකික දෝමනස්සය යයි කියනු ලැබේ. (ඒ ස්වභාවයන් නම් මේවාය) සිතට ප්‍රිය වන්නා වූ, සිත් ඇද ගන්නා වූ, මනරම්වූ, ලෞකික ආම්සයට සම්බන්ධ වූ, ඇසින් දකිය යුතු වූ රූපයන් නො ලැබීම යන මෙය ඒක් ස්වභාවයකි. එසේ නො ලැබීම හේතුවෙන් ඇති වූ යථාර්ථවාදී දෑක්මට පෙර පැවති තත්වය තවත් ස්වභාවයකි. පෙර ලබා නැති, අතීතය නිරුද්ධ වූ, විපර්යාසයට පත් වූ බව යන මෙය තවද ස්වභාවයකි. (මේවා ලෞකික දෝමනස්සයන් උපදින හේතූන් වේ.) මෙසේ දොරටු සයෙහි ගැටෙන සිතට ප්‍රිය වූ අරමුණු මතුවට විඳි නොගන්නෙමි යි ද, දැනු දු විඳි නො ගනිමි යි ද සිතන තැනැත්තා හට උපන් කාම ගුණයන් ආශ්‍රිත දෝමනස්සයන් සය ලෞකික දෝමනස්සයන් නම් වේ. රූපයන්ගේ අනිත්‍ය බව හා විපරිණාමයෙහි විරාගය ද, නිරෝධය ද දැන පෙර වූ රූපයන් ද දැන් පවත්නා ඒ සියලුම රූපයන් ද අනිත්‍යය, දුඃඛය, විපරිණාම ස්වභාවය ඇත්තේය යනුවෙන් මෙසේ මෙය තත් වූ පරිදි නිවැරදි නුවණින් දැක, උත්තම වූ අර්හත් භාවය කෙරෙහි ප්‍රිය භාවය පිහිටුවා ගෙන කවර කලෙක නම් මම එම (රහත්) ස්වභාවයට සපැමිණ වසන්නෙමි ද (යනුවෙන් සිතමින්) ආර්යයන් වහන්සේලා මෙම රහත් ස්වභාවයට සපැමිණ වාසය කරන්නාහු යයි යනුවෙන් උතුම් වූ රහත් ස්වභාවයෙහි ප්‍රියතාවය පිහිටුවා ගන්නනුට ආසාව නිසා හටගත් දෝමනස්සය උපදී.

මෙවැනි යම් දෝමනස්සය වේ නම් එය නෛෂ්ක්‍රමයය ආශ්‍රිත දෝමනස්සය යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ (පුද්ගලයාගේ) චක්ෂුරාදී දොරටු සයෙහි යම් විටෙක ප්‍රිය වූ අරමුණු පිහිටන්නේ ද, ඒ හේතුවෙන් (ඒ පුද්ගලයා) යම් කිසිවක් සඳහා අපොහොසත් වෙයි. කුමක් සඳහා ද යත් :- උතුම් වූ මෝක්ෂ සංඛ්‍යාත ආර්ය ඵල ධර්මයන්හි රුචිය උපදවා එම ආර්ය ඵලයන් අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස අනිත්‍ය ආදී විදර්ශනා පිහිටුවා උත්සාහ ගැනීමටයි. එම අපොහොසත් වීම නිසා මෙසේ සිතයි. කෙසේද යත් :- මේ අඩ මසෙහි හෝ මේ මාසයෙහි හෝ මේ වර්ෂයෙහි හෝ විදර්ශනාව දිරි ගන්වා අර්හත් සංඛ්‍යාත ආර්ය භූමියට පැමිණීමට නොහැකි වූයෙමි යනුයි. එසේ සිතමින් ඒ අනුව ශෝක වන පුද්ගලයාහට උපන් දෝමනස්සයන් සය නෛෂ්ක්‍රමයය ආශ්‍රිත දෝමනස්සයන් නම් වේ. ඇසින් රූපය දකින අඟුණ වූ, මුලාවට පත් වූ, මගපල නොලැබූ, ක්ලේශ සීමාවන් ජය නොගත්, ක්ලේශ විපාකයන් ජය නොගත්. වරදෙහි ආදීනව නොදක්නා, නුගත්. පෘථක්ෂන පුද්ගලයාහට යම් බදු උපේක්ෂාවක් උපදනේ වේද, එම උපේක්ෂාවට රූපය ඉක්මවා යා හැකි නො වේ. ඒ නිසා ඒ උපේක්ෂාව ලෞකිකයයි කියනු ලැබේ. මෙසේ ඇස් කන් ආදී දොරටු සයෙහි පියකරු වූ අරමුණු ඉන්ද්‍රිය ගෝචර වී එහි උපන් රූප ආදිය ඉවත්ව නො ගොස් එහිම (එම ඉන්ද්‍රියයන්හිම එල්බ ගෙණ, ඇලී ගෙණ අසූව් පිඩෙක නිල මැස්සන් මෙන් කාම ගුණ ආශ්‍රිතව පවත්නා උපේක්ෂාව ලෞකික උපේක්ෂාව නම් වේ. රූපයන්ගේ අනිත්‍යතාවය දැන විපරිණාමයෙහි විරාගය ද, නිරෝධය ද, පෙරුමු රූපයන් ද දැන් පවත්නා ඒ සියලු රූපයන් ද අනිත්‍යය, දුඃඛය, විපරිණාම ස්වභාවය ඇත්තේය යනුවෙන් මෙසේ මෙය තත් වූ පරිදි නිවැරදි නුවණින් දකින්නහුට යම් උපේක්ෂාවක් උපදින්නේ වේද මෙසේ වූ ඒ උපේක්ෂාව රූපය ඉක්මවා සිටියි. එබැවින් ඒ උපේක්ෂාවන් සය නෛෂ්ක්‍රමයය ආශ්‍රිතයයි කියනු ලැබේ. මෙසේ (චක්ෂුරාදී) දොරටු සය වෙත ප්‍රිය වූ අරමුණු යොමු වූ කල්හි ප්‍රිය වූ (එම) අරමුණෙහි නො ඇලෙන්නාවූ ද, අප්‍රිය වූ අරමුණ කෙරෙහි ද්වේෂ නොකරන්නාවූ ද, නොසලකා හැරිය යුතු (හෙවත් උපේක්ෂාවෙන් සැලකිය යුතු) අරමුණෙහි මූලා නොවන්නාවූ ද පුද්ගලයා තුළ උපන් විදර්ශනා ඥානයෙන් යුක්ත වූ උපේක්ෂාවන් සය නෛෂ්ක්‍රමයය ආශ්‍රිත උපේක්ෂාවන් නම් වේ. මේ සූත්‍රයෙහි සියල්ල එක්තැන් කරන ලද්දා වූ චාතුර්භූමික ධර්ම කොට්ඨාශය කියන ලදී. තුන් වැන්න ආදියෙහි පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

34-0-3-11

එකොළොස් වැන්නෙහි - සාමීසා = කෙලෙස් සහිත ආමීසයන් යන අරුතින් "සාමීස" නම් වේ. නිරාමීස තරා = නිරාමීෂ වූ ධ්‍යානයෙන් ලත් ප්‍රීතිය නිසා ආමීෂයෙන් වඩාත් බැහැර වූයේ වෙයි. ධ්‍යානයන් දෙකෙහිදී ප්‍රීතිය මහත්ගත හෝ ලෝකෝත්තර නොවන්නේ ද? නුවණින් සලකා බැලීමේ ප්‍රීතිය ලෝකික වුව ද ඒ ප්‍රීතිය කුමක් හෙයින් ආමීසයෙන් තොර වූයේ වෙයි ද? ශාන්ත ප්‍රණීත ධර්මයන් නුවණින් සලකා බැලීම් වශයෙන් උපන් බැවිනි. යම් සේ වනාහී රජුට කුලුපග වූ සුලු සේවකයා බාධාරහිතව සුවසේ රජ මැදුරට පිවිසෙනුයේ සිටු සෙනෙවි ආදීන්ට පා පහර වැදුණු නමුදු සැලකිල්ලට නොගණියි. කුමක් හෙයින්ද යත් :- රජුගේ ආසන්න සේවකයකු බැවිනි. මෙසේ හෙතෙම අන් අයට වඩා උසස් වෙයි. මෙසේ මෙම නිරාමීෂ ප්‍රීතිය ද ශාන්ත ප්‍රණීත ධර්මයන් නුවණින් සලකා බැලීම් වශයෙන් උපන් බැවින් ලෝකෝත්තර ප්‍රීතියට ද වඩා උසස් යයි දත යුතුය. සෙසු අවස්ථාවන්හිදී ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෝක්ෂය ලබන අවස්ථාවේදී වනාහී රූපය හා සංයුක්තවූ මෝක්ෂය තමාට අරමුණු වූ රූප ආමීෂ වශයෙන් ම "සාමීස" (හෙවත් ආමීස සහිත වූයේ) නම් වේ. රූපය හා සංයුක්ත නොවූ මෝක්ෂය රූපයෙන් ද ආමීෂයෙන් ද තොර බැවින් නිරාමීෂ (හෙවත් ආමීෂ රහිත වූයේ) නම් වේ.

වේදනා සංයුක්තය සමාප්තයි.

—//—

35.1. 1-2

මාතුගාම සංයුත්තයේ පළමු වැන්නෙහි අඩංගු සුඛ නොවන අංගයන්ගෙන් යුත් නවරූපවා = පිරිහී ගිය රූපය ඇති, විරූපී, දැකීමට ප්‍රිය නොවන නවභොගවා = වස්තු සම්පත්තිය නැති. ධනවත් නොවන නවසීලවා = සීලය පිරිහුණා වූ, දුසිල්වූ අලසොච = නුල් කැටිම් පිසීම් ආදී කටයුතු කිරීමට නො හැකි වෙයි. - කුසිත, අලස, හුන් තැන හිඳ ගෙනමඳ, සිටි තැන සිට ගෙනමඳ නිදන්තේය. පජ්ඣවස්ස නලහනි = මේ පුරුෂයාට කුල පරම්පරාව පිහිටුවන්නා වූ පුතකු නො ලැබේ. ස්ත්‍රිය වඳ තැනැත්තියක් වෙයි. පුර පක්ෂය (සඳ ඇති දෙසතිය) කියන ලද කරුණු වෙනස් කිරීමෙන් දත යුතුය. දෙවැන්න පළමු වැන්නෙහි කියන ලද පිළිවෙළින්ම වෙනස් කළ යුතුය.

35.1.3

තෙවැන්නෙහි - ආවේණිකානි = පෞද්ගලිකව හිමිකම් ඇත්තාවූ, අත් පුද්ගලයන් සමඟ පොදු නොවන්නා වූ, පාරිවරියං = සේවකයකු සේ ක්‍රියා කරන බව.

35.1. 4-9

සිවු වැන්නෙහි - මචේජරමල පරිපුට්ඨිතෙන = පෙරවරු කාලයෙහි වනාහි කිරි හා දිකිරි රැකීම. පවනෙහි තැබීම ආදිය කිරීමට පටන් ගත් ස්ත්‍රිය කුඩා පුතුන් විසින් ඉල්ලනු ලබන්නී නමුදු කිසිවක් දීමට නො කැමති වෙයි. ඒ නිසා "පෙරවරුවෙහි මසුරු මලයෙන් මැඩුණු සිතින්" (හෙවත් පුබ්බණ්භ සමයං මචේජරමල පරිපුට්ඨිතෙන වෙනසා) යන මෙය කියන ලදී. දහවල මැද කල්හි වනාහි ස්ත්‍රිය ක්‍රෝධයෙන් ඇලළී ගොස් සිටින්නී වෙයි. ඇතුළු ගෙයි කලහයකට ඉඩක් නො ලබන්නී නම් අසල් නිවසකට ගොස් හෝ කලහ කරයි. සැමියා පිළිබඳව ද ඔහු සිටි සහ හුන් තැන් බලමින් ඇවිදීය. එබැවින් "දහවල මැද කල්හි ඊර්ෂ්‍යාවෙන් ඇලළී ගිය සිතින්" (හෙවත් මජ්ඣනික සමයං ඉසසා පරිපුට්ඨිතෙන වෙනසා) යයි කියන ලදී. සවස්

කල්හි වනාහි අසද්ධර්මයෙහි හැසිරීම සඳහා සිත යොමුවෙයි. එබැවින් "සවස් කල්හි කාමරාගයෙන් වෙළී ගිය සිතින්" (හෙවත් සායණා සමයං කාමරාග පරිසුට්ඨිතෙන වෙතසා) යයි කියන ලදී. පස්වැන්න ආදිය පහසු අරුත් ඇත්තේ ම වෙයි.

35.1.10

දස වැන්නෙහි - රූපබලං යන මේ ආදියෙහි රූපසම්පන්නිය රූපබලයයි. භෝග සම්පන්නිය භෝග බලයයි, ඥාති සම්පන්නිය ඥාති බලයයි, පුත්‍ර සම්පන්නිය පුත්‍ර බලයයි, සීල සම්පන්නිය සීල බලයයි. පත් සිල් ද, දසසිල් ද නො කඩ කොට රකින්නහුගේ වනාහි සීල සම්පන්නියම සීල බලය නම් වේ. ඉමානි බො හික්ඛවෙ පඤ්චබලානි = (යට කියන ලද) මේ පස උපකාරී වීම යන අරුතින් "බල" යයි කියනු ලැබේ. පසයා = මැඩ පවත්වා. අභිභූය්‍යානි = මැඩ පවත්වයි. වසා ගෙණ නැති කරයි. නෙවරූප බලං තායිති = රූප බලය රැකීමට, ආරක්ෂා කිරීමට නො හැක්කේම වෙයි. නාසෙනෙනව නං කුලෙන වාසෙනනි = (මොවුන්) දුසිල් වතුන්ය, සුවර්තය බිඳ ගන්නවුන්ය. (හික්මීමේ) සීමාවන් ඉක්ම ගියවුන්ය. (ආදිය කියමින්) ගෙලෙන් අල්වාගෙන පළවා හරිත්, එම කුල ගෘහයෙහි වාසයට ඉඩ නොදෙත්. වාසෙනෙනව නං කුලෙන නාසෙනනි = රූපයෙන් හෝ ධනයෙන් හෝ කුමන ඵලද? මොවුන් පිරිසිදු සිල්වතුන්ය. ආචාර සම්පන්නයන්ය යනුවෙන් දැන ඥාතීහු ඔවුන් එම කුලගෙහිම වාසය කරවත්, පීඩා නො කරත්. සෙස්ස සියලු තන්හිම පහසු අරුත් සහිත වේ.

මාතුගාම සංයුක්තය සමාප්තයි

—//—

ජම්බුබාදක සංයුක්තය

36.1.1

ජම්බුබාදක සංයුක්තයෙහි - ජම්බු බාදකො පරිකාපකො = නම් නම් ඇති, තෙරුන්ගේ සොහොයුරියගේ පුතා ජන්ත නම් පිරිවැරියා යොබො ආවුසො රාගකයො = නිවණට පැමිණ රාගය ක්ෂය වෙයි. ඒ නිසා නිවණ රාගක්ෂය යයි කියනු ලැබේ. දෝස හා මෝහයන් ක්ෂය කිරීමටලදී මේ පිළිවෙළම වේ. යමකු වනාහි මේ සුත්‍රයෙන් ම ක්ලේශ ක්ෂය මාත්‍රයම නිර්වාණය වේයයි කියන්නේ නම් කෙලෙස් ක්ෂය වන්නේ තමාගේ ද නැතහොත් අන් අයගේද යනුවෙන් කවරකුගේ කෙලෙස් ක්ෂය වේද යන්න ඔහු කිව යුතු වේ. ඒකාන්තයෙන්ම තමාගේ යයි කියයි. අනතුරුව "ගෝත්‍රභූ ඥානයට (මාර්ග සිතට ආසන්න පූර්වයෙහි උපදනා සිතට) කුමක් අරමුණු වේදැයි ප්‍රශ්න කළ යුතුය. "නිවණ අරමුණු වේය" යි දන්නා තැනැත්තා කියයි. ගෝත්‍රභූ ඥානය පහළ වූ කෙණෙහි කෙලෙස් ක්ෂය වුයේ ද, ක්ෂය වේද, මතුවට ක්ෂය වන්නේ දැයි විමසිය යුතුය (කෙලෙස්) ක්ෂය වුයේය. යි හෝ ක්ෂය වේයයි හෝ නො කිව යුත්තේ ය. (මතු) ක්ෂය වන්නේයයි යනුවෙන් කිව යුතු වේ. කිම ? ඒ කෙලෙස් ක්ෂය නොවූ කල්හිම ගෝත්‍රභූ ඥානය කෙලෙස් ක්ෂය කිරීම අරමුණු කරන්නේ ද යත්, ඒ කාන්ත වශයෙන්ම එසේ කී කල්හි නිරුක්තර වන්නේය. මාර්ග ඥාන යෙනුදු මෙය යෙදිය යුතුයි. මාර්ග (ය අවබෝධ කර ගන්නා) කෙරෙහිම කෙලෙස් ක්ෂය වේයයි කියනු නො ලැබේ. කෙලෙස් ක්ෂීණ නොවූ, කල්හි කෙලෙස් ක්ෂය වීම අරමුණු නොවේ. එහෙයින් යම් තත්වයකට පැමිණ රාගාදිය ක්ෂය වේද? ඒ තත්වය නම් නිවණයයි පිළිගත යුතු වේ. ඒ වනාහි රූපී ධර්මයන්ය, අරූපී ධර්මයන්ය යන ආදී ද්විත්ව (ධර්ම) යනහි අරූපී ධර්මයන්යයි සංග්‍රහ කොට ගන්නා ලද බැවින් කෙලෙස් ක්ෂය වීම් මාත්‍රය පමණක්ම නොවේ. අර්හත්වය පිළිබඳ ප්‍රශ්නවලට පිළිතුරු ප්‍රකාශ කිරීමේදී යම් හෙයකින් අර්හත්වය රාග දෙවෂ මොහොයන්ගේ ක්ෂීණ වීමේ අන්තයෙහිදී උපදිද, එහෙයින් "රාගකිය, දොසකි ලැබී ඇත) තෙ ලොකෙ සුගතා = එම රාගාදීන් අත්හැර ගිය බැවින්, මනාලෙස ගියෝය. (සුට්ඨු ගතා) යි යන අරුතින් "සුගත" යයි යෙදේ. දුක්ඛස්‍ය බො ආවුසො පරික්ඛාදං = පැවැත්ම (හෙවත් සසර) පිළිබඳ දුක මුළුමනින්ම දූත ගණු පිණිස. දුක්ඛතා =

දුඃඛ ස්වභාවය. දුඃඛ දුඃඛතා යන ආදියෙහි දුකයයි හැඳින්වෙන දුඃඛ ස්වභාවය "දුඃඛ දුඃඛතා" නම් වේ. සෙසු පද දෙකෙහි ද මේ පිළිවෙළ ම වේ. අභිරුහි = පැවිද්ද පිණිස කැමැත්ත ඇති (අකැමැත්ත නැති) නවිරං ආචුසො = ඇවැත්නි. උදසන අනුශාසනා ලැබූ, ධර්මානු කූලව පිළිපත් ගික්ෂු සවස්ති විශේෂත්වය (මාර්ග ඵල) අවබෝධ කරන්නේය. සවස්ති අනුශාසනා ලැබූයේ උදසන විශේෂත්වය (මාර්ග ඵල) අවබෝධකර ගන්නේ යයි කියන ලද බැවින් උත්සාහ ගන්නේ, වෑයම් කරන්නේ නොබෝ කලෙකින් පහසුවෙන්ම රහත් වන්නේය, රහත් බැව්හි පිහිටන්නේ යයි දක්වයි. සෙස්ස සියලු තන්හි පහසු අරුත් ඇත්තේ ම ය.

පම්බුබාදක සංයුත්තය සමාප්තයි.

—//—

37-1-1

සාමණ්ඩකාදී සංයුත්තයෙහි ද මේ නයින් ම අර්ථය දත යුත්තේය.

සාමණ්ඩක සංයුත්තය සමාප්තයි.

—//—

38-1-1

මොහොල්ලාන සංයුක්තයෙහි - කාම සහ ගතා = නිවරණ පස සමග එකට යෙදුණු ප්‍රථම ධ්‍යානයෙන් නැඟී සිටී ඔහුට වනාහී නිවරණ පස නිතර එළඹ සිටියේය. එහෙයින් ඔහුට ප්‍රථම ධ්‍යානය පරිහානි ගාමී විය. ඒ ප්‍රමාදය දක ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔහුට ප්‍රමාද නොවන්නැයි අවවාද දුන්හ. ද්විතිය ධ්‍යාන ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළින්ම අරුත් දත යුත්තේය. අරමුණ සමග එක්වීම යන අදහස සඳහා ම මෙහිදී "එක්වීම (සහගත)" යයි කියන ලදී. අනිමිත්තං වෙනො සමාධිං = නිතර පවත්නා නිමිති ආදිය අත්හැර, පවත්නා විදර්ශනා සමාධිය ම සඳහා මෙය කියන ලදී. නිමිත්තානුසාරී විඤ්ඤාණං හොති = මෙසේ මේ විදර්ශනා සමාධි විහරණයෙන් වසනා තෙරුන් හට (තමා) තියුණු සියුම් විදර්ශනා ඥානය දරන කල්හි "ශුර භාවය ඇති වී (විදර්ශනාවට යොමු වූ) ඥානය තමා තුළ පවතිය" යි සිහි විදර්ශනාව ආරභයා තෘෂ්ණාව උපදී. කෙසේද යත් : - යම් සේ රුකක් සිඳ දැමීමට තියුණු පොරවක් දරන පුරුෂයා තමා එය මනාව දරා සිටී යයි සිතමින් ක්ෂණයක් පාසා තමා දරා සිටින පොරව දෙස බලයි ද. එවිට ගස කැටීමේ කාර්යය මනාව සිදු නොවන්නාක් මෙනි. ඉක්බිති විදර්ශනා කෘත්‍යය සිදු කිරීමට නො හැකි වේ. ඒ සඳහා "නිමිත්තානු සාරී විඤ්ඤාණං හොති" (හෙවත් නිමිත්ත අනුව යන විඤ්ඤාණය ඇති වේ) යයි කියන ලදී. සබ්බ නිමිත්තානං අමනසිකාරා අනිමිත්තං වෙනො සමාධිං උපසම්පජ්ජ විහාසිං = නිත්‍ය සැප සහිත වූ ආත්මයක් පිළිබඳ සියලු ම නිමිති මෙතෙහි නො කිරීමෙන් උසස් තත්වයට පමුණු වන. විදර්ශනාවෙන් යුක්ත, විත්ත සමාධිය වූ , නිවණ අරමුණු කරගත් ඉහළ ම මාර්ග ඵල සමාධියට පැමිණ වාසය කෙළෙමි.

අවේච්ඡාසාදෙන = නො සැලෙන පැහැදීමෙන් දසහි ධ්‍යානෙහි = දස වැදූරම් කරුණුවලින් අධිගණනෙහි = මැඩ පවත්වනි. ඉක්මවා සිටිනි. සෙස්ස පහසු අරුත් සහිත වේමය.

මොහොල්ලාන සංයුක්තය සමාප්තයි.

—//—

39-1-1

චිත්ත සංයුත්තයේ පළමු වැන්නෙහි - මච්ඡිකා සංඝෙධ - එම නමින් යුත් වන රොදෙහි අයමන්තරා කථා උදපාදී = පැරණි තෙරවරුන් ශිෂ්ට කථා ඇත්තාහු වෙති. නොදන්නා අය හුන් තැනදීම ප්‍රශ්න මතු කොට විමසති. දන්නා අය (ඒවා) විසඳති. ඒ අනුව ඔවුන් අතර මේ කථාව මතු විය. මිග පඨකං තමාගේ මේ තම ඇති ගොදුරු ගම එය ඇඟිල්ල වනයට පිටු පසෙහි පිහිටියේ වෙයි. තෙත්තපසංකම් = තෙරවරුන්ගේ ප්‍රශ්න විසඳා පහසු වාසස්ථානයක් කොට දෙන්නෙමි යි සිතා පැමිණියේය. ගමහිරෙබ්බුඛට්ඨවනෙ = අර්ථයෙන් ගැඹුරු වූ ද. ධර්මයෙන් ගැඹුරු වූ ද බුද්ධ වචනයෙහි පඤ්ඤා වක්කු කමති = නුවණැස දරා සිටියි. පවත්වා ගනියි.

39-1- 2

දෙවැන්නෙහි - ආයසමන්තං ථෙරං = ඒ තෙරවරුන් අතරෙහි ජ්‍යෙෂ්ඨ වූ මහ තෙරුන් තුණහි අහොසි = දූත සිටින්නේ නමුදු විශාරද නොවන බැවින් කිසිවක් නො කීවේය. බ්‍යාකරොමහං හනෙන = "මේ ස්ථවිර තෙමේ තමා ද ප්‍රකාශ නො කරයි, අන් කෙනකුට ආරාධනා ද නො කරයි, උපාසක තෙමේ ද හික්ෂු සංඝයා වෙහෙසට පත් කරයි, මම මෙය විසඳා (ප්‍රකාශ කොට) පහසු විහරණයක් ඇති කොට දෙන්නෙමි" යයි සිතා අසුනින් නැගිට තෙරුන් වෙතට ගොස් මෙසේ අවසර ගැනීම කළේය. කරන ලද අවසර ගනිමි ඇත්තේ තම අසුනෙහි හිඳ විසඳිය. (ප්‍රකාශ කළේය) සහස්සා = තමාගේ අතින් සන්නපෙපසි = කැමති තාක් දෙමින් මනාව තෘප්තිමත් කළේය. සමපචාරෙසි = ඇත, ඇත යනුවෙන් අතින් සන් කිරීමෙන් ද, වචනයෙන් ද ප්‍රතික්ෂේප කළේය. ඔනින පනත පාණිනො = අත්ලෙන් ඉවත් කළ පාත්‍ර සෝදා. පැසෙහි බහා , උරහිසෙහි එල්වන ලද පාත්‍ර ඇති යන අරුතයි.

39-1-3

හෙවැන්නෙහි - අවන්තියා = අවන්තිය පිහිටි දකුණු දෙසට යන මාර්ගයෙහි කලාශාංක. චූළවති = උපාසකවරුනි, සිවු පසයෙන් උපස්ථාන කරන්නෙමි"යි යන වචනය ඔබ විසින් නිදොස්ව නිවැරදිව කියන ලදී යන අදහසින් කලාශාංක චූළවති"යි කියන ලදී.

39-1-4

සිවු වැන්නෙහි - සෙසකං විසසජ්ජේථ = තෙරණිවරුන් සමගම එකතු වී ලෝභ තැටිය පිරිසිදු කොට කිරිබත් බෙදා ඔහුට දුන් හ. ඔහු කිරිබත් බෙදා ඔහුට දුන් හ. ඔහු කිරිබත් අනුභව කොට තෙර වරුන් සමග යනු කැමැත්තේ මෙසේ සිතිය. නිවසෙහි දී වනාහී උචාසිය ඉතිරි (ප්‍රමාණ) ය ගැන විමසයි. මෙහිවනාහී මා විසින් යමක් කියන ලද්දේ නම්, මේ දාස මෙහෙකරුවෝ (ඒ ගැන) නො විමසන්නෝ ය. මෙසේම මේ ප්‍රණීත කිරිබත විනාස වන්නේ යයි ඔවුන්හට දීමට කැමති වන්නේ මෙසේ කිය. කුට්ඨි තං = ඉතා රත් වූ, යටින් රත්වූ වැල්ලේද, උඩින් අව්වෙන් ද ඉතා තියුණු ලෙස රත්වූ යන අරුතයි. මේ වනාහී ත්‍රි පිටක බුද්ධවචනයෙහි නො වෙනස්ව එන පදයකි. පච්චේය මානෙත = සැඟ වී, ඉවත් ව පවතින සාධුබවසස හනෙත = ඔවුන් හට පහසු වාසස්ථානයක් කරන්නෙමි"යි සිතා මෙසේ කිය. ඉද්ධාහි සංඛාරං අහි සංඛරි = මෙහි මන්දගාමී ලෙස ගීත වාතය හමා යේවා, වළාකුළු රැස් වී එකිනෙකෙහි ගැටේවා ය අධිෂ්ඨාන සෘද්ධියක් කළේය. නොයෙක් අයුරින් වාතය හමමින් වැසිවසීවා යි යනුවෙන් ද අධිෂ්ඨානයක් කළේය. හුදෙක් වාතය සහිතව වැසි වසීවා යි යනු ද තවත් අධිෂ්ඨානයකි. විවිධ අයුරින් මද මදව ගීත වාතය මගින් වළා කුළු එක් රැස් කොට වැස්ස වසීවා යයි ද, වළාකුළු එකිනෙක ගැටේවා යිද එක් අධිෂ්ඨානයකි. මෙසේ විවිධ වූ අධිෂ්ඨානයන් විය. කියන ලද පිළිවෙලින්ම නානා විධ ක්‍රියාවන් සඳහා එක් අධිෂ්ඨානයක් ද වශයෙන් වූයේ මය. නමා විසින් පාදක කොට ගත් ධ්‍යානයෙන් නැගී මූලික කටයුතු ඇති ව කරන ලද ක්‍රියාවන්හි යෙදීමෙන් විවිධ අයුරින් ක්‍රියාකරන්නහුගේ මහත්ගතවූ (හෙවත් උසස් තත්වයේ වූ) අධිෂ්ඨානයන් ඉෂ්ට වේමය. ඔනාසෙධි = විසුරුවා හළේය.

39-1-5

පස් වැන්නෙහි - තෙලකොණ = නිර්දෝෂී, සෙන පව්ශාදො සුදු පැහැති වැස්ම. අනිසං = දුක්තැති මුහුණතං තුණ්හි හුන්වා = එහි අර්ථය සොයා බැලීම සඳහා ත්‍රි පිටකය කණෙහි තුණ්හිලාභරණයක් මෙන් චලනය කරමින් (හෙවත් ත්‍රිපිටකය අසා ඉගෙන ගනිමින්) මෙය මෙහි අර්ථය දැයි විමසා බැලීම පිණිස මොහොතක් නිහඩ වී. විමුක්තියා = අර්හත් ඵල විමුක්තියෙන් මේ ප්‍රශ්නය කියන්නාවූ උපාසක තෙමේ දුෂ්කර වූ කාර්යයක් කළේය. සම්මා සම්බුදු රජාණෝ "මහණෙනි. මෙහි පැමිණෙන්නාවූ. සුදු පැහැති, සිහින් සිරුරක් හා උස් නැහැයක් ඇති මේ හික්මුව යුෂ්මතුන් හට පෙනේ ද" යි තමාට පෙනෙන අයුරින් විචාළහ. මේ වනාහි පවත්නා පිළිවෙළ සැලකිල්ලට ගෙන කියන ලද්දකි. (මෙහි "විමුක්ති" යන) මෙය අර්හත් භාවයට තවත් වචනය කැයි කිහ.

39-1-6

සය වැන්නෙහි - කතිනුබො හනෙන සංඛාරා = මේ ගෘහපතිතෙමේ වනාහි නිරෝධය වින්දනය කරයි (වැළඳගෙන සිටියි) ඒ නිසා නිරෝධය පාදක කරගත් සංස්කාරයන් විමසන්නෙමි" යි සිතා මෙසේ කීය. තෙරුන් වහන්සේ ද ඔහුගේ අදහස දැන, පුණ්‍යකර්ම රැස් කිරීම් ආදී වූ නොයෙක් සංස්කාරයන් පවත්නා කල්හිදු කාය සංස්කාරාදිය ම කියන්නෝ තයො බො ගෘහපති යන ආදිය කිහ. එහිදී කය හා බැඳී ඇති බැවින්, කය විසින් සකස් කරනු ලැබේ යයි ද, නිපදවනු ලැබෙයයි ද යන අදහසින් "කාය සංඛාර" නම් වේ. වචනය හා බැඳී ඇති බැවැත්, වචනය විසින් සකස් කරනු ලැබේ යයි ද, නිපදවනු ලැබෙයයි ද යන අදහසින් "වචි සංඛාර" නම් වේ. කසමා පන හනෙන = මෙහිදී කුමක් (පිළිබඳව ප්‍රශ්න කරන්නේදු මේ සංස්කාරයෝ ඔවුනොවුනට ඊර්ෂ්‍යාවෙන් ඇලවනාහුය, සැඟවී පවත්නාහුය, දර්ශනය නොවන්නාහුය. එසේම කාය ද්වාරයෙහි අල්වා ගැනීම, ග්‍රහණය කර ගැනීම, මුද්‍රා හැරීම, සෙලවීම ආදී තත්වයන්ට පමුණුවා උපන් කාමාවචර කුසල චේතනාවන් අට ද, අකුසල චේතනාවන් දොළසද යනුවෙන් මෙසේ කුසලා කුසල චේතනා විස්ස ද, ආශ්වාසයන් ද "කාය සමාවාර" යයි කියනු ලැබේ. කාය

වාක් ද්වාරයන්හි චලනයකට නො පැමිණ රහසිගතව හිඳ සිතන්නහුට උපන් එකුත් තිසක් වූ කුසලා කුසල වේදනාවන් ද, සංඥා හා වේදනා යන මේ ධර්මයන් දෙක ද "චිත්ත සංඛාර" යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ සංස්කාරයන් ඔවුනොවුනට ඊර්ෂ්‍යාවෙන් ඇලවෙණේ, සැඟ වී පැවතුණේ, දර්ශනය නොවූයේ වෙයි. ඒවා ප්‍රකට කිරීම් හෝ හෙළි කිරීම් නො කොට කතා කරන්නෙමිසි (සිතා) ප්‍රශ්න කළේය. කසමා පන භනෙන යන මෙහි "කාය සංඛාර" ආදී නාමයේ පදගතාර්ථය විචාරයි. එය විසඳීමෙහිදී කාය පරිබඳ්ධා = යනුවෙන් කය ඇති කල්හි කාය නිශ්‍රිතයන් නොපවතිය යිද කියවේ. දූන් කීමෙන් නම් මේ සංඥා වේදයිත නිරෝධය වැළඳ ගනී ද? වැළඳ නො ගනියි. වසඟයෙහි පැවැත්වීමේ තත්වය කෙසේදයත් එහිදී එබඳු පුරුද්දක් නොවේයයි දූතීම සඳහා විමසන්නේ කථං පන භනෙන සඤ්ඤාවෙදයිත නිරෝධ සමාපත්ති හොති = (ස්වාමීනි, සඤ්ඤා වේදයිත නිරෝධ සමාපත්තිය කෙසේ නම් සිදුවේද?) යනුවෙන් කිය. එය විසඳීමෙහි දී සමාපජ්ජ්‍යං හෝ සමාපජ්ජාමි හෝ යන පද දෙකින් "නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤා යතන" සමාපත්ති කාලය කියන ලදී. සමාපන්නො යන පදයෙන් ඇතුළත නිරෝධය කියන ලදී. මෙසේ මුල් පද දෙකින් චිත්තක සහිත කාලය කියන ලදී. පසු පදයෙන් අචිත්තක කාලය කියන ලදී. පුබ්බෙව තථා චිත්තං භාවිතං හොති = නිරෝධ සමාපත්තියට පෙර දීර්ඝ කාල පරිච්ඡේදයක් තුළ ම මෙපමණ කාලයක් සිතීමෙන් තොරව වෙසෙන්නෙමිසි දිග කාල පරිච්ඡේදයක් තුළ සිත පුරුදු කරන ලද්දේ වෙයි. යතනං තථානාය උපනෙති = මෙසේ දියුණු කළ සිතක් යමකු හට වේද, ඒ පුද්ගලයා ඒ සිතේ දියුණුව) සඳහා සිතින් තොර බවට පමුණුවයි. වචී සංඛාරො පඨමං නිරුජ්ඣති = සෙසු සංස්කාරයන්හට පෙර දෙවන ධ්‍යානයෙහිදී ම නිරුද්ධ වේ. තතො පරං කාය සංඛාරො = ඉන් පසුව කාය සංස්කාරය සතරවන ධ්‍යානයෙහි දී නිරුද්ධ වේ. තතො පරං චිත්ත සංඛාරො = ඉන් පසුව චිත්ත සංස්කාරය අභ්‍යන්තර නිරෝධයෙහිදීම නිරුද්ධ වේ. ආයු = රූපය නමැති ජීවිතේන්ද්‍රියයේ පැවැත්ම විපරිහිනනාති = තසන ලද විනාශ කරන ලද.

එහි නිරෝධ සමාපත්ති ගත වුවහුගේ චිත්ත සංස්කාරය ද නිරුද්ධ වූයේය යන කියමනෙන් පමණක් සිත නිරුද්ධ වූයේ යයි සිතිය යුතු නොවේ. එහෙයින් සිත් ඇත්තාහු ද මේ තත්වයට සමාපත්තියයයි කියත්. ඔහුගේ වචී

සංඛාරය ද නිරුද්ධ වියයි යන කියමනෙන්ම වචන යද නිරුද්ධ වූයේ යයි සිතිය යුතු නොවේ. එහෙයින් ධර්මය කියන්නාවූ ද, සජ්ඣායනා කරන්නාවූ ද නිරෝධ සමාපත්ති ගත පුද්ගලයා විසින් හිඳ ගැනීම (හෙවත් නැවත සිතා බැලීම) කළ යුතු වේ. යම් බඳු වූ මේ තෙමේ මරණයට පත්වූයේ. කල්‍රිය කළේ වේද ඔහුගේ ද චිත්ත සංස්කාරය නිරුද්ධවූයේය. යන කියමනෙන් සිත නිරුද්ධ වූයේ යයි සිතිය යුතු නොවේ. එහෙයින් කල්‍රිය කළ මවුපියන් හෝ රහතුන් වහන්සේ හෝ දවන්නාවූ තමා විසින් (මවු පියන් හා රහතුන් දැවීමෙන්) ආනන්තර්‍ය කර්මයක් කරන ලද්දේ වන්නේ යයි (ආනන්තර්‍ය කර්ම දක්වන වචනවල ඇති) අකුරු මතම නො පිහිටා ආචාර්ය වරුන්ගේ න්‍යායයෙහි පිහිටා අර්ථය විමසා බැලිය යුතුය. අර්ථයම පිළිසරණ වේ. අකුරු නොවේ.

ඉන්ද්‍රියානි විඥානානානි = ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයන් පවත්නා කල්හි බාහිර අරමුණු වෙත (වක්ෂුරාදියෙහි) ප්‍රසාද ඉන්ද්‍රියයන් ගැටෙන තැනැත්තාගේ ඉන්ද්‍රියයෝ පීඩාවට පත් වෙති. ශක්තිය හීන වී ආලේපනයකින් වැසුණ ඉඳුරන් ඇතුළතක් මෙන් වෙති. සතර මං සන්ධියෙක තබන ලද කැට පතක් වාතය ආදියෙන් විසුරුණු දුවිල්ලෙන් වැසී ගියාසේ වෙයි. යම් සේ පසුම්බියක දමා පෙට්ටියක තබන ලද කැටපතක් පසුම්බිය ඇතුළතදීම බබළයිද මෙසේ නිරෝධයට සමවැදුණු හික්ෂුවගේ අභ්‍යන්තරයෙහි නිරෝධයෙහි දී ප්‍රසාද ඉන්ද්‍රිය පස අනිශ්චිත් බබළයි. ඒ නිසා “ඉන්ද්‍රියානි විඥානානානි” (ඉන්ද්‍රියයෝ ඉතා ප්‍රසන්න වුවාහුය) යයි කියන ලදී. වුට්ඨනිස්සනනි හෝ වුට්ඨගාමී = මේ පද දෙකින් අභ්‍යන්තරයෙහි නිරෝධ වන කාලය කියන ලදී. වුට්ඨිතො = මේ පදයෙන් එල සමාපත්ති කාලය කියන ලදී. එසේ මුල් පදයෙන් සිතෙන් තොරව වෙසෙන කාලය කියන ලදී. පසු පදයෙන් සිත සහිතව වෙසෙන කාලය කියන ලදී.

පුබ්බෙව තථා විතං භාවිතං හොති = නිරෝධ සමාපත්තියෙන් පෙර දීර්ඝ කාලයේදීම මෙපමණ කලක් සිතින් තොර වී ඉන්පසුව සිතූම් ඇත්තෙක් වන්නෙමි දීර්ඝ කාලීන චිත්ත භාවිතයක් සිදුවේ. (යයි අදහස් කෙරේ) යනනං තථනාය උපනෙති = මෙසේ සිත දියුණු කළ යමකු වේද. ඒ පුද්ගලයා ඒ අයුරින් සිත් ඇත්තකු බවට (හෙවත් සචිතතක භාවයට) පමුණුවයි. මෙසේ යට නිරෝධයට පැමිණෙන කාලය කියන ලදී. මේ

නිරෝධයෙන් නැගී සිටින කාලයයි. දැන් නිරෝධ කතාව කීමට කාලය යයි ද නිරෝධ කරාව කිව යුතු වේ. මෙය ද එල දෙකින් යුක්ත බැවින් සංස්කාරයන් තුනෙහි සංසිදීමෙන් හා සොළොස් වැදෑරුම් ඥාන වර්‍යාවන් ගෙන් ද, නව විධ සමාධි වර්‍යා වන්නෙන් ද පුහුණු වූ හා දියුණු කරන ලද ප්‍රඥාව නිරෝධ සමාපත්ති ඥානය යයි මාතෘකා කොට සියලු ආකාරයෙන් ම විසුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලදී. එහෙයින් එහි කියන ලද පිළිවෙලින් ම ගත යුතුය. මෙම නිරෝධය නම් කුමක් ද යත් :- ස්කන්ධ සතර නුවණින් (සලකා) බලා එහි පවතින ස්වභාවය නැවැත්වීමයි. ඉක්බිති, කුමක් සඳහා මෙයට සමවැදීම කරන්නේ ද යත් :- සංස්කාරයන් ගේ පැවැත්මෙහි කලකිරුණාහු සන්දිනක් සිහිය නවත්වා අවිතතකව සිට සුවසේ වසන්නෙහු යයි සිතා නිරෝධය යන මෙය මේ හවයේදීම ලබන නිවණ නම් වේයයි දැන මේ සමාපත්තියට පැමිණෙන්නේ.

විතත සංඛාරො පඨමං උප්පජ්ජති = නිරෝධයෙන් නැගී සිටින්නහුට එල සමාපත්ති සිත පළමුව උපදී. එය හා එක් වූ සංඥාවද, වේදනාවද සඳහා විතත සංස්කාරය පළමුව උපදනේ යයි කිය. තතො කාය සංඛාරො = ඉන් පසුව භවාංග සමයෙහි කාය සංස්කාරය උපදී. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයෙන් යුක්තව සිටීමෙන් එල සමාපත්තිය උපදිද්දක්. උපදින්නේය. ධ්‍යාන සතර මොහුට එල සමාපත්ති නො උපදවයි. මෙයින් කුමක් නම් සිදු වේද? එල සමාපත්තිය පළමුවන ධ්‍යානයට සම්බන්ධ හෝ වේවා, නැතහොත් දෙවන, තෙවන, සිවුවන ධ්‍යානයකට සම්බන්ධ හෝ වේවා සමාපත්තියෙන් නැගී සිටි හික්ෂුවගේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන් ඇගයීම් රහිත වේ. ඒවායේ ඇගයීම් රහිත බව සඤ්ජීව ස්ථවිර කරා වස්තුවෙන් දත යුතුය. ගිනි දූලි රහිත ගිනි අඟරු මඩිමින් යන (ඒ හික්ෂුවගේ) සිවුරෙහි අංශු මාත්‍රයක් හෝ දූවුණේ නැත. උෂ්ණ ස්වභාවය මාත්‍රයක් හෝ නොවීය. මේ නම් සමාපත්ති එලය යයි කියන්නේ. මේ නිසාම පල සමවතින් නැගී සිටි හික්ෂුවගේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන් ඇගයීම් රහිත වේ. භවාංග සමයෙන්ම සලකා බලා මෙය කියන ලද්දේයයි දත යුතුය. තතොවච්ඡි සංඛාරො = ඉන් පසුව ක්‍රියාත්මක තත්ත්වය පවත්නා ජවන කාලයෙහි වච්ඡි සංඛාරය උපදී. භවාංගය විතර්ක විචාර චෛතසිකයන්හිදී නො උපදිද? උපදියි. ඒ ඉපදීමෙන් වනාහී විතර්ක විචාරයෝ වචනය සංස්කරණය කිරීමට නො හැකිවුවෝ වෙත්. ක්‍රියාත්මක තත්ත්වය පවත්නා වූ ද, (අරමුණු) වැළඳ ගන්නාවූ ද කාලයෙන්ම සලකා බලා මෙය කියන ලදී.

සුඤ්ඤතො ඵසෙසො = යන මේ ආදිය එහි පවතින් ස්වකීය ගුණයෙන්ද, අරමුණින් ද යුතුව කිව යුතුය. පවත්නා ගුණයන් සලකා කියන්නේ නම් එල සමාපත්තිය ශුන්‍ය භාවය (සුඤ්ඤතා) නම් වේ. ඒ (ශුන්‍ය භාවය) සමග එකට උපන් ස්පර්ශය සඳහා ශුන්‍ය භාවයෙන් වන ස්පර්ශය (සුඤ්ඤතො ඵසෙසො) යයි කියන ලදී. නිමිත්තක් මත නො පිහිටි කල්හි වුවද මෙම පිළිවෙළම වේ. අරමුණ අනුව සලකන විට වනාහී නිවණ රාගාදියෙන් ශුන්‍ය බැවින් එය ශුන්‍යතාවය (සුඤ්ඤතා) යයි නම් වේ. රාග නිමිති ආදිය නොමැති බැවින් "නිමිති රහිත බව (අනිමිතත) ය"යි නම් වේ. රාග ද්වේෂ මෝහ යන අපේක්ෂාවන් නැති බැවින් "ආශාවන්හි නොපිහිටි (හෙවත් අප්පණරහිත) නම් වේ. ශුන්‍ය තාවය (ලෙසින් ද දක්වුණ) නිර්වාණය අරමුණු කොට උපන් එල සමාපත්තින්ගේ ස්පර්ශය ශුන්‍යතාවය (සුඤ්ඤතා) නම් වේ. නිමිත්තක් (අරමුණක්) මත නො පිහිටි කල්හි වුවද මේ පිළිවෙළම වේ. අනික නම් එළඹිය යුතු කථා විමසි හෙවත් ප්‍රකාශ කළ යුතු අදහස් තවත් පවතී) ශුන්‍ය බව = (සුඤ්ඤත) නිමිති රහිත බව (අනිමිතත) ප්‍රාර්ථනා රහිත බව (අප්පණිහිත) යන මේවා විදර්ශනාවන්යයි ද කියනු ලැබේ. එහි යම් භික්ෂුවක් සංස්කාරයන් අනිත්‍ය වශයෙන් ගෙන අනිත්‍යතාවයෙන් නැඟී සිටියි ද ඔහුගේ නැඟී සිටීම සහිත විදර්ශනාව නිමිති රහිත බව (අනිමිතතා) නම් වෙයි. යමකු (දුක) දුක වශයෙන් ග්‍රහණය කොට දුක කෙරෙන් වෙන්ව නැඟී සිටිය ද ඔහුට ප්‍රාර්ථනා රහිත ය. (අප්පණිහිතා) යනුවෙන් යෙදේ. යමකු අනාත්ම වශයෙන් ග්‍රහණය කොට, අනාත්ම වශයෙන් අනාත්ම භාවයෙන් නැඟී සිටියි ද ඔහුට ශුන්‍යභාවය (සුඤ්ඤතා) යන නම යෙදේ. එහි නිමිති රහිත විදර්ශනාව සඳහා වූ මාර්ගය නිමිති රහිත වූ බව"(අනිමිතතො) නම් වේ. නිමිති රහිත මාර්ගයාගේ එලය අනිමිත්ත නම් වේ. නිමිති රහිත එල සමාපත්තිය හා එක්ව උපන් ස්පර්ශය ස්පර්ශයට ලක් වන කල්හි නිමිති රහිත වූ ස්පර්ශය ස්පර්ශයට ලක් වේයයි කියනු ලැබේ. ආශාවන්හි නො පිහිටි ශුන්‍යතාවයන්හි ද මෙම පිළිවෙළට වේ. පැමිණිය යුතුව ඇති, නැවතී සිටින්නාහු විසින් ශුන්‍යතාවයෙන් හෝ වන ස්පර්ශය ද, නිමිති රහිත භාවයෙන් හෝ වන ස්පර්ශය ද, ආශාවන්හි නො පිහිටි මෙන් හෝ වන ස්පර්ශය ද යන විකල්පයක් පැමිණෙන්නේය. එබැවින් (ඒ ස්පර්ශයන් පිළිබඳව) ස්වකීය ගුණයෙන් ද, අරමුණින් ද යුතුව කිව යුතු වේ. මෙසේ වනාහී ත්‍රි විධ ස්පර්ශයන් ස්පර්ශ කරන්නේයයි තීරණයට බැසිය යුතු වේ. විවෙක නින්නං = මේ ආදියෙහි නිවණ "විවේකය" නම් වේ. එම

විවේකයෙහි නැඹුරු වූ, නැමුණ වූ යන අරුතින් "විවේකනින" නම් වේ. විවේකයෙහි නැමුණ, අන් තැනෙක නො ගොස්, යම් තැනෙක විවේකය වේද එතැනට ම නැමුණාක් මෙන් වී සිටියේය යන අරුතින් විවේක පොණයයි යෙදේ. යම් තැනෙක විවේකය වේද එහි වැටී සිටිනු මෙන් සිටියේය යන අරුතින් විවේක පබ්භාරං යි යෙදේ.

39. 1. 7

සත් වැන්නෙහි - නානාථාවේම නානාධර්මාඤ්ජනා ච = අක්ෂර හෙවත් භාෂාමය ප්‍රකාශන විවිධ අර්ථ දෙයි. එහි දී ව්‍යාඤ්ජනයේ (භාෂාමය ප්‍රකාශනයේ) විවිධත්වය ප්‍රකට ය. අර්ථය වනාහී අප්‍රමාණ වන්නේය. චිත්ත විමුක්ති තත්ත්වයන් අතුරෙන් රූපාවචර තත්ත්වය වඩා වැදගත් වේ. ආරම්භණයන් අතුරෙන් සජ්ත ප්‍රඥප්ති ආරම්භණ වඩා වැදගත් වේ. එහි අරමුණු වශයෙන් කිවයුතු අරමුණක් නැත ශුන්‍යතා තත්ත්වයන් අතුරෙන් කාමාවචර තත්ත්වයන් වඩා වැදගත් වේ. එහි අරමුණු වශයෙන් සංස්කාර ආරම්භණ වඩා වැදගත් වේ. මෙහි ශුන්‍යතා (සුඤ්ඤතා) යනුවෙන් විදර්ශනාව අදහස් කෙරේ. තත්ත්වයන් (හෙවත් භූමීන්) අතුරෙන් (භූමනතරතො) යනුවෙන් නිමිත්ත රහිත ලෝකෝත්තර තත්ත්වයන් ද, අරමුණු වශයෙන් (හෙවත් ආරම්භණතො) යනුවෙන් නිර්වාණාරම්භණයන් ද අදහස් වේ. රාගොධො භනෙන පමාණ කාරණෙ = යම් සේ පර්වතයක් පාමුල්හි කොළ කුණු වීමෙන් කසට වර්ණ වූ ජලය කලු පැහැ වෙයි ද එය බලන්නවුන් හට බඹ සියයක ගැඹුරක් ඇති සේ වැටහේ. කෝටුවක් හෝ රැහැණක් ගෙනමැන බලන්නේ නම් ඔහුගේ පිටි පතුල වැසෙන පමණක්ම ජලය වෙයි. මෙසේම යම්තාක් රාගාදිය නූපදී ද, ඒ තාක් පුද්ගලයා හැඳින ගැනීමට නොහැකි වෙයි. සෝවාන් චූචකු මෙන් හෝ සකෘදාගාමී චූචකු මෙන් හෝ අනාගාමී චූචකු මෙන් හෝ වැටහෙයි යම් විටෙක වනාහී ඔහු තුළ රාගාදිය උපද්ද. ඒකල්හි ඔහු රාගයෙහි ඇලුනකුය, දුෂ්ටයකුය, මුළාවූවකුය යනුවෙන් පෙනෙයි. මෙසේ ඔව්හු මොහු මෙබඳු අයකු යයි පුද්ගලයාට මිම්මක් දක්වමින් මිම්මක් උපදවා ගනිත් යන අදහසින් "පමාණ කරණා" යන නම කියන ලදී. යාවතාබො භනෙන අප්‍රමාණා වෙතො විමුක්තියො = යම් තාක් අප්‍රමාණ වූ චිත්ත විමුක්තියු වෙත්ද, ඒවා කෙතෙක් ද යත් : සතර බඹ විහරණය, සතර මඟය, සතර පලය යනුවෙන් දොළසෙකි.

එහි බබ් විහරණ පැතිරීම ප්‍රමාණ රහිත බැවින් අප්‍රමාණ යන වචනයෙන් දැක්වේ. ප්‍රමාණ කාරක වූ ක්ලේශයන් නොමැති නිසා නිවණ ද අප්‍රමාණම වේ. ඒ නිසා වේතො විමුක්තිය නො ගන්නා ලද්දේ වෙයි. අකුසා = අර්හත් ඵල වේතෝ විමුක්තිය එය වනාහි ඒ සියල්ලටම ජ්‍යෙෂ්ඨය. ඒ නිසා අග්‍රයයි ප්‍රකාශ කරනු ලැබේ යයි කියන ලදී. රාගො බොහනෙන කිඤ්චනං = රාගය ඉපදී පුද්ගලයා පීඩාවට පත් කරයි. මර්දනය කරයි. හිරිහැරයට පත් කරයි. එහෙයින් "පීඩාවක්ය (හෙවත් කිඤ්චනං) යි" කියන ලදී. මනුෂ්‍යයෝ ගොණුන් ලවා ගොයම් බැන මඩවමින් මඩවු, මඩිවු යයි කියත් මෙසේ "මඤ්ඤ" යන්නෙහි අර්ථය "කිඤ්චන" යන්නෙහි අර්ථයම වේයයි දන යුතුය. දෝස මෝහයන් හිදීද මේ පිළිවෙළම වේ. අරුපී බව සිතේ විමුක්තියයි. නව ධර්ම යනු ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ද, මාර්ග ඵල ද වේ. එහි ආකිඤ්ඤායතනය නම් කෙලෙස් අරමුණු මොහුට නැත්තේය යනුයි. ආකිඤ්චඤ්ඤාය යනු මාර්ග ඵලයන්ය. කිලිට්ඨව ඇති කරන්නාවූ ද, මර්දන බාධක ඇති කරන්නාවූ ද ක්ලේශයන් නැති බැවින් "ආකිඤ්චඤ්ඤානි" (කිසිවක් නැති බව) නම් වේ. නිර්වාණය නම් කිසිවක් නැති බවයි. (ආකිඤ්චඤ්ඤං) සිත නිදහස් වීම නොවන්නේ නම් ඒ හේතුව නිසාම නොගන්නා ලද්දේ වෙයි. රාගො බොහනෙන නිමිත්ත කරණො" යම් සේ වනාහි කුල ගෙවල් දෙකක එක් වැනි වූ වසු පැටියෝ දෙදෙනෙක් වෙන්ද, යම්තාක් ඔවුන්ගේ සලකුණු කිරීමක් නො කරන ලද්දේ වෙයි ද, ඒ තාක් කල් මේ අසුවල් නිවසේ වසු පැටියා ය, මේ අසුවල් නිවසේ (වසු පැටියා) ය යනුවෙන් දෑන ගැණීමට නො හැකි වේ. යම් කලෙක වනාහි ත්‍රි ශූල ආදියකින් ඔවුන්ගේ යම් කිසි ලකුණක් කරන ලද්දේ වේ නම් එවිට හඳුනා ගැණීමට හැකි වන්නේ ය. මෙසේ ම යම්තාක් කල් පුද්ගලයාගේ රාගය නූපදීද ඒ තාක් කල් ඔහු ආර්ය පුද්ගලයකු ද, පාඨක්ෂන පුද්ගලයකු ද යන බව දෑන ගැණීමට නොහැකි වේ. ඔහු හට උපදින්නාවූ රාගයම මේ පුද්ගලයා සරාගිකයකුයයි දෑන ගැණීමට නිමිත්තක් ඇති කරන්නාක් මෙන් උපදියි. එහෙයින් (සලකුණු කිරීම යන අදහසින්) "නිමිත්ත කරණ" යයි කියන ලදී. දෝස මෝහ පිළිබඳව ද මේ පිළිවෙළම වේ. නිමිති රහිත වූ (සිත නිදහස් වීම යන අරුත ඇති) "වෙතො විමුක්ති" යනු විදර්ශනාවය, අරුපධ්‍යානයන් සතරය. මාර්ග සතරය, ඵල සතරය, යන කෙළෙස් ධර්මයන්ය. එහිදී නිත්‍යය යන නිමිත්ත ද, සැපය යන නිමිත්ත ද, ආත්මය යන නිමිත්ත ද ඉවත් කරයි යන අදහසින් විදර්ශනාව "අනිමිත්ත" නම් වේ.

රූප නිමිත්තක් නැතිබැවින් අරූප ධ්‍යාන සතර අනිමිත්ත" නම් වේ. නිමිති ඇති කරවන කෙලෙස් නැති බැවින් මාර්ගයන් ද, ඵලයන් ද "අනිමිත්ත" නම් වේ. නිවණ ද අනිමිත්ත (නිමිති රහිත) ම වේ. එය චිත්ත විමුක්තිය නොවේ. එබැවින් (එය වේතො විමුක්තිය සඳහා) නො ගන්නා ලදී. කුමක් හෙයින් වේතො විමුක්තිය ශුන්‍යතාවයක් ලෙස නොගන්නා ලද්දේද යත් : එය රාගයෙන් ශුන්‍යය (රාගයෙන් තොරය) යන ආදී වචනවලින් සියලු තන්හි දුරස්තර වී පවතී. ඒ නිසා වෙන්ව (ශුන්‍යතාවයක් ලෙස) නොගන්නා ලදී. එකථා = අරමුණු වශයෙන් එක අරුතක් ඇති. අප්‍රමාණං (ප්‍රමාණ රහිත බව), ආකිඤ්චඤ්ඤං (කිසිවක් නැති බව) , සුඤ්ඤතං (හිස් බව). අනිමිත්තං (නිමිති රහිත බව) යන මේ සියල්ල නිර්වාණය සඳහා ම වන නාමයන් වේ. මෙසේ මේ අයුරින් (මේ වදන් සියල්ල ඒකාර්ථවත් වූයේ එක් තැනෙකිනිදී වනාහි ප්‍රමාණ රහිත (යන අර්ථය) ද වේ. තවත් තැනෙකිනිදී කිසිවක් නැති බව (යන අරුත) ද, තවත් එක් තැනෙකිනිදී හිස් බව (යන අරුත) ද, යන මේ අයුරින් විවිධ ලක්ෂණ ඇත්තේ වේ.

39-1-8

අවචුත්තෙනි - තෙත්‍ර පසඬකම් = සුත්‍ර ධර්මයන් අවබෝධ කළ ධර්මය දැනගත්, ආනාගාමී ආර්ය ශ්‍රාවකයෙක් වූ තමා කුමක් හෙයින් නග්න ස්වභාවය පිළිපදින නිසරු නිගණ්ඨයන් වෙත පැමිණියේද? වැරද්දකි දොස් දක්වීම සඳහා සහ වාද කිරීම පිණිස කරුණු මතු කිරීම සඳහාය. නිගණ්ඨයෝ වනාහි "ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ශ්‍රාවකයන් තද කිහිටි කණු මෙන් කිසිවකු හා සමග පිළිසඳර කථාවක් හෝ නොකරනි"යි දොස් කියති. එම දෝෂාරෝපණයෙන් නිදහස් වීම පිණිස ද, ඔහුට වාදයකට කරුණු මතු කරමිසි කියා, ඒ පිණිසද එහි පැමිණියේය. නබ්වා හං එථු භනෙත භගවතො සද්ධාය ගච්ඡාමි = යමකුට (ප්‍රස්තුතකාරණය) නුවණින් අවබෝධ නොවූයේ වේද? හෙතෙම "මෙය මෙසේ වේල" යනුවෙන් (ග්‍රැහි සුවනයෙන්) අනිකකුගේ විශ්වාසය අනුව යන්නේය. මා වූ කලි මෙය නුවණින් අවබෝධ කර ගන්නා ලදි. එහෙයින් මම මෙහිදී භාග්‍යවකුන් වහන්සේ පිළිබඳ ශ්‍රද්ධාවෙන් (ඒ මතය අනුව) නොයන්නෙමිසි දක්වමින් මෙසේ කීය. (නුවණින් ලත් අවබෝධය නිසා ඒ මතය අනුව යන්නෙමි" යන අදහසයි) ඔලොකෙත්වා= කය පෙරවූ කොට, කුස පිටතට නෙරපා, ගෙල

ඔසවා පරීක්ෂා සහිතව බලා බාධෙනබ්බං මඤ්ඤායාං = යම් අයුරකින් ක්‍රියා කිරීමෙන් විනිවිද යාම සිදුනොවන්නේ වේද, එසේ වනු පිණිස වළක්වා තැබිය යුත්තේ යයි හෝ, බැඳ තැබිය යුත්තේ යයි හෝ සිතන්නේය. සහධම්මිකා = හේතු සහිතව අපමං පටිපරෙය්‍යාසි සද්ධං නිගණ්‍ය පරිසාය = මේ පිළිබඳ අරුත් දන්නා ලද කල්හි (මෙසේ කිව හැකි වේ) නිශ්පිරිස සමග මා වෙතට පැමිණෙන්නැයි ද, දොරටුවෙහි සිටි මා වෙත අවුත් තමා පැමිණි බව දන්වන්න යයි ද යන අදහසයි. එකො පඤ්ඤා ප්‍රශ්න කිරීමේ එක් පිළිවෙළක් ද, ප්‍රශ්න සොයා යාමේ එක් පිළිවෙළක් ද යන අර්ථ ඇත්තේ වේ. එකො උදෙසො = මේ එකක් කවර නම් එකක් උදෙසා පවතීද? එකං බ්‍යාකාරණං = සියලු සත්වයෝ ආහාර නිසා ජීවත් වෙතියන මේ එකම ප්‍රකාශනයයි. සියලු තත්තිම මෙසේ අර්ථ දත යුත්තේය.

39-1-9

නව වැන්නෙහි - කීවවිරං පබ්බජිතො = පැවිද්දට කොපමණ කල් වේද යන අරුතයි. උත්තරී මනුස්ස ධම්මො = මනුස්සධම්ම නම් දශකුශල ධර්ම මාර්ගයන්ය. ඒ මනුෂ්‍ය ධර්මයන් හට ද වඩා උසස් වන අල්මරියඤාණ දස්සන විසෙසො = ආර්ය භාවය සිද්ධ කිරීමට සමත් බැවින් "අලමරිය" යයි කියන ලද ඥාන දර්ශන විශේෂය. නග්ගෙය්‍ය = නිර්වස්ත්‍ර භාවයෙන් මුණෙඬය්‍ය = (හිස) මුඩු කළ ස්වභාවයෙන් වාළි නිපෙපාථනාය = වැලි ගසා දූම්මෙන් බිම හිඳගත් අයකුගේ ආසන ස්ථානයෙහි ඇලී ඇති පස් දූවිලි වැලි ආදිය ගසා දූම්ම සඳහා ගන්නා ලද මොණර පිලක පමණින් යන අරුතයි.

39-1-10

දස වැන්නෙහි - ආරාම දෙවතා = මල් උයන් පළතුරු උයන් ආදියෙහි අධි ගෘහිත දෙව්වරු වන දෙවතා = වන ලැහැබිහි අධිගෘහිත දෙව්වරු රුක්ක දෙවතා = නාමික රාජ කාලයෙහි වෛශ්‍රවණ දෙවියන්. මෙසේ ඒ වෘක්ෂයන්හි අධිගෘහිත දෙව්වරු ඔසධිනිණ්‍යවනසුනිසු = අරඵ නෙල්ලි ආදියෙහිද තණ බට සැවන්දරා ආදියෙහිද වනයේ විශාලවෘක්ෂයන්හිද අධිගෘහිත වූ දෙව්වරු සංගම්ම = එක් රැස් වී සමාගම්ම = ඒ ඒ තැන්වලින්

පැමිණ. පණිඳෙහි = ප්‍රාර්ථනා වශයෙන් තබන්නෙහිය. ඉන්සයිසිති සිලවතො වෙනො පණිඳි = සිල්වත්හුගේ සිත්හි ඇති දේ ඉටුවන්නේය. ධම්මකො = දස කුසල දහමින් යුක්තවූ, අගතියට යාමක් නැත්තාවූ ධම්මරාජා = උන්වහන්සේ සඳහාම සම අරුත් ඇති වචනයකි. ධර්මයෙන් ලැබුණ රාජ්‍යත්වය ඇති බැවින් හෝ "ධම්මරාජා" නම් වේ. තසමා = ආර්ය පුත්‍රයෙහි, යම් හෙයකින් අපට (සුදුසු) අවවාද ආදියෙන් අවවාද කරන්නහු ද, එහෙයින් අපට විභ්‍රාතං = මෙය හික්ෂුන් හට දෙන්නෙමුය, මෙය තුමු ම පරිභෝග කරන්නෙමුය යනුවෙන් මෙසේ නොබෙදන ලද දෙය හික්ෂුන් හා සමග (පරිභෝග කළයුතු) පොදු වූ දෙයක්ම වන්නේය යනුයි.

විත්ත සංයුක්තය සමාප්තයි.

—//—

40-1-1

ගාමිණී සංයුක්තයේ පළමු වැන්නෙහි - වණේධා ගාමණී = ධර්ම සංග්‍රහ කාරක තෙරවරුන් වෙතින් "වණ්ඩ" යන නාමය ලබා ගත් "ගාමණී" නම් වූ එක් තැනැත්තෙක්. පාතු කරොති = කලහ කරන්නහුට එරෙහිව කලහ කරන්නේ, බණින්නහුට එරෙහිව බැණවදින්නේ, පහර දෙන්නහුට එරෙහිව ප්‍රතිප්‍රහාර දෙන්නේ ප්‍රකට කෙරෙයයි දක්වයි. න පාතු කරොති = බැණ වැදීම් ලැබුයේ වුව ද කිසියම් සතුරු කමක් නො කරනුයේ යයි දක්වයි.

40-1-2

දෙවැන්නෙහි - තාල පුත්තො = එම නම ඇති අයෙකි. නටුවෙන් ගිලිහුණ ඉඳුණ තල්ගෙඩියක් වැනි ඔහු ගේ වර්ණය ඉතා ප්‍රසන්න විය. එබැවින් ඔහුට තාල පුත්ත යයි නම් කළහ. එම තැනැත්තා සම්පූර්ණ කළ ප්‍රාර්ථනාවන් ඇත්තාවූ පශ්චිම භවයෙහි උපන්නා වූ පුද්ගලයෙකි. යම් හෙයකින් වනාහි අහසට දමූ බෝලයක් මෙන් ප්‍රතිසන්ධිය යනු අනියත දෙයක් වේද, එබැවින් මේ තෙමේ නැටුම් කුලයෙක උපන්නේ. වැඩි වියට පත් වූයේ නැටුම් ශිල්පයෙහි අග්‍ර වී මුළු දඹදිවිහිම ප්‍රසිද්ධ වූයේය. ඔහුට ගැල් පන්සියයක් ද, ස්ත්‍රීහු පන්සියයක් ද පිරිවරවූහ. ඔහුගේ බිරිඳට ද එපමණම පිරිවර වූහ. ස්ත්‍රීන් දහසක් ද, ගැල්දහසක් ද සමගින් යම් නගරයකට හෝ නියම් ගමකට පිවිසෙන්නේ ද එහිදී ඔහුට පෙරාතුවම ලක්ෂයක් දෙති. සැණකෙළි චේස් ගෙණ ස්ත්‍රීන් දහසක් සමග ක්‍රීඩා කරන ඔහුට එහි කෙළවරක් නැත. ඔහු එදින ස්ත්‍රීන් දහසක් පිරිවරා ගෙණ රජගහ නුවර ක්‍රීඩා කොට මේරු කුවණක් ඇති බැවින් පිරිවර සහිතවම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත එළඹීයේය. සච්චාලිකෙන = සත්‍යයෙන් ද අසත්‍යයෙන් ද (වශයෙන්) තිඨාතෙනං = එය (එසේ) තිබේවා රජනියා = රාගය නමැති හේතුව මුල් කරගත්, පඤ්චවර්ණ නූල් (තිර) ඉවත් කරන සුලං වැසි දර්ශනය වීම් ආදිය ද, වෙනත් කාමාස්වාදයන්හට සම්බන්ධ ඉන්ද්‍රියවලන හා අංගවලන දක්වන හියොසොමත්තාය. අධික වූ ප්‍රමාණයක් ඇති බැවින්. දොසනියා = වැරැද්දක හේතුව නිසා අත් පා සිඳීම් ආදිය දක්වන ආකාරයන් මොහනියා = මූලාවේ හේතුවෙන් ජලය රැගෙන (එය) තෙල්යයි පෙන්වීම ද, තෙල්

රැගෙන (එය) ජලය යයි පෙන්වීම ද යන මේ ආදී විවිධත්වයන් පහසො නාම නිරයෝ = වෙනමම "පහස" නම් වූ නිරයක් නම් නැත්තේය. නිරයෙහි සත්වයෝ නටන්නවුන් මෙන් ද, ගයන්නන් මෙන් ද වශයෙන් නළුවෙස් ගෙන ම අවිච්ඡි (නිර)යේම එක් කොටසෙක පැසෙති. (හෙවත් දූවෙමින් සිටිති) මෙය ඒ සඳහා කියන ලදී. නාහං භනෙත එතං රොදාමි = "ස්වාමීනි, මම භාග්‍යවතුන්ගේ මෙම ප්‍රකාශ කිරීම (අනුච්ඡාද) නොහඬමි" යි යන මෙහි අර්ථය සකර්මක වශයෙන් දත යුතුය. (මේ කරුණ මෙසේ දත යුතු වේ. "රොදාමි" යනු "රුද්" ධාතුවෙන් නිපන් අකර්මක උත්තම පුරුෂ ඒකවචන වර්තමාන කාලින ආඛ්‍යාත පදයකි. එහෙත් "නාහං භනෙත එතං රොදාමි" යන වැකියේ "රොදාමි" යන්න සකර්මක ආඛ්‍යාතයක් ලෙස යොදා තිබේ. සාමාන්‍ය පාලි භාෂා ව්‍යවහාරයේදී "රොදාමි" යන්නට "එතං" යන්න කර්ම පදය මෙහිදී සකර්මක බවට හැරී තිබේ. ඒ බව "සකමමක" වසෙනෙත්ථ අපොං වෙදිතඛො" යයි අටුවාවාරී බුද්ධඝෝෂ තෙරණුවෝ ම ලියා තැබූහ. "මෑණියනි, මළ අය වෙනුවෙන් කඳුලු හෙලමින් හඬන්නාහුය," යන අදහස දක්වන පාලි වැකියෙහි ද වෙනස් ව්‍යවහාර ඇත. (එම වැකියෙහි "මතං" (මළ අය) යන කර්ම පදය යොදා "රොදන්ති" (හඬත්) යන්න සකර්මක බවට හරවා ඇත)

40-1-3-5

තෙවැන්නෙහි - යොධාජ්චො = යුද්ධයෙන් ජීවිකාව කරගන්නා තැනැත්තා ධර්ම සංග්‍රහ කාරක තෙරවරුන් විසින් යොදා ගන්නා ලද නාමයකි. උසසහනිවායමනි = උත්සාහ කරයි. වෑයම් කරයි. පරියාපාදෙනති = මරණයට පමුණුවත් දුක්කටං = අයහපත් ලෙස කරන ලද දුප්පැණිහිතං = අයහපත් ලෙස පිහිටුවන ලද සරජ්ඣො නාම නිරයො = මෙය ද හුදෙක් එක් නිරයක්ම නොවේ. අවිච්ඡෙහිම එක්තරා කොටසක පඤ්චායුධයෙන් සන්නද්ධ වී අත්හි පලිස් දරා ඇත් අස් රථ මතුයෙහි නැගී සංග්‍රාමයකදී යුද්ධ කරන්නවුන් මෙන් පැසෙත්. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. සිවු වැන්නෙහි ද, පස්වැන්නෙහිද මේ පිළිවෙළම වේ.

40-1-6

සය වැන්නෙහි - පච්ඡාභූමකා = පසු බිමෙහි වසන්නෝ කාමණ්ඩුකා = පැන් කෙණ්ඩි දරන්නෝ (හෙවත් පරිබ්‍රාජකවරු) සෙවෘල මාලිකා = උදූසණම ජලයෙන් සේවෘල (හෙවත් දිය සෙවෙල්) ද, උපුල් ආදිය ද ගෙණ ජල පරිශුද්ධතාවය දැන ගනු පිණිස මාලයක් තනා පළඳින තැනැත්තිය. උදකොරොහකා = සවසද, උදූසණ ද ජලයට බසින්නෝ උයනාපෙනති = උනන්දුවෙන් මෙහෙයවත්. සඤ්ඤාපෙනති = මනාව දැනුවත් කරත්. සගගංනාම ඔකකාපෙනති = පිරිවරා ගෙණ සිටින්නාහු "මහාබ්‍රහ්මලෝකයට යව"යි කියමින් ස්වර්ග ලෝකයට යවත්. අනුපරිසකෙය්‍ය = අවට (හාත් පස, වටේට) හැසිරෙන්නේය. උමමුණ් = ඉහලට එසවෙන්න, නැගිටින්න. ථලමුපලව = ගොඩබිමට නැගගන්න. තත්‍රා යසු = එහි යමක් සිදුවන්නේ නම් සකබරා වා කඨලාවා = ගල් කැට ද කැබිලිතිද සාධො ගාමී අසු = ඇය යටට යන්නී නම්, පහළට යන තැනැත්තියක් වන්නී නම් අධොගච්ඡ = පහළට යන්න.

40-1-7

සත්වැන්නෙහි - ඡඬ්ගලං = තද, මෘදු නොවන ඔසරං හටගත් ලුණු ඇත්තේ. පාපභූමි = පහත් තත්වයේ බිම් කොටසක් මංදීපා ආදී තැන්හි (අරුත් මෙසේ දක්විය හැක) මම මොවුන් හට පහනක් වෙමි, යන අරුතින් "මංදීපා" යයි ද, ආරක්ෂකයකු වන මම මොවුන් හට ඇලී -ගැලී සබඳතා පැවැත්විය හැකි අයෙකිමි යන අරුතින් "මං ලෙණා" යයි ද, මම මොවුන් හට පිහිටක්ය, රැකවරණයක්ය යන අරුතින් "මංතාණා" යයි ද, මම මොවුන් හට පිහිටවන්නෙක්ය, බිය නසන්නෙක්ය යන අරුතින් "මං සරණා" යයිද (පද යොදා ඇත. විහරනි = මා හට මෙසේ කටයුතු කොට වාසය කරත්. ගොහනනමි = ධාන්‍ය ඇට නොමැති බැවින් කපා මිටි වශයෙන් බැඳ තබන ලද කොටස් ශ්‍රීෂ්ම කාලයෙහි ගොණුන්ගේද ආහාර වන්නේය යන අදහසයි. උදක මණිකො = උදර කුහරයෙහි පහළ මේඛලා ප්‍රදේශයට මේ නම ලැබී ඇත. බඳුන් වෙසෙසකට ද මේනම යෙදේ. අහාරි අපරිහාරී = ජලය රැගෙන නො යයි, පරිහරණය නොකරයි, නො ගණියි යන අරුතයි. මෙසේ මේ

සුත්‍රයෙහිදී සකස් කොට ධර්ම දේශනය කරන ලදී. බුදුවරුන්ගේ වනාහී සකස් නො කොට කෙරෙන ධර්ම දේශනයක් නම් නැත්තේය. බුදුවරු වනාහී සිංහයන් හට සමාන පැවතුම් ඇත්තෝය. යම් සේ සිංහයා බලවත් හස්තීන් වේවා සාවුන් බළලුන් ආදීන් වේවා අල්වා ගැනීම සඳහා එක සමාන වූ ම වේගයක් යොදවයි ද, එසේම බුදුන් වහන්සේලා ද එක් අයකුට. දෙදෙනකුට, හෝ බොහෝ දෙනකුට වේවා. තීර්ථකයන් හට වේවා දහම් දෙසන්නාහු සකස් කොටම ධර්ම දේශනා කරත්. සිවු පිරිස් වනාහී අදහා ගෙණම, විශ්වාස කොට ගෙණ ම (ඒ ධර්මය) ශ්‍රවණය කරත්. (එසේ හෙයින්) එම සර්වඥයන් වහන්සේලාගේ දේශනාවන් සකස් කොට කරනු ලබන දේශන (හෙවත් සකකාව දේසනා) නම් විය.

40-1-8

අට වැන්නෙහි - යං බහුලං යං බහුලං = (යමක් බහුල ද, යමක් බහුල ද යන) මෙයින් නිගණ්ඨ තෙමේ තමාගේ මතය තමාම බිඳ ගනියි. එබැවින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එවං සන්න න කොච් ආපායිකො = (මෙසේ ඇති කල්හි කිසිවෙක් අපාය ගාමී නොවෙත්) යන ආදිය වදාළහ. මුලින් දැක්වූ පද සතර දෘෂ්ටියක් සඳහා හේතු වෙයි. එබැවින් ඒ පිළිබඳව ද ආදීනව දක්වමින් 90 ගාමණී. එකවේවා සත්ථා එවං වාදී හොති (එම්බා ගාමණී, මෙලොව ඇතැම් ශාස්ත්‍රාචාර්යෙක් මෙ වැනි වාද ඇත්තේ (හෙවත් මත දරන්නේ වෙයි) යන ආදිය කීහ. එහි අභමපති යනු මම ද වෙමි යනුයි. මෙන්නා සහගතෙන යන ආදියෙහි යමක් කිවයුත්තේ ද, ඒ සියල්ල භාවනා පිළිවෙළ සමග විශුද්ධි මාර්ගයෙහිදී කියන ලද්දේමය. සෙය්‍යථාපි ගාමණී බලවා සංකිධමො යන ආදිය වනාහී මෙ ලොව පෙර නොවූ දෙයකි. එහි බල සම්පන්න වූ සක් පිඹින්නෙක් වෙයි. අප්පකසිරෙන = අපහසු බවෙන් තොරව, දුකින් තොරව, දුබල වූ සක්පිඹින්නා වනාහී හක් ගෙඩිය පිඹින්නේ නමුදු සතර දිසාවන්හි (ශංඛ) නාදය පැතිර වීමට නොහැකි වෙයි. ඔහුගේ සක් හඬ හැම දෙසටම පැතිර නොයයි. ශක්ති වන්තයාගේ වනාහී (සක් හඬ) ඉක්මනින් පැතිරෙන්නේ වෙයි. එබැවින් "බලවා" (ශක්තිවන්තයා) යයි කිය. මෙන්නාය වෙතො විමුක්තිසා මෙහි "මෙන්නා" යි කියූ කල්හි (ධ්‍යානයට පූර්වයෙන් වන) මූලික කටයුතු ද, ධ්‍යානය ද සැලකේ. "වෙතො

විමුක්ති"යි කියූ කල්හි වනාහි ධ්‍යානයම සැලකේ. යං පමාණකතං කමමං = ප්‍රමාණ කරන ලද ක්‍රියාව වනාහි කාමාවචරයයි කියනු ලැබේ. ප්‍රමාණ නො කරන ලද ක්‍රියාව වනාහි රූපාවචර වේ. එය වනාහි පමණ ඉක්මවා, නියම කරන ලද්දාවූද, නියම නොකරන ලද්දාවූ ද දිසාවන්හි පැතිරවීම් වශයෙන් වර්ධනය කොට කරන ලද බැවින් ප්‍රමාණ නොකරන ලද්දී කියනු ලැබේ. න තං තත්‍රාව සිසස්සති නතං තත්‍රාව තිට්ඨති = කාමාවචර කර්මය එම රූපාවචර අරූපාවචර කර්මයන්හි නො පිහිටයි. නො සිටියි. කුමක් කියන ලද්දේද යත්. එම කාමාවචර කර්මය යථෝක්ත රූපාවචර හා අරූපාවචර කර්මයාගේ අතරෙහි ඇලී ගැලී පැවතීමට හෝ සිටීමට හෝ රූපාවචර අරූපාවචර කර්මය පතුරවා සම්පූර්ණයෙන් ග්‍රහණය කොට තමාට අවස්ථාවක් ලබා ගෙන පිහිටා සිටීමට හෝ නොහැකි වෙයි. මහදිය කඳක් ස්වල්පවූ ජලයක් විසුරුවා මැඩ පවත්වා තමාට අවකාශයක් ඇතිකර ගන්නාක් මෙන් රූපාවචර අරූපාවචර කර්මයම කාමාවචරය විසුරුවා මැඩ පවත්වා තමාට අවකාශ ඇති කර ගෙන සිටියි. ඔහුගේ විපාකය වළක්වා තමා ම බ්‍රහ්ම සමාගමයට පමුණුවයි. මෙසේ මේ සූත්‍රය මුලදී කෙලෙස් වශයෙන් නැගී අවසානයේදී බ්‍රහ්ම විහාරවශයෙන් ගන්නා ලදබැවින් අනුපිලිවෙළින්ම ගෙන යන ලදී.

40-1-9

නව වැන්නෙහි - දුබ්බිකා = ආහාර හිඟ බව, උච්චිතිකා = ජීවත් වන්නෙමුද, නොවන්නෙමු ද යනුවෙන් මෙසේ පැවති උත්සාහවත් බව (හෙවත් දරා ගැනීම) දුභිතිකා යනුවෙන් ද පාඨයක් වේ. (එහිද) මේ අරුත ම වේ. "දුකං ඊහති" හෙවත් (දුකසේ දරා ගනියි) යන මෙහි කිසිම ක්‍රියාවක් පහසුවෙන් සිදු කිරීමට නොහැක්කේය යන අරුතින් "දුභිතිකා" නම් වේ. ඒ ඒ තන්හි මළ මිනිසුන් ගේ විසුරුණා වූ සුදු පැහැති ඇට මෙහි ඇත යන අදහසින් සෙනට්ඨිකා (යි යෙදවන) සලාකවුන්නා = සලාක මාත්‍රයක් පමණක් බෙදා හරින ලදී. එහි යමක් විසුරුවන ලද්දේ ද, වසුරන ලද්දේ ද එය සලාක මාත්‍රයක් පමණක්ම විය. ප්‍රතිඵල නො උපදවන්නේය යන අර්තයයි. උග්ගිලිතුං = අන්ත දෙකම බැහැර කොට කියන්නට නොහැක්කේ ගිලගැණීමට හෝ වැමැරීමට නො හැකි විය. ඔගිලිතුං = වාලධියෙහි දොසක් දෑක. ඉවත් කිරීමට නොහැක්කේ ගිල ගැනීමට හෝ ඇතුලු කර

ගැනීමට නොහැකි විය. ඉතො සො ගාමණී එක නවුතො කසො = නාසයෙන් නික්මෙන්නාවු වානය යම්තාක් වූ කාලයක් තුළ නැවත ඇතුල් නොවේද. එපමණකාලයකින් (හෙවත් එක් හුස්ම ගැනීම් කාලයක් තුළ) කල්ප අනු එකක් සිතින් සිහිපත් කළේය. පිසු ආහාර දන්දීම නිසා පෙර පැමිණි කිසිවකු නිවසේ සිටිද්දී දැන ගැනීම පිණිස (යොමු වූයේ නමුදු) එක් අයකුදු නො දක්නේ "ඉතොසො ගාමණී" යන ආදිය කිහිපයකි. දැන්, දන්දීම් ආදියෙහි අනුසස් දෙසන්නාහු "අථ බො යානි තානි කුලානි අඛියානි" (ආභ්‍යව පවත්නා. යම් බඳු වූ එම කුල ගෙවල් වේද) යනුවෙන් දම් දෙසුම ඇරඹූහ. එහි දාන සමතුනානි යනු දානයෙන් හටගත්. දානයෙන් උපන් යන අදහසයි. සෙසු පද දෙකෙහි ද ඇරුත් මේ පිළිවෙළින්ම වේ. මෙහි වනාහි "සචං" (සත්‍යය) නම් සත්‍යවාදී බවයි. "සඤ්ඤං" (සංයමය) නම් සෙසු සීලයයි. විකිරිති = නුසුදුසු ලෙස වළඳමින් විසුරුවා හරියි. විධමති = ගිනි අවුලන්නාක් මෙන් වනසයි. විඛංසෙති = නසයි. අනිච්චතා = අනිත්‍ය භාව යට පත් වී අභාවයට යාමයි. නැතහොත් බොහෝ කලක් තුළ රැස් කර ගත් දෙය සැණෙකින් අතුරුදන් වීමයි.

40-1-10

දස වැන්නෙහි - නං පරිසං එතදවොච = ඔහුට මෙසේ අදහස් විය. පැවිදිවන්නාවූ කුල පුත්‍රයෝ අඹු දරුවන් ද රන් රිදී (ආදිවස්තුව) ද අත් හැර දමා ම පැවිදි වෙති. යමක් අත්හැර දමා පැවිදි වූවාහු ද. එය ගැනීමට ඔවුන් හට නො හැක්කේය යන න්‍යායයෙහි පිහිටා "මා අයොධා" යන ආදී වදන් කීය. එකං සමෙතං මෙම පඤ්චකාම ගුණයන් කෙරෙහි ඇති ආශාව ශ්‍රමණ ධර්මයක් නොවේය, ශාක්‍ය පුත්‍ර (සර්වඥ) යන් වහන්සේගේ ධර්මයක් (ද) නොවේය යනුවෙන් ඒකාන්ත ලෙසම දරා ගෙන සිටින්නෙහි ය. කිණං = සෙනසුන වසන තණ පත් පරියෙසිතබ්බං. ආවාස ගෘහයෙහි තෘණ ආවරණය හෝ උළු ආවරණය පලුදු වූ කල්හි, එය සකස් කළ අය වෙතට ගොස් "ඔබ විසින් කරවන ලද සෙනසුන වැස්සට තෙමෙන්නේය. එහි වාසය කළ නො හැක්කේය" යනුවෙන් කිව යුතුය. හැකි කම ඇති මිත්‍රූන්ගේ එය සකස් කරත්. හැකියාව නැති යුෂ්මත්හු වඩුවකු ගෙන්වා ගෙන සකස් කර ගන්න යයි අපි ඔවුන් හට අවබෝධ කරවන්නෙමු යයි

කියන්. මෙසේ කී කල්හි (පිළිසකර) කොට ඔවුන් හට කිව යුතුය. මනුෂ්‍යයෝ ඔවුනට දිය යුතු දෙය දෙති. යම් හෙයකින් ආවාසය සඳහා හිමිකරුවන් නො වෙන්නම් අන් අයට හෝ පිඬු පිණිස හැකි වේ. වතින් දැනුම් දී (පිළිසකර) කරන්නට වටනේය. මේ සඳහා "පරියෙසි තබ්බං" යයි කියන ලදී. දා රුං = සෙනසුනෙහි යට ලී ආදිය පලු දු වන විට ඒ සඳහා යොදා ගන්නා දූව සකටං = ගෘහය (තුළ ඇති දේවල්) විකෘති කොට තුනන නාවකාලික ගැලක් එය හුදෙක් ගැලක් පමණක්ම නොවේ. වෙනත් වෑ පොරෝ උදලු ආදී උපකරණ ද මෙසේ සපයා ගත යුතු වේ. පුරිසො = පුද්ගලයා අත්කමක් වශයෙන් පරීක්ෂා කළ යුතු වේ. යම් කිසි පුරුෂයකු හට ඇවැත්නි, අත්කමක් සිදුකොට දක්වන්නැයි කියා (සිටි කල්හි) " දක්වන්නෙමි ස්වාමීනි" යි (පිළිතුරු) කී විට මේ මේ දෙය කරන්නැයි යම් කැමතිවන දෙයක් කියයි ද එය තනාදීම වටනේය. නතෙව්වාහං ගාමණී කෙනවි පරියායෙන = මම කිසියම් කරුණකින් රන් රිදී යන මේවා සැපයිය යුතුයයි නො කියමි.

40.1.11

එකොළොස් වැන්නෙහි - මලෙලසු = එනම් වූ ජන පදයෙහි වධෙන = මරණයෙන් ජාතියා = ධනය හින වීමෙන් . අකාලිකෙන පතෙනන = කල් පසු නො කොට පැමිණීමෙන්, කල් ඉක්මවීමක් නැතිව පැමිණීමෙන් යන අරුත් ඇත්තේ වේ. විරවාසි නාම කුමාරො = ඔහුගේ මෙම නම ඇති පුත්‍රයා බහි ආවාසකෙ පටිවසති = නගරයෙන් පිටත කිසියම් ශිල්පයක් උගනිමින් වාසය කරයි. මේ සුත්‍රයේදී පවත්නාවූ දුක පිළිබඳව කියන ලදී.

40.1.12

දොළොස් වැන්නෙහි - රාසියො = එක් රැස්කොට ප්‍රශ්න විමසන ලද බැවින් "රාසියො" = යන මෙය ධර්ම සංගීති කාරක තෙරවරුන් විසින් (යොදා) ගන්නා ලද නාමයකි. තපසසිං = තපස් බව හා ආශ්‍රිත වූ ලුබ්ධිං = රුක්ෂලෙස (හෙවත් සුඛ විහරණයෙන් තොරව ගත කරන ජීවිතයක් ඇති. අනතා = කොටස් ගාමො = ග්‍රාමය වූ (හෙවත් පැවතීමෙන් පහත්) ගමෙමා

යනුවෙන් ද පාඨයක් වේ. ග්‍රාම (හෙවත් නො දියුණු ප්‍රදේශයන්හි) වාසීන්ගේ ධර්මය යන අරුතයි. අතත කිලමථානුයෝගො = තමාහට දුක් දීමේ යෙදෙන. සිරුරට දුක් ඇති කරවන යන අරුතයි කුමක් හෙයින් මෙහිදී කාම සුඛලිකානු යෝගය (හෙවත් කම් සුවයෙහි ඇලී සිටීම) ගන්නා ලද්දේද? කුමක් හෙයින් අත්ත කිලමථානු යෝගය (හෙවත් තමාට දුක්විඳීමෙහි යෙදීම) ගන්නා ලද්දේද? කුමක් හෙයින් මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව ගන්නා ලද්දේද? කාම සුඛලිකානුයෝගය වූ කලී කාම භෝගි ජනයාගේ දැකීම පිණිස ගන්නා ලදී. අත්තකිලමථානු යෝගය තපසෙහි යෙදුණ අයගේ දැකීම පිණිස ගන්නා ලදී. මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව ඡරා ඡර්ණ නොවන ත්‍රිවිධ වස්තූන්ගේ දක්වීම පිණිස ගන්නා ලදී. මේවා දක්වීමෙන් කිනම් ප්‍රයෝජනයක්ද යත් මේ අත්ත දෙක අත්හැර තථාගතයන් වහන්සේ මධ්‍යම ප්‍රතිපදා වෙන් සමයක් සම්බුද්ධත්වයට පත් වූහ, උත්වහන්සේ කාමභෝගී වූ ද හැම දෙනාම ගැරහීමට ලක් නොකරති, ප්‍රශංසා ද නොකරති. තපසෙහි යෙදෙන්නාවූ ද (අතතකිලමථානුයෝගී) සියල්ලන් නො ගරහති, ප්‍රශංසා ද නොකරති. ගැරහිය යුත්තන් ම ගරහති. පෑසසිය යුත්තන් ම පසසති. මේ අදහස පැහැදිලි කිරීම සඳහා (කාම සුඛලිකානුයෝග, අත්ත කිලමථානුයෝග, මජ්ඣිම පටිපදා යන) මේවා දක්වීමෙන් ප්‍රයෝජනයක් වේයයි දත යුතුය. දුන් එම අදහස ප්‍රකාශ කරන සේක් "තයො ඛො මෙ ගාමණී කාම භොගීනො" (පින්වත් ග්‍රාමණී, මේ තිදෙනා වනාහි කාම භොගීහු මය) යන ආදිය වදාළහ.

එහි - සාහසෙන = සාපරාධී (හෙවත් දුර්දිග නොබලන) ක්‍රියාවකින්. න සංවිහජති = මිතුරන්, සහායකයන්, දෑක පුරුදු අය. ආසන්න මිතුරන් යන මොවුන් විභාග නොකරයි. න පුඤ්ඤානි කරොති = අනාගත භවයට හේතුවන පින් නොකරයි. ධම්මාධමෙමන = ධර්මයෙන් සහ අධර්මයෙන් ධානෙහි = කරුණුවලින් සවිඡිකරොති = තමා තවමත් අධික ලෙස තවමත් චතුරංග වීර්ය වශයෙන් හෝ ධූතාංග වශයෙන් හෝ කෙසේ නම් අවබෝධ කරගනීද? තිස්සො සන්ධිංකා නිජ්ජරා = මෙහි ත්‍රිවිධ ක්ලේශයන්ගේ පැවැත්ම පිණිස වන එකම මඟ "තිස්සො නිජ්ජරා" (හෙවත් තෙවැදූරුම් නොදිරවීම) යයි කියන ලදී.

40-1-13

තෙළෙස්වැන්නෙහි - දුතෙය්‍යානි = දූත ක්‍රියාවන් සඳහා යොදා ගන්නා ලිපි හා වාචික පණිවුඩ පාණානිපාතඤ්චාහං = මෙය කුමක් හෙයින් අරභන ලද්දේද? හුදෙක් මෙපමණක් දන්නෙමි නොවෙමි. අන් දෙය ද මේ මේ දෙය ද දනිමියි සර්වඥභාවය දැක්වීම පිණිස අරභන ලදී. සන්නි හි ගාමණී එකෙ සමණ බ්‍රාහ්මණ = සෙසු ග්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ලබ්ධිය පෙන්වා එය ඉවත් කරවීම පිණිස මෙය අරභන ලදී. මාලී කුණඩලී = මාලා (මල්දම්) යන්නෙන් "මාලී" යනු ද. කුණඩලෙහි (කර්ණාභරණ යන්ගෙන්) යන්නෙන් "කුණඩලී" යනු ද සැදේ. ඉඤ්චි කාමෙහි = ස්ත්‍රීන් කෙරෙහි කැමැත්තෙන් "ඉඤ්චි කාමා" නම් වෙති. ඔවුන් විසින් යන අරුතින් "ඉඤ්චි කාමෙහි" නම් වේ. ආවසථාගාරං = කුල ගෙයක එක් තැනෙක් හි එක් අයකුගේ ම සුව පහසු වාසය පිණිස සාදන ලද වාසස්ථානය තෙතාහං යථා සන්නි යථාබලං සමහජාමි = තමාගේ ශක්තියට අනුරූප වන ලෙස ද, බලයට අනුරූප වන ලෙස ද මම ඔහුට කොටස් වෙන් කරමි. අලං = යුතු වූ (සුදුසු වූ) කඩ්ඩනියෙ යානෙ = සැක කළයුතු කරුණෙහි. විතන සමාධිං = එම ධර්ම සමාධියෙහි සිටියාවූ ඔබ විදර්ශනාව සමග මාර්ග සතර වශයෙන් ඉදින් විත්ත සමාධිය ලබා ගන්නෙහියයි දක්වයි. අපණණකතායමයහං = මේ පිළිවෙත මාගේ සත්‍ය භාවය (හා) නිර්දෝෂිභාවය නිසා මෙසේ පවතී යන අරුතයි. කටග්‍රාහො = රථදේ ග්‍රහණය කිරීම. අයං බො ගාමණී ධම්මසමාධි තත්‍ර වෙ ඤං විතන සමාධිං පටිලභෙය්‍යාසි = මෙහි "ධම්ම සමාධි" යනු දශකුශල ධර්ම මාර්ගයට අයත් ධර්මයන්ය. "විතන සමාධි" යනු විදර්ශනාව සහිතවූ මාර්ග සතරය. නැතහොත් ප්‍රමෝදය උපදියි ද. ප්‍රමෝදය පත්වුවහට ප්‍රීතිය උපදියි ද යනුවෙන් මෙසේ කියන ලද්දාවූ ප්‍රමෝදය ප්‍රීතිය ශාන්තභාවය සුබය සමාධිය සංඛ්‍යාත වූ පඤ්චධර්මයෝ "ධම්ම සමාධි" නම් වෙති. "විතන සමාධිය" වනාහි විදර්ශනාව සහිතව මාර්ග සතරමය. වැලිදු දස කුසල දහම් මග හා සතර බල විහරණ යන මෙය "ධම්ම සමාධි" නම් වේ. එය පුරන්තහුට උපන් සිත් එකඟ බව "විතන සමාධි" නම් වේ. එවං ඤං ඉමං කඩ්ඩාධම්මං පජ්ඣෙය්‍යාසි = මෙසේ ඔබ ඉහත විස්තර කියූ මෙම ධර්ම

සමාධියෙහි පිහිටියේ. ඉදින් මෙසේ විත්ත සමාධිය ලැබ ගන්නෙහියයි එක් අංශයකින් මෙම සෑකය ඉවත් කරන්නෙහිය යන අරුතයි. සෙස්ස සියළු තන්හිම කියන ලද පරිදිම දත යුක්තේය.

ගාමිනී සංයුක්තය සමාප්තයි

—//—

41-1-1

අසංඛත සංයුක්තයෙහි පළමුවැන්නෙහි - අසංඛතං = නො සාදන ලද හිතෙසිනා = යහපත සොයන්නහු විසින් අනුකම්පකෙන = අනුකම්පා කිරීමෙන් අනුකම්පං උපාදාය = අනුකම්පාව සිතෙන් ග්‍රහණය කොට අනුකම්පාව හේතු කොට ගෙන යයි ද කියන ලද්දේ වෙයි. කතං වො තං මයා = මෙම අසංස්කාරිතය (හෙවත් නිවණ) ද, අසංස්කාරිතයට යන මඟ ද දේසනා කරන තථාගතයන් වහන්සේ විසින් ඔබ්බට කරන ලද දේශනාව වූ අවිපරීත (වෙනස් නොවන) ධර්ම දේශනය මෙපමණ සානුකම්පක වූ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ කෘත්‍යයයි. මින් මතු වටවනාහි ප්‍රතිපත්ති රැකීම නම් ශ්‍රාවකයන්ගේ කෘත්‍යයකි. එසේ හෙයින් එතැනි හික්කවෙ රුක්කමුලානි - මේ - අමහාකං අනුසාසනි = යයි කියන ලදී. මෙයින් වෘක්ෂමුල සේනාසනය දක්වයි. සුඤ්ඤාගාරානි = මෙයින් ජනශූන්‍යවූ ස්ථානයක් ගැන කියවේ. (රුක්කමුල, සුඤ්ඤාගාර යන) දෙකින්ම භාවනාවට යෝග්‍යවූ සෙනසුන ගැන කියයි. (ලෝකෝත්තර) දායාදය ලබා දෙයි. කුඩායං = අරමුණු අනුව ධ්‍යාන වැඩීමෙන් ද, අට්ඨස් අරමුණු සලකුණු ලෙස තබා ධ්‍යාන වැඩීමෙන් ද අනිත්‍ය ආදී වශයෙන් ස්කන්ධ (පස) ආයතන (සය) ආදිය අරමුණු කොට ධ්‍යාන වඩන්නයයිද සමථ හා විදර්ශනා වඩන්නයයිද කියන ලද්දේ වෙයි. මා පමාදස් = ප්‍රමාද නොවව්. මා පවජා විප්පටි සාරිනො අනුවස් = යමකු පෙර තරුණ කල්හි ද නිරෝගී කල්හි ද, පරිභෝග වස්තූන් සහිත සම්පත්තියෙන් යුත් කල්හිද, ශාස්තෘන් වහන්සේ හමුවන කල්හි තුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙන් තොරව දිවාරාත්‍රි මකුණන් විදින කල්හිද නිදමින් සයනගත සුවය හා අලස ලෙස ගත කරන මිද්ධ සුඛය ද විදිමින් ප්‍රමාද වෙමින් වෙසෙත් ද, ඔව්හු පසුව තමන් ඡරාවට, රෝගාබාධවලට, මරණයට, විපතට පත්වූ කල්හි ශාස්තෘන් වහන්සේ පිරිනිවි කල්හි ද පෙර තමා ගත කළ ප්‍රමාදයෙන් ගත කළ කාලය සිහිපත් කරමින් ප්‍රතිසන්ධිය හා මරණය පිළිබඳ බැරැරුම් ස්වභාවය දකිමින් පසුතැවිලි වෙත්. යුෂ්මත්ත වනාහි එසේ නොවූවු, යන කරුණ දක්වමින් "මා පවජා විප්පටි සාරිනො අනුවස්" (පසුව පසුතැවිලි නොවව්) යනුවෙන් කීහ. අයං වො අමහාකෙ අනුසාසනි = "අප වෙතින් උගත් ධ්‍යාන වඩවූ, ප්‍රමාද නොවූ" යනුවෙන් මෙය ඔබට අනුශාසනය ද අවවාදය ද වේයයි කියන ලද්දේ වෙයි. කායෙ කායනුපස්සි

යන මේ ආදියෙහි යමක් කිව යුතුනම් එය වෙනම කියන්නෙමු. අන්තං යන ආදියෙහි තෘෂ්ණා රතියෙහි අභාවයෙන් අන්තං යනු වේ. (කාමාසව භවාසව, දිට්ඨාසව, අවිජ්ජාසව යන) ආශ්‍රවත් සත්‍යේ අභාවයෙන් අනාසවං යි යෙදේ. පරමාර්ථ සත්‍ය හේතුවෙන් සච්චං නම් වේ. (සසරේ) පැවැත්මෙහි පසු කෙළවර යන අරුතින් පාරං යනු වේ. සියුම් යන අරුතින් නිපුණං යනු වේ. අවබෝධයට ඉතා අපහසු බැවින් සුදුඥය යනු වේ. දීර්ඛෙන් ඡරාවට පත් නොවූ බැවින් අජරං නම් වේ. ස්ථිරය යන අරුතින් ධූවං නම් වේ. විනාශ නොවන බැවින් යන අදහසින් අප්‍රොක්තං යනු වේ. වක්ෂුර් විඥානයෙන් නොදකිය හැකි බැවින් යන අදහසින් අනිදක්‍ෂ්‍යං යනු වේ. තෘෂ්ණා මාන දෘෂ්ටි ප්‍රථමයන්ගේ අභාවයෙන් යන අරුතින් නිසප්පඤ්චං යනු වේ. ශාන්ත ස්වභාවයෙන් යන අරුතින් සන්තං යනු වේ. මරණය නොවේය යන අරුතින් අමතං යනු වේ. උතුම්ය යන අරුතින් පණිතං නම් වේ. සමීක්‍ය යන අරුතින් සිචං නම් වේ. උපදාව රහිත බැවින් යන අරුතින් බෙමං නම් වේ. තෘෂ්ණාව ක්ෂය කළ හේතුවෙන් යන අරුතින් තණ්හකං යනු වේ. විස්මය පළ කිරීමේ අදහසින් අසුර ගැසිය යුතුවූත්ය යන අදහසින් අව්චරියං නම් වේ. පෙර සිදු නොවූයේ අබ්‍යුතං නම් වේ. ඉපදීමක් හෙවත් හටගැනීමක් නැතිව පවත්නේය. යනුවෙන් ද අබ්‍යුතං නම් වේ. දුක් නැති බැවින් යන අදහසින් අනිතිකං නම් වේ. දුක් නැති ස්වභාවය ඇති බැවින් යන අදහසින් අනිතිකධම්මං යි නම් වේ. තෘෂ්ණාව නැති බැවින් යන අදහසින් නිබ්බාණ නම් වේ. හිංසා පීඩා නැති බැවින්ම යන අදහසින් අබ්‍යාපජ්ඣං නම් වේ. විරාගය හෙවත් නිවණ අවබෝධ කර ගැනීමට හේතුවන බැවින් යන අදහසින් විරාගං නම් වේ. පරමාර්ථය පිරිසිදු බැවින් යන අදහසින් සුද්ධි නම් වේ. තෙවැදූරුම් භවයන්ගෙන් මිදුණ බැවින් මුක්ති නම් වේ. කාමය, ආලය ආදිය නැති බැවින් යන අදහසින් අනාලය නම් වේ. පිහිටීම යන අරුතින් දීපං නම් වේ. (සිතීන්) එකට ඇලී පැවතිය යුතුය යන අරුතින් ලෙණං නම් වේ. රැකීම යන අරුතින් තාණ නම් වේ. බියට (පත් අයට) සරණ වීම යන අරුතින් සරණං නම් වේ. බියනැසීම යන අරුතයි. ඉවතට යාමට මග පිහිටා ඇත යනුවෙන් පරායණං නම් වේ. සෙස්ස මෙහි කියන ලද පිළිවෙළ අනුවම වන්නේය.

අසංඛත සංයුක්තය සමාප්තයි.

42-1-1-2

අධ්‍යායන සංයුක්තයේ පළමුවැන්නෙහි -බෙමා = ගිහි කල බිම්බිසාර (මහරජු) ගේ මෙහෙසිය වූ උපාසිකා තොමෝ සැදූහැයෙන් පැවිදි වූවාය. එම මහා ස්ථවිර තුමිය "මහණෙනි. මගේ හික්ෂුණි ශ්‍රාවිකාවන්ගේ මහා ප්‍රඥාවන්ත තැනැත්තියන් කෙරෙන් මේ "බෙමා" හික්ෂුණිය" අග්‍රවන්තිය "යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මහත් වූ ප්‍රඥාවන්ත භාවයෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන ලද්දිය. පණ්ඩිතා = පණ්ඩිත භාවයෙන් යුක්ත වූවාහු බ්‍යන්තා = ව්‍යක්ත භාවයෙන් යුක්ත වූවාහු මෙධාවිනී = ඥානයෙන්, ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වූවාහු බහුසුතා = ධර්මය ඉගෙනීමෙන්ද, සත්‍යය ඉගෙනීමෙන් ද යුක්ත වූවාහු ගණකො = නිවැරදිව ගණන් කිරීමෙහි දක්ෂ වූ මුද්දිකො = ඇඟිලිවල ලන මුද්‍ර ගණනයෙහි දක්ෂ වූ සංඛ්‍යායකො = අහර පිළි ගණනයෙහි දක්ෂ වූ, ගමහිරො = යොදුන් අසුහාර දහසක් ගැඹුරු වූ අප්‍ය මෙයො = මැනීමට, ගණනය කිරීමට අපහසු අරම් අධික වූ දුප්පරියොගාහො = මැන ගැනීමට මිම්මක් භාවිත කිරීමට අපහසු වූ යෙන රූපෙන තථාගතං = දික්වූ, කෙටි වූ, කළු වූ, සුදු වූ, යන තත්ත්වයන්ගෙන් යුක්තවූ යම් රූපාකාරයකින් තථාගතයන් වහන්සේ පිළිබඳව ප්‍රකාශ කරන්නේද යත් තං රූපං තථාගතස්ස පහිනං = හේතුව දුරුවීම නිසා සර්වඥවූ තථාගතයන් වහන්සේගේ (ද) පෙර කියන ලද ආකාර ඇති රූපය ප්‍රතින විය. රූප සංඛි යා විමුක්තො = මතු කල්හි ද රූපයක් වන්නේය යන අදහසින් රූප හා අරූප කොටසින් ද මෙබඳුම රූපයක් වන්නේ යයි යන ව්‍යවහාරයෙන් ද සත් සිද්ධිමත් වන බැවින් රූපයාගේ පැවැත්මෙන් ද මිදුණේ වෙයි. ගමහිරො = අදහස්හි ගැඹුරු බැවින් ද, ගුණයෙහි ගැඹුරු බැවින් ද "ගමහිර" යයි යෙදේ. ගැඹුරු ගුණ ඇත්තාවූ, සිහි ඇත්තාවූ ඒ තථාගතයන් වහන්සේට යම් කරුණක් නිසා "සත්ව සංඛ්‍යාත වූ තථාගතයන් වහන්සේ " යයි ව්‍යවහාර වේද, එය නොමැති වීමෙන් එම ව්‍යවහාරයේ අභාවය දකින්නහුට මේ සත්ව සංඛ්‍යාත වූ හොති තථාගතො පරමමරණා (හෙවත් තථාගතයන් වහන්සේ මරණින් පසු පවතින්නේ වේය) යන මේ කියමන ඇති නොවේ. නොයෙදේ න හොති තථාගතො පරමමරණා (හෙවත් තථාගතයන් වහන්සේ මරණින් පසු නො පවතින්නේ වේය) යන කියමන ද ඇති නොවේ, නොයෙදේ යනු (ගමහිරො යන්නෙහි) අර්ථය වේ. සංසන්දියානි යනු එකක් බවට පත්වන්නේය යන අදහසයි.

සමෙසසති = නිතර සිදුවන්නේය න විභාසිසසති = සතුරු වූ ශබ්දයක් නොවන්නේය. අග්ග පදසමිං = දේසනාව වනාහි මෙහි "අග්ග පද" යයි අදහස් කෙරේ. දෙවැන්න බැඳිය වර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දේමය. අඛ්‍යාතන අධිකාරයෙන් (හෙවත් ප්‍රකාශ නොකළ කොටස් අඩංගු අධිකාරයෙන්) මෙය කියන ලදී.

42-1-3-8

තුන්වැන්නෙහි - රූපගත මෙතං = මෙහි රූප මාත්‍රය පමණක්ම වේ. මෙහි රූපයෙන් තොර වූ කිසියම් සත්වයෙක් නම් නැත්තේය. රූපය ඇති කල්හිවනාහි නාම මාත්‍රවූ මෙය පවතියයි දැක්වේ. වෙදනාගතමෙතං යන ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. අයං බො ආවුසොහෙනු මෙය රූප ආදියෙන් තොරව නොලැබිය හැකි තත්ත්වයකි යන්න භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ප්‍රකාශ නොකරන ලද්දකි. සිවු වැන්න ආදිය පහසු අරුත් දරන්නේ වේ.

42-1-9

තව වැන්නෙහි - කුතුහල සාලායං = කුතුහල සාලා නමින් වෙනම ශාලාවක් නැත. යම් ශාලාවෙක වනාහි විවිධ වූ තීර්ථකයෝ ද, ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ ද නා නා විධි කථාවන් පවත්වත් ද, "මේ තෙමේ කුමක් කියයි ද, මේ තෙමේ කුමක් කියයිද" යනුවෙන් බොහෝ දෙන ප්‍රශ්න කරත් ද, මෙසේ බොහෝ දෙනාට කුහුල උපදවන තැනක් බැවින් "කුතුහලසාලා" යයි කියනු ලැබේ. දුරමඞ් ගඬ්හනි = ආභසසර නම් බ්‍රහ්ම ලෝකය දක්වා වුවද යයි. ඉමඤ්ච කායං නික්ඛිපති වුති චිත්තය හේතු කොට ගෙණ බහා තබයි. අනුප්පනෙනා හොති වුති චිත්තයෙහි ම ප්‍රතිසන්ධි චිත්තය නූපත් බැවින් අනුප්පනෙනා හොති (හෙවත් නො ඉපදුනේ වෙයි) යයි යෙදිණ.

42-1-10

දස වැන්නෙහි - තෙසමෙනං ලද්ධි අභවිසංස = ඔවුන් ගේ විශ්වාස සමග මේ එක් දෙය සිදු විය. පෙ - අනුලොම් ලොස සිදු විය. -පෙ- නුවණ පහළ වීම සඳහා ධර්මයන් අනාත්මය යනුවෙන් (ඉගැන්වෙන) යමක් වේ නම් එය සියළු ධර්මයන් ම අනාත්ම වේ යන විදර්ශනා ඥානය උපදවයි. කෙසේ වුව ද මෙහි අනුලෝම තත්ත්වය සිදුවන්නේය යන අර්ථය වේ.

42-1-11

එකොළොස් වැන්නෙහි - එත්තකෙන එත්තකමෙව = ඇවැත්නි, යම් කිසි දෙයකට වනාහි මෙය මෙපමණ කලකින් හේතුවක් ඇති වූ කල්හි, රූපයක්ය යන ආදී ප්‍රඥප්තියක් ඇති වේද, හේතුවක් ඇති නොවූ කල්හි රූපයක්ය යන ප්‍රඥප්තියක් ඇති නොවේයයි ප්‍රකාශ වන්නේද ඔහුට බෙහෙවින් මේ ප්‍රමාණයන්ම ඇති වන්නේය. කොපන වාදො අභික්කනෙන = ප්‍රිය ජනක වූ කල්හි වනාහි බොහෝ මනාප වූ ධර්මදේශනා පිළිවෙළෙහි කිනම් වාදයෙක්ද? ඒ පිළිබඳව විවාදයක් නැත. කථාව සිදී ගියේය.

සාරස්ථාපකාසීනි නම් වූ

සංයුක්ත නිකාය අධ්‍යක්ෂ කථාවෙහි සළායතන වර්ග

වර්ණනාව මෙතෙකින් නිමිසේය.

අවශ්‍යාකත සංයුක්තය සමාප්තයි.

—//—

43-1-1-2

මහාවර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - පුබ්බකමා = සහජාත (හෙවත් උපත සමග) වශයෙන් ද, උපනිශ්‍රය (හෙවත් මූලික හේතුව) වශයෙන් ද යන ආකාර දෙකින් මූලික වන්නාවූ, සමාපනියා = සම වැදීම පිණිස සත්‍යය ප්‍රතිලාභය කර ගැනීම සඳහා ආරම්භය පිණිස යන අදහසයි. අත්ථදෙව අභිරික්ක අනොත්තප්‍යං = වැරදි කිරීමට ලැජ්ජා නැත යන ආකාරයේ තත්ත්වයක සිටියේ නම් "අභිරික්ක" යි ද, වැරදි කිරීමට බිය නැත යන ආකාරයේ තත්ත්වයක සිටියේ නම් "අනොත්තප්‍ය" යි ද යෙදේ. මේවායින් තොර නොවී පවට ලැජ්ජාභය නොඋපදී යන අදහසයි. අවිජ්ජාගතස්ස අවිද්‍යාවට පැමුණුණ, අවිද්‍යාවෙන් යුක්ත, මිච්ඡාදිට්ඨි අසත්‍ය වූ දෘෂ්ටිය, යහපත කරා නොපමුණුවන දෘෂ්ටිය, පහොති = හට ගනියි, උපදියි. මිථ්‍යා සංකල්ප ආදියෙහිදී ද අසත්‍ය වූ සහ යහපත කරා නොපමුණුවන්නා වූ යන වශයෙන් මිථ්‍යා ස්වභාවය දත යුතුය. මෙසේ මේ අකුසල ධර්ම අටට පැමිණීම මිථ්‍යා ස්වභාවයේ අංගයක් නම් වේ. ඒ සියල්ල වනාහි එක් ක්ෂණයකදීම නොලැබේ. වෙන වෙන අවස්ථාවන්හිදී ලැබේ. කෙසේද යත් යම් කලෙක වනාහි දෘෂ්ටිය හා යෙදුණ සිත කයෙන් කරන ඇඟවීම් ඉපදවීම, ක්‍රියාවට නැංවීම සිදු කරයි ද, එකල්හි මිථ්‍යාදෘෂ්ටි, මිථ්‍යා සංකල්ප මිථ්‍යා ව්‍යායාම, මිථ්‍යා සති, මිථ්‍යා සමාධි, මිථ්‍යා කර්මාන්ත යන අංග සය උපදී. යම් කලෙක සිත දෘෂ්ටිය හා එකට නො යෙදුණේ ද, එකල්හි මිථ්‍යාදෘෂ්ටි වැරදි පස උපදී. යම් කලෙක ඒ අංග දෙකම වචනයෙන් කරන ඇඟවීම් ඉපදවීම, ක්‍රියාවට නැංවීම සිදු කරයිද එකල්හි මිථ්‍යා කර්මාන්ත ඇති නැත්ති ද මිථ්‍යා වචනයෙහි පිහිටියාවූ ම භයක් හෝ පහක් වූ මෙම ආජීවය කැළඹීමට පත් වනුයේ කායවාග් ද්වාරයන්හිම එක්තරා ස්ථානයකදී කැළඹීමට පත් වේ. මනෝ ද්වාරයෙහිදී එසේ නොවේ. එහෙයින් යම් කලෙක සජ්ජි ගිසකින් ඒ සිතුවිලිම කායවාක් විඤ්ජිතින් (ඇඟවීම්) උපදවයි ද එකල්හි කාය කර්මය මිථ්‍යා ආජීව නම් වෙයි. එකල්හි වචි කර්මය යනු මිථ්‍යා ආජීවය වශයෙන් ඒ භය හෝ පහ යම් කලෙකකි ඇඟවීම් නො උපදවා හෝ ඒ සිතුවිලි උපදවයිද, එකල්හි මිථ්‍යාදෘෂ්ටි, මිථ්‍යා සංකල්ප, මිථ්‍යා ව්‍යායාම, මිථ්‍යා ස්මෘති, මිථ්‍යා සමාධි වශයෙන් පහක් හෝ මිථ්‍යා සංකල්පය මුල්කොට ගෙන සත්‍යක් හෝ වත්තේය. මෙසේ එකම මොහොතක සියල්ල ලැබෙන්නේ නො වේ. වෙනස් වෙනස් අවස්ථාවන්හිදී ලැබෙයයි දත යුතුය.

පුර පක්ෂයෙහි - විජ්ජා = කර්මය හිමිකොට ගෙන ඇති නුවණ. මෙහිද උත්පත්තිය සමග වශයෙන් හෝ හේතු සාධක වශයෙන් හෝ යන දෙආකාරයෙන් ම පෙරටුව යන ස්වභාවයක් ඇත්තේ යයි දන යුතුය.

හිරොත්තසං = ලජ්ජාව ද බිය ද (යන කරුණු දෙක) එහි ලජ්ජාවන ස්වභාවය සහිත වූයේ "හිරි" යනු ද, බියවන ස්වභාවය සහිත වූයේ "ඔත්තපප" යනු ද වේ. මෙය මෙහි කෙටි හැඳින්වීම යි. විස්තරය වනාහි විසුද්ධි මග්ගයෙහි කියන ලද්දේමය.

විජ්ජාගතසං = විද්‍යාඥානයට පැමිණි තැනැත්තාගේ, විද්‍යාඥානයෙන් යුක්ත වූ තැනැත්තාගේ විදුසුනො = නුවණැති පඬිවරයාගේ සමමාදිට්ඨි = තත්ව පරිදි දකින දෘෂ්ටිය තේරුයාණික දෘෂ්ටිය සමමා කමමනන ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේ කුශල ධර්මයට පැමිණීමෙන් මේ අංග අට ඇති වේ. ඒ අටම ලොකික මාර්ග ක්ෂණයේදී එකවර නො ලැබේ. ලෝකෝත්තර මාර්ගක්ෂණයේදී එය ලැබේ. ඒවා වනාහි ප්‍රථමධ්‍යානික මාර්ගයෙහි ද, ද්විතීය ධ්‍යානයට අයත් මාර්ග ආදියෙහි ද සමයක් සංකල්පය හැර සතක්ම වන්නේය. එහිදී යමකු මෙසේ කියයි ද? කෙසේදයත් : යම් හෙයකින් මජ්ඣිම නිකායෙහි මහා සළායතන සූත්‍රයෙහි "සත්‍ය ලෙස පවත්නා යම් දෘෂ්ටියක් වේද එය සමමා දිට්ඨි නම් වේ. සත්‍ය ලෙස පවත්නා යම් සංකල්පයක් වේද එය සමමා සංකල්ප නම් වේ, සත්‍ය ලෙස පවත්නා යම් ස්මෘතියක් වේද එය සමමා සති නම් වේ. සත්‍ය ලෙස පවත්නා යම් සමාධියක් වේද එය සමමා සමාධි නම් වේ. ඒ අනුව කාය කර්මය ද, වචි කර්මයද, ආජිවය ද කලින්ම සුපිරිසිදු වේයයි කියන ලදී. එහෙයින් අංග පසකින් යුත් ලෝකෝත්තර මාර්ගයක් පවතී.

ඒ සූත්‍රයෙහි ම "මෙ සේ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය භාවනා සම්පූර්ණ වීම දක්වා ම ගමන් කෙරේ " යයි කිව යුතු වේ. යම් බඳු වූ මෙම කරුණු මෙයට පෙර ද සිදු වූයේය යන්න කුමක් හෙයින් නොදක්වෙහිදැයි කියන ලදී. එම කරුණ පැවිදි වූ දිනයෙහි පටන් පවත්නා පිරිසිදු බව දැක්වීම පිණිස පවතී. පැවිදි වූ දිනයෙහි පටන් පිරිසිදු කාය කර්ම ආදිය ලෝකෝත්තර මාර්ගක්ෂණයේදී අතිශයින් පිරිසිදු වේය යන මෙය මෙහි අර්ථය යයි දක්වන ලද්දේය. "එකල්හි වනාහි අංග පසකින් යුත් මාර්ගයක් වේ" යයි යන

යමක් අභිධර්මයෙහි කියන ලද්දේද, එම කාර්යය දක්වීම පිණිස එය කියන ලදී. යම් කිසි කලෙක්හි මිථ්‍යා කම්මන්තය අන්තර් සමමා කම්මන්තය පිළිපදිද, ඒ කල්හි මිථ්‍යා වාචා හෝ මිථ්‍යා ආජිවය හෝ සිදු නොවේ. දිට්ඨිය, සඛකපපය, ව්‍යායාමය, සතිය, සමාධිය යන මේ කාරක අංග පසෙහි සම්මා කම්මන්තය පිළිපදිනුයේ නම් වෙයි. සම්මා වාචා, සම්මා ආජිව යන අංගයන්හිද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේ මේ කාර්යය දක්වනු පිණිස මෙසේ කියන ලදී. ලොකික මාර්ග ක්ෂණයෙහි ද (මේ අංග) පහම වෙයි. නො ඇලීම වනාහි නියත නොවේ. එහෙයින් අංග සයකින් යුක්තයයි නො කියා අංග පසකින් යුක්ත වන්නේම යයි කියන ලදී. "මහණෙනි, (උක්තම හෙවත්) ආර්ය චිත්තයෙන් යුක්ත වූ, ක්ලේශ රහිත චිත්තයෙන් යුක්ත වූ, ආර්ය මාර්ගයෙහි යෙදුණා වූ, ආර්ය මාර්ගය වඩන්නා වූ තැනැත්තෙකුගේ යම්තාක් තෙවැදෑරුම් කාය දුශ්චරිතයන්ගෙන් ඇත් වීමක් වැළකීමක් ඉවත් වීමක්, වෙන්වීමක්, එම දුසිරිත්හි නොයෙදීමක්, ඒවා නොකර සිටීමක් යන යමක් වේද මහණෙනි, මෙම සමයක් කර්මාන්තය ආර්ය වූ, ක්ලේශ රහිතවූ ලෝකෝත්තර මාර්ගයයි. මෙසේ වනාහි මහා වතතාළිසක සූත්‍රය ආදී අනෙකුටු සූත්‍රයන්හි (දැක්වෙන පරිදි) සමයක් කර්මාන්ත ආදී වූ ලෝකෝත්තර මාර්ගයේ අංග වශයෙන් අංග අටක්වන ලෝකෝත්තර මාර්ගය වේයයි දත යුතුය. මේ සූත්‍රයෙහිදී මෙම අෂ්ටාංගික මාර්ගය ලොකික ලෝකෝත්තර වශයෙන් මිශ්‍රාව කියන ලදී. දෙවැන්න කෝසල සංයුක්තයෙහි කියන ලද්දේමය.

43-1-3

තුන් වැන්නෙහි - සකල මිදං භනෙන = අනඳ තෙරණුවෝ තමන් ශ්‍රාවක පාරමි ඥානයේ කෙළවරට නො පැමිණි බැවින් සම්පූර්ණ මාර්ග බ්‍රහ්මචර්යාව කළාණ මිත්‍ර ආශ්‍රයෙන් ලැබෙයයි නො දන්න. ධර්මසේනාපති (ශාරිපුත්‍ර) තෙරණුවෝ වූ කලී ශ්‍රාවක පාරමි ඥානයේ සම්පූර්ණත්වයේ සිටි බැවින් එය දැන ගෙණ සිටියහ. එහෙයින් මෙසේ කීහ. ඒ නිසාම ඒ තෙරුන් හට "සාධු සාධු" යනුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සාධු කාර දුන්හ.

43-1-4

සිවු වැන්නෙහි - සබ්බසෙනෙ වළභිරුපෙන සාකල්යයෙන්ම ධවල වර්ණ වූ වෙළඹුන් සතර දෙනක යෙදූ රියකින් රථවක්‍රය, මැදිරිය, වියගස සහිත ඒ මුළු රථයම රිදියෙන් ආලේප කරන ලද්දේ විය. මේ රථය ද යුද්ධ රථය, අලංකාර රථය යනුවෙන් දෙවැදූරුම් වෙයි. එහි යුද්ධ රථය සතරැස් වෙයි. අධික ලෙස විශාල නොවේ. දෙදෙනකුට හෝ තිදෙනකුට එහි හිඳගත හැකි වේ. අලංකාර රථය විශාල වුවකි. දිග පැත්තේ වැඩි දිගක් ද, පුළුල් පැත්තේ වැඩි පළලක් ද ඇත්තේ වේ. එහි (සේ) සත් දරන්නා ද, වල් විදුනා දරන්නා ද, තල්පත් දරන්නා ද ආදී වශයෙන් අට දෙනකුට හෝ දස දෙනකුට සුවසේ සිට ගෙන හෝ හිඳ ගෙන හෝ වැතිර ගෙන හෝ යාමට හැකිවේ. මෙය ද අලංකාර රථයක් මය. සෙනා සුදං අසසා = සුදු වෙළඹහු නම් ස්වභාවයෙන් ම සුදු පැහැ ඇත්තාහුමය. සෙනාලඛිකාරා = ඒ වෙළඹුන්ගේ සැරසිලි රිදියෙන් නිමවන ලද්දේ විය. සෙනොරුපො = කියන ලද පිළිවෙළින්ම රිදියෙන් ආලේපිත බැවින් ද, ඒ ඒ තැන්හි ඇත් දළින් කැටයම් කළ බැවින් ද සුදු පැහැ ඇත්තේමය. සෙන පරිවාරො = යම් සේ සෙසු රථ සිංහසමීන් ආවරණය වූයේ හෝ, ව්‍යාසු සමීන් ආවරණය වූයේ හෝ, පිඬු පැහැ කම්බිලියෙන් ආවරණය වූයේ හෝ වෙයි ද එහෙත් මේ රථය එසේ නොවේ. මෙම රිය වනාහි සන පට වස්ත්‍රයෙන් ආවරණය වූයේ වෙයි. සෙනා රසමියො = (අසුන් හට යෙදූ) රැහැන් ද රිදී නාළිකාවලින් ආවරණය කෙරිණ. සෙනාපතොදලට්ඨි = කෙටිටි ලිය පවා රිදී ආලේපිතය. සෙනංජතං රථය මැද ඔසවන ලද ඡත්‍රය පවා සුදු පැහැ ගත්තේය. සෙනං උණහිසං = අටඟුල් පුළුල් වූ රිදිමුවා නළල් පටය. සෙනානි වජානි = වස්ත්‍රද සුදු පැහැයෙන් පෙණ කැටිමෙන් විය. ඔවුන් වෙත වූ ඉඟටියෙන් පහළ ඇඳුම් පන්සියයක් (බැගින්) අගනේ වෙයි. උතුරුසළුව දහසක් අගනේ වෙයි. සෙනා උපාහනා = මඟට බසින්නහුට වේවා, වනයට පිවිසෙන්නහුට වේවා පාවහන් තිබේ. මෙහි සඳහන් තැනැත්තා වනාහි රථයට නැගුණේ වෙයි. ඒ නිසා ඊට සුදුසු වූ, රිදී ආලේප කළා වූ පාදාලංකාරයක් වූ මෙය (සඳහා) මෙසේ කියන ලද්දේයයි දත යුතුයි. සෙනාය සුදං වාළ විජනියා = පලිඟුමය මීටක් ඇති සුදු සෙමෙර වල්විදුනාවකින් හුදෙක් මෙ පමණෙකින්ම පමණක් ඔහුගේ සුදුපාට ඇතිවූයේ නොවේ. ඒ බ්‍රාහ්මණ තෙමේ වූ කලී සුදු විලවුන් ගැල්විය, සුදු මල් පැලැන්දේය. ඔහු ගේ ඇඟිලි දහයෙහි වූ මුදු ද, කන්ටල වූ

කුණ්ඩලාභරණ ද යන මේ ආදී අලංකාර කිරීම් රිදියෙන් කරන ලද්දේම විය. ඔහුගේ දස දහසක් පමණ වූ බ්‍රාහ්මණ පිරිස ද සුදු ඇඳුම්, සුදු විලවුන්, සුදුමල් ආදියෙන් සැරසෙන්නෝ වූහ. යම් බඳු වූ මෙම සාවන්ධියා නියාසා (සැවැත් නුවරින් පිට වුයේය) යන්නක් කියන ලද්දේ ද, එහි මෙම නියාන (නික්මීම) පිළිබඳ විස්තරය මෙසේ ය. හේ තෙමේ වනාහි මාස හයෙන් හයට එක වරක් බැගින් නගරය ප්‍රදක්මිණා කරයි. මෙතැන් සිට මෙපමණ දින ගණනකින් නුවර පැදකුණු කරන්නේයයි කල් තබාම ප්‍රසිද්ධ කරවයි. එය අසා යමකු එතෙක් නුවරින් පිට නොවී සිටියාහු නම් ඔව්හු නුවරින් බැහැර නොයත්. යමකු (නුවරින්) පිට වී සිටියාහු නම් ඔව්හු පිනැති අයකුගේ සිරිසැප දකින්නෙමු යයි (ආපසු) පැමිණෙත්. යම් දිනෙක බ්‍රාහ්මණයා නගරයෙහි චාරිකා කරයි ද එදින උදෑසනම නුවර වීථි හැම ද, වැලි විසුරුවා, ඒ මත ලද පස්මල් විසුරුවා පුත් කලස් තබා කෙසෙල් ගස් ද, කොඩි ද ඔසවා මුළු නුවරම දුමින් සුවඳ කරත්. බ්‍රාහ්මණ තෙමේ උදෑසනම හිස් සෝදා, පෙරවරු බත වළඳා (පෙර) කියන ලද පිළිවෙළින් ම සුදු වස්ත්‍ර ආදියෙන් තම සිරුර සරසා පහයෙන් බැස රථාසනාරූඪ වෙයි. ඉන් බිහි සෙසු සියළු බ්‍රාහ්මණවරු සුදු ඇඳුම්, විලවුන් හා මල්වලින් සැරසී සේසත් රැගෙන ඔහු පිරිවරා ගනීත්. ඉක්බිති මහජනයා රැස්කර ගනු පිණිස පළමු කොට තරුණ ළමයින් වෙත ලොකු කුඩා ගෙඩි වර්ග විසුරුවා හරිත්. ඉන් අනතුරුව මසුරන් හා රුපියල් ද, අනතුරුව කහවණු ද විසුරුවත්. එකල්හි මහජනයා රැස්වෙත්, ප්‍රීතියෝෂා කරමින් ද, උඩ පනිමින් ද සිටිත්. ඉක්බිති බ්‍රාහ්මණ තෙමේ මංගල වචන හා සුබ ප්‍රාර්ථනා වචන කියන්නවුන් මංගල ප්‍රාර්ථනයන් හා සෞඛ්‍ය ප්‍රාර්ථනයන් කරන කල්හි මහ ඉසුරෙන් යුතුව නගර චාරිකාවෙහි යෙදෙයි. පින්වත් මනුෂ්‍යයෝ මහල් සහිත ප්‍රාසාදයනට නැඟී ගිරවුන්ගේ පියාපත් වැනි ජනෙල් කවුළු විවර කොට බලත්. බ්‍රාහ්මණ තෙමේ ද තමාගේ යශෝ ශ්‍රී සම්පන්නියෙන් යුතුව නගරය වසගයෙහි තබා ගන්නාක් මෙන් දකුණු දොරටුවට අභිමුඛව සිටියේය. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී.

තමෙනං ජනො දිස්වා = මහජනතාව ඒ රථය දක. බ්‍රහ්මං = ශ්‍රේෂ්ඨී යන්නට තවත් වචනයකි. බ්‍රහ්මං වත භො යානං = "පින්වත. යානය ශ්‍රේෂ්ඨ යානයකට සමාන වෙයි" යන මෙය මෙහි අර්ථයයි. ඉමසෙස්ව බො එතං = ආනන්දයෙනි, මනුෂ්‍යයෝ වනාහි වර්ණනා කරන තැනට පැමිණ තම දායකයන් හට වර්ණනා කිරීමේ ගීත ගායනා කරවත්. මනා රූපයෙන්

යුක්ත වූ, දකුම් කළු වූ, මහාධනයක් ඇත්තා වූ, බොහෝ වස්තුව ඇත්තාවූ යන මේ වර්ණනා කිරීමෙන් පමණක් මනා රූමත් හෝ මහා ධනවත් නොවේ. මෙසේම මහා ජනතාව බ්‍රාහ්මණයාගේ රථය දක "පින්වත්නි, යානය උතුම් එකකැයි" වර්ණනා කරන්නෝ නමුදු, මේ යානය වනාහි වර්ණනා කිරීම් පමණකින්ම උතුම් යානයක් වන්නේ නොවේ. මෙම අප්‍රාණික දෙය ලාමක වුවක්ම වන්නේය. පරමාර්ථ වශයෙන් වනාහි ඉමසෙසව බො ආනන්ද එතං අරියස්ස අධ්‍යක්ෂිකස්ස මග්ගස්ස අධිවචනං = ආනන්දය, මෙය (බ්‍රහ්ම යානං) වනාහි මේ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයටම තවත් වචනයකි. මේ වූ කලී හැම දොසින්ම වෙන්වූවක් බැවින් සෙට්ඨා (ශ්‍රේෂ්ඨ) වේ. "ආර්යයෝ මේ මගින් ම නිවණට යන්නාහ" යන අරුතින් බ්‍රහ්මයානං ඉතිපි = (බ්‍රහ්ම යානය යනු ද), ධර්මය වූ බැව්නුත්, (සසරින් එතෙරට යන) යානයක් බැව්නුත් ධම්මයානං ඉතිපි (ධර්ම යානය යනු ද), මෙයට වඩා උසස් මඟක් නැති බැව්නුත්, කෙලෙස් සටන ජයගත් බැව්නුත් අනුත්තරො සංඛ්‍යාම චිජයො ඉතිපි (උත්තරීතර වූ, සටන දිනූ තැනැත්තාය) යනු ද කීමට වටහේය. දැන් ඔහුගේ නිර්දෝෂිභාවය ද සංග්‍රාමය චිජය ග්‍රහණය කළ බවද දක්වමින් රාග විනය පරියොසානො = (රාගය යටපත් කිරීමේ අවසානය) යන ආදිය කීහ. එහි රාගය යටපත් කිරීම ද අවසානයට යාම ද යන මේ කාර්යයන් සිදු වන්නේය යනු "රාග විනය පරියොසාන" හෙවත් රාගය යටපත් කිරීම, අවසන් කිරීම යන අර්ථයි. සියළු තත්ති මේ පිළිවෙළ වේ.

යස්ස සද්ධාව පක්ඛදාව = යම් ආර්ය මාර්ග යානයක්හුගේ සද්ධානුසාරී වශයෙන් ශ්‍රද්ධාව ද, ධර්මානුසාරී වශයෙන් ප්‍රඥාව ද යන මේ ධර්මයන්දෙක ශ්‍රද්ධාව යන තත්ත්වයන් දෙකෙහි යෙදුනේය යන අර්ථයයි. හිරි ඊසා = ආත්මය සමග යෙදුණ, බැහැරින් උපන් ඔත්තඤ්ඤා (හෙවත් වරදට ඇති බිය) සමග උපන්නේ "හිරි" (වරදට ලැජ්ජාව) නම් වේ. යම් මාර්ග නමැති රථයක්හුගේ නම් "ඊසා" (හෙවත් ඒරියා කඳක්) වේ. මනො යොත්තං = විදර්ශනා චිත්තය ද, මාර්ග චිත්තය ද යොත (හෙවත් රැහැණ) නම් වේ. යම්සේ වනාහි පට්ඨාවලින් තනන ලද යොත ගොණුන් රථයට බැඳ තබයි ද, එකට එකතු කරයිද එසේ ම මාර්ගය නමැති රථයේ ලෞකික විදර්ශනා චිත්තයට අමතරව පණසක් වූ ලෝකෝත්තර විදර්ශනා චිත්තය හා අමතරව සැටක් වූ කුසල ධර්මයන් ද ඒකාබද්ධ කරයි. එකට එකතු කරයි. ඒ

හේතුවෙන් "මනෝ යෝග්‍යතා" (මනස නමැති රැහැණ) යයි කියන ලදී. සති ආරක්‍ෂා සාරවී, මාර්ග ගමනෙහි යෙදුණ ආරක්‍ෂා කාරී රියැදුරා යම් සේ රථයේ ආරක්‍ෂාකාරී රියැදුරා නම් වේද, යම්කු විය ගසෙහි යොදවයි ද, රථ රෝදයේ අලවංගුවට (ඇක්සලයට) තෙල් ගල්වයි ද, රථය යවයි ද, රථ සේවයෙහි යෙදී සිටියවුන් (අවශ්‍ය විට) සේවයෙන් නිදහස් කරයි ද මෙසේ මාර්ගයෙහි යවන රථයේ සිතිය පිහිටුවයි. මේ වනාහි ආරක්‍ෂාව සිතියේ තබා ගැනීමෙන් ද කුසලා කුසල ධර්මයන්ගේ පිහිටීමෙන්ද සිදු වේ යයි කියන ලදී. රථො = ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නම් රථයයි. සීල පරික්කාරො = චතුපාරිශුද්ධ ශීලය නමැති අලංකාරය ක්‍රියාත්මක කොට = විදර්ශනාවෙන් යුක්ත වූ පස් වැදෑරුම් වූ ධ්‍යානාංගයන්ගෙන් යුක්ත වූ, ධ්‍යානමය මධ්‍යයයි, හෙවත් ධ්‍යාන අත්සයයි. චක්කවිටියො = ශක්තිමත් වූ චක්‍රය කායිකය, චෛතසිකය යන ශක්තින් දෙක මෙහි "චක්ක" යනුවෙන් අදහස් වේ. උපෙක්ඛා ධුර සමාධි = චීරයේ ඒකාග්‍රතාවය ධුරසමාධි නම් වේ. (හෙවත්) රථයේ විය ගසෙහි නිශ්චල භාවය ද ධුර සමාධි නම් වේ. වඩවඩා උසස්වන ආකාරයක් නැති බැවින් මෙම පද යුගල දෙකෙහිම "සම බව" යන අරුතක් ඇත. එහිදී මේ තෙමේ වනාහි මධ්‍යසථ වූ උපේක්ෂා සිතුවිල්ලේ සැගවුණ නොසන්සුන් බව හෙවත් උඩඟු බව ඉවත් කොට ප්‍රායෝගිකව මධ්‍යස්ථ තත්ත්වයක් හි සිත පිහිටුවයි. එබැවින් මෙම (ආර්ය) මාර්ගය නමැති රථයට "ධුර සමාධි" යයි කියන ලදී. අනිච්ඡා පරිවාරණං = රථයේ බාහිර පැතිවලට යොදන සිංහ සම් ආදිය මෙන් ආර්ය මාර්ගය නමැති මෙම රථයට ද අලෝභ යනුවෙන් හැඳින්වෙන අනිච්ඡාව (හෙවත් ආසාවෙන් තොරවීම) "පරිවාරණ" (හෙවත් පිරිවැරීම) නම් වේ. අබ්‍යාපාදො = මෙමුත්‍රය ද, මෙමුත්‍රි වැඩිමෙහි පුර්ව භාගය ද වේ. අවිහිංසා = කරුණාව ද, කරුණාව වැඩිමෙහි පුර්ව භාගය ද වේ. විවෙකො = කාය විචේකය ආදී තෙවැදෑරුම් විචේකය යසස ආවුධං ආර්ය මාර්ගය නමැති රථයේ සිටියා වූ යම් කුලපුත්‍රයකුට යම් සේ වනාහි රථයෙහි සිටිමින් ආයුධ පහෙන් සතුරන්හට විදිය හැකි වේද, මෙසේ යෝගාවචර තෙමේද මෙම ලෝකික ලෝකෝත්තර මාර්ග නමැති රථයෙහි සිටිමින් මෙමුත්‍රි (නම් ආයුධ) යෙන් ද්වේෂයට විදිය, කරුණාවෙන් හිංසාවට ද, කාය විචේකයෙන් සමුහයක් වෙත ඇලීමට ද, චිත්ත විචේකයෙන් කෙලෙස් වෙත ඇලීමට ද, උපධි විචේකයෙන් සියළු අකුසලයන්හට ද විදිය. එබැවින් මෙයට පස් වැදෑරුම් ආයුධ යයි කියන ලදී. නිතික්ඛා = නපුරු ලෙස කියන ලද, නපුරු ලෙස

පැමිණි වචන මාලාවන් දරා ඉවසා ගැනීම වම ම සන්නාහො = සන්නාහ සන්නද්ධ වුයේ. යම් සේ වනාහි රථයෙහි හුන් සන්නාහයෙන් සැරසුණ තැනැත්තේ (තමා වෙතට) පැමිණි පැමිණි හිතල ඉවසා දරා ගනියි, හි තල ඔහු (ගේ සිරුර) සිදුරු නො කරයි. මෙසේ ඉවසා දරා ගැනීමේ හැකියාවෙන් යුත් හික්ෂුව (තමා) වෙතට පැමිණි පැමිණි වචන මාලාවන් ඉවසයි. එම ඊතල ඒ හික්ෂුව (ගේ සිත) සිදුරු නො කරයි. එහෙයින් ඉවසීම නමැති සන්නාහය යයි කියන ලදී. යොගකෙබමාය වතනනි = යොග සතරෙන්ම ආරක්ෂාව පිණිස ද, නිර්වාණය, පිණිස ද පවතින්නේ ය. නිර්වාණයට අභිමුඛ වී යන්නේ ම වෙයි. නොනවතී. (නිවන් අරමුණ) නො බිඳෙයි. යන අර්ථයයි. එතදනනනි සමුහනං = මාර්ගය නමැති මෙම යානය තමාගේ ක්‍රියා කාරිත්වය නිසා ලබන ලද්දක් බැවින් තමා වෙනුවෙන් ඇති වුවක් ම වෙයි. බ්‍රහ්මයානං අනුතතරං අසදාශ වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ යානය නියානනි ධීරා ලොකිමා යම් අයහට මේ යානය තිබේ ද ඒ ධෛර්ය වත් වූ, ඥානවත්ත වූ පුරුෂයෝ ලෝකයෙන් නිදහස් වෙති, ඉවත්ව යති. අඤ්ඤදඤ්ඤ = ඒකාන්ත වශයෙන් ජයං ජයං = රාගාදී සතුරන් මැඩ පවත්වන බැවින් (ජිනතතා" හෙවත්) ජය ගන්නෝ නම් වෙති.

43.1.5-6

පස් වැන්නෙහි - අයමෙව = "එව" ගබ්ඳය නිශ්චිතාර්ථයක් දෙයි. එබැවින් අන්‍යවූ මාර්ග ප්‍රතික්ෂේප කරයි. මේ සූත්‍රයෙහි පවත්නා සසර දුකම දැක්වේ. (ඒ හා) මිශ්‍ර ව පවත්නා නිවන් මග ද කියන ලදී. සය වැන්න පහසුය.

43.1.7

සත්වැන්නෙහි - නිබ්බාණ ධාතුයා බො එතං හික්ඛු අධිවචනං = ප්‍රත්‍යයෙන් හට නො ගන්නා වූ, අමෘතමය වූ නිර්වාණ ධාතුවට මෙය තව ද වචනයකි. ආසවානං බයො තෙන වුවචනි = තව ද ඒ මගින් රාගාදිය ඉවත් කිරීම නිසා ආශ්‍රවයන්ගේ ක්ෂය කිරීම (හෙවත් කෙළෙස් ප්‍රහීන කිරීම) යයි කියනු ලැබේ. ආසවකිය (හෙවත් කෙළෙස් ප්‍රහීන කිරීම නම් අරහත් භාවයයි. අරහත් බව යන්නට ද රාග විනය (හෙවත් රාගයෙන් තොරවීම) ආදී

නාමයන් ම දැක්වේ. එතදවොච = ධාතුන් පිළිබඳව විස්තර කරන්නා වූ ශාස්තෘන් වහන්සේ විසින් මාහට නිර්වාණය කියන ලදී. එයට මාර්ගය වනාහි නො කියන ලදී. එය කියවන්නෙමි යි අනු පිළිවෙළ ගැළපීමෙහි දක්ෂ බැවින් ප්‍රශ්න කරනුයේ මෙසේ කිය.

43.1.8

අවචුන්නෙහි - කතමාච හික්කවෙ සමමා දිට්ඨි = එක් ආකාරයකින් අෂ්ටාංගික මාර්ගය බෙදාදක්වා , නැවත වෙනත් ආකාරයකින් බෙදනු කැමැත්තනු මෙන් මේ දේසනාව ඇරඹීය. එහි - දුක්ඛඤාණං - ශ්‍රවණය කිරීම, විමසා බැලීම, සත්‍යාවබෝධය හා නුවණින් සලකා බැලීම වශයෙන් සතර ආකාරයෙන් උපන් ඥානයයි. (දුඛ) සමුදයෙහිද මේ පිළිවෙළම වේ. සෙසු සත්‍යයන් දෙකෙහි වනාහි විමර්ශනය කිරීමක් (අවශ්‍ය) නොවන බැවින් තුන් ආකාරය කින් පමණක්ම පවතී. මෙසේ මෙය "දුක්ඛඤාණං" (දුක පිළිබඳව දන්නා නුවණ) යන ආදිවශයෙන් චතුරාර්ය සත්‍ය කර්මස්ථානය දක්වන ලදී. එහි පූර්ව සත්‍යයන් දෙක පවත්නා තත්වයන්ය. පස්විම සත්‍යයන් දෙක නො පවත්නා තත්වයන්ය. ඒවා අතරෙහි පවත්නාවූ සත්‍යයන්හිදී හික්ෂුන්ගේ කර්මස්ථාන ප්‍රිය තාවය ඇති වෙයි. නොපවත්නා වූ සත්‍යයන් හිදී එම ප්‍රියතාවය ඇති නො වෙයි. (දුඛය, සමුදය යන) මුල් සත්‍යයන් දෙක වනාහි පඤ්ච ස්කන්ධය (ට සම්බන්ධ) වේ. දුක තෘෂ්ණාවෙන් උපදියයි මෙසේ සැකෙවින් දැක්වේ. පංචස්කන්ධයන් නම් කවරේද? රූපස්කන්ධය ආදී පිළිවෙළින් විස්තර වශයෙන් ද ආචාර්යයන් වහන්සේ සම්පයෙහි හදාරා වචනයෙන් නැවත නැවත (තම දැනුම බවට) පරිවර්තනය කරන්නාවූ යෝගාවචර තෙමේ එයින් කර්මයක් සිදු කරයි. ඉතිරි සත්‍යයන් දෙකෙහි වනාහි නිරෝධ සත්‍යය මනෝඥය, සුන්දරය, මනාපය මාර්ග සත්‍යය මනෝඥය, සුන්දරය, මනාපය යනුවෙන් මෙසේ කරන්නාවූ හේ තෙමේ සත්‍යයන් සතර එක්වරම අවබෝධ කර ගනියි. එක්වරම තේරුම්ගනියි. දුක සම්පූර්ණ වශයෙන්ම අවබෝධ කර ගනියි. (දුක්ඛ) සමුදය අත්හැරීම පිළිබඳ අවබෝධයෙන් ද, මාර්ගය භාවනාව මගින් අවබෝධයෙන් ද සම්පූර්ණ වශයෙන් දැන ගනියි. දුක සම්පූර්ණ අවබෝධයෙන් ද - මාර්ගය භාවනාව මගින් අවබෝධ කර ගැනීමෙන් දැන ගනියි. මෙසේ ඔහුට මුල් කොටසෙහි (දක්වෙන දුඛ, සමුදය යන) සත්‍යයන්

දෙකෙහි අවබෝධය ලබා ගැනීමට ඉගෙනීම, ප්‍රශ්න කිරීම, ශ්‍රවණය කිරීම, ධාරණය කර ගැනීම, විමසා බැලීම යන කරුණු වලින් හැකි වේ. සත්‍යයන් දෙකෙකින් ඇත්තේ ශ්‍රවණය කිරීමෙන් අවබෝධ කරගැනීම ම වේ. අනික් කොටසෙහිදී කරුණු තුනක් කෙරෙහි ක්‍රියා කිරීමෙන් අවබෝධය සිදු වේ. නිරෝධයෙහි දී අරමුණ අනුව අවබෝධය සිදු වේ. නුවණින් සලකා බැලීමෙන් චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ වෙයි. කලින් ග්‍රහණය කර ගැනීමක් නැත. මේ හික්ෂුවට තමා කලින් ග්‍රහණය කරගත් මතයක් ඇති නිසා දුක දැන ගනී, සමුදය අත්හරිමි, නිරෝධය අවබෝධ කර ගනී. මාර්ගය වඩන්නෙමි යන කරුණු සිතා බැලීමක් ද, ඒ අනුව සිත එක් අරමුණක පිහිටු වීමක් ද, ඒ කරුණු මෙනෙහි කිරීමක් ද, ඒවා නුවණින් සලකා බැලීමක් ද නැත. එම මතය ග්‍රහණය කරගත් තැන් සිට මෙසේ වෙයි. පසු කලෙක වනාහි දුඃඛය දැන ගන්නා ලද්දේ ම වෙයි. - පෙ- මාර්ගය වඩනා ලද්දේම වෙයි. එහිදී ඔහුට සත්‍යයන් දෙකක් දැකීමට අපහසු බැවින් ගැඹුරු වේ. සත්‍යයන් දෙකක් ගැඹුරු බැවින් දැකීමට අපහසු වේ. දුඃඛසත්‍යය වනාහි උපතින් ම ප්‍රකට වේ. උල් කටු ආදිය ඇතුණ කල්හි අහෝ දුක් සහිතයි යනුවෙන් කිවයුතු බවට පැමිණේ. සමුදය සත්‍යය ද කැමට කැමය. අනුභවයට කැමති බව ආදී වශයෙන් උපතේ සිටම ප්‍රකටය වේ. ස්වභාවයන් අවබෝධ කර ගැනීමෙන් වනාහි (දුඃඛ, සමුදය යන) දෙකම ගැඹුරු වේ. මෙසේ ඒවා දැකීම (අවබෝධය) අපහසු බැවින් ගැඹුරුයයි දැක්වේ. ඉතිරි (සත්‍යයන්) දෙක දැක ගැනීම පිණිස උත්සාහ කිරීම භවාග්‍රය අල්වා ගැනීම පිණිස අත දික් කිරීමක් මෙන් ද, අවිච්ඡිකාරකය ස්පර්ශ කිරීම පිණිස අත දිගු කිරීමක් මෙන් ද, සියයට පැයු අස් ලොමෙහි කෙළවර නැවත පැලීමට තැත් කිරීමක් මෙන් ද වෙයි. මෙසේ ඒවා දැකීමට (අවබෝධයට) අපහසු බැවින් ගැඹුරු වේ. මෙසේ දැකීමට (අවබෝධයට) අපහසු බැවින් ගැඹුරු වූ ද, ගැඹුරු බැවින් දැකීමට අපහසු වූ ද සත්‍ය සතර ඉගැන්වීම් ආදී වශයෙන් (ඉදං දුකෙකි ඤාණං) මෙය දුකෙහි දැනුමය යන ආදිය කියන ලදී. අවබෝධ කර ගැනීම පිළිබඳ ලක්ෂණයෙහි වනාහි එම නුවණ මෙසේම වෙයි. නෛෂ්ක්‍රමය සංකල්පය ආදියෙහිදී කාමයට ප්‍රතිවිරුද්ධය යන අදහසින් ද, කාමයෙන් වෙන්ව පවතිය යන අදහසින් ද, කාමය පිළිබඳව විමසා බලන්නහුට ඇති වූයේය යන අදහසින් ද, කාමයෙන් වෙන්ව පවතිය යන අදහසින් ද, කාම විතර්කයෙහි දී ඇති වූයේය යන අදහසින් ද නෛෂ්ක්‍රමය සංකල්පය ඇති වේ. සෙසු සත්‍යයන් දෙකෙහි ද මේ

පිළිවෙළ ම වේ. ඒ සියළුම නෛෂ්ට්‍රික සංකල්පාදිය කාම ව්‍යාපාද විහිසාවන්නි නො ඇලුණ සංඥා ඇත්තවුන්ගේ විවිධත්වයක් වේ. පුර්ව භාගයෙහිදී වෙන් වෙන් වූ මාර්ග ක්ෂණයේදී වනාහි මේ ස්ථාන තුනෙහි උපන් අකුසල සංකල්පයාගේ පියවර සිදු දැමීමෙන් නො ඉපදීමට හේතු වශයෙන් මාර්ගාංගය සම්පූර්ණ කරමින් හුදෙක් කුසල සංකල්පයම උපදියි. මෙය සමාක් සංකල්ප නම් වේ. "මුසාවාදා වෙරමණි" ආදිය ද මෙසේ දත යුතුය. මුසාවාද ආදියෙන් වෙන් වීම පිළිබඳ සංඥා ඇත්තවුන්ගේ විවිධත්වයක් වේ. පුර්ව භාගයට අයත් වෙන් වෙන් වූ මාර්ග ක්ෂණයෙහිදී මේ ස්ථාන සතරෙහි උපන් අකුසල් වූ දුසිල් වූ සිතුවිල්ලේ පියවර සිදු දැමීමෙන් නො ඉපදීමට හේතු වශයෙන් මාර්ගාංගය සම්පූර්ණ කරමින් හුදෙක් අකුසලයෙන් වෙන්වීම (පිළිබඳ සංකල්පය) ම උපදී. මෙය සමග වාචා නම් වේ. "පාණාති පාතා වෙරමණි" ආදිය ද මෙසේ දත යුතුය. පාණාතිපාත ආදියෙන් වෙන් වීම පිළිබඳ සංඥා ඇත්තවුන්ගේ විවිධත්වයක් වේ. පුර්ව භාගයට අයත් වෙන් වෙන් වූ මාර්ග ක්ෂණයෙහිදී මේ ස්ථාන තුනෙහි උපන් අකුසල් වූ, දුසිල් වූ සිතුවිල්ලේ ක්‍රියා නොකිරීමෙන් ද, පියවර සිදු දැමීමෙන් ද නො ඉපදීමට හේතු වශයෙන් මාර්ගාංගය සම්පූර්ණ කරමින් හුදෙක් අකුසල්, දුසිල් ආදියේ යෙදීමෙන් වෙන්වීම (පිළිබඳ සංකල්පය) උපදී. මෙය සම්මා කම්මන්ත නම් වේ. මිච්ඡා ආජීව = කෑ යුතු දෙය, බුද්ධිය යුතු දෙය ආදිය සඳහා පවත්නා කාය හා වාක් දුෂ්චරිතයයි. පහාය = අත්හැර සම්මා ආජීවෙන = බුදුන් වහන්සේ විසින් ප්‍රශංසා කරන ලද පරිදි ජීවිතය පවත්වා ගැනීමෙන් ජීවිතං කප්පෙති = ජීවන වෘත්තිය පවත්වයි. සම්මා ආජීවය ද මෙසේ දත යුතුයි. කුහක කම් ආදියෙන් වෙන්වීම පිළිබඳ සංඥා ඇත්තවුන්ගේ විවිධත්වයක් වේ. පුර්ව භාගයට අයත් වෙන් වෙන් වූ මාර්ගක්ෂණයෙහිදී මේ ස්ථාන සතෙහි උපන් මිථ්‍යා ආජීවයෙන් යුතු දුෂ්චරිත වූ සිතුවිල්ලේ පියවර සිදු දැමීමෙන් නො ඉපදීමට හේතු වශයෙන් මාර්ගාංගය සම්පූර්ණ කරමින් මිථ්‍යා ආජීවය, දුසිල් පැවැත්ම ආදියෙහි යෙදීමේ කුසල කාවයෙන් වෙන් වීම පිළිබඳ සංකල්පය උපදී. මෙය "සම්මා ආජීව" නම් වේ. අනුස්සන්නානං = එක් භවයෙකිනි තමාහට නො උපන්. අන් අයට උපදින එබඳු අරමුණු දැක "ආශ්චර්යයෙකි, මා හට මෙබඳු පාපී ස්වභාවයෝ නො උපදින්නෝය" යි යනුවෙන් මෙසේ නුපන් පාපී අකුසල ධර්මයන්ගේ නො ඉපදීම පිණිස, ඡන්දං ඉපදීම නැවැත්වීමේ පිළිවෙත් ඇති කිරීම සඳහා ඔවුන්ගේ උත්සාහය කැමැත්ත උපදවයි. වායමති වෑයම් කරයි.

විරියං ආරහති = උත්සහය පවත්වයි. විතතං පග්ගණනාති වීර්යෙන් සිත උසස් තත්ත්වයට හරවන ලද්දක් බවට පත් කරයි. පදහති = ඒ කාන්ත වශයෙන් සම ද නහර ද. ඇටද පමණක් ඉතිරි වේවායි (සිතමින්) කෙලෙස් තවන උත්සාහය පවත්වා ගනියි. උස්සන්නානං = පවත්නා හැසිරීම් වශයෙන් තමා තුළ පෙර උපන් අදහස් පිළිබඳව දැන් එබඳු අදහස් නො උපදවන්නෙමි යි ඒවා ප්‍රහාරණය කිරීම පිණිස කැමැත්ත උපදවයි. අනුස්සන්නානං කුසලානං = ලබා නොගත් ප්‍රථම ධ්‍යානාදිය පිළිබඳව උස්සන්නානං = ඒවායේම (ප්‍රථමධ්‍යානාදියේම) අවබෝධය පිළිබඳ ධීනියා = නැවත නැවත උපත නො සිදී යන ලෙසින් පැවැත්ම සඳහා අසමෝසායා = විනාස නොවීම සඳහා භියොසාභාවාය = වර්ධනය වනු පිණිස වෙපුලාය = විශාලත්වය පිණිස පාරිපුරියා = භාවනාව සඳහා සම්පූර්ණ කිරීම පිණිස මෙය ද සමායක් ව්‍යායාමය යි. නුපන් අකුසලයන්ගේ නො උපන් බව ආදී චිත්ත විවිධත්වයන් ඇති වේ. (මාර්ගයට පැමිණීමේ) පූර්ව භාගයෙහි වූ නොයෙක් මාර්ග ක්ෂණයන්හි වනාහී මෙම ස්ථාන හෙවත් මාර්ග සතරෙහිම කටයුතු සිදු කිරීම් වශයෙන් මාර්ගය පුරන්නා වූ එකම කුශල වීර්යයක් උපදියි. මෙය සමායක් ව්‍යායාමය නම් වේ. සම්මා සතිය ද මෙසේ දැන ගත යුත්තේය. කය ආදිය ග්‍රහණය කර ගන්නාවූ චිත්තයන්ගේ විවිධත්වයක් වේ. පූර්ව භාගයෙහි වූ නා නා මාර්ගක්ෂණයන්හි වනාහී මෙම ස්ථාන හෙවත් මාර්ග සතරෙහිම කටයුතු සිදුකිරීම් වශයෙන් මාර්ගාංගය පුරන්නා වූ එක් ස්මෘතියක් උපදී. මෙය "සම්මා සති" නම් වේ. ධ්‍යාන ආදියෙහි පූර්ව භාගයෙහි සමාපත්ති වශයෙන් නොයෙක් මාර්ග ක්ෂණයන්හි නොයෙක් මාර්ග වශයෙන් යම්කිසි අයකුට ප්‍රථම මාර්ගය ප්‍රථම ධ්‍යානික වෙයි. දෙවන මාර්ගය ද්විතීය ධ්‍යානය ද වෙයි. ප්‍රථම ධ්‍යානයට පැමිණි අය හෝ දෙවන ධ්‍යානය ආදියෙහි යම් කිසි ධ්‍යානයකට පැමිණි අය හෝ යන යම් අයකුගේ පළමු වන මාර්ගය දෙවැන්න ආදී මාර්ග ලාභීන් අතරේදී යම් කිසි ධ්‍යානයක් ලැබූ අයෙක් වේ. දෙවැන්න ආදී මාර්ගයකට පැමිණි අය ද, දෙවැන්න ආදී යම්කිසි ධ්‍යානයකට පැමිණි අය හෝ පළමු ධ්‍යානයට පැමිණි අය හෝ වෙති. මෙසේ මාර්ග සතරම ධ්‍යාන වශයෙන් සමාන හෝ අසමාන හෝ ඇතැම් අංශවලින් පමණක් සමාන හෝ වෙයි. ධ්‍යානයේ මෙම විශේෂත්වය අත්තිවාරම ලෙස ගත් ධ්‍යානයේ (පාදක ධ්‍යානයේ) නියමයෙන් සිදු වේ. පාදක ධ්‍යානයේ නියමයෙන් ප්‍රථම ධ්‍යානලාභිහු එම ධ්‍යානයෙන් නැගී විදර්ශනාවෙන් බලන්නහුට ඇති වන

මාර්ගය ප්‍රථම ධ්‍යානයට අයත් වේ. මාර්ග, බොජ්ඣංගය. ධ්‍යානාංග යන මේවා වනාහී මෙහිදී පරිපූරණ තත්ත්වයට පත්වූයේම වෙයි. දෙවන ධ්‍යානයෙන් නැගී විදර්ශනාවෙන් බලන්නහුට ඇතිවනුයේ දෙවන ධ්‍යානයට අයත් මාර්ගයයි. මෙහි මාර්ගාංග වනාහී සතක් වේ. බොජ්ඣංග සයක් වේ. මේ පිළිවෙළටම සතර වන ධ්‍යානයෙන් නැගී නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය දක්වා ඇරැඹී වූ සිවු වන පස්වන ධ්‍යාන උපදී. ඒවා ද ලෝකෝත්තර වේ. ලෞකික නොවේයයි කියන ලදී.

මෙහිදී ප්‍රථම ධ්‍යානාදීන්හි තත්ත්වය කෙසේද යත් :- ප්‍රථම ධ්‍යානයෙන් නැගී සෝවාන් මාර්ගයට පැමිණ ඇරැඹ සමාපත්තිය වඩා යමකු ඇරැඹ හවයෙක්හි උපන්නේ ද, එය ධ්‍යානයකට අයත් වේ. එහි මාර්ග තුන උපදී. මෙසේ පාදක වූ ධ්‍යානයම විනිශ්චය ලබා දෙයි. ඇතැම් තෙරුන් වහන්සේලා විදර්ශනාවට අරමුණු වූ කොටස් නියෝගය ලබාදෙන්නෙක් කියත් වෙනත් ඇතැමෙක් පුද්ගලයා තුළ ඇති අදහස නියම කිරීම කරන්නෝයයි කියත්. තව ද ඇතැමෙක් ධ්‍යානයෙන් නැගී සිටීම සමග ඇතිවන විදර්ශනාව නියම කිරීම කරන්නෝයයි කියත්. තව ද ඇතැමෙක් ධ්‍යානයෙන් නැගී සිටීම සමග ඇතිවන විදර්ශනාව නියම කිරීම කරන්නෝයයි කියත්. ඔවුන්ගේ මත විනිශ්චය කිරීම විශුද්ධි මාර්ගයේ "වුට්ඨාන ගාමිණී විපස්සනා අධිකාර" යෙහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් ම දත යුත්තේය. අයං වුවහි භික්ඛවෙ සම්මා සමාධි = මෙය පෙර කොටසෙහි ලෞකික සමාධියෙහි ද, පසු කොටසෙහි ලෝකෝත්තර සමාධිය යයි ද කියනු ලැබේ.

43-1-9

තව වැන්නෙහි - මිච්ඡා පණ්ණිනං = උඩු අතට හරවා තබන ලද උල යමකුගේ අත හෝ පිය තුවාල කරයි ද, එසේ වැරදි ලෙස තබන ලද්දේ "මිච්ඡාපණ්ණින" නම් වේ. මිච්ඡා පණ්ණිනාය දිට්ඨියා = වැරදි ලෙස පිහිටුවන ලද කර්මය විසින් සකසන ලද ප්‍රඥාවෙන් අවිජ්ජං ඡෙට්ඨන්ති = සත්‍ය සතර වසාගෙන තිබෙන අවිද්‍යාව බිඳින්නේය. විජ්ජං උප්පාදෙසසති = අර්හත් මාර්ගය නමැති විද්‍යාව උපදවන්නේය. මිච්ඡා පණ්ණිනනනා භික්ඛවෙ දිට්ඨියා = කර්මයෙන් සැකසුණු ප්‍රඥාවෙන් ද, ආර්ය මාර්ගඥානය වැඩීමෙන් ද වැරදි ලෙස තබන ලද බැවින් නොපවත් වන ලද යන අර්ථයයි. මේ

206

සුත්‍රයෙහි කම්මසසකන ඥානය මාර්ගයට යෝග්‍ය කොට මිශ්‍ර වූ මාර්ගයක් කියන ලදී.

43-1-10

දසවැන්නෙහි - පරිබාෂකො = ඡන්ත පරිබාෂකයා මෙහි සෙස්ස පහසුවන්නේය.

ප්‍රථම වර්ගය නිමිශේය.

—//—

43-2-1

දෙවන වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - ඉවතාමහං හික්කවෙ අධ්‍ය මාසං පටිසල්ලිසිතුං = මහණෙහි මම එක් අඩමසක් විවේකීව හිඳිමට, හුදෙකලා වී වාසයට කැමැත්තෙමි යි යන අරුතයි. නමහි කෙනවි උපසංඝකමිත බෙබ්බා අක්කුතු එකෙන පිණ්ඩපාත නිහාරකෙන = යමකු තමා වෙත පවරන ලද විධාන වචනය අනුව ක්‍රියා නොකොට, මා සඳහා ශුද්ධාවන්ත කුලයන්හි (නිවෙස්හි) පිළියෙළ කරන ලද පිණ්ඩපාතය ගෙනැවිත් මට පවරන්නේ ද, පිණ්ඩපාතය ගෙණ එන ඒ එක හික්කුච හැර එහි අන්කිසි හික්කුචක් හෝ ගිහියෙක් හෝ නො පැමිණිය යුතු වන්නේය. කුමක් නිසාවනාහි මෙසේ කියේද යත් :- ඒ අධි මසෙහි වනාහි හික්මවිය යුතු සත්වයෙක් නො විය. ඉක්බිති ශාස්තෘන් වහන්සේ මේ අඩමස පල සමවත් සුවයෙන් කල්ගෙවන්නෙමි, මෙසේ මාගේ ද සුඛ විහරණය වන්නේය. අනාගතයෙහි ද පසු කාලීන ජනතාව "ශාස්තෘන් වහන්සේ ද සමුහයාගෙන් වෙන් ව තනිව වාසය කළහ, අපි ද එසේ කරමු" යි දුටු දේ අනුව යාමට යොමු වෙත්, එය ඔවුන්ට දිගු කලක් හිතසුව පිණිස වන්නේ ය. යන මේ කරුණ නිසා මෙසේ කිය. හික්කු සංඝයා ද ශාස්තෘන් වහන්සේගේ වචනය පිළිගෙණ එක් හික්කුචක (ට වගකිමි පවරා) දුන්න. හෙතෙමෙ උදසන ම ගන්ධකුටි ආවාසය හැමදිම. මුව දොවන ජලය, දහැටි දිම් ආදී සියළු කටයුතු එකෙණෙහිම සිදු කොට ඉවත් ව යයි. යෙන ස්වාහං = යම් හෙයකින් මම පයමාහි සමුද්දො = අභිසම්බුද්ධත්වයට පැමිණ පළමු කොටම එකුත් පණස් දිනයක් අතරෙහි විහරාමි = මෙය අභිනාර්ථයෙහි වර්තමාන (රූපී) වචනයකි. තස්ස පදෙසෙන = අභිසම්බුද්ධත්වයට පත් වී උන්වහන්සේ පළමුව වාසය කළ පෙදෙසින් එහි "පදෙස" (ප්‍රදේශය) යනු බන්ධනාදෙස (හෙවත් ස්කන්ධ ප්‍රදේශ) නම් වේ. ආයතන, ධාතු, සත්‍ය. ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයාකාර, සති පටිඨාන, ධ්‍යාන නාම රූප යන ආදී වශයෙන් "පදෙස" යන්න නානා විධ වේ. ඒ සියල්ලම සඳහා "තස්ස පදෙසෙන විහාසිං" (එයට අයත් පෙදෙස ඇසුරෙන් වාසය කෙළෙමි) යනුවෙන් කිය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි බුද්ධත්වයෙන් පසු පළමු දින එකුත් පණස ඇතුළත, යම්සේ රජබවට පත් රජ කුමකු තමාගේ අගනා සම්පත් දකිනු සඳහා ඒ ඒ ගබඩාව විවෘත කරවා රන් රිදී මුතු මැණික් ආදී රත්නයන් පරීක්ෂා කරමින් වෙසෙන්නේද, ඒ අයුරින්ම පසුබස්කන්ධයෙහි සියල්ල ඇතුළත් කොට

විමසා බලමින් පරීක්ෂා කරමින් විසූහ. මේ අඩමසෙහි වනාහී ඒ ස්කන්ධයන්ගේ කොටසක් වන වේදනා ස්කන්ධය ම නුවණින් සලකා බලමින් වාසය කළහ. උන්වහන්සේට මේ සත්වයෝ මෙබඳු නම් සුවයක් විදගණිත්, මෙබඳු දුකක් විද ගණිත් යනුවෙන් දකිමින් භවාග්‍රය තෙක් පවත්නා සුඛ චින්දනයන් ද, අවිච්ඡිත තෙක් පවත්නා දුඃඛ චින්දනයන්ද යන සියල්ල හැම අයුරින්ම අවබෝධ විය. තව ද මිථ්‍යාදෘෂ්ටි හේතුවෙන් ද චින්දනය ලබන බව ආදී කරුණු පිළිවෙළින් අවබෝධ කර ගනිමින් වාසය කළහ. ඒසේම බුද්ධත්වයෙන් පසු මුල් කාලයේම (ආධ්‍යාත්මික හා බාහිර වශයෙන් බෙදිය හැකි) ආයතන දොළස නිරවශේෂයෙන් විමසා බැලූහ. මේ අඩමසෙහි ඒ ආයතනයන්ගේ කොටසක් වේදනා වශයෙන් ද, ධර්මායතන කොටසක් වන ධාතුන්ගේ කොටසක් වේදනා වශයෙන් ද, ධර්මධාතුන්හි එක් කොටසක් වන සත්‍යයන් පිළිබඳ කොටස වේදනා ස්කන්ධ වශයෙන් ද, දුඃඛ සත්‍යයේ එක් කොටසක් වන (හේතු) ප්‍රත්‍යයන් පිළිබඳ කොටස ස්පර්ශය හේතුවෙන් වන චින්දනය වශයෙන් ද, (හේතු) ප්‍රත්‍යයේ එක් කොටසක් වන ධ්‍යානයන් පිළිබඳ කොටස චින්දනය වශයෙන් ද, ධ්‍යානාංගයන් හි එක් කොටසක් වන නාමරූප කොටස චින්දනය වශයෙන් ද නුවණින් සලකා බැලූහ. සම්බෝධියට පැමිණ මුල් එකුත් පණස් දින ඇතුළත කුසලාදී ධර්මයන් නිරවශේෂ කොට අනන්තනයින් (හෙවත් බොහෝ වූ ක්‍රමයන්ගෙන්) හෙබි සප්ත ප්‍රකරණයන් මෙනෙහි කළහ. මේ අඩමසෙහි වනාහී සියළු ධර්මයන්ගේ කොටසක් වන චින්දනය අවසන් කොට ඇති තත්වය ම සලකා බැලූහ. එතැන්හි වනාහී චින්දනයේ බලයෙන් උපන් ඒ ඒ සමාපත්ති විහරණ ය ද පවතී. දැන් යම් අයුරකින් වාසය කළේ නම් එය දක්වන්නේ "මිච්ඡාදිට්ඨි, පච්චයාපි" යන ආදිය කීහ. එහි මිච්ඡාදිට්ඨි පච්චයාපි = දෘෂ්ටියක් හා එක්ව යෙදුණ වේදනාවක් ද පවතී. එහි මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය හා එක්ව යෙදුණ අකුසල් ද වෙයි, දෘෂ්ටිය හේතු කොට ගෙන කුසල් ද අකුසල් ද උපදී. වැරදි දෘෂ්ටි ඇත්තෝ වනාහී දෘෂ්ටිය ආශ්‍රය කොට ගෙන පක්ෂ දිනයන්හි (අඩ මසකට වරක් එන අමාවක හා පසළොස්වක දිනයන්හි) කැඳ බත් ආදිය දෙති. මහි ආදීනට පරිභෝජනයට (ආහාර පානාදිය) තබන් සතර මං සන්ධිවල සාලාවන් (ගමන්හල් කරවන් පොකුණු කැණවිම් කරවන් දේවාල ආදී ස්ථානයන්හි මල් පැල සිටුවන්. එතෙර විමට අපහසු ගංගා ආදියෙහි ඒ දඬු දමන්. විසම තැන් සම කරන්. (මාර්ගයන් හි වල ගොඩැලි නැති කරන්) මෙසේ ඔවුන්හට කුසල චින්දන උපදී. වැරදි

දකිම් නිසා ම තමා සමයක් දෘෂ්ටිකයන් හට බැණ වදිත්, අපහාස කරත්. වධබන්ධනාදිය කරත්. සත්වයන් මරවා දේවතාවනට උපහාර පවත්වති. මෙසේ ඔවුනට අකුසල චින්දනයන් උපදී. විපාක චින්දනය වූ කළි හවාන්තරයෙහිදී ද සිදු වෙයි. සමමා දිට්ඨි පච්ච යා = මෙහි ද සමයක් දෘෂ්ටිය හා යෙදුණ චින්දනය ද පවතී. සමයක් දෘෂ්ටිය ඇසුරු කොට ගෙන උපන් කුසලා කුසල චින්දනයන් ද විපාක චින්දනයන් ද එහිදී සමයක් දෘෂ්ටිය හා යෙදුණ කුසල් ම වේ. සමයක් දෘෂ්ටිය හේතු කොට ගෙන වනාහි බුද්ධපුජා, මල් පහන් පූජා, ධර්ම ශ්‍රවණය කිරීම් වෛත්‍යයන් නො පිහිටි පෙදෙස්හි වෛත්‍යයන් පිහිටුවීම ආදී පින් කම් කරත්. මෙසේ ඔවුන්හට කුසල චින්දන උපදී. සමයක් දෘෂ්ටියම හේතු කොට ගෙන මිථ්‍යාදෘෂ්ටික යන්නට බැණවදිත්, අපහාස කරත්, තමා උසස් කොට සලකත්, අනුන් පහත් කොට සලකත්. මෙසේ ඔවුන් හට අකුසල චින්දන උපදී. විපාක චින්දනය වනාහි හවාන්තරයෙහිම සිදු වෙයි. මිච්ඡා සංකප්ප පච්චයා යන ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළ ම වේ. ඡන්ද පච්චයාඪී යන ආදියෙහි වනාහි කැමැත්ත හේතු කොට ගෙන ලෝභ සහගත අට වැදෑරුම් සිත් සමග යෙදුණ චින්දන ඇතැයි දන යුන්නේය. විතර්ක හේතුවෙන් ප්‍රථම ධ්‍යාන චේතනාව ද සංඥාව හේතු කොට ගෙන, ප්‍රථම ධ්‍යානය ද අත්හැර ඉතිරි සංකෘත සමාපත්ති චින්දනයන් මෙහි අදහස් කෙරේ. ඡන්දොච අවුපසන්නො යන ආදියෙහි තුන් ආකාර දෝෂයන් නොසන්සිදි කල්හි ලෝභ සහගත අට වැදෑරුම් සිත් සමග යෙදුණ චින්දනය ඇති වේ. ඡන්ද මාත්‍රය (ආශාව) සන්සිදුණා කල්හි ප්‍රථමධ්‍යාන චින්දනය ද ඡන්ද විතර්කයන්ගේ සන්සිදීමෙහි දි ද්විතීය ධ්‍යාන ආදී චින්දනයන් ද, ලැබෙයි අදහස් වේ. සන්සිදීම් තුනම සිදු වූ කල්හි නේවසංකෘත නාසංකෘතයනන චින්දනය ලැබේ. අයුත්තසස පනතිසා = අර්හත් ඵලයට පැමිණීම පිණිස. අනථිවායාමං = වීර්යය ඇත. තසම්මපියානෙ අනුයුත්තෙ = ඔහුගේ වීර්ය වැඩිමී වශයෙන් අර්හත් ඵලය නමැති තත්වයට පැමිණී කල්හි. තසාවධයාඪී වෙදධිතං = අර්හත් භාවය හේතු කොට ගෙන ලැබෙන චින්දනය මෙයින් මාර්ග සතර සමග උපන්, ඒ සමගම ඇති වූ ලෝකෝත්තර චින්දනය අදහස් කරන ලදී.

43-2-2

දෙවැන්නෙහි - විවේකයේ හේතුව කියන ලද පිළිවෙළින් ම දත යුතුය. මිඞ්ඞාදිධි පුපසම පච්චයා = මිඞ්ඞා දෘෂ්ටිය සන්සිද්ධිම නම් සමයක් දෘෂ්ටියයි. ඒ නිසා සමයක් දෘෂ්ටි හේතුවෙන් යමක් වින්දනය කරන ලද්දේ යයි කියවිණි ද එයම මිඞ්ඞාදෘෂ්ටිය සන්සිද්ධිමේ හේතුව යයි දත යුතුය. මේ සුත්‍රයෙහිදී වනාහි හැඟීම් ඇති කර ගන්නාහු විපාක වින්දනය ඉතා දුරකඳි වුව ග්‍රහණය කරත් යයි කියන ලදී. මේ ක්‍රමයෙන් සියළු තන්හි අරුත් දත යුත්තේය. යම් යම් අයට සන්සිද්ධිමේ හේතුවක් වුයේ යයි කියන ලද්දේද, ඒ ඒ අයට ප්‍රතිපක්ෂ ධර්ම හේතු වෙන්ම ඒ ඒ වින්දනය වියයි අදහස් කරන ලදී. ඡන්ද පුපසම පච්චයා යන ආදියෙහි වනාහි ආශාව සන්සිද්ධිමේ හේතුවෙන් ප්‍රථම ධ්‍යාන වින්දනය දත යුත්තේය විතර්ක සන්සිද්ධිමේ හේතුවෙන් ද්විතීය ධ්‍යාන වින්දනය ද, සංඥා හේතුවෙන් සංඥා සමාපත්ති සයක වින්දනයද සංඥා හේතුවෙන් සංඥා සමාපත්ති සයක වින්දනයද සංඥා සන්සිද්ධිමේ හේතුවෙන් ම නේව සඤ්ඤා නා සඤ්ඤා යනන වින්දනය ද වේ යයි දත යුත්තේය. ඡන්දොව පුපසනො යන ආදිය කියන ලද අරුත් ඇත්තේමය.

43-2-3-7

තුන් වැන්නෙහි - සෙකෙබා = හික්මීම් ස්වභාව යයි. කුමක් පිළිබඳව හික්මෙයි ද යත්:- ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවයි. සෙබාය = එල තුන ද, මාර්ග සතර ද සමග උපන් එම නොනිමි කාර්යයන් ඇති බව නිසා තමාගේ කාර්යය අනුව තව ද ශික්ෂණයෙහි යෙදේය යන අදහසින් "සෙබා"යයි කියනු ලැබේ. සිවු වැන්න, පස් වැන්න, සය වැන්න හා සත්වැන්න පහසු අරුත් ඇත්තේමය.

43-2-8-10

අට වැන්නෙහි - උමමගො = ප්‍රශ්න විමර්ශනය කිරීම, ප්‍රශ්න ගවේෂණය යන අරුත් ඇත්තේය. එවංහි කං ආවුසො යන මෙය ඔහුගේ ප්‍රශ්නයෙහි පිහිටුවීම පිණිස කිය. තව වැන්න හා දස වැන්න පහසු අරුත් ඇත්තේමය.

ද්‍රතිය වර්ගය නිමයේය.

—//—

43-3-1-10

තනිය වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - මිච්ඡානං = මිච්ඡා ස්වභාවය සමමතං = යහපත් ස්වභාවය මිච්ඡා පටිපත්තිය කරණ හෙතු = වැරදි ප්‍රතිපත්ති පිළිපැදීමේ හේතු යම් හේතුවකින් මිච්ඡා ප්‍රතිපත්ති අනුව ක්‍රියා කරයි ද ඒ හේතුව නිසා යන අර්ථයයි. නාරාධකො = සපයන්නෙක් නැත. ඥායං ධම්මං = ආර්ය මාර්ග ධර්මය. මිච්ඡා ඥාණී = වැරදි නුවණ වැරදි ලෙස සිතා බලන්නා. මිච්ඡා විමුක්ති = අසත්‍ය ලෙස වටහා ගත් විමුක්තිය. තුන් වැන්න ආදියෙහි නෙතර්යාණික නොවන විමුක්තිය යන අදහසයි. මේ සූත්‍ර සතරෙහිදී (සසරෙහි) පැවැත්ම හා ඉන් මිදීම (නො පැවැත්ම) කියන ලදී. මෙහි පසු කොටස් දෙකෙහි වනාහි පුද්ගලයා (ගෙන්) විමසන ලද්දේ ධර්මය බෙදන ලදී. මෙසේ ධර්මය විසින් පුද්ගලයා දක්වන ලදී. සුඤ්චනියො = මනාව පැවැත්විය යුතු. යම්සේ කැමති කැමති දිසාවට යොමු කරවමින් දුටු දි එසේ පැවතීමට හැකි වේය යන අර්ථයයි. සමුපනිසං සපරිකාරං = ප්‍රත්‍ය සහිත වූයේ, පිරිවර සහිත වූයේ, සෙස්ස සියළු තත්ති පහසුවේමය.

තනිය වර්ගය නිමිසේය.

—//—

43-4-1-10

සිවු වැන්නෙහි - මිඬු පටිපනිං = වැරදි ප්‍රතිපත්තිය මිඬු පටිපනං = වැරදි මගට පිළිපත්. මෙසේ එක් සුත්‍රයක් ධර්මය වශයෙන්ද, (තවත්) එක් සුත්‍රයක් පුද්ගල වශයෙන් ද දේසනා කරන ලදී. අපාරාපාරං = සසරින් නිවණට යාම. පාරගාමිකො = මෙහි පරතරට යමෙක් ගියානු ද, යමෙක් යත් ද, යමෙක් (මතුටුට) යන්නෝද ඒ සියල්ලෝම පාරගාමීහුය (පරතරට යන්නෝය) යි දත යුත්තෝය. තීරමෙවානු ධාවති = සසරෙහිම දුවයි, සසරෙහි හැසිරෙයි. කණ්ණං = අකුසල් දහම්මකා අනොකං = සසරෙහි පැවැත්මෙන් මිදී ලබන නිවණ ආගමම = අරහයා, සද්දා හේතු කොට පරියොදපෙය්‍ය = පිරිසිදු කරන්නේය. චිත්තකෙලසෙහි = සිත කිලිටි කරවන්නාවූ කෙලෙස් වලින් සමෙකාධියමෙහි = සජ්ත බෝධිංගයන්හි සාමඤ්ඤත්වං = නිවණයි. එය ද ශ්‍රමණ භාවයෙන් එළඹිය යුතු වන බැවින් "සාමඤ්ඤත්වං" යයි කියනු ලැබේ. බ්‍රහ්මඤ්ඤං ශ්‍රේෂ්ඨ භාවය බ්‍රහ්මඤ්ඤත්වං = නිවණ බ්‍රහ්ම ස්වභාවයෙන් (හෙවත් උත්තම ස්වභාවයෙන්) එළඹිය යුතු වන බැවින් (එසේ කියන ලදී) යට යම් යම් තන්හි වනාහි මේ සුත්‍ර තුනෙහි ද "රාගකියො" (රාගය ක්ෂය කිරීම) යන්නා සදහාත් වූයේ ද, ඒ ඒ තන්හි අර්භත්වය ද පිහිටන්නේම යයි කියත්

වතුන් වර්ගය නිමිශේය.

—//—

43-5-1-10

අඤ්ඤ නිත්‍ය පෙය්‍යාලයෙහි (හෙවත් අන්‍ය නිර්වක සංකෂ්ප කරණයෙහි) අධ්‍යාන පරිඤ්ඤාත්මං = සංසාර දීර්ඝ මාර්ගය (ඉක්මවා) නිවණට පැමිණ පිරිපුන් දැනුමක් ලබා ගත්තේ නම් වෙයි. එහෙයින් නිර්වාණ මාර්ගය පූර්ණ ලෙස දැන ගන්නා ලද්දේ යයි කියනු ලැබේ. ඒ සඳහා යන අර්ථයයි. අනුපාදා පරිනිබ්බාණාත්මං = හේතු රහිත වන නිර්වාණය සඳහා මෙසේ මෙම පෙය්‍යාලයෙහි (සංකෂ්ප කරණ යෙහි පඤ්චාහිඥා සහිත) විද්‍යාඥානය ඇතුළත් විමුක්ති ඵලයෙන් අර්හත්වය කියන ලදී. ඥාන දර්ශනයෙන් නුවණින් සලකා බැලීම කියන ලදී. සෙසු කරුණු වලින් "නිවණ" කියන ලදී.

අඤ්ඤ නිත්‍ය පෙය්‍යාලය නිමිසේය.

—//—

43-6-1-10

සූරිය පෙය්‍යාලයෙහි - කළ‍්‍යාණ මිත්‍රතාවය අරුණෝදයෙහි ආරම්භය මෙනි. කළ‍්‍යාණ මිත්‍ර ස්වභාවයෙහි සිට උපන් බැවින් විදර්ශනා සහිත ආර්ය මාර්ගය සූර්යයාගේ පහළ වීම වැනි යයි කියනු ලැබේ. සියළු තන්හි මෙසේ අර්ථ දත යුතු වේ. සීල සම්පදා = චතු පාරිශුද්ධි ශීලය. ඡන්ද සම්පදා = ක්‍රියාකරනු කැමැත්ත, කුසලයෙහි කැමැත්ත අතත සම්පදා = සමෘද්ධ වූ සිත් ඇති බව, දිට්ඨි සම්පදා = ඥාන සම්පත්තිය. අප්‍රමාද සම්පදා = ක්‍රියා කරවන අප්‍රමාද සම්පත්තිය = යොනිසො මනසිකාර සම්පදා = පිළිවෙළ මෙනෙහි කිරීමේ සම්පත්තිය නැවත "කළ‍්‍යාණ මිත්‍රතා" යන ආදිය සම්මා දිට්ඨි ආදියට වෙනස්වූ ආකාරය කින් ද අදහස් දැක්වීම පිණිස කියන ලදී. මේ සියළු ම සූත්‍ර වෙන් වෙන් පුද්ගලයන්ගේ අදහස් වශෙන් කියන ලද්දේය.

සූරිය පෙය්‍යාලය නිමිශේය.

—//—

43-7-1-10 8-1-10

ධර්මයේ එක් කොටසක් සංකේෂප කිරීම ද, කොටස් පෙළක් සංක්ෂේප කිරීම ද වෙන් වෙන් එක් එක් පුද්ගල අදහස් වශයෙන්ම කියන ලදී. එසේ කියන ලද කල්හි අවබෝධ කර ගතයුතු අයගේ අදහස් වශයෙන් කියන ලදී.

43-9-1-10

අපපමාද පෙය්‍යාලයෙහි - එවමෙව බො = මෙහි යම් සේ සකල සත්වයන්හට සම්මා සම්බුද්ධයන් වහන්සේ අග්‍රවෙන් ද, එසේම සකල කුසල ධර්මයන්හට ද ඒවා කරවන්නාවූ අප්‍රමාදය (නම් තැනැත්තා) අග්‍රයයි දක්විය යුතුය. ලෝකික කුසල ධර්ම ලෝකෝත්තර නොවේ ද? මේ කාමාවචර කුසල ධර්ම පවා කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර, ලෝකෝත්තර වශයෙන් වාතුර්භූමික වේ. මෙය කෙසේ නම් ඒවා අතරේ අග්‍ර වේද? ලැබෙන පමණින් අප්‍රමාදව ඔව්හු ප්‍රතිලාභ ලබන් එහෙයින් හේ ඒ ඔවුන් අතරෙහි අග්‍ර වේ. එබැවින් "ඒ සියල්ල අප්‍රමාදය මුල් කොට ඇත" යන ආදිය කියන ලදී. ජඛ්‍යමානං = පෘථුවි තලයෙහි හැසිරෙන්න වුන්ගේ පාණානං = පාද සහිත ප්‍රාණීන්ගේ පද ජාතානි පියවරවල් සමෝධානං ගව්ජනි = එක් අරමුණකට, එක් තැනකට යති. අග්‍රමක්ඛායනි = ශ්‍රේෂ්ඨ යයි කියති. යද්දං මහන්තනෙන = මහත් බැවින් අග්‍රයයි කියති, ගුණ වශයෙන් නොවේය යන අර්ථයි. වසසිකං = දෑ සමන් මල් මෙය අසා භාතිය මහරජ තෙමේ එය විමසනු කැමැත්තෙන් එක් ගැබෙකිනි (කුටියෙක) සිටු දෑ ගදින් පිරිබඩ ගෑම කරවා සුවද මල් ගෙන්වා එක් කරඬුවෙක මැද සමන් මල් මීටක් තබවා සෙස්ස ඒ අවටින් මිටි මිටි කොට තබවා දොර වසා බැහැරට නික්මිණි. ඉක්බිති මොහොතක් කල් යවා දොර විවර කොට පිටිසුණ ඔහුගේ නැහැයට සියල්ලටම පෙර සමන් මල් සුවද ස්පර්ශ විය. හෙතෙම මහා තැනි තලාව මතම මහා වෛත්‍යයට අභිමුඛව වැතිරී වර්ෂාව ඔවුන් හට අගනේය යන මනා කියමන බුදුන් වහන්සේ විසින් දෙසන ලද්දේය යි කියා වෛත්‍යය වන්දනා කළේය. කුඩ්ධ රාජානො = කුඩා රජවරු කුට රාජානො යනුවෙන් ද පායියක් වේ. තනනාවුතානං = නූලෙහි අමුණන ලද්දේ නූලටම ආරෝපණය කොට වියන ලද්දේය යන අර්ථයයි මෙයද කර්තෘ අර්ථයෙහි

සම්බන්ධ විභක්ති වචනයකි. යම්කිසි දේවල් නුල්වල අමුතන ලද්දේය යන මෙය වනාහී මෙහි අර්ථයයි. නැතහොත් නුල්වලින් මසන ලද යම් කිසි වස්ත්‍රයක් යයි මෙසේ ඉතිරි පාඨයන්ගේ පිළිවෙළින් ද මෙහි අර්ථය දැක්විය හැක්කේය සෙසු සියලු ස්ථාන පහසුවන්නේය.

අප්‍රාමාද වග්‍යය නිමි.

—//—

43-10-1

බල කරණිය වර්ගයෙහි - පාදබල හා බාහුබලයෙන් කළ යුතු දිවිම් පැනීම් තැවිම් උසුලා ගෙන යාම් ආදී කර්මාන්ත සීමා පනිධාය = (පානිමොක්ඛ සංවර, ඉන්ද්‍රිය සංවර, ආජීව පාරිසුද්ධි, පච්චය සන්තිසිත යන) චතු පාරිසුද්ධි සීමායෙහි පිහිටා අධ්‍යංගිකං මග්ගං = විදර්ශනාව සහිත ආර්ය මාර්ගය බිජගාම භුතගාම = මෙහි (මුල බිජ, බන්ධබිජ, අගගබිජ, ඵලබිජ, බිජබිජ යන) පස් වැදූරුම් බිජ "බිජගාම" නම් වේ. එයම පත්‍රවලින් සම්පූර්ණ වූයේ නිල් පැහැති ස්වභාවයෙන් පටන් ගෙන වෘක්ෂ ලතා දක්වා වේ යයි දතයුතු වේ. බලං ගාහෙනති = බලය ගනිමින්, ගන්නා ලද ශක්තීන් ස්ථිර ශරීර බවට පත් වේ. කුසුසුබෙන ඔතරන්ති යන ආදියෙහි මේ අනු පිළිවෙළ කථාවයි. නාග ස්ත්‍රීහු වනාහි ගැබ් ගන්නා සමයෙහි ගැබ් පිහිටියාහු මෙසේ සිතත් "ඉදින් අපි මෙහි දරුවන් වදන්නෙමු නම් දියෙහි රළ වේගයට ද, ගුරුළත් හට ද (බියෙන්) දුටු පැන පැමිණෙන අපගේ දරුවෝ තම වේගය ඉවසා දරා ගැනීමට නො හැක්කෝ වෙති." ඒ නාග ස්ත්‍රීහු මුහුදෙහි ගිලී ගංමෝය සඳහා බිඳුණ ගංමුව දොරට පැමිණ පංච මහා ගංගාවනට පිවිස හිමවතට යති. එහි ගුරුළත් හට නො පැමිණිය හැකි රන් රිදී මැණික් ගුහාවන්හි වසමින් දරුවන් වදා නාග පෝතකයන් (ඔවුන්ගේ) වළලුකර ඇටවල මට්ටම පමණ වූ දියට බස්වා ජල තරණය පුහුණු කරවත් ඉක්බිති යම් කලෙක පිළිවෙළින් ඒ නාගයන් හට ගංගා ආදී නදීන්හි මෙතෙරින් එතෙරටද, ඒ තෙරින් මෙතෙරටද එතෙර මෙතෙර යාමට හැකිවේද, එකල්හි "දූන් අපගේ දරුවෝ දිය රළෙහි වේගය ද, ගුරුළත් ගේ වේගය ද ඉවසා දරා ගැනීමට සමත් වන්නාහ යි දූත තම ආනුභාවයෙන් මහා වර්ෂාවක් ඇති කරවා මුළු හිමවතම එකම ජලාශයක් කරමින් වැසි වස්වා රනින් හා රිදියෙන් කළ නැව් මවා මතුයෙහි රන් තරුවලින් විසිතුරු වූ, එක් තැන් කළ ගඳ මල් දම් හා රෙදි වියන් බඳවා සුරා, බත්, ගඳමල් ආදිය ගෙන්වා ගෙන එම නැව්වලින් මහා ගංගා පහ ඉක්මවා ක්‍රමයෙන් මහා සමුද්‍රයට පැමිණෙත්. එහි වෙසෙන්නාවූ ඒ නාගයෝ බඹ සියය, බඹ දහස, බඹ ලක්ෂය යන ප්‍රමාණයන්ට වැඩෙන්නාහු මහත් බවට, විශාල බවට පැමිණෙත්. එවමෙවබො = මෙහි හිමාලය පර්වතය මෙන් චතුපාරිශුද්ධි ශීලය දැක්විය යුතුය. නාග පෝතකයන් මෙන් යෝගාවචරයන් ද, කුඩා විල්මෙන් ආර්ය මාර්ගය ද, මහා සමුද්‍රය මෙන් නිර්වාණය ද දැක්විය යුතුය. යම් සේ

නාගපෝතකයෝ හිමවතෙහි පිහිටා කුඩා විල් ආදියෙන් මහ සමුද්‍රයට පැමිණ ශාරීරිකව මහත් බවට පැමිණෙත් ද. එසේම යෝගිත්‍ර සීලය ආධාර කොට ගෙන, සීලයෙහි පිහිටා ආර්ය මාර්ගයෙන් නිවණට පැමිණ අර්හත් මාර්ගයෙන්ම පැමිණි අභිඤ්ඤාධර්මයන් ඇති කල්හි ගුණශරීර වශයෙන් මහත් බවට පැමිණෙත්. කුමනා = දිය කළය. නො පව්වා වමන් = ආපසු නො හැරෙයි, ඇතුළට නොපිවිසෙයි යන අර්ථයි. පුරුද්ධා = නැගෙනහිර දෙසින් පැමිණිවාතය පවත්ම ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. වත්තාරොභි සතිපට්ඨානා = යම් සේ වනාහි පෙරදිග ආදී වශයෙන් වෙන්වූ මෙම වාතයන්ගේ එක්වීම අභසෙහිදී සිදු වේද, එසේම මෙහිද සතර සතිපට්ඨානයන්ය යන ආදී වශයෙන් කියන ලදී. බෝධිපාක්ෂික ධර්මයෝ විදර්ශනාව සහිත ආර්ය මාර්ගයාගේ භාවනාව සඳහා වර්ධනය වෙති. ඒ නිසා මෙය කියන ලදී. ගිමහානං පට්ඨමෙ මාසෙ = ඇසළ මාසයෙහි. උපහතං = දෙපාවුන්ගේ හා සිවු පාවුන්ගේ පා පහරින් පොළෝ තලයෙහි නැගී සිට ඉහළට යොමු වී (පහන්) වැටී ආකාරයට පත් වී අභසෙහි විහිදෙන රජෝජලං = (ඇගේ නැවරි ඇති) පස් දුටුලි තට්ටුව. සාමුඤ්ඤාය නාවාය = යන ආදිය වනාහි යට වෙළෙන්දා පිළිබඳ උපමා මෙහිදී විස්තර කරන ලද්දේමය. ආගන්තුකා ගාරං = පින් කැමැත්තවුන් විසින් නුවර මැද කරවන ලද ආගන්තුකයන් සඳහා වූ ගෘහය, එහි රාජරාජ මහාමාත්‍යවරුන් හට ද නැවතීම සඳහා පැමිණිය හැක. අභිඤ්ඤා පරිඤ්ඤාය = යම් සේ වනාහි පෙරදිග ආදී දිසාවන්ගෙන් පැමිණි එම ක්ෂත්‍රිය ආදීන් හට ද ආගන්තුක ගෘහයෙහි වාසය පිණිස කැමැත්ත උපදීද, එසේම මනාවූ නුවණින් දත යුතුව ඇතැයි යන ආදී මේ ධර්මයන් හට ද, මනා වූ නුවණින් දැන ගත යුතුව ඇතැයි යන විදර්ශනා ආර්ය මාර්ගය වැඩිමට ද කැමතිවෙන් ද ඒ නිසා මෙය කියන ලදී. නදීසුත්‍රය යට කියන ලද පිළිවෙළ අනුවම වේ.

බලකරණිය වර්ගය නිමිසේය.

—//—

43-11-1-10

එසනා වර්ගයෙහි - කාමෙසනා = කාමයන් සෙවීම, සොයා බැලීම. පරීක්ෂාව, ප්‍රාර්තනා කිරීම. භවෙසනා = භවයන් සෙවීම. බ්‍රහ්මවර්ගයෙසනා = මිථ්‍යාදෘෂ්ටි සංඛ්‍යාත බ්‍රහ්මවර්යාව සෙවීම. විධා = මාන්තය ඇති අය, මාන්තයේ පිහිටි අය සෙයෙහිභවසමීති විධා = මම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙමිසි යනුවෙන් මෙසේ මාන්තය ඇත්තේ, මාන්තයේ පිහිටියේ වෙයි. නිසා = දුක් මෙහි වචනාර්ථය නම් මෙසේය. යමකුගේ ඉපදීමක් වේද? එය පුරුෂයා විනාශ කරයි යන අරුතින් "නිසා" නම් වේ. මෙහි සෙසු කොටස් පහසු වෙයි.

එසනා වර්ගය නිමිශේය.

—//—

43-12-1-10

මස වර්ගයෙහි - කාමොසො = පඤ්ච කාම ගුණයන්හි ඇල්ම. භවොසො = රූප අරූප භවයන්හි ඇල්ම. දිට්ඨොසො = සැට දෙකක් වන (මිථ්‍යා) දෘෂ්ටිත්. අවිජ්ජොසො = චතුරාර්ය සත්‍යයන්හි නො දැනීම. කාම භෝග ආදියෙහිද මේ පිළිවෙළම වේ. කාමුපාදානං = කාමයන් ග්‍රහණය කර ගැනීම. "දිට්ඨපාදානං" ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. ගජො = ගෙහිම, පෑස්සීම කාය ගජො = ශරීරයේ නාමයන් එකට ගෙහිම. ගෙහිමී, ගැළපිම් පිළිබඳ ක්ලේශය. ඉදං සච්චාහිනිච්චෙසො = අන්තග්‍රාහික දෘෂ්ටි වශයෙන් උපන්. මෙයම සත්‍යය වේ යනු වෙන් මෙසේ එහි ඇළි සිටීම. කාමරාගානුසයො = ශක්ති ස්වභාවයට එක් වූ යන අර්ථයෙන් කාමරාග නම් ක්ලේශය වේ. සෙසු තන්හිද මේ පිළිවෙළම වේ. ඔරමහාගියානි = යට කොටස්වලට අයත් සඤ්ඤාජනානි = බැඳීම් උදාමහාගියානි = ඉහළ කොටස්වලට අයත් සෙස්ස සියලු තන්හිම පහසු අරුත් ඇත්තේමය.

මග සංයුක්තය නිමිශේය.

—//—

44-1-1

බොජ්ඣංග සංයුක්තයේ පළමු වැන්නෙහි නාගා = මොව්හු ද මහ සමුදුර මතුයෙහි රළ අතරේ වෙසෙන්නෝ ය, විමාන වාසී නාගයෝ නො වෙති. හිමවත ඇසුරුකොට ගෙන සිදු වූ ඔවුන්ගේ කාය වර්ධන ආදී සියල්ල යට කියන ලද පිළිවෙළින්ම දත යුතුය. බොජ්ඣංග = මෙහිදී බුද්ධත්වය සඳහා වූ හෝ බුද්ධත්වයට අයත් වූ හෝ අංගයන් යන අදහසින් බොජ්ඣංග නම් වේ. කුමක් කියන ලද්දේද යත්:- "යම් තාක් ලෞකික ලෝකෝත්තර මාර්ග ක්ෂණයෙහි උපදින්නාවූ සැඟවුණ නොසන්සුන් බව, පිහිටීම, රැස් කිරීම, කම් සුවය, අත්තකිලමවානු යෝගය, උච්ඡේද සහ ශාස්වත දෘෂ්ටි යන මේවායෙහි ඇලීම ආදී අනේක විධ උපද්‍රවයන් හට එරෙහිව පවතින සති, ධම්මවිචය, විරිය, පීති, පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන ධර්මයන්ගේ එක් වීම සඳහා ආර්ය ශ්‍රාවකතෙමේ අවබෝධය ලබා ගනියි" යනුවෙන් අදහස් කොට "බෝධි" යනුවෙන් කියනු ලැබේ. බුජ්ඣති (හෙවත් අවබෝධකර ගනියි) යනුවෙන් කෙලෙස් සිතුවිලි පිළිබඳ නිද්‍රාවෙන් පිබිඳෙයි හෝ චතුරාර්ය සත්‍යයන් අවබෝධ කර ගනියි හෝ නිර්වාණයම සාක්ෂාත් කර ගනියි. හෝ යනුවෙන් කියන ලද්දේ වෙයි. යම් සේ බොජ්ඣංග සහ වඩා උතුම් වූ සමයක් සම්බෝධිය අවබෝධ කරගත් සේකැයි කියේ ද, එසේ සිදු විය. ධර්ම සාමග්‍රී සංඛ්‍යාත වූ එම බෝධියේ අංගයන් යන අදහසින් බොජ්ඣංග යයි කියනු ලැබේ. ධ්‍යානාංග, මාර්ගාංග ආදිය මෙහි. කියන ලද ආකාර ඇති, මෙම ධර්ම කරුණු එකතුවෙහි අවබෝධය ඇතිකර ගනිමිසි යනුවෙන් යම් කිසි ආර්ය ශ්‍රාවක කෙනෙක් එයට යම් සේ "බෝධි" යනුවෙන් කියත් ද, එම බෝධියෙහි අංගයෝ ද සේනාංග, රටාංග ආදිය මෙන් බොජ්ඣංග (බෝධි අංග) නම් වෙත්. එහෙයින් අර්ථ කථාවාරිහු මෙසේ කීහ :- අවබෝධ කර ගන්නා පුද්ගලයාගේ අංගයන් වශයෙන් ද "බොජ්ඣංග" යයි කියති. තව ද "බොජ්ඣංග" යයි කීමේදී කුමන අරුතකින් බොජ්ඣංග යයි කියනු ලැබේ ද යත් :- අවබෝධය පිණිස පවතින්නා අරුතින් ද, මේ අනුව අවබෝධ කරගනින්නා අරුතින් ද, විවිධ අංශයන්ගෙන් අවබෝධ කරගනින්නා අරුතින් ද, මනාව අවබෝධ කරගනින්නා අරුතින් ද (යන කරුණුවලින්) බොජ්ඣංගයයි කියනු ලැබේ. මේ ආදී වශයෙන් විශිෂ්ට ඥානය අනුව ද බොජ්ඣංග යන්නෙහි අරුත දත යුතුය. සති සමෙබොජ්ඣංග යන

ආදියෙහි වනාහී ප්‍රශස්ත වූ ද, සුන්දර වූ ද බෞද්ධ ධර්මය යන අදහසින් සම්බෞද්ධ ධර්මය යයි කියනු ලැබේ. "සති" (හෙවත්) සිතියම සම්බෞද්ධ ධර්මය යනුවෙන් "සති සම්බෞද්ධ ධර්මය" යයි කියනු ලැබේ. එය සති සම්බෞද්ධ ධර්මය යයි. සියලු තත්ත්වීම් අර්ථය මෙසේ දත යුතු වේ. භාවෙහි = වඩයි. (වර්ධනය කරයි) තමාගේ චිත්ත සන්තානයෙහි නැවත නැවත උපදවයි. වඩ වඩාත් උපදවයි, යන අර්ථය වේ. විවේක නිසිනි = යන ආදිය කෝසල සංයුක්තයෙහි "විවේකය ආශ්‍රිතව සම්මා දිව්‍යීය වඩයි" යන මෙහි (සම්මා දිව්‍යීය භාවෙහි විවේක නිසිනි) කියන ලද පිළිවෙල අනුවම දත යුතු වේ. මෙය විශේෂයකි, එහි තාවකාලික විවේකයට ආශ්‍රිත වූයේය, සම්පූර්ණයෙන් නැති කරනු ලබන විවේකයට ආශ්‍රිත වූයේය. අත්හැර යාම පිළිබඳ විවේකයට ආශ්‍රිත වූයේය යනුවෙන් විවේකයන් තුනක්ම කියන ලදී. බෞද්ධ ධර්මය වැඩිමට පැමිණ ඇතැමෙක් පඤ්චවිධ විවේකයක් පිළිබඳව ද වර්ණනා කරත්. ඔවුහු වනාහී හුදෙක් බලවත් වූ විදර්ශනා මාර්ග ඵල ලක්ෂණයන්හිම පමණක් බෞද්ධ ධර්මයන් ඇතැයි මතකර නොදක්වත්. විදර්ශනා පාදක කොටගත් කසිණ ධර්ම ආනාපාන යහපත් බ්‍රහ්ම විහාර ධර්මයන්හිද බෞද්ධ ධර්මයන් පිහිටන බව මතු කර දක්වත්. අවුච්චාර්යවරුන් විසින් මෙම අදහස ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද්දේ ද නොවේ. එසේ හෙයින් ඔවුන්ගේ අදහස් අනුව, මෙම ඥානයන් පැවතුණ ක්ෂණයෙහි වූ ක්‍රියාවන්ගෙන් මෙසේ යටපත් කිරීම් සංඛ්‍යාත විවේකය ආශ්‍රිත දැනුම ඇති වූයේ යයිද, එසේම විදර්ශනා ක්ෂණයෙහි වූ අදහසින් සසරින් එතර වීම් සංඛ්‍යාත විවේකය ආශ්‍රිත දැනුම ඇතිවූයේ යයිද කියන ලදී. මෙසේ සන්සිද්ධි සංඛ්‍යාත විවේකයේ ඇසුර වඩන්නේ යයි කිව යුතු වේ. සෙස්ස මෙහි යට කියන ලද පිළිවෙළින්ම වේ.

44-1-2

දෙවැන්නෙහි - ආහාර ධර්මයකො = (ආහාර ආදී) ප්‍රත්‍යයන් අනුව පවත්නා වූ ආහාරං පටිච්ච = ප්‍රත්‍යය නිසා සුභ නිමිත්තං = යහපත් දෙය ද සුඛ නිමිත්තකි. අයෝනිසො මනසිකාරො = වැරදි ලෙස මෙනෙහි කිරීමයි. වැරදි මගට යොමු වූ මෙනෙහි කිරීම යි, අනිත්‍යයෙහි නිත්‍යයයි යනුවෙන් හෝ දුකෙහි සැපයයි යනුවෙන් හෝ අනාත්මයෙහි ආත්මයයි යනුවෙන් හෝ

අසුභයෙහි සුභයයි යනුවෙන් හෝ මෙනෙහි කිරීමයි. එම සුභ ආරම්භණයෙහි එය බහුලව පවත්වන්නනුට කාමච්ඡන්දය උපදියි. ඒ නිසා "(අප්පි භික්ඛවෙ සුභ නිමිත්තං) මහණෙනි, සුභ නිමිත්තක් ඇත" යන ආදිය කියන ලදී. මෙසේ සියළු තත්ති නිවරණයන්හි (ක්ලේශයන්හි, බාධකයන්හි) යෙදීම දත යුත්තේය. පටිස නිමිත්තං = යන ආදියෙහි වූ කලි "පටිස" යනු ක්‍රෝධයට නිමිත්තයි ක්‍රෝධයට අරමුණ යයි ද කිව හැක. අරහි = කලකිරුණු බව යමක් සඳහා මෙය කියන ලද්දේ ද- එහි "අරහි" නම් කුමක් ද? ඇත පිහිටි සෙනසුන්හි හෝ යම් යම් උසස් කුසල් දහම්හි නො ඇලීම, අකැමති වීම, ආශා නො ඉපද වීම, සතුටු නොවීම, උකටලි වීම. බියෙන් මෙන් ඉවත් වීම යන මේ කරුණුවලින් යුක්ත වීම "අරහි" යයි කියනු ලැබේ. තඤ්ඤා = අධික ශීතල ආදී හේතූන්ගෙන් උපන් කල්හි දැන් ශීතල වැඩිය. උණුසුම වැඩිය, කුස ගිනි වැඩිය, කුස පිරුණා වැඩිය, දුර ගමන් ගියෙමි යන ආදී වශයෙන් කියයි. යමක් සඳහා "තඤ්ඤා" යයි කියනු ලැබේ ද - එහි "තත්ඤ්ඤා" නම් කුමක් ද යත් :- යම් ප්‍රමාදී බවක්. ප්‍රමාදී බවට පත් වීමක්. අලස සහිත සිතුවිල්ලක්, අලස බවක්. අලස බවට පැමිණීමක්. අලස බවට හිමිවීමක් (යන මේවායින් යම් තත්ත්වයක්) ඇතිවුයේ නම් එය "තත්ඤ්ඤා" යයි කියනු ලැබේ. විජමහිකා = කෙලෙස් වශයෙන් කය නැමීමයි. යමක් සඳහා මෙය කියන ලද්දේ ද, එහි "විජමහිකා" යනු කවරෙදයත් :- ශරීරයේ යම් කිලිපොලා හැරීමක්, විෂමිභනයක්, හැකිලීමක්, නැමීමක්, සැහැල්ලු නැමීමක්, අධික ලෙස නැමීමක්. රෝගී ස්වභාවයක් යන මේවායින් යමක් වේද මෙය "විජමහිකා" යයි කියනු ලැබේ. භතත සමමදො = අහර ගැනීමෙන් පසුව දූනෙන ඩාහ ගතිය. යමක් සඳහා මෙය කියන ලද්දේ ද, එහි "භතත සමමදො" නම් කුමක් ද? ආහාර ගත් තැනැත්තනුට ආහාර මුර්ජාව. ආහාර ක්ලාන්තය. ආහාර ඩාහය, කායික අපහසුතාවය යන මේවායින් යමක් ඇති වේද - මෙය "භතත සමමදො" යයි කියනු ලැබේ. වෙනසො ලීනතං = සිතේ සැඟවුණ බව. යමක් සඳහා මෙය කියන ලද්දේද එහි "වෙනසොලීනතං" නම් කුමක්ද? - සිතේ යම් අසුබ බවක්, අකර්මණ්‍ය භාවයක්, හුදෙකලා බවක්, අධිකව හුදෙකලා වන ස්වභාවයක්, සැඟවෙන ගතියක්, වැඩියෙන් සැඟවෙන ගතියක්, හැකිලි විසීමක්, සිතේ මැලි බවක්, වඩාත් මැලි බවක්, අලසව විසීමක්, යන මේවායින් යමක් වේද - මෙය "වෙනසො ලීනතං" යයි කියනු ලැබේ. වෙනසො අවුපසමො = යම්සේ වනාහී පහවු ගිනිදූල් ඇත්තේ වුව ද, ගිනි අඟුරු යම්තාක්කල්

නොසන් සිද්දේද (නොනිවේද) ඒතාක් කල් තැවීම සිදු කරන්නේමය. එසේම සිතේ නොසන්සුන් තත්ත්වය නිසා මෙම උද්ධව්ව කුක්කුච්චය (නොසන්සුන්බව හා කුකුස පසුතැවිල්ල) ම ඇති වේ. විවිකිව්ශා ධානියාධමමා = විවිකිව්ශාව හා බැඳුණ අරමුණු, නුවණින් මෙනෙහි නොකිරීම සියලු තත්ත්ව කියන ලද පිළිවෙළින්ම වේ. මෙසේ මෙහි කාමච්ඡන්දය හා විවිකිව්ශාව (කාමාශාව හා සැකය) යන මේ තත්ත්වයන් දෙක අරමුණකින් උපදියයි කියන ලදී. ව්‍යාපාදය (කොධය) අරමුණ හේතුවකින් උපදියයි ද කියන ලදී. සති සම්බොජ්ඣකධ්‍යානියා ධමමා = අරමුණු වෙත යොමු වීම, සන්තිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්ම හා නවලෝකෝත්තර ධර්ම පිළිබඳව සිහියෙන් යුක්ත වීමෙන්. තප්‍ය යොනිසො මනසිකාර බහුලී කාරො = එහි නැවත නැවත පිළිවෙළ සිහි කිරීමේ ක්‍රියාව “කුසලා කුසල ධම්ම” යන ආදියෙහි කුසල යනු කුසල භාවය නිසා උපන් නිවැරදි සුඛ විපාකයන් අකුසල = අකුසල භාවය නිසා උපන් වැරදි සහිත දුඃඛවිපාකයන්. සාවර්ණ = අකුසල් අනවර්ණ = කුසල් පහත්, උසස්. අයහපත යහපත්. යන ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. සප්පට්භාගා = අයහපත් සහ යහපත් යන අංශ දෙක අසුඛ (හෙවත් කලු) විපාක දෙන බැවින් අසුඛ (හෙවත් කණහ) යයිද, සුඛ (හෙවත් සුදු) විපාක දෙන බැවින් සුඛ (හෙවත් සුකක) යයිද කියවේ. “සප්පට්භාග” යනු සමාන විපාක කොටස් යන අරුතයි. ප්‍රතිපක්ෂවූ කොටසක් ඇති බැවින් “සප්පට්භාගා” වේ. කලු දේවලට හෙවත් පාපයනට සුදු දේවල් හෙවත් පින් ප්‍රතිපක්ෂ වේ. සුදු දේවලට හෙවත් පින්වලට කලු දේවල් හෙවත් පාපයන් ප්‍රතිපක්ෂ වේ. මෙසේම සමාන කොටස් ඇතැයි දැක්වේ. කොටසක් ඉවත් කරන ලද්දේය යන අරුතින් ද “සප්පට්භාග” නම් වේ. අකුසලය ව්‍යාභිකුසලය ඉවත් කොට තමාගේ විපාකය දෙයි. කුසලය ද අකුසලය ඉවත් කොට තමාගේ විපාකය දෙයි. මෙසේ කලු- සුදු හෙවත් අකුසල් හා කුසල් “සප්පට්භාග” (හෙවත් සමාන කොටස්) නම් වේ. ආරම්භධාතුය = ප්‍රථම උත්සාහය නිකමමධාතු = කුසිත භාවයෙන් ඉවත් වූ බැවින් එයටත් වඩා බලවත් වූයේ. පරකකම ධාතු = වෙනත් වෙනත් ස්ථානයන් ආක්‍රමණය කිරීමේ හේතුවෙන් එයටත් වඩා බලවත් වූයේ (ඉහත දැක්වූ) පද තුනෙන්ම විරියය ම කියන ලදී. පිති සම්බොජ්ඣකධ්‍යානියා = ප්‍රීතියට හේතු වූ ආරම්භණ ධර්ම කාය පසාදධි = ස්කන්ධ තුනේ සන්සිද්ධි විතත පසාදධි = විඤ්ඤාණ ස්කන්ධයේ සන්සිද්ධි සමාධි නිමිත්තං = සන්සිද්ධි හා සන්සිද්ධි සඳහා වූ අරමුණ

අබ්‍යංග නිමිත්තං යනු එයටම පර්යාය වචනයකි. උපෙක්ඛා සම්බෝධාදිවිධානියා උපේක්ෂාවට හේතු වූ ආරම්භක ධර්ම. අර්ථ වශයෙන් වනාහී මධ්‍යස්ථ ආකාර ඇත්තාවූ උපේක්ෂාවට හේතු වූ ධර්මයන් යයි දත යුතුයි. මෙසේ මෙහි සති, ධම්මවිවය, උපෙක්ඛා යන සම්බෝධාංග අරමුණු වශයෙන් කියන ලදී. සෙස්ස අරමුණු වශයෙන් ද, හේතු වශයෙන් ද දත යුතු වේ.

44-1-3

තුන් වැන්නෙහි - සීල සම්පන්නා = මෙහිදී ක්ෂිණාශ්‍රවයන් වහන්සේගේ ලෝකික ලෝකෝත්තර සීලය ගන්නා ලදී. එයින් (ඒ සීලයෙන්) යුක්ත වූයේ යන අරුතයි. සමාධි, ප්‍රඥා දෙකෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. විමුක්තිය නම් ඵල විමුක්තියම වේ. විමුක්තිඥාන දර්ශනය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥානයයි. මෙහිදී "සීල" ආදිය මෙසේ ලෝකික ද, ලෝකෝත්තර ද වේ. විමුක්තිය ලෝකෝත්තර වේ. විමුක්තිඥාන දර්ශනය ලෝකිකම වේ. දසසන්ධිපතං "දසසන්ධිපි + අතං" (යනු විසන්ධියයි) ඒ මේ දර්ශනය වනාහී (ඇසෙන් කෙරෙන) චක්ෂු දර්ශනය. ඥානයෙන් කෙරෙන දර්ශනය යනුවෙන් දෙපරිදි වේ. එහි ප්‍රසන්න වූ නෙත්වලින් ආර්යයන් විසින් දක්නා ලද ලක්ෂණයන් දැක්ම ධ්‍යානයෙන් හෝ විදර්ශනාවෙන් හෝ මාර්ගඵලයන්ගෙන් හෝ අවබෝධ කළ තැනැත්තන්ගේ අවබෝධය ඥාන දර්ශනය නම් වේ. මෙහි අර්ථයෙහි දී චක්ෂු දර්ශනය අදහස් කරන ලදී. ආර්යයන් හට වූ කලී ප්‍රසන්න වූ ඇස්වලින් කෙරෙන බැලීම ද ඉතා ප්‍රයෝජනවත් වන්නේ මය. සවණං = අසවල් නම් ක්ෂිණා ශ්‍රවයන් වහන්සේ අසවල් නම් රටෙහි හෝ ජන පදයෙහි හෝ ගමෙහි හෝ නියම් ගමෙහි හෝ විහාරයෙහි හෝ ලෙණෙහි හෝ වාසය කරන්නාහි යි කියන්නාහු ගේ කියමන කණෙන් ඇසීම යන මෙය ඉතා ප්‍රයෝජනවත් වන්නේ ම ය. උපසංකම්ණං = දානයක් හෝ දෙන්නෙමි, ප්‍රශ්න යක් හෝ විචාරන්නෙමි, ධර්මයක් හෝ අසන්නෙමි, සත් කාරයක් හෝ කරන්නෙමි යන මෙවැනි සිතකින් ආර්යයන් වහන්සේ වෙත පැමිණීම පයිරුපාසනං = ප්‍රශ්න විමසමින් ඇසුරු කිරීම. ආර්යයන්ගේ ගුණයන් අසා උත්වහන්සේලා වෙත එළඹ, ආරාධනා කොට දන් දී, ස්වාමීනි. කුසලය නම් කුමක් ද යන ආදී වශයෙන් ප්‍රශ්න විචාරීම යන අදහසයි. අනුසසතිං = රාත්‍රීස්ථාන, දිවා ස්ථානයන්හි හුන් ආර්යයන්

පිළිබඳව, දන් ආර්යයන් වහන්සේලා ලෙන්, ගුහා, මණ්ඩප ආදී තන්හි ධ්‍යාන, විදර්ශනා, මාර්ගඵල සුවයෙන් කල් ගෙවන්නාහු වෙතියි යනුවෙන් සිහි කිරීමයි. යම්කු උන්වහන්සේලා සම්පයෙහි අවවාද ලැබුණේ වේද ඔහු එම කරුණු බෙදා (පරික්ෂා කොට) මෙ තැනදී විදර්ශනාව කියන ලදී, මෙතැන දී මාර්ගය කියන ලදී, මෙතැන දී ඵලය කියන ලදී යනුවෙන් මෙසේ සිහිපත් කිරීමයි. අනු පබ්බජ්‍යා = ආර්යයන් වහන්සේලා කෙරෙහි සිත පහදවා ගිහිගෙයින් නික්ම උන්වහන්සේලා සම්පයෙහි පැවිදිව උන් වහන්සේලාගේම අවවාද අනුශාසනා අපේක්ෂාවෙන් හැසිරෙන්නහුගේ පැවිද්ද "අනු පබ්බජ්‍යා" නම් වේ. අන් අයගේ සම්පයෙහි අවවාද අනුශාසනා අපේක්ෂා වෙන් හැසිරෙන්නහුගේ පැවිද්ද ද "අනු පබ්බජ්‍යා" නම් නො වේ. මෙසේ පැවිදිවූවන් අතුරෙහි වනාහී මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වහන්සේගේ "අනු පබ්බජ්‍යා" ව පතා පැවිදි වුවාහු සිය දහස් ගණනක් වූහ. එසේම ඒ තෙරුන් වහන්සේගේ ම සද්ධි විහාරික වූ වන්ද ගුත්ත තෙරුන්ගේ ද, උන්වහන්සේගේ ද සද්ධි විහාරික වූ සුරිය ගුත්ත තෙරුන්ගේ ද, උන් වහන්සේගේ ද සද්ධි විහාරික වූ අස්ස ගුත්ත තෙරුන්ගේ ද, උන්වහන්සේගේ ද සද්ධි විහාරික වූ යෝනක ධම්මරක්ඛිත තෙරුන් ගේද, උන් වහන්සේගේ ද සද්ධිවිහාරික වූ ආශෝක රජුගේ කණිවු සොයුරා වූ තිස්ස නම් තෙරුන් වහන්සේ නමක් වූහ. උන්වහන්සේගේ අනු පබ්බජ්‍යා භාවය පතා පැවිදි වුවාහු කෝටි දෙක හමාරක සංඛ්‍යාවක් වූහ. මහින්ද තෙරුන් වහන්සේගේ අනු පබ්බජ්‍යා තෙරවරුන් ගේ ගණන් සීමාවක් ඇත්තේ නැත. අද දවස දක්වා ලක්දිව, ශාස්තෘන් වහන්සේ කෙරෙහි පැහැදීමෙන් පැවිදි වන්නාහු මහින්ද තෙරුන් වහන්සේගේ ම පැවිද්ද අනුව පැවිදි වන්නෝ නම් වෙත්. තං ධම්මං = ඔවුන්හට අවවාද අනුශාසනා සහිත වූ එම ධර්මය. අනුසාරිනි = සිහි කරයි. අනුචිචකෙතනි = විතර්කයෙන් අපහසු තාවයට පත් කරයි. ආරද්ධො හොති = පරිපූර්ණ වෙයි. පරිචින්නි යන ආදී සියල්ල එහි ඥානාන්විත ක්‍රියාවන් වශයෙන් කියන ලදී. එසේ නැතහොත් පරිචින්නි යනු ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ ලක්ෂණ විමසා බලයි යන අදහසයි. පච්චරති = එහි නුවණ යොදවයි. පරිචිමංසමාපජ්ජති = විම සීමට, බැලීමට, ගවේෂණයට පැමිණෙයි. ප්‍රතිඵලයන් සතක් වේ. ආනිසංසයන් සතක් වේ යන මේ දෙකම අර්ථ වශයෙන් එකක්ම වේ. දිට්ඨංව ධම්මං පටිගච්ච අසාදං ආරාධෙති රහත් බව ලබා ගන්නා තැනැත්තේ මේ ආත්ම භාවයෙහිම එය ලබා ගනීයි. එය ද වනාහී කල්

ඇතිව නොපැමිණියාවූම මරණ කාලයෙහි යන අර්ථයයි. අර්මරණ කාලෙ = ඉක්බිති මරණයට ආසන්න කාලයෙහි අන්තරා පරිනිබ්බායී = ආයුෂ්‍යේ මධ්‍යය නො ඉක්මවා පිරිනිවෙන තැනැත්තා හේ තුන් ආකාර වේ. කල්ප දහසක් ආයු ඇති අවිහ (නම් බඹ) ලොව ඉපදී යම් එක්අයෙක් උපන් දිනයෙහි ම රහත් බවට පැමිණෙයි. ඉදින් උපන් දිනයෙහිම රහත් බවට නො පැමිණේ නම් පළමුවන කල්ප සියයකින් මතුයෙහි රහත් බවට පැමිණේ. මේ තැනැත්තා "අන්තරා පරිනිබ්බායී" (හෙවත් පුර්ණ ආයුස නො විඳ අතරතුරෙහි පිරිනිවීමට පත් වන්නෙක්) වේ. එසේ කිරීමට නො හැකි වන වෙනත් අයෙක් කල්ප දෙසියයකින් මතුයෙහි රහත් බවට පැමිණෙයි. මේ දෙවැන්නා වෙයි. එසේත් නොහැකි වන තවත් අයෙක් කල්ප හාරසියයකින් මතුයෙහි රහත් බවට පැමිණෙයි. මේ "අන්තරා පරිනිබ්බායී" වන තුන් වැන්නායි. කල්ප පන් සියයක් ඉක්මවා රහත් බවට පැමිණෙනුයේ "උපහව්ව පරිනිබ්බායී" (කල් නිම කොට පිරිනිවියේ) නම් වෙයි. අතප්ප ආදී බ්‍රහ්ම ලෝකයන් හි ද මෙ පිළිවෙළම වේ. යම් කිසි තැනෙක උපන් තැනැත්තෙක් වනාහි සංස්කාර සහිතව මනා විරියයෙන් යුතුව රහත් බවට පැමිණියේ වේද හේ "සසඬ්ඛාර පරිනිබ්බායී" (සංස්කාර සහිතවම පිරිනිවියේ) නම් වේ. අවිහ ආදී බ්‍රහ්ම ලෝකයන්හි උපන්නේ ද එහි දිවි හිමි තෙක් වාසය කොට මතු මතුයෙහිද ඉපිද අකණිටාවට පැමිණියේ ද හේ තෙමේ "ඌර්ධ්ව ගාමී අකණිට්ඨ ගාමී" තැනැත්තා නම් වෙයි. මේ ස්ථානයෙහි වනාහි අනාගාමී වූ සහළස් අට වර්ගයක් වෙනැයි කිව යුතු වේ. "අවිහ" නම් බඹ ලොවෙහි ද "අන්තරා පරිනිබ්බායී" (වයස සම්පුර්ණ වීමට පෙර පිරිනිවෙන්නවුන්) තිදෙනෙක් ද, "උපහව්ව පරිනිබ්බායී" (වයස නිම වී පිරිනිවෙන) එක් අයෙක් ද, ඉහළ අකණිටාවට යන එක් අයෙක් ද යන වශයෙන් පස් දෙනෙක් වෙත්. ඔවුහු "අසඬ්ඛාර පරිනිබ්බායී" (සංස්කාරවලින් තොරව පිරිනිවෙන) පස් දෙනෙක් ද, "සසඬ්ඛාර පරිනිබ්බායී" (සංස්කාර සහිතව පිරිනිවෙන) පස් දෙනෙක් ද වශයෙන් දස දෙනෙක් වෙත්. අතප්ප, අකණිට්ඨ ආදී ලෝකයන්හි ද එසේමය. නැවත උඩ ලොවකට යාමක් නැත. එබැවින් එහි සසඬ්ඛාර පරිනිබ්බායී තත්ත්වයට පත්වූ සිවු දෙනෙක් ද අසඬ්ඛාර පරිනිබ්බායී තත්ත්වයට පත් වූ සිවු දෙනෙක්ද ආදී වශයෙන් සහළස් අටක් වෙත්. ඔවුන් අතර "ඌර්ධ්ව ගාමී අකණිට්ඨගාමී" තැනැත්තා හැමටම වඩා ජ්‍යෙෂ්ඨ ද (සඬ ජෙට්ඨ) වෙයි. හැමට ම වඩා කණිෂ්ඨයෙක් (සඬ කණිට්ඨ) ද වෙයි. ඒ කෙසේ ද යත් - කල්ප සොළොස් දහසක් ආයු ඇති

බැවින් ඒ එක් කොටසක් "සබ්බ ඡේදය" වේ. හැමට ම පසු ව රහත් බවට පැමිණෙන බැවින් එක් කොටසක් "සබ්බ කණිය" වේ. මේ සුත්‍රයෙහි පෙර පසු නොවී එක විත්තක්ෂණයක මතුවන නානා ලක්ෂණ සහිත අර්හත් මාර්ගයේ පුර්ව භාග විදර්ශනා බෝධ්‍යාංගයෝ කියන ලදහ.

44-1-4

සිවු වැන්නෙහි - සති සමෙබ්බාජ්ඣාසංඝයා ඉති වො මොහොති = ඉදින් මා හට මෙසේ සති සමෙබ්බාජ්ඣාසංඝයා (හෙවත් නිවන ලැබීමට උපකාරී වන පිරිසිදු සිතිය) ලැබේ නම්. අප්පමාණොති මෙ හොති = මෙසේ ප්‍රමාණ නො කළ හැකි තරම් (දෙයක්) මාහට ලැබේ. සුසමාරදො = ඉතා හොඳින් පිරිසුන් නිධානං = මෙහිදී සති සමෙබ්බාජ්ඣාසංඝයා අට අයුරකින් පවතී. මෙනෙහි නොකළ බැවින් වන ඉපදීම ද, මෙනෙහි කළ බැවින් වන නො ඉපදීම ද වශයෙන් සති සමෙබ්බාජ්ඣාසංඝයා පිහිටයි. පැවැත්ම ද, නො පැවැත්ම ද, නිමිත්තද, නිමිත්ත රහිත බව ද, මෙනෙහි නොකිරීමෙන් වන සංස්කාරයන් ද, මෙනෙහි කිරීමෙන් වන සංස්කාරයන්ද වශයෙන් සති සමෙබ්බාජ්ඣාසංඝයා පවතී. මේ අට අයුරින් පිහිටන්නේ යයි තෙරුන් වහන්සේ දනිති. කියන ලද ආකාරයට වෙනස් වූ අට අයුරකින් හැසිරෙන්නා එසේ හැසිරෙන බව තෙරුන් වහන්සේ දනිති. සෙසු බොජ්ඣංගයන්හි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි දී තෙරුන් වහන්සේගේ බෝධ්‍යාංග ශක්තිහු කියන ලදහ. යම් කලෙක වනාහී තෙරුන් වහන්සේ සති සමෙබ්බාජ්ඣාසංඝයා මූලික කර ගෙන පල සමච්ඡාද සමච්ඡිද එකල්හි ඉතිරි බෝධ්‍යාංග සය ඒ අනුව පවතියි. යම් කලෙක ධම්ම විවය ආදී බොජ්ඣංගයන් අතුරෙහි එකක් මූලික කරගන්නේ නම්, එකල් හිද සෙසු බෝධ්‍යාංග ඒ අනුව පවතින්නේ යයි යනුවෙන් මෙසේ පල සමච්ඡාදි තමාගේ හුරු පුරුදු බව දක්වමින් තෙරණුවෝ මේ සුත්‍රය දෙසූහ.

44-1-5

පස් වැන්නෙහි - බොධය සංවත්තනනි = අවබෝධය පිණිස පවතී. කුමක් අවබෝධ කර ගැනීම පිණිසද යත් මාර්ගය විසින් සකස් නො කරන ලද නිවණ (අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස) යි. නුවණින් සලකා බැලීම පිණිස (අවශ්‍ය) කාර්යය කරන ලද්දේ මාර්ගයෙන් හෝ කෙලෙස් සිදු දැමීමෙන් හෝ අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස ඵල වශයෙන් අවබෝධය පිණිසයයි ද කියන ලද්දේ වෙයි. ඒ හේතුවෙන් ම මෙහිදී නිවණ සාක්ෂාත් කිරීම පිණිස කෙලෙස් ප්‍රභාණය කිරීම, නුවණින් සලකා බැලීම යයි යන සියල්ල දක්වන ලදී.

44-1-6-7

සය වැන්නෙහි - ආරාම නිසාදී = ආරාම නිසාදී = ආරාමය ඇසුරු කොට ගෙන වෙසෙන බැවින් "ආරාම නිසාදී" යයි කියන ලදී. පරිසාවවරො = පිරිස සමග හැසිරෙනුයේ පිරිස් අතරෙහි වනාහි අඥානයෝ ද, පණ්ඩිතයෝ ද හැසිරෙති. යම් තැනැත්තෙක් වනාහි පරවාද මර්දනය කොට තමාගේ වාදය (මතය) මතු කොට දැක්වීමට සමත් වේද ඒ තෙමේ පිරිසෙහි (ප්‍රමුඛව) හැසිරෙන්නා නම් වෙයි. ආරාමෙන ආරාමං = ආරාමයෙන් ආරාමයට (අන් හික්ෂුන්) අනුව ගමන් කරමි. බැහැරින් නොවේය යන අරුතයි. උයනෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. අන් අරමකින් වෙනත් අරමකට පිවිස හෝ, අන් උයනකින් වෙනත් උයනකට පිවිස හෝ යනු මෙහි අර්ථය වේ. ඉතිවාද්‍යමොක්කානි සං සං = ප්‍රශ්න කිරීම මෙසේ වෙයි, පැහැදිලි කරදීම මෙසේ වෙයි, යන මේ ආදී පිළිවෙළින් මෙබඳු මතයක් (වාදයක්) ඇති වෙයි. මතයෙන් (වාදයෙන්) මෙසේ මිදී යාම වෙයි, වාදයන්හි ආනිසංසය මෙසේ වෙයි. උපාරමභානිසං සං = මෙය ප්‍රශ්න කිරීමේ දෝෂයයි, මෙය ප්‍රශ්න විසඳීමේ දෝෂයයි, යනුවෙන් මෙසේ වාද දෝෂයන්ගේ ප්‍රතිඵල දක්වේ. කථං භාවිතො කුණ්ඩලිය ඉන්ද්‍රිය සංවරෝ = ශාස්තෘන් වහන්සේ "පරිබ්‍රාජකයා විසින් මාගෙන් මෙපමණ ප්‍රශ්න විචාරණ ලදී, දැන් ප්‍රශ්න කිරීමට නො හැකිව සිටී" යයි දැන, "මේ දේශනාව මෙතෙක් මනාව ගැලපී නැත, දැන් එය මනා ගැලපීමට පමුණුවන්නෙමි" යි තමන් වහන්සේ ම ප්‍රශ්න

කරමින් මේ දේශනාව ආරම්භ කළසේක. එහි මනාපං නාහිස්සධායති යනු තමා ප්‍රිය කරන අරමුන දැඩි ලෙස ආශා නොකරයි යන අදහසයි. නාවිහිංසනි = ආමිෂයෙන් ලබන සතුට හේතුවෙන් හිංසාවෙන් වැළකෙන්නේ නො වෙයි. තස්ස ධිතොව කායො හොතිධිතං විතතං = අප්පකිංතනං = ඔහුගේ වූ කලී කය ද සිත ද අරමුණු වන අධ්‍යාත්මයෙහි පිහිටියේ වෙයි. සුසංකප්පිතං = කමටහන් වශයෙන් මනාව පිහිටි සුවිමුක්තං = කමටහන නිසා සිදුවන විමුක්තියේ හේතුවෙන් මනාව නිදහස් වූ අමනාපං = ප්‍රියනොවන අරමුණ න මඩකුහොති = එහි මකුඩු බවක් නො වෙයි. අපපතිත්ථිත විතො = කෙලෙස් වශයෙන් යමක් අපේක්ෂා කරන සිත් ඇති තැනැත්තා අදීන මානසො = දොම්නස් වශයෙන් දීන භාවයට පත් නොවන සිත් ඇත්තේ. අබ්‍යාපනන වෙනසො = දෝෂ වශයෙන් දූෂිත නොවූ සිත් ඇත්තේ එවං භාවිතො බො කුණ්ඩලිය ඉන්ද්‍රිය සංවරො එවං බහුලි කතො තිණි සුවරිතානි පරිපුරෙති = මෙහි මෙසේ සුවරිත පුරණය දත යුතුය. මෙම දොරටු සයෙහි දුශ්චරිතයන් අටළොසක් වේ. ඒ කෙසේදයත් ඉෂ්ට වූ ආරම්භණයක් ඇස නමැති දොරටුවෙහි යොමු වූ කල්හි කය වචනය යන අංගයන් වලනය නොකොට එම අරමුණෙහි ලෝභය උපදවන්නහුට "මනො දුශ්චරිතය" සිදු වෙයි. ලෝබ සහිත සිතින් අහෝමෙය මනෝඥය, සිත් ගන්නේ ය, මනාපය යනුවෙන් කියන්නහුට "චචිදුශ් චරිතය" සිදු වෙයි. එය ම අතින් ස්පර්ශ කරන්නහුට "කාය දුශ්චරිතය" සිදු වෙයි. සෙසු (සොත ආදී) දොරටු වලදී ද මේ පිළිවෙළ ම වේ. මෙම විශේෂය ද වෙයි. කණ නමැති දොරටුවෙහි වනාහී ශබ්දය නමැති අරමුණට පාදක වූ ස්පර්ශ නො කළ යුතුවූ භක්ඛෙධි ආදී තුර්ය භාණ්ඩයන් ස්පර්ශ කරන්නහුට ද, නැහැය නමැති දොරටුවෙහි ගන්ධය නමැති අරමුණට පාදක වූ ගඳ මල් ආදිය ස්පර්ශ කරන්නහුට ද, දිව නමැති දොරටුවෙහි රසය නමැති අරමුණට පාදක වූ මාලු මස් ආදිය ස්පර්ශ කරන්නහුට ද, කය නමැති දොරටුවෙහි ස්පර්ශය නමැති අරමුණට පාදක වූ සිවුරු ආදිය ස්පර්ශ කරන්නහුට ද, මන නමැති දොරටුවෙහි ප්‍රඥප්ති වශයෙන් ධර්මාරම්භණ වූ ගිතෙල් (තල) තෙල්, මී පැණි, උක් පැණි ආදිය සිතෙන් ස්පර්ශ කරන්නහුට ද කායදුශ්චරිතය" වේයයි දත යුතුය. සැකෙවින් වනාහී මෙහි දොරටු සයෙහි (දුසිරිත් මෙසේ කිව හැක) කාය සුවරිතය ඉක්මවා යාම කාය දුශ්චරිතය යි, චචි සුවරිතය ඉක්මවා යාම චාග් දුශ්චරිතයයි, මනෝ සුවරිතය ඉක්මවා යාම මනෝ දුශ්චරිතයයි. මෙසේ දුශ්චරිතයන් තුනක් වේ. මේ හික්ෂුට වනාහී තමාගේ භාවනා ස්මෘතියෙහි පිහිටියේ මේ සුවරිතයන්හි මනාව හැසිරෙයි. කෙසේද

යන් = ඇස නමැති දොරටුවෙහි ප්‍රිය අරමුණක් යොමු වූ කල්හි කායවාක් අංගයන් කම්පනයට පත් නො කර රූපාරම්මණයෙහි විදර්ශනාව පිහිටුවන තැනැත්තාට මනෝ සුවර්තය ඇති වේ. විදර්ශනාව සමග එකට යෙදුණ සිතෙන් මෙය ක්ෂය වන සුළුය, වැනසෙන සුළුය යනුවෙන් කියන තැනැත්තාට වාග් සුවර්තය ඇති වේ. මෙය පහසු නොවිදිය යුතු භාණ්ඩයක්ය (හෙවත් ස්පර්ශ නො කළ යුතු දෙයක්ය) යනුවෙන් සිතා එය ස්පර්ශ නොකරන තැනැත්තාට කාය සුවර්තය ඇති වේ. සෙසු දොරටුවලදී ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේ මේ විස්තරයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් සුවර්තයෝ ම ගනු ලැබෙත්. සැකෙවින් වනාහි මෙහිදී ද චක්ෂු ආදී දොරටු සයෙහි දී කයෙහි සංවරය කාය සුවර්තයයි ද, වචනයෙහි සංවරය වාග් සුවර්තයයි ද, මනසෙහි සංවරය මනෝ සුවර්තයයි ද වශයෙන් සුවර්තයන් තුනක් ම වේ. මේ ආකාරයෙන් ඉන්ද්‍රිය සංවරය සුවර්තයන් තුනක් සම්පූර්ණ කරන්නේ යයි දත යුතුය. මෙපමණකින් සීලය විසින් රකින ලද ඉන්ද්‍රිය සංවර සීලය කියන ලදී. කාය දුච්චරිතං පහාය = යන ආදියෙහි ත්‍රිවිධ වූ කාය දුශ්චරිතය ද, චතුර් විධ වූ වාග් දුශ්චරිතය ද, ත්‍රිවිධ වූ මනෝ දුශ්චරිතය ද අදහස් කරන ලදී. එහි අතික් පාර්ශ්වය වශයෙන් කාය සුවර්ත ආදිය දත යුතුය. මෙපමණකින් කාය සංවරයෙන් ද, වාක් සංවරයෙන් ද ප්‍රාතිමෝක්ෂ සීලය යුක්ත වේ. මනෝ සංවරයෙන් ත්‍රිවිධ ශීලය යනුවෙන් චතුපාරිශුද්ධි ශීලය කියන ලද්දේ වෙයි. මෙම සම්පූර්ණ සුත්‍රයෙහි ම සුවර්තය මුල් කරගත් ලෝකෝත්තරත්වය මිශ්‍රවූ සතිපට්ඨානයන් දෑත් වේ. බෝධ්‍යංග සතට මුල් වූ සතිපට්ඨානයන් පූර්ව භාගයන් වේ. සතිපට්ඨානය මුල් කොටගත් එම බෝධ්‍යංගයන් පූර්වභාගයන්ද වේ. විද්‍යාවෙන් ලැබෙන විමුක්තිය මුල් කොටගත් ලෝකෝත්තර තත්ත්වයන් ද කියන ලද්දේ යයි දත යුතුය. සත්වැන්න පහසු අරුත් ඇත්තේමය.

44-1-8

අටවැන්නෙහි - පච්චත්තං = තමා විසින් ම යොනිසො මනසිකාරා = නුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙන් ආරක්ෂාමානොව = ක්‍රියාත්මක වෙමින් ම. සුවිමුත්තං = කර්ම ස්ථානයෙන් ලබාගත් විමුක්තිය නිසා මනාව නිදහස් වූ අට්ඨකචා = ප්‍රයෝජනයක් ඇති කොට, ප්‍රයෝජනවත් වී යනුවෙන් කියන ලද්දේ වෙයි.

44-1-9

නව වැන්නෙහි - සනාඤ්ඤා කථාගතස පාතුභාවා = කථාගතයන් වහන්සේගේ පහළ වීම හැර අන් කලෙක්හි නො උපදිත් යන අරුතයි.

ආරාධනා සංග්‍රහය, පිටුව 109

ආරාධනා සංග්‍රහය, පිටුව 109

44-1-10

දස වැන්නෙහි - නා ඤාඤා සුගත විනයා = සුගතයන් වහන්සේගේ අවවාදයෙන් තොරව නො උපදිත් යනුයි.

පළමු වැන්න වූ පබ්බත වග්ගය නිමිසේය.

—//—

44-2-1-3

දෙවන වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - වන්තාරො ඉරියාපපේ කසොනති - යම් අයගේ සතර ඉරියවු වේ ද, ඒ අය හේතු කොට ගෙන ම මෙය කියන ලදී. සීලං නිසසාය = චතුපාරිශුද්ධි ශීලය ඇසුරු කොට සත්ත බොජ්ඣංගයා = විදර්ශනා මාර්ගය සහිත වූ බෝධිමයයන් දෙවැන්න හා තෙවැන්න පහසු අරුත් ඇත්තේමය.

44-2-4-10

සිටු වැන්නෙහි - තථා පභිනොව ආයසමනො මහා කසසපසස සො ආබාධො අහොසී = මේ බෝධිමය භාවනාව මනාව ශ්‍රවණය කරන්නා වූ තෙරුන් වහන්සේට "පැවිදිවූ දිනයෙන් සත්වන දිනයෙහි සත්‍යයන් අවබෝධ කරන්නාවූ තමාහට මේ බෝධිමයයන් පහළ විය" යනුවෙන් සිහිපත් විය. ඉක්බිති "ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ශාසනය ඒකාන්ත වශයෙන් තෙර්යාණික යයි" සිතන්නාවූ උන්වහන්සේගේ රුධිරය ප්‍රසන්න විය. උපාදා රූපය පිරිසිදු විය. පියුම් පතෙක වැටුණ දිය බිඳක් මෙන් සිරුරෙන් රෝගය ඉවත්ව ගියේය. එහෙයින් "තථා පභිනොව ආයසමනො මහා කසසපසස සො ආබාධො අහොසී" යනුවෙන් කියන ලදී. පස්වැන්නෙහි ද, සයවැන්නෙහිද මේ පිළිවෙළම වේ. මේ සුත්‍ර තුනෙහිදීම පර්වත පාදයන්හි මල් පිපුණ විෂ සහිත වෘක්ෂයන්ගෙන් හමන වාතය ස්පර්ශ වීමෙන් මිනිසුන් හට වැළඳුණ සිරුර මඩිත සිතල සහ උණ රෝගය (යන ආබාධය) ගැන කියන ලද්දි දත යුතුය. සෙසු සුත්‍ර සියලු තන්හි පහසු අරුත් ඇත්තේමය.

දෙවන ගිලාන වග්ගය නිමිසේය.

—//—

44-3-1-2

තෙවන වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි - කිත්තාවතා නුබො හනෙත බොණ්ඤ්ඤානි වුවහනති = "ස්වාමීනී, අවබෝධ කරන්නා වූ අංගයන් කොපමණ නම් ඇතැයි කියන ලද්දේදැයි" විචාරයි. බොධාය සංවත්තනනි = අවබෝධ කරගැනීම පිණිස පවතිත්. මේ සූත්‍රයෙහිදී මිශ්‍ර වූ බෝධාංගයන් කියන ලදී. දෙවැන්නෙහිදී ධර්මය බෙදා වෙන් කිරීම කියන ලදී.

44.-3-3-5

තෙවැන්නෙහි - කාමරාගට්ඨානියානං = කාමරාගයට හේතු වූ අරමුණු පිළිබඳව, ක්‍රෝධයට හේතුවන කරුණුවලදීද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙම සම්පූර්ණ සූත්‍රයම අරමුණු කරණ කොට ගෙන ම කියන ලදී. පළමුවන වර්ගයෙහි දෙවන සූත්‍රයෙහි කියන ලද බෙදා දැක්වීම ද මෙහිදී දක්නට ලැබීමය. සිවු වැන්නෙහිදී මිශ්‍ර වූ බෝධාංගයන් කියන ලදී. පස්වැන්නෙහි - අපරිනානියෙ ධමෙම = පිරිහිම් ඇති නොකරවන ස්වභාව ධර්මයන්.

44-3-6-7

සය වැන්නෙහි - එතදවොච = මේ පිරිස අතරෙහි සබඳතා පැවැත්වීමෙහි දක්ෂවූ උදායි ස්ථවිර නමැති හික්සුවක් හුන්නේය. හේ තෙමේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් තමාට දෝෂාරෝපන සහිතව කරන ලද දේශනාවක් බව දැන තමාගෙන් ප්‍රශ්න අසන්නේ යයි සිතා දේශනාවෙහි සම්බන්ධතාවය ගැටීමකට ලක් කරන්නෙමියි (සිතා) ප්‍රශ්න කරන්නේ මෙසේ කිය. විපුලං යන ආදී සියල්ල මනාව වර්ධනය කරගත් සිත සඳහා කියන ලදී. මනාව වර්ධනය කරගත් පිරිසිදු සිහිය නමැති සම්බෝධාංගය විපුල වූයේද, උසස් බවට පත්වූයේ ද, අප්‍රමාණ (ඉතා උතුම්) වූයේ ද ක්‍රෝධ සිත් රහිත වූයේ ද වෙයි. ඒ වනාහි උසස් වූ බැවින් විපුල යයි ද, උතුම් තත්ත්වයට පත්වූ බැවින් මහග්ගා යයි ද, වැඩි දියුණු කරගත් උත්තම ස්වභාවයක් ඇති බැවින් අප්‍රමාණ යයිද, නිවර්ණ දුරු වීමෙන් ව්‍යාපාද රහිත වූ බැවින් අබ්‍යාපජකම යයි ද යෙදේ. තණ්හාය පහාණා කමමං පහියති = තෘෂ්ණාව මුල් කොට ගත්

යම් කර්මයක් උපද්ද එය තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රභීණ වීමෙන් සන්සිද්දේ. කම්මසස පහාණ දුක්ඛං = කර්මය මුල් කරගත් යම් කිසි සාංසාරික දුක්ඛයක් උපදින්නේ ද එය කර්මයේ ප්‍රහාණය වීමෙන් සන්සිද්දේ. තණහක්කියාදයො = තෘෂ්ණාව යන ආදියේම ක්ෂය වීමයි. අර්ථ වශයෙන් වනාහි මේ පද විසින් නිර්වාණය පිළිබඳව කියන ලද්දේයයි දත යුතුයි. සත්වැන්න පහසු ඇත් ඇත්තේමය.

44-3-8

අට වැන්නෙහි - නිබ්බේධ භාගියං = විනිවිද දකින දැනුම ඇති අයගෙන් කෙනෙක් සති සමෙබ්බාස්සධ්මං භාවිතෙන = දියුණු කරන ලද යහපත් සිත නමැති සමෙබ්බාධ්මාංගයෙන් සති සම්බෝධ්මාංගය හවිත කොට සිටිබැවින් මෙසේ මෙහි මාර්ග බෝධ්මාංගයෝ මිශ්‍රව පවතිත්. ඒ බෝධ්මාංගයන් විසින් වර්ධනය කොට පැවති සිත ලෝකෝත්තර ලෙසම උපන්නක් වෙයි. එය ද මාර්ගය ආශ්‍රිතවුවක්කොට මිශ්‍රවුවක්ම යයි කිවයුතු වන්නේය.

44-3-9

නව වැන්නෙහි - සංකෙඤ්ඤාපන විනිබඳ්ඛා = එකට බැඳුණ සංයෝජනයන් අපේක්ෂාසානා = අවසන් කොට ග්‍රහණය කර ගැනීමෙන්

44-3-10

දස වැන්නෙහි - අබ්‍රහ්මකතො = නො කරන ලද බුහුමන් ඇත්තේ. උකකුස්සාව කුස්සං = මෙහි "උකකුස්ස" යනුවෙන් හට ගැන්ම කියනු ලැබේ. "අවකුස්ස" යනුවෙන් අවසානය කියනු ලැබේ. හට ගැන්මය, අවසානය යන වශයෙන් පරිවර්තනය වෙමින් විමසා බලන්නේ යයි දක්වයි. ධම්මොව මෙ අහි සමෙතො = ඒකරාශී වූ විදර්ශනා ධර්මය ඇත්තේ, මග්ගො = විදර්ශනා මාර්ගයයි. යම් හෙයකින් තෙරුන් වහන්සේ එසමයෙහි සෝවාන් වී සිටියාහු නම් මත්තෙහි මාර්ග කුත සද්භා ද, ඉදින් අනාගාමී වී සිටියාහු නම් අර්හත් මාර්ගය සද්භා ද මේ විදර්ශනාව දත යුතුය. තථා තථා විහරන්තං = ඒ ඒ ආකාරයෙන් වාසය කරන්නා වූ තථාත්තාය = ඒසේ වීම සද්භා ඛිණ්ණාති =

(ඉපදීම නැති කරන ලදී) යන මේ ආදියෙන් "තර්කතාය" යන්න අදහස් කරන ලදී. එසේ වීම යන අදහස දැක්වේ. නුවණින් සලකා බැලීම පිණිස පමුණුවනු ලැබේය යන්න මෙහි අදහස වේ. එය දක්වමින් මෙසේ කිහි. සෙසු සියල්ල පහසු අරුත් ඇත්තේමය.

තෙවන උදාසි වග්ගය නිමිසේය.

—//—

44-4-3

දිට්‍ථවන වර්ගයේ තෙවැන්නෙහි - න ව පහසසරං = බැබළීමක් නැති. පහඬුව = බිඳෙන ස්වභාවය. අයො = කළු පැහැති ලෝහය හැර, මෙහි දී ඉතිරි ලෝහ වර්ග සතර කියන ලදී. සජ්ඣං යනු = රිදී විනාසය = වාතුර් භූමික කුසල චිත්තයාගේ ත්‍රෛභූමික චිත්තයාගේ ද ක්ලේශයෝ වෙත්. ලෝකෝත්තර සිතේ කෙලෙස් තත්ත්වය කෙසේ ද යති - කෙලෙස් ඉපදීමට ඉඩක් නොදේද, එම හේතුවෙන් මේවා ලෞකික තැනැත්තාට ද, ලෝකෝත්තර තැනැත්තාට ද කෙලෙස් නම් වේ. පහඬුව = අරමුණු සුණු විසුණු බවට පත්වීම නිසා සිදු වන බිඳෙන බව අනාවරණ = කුසල් දහම් ආවරණය නොකරත්ය යන අදහසින් "අනාවරණ" නම් වේ. වෙනසො අනුපකතිලෙසා = වාතුර් භූමික චිත්තයාගේ කෙලෙස් නැති අවස්ථාව

44-4-7

සත්වැන්නෙහි - පඤ්ඤාය දුබ්බි කරණා = ප්‍රඥාවේ මන්දභාවය සිදු කරන්නෝ නිවරණයන්ගේ නිරන්තර හට ගැන්මක් ඇති කල්හි ඒ අතර තුරෙහි උපදින ප්‍රඥාව දුබල වේ, අඩු වේ. හීන වේ.

44-4-8

අට වැන්නෙහි - පඤ්ඤාය නිවරණා තසම් සමයෙ න භොනති සත්ත බොජ්ඣංගිනා තසම් සමයෙ භාවනා පාරිපුරිං ගච්ඡන්ති = හිතකර ධර්මය ශ්‍රවණය කරන්නා වූ ආර්ය ශ්‍රාවකයන් වහන්සේට වනාහි පඤ්ඤා නිවරණ දුරු වෙයි. හෙතෙම ඒ හේතුවෙහි ම පිහිටා උත්තම තත්ත්වය (මාර්ග ඵල) උපදවා ගැනීමට සමත් වෙයි. මෙසේ ඔහුගේ බෝධාංග ධර්මයන් සත භාවනාවෙහි පරිපූර්ණත්වයට යයි. එසේ කළ නො හැකි වුවහොත් එතැන් පටන් රාත්‍රි ස්ථාන දිවා ස්ථානවලට පැමිණියේ ඒ ප්‍රීතියම අත් නොහරිමින් පංචනිවරණයන් යටපත් කොට උත්තම තත්ත්වය (මාර්ග ඵල) උපදවා ගනියි. එසේ කිරීමෙහි නො හැකිවන තැනැත්තා පවා දින සතක් දක්වා එම ප්‍රීතියම අත් නොහරිමින් නිවරණයන් යටපත් කොට උත්තම තත්ත්වය

උපදවා ගනිමින් යන මේ කරුණ සඳහා මෙය කියන ලදී. යම් යම් ක්‍රියාවන්හි යෙදීමේ ආශාවන් ආදිය (කම්මාරාමතාදිය) ඉදිරිපත් වී ධර්ම ශ්‍රමණය කිරීම් වශයෙන් ප්‍රීති ප්‍රමෝද පක්ෂයෙන් එක්වරක් ලබා ගන්නා ලද බෝධාංගයන් තසා දමයි. එබඳු වූ, ගැලපෙන සෘතු ආදිය ලබා නැවත උපදින්නාහු ද ඒ සමයෙහි භාවනා පරිපූර්ණත්වයට යන්නාහුම යයි කියනු ලැබේ.

44.4.9

නව වැන්නෙහි - අභිකාරාදි = ඉහලට නගින අය කඩස්කො = ඇට සැකිල්ලක් ඇත්තේ . කපිත්තො = වාතර යන්නේ පියවුරු වැනි ගෙඩි ඇතැයි කියනු ලබන "පුලිල" ගස.

44.4.10

දස වැන්නෙහි - අක්කාරණා = අක්ක භාවය ඇති කරන්නාහු. අවකුක්කරණා = ප්‍රඥාව නමැති ඇස නැති කරන්නාහු පඤ්ඤා නිරෝධියා = ප්‍රඥාව නැතිවීමෙන් විසාත පක්ඛියා = දුක නමැති කොටසට අයත් අනිබ්බාණ සංවත්තනිකා = නිවණට නො පමුණුවන්නාහු. සෙසු කොටස සියලු තන්හි පැහැදිලි වන්නේමය. මෙම මුළු වර්ගයෙහිදීම මිශ්‍ර වූ බෝධාංගයෝම කියන ලද්දාහුය.

සිවු වන නිවරණ වග්ගය නිමයේය.

—//—

44-5-1

පස්වන වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - නිසොයා විධා = මාන්ත කොටස් තුන. හෙවත් මාන්තය ම වේ. ඒ ඒ අයුරින් විධාන කරන බැවින් මාන්තයම "විධා" යයි කියනු ලැබේ.

44-5-2

දෙවැන්නෙහි - රඤ්ඤා හික්කවෙ වක්කවත්තිස්ස = මෙහි තමාගේ ශ්‍රී සම්පත්තියෙන් සතුටු කරවයි යන අදහසින් "රාජා" නම් වෙයි. ඒ රජතුමා හට "ඔබට චක්‍ර රත්නය පහළ වේවා" යන කියමනෙන් ද, පුණ්‍යනුභාවයෙන් පහළ වූ වචනයෙන් "චක්‍ර රත්නය පහළ වන්නේය" යන කියමන අනුවද "චක්‍රවර්ති" නම් වෙයි. ඒ චක්‍රවර්ති රජුගේ යන අදහසින් "වක්කවත්තිස්ස" යයි යෙදේ. පාතුභාවා = පහළ වීමෙන් සත්‍යතනං = සංඛ්‍යා සීමාවකි. රතනානං = වෙන් කරන ලද අර්ථ දැක්වීමකි. මෙහි වචනාර්ථය වූ කලී රතිය (ආශාව) උපදවන්නේය යන අරුතින් "රතනං" යනුයි තව ද :

විත්ති කතං මහග්ගඤ්ඤව අතුලං දුලලහ දස්සනං,
අනොම සත්ත පරිභොගං රතනං තෙන වුවවතිති.

හෙලබසින් මෙහි අරුත මෙසේ වේ.

විසිතුරු කළ මහඟු අසමවූ දුලබ දැකුමැති,
පබු දනන් පළඳින බැවින් මෙය "රතන" යැයි වහරති.

චක්‍ර රත්නය පහළ වූ කල පටන් වෙනත් පුජනීය ස්ථානයක් නම් ඇති නො වේ. සියල්ලෝම ගඳ මල් ආදියෙන් එයටම පිඳීම ද, වැඳීම ද කරන්නාහ. මෙසේ විසිතුරු කරන ලද්දේය යන අරුතින් "රතන" නම් වෙයි. චක්‍ර රත්නයට මෙපමණ නම් ධනයක් මිල වන්නේ යයි අගය කිරීමක් නැත. මෙසේ මහත් වටිනා කමක් ඇතැයි යන අරුතින් ද "රතන" නම් වේ. චක්‍ර රත්නය ලොව පවත්නා අන්‍ය වූ රත්නයන් හා අසදෘශ්‍ය, අතුල්‍යය යන අරුතින් ද "රතන" නම් වේ. යම් හෙයකින් වනාහී යම් කල්පයෙක බුදුවරු

නො උපදිත් ද, ඒ සමයෙහි ම චක්‍රවර්ති රජවරු ද, පසේ බුදුවරු ද ඉතා කළාතුරකින් කිසි විටෙක උපදිත්. එහෙයින් දුර්ලභ දර්ශනයක්ය යන අර්ථයෙන් ද "රතන" නම් වේ. ඒ (රත්නය වූ) මෙය උත්පත්තිය, රූපය, කුලය, ඵෙඨවර්යය යන ආදියෙන් උසස් වූ උදාර පුද්ගලයකුට ම පහළ වන්නේ ය, අන් කෙනකු හට පහළ නොවන්නේ ය යනුවෙන් උත්තමයකුගේ පරිභෝග කිරීම පිණිසය යන අර්තයෙන් ද "රතන" නම් වේ. "චක්‍රරත්නය" යම් සේද සෙස්ස ද එසේම වේ. එබැවින්

"චිත්ති කතං මහාග්‍යාඤ්ච අතුලං දුර්ලභ දස්සනං ,
අනොම සත්ත පරිභොගං රතනං තෙන වුවති"

යයි කියන ලදී. (මෙහි අරුත යට සඳහන් කර ඇත)

පාතු භාවො හොති = ඉපදීම සිදුවෙයි. එහි පිළිවෙළ මෙසේය. චක්‍රවර්ති රජකුගේ පහළ වීමෙන් සත් රුවනකගේ පහළ වීම සිදු වේයයි කීම යුතු නොවේ. පහළ වූ චක්‍රය පවත්වා ගෙන හෙතෙම "චක්‍රවර්ති" නම් වන්නේ යයි කීම යුතු වේ. කවර හෙයකින් චක්‍රවර්ති නියමය අපේක්ෂාවෙන් යයි කියනු ලැබේ ද යත් - යමකු වනාහී නියමය වශයෙන් (ආඥා) චක්‍රය පවත්වන්නේ ද, ඔහු පිළිසිඳුණ දින පටන් චක්‍රවර්ති කෙනෙකු පහළ වූයේ යයි කිව යුතු වේ. චක්‍රවර්ති යන නම ලැබූ පුද්ගලයාගේ උපත සිදු විය යන මුල් වචනයේ සිටම (චක්‍රවර්තිය යන) මෙය (ව්‍යවහාර කිරීම) සුදුසු වන්නේමය. "චක්‍රවර්ති" යන මේ නම ලැබූ යම් අයකු වෙත් නම් ඔහුගේ පිළිසිඳීම සංඛ්‍යාත වූ පහළ වීමය යන මෙය මෙහි අර්ථයයි. ඔහුගේ පහළ වීමෙන් රත්නයෝ (ද) පහළ වෙත්. පහළ වූ ඒ රත්නයන් සමග හෙතෙම චර්ධනය වූ ප්‍රණය සම්භාරය රැස් කිරීමෙහි යෙදෙයි, එකල්හි ලෝකයාට. ඒවායෙහි පහළ වීම නිසා (ඒ පිළිබඳ) සිතක් උපදී. මෙය බොහෝ වචනවලින් ද යුක්ත වේ. (හෙවත් මේ පිළිබඳව බොහෝ සේ කථා කරනු ලැබේ) යම් කලෙකින් වනාහී ලෝකයට ඒවා (රත්නයන්) පහළ වුණ බවට සංඥාවක් උපදී ද, ඒ කල්හි මෙයම (චක්‍රරත්නයම) පළමු වැන්න වේ. පසුව ඉතිරි රත්නයන් සය පහළ වේයයි වචන රැසකින් ද එය කියන ලදී. මෙය පහළ වීම යන අර්ථයාගේ (පාතු භාවස්ස යන පදයේ) විවිධ අර්ථයන්ගෙන් ද යුක්ත වේමය. හුදෙක් පහළ වීම (පාතු භාවං) යන්න පමණක් නොවේ.

පහළ වීමේ ස්වභාවය සිදු කරයි යන අරුතින් ද පාත්‍රභාව නම් වේ. මෙය "පාත්‍රභාව" යන්නෙන් අර්ථ හේදයයි. යම් හෙයකින් යම්බඳු වූ ඒ පුණ්‍ය සම්භාරයක් ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් චක්‍රවර්ති රජුන් පහළ කරවයි ද, එහෙයින් චක්‍රවර්ති රජකුගේ පහළ වීමෙන් හුදෙක් චක්‍රවර්ති රජකු පමණක් නොව මේ රත්නයන් සහ ද පහළ වේය යන මෙය මෙහි අර්ථයයි. යම් සේ වනාහි ඒ පුණ්‍ය සම්භාරය රජුගේ ඉපදීමට හේතු වේද, එසේම රත්නයන්ගේ ද ඒ ආකාරයෙන් ඉපදීමට හේතු වේය යනුවෙන් මෙසේ යෙදේ. රක්‍ෂකයා හික්මවෙ වක්‍රචන්ද්‍රියා පාත්‍රභාවා සත්‍යන්තං රත්‍යන්තං පාත්‍ර භාවො හොති = දැන් ඒ රත්නයන්ගේ ස්වරූපවශයෙන් දැකීම සඳහා "කතමෙසං සත්‍යන්තං වක්‍ර රත්‍යන්තං" යන ආදිය කිය. එහි වක්‍ර රත්‍යන්තං යන ආදියෙහි ලුහුඬු අදහස මෙසේය. දෙදහසක් දිවයින් පිරිවර කොට ඇති සතර මහා ද්වීපයනට ශ්‍රී සම්පත්තිය ගෙන දීමට සමත් වූ චක්‍ර රත්නයේ පහළ වීම සිදු වේ. එසේම පෙරවරුයෙහිම සාගරය කෙළවර කොට ඇති පෘථිවිය පුරා යාමට සමත් වූ ආකාශ ගාමී හස්ති රත්නයේ (පහළ වීම) ද, එබඳුම අස්ව රත්නයේ ද, අංග සතරින් යුක්ත වූ අඳුරෙහි චුළු යොදුනක් පමණ වූ දුරෙහි අඳුර නසා ආලෝකය දැක්වීමට සමත් වූ මාණික්‍ය රත්නයේද, සය වැදෑරුම් දොස්වලින් ඉවත්ව මනාප ලෙස හැසිරෙන ස්ත්‍රී රත්නයේද, යොදුනක් පමණ පෙදෙසෙහි පොළව තුළට ගියාවූ නිධානයන් දැක්මට සමත් වූ ගෘහපති රත්නයේ ද, අග මෙහෙසියගේ කුසෙහි ඉපිද සකල රාජ්‍යයම පාලනයෙහි සමර්ථ වූ ජ්‍යෙෂ්ඨ පුත්‍රයා නම වූ පරිණායක (නායකයා) රත්නයේ ද පහළ වීම සිදු වේ. මෙය මෙහි සංකෂ්ප්ත හැඳින්වීම යි. විස්තර වශයෙන් වනාහි එම චක්‍ර රත්න ආදියේ පහළ වීමෙහි පිළිවෙළ මහා සුදර්ශන ආදී සූත්‍රයන්හි දැක්වේ. මෙහි අර්ථය ද ඒවායේ වර්ණනාව පිණිස වර්ණනා කරන ලද්දේමය. සති සමෙඛාජ්ඣක්ඛින රත්‍යන්තං යන ආදියෙහි වනාහි සමාන වූ කථාව මෙසේ දැන ගත යුතුය. යම් සේ වනාහි චක්‍රවර්ති රජකුගේ චක්‍රරත්නය හැම රත්නයකටම පෙරටු වන්නේ වේද, එසේම සති සම්බෝධාංගය නමැති රත්නය සියලු වාතුර්භූමික ධර්මයන්හට පෙරටු වෙයි. පෙරටු වන්නේය යන අරුතින් (සති සමෙඛාජ්ඣක්ඛින) චක්‍රවර්ති රජුගේ චක්‍ර රත්නය හා සමාන වෙයි. චක්‍රවර්ති රජුගේ රත්නයන් අතුරෙහි විශාල ශරීරයකින් යුක්ත වූ, ඉතා උස් වූ, විපුල වූ, මහත් වූ හස්තිරත්නය (නම් වූ රත්නය) ක් වෙයි. ධම්ම විවය සමෙඛාජ්ඣක්ඛින නම් වූ රත්නය මහත්වූ ධර්ම කායයෙන් යුක්ත වූයේ උස් වූ, විපුල වී, මහත් වූ ධර්ම

කායයෙන් යුක්ත වූයේ උස් වූ, විපුල වූ, මහත් වූ හස්ති රත්නය හා සමාන වෙයි. චක්‍රවර්ති රජුගේ අශ්ව රත්නය ශිඝ්‍ර වූයේ, ඉක්මන් ක්‍රියාකාරීවූයේ, වේගවත් වූයේ වෙයි. විරිය සමෙබ්‍රාජකයාගේ නමැති රත්නය ද ශිඝ්‍ර වූයේ, ඉක්මන් ක්‍රියා කාරී, වේගවත් වූයේ වෙයි. මේ ශිඝ්‍ර, ඉක්මන් ක්‍රියා කාරී, වේගවත් ස්වභාවයෙන් විරිය සමෙබ්‍රාජකයාගේ අශ්ව රත්නය හා සමාන වෙයි. චක්‍රවර්ති රජුගේ මාණික්‍ය රත්නය අන්ධකාරය නසයි, ආලෝකය දක්වයි. උතුම් වූ, ධර්මකායයෙන් උසස් වූ පීති සමෙබ්‍රාජකයාගේ නමැති රත්නය ද ඒකාන්ත කුසලතාවයෙන් ක්ලේශාන්ධකාරය නසයි. සහජ හේතූන්ගේ වශයෙන් ඥානාලෝකය දක්වන්නේය යන මෙම අන්ධකාර නාශක හා ආලෝක දර්ශක ස්වභාවයෙන් පීති සමෙබ්‍රාජකයාගේ නමැති රත්නය චක්‍රවර්ති රජුගේ මාණික්‍ය රත්නය හා සමාන වෙයි. චක්‍රවර්ති රජුගේ ස්ත්‍රී රත්නය කාය චිත්ත විධාව සන්සිදුවයි. ධාන්‍ය සමනය කරයි. පස්සද්ධි සමෙබ්‍රාජකයාගේ නමැති රත්නය ද කාය චිත්ත විධාව සන්සිදුවයි, ධාන්‍ය සමනය කරවයි යන කරුණු නිසා (චක්‍රවර්තිහුගේ) ස්ත්‍රී රත්නය හා සමාන වෙයි. චක්‍රවර්ති රජුගේ ගහපති රත්නය කැමති කැමති මොහොතහි ධනය දීමෙන් සිත් තැවුල සිඳ දමා සිත එකඟ කරයි. සමාධි සමෙබ්‍රාජකයාගේ නමැති රත්නය ද කැමැත්තේ ප්‍රකාරය ආදී වශයෙන් සිතේ එකඟ බව සපයයි. සිත් තැවුල සිඳ දමා සිත එකඟ කරවයි. (ඒ නිසා) ගහපති රත්නය හා සමාන වෙයි. චක්‍රවර්තිහුගේ පරිණායක රත්නය ද සියළු තන්හිම කටයුතු සම්පාදනය කිරීමෙන් (චක්‍රවර්තිහුගේ) වෙහෙස බව අඩු කරවයි. මෙම උපෙක්ඛා සමෙබ්‍රාජකයාගේ නමැති රත්නය ද මැලි බවෙන් හා නො සන්සුන් බවෙන් සිතුවිලි මුදවා මධ්‍යස්ථ ස්වභාවයෙහි පිහිටන්නාවූ ද, වෙහෙස බව අඩු කරන්නාවූ ද සමෙබ්‍රාජකයාගේ) පරිණායක රත්නය හා සමාන වෙයි. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි වාතුර්භූමික වූ, සියලු කරුණු එක් රැස් කරන්නාවූ ධර්ම කොට්ඨාශයක් කියන ලද්දේ යයි දත යුතු වේ.

44-5-4-19

සිවු වැන්නෙහි - එළමුගො = මුඛයෙන් වචන පිට කිරීමට හැකි වනුයේ නමුදු දෝසයන් නිසා ගොලු වූ අසම්පූර්ණ වචන ඇත්තෝ. සෙස්ස සියළු තන්හි පහසුවන්නේමය.

පස්වන වක්කවත්ති වර්ගය නිමිසේය.

—//—

44-6-1

සයවන වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි - අයමාහාරො අනුසන්නසසවා සති සමබොණ්ඩඛගසස උපාදාය යන මේ ආදියෙහි මෙය පෙර පිළිවෙළින් වෙනස් වේ. හුදෙක් සති සමබොණ්ඩඛගදින්ගේ ම කියන ලද ආකාර ඇති මේ කරුණු උත්පාදන පිණිස ද, උපන් කරුණුවල වර්ධනයෙහි සම්පූර්ණ වීම පිණිස ද හේතු නොවේ. අන් කොටස් ද මෙසේ දත යුතුය.

අන්‍ය වූ ධර්ම සතරක්ද සති සමබොණ්ඩඛගයේ උත්පාදනය පිණිස පවතී. සිහිය හා නුවණ (සති සම්පජ්ඣාදිය) මුළාව සිහි ඇති පුද්ගලයන් දුරු කිරීම, එළඹ සිටි සිහිය ඇති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම, (සති සමබොණ්ඩඛගයෙහි) තදින් ඇලී සිටීම යන මේ ධර්ම සතර වේ. අභික්කන්ත ආදී ස්ථාන සතෙහි පවත්නා සිහි නුවණින් ද, ඉවත දැමූ බව් වෙත පැමිණෙන කවුඩන් වැනි මුළා වූ සිහි ඇති පුද්ගලයන් වර්ජනය කිරීමෙන් ද, තිස්ස දත්ත ස්ථවිර, අභය ස්ථවිර ආදීන් වැනි එළඹ සිටි සිහිය ඇති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීමෙන් ද, සිහිය ඉපදවීම පිණිස නැමී යොමු වූ සිහින් ද සති සමබොණ්ඩඛගයේ භාවනාව අර්භත් මාර්ගයෙන් සම්පූර්ණ වේ.

ධම්මවිචය සමබොණ්ඩඛගයේ උත්පාදනය පිණිස ධර්මයන් සතක් පවතී. (ඒවා මෙසේය) : විමසා දන ගන්නා බව, නියම තත්ත්වයන් පැහැදිලි කර ගැනීම, ඉන්‍ද්‍රිය ස්වභාවය සකසා ගැනීම, අඥාන පුද්ගලයන් ඇත් කිරීම, ප්‍රඥාවන්ත පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම, ගැඹුරු නුවණින් සෙවිය යුතු කරුණු

නුවණින් විමසා බැලීම, එය කෙරෙහි තදින් යොමු වීම යන ධර්මයන් සත්‍ය එහි, පරිපූර්ණතාව (විමසා දැන ගන්නා බව) යනු ස්කන්ධ. ධාතු, ආයතන, ඉන්ද්‍රිය ශක්ති, බෝධ්‍යංග, මාර්ගාංග, ධ්‍යාන, සමථ, විදර්ශනා යන ආදීන්ගේ අර්ථයන් ඇසුරු කොට පවත්නා විමසා දැන ගැනීමේ බහුල අවශ්‍යතාවයයි. "චක්‍ර වසද කිරියා" (නියම තත්ත්වයන් පැහැදිලි කර ගැනීම) යනු ආධ්‍යාත්මික හා බාහිර වස්තූන්ගේ තත්ත්වයන් පැහැදිලි කර ගැනීමයි. යම් කලෙක්හි ඔහුගේ කෙස්, නිය, ලොම් දීර්ඝ වෙයි ද, ශරීරය බොහෝ දෝෂ සහිත ද, ධ්‍යාන මල ආදිය තැවරුනේ ද එකල්හි ශරීරික කොටස කිලිටි වේ. අපිරිසිදු වේ. යම් කලෙක විවරය දිරාපත් වූයේ, කිලිටි වූයේ, දුගඳ වූයේ වෙයි ද, සෙන සුන කුණුකසලින් යුතු වේද එකල්හි බාහිර වස්තු දූෂිත වේ, අපිරිසිදු වේ ද එහෙයින් කෙස් කැපීම් ආදියෙන් ද, වමනය කරවීම් උදර විරේචනයන් යන ආදියෙන් සිරුරේ සැහැල්ලු බව ඇති කිරීමෙන් ද, ඇඟ ඉළීම, දිය නෑම් වලින් ද ශරීරයේ කොටස් පිරිසිදු කිරීම කළ යුතුය. සිවුරු රෙදි ආදිය පිරිසිදු කිරීම, සේදීම, වර්ණ ගැන්වීම් (පළු පෙවීම්) මගින්ද, (ගෙඩිමෙහි ගොම හෝ) පිරිබඩ ගැමි ආදිය මගින් ද බාහිර වස්තූන් පිරිසිදු කළ යුතුය. ශාරීරික වූ ද, බාහිර වූ ද මෙම කොටස්හි අපිරිසිදු බව ඇති වන කල්හි චිත්ත චෛතසිකයන් වෙත යොමු වන නුවණ ද අපිරිසිදු වෙයි. (කෙසේදයත්) පහන් බඳුනේ තිරයට දැමූ අපිරිසිදු තෙල්වලින් උපන් පහන් සිඵලෙහි ආලෝකය මෙනි. ශරීරික වූ ද, බාහිර වූ ද වස්තූන් පිරිසිදු වූ කල්හි චිත්ත චෛතසිකයන් වෙත යොමුවන නුවණ ද පිරිසිදු වෙයි. (කෙසේද යත්) පහන් බඳුනේ තිරයට දැමූ පිරිසිදු තෙල්වලින් උපන් පහන් සිඵලෙහි ආලෝකය මෙනි. එසේ හෙයින් මෙසේ කියන ලදී. (කෙසේදයත්) වස්තූන් පිරිසිදු කිරීම ධම්මව්වය සමෙබ්‍යජ්ඣධර්මයේ උත්පාදනය පිණිස පවතී යනුයි. ඉන්ද්‍රිය ස්වභාවය ඇති කිරීම යනු ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රියයන්ගේ සමබව ඇති කිරීමයි. ඉදින් ඔහුගේ ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රියය බලවත් වේද, අනෙක් ඉන්ද්‍රියයන් බලයෙන් මදවේ. එයින් චීර්යය නම් ඉන්ද්‍රියයට උත්සාහ කිරීමේ කාර්යය ද, සමාධි නම් ඉන්ද්‍රියයට වංචල නොවී සිටීමේ කාර්යය ද, පඤ්ඤා නම් ඉන්ද්‍රියයට දර්ශනය කිරීමේ (අවබෝධ කර ගැනීමේ) කාර්යය ද කරන්නට නො හැකි වේ. එහෙයින් එය ධර්ම ස්වභාවය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙන් හෝ යම් සේ එය මෙනෙහි කිරීමෙන් බලවත් වේ ද, එසේම මෙනෙහි නො කිරීමෙන් දුබල කළ යුතුයි. මෙහිදී "චකකලී ථෙර" වස්තුව ද නිදසුන් වේ. ඉදින් චීර්යය නම් ඉන්ද්‍රියය බලවත් වේද, එවිට ශ්‍රද්ධාව නම්

ඉන්ද්‍රියය ස්ථාවර කිරීමට නොහැකි වෙයි. අනිකුත් ඉන්ද්‍රියයන්හි සිදුවන වෙනස් කම් ද මෙසේ වේ. එබැවින් එය සන්සුන් වීම මුල් කරගත් භාවනාවෙන් දුබල කළ යුතුය. එහිදී සෝණ ස්ථවිර කථා වස්තුව දැක්විය යුතුය. මෙසේ සෙසු තන්හි ද එක් ඉන්ද්‍රියයක් හුණේ බලවත් වීම ඇති කල්හි අන් ඉන්ද්‍රියයන් අතර තම කාර්යයන්හි අසමත් වීමක් ඇතැයි දන යුතුය. විශේෂයෙන් මෙහිදී ශ්‍රද්ධා ප්‍රඥා භාවයන්ගේ ද, සමාධි චීර්යයන් ගේද සමභාවය වේනම් පැසසුම් ලබයි. බලවත් ශ්‍රද්ධාව ඇති තැනැත්තා වනාහී මඳ නුවණැත්තේ ද, අනුවණ ලෙස පැහැදෙන්නේ ද වෙයි, නො පැහැදිය යුතු තන්හි පැහැදෙයි. බලවත් ප්‍රඥාව ඇති තැනැත්තා වනාහී මඳ සැදහැ ඇත්තේ කපටියකුගේ තත්ත්වය භජනය කරයි. ඖෂධයෙන්ම හටගත් රෝගයක් මෙන් පිළියම් නොකළ හැකි වෙයි. සිතුවිලි උපන් පමණකින් ම කුසලය සිදුවේයයි අනිධාමනයෙහි යෙදී දන්දීම ආදිය නොකරන්නේ නිරයෙහි උපදී. ශ්‍රද්ධා ප්‍රඥා දෙකෙහිම සමභාවය නිසා පැහැදිය යුතු තන්හිම පැහැදෙයි. බලවත් සමාධිය වනාහී මඳ වූ චීර්යය ඇති කරයි. සමාධි ගත වුවහුණේ (සිත) කුසිත පක්ෂයට පැමිණීමේ හේතුවෙන් කුසිත බව විසින් (චීර්යය) යටපත් කෙරේ. බලවත් චීර්යය මඳ වූ සමාධිය ඇති කරයි. චීර්යය හා එක් වූ සමාධිය වනාහී කුසිත භාවයෙහි වැටීමට ඉඩ නො ලබයි. සමාධිය හා එක්වූ චීර්යය උද්ධච්ච භාවයෙහි වැටීමට ඉඩ නොලබයි. එහෙයින් ඒ දෙක සම කළ යුතුයි. ඒ දෙකෙහි සමතාවයෙන් ධ්‍යානය ඇති වෙයි. තව ද සමාධියේ බලවත් වීමේදී ශ්‍රද්ධාව පිහිටයි. මෙසේ විශ්වාස කරන, කල්පනා කරන තැනැත්තා සමාධියට පැමිණෙන්නේ ය. සමාධි - ප්‍රඥා ඇති කරගත් විට වනාහී සමාධියෙහි යෙදුණ තැනැත්තෙකුගේ සිතේ එකඟ බව බලවත්ව පිහිටයි. මෙසේ හෙතෙම ධ්‍යානයට පැමිණේ විදර්ශනාවෙහි යෙදුණ තැනැත්තෙකුගේ ප්‍රඥාව බලවත්ව පිහිටයි. මෙසේ විමෙන් හෙතෙම යථා ස්වභාවය අවබෝධ කර ගැනීමට පැමිණෙයි. දෙකෙහිම සමතාවයෙන් සමාධිය ඇති වන්නේමය. සතිය (සිතිය) වනාහී සියලු තන්හි බලවත්ව පිහිටයි. සතිය වනාහී උද්ධච්ච බව නම් කොටසෙහි වූ ශ්‍රද්ධා, චීර්ය. ප්‍රඥා ආදිය උද්ධච්චයේ සිට සිදුවන "උද්ධච්ච පතනයෙන්" ද, කුසිත බව නම් කොටසෙහි වූ සමාධියට සිදුවිය හැකි පතනය වූ "කුසිත පතනයෙන්" ද සිතිය ආරක්ෂා කරයි. එහෙයින් එය (සතිය) සියලු ව්‍යංජනයන්හි යෙදිය හැකි ලුණු වෙසෙසක් මෙන් ද, සියලු රාජ්‍ය කටයුතුවලදී සියල්ලම කළහැකි ඇමතිවරයකු මෙන් ද සියලු තන්හිම කැමති

විය යුතුය එබැවින් මෙසේ කියන ලදී :- " සිතිය වනාහි හැමටම අවශ්‍ය දෙයකැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් කියන ලදී. කුමක් හෙයින් (එසේ කියන ලද්දේ) ද? සිත වනාහි සිතිය (සිහිකල්පනාව) පිළි සරණ කොට ඇත්තේය. ආරක්ෂාව පිළිබඳව සිහි ඇතිව විසීම ද "සති" ය වේ. සතියෙන් තොරව සිතේ උසස් වීම හා පහත් වීම නො සිදුවේ යයි ද කියවේ" (මේ නිසා එසේ කියන ලදී) ප්‍රඥා රහිත පුද්ගලයා දුරු කිරීම නම් ස්කන්ධාදී හේදයන් පිළිබඳව පිරිහුණු ප්‍රඥාව ඇති මෝඩ පුද්ගලයන් දුරින් ම දුරු කිරීමයි. ප්‍රඥාවන්ත පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම නම් ප්‍රඥාවන්ත ලක්ෂණයන් සහිත, ඇතිවීම හා නැතිවීම පිළිබඳව වූ නුවණින් යුත් පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීමයි. ගැඹුරු ඥාණ වර්ධාවන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂ කිරීම නම් ගැඹුරු වූ ස්කන්ධාදීන්හි පැවති ගැඹුරු නුවණෙහි ප්‍රබේද නුවණින් සලකා බැලීමයි. එයට තදින් යොමු වූ බව (තදධිමුත්තතා) යනු සිටීම හිඳීම ආදියෙහි ධම්මවිච්ඡෙද සමබොණ්ඩභ්ගය උපදවා ගැනීම පිණිස යොමුවූ, නැමුණා වූ සිතුවිලි ඇති බවයි. එසේ සිතුවිලි උපන්හුට වනාහි අර්හත් මාර්ගයෙන් භාවනාව සම්පූර්ණ වන්නේ වෙයි.

වීරිය සමබොණ්ඩභ්ගයේ උත්පාදනය පිණිස එකොළොස් වැදෑරුම් දහමක් පවතී. (එනම්) අපාය බිය පිළිබඳව නුවණින් සලකා බැලීම. ආනිසංස දකින බව, ගමන්මග පිළිබඳව නුවණින් සලකා බැලීම, පිඩු සිගා ගැනීම කෙරෙහි ගෞරව දැක්වීම. දායාදයේ උසස් බව නුවණින් සලකා බැලීම, ශාස්තෘන් වහන්සේගේ උසස් බව නුවණින් සලකා බැලීම, ජාති මහත්තත්වය නුවණින් සලකා බැලීම, බ්‍රහ්මචාරී භාවයේ උසස් බව නුවණින් සලකා බැලීම, අලස පුද්ගලයන් ඇත් කිරීම, ඇරඹූ වීර්යය ඇති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම, (වීරිය සමබොණ්ඩභ්ගය කෙරෙහි) තදින් යොමු වීම යන එකොළොසයි.

එහි (විස්තර මෙසේය) නිරයන්හි පස් වැදෑරුම් බැඳීම්, ක්‍රියා කිරීම් වල පටන් මහ දුක් විඳින කල්හිද, තිරිසන් යෝනියෙහි (ඉපිද) දැල්, උගුල්, කෙම්ඤ, ආදියේ පහරින් පීඩා ලබා ගැල් ඇඳීම් ආදිය කරන කල්හි ද, ප්‍රේත භවයෙහි ඉපිද බොහෝ අවුරුදු දහස් ගණන් ද, එක් බුද්ධාන්තරයක් ද ආදී වශයෙන් සා පිපාසාවලින් දුක් විඳි කල්හි ද, කාල කඤ්ථක අසුර නිකායයන්හි ඉපිද සැට රියන්, අසු රියන් ආදී ප්‍රමාණයන්ගෙන් යුතුව ඇට හා සම් පමණක්

ඇතිව වාතය අවිව ආදියෙන් දුක් අනුභව කරන කල්හිදු විරිය සමබොණ්ඩභගය ඉපදවීමට නො හැක්කේය. "මහණ ඔබවට මෙය (සුදුසු) කාලයම වෙයි" මෙසේ අපාය බිය නුවණින් සලකා බලන්නහුට ද විරිය සමබොණ්ඩභගය උපදී. කුසිතයා හට නවලෝකෝත්තර ධර්මය ලබා ගැනීමට නො හැක්කේය. පටන් ගත් විරියය ආනිසංසයයි. මෙසේ ආනිසංස දකින්නාහට ද (සමබොණ්ඩභගය) උපදී. සියලුම බුදුවරුන් පසේ බුදුවරුන් හා මහා ශ්‍රාවකයන් විසින් ම ගත් මග ඔවුන් විසින් ද ගත යුත්තේය. ඒ මගෙහි ද කුසිතයාහට යාමට නොහැකි වන්නේය. යනුවෙන් මෙසේ යායුතු මග නුවණින් සලකා බලන්නහුට ද විරිය සමබොණ්ඩභගය උපදී. යමකු ඔහුට පිණිසපාත ආදියෙන් උවටැන් කෙරෙත්ද, ඒ මේ මනුෂ්‍යයෝ නෑයෝ නො වෙති, දාස කම්කරුවෝ ද නො වෙති. ඔහු නිසා ජීවත් වන්නෝ ද නොවෙමුයි (සිතන්නෝ නමුදු) ඔව්හු ප්‍රණීතවු පිණිස පාතාදිය දෙති. තමාගේ ක්‍රියාවන්ගේ මහත් වූ ප්‍රතිඵලය මතුවට බලාපොරොත්තුවෙන් (දානාදිය) දෙති. "මේ තෙමේ මේ (ආභාරාදී) ප්‍රත්‍යයන් පරිභෝග කොට ශරීර ශක්තිය වැඩි කර ගෙන සුවසේ වාසය කරනු ඇතැයි" යනුවෙන් නො සලකා ශාස්තෘන් වහන්සේ විසිනුදු ඔබගේ (ආභාරාදී) ප්‍රත්‍යයෝ අනුදන්නා ලදහ. "මේ තෙමේ මේ දේවල් පරිභෝග කරමින්ම මහණ දම්කොට සසර දුකින් මිදෙන්නේය"යි උන්වහන්සේ විසින් ප්‍රත්‍යයෝ අනු දන්නා ලදහ. දැන් ඒ ඔබ කුසිතව වෙසෙමින් ඒ පිණිසපාතයට ගෞරව නො කරන්නෙහිය. පටන් ගත් විරියය ඇත්තහුට ම පිණිසපාතයට ගරු කිරීමේ ගුණය පවතී යයි යනුවෙන් මෙසේ පිණිසපාතයට ගරු කිරීම පිළිබඳව නුවණින් සලකා බලන්නහුට ද "මහා විත්ත" තෙරුන් හට මෙන් විරිය සමබොණ්ඩභගය උපදී. ඒ තෙරණුවෝ වනාහි කස්සක නම් ලෙණෙහි වාසය කරති. ඒ තෙරුන්ගේම ගොදුරු ගමෙහි එක් මහෝපාසිකාවක් තෙරුන් පුතකු මෙන් සලකා පෝෂණය කරයි. ඔ තොමෝ එක් දිනක් අරණය යන්නී දියණියට "දුවණියනි, අසුවල් තැන පැරණි සහල් ද, අසුවල් තැන කිරි ද, අසුවල් තැන ගිතෙල් ද, අසුවල් තැන පැණි ද ඇත. ඔබේ සොයුරු මිත්ත නම් ආර්යයන් වහන්සේ පැමිණි කල්හි බත් පිස කිරි, ගිතෙල් හා පැණි ද සමග දෙන්න, ඔබ ද බුදින්න, මම වනාහි ඊයේ පිසූ හීල් බත් කැඳ සමග අනුභව කෙළෙමි" යයි කීවාය. "මැණියනි, දහවල (ඔබ) කුමක් බුදින්නෙහි ද? "පලා කොල දමා සුන් සහලින් ඇඹුල් කැඳක් පිස තබන්න දරුව" යයි කීවාය. තෙරණුවෝ සිවුර

පොරවා පාත්‍රය ගණිත්ම ඒ හඬ අසා තමාට මෙසේ අවවාද කර ගත්හ. "මහ උච්චාසිය වනාහී කැඳ සමග ගිල් බත් කා දහවල ද පලා කොල දුමු ඇඹුල් කැඳ අනුභව කරයි. ඔබ සඳහා පැරණි සහල් ආදිය ඇතැයි කියයි. ඒ වෙනුවෙන් මෝ තොමෝ කෙත් හෝ වස්තුව හෝ ආහාර හෝ ආපසු බලා පොරොන්තු නොවෙයි. (දිව්‍ය, මනුෂ්‍ය, නිර්වාණ යන) ත්‍රිවිධ සම්පත් ප්‍රාර්ථනා කරමින් දෙන්තිය. ඇයට ඒ සම්පත් ලබා දීමට ඔබට හැකි වන්නේය. මේ පිණිඩපාතය රාග දෝස මෝහ යන අකුසලයන් සහිතව හිදිමින් ගැණීමට නොහැක්කේ යයි" කියා පාත්‍රය පැසෙහි බනා (සිවුරෙහි ගැටය මුදා නැවතී කස්සක ලෙණටම ගොස් යහන යට පාත්‍රය ද, සිවුර එල්ලන ලිය මත සිවුර ද තබා "අර්හත්වයට නොපැමිණ නොනික්වෙමි" යි චීර්යය ස්ථිර ලෙස පිහිටුවා වැඩ හුන්හ. දිගු කලක් අප්‍රමාදීව විසූ හික්ෂුන් වහන්සේ විදර්ශනා වඩා පෙරවරුයෙහිම රහත් බවට පැමිණ පිපෙන්නාවූ පියුමක් සේ කෙලෙස් රහිත වූ සේක් මඳ සිනහවෙන් යුක්තවම නික්මුනහ. ලෙන් දොර රුකෙහි වසනා දේවතාවා

නමො නෙ පුරිසාඡඤ්ඤ නමොනෙ පුරිසුත්තම,
යසසු නෙ ආසවා බිණා දකඛණෙයොසාසි මාරිසා

(මෙහි අරුත සිංහල ගීයෙන්)

කෙලෙස් මල දුරු කළ - එහෙයින් දනට නිසි වූ,
මහා පුරුසාණනි, - නමස්කාරය ඔබට වේවා.

යනුවෙන් උදන් අනා "ස්වාමීනි, පිඬු පිණිය පිටියෙන ඔබ වැනි රහතුන් වහන්සේලාට දන් දී මැහැලි ස්ත්‍රීහු දුකින් නිදහස් වෙති" යි කීය. තෙරණුවෝ නැගිට දොර විවර කොට කාලය බලන්නාහු පෙරයැම යයි දන පා සිවුරු ගෙණ ගමට පිවිසියහ. දූරිය ද බත් සපයා මගේ සොයුරු දන් එති යයි. දූන් එති යි දොර දෙස බලමින් හුන්නාය. ඔ තොමෝ තෙරුන් නිවසේ දොර අසලට සපැමිනී කල්හි පාත්‍රය පුරවා අතෙහි තැබුවාය. තොරණුවෝ සුවපත් වේවායි (පින්) අනුමෝදනා කොට වැඩියහ. ඇය ද උන්වහන්සේ දෙස බලමින්ම සිටියාය. එදින තෙරණුවන්ගේ සමේ වර්ණය අතිශයින් පරිශුද්ධ වූයේයහ. ඉන්ද්‍රියයන් ප්‍රසන්න තර විය. මුඛය බැම්මෙන් මිදුණ ඉදුණ තල් ගෙඩියක් මෙන් බෙහෙවින් බැබළුණ මහ උච්චාසිය අරණින් අවුත්

"දරුව, ඔබේ සොයුරා පැමිණි යේද"යි ඇසීය. ඇය ඒ සියලු පුවත් දැන්වුවාය. උච්චාසය "අද මාගේ පුත්‍රයාගේ පැවිදි කිය මස්තක ප්‍රාප්ත විය"යි දැන දරුව, ඔබේ සොයුරා බුදු සස්තෙහි ඇලී සතුටින් කල් ගෙවයි. උකටලී නොවෙයි යනුවෙන් කීවාය. ශාස්තෘන් වහන්සේගේ මේ දායාදය මහත් වන්නේමය. කෙතෙක්දයත් සප්ත ආර්ය ධනය නම් වූ එය කුසිතයකු විසින් ලබා ගැනීමට නොහැකි පමණට මහත්වන්නේය. යම් සේ මවු පියෝ මොහු අපගේ දරුවෙක් නොවේයයි කියා, වැරදීමගට යොමු වූ දරුවා බැහැර කරන්ද, ඒ දරුවා ඔවුන්ගේ ඇවෑමෙන් දායාද නො ලබයි. මෙසේ කුසිතයාද ආර්ය ධනය නමැති මේ දායාදය නො ලබයි. පටන් ගත් වීර්යය ඇති තැනැත්තාටම එය ලැබෙන්නේය යනුවෙන් නුවණින් සලකා බලන්නාහුටම මහත් වූ දායාදය ලැබෙයි. ඔබේ ශාස්තෘහු ගෞරවණීය වන්නාහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ මවු කුස පිළිසිඳින කල්හි ද, අබිනිත්මන් කරන කල්හිද, සම්බුද්ධත්වයට පත්වන කල්හි ද, දම්සක් පැවතුම, යමාමහ පෙළහර දක්වීම, දෙවිලොවින් බැසීම, ආයු සංස්කාරය අත්හැරීම යන අවස්ථාවන් හිදීද, පිරිනිවන් පානා කල්හිද දස දහසක් ලෝකධාතු කම්පාවිය. මෙබඳු වූ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ සසුනෙහි පැවිදි වී කුසිතයකු වීම යුතු නොවන්නේ වේදැයි යනුවෙන් මෙසේ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ගෞරවණීයත්වය නුවණින් සලකා බලන්නාහුට ද (සප්තාර්ය ධනය) උපදින්නේය. ජාති යෙන් ද ඔබ දැන් ලාමක ජාතිකයෙක් නොවේ, අසම්භින්න වූ මහා සම්මත පරපුරෙන් පැමිණි ඔක්කාක රාජවංශ යෙහි උපන්නෙහිය. සුදොවුන් මහරජුගේද, මහාමයාදේවිය ගේද මුණුබුරුවූ රාහුල හදයන්ගේ කණිවු වූ ඔබ වනාහී මෙබඳු වූ පහත් අයකු වී කුසිතවී විසීම සුදුසු නොවේයයි මෙසේ ජාති මහත්තත්වය නුවණින් සලකා බලන්නාහුට ද (ආර්ය ධනය) උපදී. සැරියුත් මුගලන් මහ රහත්තුද, අසුමහ සච්චෝද වීර්යෙන්ම ලෝකෝත්තර ධර්මය අවබෝධ කළහ. ඔබ වනාහීමේ සබ්බම චාරීන්ගේ මාර්ගය පිළිපදින්නෙහි ද, නොපිළි පදින්නෙහිද යනුවෙන් මෙසේ සබ්බමචාරීන් වහන්සේලාගේ මහත්තත්වය නුවණින් සලකන්නාහුට ද (ආර්ය ධනය) උපදී. කුසල පුරවා සිටි පිඹුරකු සේ වීසුරුවා හළ කායික චෛතසික වීර්යය ඇති කුසිත පුද්ගලයන් දුරු කරන්නාහුටද, පටන්ගත් වීර්යය ඇති, මමන්තය හින කළ පුද්ගලයන් ඇසුරු කරන්නාහුටද, හිදීම් සිටීම් ආදියෙහි වීර්යය ඉපදවීම පිණිස නැමී යොමුවූ සිත් ඇත්තාහුට ද (ආර්ය ධනය) උපදී. මෙසේ උපන් ඔහුට වනාහී අර්හත් මාර්ගයෙන් භාවනා

පරිපූරණත්වය සිදු වේ.

පීති සමබොණ්ඩඛගය ඉපදීම පිණිස එකොළොස් වැදෑරුම් ධර්ම කෙනෙක් පවතී. ඒවානම් :- බුද්ධානුස්සනි, ධම්මානුස්සනි, සංඝානුස්සනි, සීලානුස්සනි, වාගානුස්සනි, දෙවතානුස්සනි, උපසමානුස්සනි, රථ පුද්ගලයන් බැහැර කිරීම නම් වූ ලුබ් පුගල පරිවර්තනා, මෘදු පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම නම් වූ සිනිද්ධ පුගල සෙවනනා, පැහැදීම ඇති කරවන සුත්රාන්ත ධර්මයන් මෙතෙහි කිරීම නම් වූ පසාදනීය සුත්තනන පච්චවෙක්ඛණනා, ඒ කෙරෙහි තදින් යොමු වීම නම් වූ තදධිමුත්තනා යන ඒකාදශ ධර්මයන්ය.

බුද්ධ ගුණයන් සිහි කරන්නහුට පවා එහි යෙදී සිටින තුරු මුලු සිරුර පුරා පැතිරෙමින් පීති සමබොණ්ඩඛගය උපදී. ධර්ම හා සංඝ ගුණයන් සිහි කරන්නහුට ද, දිගු කලක් කඩ නොකොට රකින ලද චතුපාරිශුද්ධි ශීලය සිහි නුවණින් සලකන්නහුට ද, දසසිල් පන්සිල් නුවණින් සලකා බලන ගිහියාට ද, දුර්භික්ෂ භය ආදිය ඇති කාලයන්හි සබ්බමචාරීන් වහන්සේලාට ප්‍රණීත ආහාර දන් දී මෙනම් දෙයක් දුන්නෙමිය ත්‍යාගය සිහිපත් කරන්නහුට ද, මෙබදු කලෙක්හි සිල්වතුන් හට දුන් දානයක් සිහිපත් කරන්නාවූ ගිහියනට ද, යම් ගුණයන්ගෙන් යුක්තව දේවත්වයට පැමිණියාහු වෙත් ද, තමා කෙරෙහි එම ස්වභාවයන් ඇති බව සිහිපත් කරන්නහට ද, සමාපත්ති බලයෙන් යටපත් කළ කෙළෙස් වර්ෂා හැටක්හෝ හැත්තෑවක් වුව ද මතු නොවී පවතී යයි සිහිපත් කරන්නහුට ද, වෛතෘ දර්ශන බෝධි දර්ශන ස්ථවිර දර්ශන ආදීන්හි සකසා ක්‍රියා නො කිරීමෙන් ඔහු තුළ බුද්ධාදී රත්නයන්හි ප්‍රසාද ස්නේහ නැති බැවින් ඔහු කොටලු පිටෙක්හි දුට්ඨි වැනි රළු අයකු වන බැවින් එබඳු පුද්ගලයන් දුරු කරන්නහුට ද, බුදුන් වහන්සේ ආදී උතුමන් කෙරෙහි ප්‍රසාද බහුල වූ මෘදු සිත් ඇති ශාන්ත පුද්ගලයන් ඇසුරු කරන්නහුට ද, රත්නත්‍රයෙහි ගුණ දක්වන ප්‍රසාදය දනවන සුත්රාන්තයන් සිහි කරන්නහුට ද, හිදිම් සිටිම් ආදියෙහි දී ප්‍රීතිය ඉපිදවීම පිණිස නැමුණ යොමු වුණ සිත් ඇත්තහුට ද "පීති සමබොණ්ඩඛගය " උපදී මෙසේ එම බොණ්ඩඛගය උපන්නහුට වනාහී අර්භන් මාර්ගයෙන් භාවනා පරිපූරණත්වය සිදු වේ.

පසසදධි සමබොණ්ඩඛගය ඉපදීම පිණිස සත්වැදෑරුම් ධර්ම කෙනෙක්

පවති. ඒවානම් :- ප්‍රණීත භෝජන වැළඳීම, සෘතු අනුව ලැබෙන සුඛයන් විඳගැනීම, ඉරියවු මගින් ලැබෙන සුඛයන් විඳ ගැනීම, මධ්‍යස්ථ චීර්යයෙහි යෙදීම, කෝපවන ස්වභාවය ඇති පුද්ගලයන්ගෙන් ඉවත් වීම, සන්සුන් ඉරියවු ඇති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම, ඒ (පසසද්ධි සමබොඤ්ඤාය) කෙරෙහි තදින් යොමු වී සිටීම යන සජ්ත ධර්මයන්ය.

ප්‍රණීත වූ සිතිඳු වූ යෝග්‍ය වූ භෝජන අනුභව කරන්නනුට ද, ශීත හා උෂ්ණ සෘතුවලදීත්, ශීත හා උෂ්ණ ස්ථාන වලදීත් යෝග්‍යවූ සෘතු හා ස්ථාන ඇසුරු කරන්නාහට ද, ඉරියවු පැවැත්වීමෙහි දී එයට යෝග්‍යවූ සෘතුව ඇසුරු කරන්නා හට ද, පසසද්ධිය (හෙවත් ශාන්ත ස්වභාවය) උපදී, මහා පුරුෂ වර්ගයකට අයත් කෙනෙක් නම් හෙතෙම සියළුම සෘතු හා ඉරියව් ඉවසා දූරිය හැක්කෙක් වෙයි. ඔහු සඳහා මෙය කියන ලද්දේ නොවේ. යමකුහට යෝග්‍ය පැවතුම් හා ආයෝග්‍ය පැවතුම් වේද අයෝග්‍ය සෘතු ඉරියව් අත්හැර යෝග්‍ය සෘතු ඉරියව්හි යෙදෙන ඔහුට ද (පසසද්ධිය) උපදී. තමාටද අන්‍යයන්හට ද කර්මය හිමි බව මෙනෙහි කිරීම මධ්‍යස්ථ චීර්යයෙහි යෙදීම යයි කියනු ලැබේ. මෙම මධ්‍යස්ථ චීර්යයෙහි යෙදීමෙන් (හෙවත් මජ්ඣිමනිකායෙහි) පසසද්ධිය සමබොඤ්ඤාය උපදී. යමෙක් ගල් මුගරු ආදියෙන් අන්‍යයන් පෙළමින් හැසිරෙත් ද එබඳු පරහිංසක පුද්ගලයන් බැහැර කරන්නාවූ පරානුකිපෙක ශාන්ත පුද්ගලයන් ඇසුරු කරන්නා හටද, ඉදිමි සිටිමි ආදියෙහි දී ශාන්ත භාවය උපදවීම සඳහා නැමී යොමුවූ සිත් ඇත්තාහට ද පසසද්ධිය සමබොඤ්ඤාය උපදී. මෙසේ එම බොඤ්ඤාය උපන්නනුට වනාහි අර්භන් මාර්ගයෙන් භාවනා පරිපූර්ණත්වය සිදු වේ.

සමාධි සමබොඤ්ඤාය ඉපදීම පිණිස එකොළොස් වැදූරුම් ධර්ම කෙනෙක් පවතී. ඒවානම් : ප්‍රතිෂ්ඨා සහ අරමුණු පිරිසිදු කර ගැනීම, ඉන්ද්‍රිය සම බව ඇතිකර ගැනීම, අරමුණෙහි දක්ෂ බව. නියම කල්හි සිතට පැසසුම් කර ගැනීම, නියම කල්හි සිතට නිග්‍රහ කර ගැනීම, නියම කල්හි සිත ගැන සතුටු වීම. නියම කල්හි මධ්‍යස්ථ වීම, නොසන්සුන් පුද්ගලයන් දුරු කිරීම, සන්සුන් පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම. මෙම බෝධ්‍යාංගය කෙරෙහි තදින් යොමු වී සිටීම (යන ඒකාදස ධර්මයන්) ය.

එහි ප්‍රතිෂ්ඨා (සහ අරමුණු) පිරිසිදු කර ගැනීම හා ඉන්ද්‍රිය සමබව ඇති කර ගැනීම කියන ලද පිළිවෙළ අනුවම දන යුතුය. අරමුණෙහි දක්ෂබව යනු භාවනා අරමුණු නිමිත්ත අවබෝධ කර ගැනීමේ දක්ෂතාවයයි. නියම කල්හි සිතට පැසසුම් කර ගැනීම යනු යම් කලෙක ඉතා ලිහිල් ඉතා තද ආදී (ගුණ) යෙන් සිත සැඟවුණේ වේද එකල්හි ධම්මවිචය, විරිය, පීති යන සමබොඤ්ඤාගයන්ගේ හට ගැන්මෙන් එම සිතට ලබා දෙන පැසසුමයි. නියම කල්හි සිතට නිග්‍රහ කරගැනීම යනු යම් කලෙකහි අධිකව පටන්ගත් විරියය ඇතිබව ආදියෙන් සිත උඩගු වුයේ වේද, එකල්හි පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන සමබොඤ්ඤාගයන්ගේ හටගැන්මෙන් එම සිතට ලබාදෙන නිග්‍රහයයි. නියම කල්හි සිත ගැන සතුටු වීම යනු යම් කලෙකහි සිත ප්‍රඥාවන්ත ලෙස හැසිරවීමෙහි අඩු බව නිසා හෝ සන්සිද්ධිම නමැති සුවයෙහි ඉවත් වීමෙන් හෝ නිරස වේද එකල්හි සංවේගවස්තු අට මෙනෙහි කිරීමෙන් සංවේග උපදවයි. අෂ්ට සංවේගවස්තු යනු ඉපදීම, ඡරාවට පත් වීම, ව්‍යාධිය, මරණය. සතර අපාදක, අතීතයෙහි පැවැත්මට සිදුවීමෙන් වු දුක. අනාගතයෙහි පැවැත්මට සිදුවීමෙන් ඇතිවිය හැකි දුක, යන මේවායි රත්නත්‍රයේ ගුණ සිහි කිරීමෙන් ද ප්‍රසාදය උපදී. මෙය නියම කල්හි සිත ගැන සතුටු වීම යයි කියනු ලැබේ. නියම කල්හි මධ්‍යස්ථ වීම යනු යම් කලෙකහි යහපත් ප්‍රතිපත්තියකට පැමිණ නොහැකුලුණු බව, උඩගු නොවූ බව, ආස්වාද රහිත බව, අරමුණෙහි සමව පැවැත්ම, සන්සුන් මගට පිළිපත් සිත යන මේ අංගයන්ගෙන් යුක්ත වේද, එකල්හි ඔහු ප්‍රශංසා, නිග්‍රහ සන්තෝෂ යන ආදියෙහි ක්‍රියාත්මක බවකට නො පැමිණේ ද. සමව පවතින අසුන් යෙදු රථයෙහි රියැදුර මෙන් වේද මෙය නියම කල්හි මධ්‍යස්ථ වීම යයි කියනු ලැබේ. නොසන්සුන් පුද්ගලයන් දුරු කිරීම යනු උපචාරයට හෝ ධ්‍යානයට හෝ නොපැමිණි අවුල් වූ සිත් ඇති පුද්ගලයන් දුරින් දුරු කිරීමයි. සන්සුන් පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම යනු උපචාරයෙන් හෝ ධ්‍යානයෙන් හෝ සන්සුන් වූ සිත් ඇත්තවුන් සේවනය කිරීමයි. (ඇසුරු කිරීමයි) පයිරූපාසනය කිරීමයි. ඒ කෙරෙහි තදින් යොමු වී සිටීම යනු හිදීම්, සිටීම් ආදියෙහිදී සමාධිය උපදවා ගැනීම සඳහාම නැමුණ. යොමුවුණ, සිත් ඇති බවයි. මෙසේ පිළිපැදීමෙන් මේ සමාධි සමබොඤ්ඤාගය උපදී. මෙසේ එම බෝධ්‍යාගය උපන්නාහුට වනාහී අර්හත් මාර්ගයෙන් භාවනා පරිපූර්ණත්වය සිදු වේ.

උපෙක්ඛා සමබොජ්ඣකඛගය ඉපදීම පිණිස පස්වැදූරුම් ධර්මයක් පවතී. ඒවා නම් : සත්වයන් පිළිබඳ මධ්‍යස්ථතාවය, සංස්කාරයන් පිළිබඳ මධ්‍යස්ථතාවය, සත්වයන් හා සංස්කාරයන් පිළිබඳ මමායනය සහිත පුද්ගලයන්ගෙන් ඇත්වීම, සත්වයන් හා සංස්කාරයන් පිළිබඳ මධ්‍යස්ථ වන පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම, එම බොජ්ඣකඛගය කෙරෙහි තදින් යොමු වී සිටීම (යන පඤ්චධර්මයන්) ය.

එහිදී දෙඅයුරකින් සත්වයන් පිළිබඳ මධ්‍යස්ථ තාවය උපදවයි. ඔබ තමාගේම කර්මයෙන් පැමිණ තමාගේම කර්මයෙන් යන්නෙහිය. මේ තෙමේ ද තමාගේ කර්මයෙන් පැමිණ තමාගේම කර්මයෙන් යන්නේය. ඔබ කුමක් නම් පිළිගන්නෙහිද? මෙසේ කර්මය හිමි බව මෙනෙහි කිරීමෙන් ද පරමාර්ථ වශයෙන් සත්වයෙක් නැත්තේමය. ඒ අනුව ඔබ කවරෙකු පිළිබඳව මමායනය කරන්නෙහිද යනුවෙන් මෙසේ සත්වයෙක් නැත්තේයයි මෙනෙහි කිරීමෙන් (ද යනුවෙන් මෙසේ දෙ අයුරකින් මෙනෙහි කිරීමෙන් සත්වයන් පිළිබඳ මධ්‍යස්ථතාවය උපදවයි) යන දෙ අයුරකින් සංස්කාරයන් පිළිබඳ මධ්‍යස්ථතාවය උපදවයි. මේ සිවුර අනු පිළිවෙළින් වර්ණයේ වෙනස් වීමට ද, දිරා යන බවටද පැමිණ පා පිසින රෙදි කැබැල්ලක් බවට පත්වී කෙටිවී කොණින් ඉවත දූමිය යුතු බවට පත් වේ. ඉදින් එයට හිමි කරුවෙක් වන්නේ නම් එයට මෙසේ විනාස වීමට නො දෙන්නේය. යනුවෙන් මෙසේ අස්වාමික බව මෙනෙහි කිරීමෙන් ද, මෙය දිගුකල් නො පවතී, තාව කාලික වේ යනුවෙන් මෙසේ තාවකාලික බව මෙනෙහි කිරීමෙන් ද සංස්කාරයන් පිළිබඳ මධ්‍යස්ථතාවය උපදවන්නේ වේ. සිවුරෙහි තත්ත්වය යම් අයුරකින් වේද පාත්‍ර ආදියෙහි ද තත්ත්වය එසේ වේයයි යෝජනා කළ යුතුය. සත්වයන් හා සංස්කාරයන් පිළිබඳ මමායනය සහිත පුද්ගලයන්ගෙන් ඇත් වීම යන මෙහි යම්හි පුද්ගලයෙක් තමාගේ දු පුනුන් කෙරෙහි ද, යම් පැවිදි අයෙක් නම් තමාගේ අත්තේ වාසික සමාන උපාධ්‍යාය යන ආදීන් කෙරෙහි ද මමත්වය ඇති කර ගනියි. සියතින්ම ඔවුන්ගේ කෙස් කැපීම, පිරිසිදු කිරීම, සිවුරු සේදීම, වර්ණ ගැන්වීම, පාත්‍ර රත් කොට පිරිසිදු කිරීම ආදිය කරයි. මොහොතක් හෝ නොදක්නේ නම් අසුවල් සාමණේර නම කොහිද, අසුවල් දරුවා කොහිද යනුවෙන් බියපත් මුවකු මෙන් ඇත මැත බලයි. අනෙකකු විසින් ඔහුගේ කෙස් කැපීම් ආදිය සඳහා මොහොතකට පමණ අසුවලා මට ලබා දෙනු මැනවයි ඉල්ලනු

ලබන්නේ නමුදු, අපිදු ඔහු ලවා අපගේ කටයුතු කරවා නොගනිමු, ඔබ ඔහු රැගෙන වෙහෙස කරවන්නාහු යයි කියා එම බාලයා භාර නොදෙයි. මෙය සත්ව මමත්වය නම් වේ. යමෙක් සිවුරු, පාත්‍ර, කුඩා තැටි, සැරයටි ආදිය තමාගේ යයි සලකයි. අනෙකුට අතින් ස්පර්ශ කිරීමට පවා නොදෙයි. තාවකාලිකව ඉල්ලනු ලබන්නේ නමුදු "අපිදු මෙය ධනයක් මෙන් සලකමින් පරිභෝග නොකර සිටිමු. ඔබට කෙසේ නම් දෙන්නෙමුදයි" කියයි. මෙය සංස්කාරමමත්වය නම් වේ. යමෙක්වනාහි ඒ වස්තූන් දෙකෙහිම මධ්‍යස්ථ වූයේ උදාසීන වූයේ වෙයි ද. මෙය සත්ව සංස්කාර මධ්‍යස්ථ බව නම් වෙයි. මෙසේ වන්නාවූ මෙය උපෙක්ඛා සමබොජ්ඣංගය නම් වෙයි. මෙබඳු සත්ව සංස්කාර මමත්වය සහිත පුද්ගලයා දුරුකරන්නාහුට ද. සත්ව සංස්කාර මධ්‍යස්තථාවය සහිත පුද්ගලයා ඇසුරු කරන්නාහුට ද. සිටිම් හිඳිම් ආදියෙහිදී ඒ බොජ්ඣංගය ඉපදවීම පිණිස නැමුණු, යොමු වුණු සිතට ද උපෙක්ඛා බොජ්ඣංගය උපදී. මෙසේ ඒ (බෝධ්‍යංගය) උපදවා ගත් ඔහුට අර්හත් මාර්ගයෙන් භාවනා පරිපූර්ණත්වය සිදු වේ.

අසුභ නිමිත්තා = ඉදිමුණ මළ සිරුරු ආදී වෙනස්කම් ඇතිවූ අසුභ අරමුණු ධර්මයෝ. යෝනිසො මනසිකාර බහුලිකාරො = මෙහිදී යෝනිසෝ මනසිකාර යනු උපායමනසි කාරය, පරමනසිකාරය (මාර්ග මනසිකාරය) උත්පාදක මනසිකාරය (යන තුන) යි. වැලිදු කාමච්ඡන්ද්‍රයේ ප්‍රභාණය පිණිස සය වැදැරුම් ධර්මයක් වේ. එනම් : අසුබ නිමිති පුරුදු වීම. අසුභ භාවනාවෙහි යෙදීම, ඉන්ද්‍රියයන්හි වැසු දොරටු ඇති බව, භෝජනයෙහි පමණ දන්නා බව, කළණ මිතුරන් ඇති බව. සුදුසු කථාවන් ඇති බව යනුයි. දස විධ වූ අසුබ නිමිති ඉගෙනගන්නා තැනැත්තාගේ ද කාමච්ඡන්ද්‍රය ප්‍රතීණ වේ. (ඒ අසුබ නිමිති) වඩන්නහුගේ ද. ඉන්ද්‍රියයන්හි වැසු දොරටු ඇත්තහුගේ ද, අහර පිඬු සතරක හෝ පහත ඉඩක් ඉතිරිව ඇති කල්හි ජලය පානය කොට යැපීම් ස්වභාවය ඇතිකර ගැනීමෙන් ආහාරයෙහි පමණ දන්නා තැනැත්තහුගේ ද (කාමච්ඡන්ද්‍රය ප්‍රතීණ) වේ. එසේ හෙයින් කියන ලදී.

වත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ අනුඤ්චා උදකං පිච්චෙ,

අලං ථාසු විහාරාය පහිතතණ්ණ හික්ඛුනොති.

(එය හෙල බසින්)

අහර පිඬු සහරක - හෝ පහක ඉඩ තිබියදී

බුද්ධහර නැවතුම - යෝගී තෙරණුන් කෙරෙහි සුවදෙයි

අසුබ කමටහන්හි යෙදුණ කිස්ස තෙරුන් වැනි අසුභ භාවනාවන්හි ඇලුණ කළාණ මිත්‍රයන් ඇසුරු කරන්නහුගේද කාමච්ඡදය ප්‍රතීණ වේ. හිදීම් සිටීම් ආදියෙහිදී දස අසුබ නිමිති හා ගැළපෙන කථාවෙනුදු කාමච්ඡදය ප්‍රතීණ වේ. ඒ නිසා "කාමච්ඡදයාගේ ප්‍රතීණය පිණිස සයවැදෑරුම් ධර්මයක් වේ" යයි කියන ලදී. මේ සය වැදෑරුම් ධර්මයන් නිසා ප්‍රතීණ වූ කාමච්ඡද ඇත්තනුට අර්හත් මාර්ගයෙන් අනාගතය නො උපදනේ වෙයි.

මෙතනාවෙනො විමුක්ති යන මෙහි "මෙතනා" යි කී කල්හි ධ්‍යානය ද, උපචාරය (හෙවත් මූලික කරුණු) ද පවතියි "වෙනො විමුක්ති" යනු ධ්‍යානය මය. නුවණින් මෙනෙහි කිරීම පෙර කියන ලද ලක්ෂණ ඇත්තේම වේ. තව ද මේ සය වැදෑරුම් ධර්මයෝ ව්‍යාපාදයේ ප්‍රභාණය පිණිස පවතිත්. එනම් :- මෙතනා නිමිත්ත පුරුදු වීම. මෙෙත්‍රී භාවනාවෙහි යෙදීම, කර්මය හිමිකොට ඇති බව නුවණින් මෙනෙහි කිරීම, නුවණින් සලකා බැලීමේ බහුල තාවය, කළාණ මිත්‍රයන් ඇති බව. යෝග්‍ය කථා ඇති බව යන සයයි. පෙනෙන හා නොපෙනෙන දිසාවන්හි පැතිර සිටින සුලු වශයෙන් මෙෙත්‍රීය වඩන්නාවූන්ගේ ද ව්‍යාපාදය ප්‍රතින වෙයි. එසේම සීමා ඇතිව හෝ නැතිව දිසාවන්හි පැතිරවීම් වශයෙන් මෙෙත්‍රීය වඩන්නහුගේ ද (ව්‍යාපාදය ප්‍රතින) වෙයි. ඔබ මොහුට කිපියේ කුමක් කරන්නෙහිද? මොහුගේ සිල් ආදිය නැසීමට හැකි වන්නෙහිද? ඔබ තමාගේ කර්මයෙන් පැමිණ තමාගේ කර්මයෙන්ම යන්නෙහි නොවේද? අන්හට ක්‍රෝධ කිරීම නම් වූ එය පහවූ ගිනිදෑල් ඇති ගිනි අගුරෙන් තැවුණ යකඩ කුරු, අසුව ආදිය ගෙණ අනුනට පහර දීමට කැමති වීම හා සමාන වේ. මේ තෙමේ ද ඔබට ක්‍රෝධවූයේ කුමක් කරන්නේ ද ඔබේ සිල් ආදිය නැසීමට හැක්කේද? මේ තෙමේ තමාගේ කර්මයෙන් පැමිණ තමාගේ කර්මයෙන්ම යන්නේ ය. තැනක නො පිහිටා කරන පහර දීමක් මෙන් ද, උඩු සුලඟට දමූ දූවිලි මිටක් මෙන් ද ඔහුගේ ක්‍රෝධය ඔහුගේම මස්තකයෙහි පතිත වන්නේයයි යනුවෙන් මෙසේ තමාට හා අනුනට කර්මය හිමිව පවත්නා බව මෙනෙහි කරන්නහුගේ ද, ඒ දෙදෙනාම කර්මය හිමි බව මෙනෙහි කොට නුවණින්

සලකා බැලීමෙහි යෙදී සිටියාවූ අස්ස ගුත්ත තෙරුන් වැනි මෙමනී භාවනා වෙහි ඇලුණ කළාණ මිත්‍රයන් ඇසුරු කරන්නහුගේ ද ව්‍යාපාදය ප්‍රතීණ වේ. එබැවින් ව්‍යාපාදයේ ප්‍රභාණය පිණිස සය විධ ධර්මයක් වේ යයි කියන ලදී. මේ ධර්මයන් සයෙන් ව්‍යාපාදය ප්‍රතීන වුවහුට අනාගාමී මාර්ගයෙන් අනාගතය නො උපදනේ වෙයි.

අත්තී භික්ඛවෙ අරති යන ආදිය කියන ලද අරුත් ඇත්තේම වෙයි. තව ද අලස නිදිමත බව (චීන මිදධ) ප්‍රභාණය පිණිස ධර්මසයක් පවතී. එනම් : අධික භෝජනයෙහි (යථා තත්වය ගැන) නිමිති ගැණීම, ඉරියවු මාරු කිරීමේ ස්වභාවය, ආලෝක සංඥාවන් මෙනෙහි කිරීම, එළිමහන් තන්හි වාසය, කළාණ මිත්‍රයන් ඇති බව, යෝග්‍ය වූ කථා (යන සය) යි. ආහාර හත්තකය, භූතභවමිත්තකය. තත්‍ර වට්ටකය, අලං සාටකය, කාක මාසකය (යනුවෙන් හැදින්වෙන අධික) ආහාර මාත්‍රයක් වළඳා රාත්‍රී ස්ථාන දිවා ස්ථාන යන්හි හිදිමින් මහණ දම් කරන්නහුට භාත්පස මැඩගෙණ එන මහ ඇතකු මෙන් වීන මිද්ධය (අලස හා නිදිමත බව) පැමිණෙයි. අහර පිඬු හතරක පහක ඉඩක් ඉතිරිකොට පැන් බී යැපෙන ස්වභාවය ඇති භික්ෂුවට එසේ නො වන්නේ ය යනුවෙන් මෙසේ අධික භෝජනයෙහි නිමිත්ත (යථා ස්වභාවය) සිතට ගන්නා තැනැත්තාට ද චීනමිද්ධය ප්‍රතීන වේ. යම් ඉරියවුවෙක්හිදී චීන මිද්ධය පැමිණේ නම් ඒ ඉරියවුවෙන් වෙනත් ඉරියවුවකට මාරුවන තැනැත්තාට ද, රාත්‍රියෙහි සඳ එළිය පහන් එළිය හා තරු එළිය ද දහවල හිරු එළියද පිළිබඳව මෙනෙහි කරන තැනැත්තාහට ද, එළිමහනෙහි වෙසෙන්නා හට ද, මහා කාශ්‍යප තෙරුන් වැනි චීනමිද්ධය ප්‍රතීන කළ කළාණ මිත්‍රයන් ඇසුරු කරන තැනැත්තා හට ද චීනමිද්ධය ප්‍රතීන වෙයි. හිදිම් සිටිම් ආදියෙහි දී ධුතාංග ආශ්‍රිත සුදුසු කථා වෙන් ද චීනමිද්ධය ප්‍රතීන වේ. ඒ නිසා චීන මිද්ධය ප්‍රතීන කිරීම පිණිස ධර්ම සයක් පවතී යයි කියන ලදී. මෙම ධර්ම සයෙන් චීන මිද්ධය ප්‍රතීන කළ තැනැත්තහුගේ අර්හත් මාර්ගය නිසා අනාගතයක් නො උපදනේ වෙයි.

අත්තී භික්ඛවෙ වෙනසො වූපසමො යන ආදිය කියන ලද අරුත් ඇත්තේමය. උද්ධව භුක්තවයේ (උඩගුකමහි සහ කුකුසේ) ප්‍රභාණය පිණිස ධර්මයන් සයක් පවතී. එනම් බහු ශ්‍රැත බව, ප්‍රශ්න කාරී බව, වීනයෙහි ප්‍රායෝගික දැනුම ඇති බව, වැඩිහිටි ඇසුර ලබන බව, කළාණ මිත්‍රයන් ඇතිබව,

යෝග්‍ය වූ කථා ඇති බව යන සයයි. බහුශ්‍රුත භාවය වශයෙන් ද, නිකායයන් ගෙන් එකක් හෝ තුනක් හෝ සතරක් හෝ පහක් හෝ පාලිවශයෙන් ද අර්ථවශයෙන් ද ඉගෙන ගන්නා තැනැත්තාගේ උද්ධව කුකකුළුවය ප්‍රහීන වේ. කැපවූ ද අකැප වූ ද කරුණු පිළිබඳව ප්‍රශ්න කිරීම් බහුල තැනැත්තාගේ ද, විනය ශික්ෂාවන්හි අනුගත වීමට පුරුදු වී ඇති බැවින් ඒ පිළිබඳ ප්‍රායෝගික දෘෂ්ටි ඇති තැනැත්තාගේ ද, වැඩිමහලු තෙරුන් වෙත එළඹෙන තැනැත්තාගේ ද, උපාලි තෙරුන් වැනි විනයධර කළ්‍යාණ මිත්‍රයන් ඇසුරු කරන තැනැත්තා ගේ ද උද්ධව කුකකුළුවය ප්‍රහීන වේ. හිදීම් සිටීම් ආදියෙහිදී කැප අකැප කරුණු ආශ්‍රිත වූ යෝග්‍ය කථාවෙන් ද එය ප්‍රහීන වේ. ඒ නිසා උද්ධව කුකකුළුව යේ ප්‍රභානස පිණිස ධර්ම සයක් පවතී යයි කියන ලදී. මේ ධර්ම සයෙන් උද්ධව කුකකුළුවය ප්‍රහීන වන කල්හි අර්හත් මාර්ගයෙන් උද්ධවීමට ද, අනාගාමී මාර්ගයෙන් කුක්කුළුවයේ ද අනාගතයේ නො ඉපදීම සිදු වේ.

කුසලා කුසලා ධම්මා යන ආදිය ද කියන ලද අරුත් ඇත්තේමය. වැලිදු විවිකිච්ඡාවෙහි (සැකයෙහි) ප්‍රභාණස පිණිස ධර්ම සයක් පවතී. එනම් :- බහු ශ්‍රුත බව, ප්‍රශ්නකාරී බව, විනයේ ප්‍රායෝගික දෘෂ්ටි ඇතිබව, සිතේ එකඟතාවයේ බහුල බව, කළ්‍යාණ මිත්‍රයන් ඇතිබව, යෝග්‍ය කථා ඇති බව යනුයි. බහුශ්‍රුත භාවය වශයෙන් ද නිකායයන්ගෙන් එකක් හෝ තුනක් හෝ සතරක් හෝ පහක් හෝ පාලිවශයෙන් ද අර්ථ වශයෙන් ද ඉගෙන ගන්නා තැනැත්තා ගේ විවිකිච්ඡාව ප්‍රහීණ වෙයි. තෙරුවන් අරහයා බහුලව ප්‍රශ්න අසන තැනැත්තාගේ ද, විනය ශික්ෂාවන්ට අනුගත වුවහුගේ ද, තිසරණයෙහි විශ්වාසයෙන් හටගත් ශ්‍රද්ධාව නම්වූ සිතේ එකඟ බව බහුලව ඇති තැනැත්තාගේ ද, අධික ශ්‍රද්ධාවෙහි පිහිටි චක්කලී තෙරුවැනි කළ්‍යාණ මිත්‍රයන් ඇසුරු කරන්නහුගේ ද විවිකිච්ඡාව ප්‍රහීන වෙයි. හිදීම් සිටීම් ආදියෙහිදී තෙරුවන්ගේ ගුණ ආශ්‍රිත වූ යෝග්‍ය කථාවෙන් ද විවිකිච්ඡාව ප්‍රහීන වෙයි. ඒ නිසා විවිකිච්ඡාවේ ප්‍රභාණස පිණිස ධර්ම සයක් පවතියයි කියන ලදී. මේ ධර්ම සයෙන් විවිකිච්ඡාව ප්‍රහීණ වූ කල්හි සෝවාන් මාර්ගයෙන් අනාගතයේ නො ඉපදීම සිදු වේ. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ සූත්‍ර යෙහිදී දේශනාව තුන් අයුරකින් පෙරලා දක්වා රහත් බවෙන් කුළු ගැන්වීය. දේශනාවගේ කෙළවර පන්සියයක් හික්ෂුණු රහත් බවට පැමිණියහ.

44-6-2

දෙවැන්නෙහි - සමබ්බලා = විනයෙහි එන පිළිවෙළ අනුව "සමබ්බලා" (බොහෝ දෙනෙක්) යන්නෙන් තිදෙනෙක් කියනු ලැබෙයි. ඉන් පසු සංඝයා (සමුහය) පිළිබඳව කියනු ලැබේ. සුත්‍රයන්හි එන පිළිවෙළ අනුව තිදෙනා බැගින් ගණන ඉන් වැඩිවූ විට "සමබ්බලා" යි හැඳින්වෙන බව දත යුතුය. පිණ්ඩාය පවිසිංසු = පිණ්ඩපාතය සඳහා පිවිසුණු ඔව්හු වනාහී තවමත් පිටත් නොවී මු යයි ද, පිටත් වන්නෙමු යයිද කියා නික්මුණු බැවින් "පවිසිංසු" (පිවිසුණහ) යයි කියන ලදී. කුමක් මෙන්ද යත්:- ගමට යන්නෙමි යි නික්මුණු පුරුෂයා යා යුතු ගමට යාමට පෙරදී වුව ද "මේ නම ඇති තැනැත්තා කොහිදැයි ඔහු පිටත්වූ ගමේ අයගෙන් යමකු ඇසූ කල්හි ගමට ගියේ යයි කියන්නේමය. (මෙ පරිද්දෙන් දත යුතුය) පරිබාජකානං ආරාමො = දෙවර්මට නුදුරෙහි අන්‍යාකීර්ථක පරිබාජකයන්ගේ ආරාමයක් ඇත. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. සමණො ආවුසො = ඇවැත්නි, ඔබගේ ශාස්තෘ වූ ශ්‍රමණ ගෞතමයන් වහන්සේ. මයමපි බො ආවුසො සාවකානං එව ධම්මං දෙසෙම = තීර්තකයන්ගේ දහමෙහි "නිවරණ පස බැහැර කළ යුතුය, බෝධ්‍යාංග සත වැඩිය යුතුය" යනු වෙන් මෙසේ නො දැක්වේ. ඔව්හු ආරාමයට ගොස් පිරිස් කෙළවර සිට අත් යමක් බලන්නාක්හු මෙන් අනුන් විසින් කරන ලද්දක්හු මෙන් වී භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්ම දේශනය අසත්. ඉක්බිති ශ්‍රමණ ගෞතමයන් වහන්සේ මෙය බැහැර කරන්න, මෙය වඩන්න යයි කියන්නේය. යනුවෙන් සලකා තමාගේ ආරාමයට ගොස් ආරාමය මැද අසුනක් පණවා උපස්ථායක උපස්ථායිකාවන් පිරිවරා හිස ඔසවා කය නමා තමා ස්වයම්භුඥානයෙන් අවබෝධ කළ ආකාරයක් දක්වන්නාහු "පංචනිවරණ නම් බැහැර කළ යුතුය, සප්ත බෝධ්‍යාංගයන් නම් වැඩිය යුතුයයි" කියත්. ඉඬ නො ආවුසො කො විසෙසා මෙහි ඉඬ යනු මෙම පැණවීමෙහි යන අරුතයි. කොවිසෙසො යනු කවර නම් අධික බවක්ද යන අරුතයි. කො අධිස්සායසො = කවර නම් අධික වූ වීර්යයක්ද, කිං නානා කාරණං = කවර විවිධත්වයක්ද ධම්මදෙසනාය වා ධම්ම දෙසනං = යම් හෙයකින් ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ධර්ම දේශනාව සමග අපගේ ධර්ම දේශනාව හෝ අපගේ ධර්ම දේශනාව සමග ශ්‍රමණ ගෞතමයන් ගේ ධර්ම දේශනාව අරභයා නොයෙක් කරුණු කියන්නේ වේද, ඒ කුමක් නම් වේදයි කියත්. දෙවන පදයෙහිද මේ පිළිවෙළම වේ. නෙව අභිනාදිංසු = මෙය

මෙසේම යයි නො පිළිගත්හ. නපටිකෙතාසිංසු = මෙය මෙසේ නොවේය යනුවෙන් ප්‍රතික්ෂේප නො කළහ. කිමෙක්ද? ඔබ හැකියාව ඇතිවම මෙසේ කළාහුද? නැතහොත් හැකියාව නැත්තහුදැයි ඇසීය.) හැකියාව ඇත්තෙමු (යි කීහ) නැත ඇවැත්නි, යුස්මත්හු ඔබගේ සමයෙහි නිවරණයන් බැහැර කළ යුතුය යන කියමනක් නැත, සප්ත බෝධ්‍යංගයන් වැඩිය යුතුය යන කියමනක් නැත යන කරුණු කීමට නො හැකිවන්නාහුය. අපට මේ අලුත් පුවතකි, අපි මෙය ශාස්තෘන් වහන්සේට කියන්නෙමු. එවිට අපට ශාස්තෘන් වහන්සේ මිහිරි ධර්මයක් දේශනා කරන්නාහයි යනුවෙන් සිත් පහළ විය. පරියායො = කාරණය නවෙව සමපායිසුනනි = සම්පාදනය කොට කියන්නට නොහැකි වන්නේය. උත්තරිඤ්ච විසාතං = සම්පාදනය කොට (සකස් කොට) කීමට නොහැකි අයට වනාහි දුක උපදී. යථා තං හික්ඛවෙ අවිසයසමිං = මෙහි තං යනු නිපාත මාත්‍රයකි. යථා = කාරණය සඳහා වූ වචනයයි. යම් හෙයකින් විෂය නොවන කරුණක් පිළිබඳව ප්‍රශ්නයක් අසන ලද්දේ ද යන අර්තයයි. සදෙවකෙ = දෙවියන් සහිත යන අරුතින් සදේවකෝ යි සැදේ. (සහ දෙවෙහි සදෙවකෙ) මරුන් සහිත (සමාරක) යන ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේ ලෝකයෙහි කරුණු තුනක් බහා තබා කරුණු දෙකක් උපදියි. ඒ කරුණු පසෙන්ම සත්ව ලෝකයම මැඩගෙණ සිටිමින් සදෙවක ආදී බෙදීම් ඇති මේ ලෝකයෙහි දෙවියකු ලෙස හෝ මිනිසකු ලෙස විමසා නො බලමියි දක්වයි. ඉතොවා පන සුඤ්ඤා = මාගේ මෙම සස්තෙන් හෝ අසා, තථාගත නොවන වෙනත් අයෙක් හෝ තථාගත ශ්‍රාවකයෙක් හෝ මෙම සස්තෙන් අසා ගෙණ සතුටු වන්නේය, ප්‍රීතියට පත්වන්නේය. සතුටු වීමෙන් තොර වන්නේ නැතැයි දක්වයි. දූත් තමන්ගේ එම ප්‍රශ්න යන්ගේ විස්තර ප්‍රකාශනයෙන් සිත් සතුටු කිරීම දක්වමින්. කතමොව හික්ඛවෙ පරියායො ආදිය වදාලන. එහි අෂ්ඤානං කාමච්ඡන්දො යනු තමාගේ පඤ්චස්කන්ධයන් අරබයා උපන් ආශාවයි. (ඡන්ද රාගයයි) උද්දෙසං ගච්ඡති = ගණනය කිරීමට යයි. අෂ්ඤානං බ්‍යාපාදො = තමාගේ අත්පා ආදියෙහි උපන් වේදනාව බහිද්ධා බ්‍යාපාදො = ඔවුන් කෙරෙහි උපන් අත් අයගේ කෝපය අෂ්ඤානං ධම්මෙසු විචිකිච්ඡා = තමාගේ (පංච) ස්කන්ධයන්හි සැකය. බහිද්ධා ධම්මෙසු විචිකිච්ඡා = බාහිර අට තැන්හි මහත් වූ සැකය. අෂ්ඤානික ධම්මෙසු සති = තමාගේ අභ්‍යන්තර සංස්කාරයන් පරීක්ෂා කරන්නහුට උපන් සිහිය බහිද්ධා ධම්මෙසු සති = බාහිර සංස්කාරයන් පරීක්ෂා

කරන්නාට උපන් සිතිය. ධම්ම විවය සමබොණ්ණයෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. කායිකං = සක්මන අධිෂ්ඨාන කරන්නාට උපන් චීරියය වෙතසිකං = යම්තාක් මාගේ සිත කෙලෙස් විසින් දැඩිව ග්‍රහණය නොකරනු ලැබ විමුක්තියට පත්වන්නේ ද. ඒ තාක් මම මේ පළඟ නොබිඳින්නෙමි (අත් නොහරින්නෙමි) යි මෙසේ කායික ක්‍රියාවලින් තොරව උපන්නාවූ චීරියය. කාය පසසදධි = ස්කන්ධ තුනක තාපය නිවී යාම විනත පසසදධි = විඤ්ඤාණ ස්කන්ධයාගේ තාපය නිවී යාම උපෙක්ඛාසමබොණ්ණයෙහි විනිශ්චය සති සමබොණ්ණයට සමාන වේ. මේ සුත්‍රයෙහි බොණ්ණයන් මිශ්‍රව කියන ලදී. මෙම අධ්‍යාත්ම ධර්මයන්හි සිතිය. විමර්ශනය උපේක්ෂාව (සති, විවය, උපෙක්ඛා) යන මේවා තමාගේ ස්කන්ධයන් අරමුණු කොට ඇති බැවින් යථා පරිදි පවත්නා කායික චීරියය සේ ලොකිකම වේ. අවිතර්ක ද. අවිචාර ද වන්නාවූ ප්‍රීතිය හා සමාධිය කෙසේ හෝ රූපාවචර වේ. අරූපාවචර තත්ත්වය තුළ වනාහි සමබොණ්ණයන් නො ලැබේ. එය ලෝකෝත්තරම වේ. යම් කිසි ස්ථිරවරු බ්‍රහ්ම විහාර විදර්ශනා පාදක කොට ඇති ධ්‍යානාදීන්හි බොණ්ණයන් මතු කර ගනිත් ද ඔවුන්ගේ අදහස් අනුව රූපාවචර ද අරූපාවචර ද වේ. බොණ්ණයෙහිදී වනාහි අරූපාවචරයෙහි ප්‍රීතිය ඒකාන්තයෙන් නොලැබේ. යයි ද සෙසු සය මිශ්‍ර වූයේම පවතී යයිද කිව යුතුය. දේශනාවගේ කෙළවර ඇතැම් භික්ෂු කෙනෙක් සෝවාන්වුහ, ඇතැමෙක් සකාදාගාමී වුහ, ඇතැමෙක් අනාගාමී වුහ, ඇතැමෙක් රහත්වුහ.

44-6-3

තුන්වැන්නෙහි - සතිඤ්ච ඛවාහං භික්ඛවෙ සබ්බන්ධං වදාමි = ලුණු දමා රසවත් කිරීම මෙන් සියලු තන්හි කැමති විය යුතුදෙය කියමි යන අරුතයි. යම්සේ වනාහි ලුණු දමා රසවත් කිරීම සියලුම ව්‍යඤ්ඡනයන්හිදී සිදු කෙරේද, එසේම සියලු කටයුතු කරන ඇමතිවරයෙක් යුද්ධ කාර්යය ද, මන්ත්‍රීකාර්යයද, දොරටුපාල කාර්යය ද යන සියලු කටයුතු සිදු කරයි. එසේම නොසන්සුන් වූ සිතට නිග්‍රහ කිරීම ද, අලස බවට පත්වූ සිතට ධෛර්යය ලබා දීම ද යන මේ සියල්ල සිතියෙන් ම සිදු කරයි. සිතියෙන් තොරව මෙය ඉටු කිරීමට නො හැක්කේය. එබැවින් මෙසේ කිය. මේ සුත්‍රයෙහි විදර්ශනා පූර්වභාග වූ සමබොණ්ණයම කියන ලදී.

44-6-4

සිවුවැන්නෙහි - මෙතනා සහගතෙන චෙනසා යන ආදී සියල්ල සියලු ආකාරයෙන්ම විශුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දේමය. මයමඪි බො ආවුසො සාවකානං එවං ධම්මං දෙසෙම මෙය ද ඔව්හු පෙර පිළිවෙළින් ම ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ධර්ම දේශනය අසා ප්‍රකාශ කරත්. තීර්තකයන්ගේ සමයෙහි වනාහි පඤ්චනීවරණයන් ප්‍රභාණය කිරීමක් හෝ මෙෙත්‍රි ආදී බ්‍රහ්ම විහරණ වැඩිමක් හෝ නොමැත්තේය. කිංගතිකා හොති = කවර නම් සමෘද්ධ වීමක් සිදුවේද? කිම්පරමා = කුමක් උතුම් වේද? කිම්ඵලා = කුමන ආනිසංසයක් වේද? කිම්පරියොසානා = කවර නම් අවසානයක් වේද? මෙතනා සහගතං = මෙෙත්‍රියෙන් යුක්ත වුයේ, සම්බන්ධවුයේ, එක්ව යෙදුණේ වෙයි. සියලු තන්හි මේ පිළිවෙළ වේ. "විවෙක නිසසන" (විවේකය ආශ්‍රිතවූ) ආදිය සඳහා අරුත් කියන ලද්දේය. අඤ්චකුලං = සත්වයන් පිළිබඳ පිළිකුල් නොවීම, සංස්කාරයන් පිළිබඳ පිළිකල් නොවීම යනුවෙන් පිළිකුල් නොවීම යන්න දෙවැදූරුම් වේ. එහිදී, පිළිකුල් නොවූ, සිතට ප්‍රිය උපදවන වස්තූන් කෙරෙහි යන අර්ථයයි. පටිකකුල සඤ්ඤා = අනිෂ්ට සංඥා ඇති මේ තැනැත්තා අසුභ සංඥා පතුරවමින් හෝ අනිත්‍යය මෙනෙහි කරමින් හෝ කෙසේනම් මෙසේ වාසය කරන්නේද? පටිසම්භිදායෙහි මෙසේ කියන ලදී. "පිළිකුල් නොවන දෙයෙහි කෙසේනම් ප්‍රතිකුල සංඥා ඇතිව වාසය කරයිද? සිතට ප්‍රිය දෙයෙහි අසුභ සංඥාව කෙසේ පතුරවයි ද? අනිත්‍ය වශයෙන් කෙසේනම් සලකා බලයිද? "යනුයි. පිළිකුල් වන දෙයෙහි (පිළිකුල් නොවී කෙසේ වාසය කෙරේද යත්) පියකරු නොවන වස්තූන් කෙරෙහි මෙෙත්‍රිය පැතිරවීම හෝ (පඨවි ආදී) ධාතුන් වශයෙන් මෙනෙහි කිරීම හෝ කරමින් (අපපටිකුල සඤ්ඤාදී) පිළිකුල් නොකරන සංඥාව ඇතිව වාසය කරන්නේ නම් වේ. මෙසේද කිය. "පිළිකුල් වන දෙයෙහි පිළිකුල් නොවන සංඥා ඇතිව කෙසේ වාසය කරයිද? පියකරු නොවන වස්තූවෙහි මෙෙත්‍රියෙන් අදහස් පතුරවයි. (පඨ වි ආදී) ධාතුන් වශයෙන් සලකා බලයි" යනුවෙනි. ඒ දෙකම මිශ්‍ර වූ පදයන්හිදී ද මෙම පිළිවෙළම වේ. පිළිකුල් නොවන දෙය පිළිකුල් වන කල්හි එය අසුඛය යන පැතිර වීම හෝ අනිත්‍යයයි මෙනෙහි කිරීම හෝ කරමින් පිළිකුල් සංඥාව ඇත්තේ වාසය කරයි. පිළිකුල් වන දෙය පිළිකුල් නොවන කල්හි එසේම මෙෙත්‍රිය පැතිරවීම හෝ ධාතුන් මෙනෙහි කිරීම හෝ කරමින් පිළිකුල් නොවේය යන සංඥා

ඇත්තේ වාසය කරන්නේ නම් වෙයි. ඇසින් රූප දක සිත ප්‍රසන්න නොවෙයි යන ආදී පිළිවෙළින් කියන ලද අංග සයකින් යුත් උපේක්ෂාව පවත්වමින් පිළිකුළ හෝ අපිළිකුළ යන දෙකම බැහැර කොට සිහි ඇතිව මනා දැනුම ඇතිව එහි උපේක්ෂා සහගතව වාසය කෙරෙයි යන යුතුය.

මෙපමණකින් මෙමත්‍රියෙන් ධ්‍යාන තුනක් සතරක් උපදවා එයම පාදක කොට විදර්ශනා වඩා රහත් බවට පැමිණි මේ හික්ෂුචට විදර්ශනාව සමග මාර්ග බෝධ්‍යාගයන් ගේ ආර්ය සෘද්ධිය ද දක්වන ලද බැවින් දේශනාව විග්‍රහ කළ යුතු වන්නේ ය. මෙම මෙමත්‍රීධ්‍යානය පාදක කොට සංස්කාරයන් විමසා බලන්නාවූ යමෙක් (වේද, හේ) රහත් බවට පැමිණීමට නො හැක්කේ වෙයි. එසේ වනුයේ ඔහුට යම් හෙයකින් පරම මෙමත්‍රිය නොවේද. එහෙයින්. යමක් උතුම් වේද, එය දැක්විය යුතුය. එහෙයින් එය දැක්වීම පිණිස මේ දේශනාව අරඹන ලදී. ඉන් පසුව ද සබ්බසො වා පන රූප සඤ්ඤානං සමනිකමා (හැම අයුරින්ම රූප සංඥාවන් ඉක්මවා යාම) යන ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළින්ම නැවත දේශනාවගේ ආරම්භය දන යුතුය. සුභ පරිමං = යහපත් අවසානය, යහපත් කෙළවරක් ඇති, යහපත් පටන් ගැන්මක් ඇති. ඉධපඤ්ඤාසං = මෙහිම ප්‍රඥාව වන්නේය, මෙය ලෝකය නො ඉක්මවයි, මෙහි ප්‍රඥාව එම ලෝකික ප්‍රඥාවට අයත්ය යන අර්ථයයි. උතතරී විමුත්තිං අප්පටි විජ්ඣතො = ලෝකෝත්තර ධර්මය අවබෝධ නොකළ තැනැත්තහුට අවබෝධ කරවීමට යමකුට හැකි වේ නම් ඔහුට අර්හත්වය දක්වාම වන මෙමත්‍රිය ඇත්තේය යන අර්ථයයි. කරුණා ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. කුමක් හෙයින් මෙම මෙමත්‍රී ආදියේ ශුභ ප්‍රමුඛ ලක්ෂණා දිය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් කියන ලද්දේද යත් එකනෙකට අවිරුද්ධ බැවින් එකිනෙකට අවිරුද්ධ බැවින් එකිනෙකට ආධාර කාරී වන බැවිනි. මෙමත්‍රී විභරණයෙන් යුත් අයට වනාහි සත්වයෝ පිළිකුල් සහගත නොවෙත්. තවද පිළිකුල් නොවන නිල් ආදී පිරිසිදු වර්ණයන්හි සිත අරමුණු කර ගන්නා වූ ඔහුට අපහසුතාවයන් අඩුවන පරිද්දෙන් සිත මෙමත්‍රියට ඇතුල් වෙයි. මෙසේ මෙමත්‍රිය සුබවූ මෝක්ෂයට හේතු වෙයි. එයින් වෙනස් දෙයක් නොවේ. එබැවින් සුභපරම යයි කියන ලදී.

කරුණාවන්තව වාසය කරන්නාවූ ද, උෂ්ණත්වයෙන් පෙළීම ආදී රූප නිමිති ඇති සත්වයන්ගේ දුක බලන්නාවූ ද, කාරුණික පැවතුම් ඇති කරන්නාවූ ද

තැනැත්තාට රූපයෙහි ආදීනව අවබෝධ වෙයි. රූපයෙහි ආදීනව අවබෝධ කරගත් පස්වි කසිණ ආදී සතරෙහි යම් එකක් මතු කොට රූපයෙන් නිදහස් වූ ආකාශයෙහි සිත එක් තැන් කරන්නහුට සුලු වැයමකින්ම සිති එහි අභ්‍යන්තර ගත වෙයි. මෙසේ කරුණාව අකාසානඤ්චායතනයට හේතු වෙයි. ඉන් බාහිර වූ යමක් නැත. එහෙයින් ආකාසානඤ්චායතන පරමා (ආකාසානඤ්චායතනය පරම කොට ඇති) යයි කියන ලදී.

මෘදු විහරණ ඇත්තාවූ ද එම ප්‍රමෝද කරණයෙන් උපන් ප්‍රමෝදය ඇත්තවුන්ගේ විඤ්ඤාණය බලන්නාවූ ද මෘදු භාවයෙන් යුත් පැවතුම් ඇති කරන්නාවූ ද, තැනැත්තාට විඤ්ඤාණයෙන් ග්‍රහණය කර ගැනීමට පුරුදු වූ සිතක් වෙයි. අනු ක්‍රමයෙන් අවබෝධ වූ ආකාසානඤ්චායතනය ඉක්මවා ආකාසයට නිමිත්ත ගෝචර වූ විඤ්ඤාණයෙහි සිත ඒක තැන් කරන්නහුට සුලු වැයම කින්ම සිත එහි අභ්‍යන්තර ගත වෙයි. මෙසේ මෘදු බව (මුදිතාව) විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට හේතු වෙයි. ඉන් බාහිරවූ යමක් නැත. එහෙයින් විඤ්ඤාණඤ්චායතන පරමා (= විඤ්ඤාණඤ්චායතනය පමම කොට ඇති) යයි කියන ලදී.

උපේක්ෂා සහගතව වාසය කරන්නහුට වනාහී සත්වයෝ සුවපත් හෝ වෙන්වා, දුකින් හෝ මිඳෙත්වා, ලැබුණ සැපතින් හෝ වෙන් නො වෙත්වා යනුවෙන් සිතුවිල්ලක් නැත. එසේ නොමැති බැවින් සැපය දුකය යන ආදී පරමාර්ථ ග්‍රහණයට වෙනස් සිදුවීමක් වූ අවිද්‍යාමාන දෙයක් ග්‍රහණය කිරීමෙන් මිදුණ සිතක් ඇත්තේ වේ. ඉක්බිති පරමාර්ථ ග්‍රහණයට වෙනස් බැවින් අභිශයින් විවේකී සිත් ඇත්තාවූ ද, පරමාර්ථ වශයෙන් අවිද්‍යාමාන දෙයක් ග්‍රහණය කිරීමෙන් මිදුණ සිත් ඇත්තාවූ ද, පිළිවෙළින් අවබෝධ කළ විඤ්ඤාණඤ්චායතනය ඉක්මවා ස්වභාවයෙන් අවිද්‍යාමාන පරමාර්ථ ඇත්තවූ ද විඤ්ඤාණයාගේ පැවැත්මක් නැති කල්හි සිත එක්තැන් කරන්නාවූ ඔහුගේ සිත වැඩි අපහසු තාවයකින් තොරවම තැන්පත් වේ. මෙසේ උපෙක්ෂාව ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට හේතු වෙයි. ඉන් බාහිරවූ යමක් නොවේ. එහෙයින් "ආකිඤ්චඤ්ඤායතන පරමා" (ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය පරම කොට ඇති) යයි කියන ලදී. දේශනාවගේ කෙළවර පන්සියයක් හික්ෂුහු රහත් බවට පත්වූහ.

44-6-5

පස්වැන්නෙහි - පභව = පළමුවම කාමරාග පරයුධිනෙන් = කාම රාගය විසින් ග්‍රහණය කරනු ලැබූ කාමරාග පරෙනතෙ = කාමරාගයට අනුගතවූ නිසාරණං. කාමරාගයාගෙන් තුන් වැදෑරුම්ව නිදහස් වීම, එනම් විෂ්කම්භන නිස්සරණය (යටපත් කොට නිදහස් වීම) තදඬු නිස්සරණය (තාවකාලික නිදහස් වීම, සමුවෙල්ල නිස්සරණ (කෙලෙස් සම්පූර්ණයෙන්ම වනසා දමා නිදහස් වීම) යනුයි. එහි අසුභයෙහි ප්‍රථම ධ්‍යානය විෂ්කම්භන නිස්සරණය නම් වේ. විදර්ශනාව තදංගනිස්සරණය නම් වේ. අර්හත් මාර්ගය සමුවෙල්ල නිස්සරණ නම් වේ. (ඒ) ත්‍රිවිධ නිස්සරණය ද නොදනි යන අරුතයි. අනතඨමජ්ඣිමනිකායෙහි රහත් බව නම් වූ තම ආර්ථය අනතඨ (තමයහපත) නම් වේ. ප්‍රත්‍ය දායකයන්ගේ යහපත "පරතඨ (පරාර්ථය) නම් වේ. එම දෙ ආකාරයම "උභයතඨ" නම් වේ. මේ ක්‍රමයෙන් හැම අවස්ථා වෙතිම අර්ථය දත යුතුය. මෙය විශේෂත්වය වෙයි. බ්‍යාපාදසා නිසාරණං යන ආදියෙහි වික්ඛම්භන නිස්සරණය ද, සමුවෙල්ල නිස්සරණය ද යන නිස්සරණ දෙක අදහස් වේ. ව්‍යාපාදය මෙමඟින් යුත් ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් විෂ්කම්භන (යටපත් කිරීම්) වශයෙන් නිස්සරණය (ඉවත්කිරීම) සිදු කෙරේ. අනාගාමී මාර්ගයෙන් එය සමුවෙල්ල වශයෙන් (සම්පූර්ණයෙන්) නිස්සරණය කෙරේ. ථීන මිද්ධය ආලෝක සංඥාව මගින් විෂ්කම්භන වශයෙන් නිස්සරණය කෙරේ. උද්ධච්චය අර්හත් මාර්ගයෙන් ද, කුක්කුච්චය අනාගාමී මාර්ගයෙන් ද සමුවෙල්ල වශයෙන් නිස්සරණය කෙරේ. විවිකිච්ඡාව ධර්මානුගත වීමෙන් විෂ්කම්භන වශයෙන් නිස්සරණය වේ. එය ප්‍රථම මාර්ගයෙන් සමුවෙල්ල වශයෙන් නිස්සරණය වේ. සෙය්‍යරාපි බ්‍රාහ්මණ උදපන්නා සංසට්ඨා ලාබ්‍යවා ආදී උපමාවන් මෙහිදී කියන ලද්දේ ද, ඒවා අතරෙහි උදපන්නා යනු ජලයෙන් පිරුණ හාජනයයි. සංසට්ඨා = වර්ත හෙදකාරී (කුලහෙදකාරී) වශයෙන් ශ්‍රීග්‍ර උක්කධිනො = අධික ලෙස රත්කළ උක්කකජානො = උෂ්ණය හටගත් සෙවාල පණක පරියොනදෙධා = තල ඇට ප්‍රමාණයේ හේද ඇති නිල් පැහැතිවූ ද, කහ පැහැති වූ ද දිය සෙවෙල්වලින් ජලය මතු පිට වසාගෙන පැතුරුණ සෙවෙල් පැලෑටියෙන් ආවරණය වූ, වාතෙරිනො = වාතයෙන් චලනය වූ, කම්පිත වූ ආවිලො = ප්‍රසන්න නොවන ලුළිනො = නොසන්සුන් කලලිභුනො = මධ්‍ය බවට හැරුණ අක්කාරෙ නික්ඛිනො = ගබඩා කාමර

වැනි ආලෝකය රහිත ස්ථානයෙක තබන ලද මේ සුත්‍රයෙහි දී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනාව භවත්‍රය හා මිශ්‍ර කොට දක්වා අර්භත්වය කුළු ගැන්වීමෙන් නිමවා වදාළ. සේක. බ්‍රාහ්මණ තෙමේ වනාහි (නි) සරණ මාත්‍රයෙහි පිහිටියේය.

44-6-6

සය වැන්නෙහි - අඤ්ඤාණය අදස්සනාය = නොදැනුවත් බව සඳහා, දැක්මක් නැතිබව සඳහා තණහගව නිවරණ = භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ඒකාන්තයෙන්ම (ඒවා) නිවරණයෝය කාය කිලමථො = ශාරීරික විඩාව. චිත්ත කිලමථො = චෛතසික විඩාව සොපි මෙ පටිපාසසද්ධො = ශාස්තෘන් වහන්සේගේ සම්පයෙහි සිසිල් වූ සතුටට ගැළපෙන, තැනකට පිවිස හුන්නාවූ ඔහුගේ කායික විඩාව සන්සිඳුණේය. එය සන්සිඳුණ කල්හි ඒ අනුවම චෛතසික විඩාවද සන්සිඳුණේය. වැලිදු මාර්ගයෙන්ම ඔහුගේ ඒ මේ (කාය චිත්තයන විඩාවන්) දෙකම සන්සිඳුණේයයි දත යුතුය.

44.6.7-10

සත්වැන්න ආදියෙහි - අට්ඨක සඤ්ඤා = අට්ඨකං අට්ඨකං යනුවෙන් (භාවනා) වඩන්නහුට උපන් සංඥාවයි. ඒ මෙය වඩන්නහුට යම්තාක්කල් නිමිත්ත නො උපදීද, ඒතාක් කල් සිවිය ද, සම (වෙන්ව) එළඹ සිටී. නිමිත්ත උපන් කල්හි වනාහි සිවිය සම ආදිය (එකට) එළඹ සිටී. සක්ගෙඩි පැහැති සුදු ඇට සැකිල්ලය යනුවෙන්ම එළඹේ, හෙවත් වැටහේ. ඇතුගේ කදමනට නැගගත් දෑහැමි තිස්ස රජුදෙස බලන සාමණේරයන්ගේ ද, ඉදිරි මඟෙහි සිතහසෙන ස්ත්‍රිය දෙස බලන තිස්ස තෙරුන්ගේ ද වැනි කර්මාන්ත විශුද්ධි මාර්ගයෙහි දී විස්තර කරන ලද්දේය. සනිවා උපාදිසෙසෙනි = ග්‍රහණය කර (ගැනීමෙන් පසු) ඉතිරි කොටසක් පවත්නා කල්හි පුළුවක සඤ්ඤා = පුළුවං පුළුවං (පණුවෙකි, පණුවෙකි) යනුවෙන් භාවනා වඩන්නහුට උපන් සංඥාව විනිලක (ඉතා නිල්පැහැගත් මළ සිරුර) යන සංඥා ආදියෙහිද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙහි විනිශ්චය කර ගැනීමේ කර්ම වනාහි භාවනා පිළිවෙළ සමග විශුද්ධි මාර්ගයෙහි දී කියන ලදී. මෙමඟි ආදිය තුන්වන සතර

වන ධ්‍යාන වශයෙන් දත යුතුය. උපේක්ෂාව සතර වන ධ්‍යානය වශයෙන්ම දත යුතුය. අසුභ සංකෘතිය = අසුභයෙහි ප්‍රථම ධ්‍යාන සංඥාව වේ. මරණ සංකෘතිය = ඒකාන්තයෙන් මරණයට පත්විය යුතුය, මගේ ජීවිතය මරණය හා බැඳී පවතී යයි නිතර සිහි කරන තැනැත්තනුට උපන් සංඥාව ආහාරේ පටික්කුල සංකෘතිය = බත් පිට්ටු ආදිය ගිලිනවුන්හටම ඇතිවන පිළිකුල් සංඥාව සබ්බලොකෙ අනභිරත සංකෘතිය = මුළු ලොවෙහිම නොඇලෙන බව උපදවන්නනුට උපදින සංඥාව. පහාණසංකෘතිය විරාග සංකෘතිය = මේ දෙකම භාවනාවෙහි පුර්ව භාගයට අයත් වේ. නිරෝධ සංකෘතිය = අට්ඨක සංකෘතිය ආදී මෙම කමටහන් විස්ස මිශ්‍රව ම දක්වන ලද්දේය. ඒවායේ නවයෙක්හි ධ්‍යානයන් වේ. එකොළොස්ක් ධ්‍යානයන්හි පුර්ව කෘත්‍යයන් වේ. මෙහි සෙසු විනිශ්චය කරාවන් විශුද්ධි මාර්ගයෙහි දැක්වේමය. ගංගා පෙය්‍යාල ආදිය (කෙටි කිරීම්) මාර්ග සංයුතනයෙහි කියන ලද පිළිවෙලින්ම දතයුත්තේය.

බෞද්ධ භාෂා සංග්‍රහයේ දී මෙම සංකෘතීන් විස්තරයෙන් දක්වා ඇත. බෞද්ධ භාෂා සංග්‍රහයේ දී මෙම සංකෘතීන් විස්තරයෙන් දක්වා ඇත.

—//—

45-1-1

සති පට්ඨාන සංයුක්තයේ පළමු වැන්නෙහි - අඹිබපාලිවනෙ = රූපය නිසා ජීවත් වන (වෙනා ස්ත්‍රියක වන) අඹිබපාලි නම් වූ තැනැත්තිය විසින් රෝපණය කරන ලද අඹිවනයෙහි එය ඇයගේ උයන විය. ඕ නොමෝ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ධර්ම දේශනය අසා ප්‍රසන්න සිත් ඇතිව එහි විහාරයක් කරවා තපාගනයන් වහන්සේට පවරා දුන්නාය. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. එකායනායං = එකායනො + අයං = එකායනො එහි "එකායනො" යනු එකම මාර්ගයයි. එහි "මග්ග" යන්නට

මග්ගො පජෙට්ඨා පටො පජෙට්ඨා අඤ්ඤාසං වට්ඨමායනං,
නාචා උත්තර සෙතුව ඤාලොච හිසි සඛක මො

යන ගාථාවෙහි දැක්වෙන පද ව්‍යවහාර වේ. (එම ගාථා වෙහි දැක්වෙනුයේ "මග්ග" යන්නට යෙදෙන පර්යාය පදයන් ය) "මාර්ගය" යන එය මෙහිදී අයන යන නමින් කියන ලද්දේය. එහෙයින් එකායනො අයං හිකබ්බෙ මග්ගො = මහණෙනි, මෙය එකම මාර්ගයයි. "මග්ගො" යනුවෙන් දෙකට බෙදුණු මඟක් නොවේය යන අරුත දැක්විය යුතුය. කවර අරුතකින් "මග්ග" නම් වේද? නිවණ සොයා යාම යන අරුතින්. නිවණ සෙවිය යුතුය යන අරුතින් නිවණ අරමුණු කර ගත් අය විසින් (මග්ග යන පදය යොදනු ලැබේ) සත්තානං විසුඤ්ඤා = රාගාදී කෙලෙස්වලින් ද, අභිජ්ඣා විසම ලෝභ (දඩි සහ නපුරු ලෝභ කම්) ආදී කෙලෙස්වලින් ද කිලිටි වූ සත්වයන්ගේ පිරි සිදු වීම සඳහා. සොක පරිඤ්චානං සමුත්තප්පමාය = ශෝක කිරීමේ ද, වැළපීමේ ද ඉක්මවා යාම, දුරු කිරීම පිණිසය යන අරුතයි. දුක්ඛ දොමනස්සානං අත්ථග්ගමාය = කායික දුඃඛයේ ද, චෛතසික දෝමනස්සයේ ද යන මේ දෙකේ නැති වීම පිණිස, නිරුද්ධ වීම පිණිස යන අරුතයි. ඤායස්ස අධිගමාය = "ඤායො" යනුවෙන් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය කියනු ලැබේ. එම මාර්ගයාගේ අවබෝධය පිණිස පැමිණීම සඳහා යයි කියන ලද්දේ වෙයි. භාවිත කරනු ලබන සතිපට්ඨාන මාර්ගය වූ මෙම ලෝකික වූ පුර්ව භාගය ලොකෝත්තර මාර්ගයාගේ අවබෝධය පිණිස පවතී. එහෙයින් "ඤායස්ස අධි ගමාය" (අර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයාගේ අවබෝධය සඳහා) යයි කියන

ලදී. නිබ්බාණසංස සච්ඡේ කිරියාය = තෘෂ්ණාව නම් වූ වාණය (ලෝභකම) නැති බැවින් "නිබ්බාණ" (නිවණ) යයි ලබන ලද නම් ඇති අමෘතය අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා හෙවත් තමාටම ප්‍රත්‍යක්ෂ කර ගැනීම සඳහා යයි කියන ලද්දේ වෙයි. මෙම මාර්ගය අවබෝධ කිරීම සිදු කරයි. එහෙයින් "නිබ්බාණසංස සච්ඡේ කිරියාය" (නිවණ අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා) යයි කියන ලදී. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පද සතකින් ඒකායන මාර්ගයේ වර්ණනාව කියන ලදී. එය කෙසේ හික්ෂුන්ගේ උත්සාහය ඇති කිරීම පිණිස පවතී ද යනු වර්ණනාව අසා ඒ හික්ෂුන් මෙසේ පිළිපදිනු ඇතැයි අදහස් කළහ. (හික්ෂුන් මෙසේ සිතනු ඇත යනුයි) මේ මාර්ගය හෘදයේ සන්තාපයට හේතු වූ ශෝකය ද, ප්‍රලාප සහිත වචන කීමට හේතු වූ වැලපීම ද, කායික අසහනයට හේතු වූ දුක ද, වෛතසික අසහනයට හේතු වූ දෝමනස්සය ද යන උපද්‍රවයන් සතර දුරු කළ යුතුය. විශුද්ධියය, සත්‍ය මාර්ගයය, නිර්වාණයය යන උත්තම තත්ත්වයන් තුන ලබා දෙන්නේය. උත්සාහවත් වී මේ දේශනාව උගත යුතුය, පුරුදු පුහුණු කළ යුතුය. ධාරණය කළ යුතුය යන මේ මාර්ගය වැඩිය යුතුය - මෙසේ අදහස් කර ගනු ඇතැයි සිතා ඒ හික්ෂුන්ගේ උත්සාහය ඇති කරවීම පිණිස කම්බිලි වෙළඳුන් තම කම්බිලි වර්ණනා කරන අයුරින් වර්ණනා කළහ. යද්දං යනු නිපාතයකි. යම් බඳු වූ මේ අය යන මෙය මෙහි අර්ථයයි. වත්තාරො = සංඛ්‍යා සීමාවකි. මෙයට අඩු නොවේ, මෙයට වැඩි ද නොවේ යනුවෙන් සතර සති පට්ඨාන සීමාව (වත්තාරො) වචනයෙන් දැක්වේ. සතිපට්ඨානා = සිතියට අරමුණු වූ සතිපට්ඨානයන් තුන තුන් අයුරෙන් පිළිපත් ශ්‍රාවකයන් තුළ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ අනුශාසනාව වන ක්‍රෝධයට අනු කුල වීම ඉක්මවා සිටිය යුතුය යන්න ද සති (හෙවත් සිතිය) නම් වේ. මහණෙනි. සතර සතිපට්ඨාන යන්ගේ ඇති වීම ද, නැති වීම ද, දේශනා කරමි. -පෙ - මහණෙනි, කයෙහි හට ගැන්ම නම් කුමක් ද? ආහාරය හේතුවෙන් කය හටගනී යන ආදියෙහි සිතිය හැසිර වීම සතිපට්ඨානය වේ යයි කියන ලදී. එසේ කය පිහිටුවීම සතිය (සිතිය) නොවේ, සිතිය පිහිටු වීම ම සතිය වේ යන ආදියෙහිදී ද එසේ අදහස් වේ. එහි අර්ථය නම් : එහි පිහිටයි. යන අරුතින් "පට්ඨාන" නම් වේ. කුමක් පිහිටයිද "සතිය" (පිහිට) යි. සිතියෙන් පිහිටුවීම සතිපට්ඨාන යයි. (සතිකා පට්ඨානං සතිපට්ඨානං) ඇතුන් සිටින තැන = භෂ්ට්ඨාන, අස්වයන් සිටින තැන = අසංඝට්ඨාන ආදිය මෙනි. යම් උත්තමයෙක් සතිපට්ඨාන තුන පිළිපදිද, පිළිපදින්නාවූ ඒ උත්තම තෙමේ සමුහයාට සතර

(සතිපට්ඨානයන්) ම එකම මාර්ගයකැයි කියන ලදී. මෙසේ ද ඇති කල්හි සති යන වචනයේ ගැලපීමෙන් එම ගැලපීමම දේශනාව වෙයි. කතමෙවනාරො = කීමට කැමැත්තෙන් කෙරෙන ප්‍රශ්න කිරීම. කායෙ කායානුපසංඝී = කය අනුව නුවණින් විමසා බලනසුලු වූ. කය අනුව විමසා බලන්නා වූ මේ භික්ෂුවවනාහි මෙම කය අනිත්‍යය අනුව විමසා බැලීම් ආදී සප්ත විධ අනුපස්සනාවන්ගේ (විමසා බැලීම්හි) වශයෙන් අනිත්‍ය වශයෙන් විමසා බලයි, නිත්‍යවූවක් වශයෙන් නොබලයි, දුඃඛවශයෙන් විමසා බලයි, සැපක් වශයෙන් නොබලයි, අනාත්ම වශයෙන් විමසා බලයි. ආත්ම වශයෙන් නොබලයි, (කය කෙරෙහි) කල කිරෙයි, සතුටට පත් නොවෙයි. (කය කෙරෙහි) කල කිරෙයි, සතුටට පත් නොවෙයි. (කය කෙරෙහි) නො ඇලෙයි, ආශා නොකරයි. (කයෙහි) පැවැත්ම නිරුද්ධ කරයි, හට ගැණීමක් නොකරවයි. අත්හරියි, අල්වා නොගණියි, හෙ තෙම ඒ (කය) අනිත්‍ය වශයෙන් විමසා බලනුයේ සැප සහිතය යන සංඥාව අත් හරියි, අනාත්ම වශයෙන් විමසා බලනුයේ ආත්මයක් ඇත යන සංඥාව අත්හරියි, කල කිරීමට පත් වනුයේ ආශාව අත් හරියි. ඇලීමෙන් තොර වනුයේ ආශාව අත්හරියි, නිරුද්ධ වනුයේ හට ගැන්ම අත්හරියි) අත්හැර දමනුයේ අල්වා ගැණීම නොකරයි යන ආදී වශයෙන් දත යුතුය. විහරති = (යැම් ඊම් ආදී) ඉරියවු පවත්වයි. ආනාපි = ත්‍රිවිධ භවයන්හිදී කෙලෙස් තවන්තේය යන අරුතින් ආනාප නම් වේ. මෙය චීර්යයට නමකි. ඔහුට "ආනාපය" (කෙලෙස් තවන චීර්යය) ඇත යන අදහසින් "ආනාපි" නම් වේ. සම්පජානො = විමර්ශන ඥාන සංඛ්‍යාත නුවණින් යුක්ත වූ. සතිමා = කය පරිග්‍රහණය කිරීම පිළිබඳ සිතියෙන් යුක්ත වූ මෙය වනාහි යම්සේ සිතියෙන් යුතුව අරමුණ පරිග්‍රහණය කොට ප්‍රඥාවෙන් විමසා බලයි ද, එහෙයින් සතිය (සිතිය) විරහිත තැනැත්තා හට "අනුපස්සනාව" (විමසා බලන ප්‍රඥාව) නැත. ඒ නිසාම "මහණෙනි. සතිය (සිතිය) යනු "හරුබස්ස" (හෙවත් සියල්ලම අඩංගු තැන) යයි මම කියමි" යනුවෙන් කියන ලදී. එහෙයින් මෙහිදී "කය පිළිබඳව විමසා බලමින් වාසය කරයි" යන මෙයින්ම කායානු පසංඝනා (කය පිළිබඳව නුවණින් විමසා බැලීම) නම් වූ සතිපට්ඨානය කියන ලද්දේ වෙයි. තව ද යම් හෙයකින් කෙලෙස් තවන චීර්යය නැත්තේද, ඔහුගේ සසර අවසානය කෙටිකර ගැණීම අනතුරු දායක වෙයි. (හෙවත්) නිසිසේ සිදු නොවෙයි. මනා දැනුමක් නැති තැනැත්තා පිළිවෙළ ග්‍රහණය කර ගැනීමෙහි ද. අපිළිවෙළ බැහැර කිරීමෙහිද මුළාවට පත්වෙයි. (වරදවා

ගණිත) මුළු වූ සිතිය ඇති තැනැත්තා අපිළිවෙළ බැහැර කිරීමෙහි ද, පිළිවෙළ ග්‍රහණය කර ගැනීමෙහි ද අසමත් වෙයි. ඒ නිසා ඔහුට ඒ කර්මස්ථානය සමාද්ධ නොවේ. ඔවුන්ගේ දෑන ගැනීම සඳහා "ආතාපි සම්පජානො සතිමා" යන මෙය කියන ලද්දේ යයි දන යුතු වේ. මෙතෙකින් කායානු පසසනා සතිපට්ඨානයෙහි යෙදීම නම් වූ අංගය ඔහුට දක්වා, දන් (මෙතැන් සිට) (කායානුපසසනා සති පට්ඨානය) ඉවත් කිරීමේ අංගය දක්වනු පිණිස විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජක්ඛා දොමනස්සං යනුවෙන් කියන ලදී. එහි විනෙය්‍ය යනු කොටස් වශයෙන් හෝ තාවකාලික වශයෙන් යටපත් කොට යන අරුතයි. ලොකෙ = එම ශරීරයෙහිම මෙහිදී කැඩී බිඳී යන්නේය යන අර්ථයෙන් ශරීරය ලෝකය ලෙස අදහස් වේ. යම් සේ වනාහි අභිජක්ඛා දොමනස්සය (දැඩි ලෝභය හා දොමනස) ප්‍රතින වනුයේ කය පිළිබඳව පමණක් නොවේ ද, වේදනා ආදිය පිළිබඳව ද අභිජක්ඛා දොමනස්සය ප්‍රතින වන්නේය. එබැවින් උපාදානස්කන්ධ පසම "ලෝකය" යයි විභවගයෙහිදී කියන ලදී. ලෝකය යන ව්‍යවහාරයට පැමිණි බැවින් හෝ ඒ ධර්මයන්ගේ අරුත් මතු කර ගැනීම වශයෙන් හෝ මෙය කියන ලදී. කුමක් කියන ලද්දේද යත් - ලෝකය නම් කුමක්ද? තමාගේ ශරීරයම ලෝකය නම් වෙයි. මෙයම මෙහි අර්ථය වේ. එම ලෝකයෙහි අභිජක්ඛා දොමනස්සය හික්මවා ගත යුතුය. (පාලනය කර ගත යුතුය) යනුවෙන් මෙසේ සම්බන්ධය දැක්විය යුතු වේ. වේදනාසු = මෙහි වේදනාව නම් ලෝකිකම වේ. සිත ද ලෝකික වේ. ස්වභාවයන්ද (ධර්මයන්ද) එසේය. යම් භෙයකින් වනාහි වේදනාව නුවණින් විමසා බැලිය යුතු වේද, එසේ වේදනාව නුවණින් විමසා බලන තැනැත්තා මොහු වේදනාව නුවණින් විමසා බලන තැනැත්තා යයි දත යුත්තේය. චිත්ත ධර්මයන්හි පිළිවෙළ මෙය වේ. කෙසේ නම් වේදනාව නුවණින් විමසා බැලිය යුතු වේද? සුබ චිත්තයන් දුක් වශයෙනුත්, දුක් යනු ඇතෙන දෙයක් (උලක්) වශයෙනුත්, දුක හෝ සැප නොවන තත්ත්වය අනිත්‍ය වශයෙනුත් නුවණින් බැලිය යුතු වේ. එබැවින් මෙසේ කිය.

යො සුබං දුක්ඛතො අඤ්ඤා දුක්ඛ මඤ්ඤාබ්බි සලලතො
අදුක්ඛ මසුබං සන්නං අඤ්ඤාබ්බි නං අනිච්ච තො
සවෙසමඤ්ඤාසො හික්ඛු උපසන්නො වරිස්සන්ති

(සිංහලෙන් මෙසේ කිව හැක)

සුවය යනු දුකමය දුක වුව හුලක් වැනිමය,
දුකින් සුවයෙන් තොර බවද අනියත වේමය
මෙවන් යහ දසුනැති සමණ සුවෙන් හැසිරේ.

මේ සියලුම සිතුවිලි දුක් ලෙසින් දැකිය යුත්තේය. මෙසේ කියන ලද්දේ වෙයි. "විදගනු ලබන්නාවූ යමක් වේද, ඒ සියල්ලම දුක් සහිත වේයයි කියමි" යනුවෙනි. "සැපය යනු දුකක්මය" යනුවෙන් ද නුවණින් බැලිය යුතුය. මෙසේ කියන ලද්දේ වෙයි. ඇවැත් විශාඛයෙනි. සුවය වනාහි වේදනා වශයෙන් ම සිටී. සුඛයේ විපරිණාමය දුකක්ම වේ යන ආදී වශයෙන් සියල්ල විස්තර කළ යුතුය. තව ද අනිත්‍ය ආදි සහ නුවණින් මෙනෙහි කර බැලීම් වශයෙන් ද විමසිය යුතුය. චිත්ත ධර්මයන්හිදී (චිත්ත ස්වභාවයන්හිදී) සිත වූ කලී අරමුණු පිළිබඳ අධිපති බව, උත්පත්තිය සමග ඇතිවීම, කර්මය විපාකය ක්‍රියාව ආදී විවිධ හේද යන්තේද, අනිත්‍යතා ආදී ලෙසින් නුවණින් විමසා බලන්නවුන්ගේ ද. රාගය සහිත වුවන්ගේ ද යන ආදී හේදයන්ගේ වශයෙන් ද විමසා බැලිය යුතුය. ධර්මයන් වූ කලී ස්වලක්ෂණ හා සමාන ලක්ෂණයන්ගේ ද. ශුන්‍ය ධර්මයාගේ අනිත්‍යතා ආදී සහ නුවණින් බලන්නවුන්ගේ ද. අධ්‍යාත්මය කාමවස්තු සහිතය යන ආදී ප්‍රභේදයන්ගේ ද වශයෙන් නුවණින් විමසා බැලිය යුතුය. සෙස්ස (පෙර) කියන ලද පිළිවෙළ අනුවම වේ. මෙය වනාහි මෙහි සංකෂ්පයයි. විස්තරය දීස හා මඡ්ඣිම අට්ඨකථාවන්හි සතිපට්ඨාන වර්ණනාවන්හි දී කියන ලද පිළිවෙළ අනුවම දත යුතුවේය.

45-1-2

දෙවැන්නෙහි - සතො = කය ආදිය පිළිබඳව නුවණින් විමසා බැලීමේ සිතියෙන් යුක්තවූයේ. සමපජානො = සිවු වැදෑරුම් විමර්ශන ඥානයෙන් යුක්ත වූයේ. අභික්කනො - පටික්කනො = මෙහි අභික්කනන නම් ගමන් කිරීමයි. පටික්කනන නම් ආපසු යාමයි. ඒ දෙකම සිවු ඉරියව්ව්හිදී ලැබේ. ගමනෙහිදී වනාහි පෙර පසින් කය ඉදිරියට ගෙනයන්නේ (අභික්කමනි) පෙරට යන්නේ නම් වෙයි. (කය) පසුපසට ගෙන යන්නේ (පටික්කමනි) ආපසු යන්නේ නම් වෙයි. (කය) නැවතී ගෙන පවා සිට ගෙන සිටිමින්ම

කය පෙරට යොමු කරනුයේ (අභිකකමනි) ඉදිරියට යන්නේ නම් වෙයි. පසු පසට යොමු කරනුයේ (පටිකකමනි) පසු පසට යන්නේ නම් වෙයි. හිදගෙණ හුන් අය පිළිබඳවද හුන්නේම අසුනෙහි පෙරට යොමු වූයේ (අභිකකමනි) "පෙරට යයි" නම් වේ. වැහිර ගැණීමෙහිදී ද මේ පිළිවෙළම වේ. සමපජාන කාරී හොඳි - මනා සිහි නුවණින් සියලු කට යුතු කරන්නාවූ, නොහොත් මනා සිහිනුවණ ඇත්තනුගේම කාර්යයන් හේ වනාහී පෙරට ඇවිදීම ආදියෙහිදී පවා සිහි නුවණින් ය කරන්නේම වෙයි. කිසි විටෙකත් සිහි නුවණින් තොරවූයේ නොවේ.

එහිදී සාත්ත සමපජඤ්ඤා (ප්‍රයෝජනවත් සිහිනුවණ), සප්පාය සමපජඤ්ඤා (ගැළපෙන සිහි නුවණ), ගොවර සමපජඤ්ඤා (අරමුණු පිළිබඳ සිහි නුවණ), අසමෙමාහ සමපජඤ්ඤා (මූලා නොවන සිහි නුවණ) යනුවෙන් "සමපජඤ්ඤා" (සිහිනුවණ) සිවු වැදෑරුම් වේ. ඒ කරුණෙහිදී ඉදිරියට යාමේ සිතක් උපන් කල්හි සිතූන අයුරින්ම නොගොස් එහි යාමෙන් මට ප්‍රයෝජනයක් වේද නොවේදැයි අර්ථාන්තර්ප ජර්කෂා කොට බලා අර්ථවත් දෙය ග්‍රහණය කර ගැනීම "සාත්ත සමපජඤ්ඤා" නම් වෙයි. එහි ද අත්පා යනු වෛතාස දර්ශන. කොට බුදුන් වහන්සේ අරමුණු කර ගැනීම ද, සංඝයා දර්ශනය කිරීමෙන් සංඝයා අරමුණු කර ගැනීම වන ප්‍රීතිය උපදවා එයම ක්ෂය කිරීමෙන් නුවණින් විමසා බලමින් රහත් බවට පැමිණේ මහා විහාරයෙහි දකුණු දොරටුවෙහි සිට මහසෑය බලමින් තිස්දහසක් හික්ෂුහු රහත් බවට පැමිණියහ. එසේම බටහිර දොරටු වෙහිද, උතුරු දොරටුවෙහි ද, නැගෙනහිර දොරටුවෙහි ද සිට මහසෑය බලමින් රහත් බවට පැමිණියහ. එසේම ප්‍රශ්න මණ්ඩපය පිහිටි තැන ද, අභය වැව ඉවුරෙහි ද, ථූපාරාමය දොරටුවෙහි ද, නුවර දකුණු දොරටුවෙහි ද, අනුරාධ වැව ඉවුරෙහි ද එසේම රහත් බවට පැමිණියහ. මහා අරියවංස ධර්මය දේශනා කරන තෙරුන් වහන්සේ මෙසේ කීහ. "මබ කුමක් කියන්නහු ද, මහ සෑය වටේ ගර්භය වටා ඇති වේදිකාවෙහි යට කොටසෙහි පටන් පැහැදිලි ලෙස පෙනෙන ස්ථානය තෙක් වූ යම් යම් තැන්හි දෙපා සමච තබා ගැනීමට හැකි වේද, ඒ ඒ තැන්හි. එක් පියවරක් පමණක් තැබිය හැකි තැන්හි සිට තිස් දහසක් බැගින් හික්ෂුන් රහත් බවට පැමුණුනාහයි කිව හැක්කේය." යනුයි. තවත් මහ තෙර නමක් මෙසේ කීහ. :- "වැලි විසුරුනු මහ සෑ මහලුවෙහි බොහෝ හික්ෂුහු රහත් බවට පැමිණියහ" තෙරවරුන් දෑක උන්වහන්සේලාගේ අවවාදයෙහි පිහිටා

අසුභය දැක, එහි ප්‍රථම ධ්‍යානය උපදවා එයට ක්ෂය කිරීම් වශයෙන් නුවණින් විමසා බලමින් රහත් බවට පැමිණේ එහෙයින් ඔවුන්ගේ දර්ශනය ඵල සහිතය. ආමිෂයේ හේතුවෙන් බලසර හැසිරීමට අනුග්‍රහ පිණිස පිළිපත් බැවින් ආමිෂයෙන් ද වර්ධනය වීම ප්‍රයෝජනවත් යයි ඇතැමෙක් කියති.

ඒ ඒ කාලයෙහි යහපත් වූ ද අයහපත් වූ ද දෙය සොයා ගෙන යහපත් දේ හිමිකර ගැනීම යහපත් දේ පිළිබඳ විමසුම් නුවණ ඇති වීමයි. කෙසේද යත් - වෛතෘ දර්ශනය වූ කලී ප්‍රයෝජනවත්ය. ඉදින් වෛතෘයට මහාපූජාව පිණිස දස දොළොස් යොදුන් අතර තුර පිරිස් එක් රැස් වෙත් ද. තමාගේ ධනයට අනුරූප වන සේ ස්ත්‍රීහු ද පුරුෂයෝ ද අලංකාරවත් ලෙස සැරසුණාහු සිතුවම් කළ රූප මෙන් සැරි සරත්. එහිදී ද තමාට ප්‍රිය වූ අරමුණෙහි ලෝභය ද, අප්‍රිය වූ අරමුණෙහි අප්‍රසන්න බවද, මනාව නුවණින් නො බැලීමෙන් මෝහය ද උපදී. කාය සංසර්ගය නම් ඇවතට පැමිණේ. ජීවිතයේ බ්‍රහ්ම වර්යාවට අනතුරක් ද වේ. ඒ බැවින් ඒ ස්ථානය අයහපත් වේ. කියන ලද ආකාරයේ අනතුරක් නැති තැනි යහපත් වේ. සංඝ දර්ශනයද ප්‍රයෝජනවත් වේ. ඉදින් ඇතුළු ගමෙහි මහ මඩුවක් කරවා මුළු රැයෙහිම ධර්ම ශ්‍රවණය කරන්නාවූ මිනිසුන් අතරෙහි පෙර කියන ලද ආකාරයෙන් ම ඡනතා රැස්වීම ද (බලසරට) අන්තරාවක් ද වේ. මෙසේ ඒ ස්ථානය අයහපත් වේ. අනතුර නැති කල්හි යහපත් වේ. මහ පිරිස පිරිවරා ගත් තෙරවරුන්ගේ දර්ශනයෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. අශුභ දර්ශනය ද ප්‍රයෝජනවත්ය. එහි අරුත පැහැදිලිව දැක්වීමට මේ කථාව ඉදිරිපත් කෙරේ.

එක්තරා තරුණ භික්ෂුවක් හෙරණ නමක්ද රැගෙන දූහැටි සොයනු පිණිස ගියේය. හෙරණ තෙමේ මාර්ගයෙන් ඉවත් වී පෙරවුව යන්නේ අසුභ දෙයක් දැක ප්‍රථම ධ්‍යානය උපදවා එයම පාදක කොට සංස්කාරයන් නුවණින් විමසා බලන්නේ ඵල තුන අවබෝධ කොට මත්තෙහි වූ මාර්ගය සඳහා කමටහන් දරා ගෙන සිටියේය. තරුණ භික්ෂුව ඔහු නො දක්නේ සාමණේරයෙහි යි යනුවෙන් හඬ ගැවේය. හෙතෙම "මා පැවිදි වූ දින අත් දිනයෙක්හි උසස් ඥානය (රහත් බව) උපදවා ගනිමි" යි සිතා කිමිද ස්වාමීනි, යි පිළිවදන් දුන්නේය. "එන්න" යයි කියනු ලැබූ එක් වචනයකින් ම පැමිණ "ස්වාමීනි. මේ මගින් ගොස් මා සිටි ස්ථානයෙහි මොහොතක් පෙරදිගට මුහුණ ලා බලන්න" යි කීය. ඒ (භික්ෂු) තෙම එසේ කොට පෙරකී හෙරණින්

පැමිණි උතුම් තත්ත්වයටම (අනාගාමි ඵලයට) පැමිණියේය. මෙසේ එකම අසුභය පුද්ගලයන් දෙදෙනකුගේ ප්‍රයෝජනය සඳහා ඇතිවිය. පුද්ගලයාට ස්ත්‍රිය අසුභය, අභිතකරය, ස්ත්‍රියට ද පුරුෂයා අසුභය සම පැවතුම් ඇති වීමම සුදුසු වන්නේය. මෙසේ සුදුසු දේ ග්‍රහණය කර ගැනීමද සුදුසු දැනුම ඇති වීම ද න කරුණු ඵල සහිත වන්නේමය.

මෙසේ ග්‍රහණය කර ගන්නා ලද ඵල සහිත වූ සුදුසු දෙයෙහි වනාහි තිස් අටක් වූ කමටහන් අතුරෙහි තමාගේ සිතට රුචිවන්නාවූ කර්මස්ථානයන් වන අරමුණු උගෙන ගෙන පිඬු පිණිස හැසිරීමෙහිදී එම කර්මස්ථානාරම්භයෙන් (සිතින්) ධර්මය ගමන් කිරීම ගෝචර සම්පත්ඤ්ඤා (දැනුවත් බව ඇතිවම ගොදුරු ගමෙහි හැසිරීම) නම් වේ. එහි පැහැදිලි බව සඳහා මේ සතර දෑන ගත යුතුය. මෙහි ඇතැම් භික්ෂු නමක් (කමටහන) ධර්මය යයි. ආපසු නොගෙනෙයි. තවත් භික්ෂු නමක් (කමටහන) ගෙනෙයි. එහෙත් ගෙන නොයයි. තවද භික්ෂු නමක් (කමටහන) ධර්මය නොයන් නේද නො ගෙනෙන්නේද වෙයි. තවත් ඇතැම් භික්ෂු නමක් (කමටහන) ගෙන යන්නේද ගෙන එන්නේද වෙයි. එහි යම් භික්ෂු නමක් දිවා කාලය සක්මනින්ද, හිඳ ගැනීමෙන් ද ආවරණය කළ යුතු වූ ධර්මයන්ගෙන් සිත පිරිසිදු කොට එසේ රාත්‍රියෙහි ප්‍රථම යාමය ගත කොට, මධ්‍යම යාමයෙහි සයනය කොට, පශ්චිම යාමයෙහි ද හිඳ ගෙන සිටීමෙන් හා සක්මනින් කල්යාණ උද්ඝාතම චේතනා මඵල, බෝධි මඵල (ආදියෙහි) වතාවත් සිදු කොට, බෝරුකට ජලය ඉස, පරිභෝග කළයුතු වූ පැන් ගෙණැවිත් තබා ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන් වහන්සේ සඳහා වූවත් ආදිය ඉටු කර වාසය කරයි. හේ තෙමේ වනාහි ගාර්ථික කාර්යයන් කොට සෙනසුනට පැමිණ පර්යංකයන් දෙක තුනක් උණුසුම් කරවා (දෙතුන් පලක හිඳ) කමටහන් හි යෙදී, පිඬු පිණිස හැසිරෙන කල්හි නැගී සිට කමටහන් පිළිබඳ සිතියෙන් ම පා සිවුරු ගෙන සෙනසුනෙන් නික්මී කමටහන් මෙතෙහි කරමින් ම චේතනාංගණයට ගොස් ඉදින් බුද්ධානුස්මෘති කර්මස්ථානය සිතෙහි පවතී නම් එය අත් නොහැරම චේතනාංගණයට පිවිසෙයි. ඉදින් අත් කමටහනක් (සිතෙහි) පවතී ද, පිය ගැට පෙළ මුල සිට, අතින් ගත් භාණ්ඩයක් මෙන් එය තබා බුදුන් අරමුණු කොට වූ ප්‍රීතිය (සිතින්) ගෙන චේතනා මඵලට නැග මහ සෑය තෙවරක් පැදකුණු කොට අටතෑනෙක්හිදී වැදිය යුතු වෙයි. චේතනය වැඳ බෝ

මළුවට පැමිණියවු ද ඔහු විසින් භාග්‍යවත් බුදුන් වහන්සේගේ ඉදිරියෙහිදී මෙන් ගරු බුහුමන් දක්වා බෝධිය වැදිය යුතු වේ. තේතෙමේ මෙසේ වෛතය ද බෝධිය ද වැද, තැන්පත් කළ තැනකට ගොස් තැන්පත් කළ භාණ්ඩය අතින් හැර ගන්නාකු මෙන් ඉවත් කරන ලද කමටහන හැර ගෙන ගම අසලදී කමටහන පිළිබඳ සිතියෙන් ම සිවුර පොරවා පිඬු පිණිස ගමට පිවිසෙයි.

ඉක්බිති මනුෂ්‍යයෝ ඒ තෙරුන් දෑක " අපගේ ආර්යයන් වහන්සේ පැමිණියහ" යි පෙර ගමන් කොට, පාත්‍රය ගෙන අසුන් හලෙහි හෝ ගෙය තුළ හෝ හිඳුවා කැඳ දී යම්තාක් කල්හි අහර කිසි නිමවයි ද එකල්හි පාද ධෝවනය කොට පිය දමා ඉදිරියෙහි හිඳ ගෙන ප්‍රශ්න විචාරති. එසේ නැතහොත් දහම් අසනු රිසිවෙත්. (මිනිසුන්) කථා නොකරන්නෝ වුව ද පනතාවට සංග්‍රහ කිරීම පිණිස ධාර්මික කථාවක් නම්, කළ යුතුම යයි අවුච්චාරවිනු කියති. ධාර්මික කථාවනාහි පිළිබඳ සිතියෙන් ම අහර වළඳා අනුමෝදනාව සිදු කොට, නවතින්නාවු මිනිසුන් විසින් ද පසු ගමන් කරනු ලබන්නේ ගමින් නික්මී එහිදී ඔවුන් නවත්වා මඟට පිවිසේ. ඉක්බිති ඒ තෙරුන්හට පෙරවුව නික්ම ගමෙන් බැහැරදී කරන ලද බන්ධිස ඇති සාමණේර තරුන හික්ෂුහු (එතුමන්) දෑක පෙර ගමන් කොට එතුමන්ගේ පා සිවුරු ගනිති.

පැරණි හික්ෂුහු වනාහි (මේ නම්) අපගේ උපාධ්‍යාය ආචාර්ය වරයාණෝ නො වෙති. යි මුහුණ බලා වතාවත් කරති. එකතු වී කොටස් වෙන්කර ගෙන ම (වතාවත්) කරති. ඔව්හු තෙරුන්ගෙන් (මෙසේ) විමසන් "ස්වාමීනි. මේ මනුෂ්‍යයෝ ඔබට කවුරු වෙත් ද? මවු පසින් හෝ පිය පසින් සම්බන්ධ වුවෝ ද?" "කුමක් දෑක මෙසේ විමසන්නහු දැයි" ඇසීය. "මොව්හු ඔබ කෙරෙහි ආදරය ඇත්තාහු බුහුමන් කරති. (එහෙයින් විමසීමු) " යනුවෙන් කීහ "ඇවැත්නි, මවු පසින් විසිනු දු සිදු කිරීමට දුෂ්කර වූ යමක් වේද එය (ද) මේ මනුෂ්‍යයෝ අපහට ඉටු කරත්. අපගේ පා සිවුරු පවා මේ මිනිසුන් හට අයත්මය. මේ අයගේ බලයෙන් (මාහට) බියෙහිදී බියක් නො දුනේ. සාගින්නෙහිදී සාගිනි නොදුනේ. අපි බිය ඇතිවන කල්හි බියක් ද, සාගිනි ඇතිවන කල්හි සාගින්න ද නො දන්නෝ වෙමු. අපට උපකාරී වන මෙබඳු (වෙනත්) අය නම් නැත්තාහුම යයි ඔවුන්ගේ ගුණයන් කියමින් යයි.

"(කමටහන්) රැගෙන යයි. ආපසු නො ගෙනෙයි. (හරකි න පව්වාහරකි)" යනුවෙන් මෙය කියනු ලැබේ.

පෙර කියන ලද අයුරින් ක්‍රියා කරන්නා වූ යමකුට වනාහි උදසන ම කර්මජ තේජස (හෙවත් කුස ගින්න) දැල්වේද, හේ තමාට සුදුසු දේ අත්හැර, තමාට නුසුදුසු දෙය ගනීයි ද, එවිට ඔහුගේ ශරීරයෙන් ධහදිය වැගිරේ. කමටහන නියම මගට නො එළඹේ. හෙතෙම උදෑසන ම පා සිවුරු ගෙන ඉක්මනින් වෛත්‍යය වැද, ගවයන් ගවහලෙන් ගමට පිවිස කැඳ ලබා ගෙන ආසන සාලාවට ගොස් පානය කරයිද, ඉක්බිති දෙතුන් වරක් ගිලින විටම ඔහුගේ කුස ගින්න නුසුදුසු දෙය අත්හැර සුදුසු දෙය ගනීයි. කළගෙඩි සියයකින් ජලස්නානය කළාක්මෙන්, තේපේ ධාතුවෙන් හටගත් ගින්න (හෙවත් කුසගින්න) නිවීමට පත් වී කමටහන පිළිබඳ සිහියෙන් කැඳ වළඳා පාත්‍රය ද, මුඛය ද ධෝවනය කොට අහර වේල් අතර තුරෙහි (හෙවත් දහවල වැළඳීමට පෙර) කමටහන් මෙනෙහි කොට වෙනත් තැනෙක පිඬු පිණිස හැසිර කමටහන් පිළිබඳ සිහියෙන් අහර වළඳා එතැන් පටන් එකතෙක ඊතලය පසු පසින් යාබදව දිවෙන අත් ඊතල මෙන් (හෙවත් අතරක් නැති සේ අනුගාමීව පවත්නා) කමටහන් ගෙන ම පැමිණෙයි "රැගෙන එයි, රැගෙන නොයයි (ආහරකි න හරකි)" යනුවෙන් මෙය කියනු ලැබේ. කැඳ වළඳා විදසුන් අරඹා බුදුසස්තෙහි රහත් බවට පැමිණී මෙබඳු වූ ම හික්ෂුහු ගණනය කළහැකි ප්‍රමාණය ඉක්මවූවාහුමය. සිංහල ද්විපයෙහි ම ඒ ඒ ගම්වල ආසන සාලාවන්හි යම් අසුනක හිඳ කැඳ වළඳා රහත් බවට පැමිණී හික්ෂුහු නොවෙත් ද, එබඳු අසුනක් නම් නැත්තේමය.

යම් හික්ෂුවක් වනාහි වැරදි විහරණ ඇත්තේ වීර්යය අත්හළේ ද, සියළු වතාවත් බිඳ දමා, පස්වැදෑරුම් වූ චෛතසික බන්ධනයන්හි බැඳුණ සිත් ඇතිව වාසය කරමින්, කමටහන් නම් දෙයක් ඇතැයි යන සංඥාවක් ද නො කොට ගමට පිඬු පිණිස පැමිණ අනුපිළිවෙළින් තොරව ගිහියන් ඇසුරු කරමින් හැසිරීමද, වැළඳීම ද සිදු කොට හරසුන් වූයේ නික්ම යයි. (කමටහන්) " රැගෙන නොයයි. රැගෙන නොඑයි." (නොවරකි. නාහරකි) යනුවෙන් මෙය කියනු ලැබේ.

යමෙක් වනාහි "රැගෙන යයි ද. ආපසු රැගෙන එයි ද (හරකිව

පව්වාහරනිව)" යනුවෙන් කියනු ලැබුයේ නම් ඔහු ගොසින් ආපසු පැමිණෙන පැවැත්මක් ඇති අයකු වශයෙන් දත යුතුය. යහපත කැමතිවන කුල පුත්‍රයෝ වූ කළි සසුනෙහි පැවිදි වී දසයක්, විස්සක්, තිසක්, සතළිසක්, පණසක්, සියයක් ආදී වශයෙන් එක්ව වසන්නාහු (මෙබඳු) කතිකාවතක් කොට වාසය කරත්. (කෙබඳු කතිකාවතක්දයත්) "ඇවැත්නි, යුෂ්මත්හු ණය ගැතියෝ නොවන්නහුය, බියට පත් වුවෝ නොවන්නහුය, ජීවත් වීම සඳහා පැවිදි වුවෝ නොවන්නාහුය, දුකින් මිදෙනු කැමැත්තෝ ම පැවිදි වුවෝ වන්නාහුය. එබැවින් ගමන් කිරීමෙහිදී උපන් කෙලෙස් ගමණෙහිදීම බැහැර කරන්න. සිටීමෙහිදී ද, හිඳීමෙහිදීද, සයනයෙහිදී ද උපන් කෙලෙස් සිටීමෙහිදී ද, හිඳීමෙහි දී ද, සයනයෙහි දී ද බැහැර කරන්න" (යන කතිකාවතයි)

ඔව්හු මෙසේ කතිකාවතක් කොට පිඬු පිණිස හැසිරීමෙහි යන්නාහු අඩ උසහගයක් ද, උසහයක් ද. අඩගවුවක් ද, ගවුවක් ද යන දුර ප්‍රමාණයන් අතරෙහි ඇති ගල්වල සලකුණින් කමටහන් මෙනෙහි කරමින් ම යති. (උසහයක් යනු යෂ්ට් 20 ක දුරක් යයි පාලි භාෂා ශබ්ද කෝෂ කර්තෘ ආර්.සී. විල්ඩර්ස් මහතා කියයි. රියන් 140 ක දුරකැපි පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත නාහිමියෝ පවසති) ඉදින් කවරකුට හෝ ගමනෙහිදී කෙලෙස් උපදීද, එහි දීම එය බැහැර කරයි. එසේ කළ නොහැකි තැන්ත්තේ නවතියි. එවිට ඔහුට පසුව පැමිණෙන තැනැත්තේ ද නවතියි. හෙතෙම මේ හික්ෂුව ඔබට උපන් අදහස දනියි, ඔබට එය නුසුදුසුය" යනුවෙන් තමා හටම වෝදනා කොට ගෙන විදර්ශනා වඩා එහිදීම ආර්ය භූමියට ඇතුල් වේ. එසේ කළ නොහැකි තැනැත්තේ හිදගන්නේ වෙයි. මෙයම පිළිවෙළ වේ. ආර්ය භූමියට පිවිසීමට නොහැකි වන තැනැත්තේ ද ඒ කෙලෙස් යටපත් කොට කමටහන් මෙනෙහි කරමින්ම යයි කමටහනින් තොර වූ සිතින් පයක් නොම ඔසවයි. පයක් ඔසවන්නේ නම් ආළින්දයෙහි වාසය කළාවූ මහා චූස්සදේව නම් තෙරුන් මෙන් ආපසු හැරී පෙර තැනටම එයි.

හේ තෙමේ වනාහි එකුත් විසි වසක් කල්ම "ගත පව්වාගතික වත" (හෙවත් ගොසින් ආපසු පැමිණීමේ පිළිවෙත) පුරමින් ම වාසය කෙළේය. අතර මඟ වපුරමින් ද, මඩිමින් ද, කර්මාන්ත කරමින් ද සිටින මනුෂ්‍යයෝ එසේ යන්නා වූ තෙරුන් දැක "මේ තෙරණුවෝ නැවත නැවත නැවතී යති, කීම, මං

මුළාවුයේ ද, නැතහොත් කිසියම් රැවටීමක්ද" යි සාකච්ඡා කරත්. හේ තෙමේ එය සැලකිල්ලට නොගෙන කමටහනෙහි යෙදුණ සිතින් ම මහණ දම් කරනුයේ විසි වසක් අතර තුර රහත් බවට පැමිණියේය.

උන්වහන්සේ රහත් වූ දිනයෙහි සක්මන් මලුව කෙළවර අධිගාහිත දේවතාවා ඇඟිලිවලින් ආලෝකය දල්වා සිටියේය. සතර වරම් දිව්‍ය රාජයෝ ද, ශක්‍ර දේවෙන්ද්‍රයා ද, සහම් පති බ්‍රහ්ම රාජයා ද උපස්ථානයට පැමිණියාහුය. එම ආලෝකය දැක වනවාසී මහා තිස්ස ස්ථවිර තෙමේ පසු දිනයෙහි උන් වහන්සේගෙන් "රාත්‍රි කාලයෙහි ආයුෂ්මතුන් ගේ සම්පයෙහි ආලෝකයක් විය, එය කුමක්ද? යනුවෙන් විචාළේය. ස්ථවිර තෙමේ වික්ෂිප්ත කරනුයේ "ආලෝකය නම් පහන් එළිය ද, මැණික් එළිය ද? යන මේ ආදී වශයෙන් ඇසීය. එවිට "ඔබ කරුණ සඟවන්නේ ද" යි අසා පෙරැත්ත කරනු ලැබීය. (පසුව) එය පිළිගෙන එසේ යයි කීය.

කාළවල්ලි මඩුවෙහි වාසය කළ මහානාග ස්ථවිර තෙමේ ද එසේම විය. ඒ ස්ථවිර තෙමේ වනාහි "ගත පච්චාගතික වත" පුරන්තේ පළමු කොටම කෙළෙස් තැවීම නම් වූ චිරයයෙන් බුදුන් පුදන්නෙමිසි සත් වසක් ස්ථානීය සක්මන ම අධිෂ්ඨාන කොට විසීය. නැවත සොළොස්වසක් "ගත පච්චාගතික වත" සම්පූර්ණ කොට රහත් බවට පැමිණියේය.

හේ තෙමේ කමටහන හා බැඳුණ සිතින්ම පය ඔසවන්නේ කමටහනින් වෙන් වූ සිතින් පය එසවුණ හොත් නැවත ආපසු හැරෙමින් ගම් අසලට ගොස් ගව දෙකක් ද, පැවිද්දෙක් ද යනුවෙන් සැක කළ හැකි තැනෙකිහි ආවරණය වූ තැනෙකිහි සිට සිවුරු පොරවා දිය කඩිත්තකින් ගත් ජලයෙන් පාත්‍රය සෝදා ජලයෙන් මුඛය පුරවා ගනීය. කුමක් හෙයින් ද යත් - මා හට ආහාර දීමට හෝ වැදීමට හෝ පැමිණෙන මිනිසුන් හට ඔබට දීර්ඝායුච්චාවාසී යන වචන මාත්‍රයෙන් හෝ කමටහනෙහි අවුල් වීමක් නොවනු පිණිසය. ස්වාමීනි, අද කුමන දිනය ද යනුවෙන් හෝ හික්ෂු සංඛ්‍යාව පිළිබඳව හෝ ප්‍රශ්නයක් අසනු ලැබුවේ නම්‍ද දිය බොමින් සිටින්නකු සේ කථා නොකර සිටියි. දිනය ආදිය පිළිබඳව ප්‍රශ්න අසන්නන් නොවෙත් නම් (පිඬු පිණිස) නික්මෙන වේලාවෙහි ගම් දොරටුවෙහිදී (මුඛයෙහි තිබූ ජලය) කාරා කෙළ ගසා පිටත් වෙයි.

කළමිබතිත් නම් විහාරයෙහි වස් ඵළබ්බ භික්ෂුණ පණස් නම ද එසේම වුහ. ඒ භික්ෂුණ ඇසල පුත් පොහෝ දිනයේ "රහත් බවට නො පැමිණ ඔවුනොවුන් හට කතා බස් නොකරන්නෙමු" යි යනුවෙන් කතිකාවතක් ඇති කර ගත්හ. ගමට පිඬු පිණිස යන්නෝ නමුදු මුඛයෙහි ජලය තබා ගෙනම ගියහ. දිනය ආදිය විමසු කල්හි පෙර කියන ලද පරිද්දෙන්ම හැසුරුණහ. එහි වු මනුෂ්‍යයෝ කෙළ ගැසීම් දැක "අද එක් නමක් පැමිණියේය. අද දෙනමක් පැමිණියහ", ආදී වශයෙන් දැන ගත්හ. ඔව්හු මෙසේ ද සිතූහ. "මේ භික්ෂුණ අප සමග ද කථා නොකරති, ඔවුනොවුන් හා ද කථා නො කරති. ඒ කුමක් නිසා විය යුතු ද? ඔවුනොවුන් හා කථා නොකරත් නම් ඒකාන්තයෙන් ම විවාද හටගත්තේ වන්නේය. යමු, අපි ඔවුනොවුන් සමා කරවා දෙමු. යයි කිහ. සියල්ලෝම විහාරයට ගොස් භික්ෂුන් පණස් දෙනා අතරෙහි එක් තැනෙක දෙනමක් සිටුනු නොදුටුවහ. ඉක්බිති ඔවුන් අතරෙහි ඇස් ඇති යම් කිසි පුරුෂයෙක් (නැණවතෙක්) වේ ද, හෙතෙමේ "පින්වත්නි. කලහ කරුවන්ගේ ස්ථානයක් නම් මෙසේ නොවන්නේය, වෛතෘ මඵව ද, බෝ මඵව ද සුමටය. මුස්තයන් මනාව තබා ඇත. බීමට ගන්නා වු ද, වෙනත් පාවිච්චියට ගන්නාවු ද ජලය සුදුසු පරිදි තැන්පත් කොට තිබේ." යනුවෙන් කීය. ඔව්හු එ තැනින්ම නැවතුණ හ. ඒ භික්ෂුණ ද තෙමසක් තුළ ම රහත් බවට පත්ව මහා පවාරණයෙන් විසුද්ධි පවාරණය කළහ.

මෙසේ කාළ වල්ලි මඩුවෙහි වසන මහානාග තෙරුන් මෙන් ද, කළමිබ තිත්ථ විහාරයෙහි වස් ඵළබ්බ භික්ෂුන් මෙන් ද කමටහනෙහි යෙදුනාවු ම සිතින් පය ඔසවමින් ගම අසලට පැමිණ මුඛයෙහි ජලය තබා ගෙන විටින් ගැණ සලකා බලා යම්විටියෙක්හි සුරාවෙහි ගිජු කලහ කාරීන් සහ නපුරු ඇත් අස් ආදීන් තැන් ද ඒ විටියට පිවිසේ. එහි ද පිඬු පිණිස හැසිරෙනුයේ ඉක්මනින් වේගයෙන් නොයයි. වේගයෙන් පිඬු සිඟා යාමෙහි ධුතාංගය නමින් කිසිවක් තැන්නේය. සම මට්ටම් නොවන බිම් කඩකට පැමිණි ජල ගැලක් මෙන් නිසලව යයි. ගෙ පිළිවෙළින් යන්නේ ද දෙනු කැමැත්තහු හෝ නොදෙනු කැමැත්තහු ගැන සලකා බැලීම සඳහා එයට සුදුසු කාලයක් බලපොරොත්තු වෙමින් (සිට) අහර ගෙන ඇතුළු ගමෙහිදී හෝ සිට ගමෙහිදී හෝ විහාරයට පැමිණ හෝ පහසුකම් සහිත සුදුසු තැනෙක හිඳ කමටහන් මෙනෙහි කරමින් ආහාරයෙහි පිළිකුල් සංඥාව පිහිටුවා කැඩීම්, බිඳීම්, තුවාලවල ආලේපනයන්, කුණු වු මස් යන ආදියට සමාන

උපමාවලයෙන් නුවණින් සලකා බලමින් ක්‍රීඩා පිණිස නොවේ, මානය පිණිස නොවේ. අලංකාරය පිණිස නොවේ. රුමත් වීම පිණිස නොවේ - පෙ- යන ආදී අංග අවකීන් යුක්ත වූ ආහාරය වළඳයි. ආහාර වැළඳුයේ දියකිස (පැන්බීම, සේදීම ආදිය) කොට මොහොතක් කල් ආහාර ක්ලාන්තය සන් සිඳුවා පෙරවරුව යම් සේ වීද, එසේම පස්වරුවෙහි ද, පෙර යමෙහි ද, පසු යමෙහි ද කමටහන් ම මෙනෙහි කරයි. මෙයට "ගෙණ යන්නේ වෙයි, ආපසු ගෙණ එන්නේ ද වෙයි. (හරතිව පවවාහරතිව)" යනුවෙන් කියනු ලැබේ.

ගෙණයාම්, ගෙණ ඊම් යයි හැඳින්වෙන මෙම "ගත පව්වාගතික" නම් වූ වත පුරමින් යම් සේ (නිර්වාණවබෝධයට) හේතු සම්පන්න වේද, (හෙතෙමේ) රහත් බවට මුල් වියේදී ම පැමිණේ. මුල් වියෙහි දී නොපැමිණේ නම් මැදි වියේදී පැමිණේ. මරණ කාලයෙහි නො පැමිණේ නම් පසුව දිව්‍ය පුත්‍රයෙක් වී පැමිණේ. දිව්‍ය පුත්‍රයෙක් වී නොපැමිණේ නම් අබුද්ධෝත්පාද කාලයෙහි උපන්නේ පසේ බුදුබව අවබෝධ කර ගනියි. පසේ බුදු බව අවබෝධ කර නොගනී නම් පසුව බුදුන් හමුවෙහිදී බාහිය දාරුවිරිය තෙරුන් මෙන් මහා අවබෝධ කරගන්නෙක් හෝ, සැරියුත් තෙරුන් මෙන් මහා ප්‍රාඥ හෝ, මහ මුගලන් තෙරුන් මෙන් මහත් සෘද්ධි ඇත්තේ හෝ. මහා කාශ්‍යප තෙරුන් මෙන් ධුතාංග වාදී හෝ, අනුරුද්ධ තෙරුන් මෙන් දිවැස් ඇත්තේ හෝ. උපාලී තෙරුන් මෙන් විනයධර හෝ. පුණණ මනකාණිපුත්ත තෙරුන් මෙන් ධර්ම කපික හෝ, රේවත තෙරුන් මෙන් ආරණ්‍යක හෝ, ආනන්ද තෙරුන් මෙන් බහුශ්‍රැත හෝ. බුද්ධ සුත්‍ර රාහුල තෙරුන්මෙන් ශික්ෂා කාමී හෝ වෙයි. මෙසේ මේ චතුෂ්කයෙහි යමෙක් "ගෙණයාම හා ගෙණා ඒම (හරතිව පවවාහරතිව)" කරයි ද, ඔහුගේ අරමුණු පිළිබඳ නුවණ මුදුන් පැමිණියේ වෙයි.

අභිකකම (පෙරට යාම) යන ආදියෙහි වනාහි "අසමමුයහනං" යනු මූලානොවීම පිළිබඳ විමසුම් නුවණයි. එය මෙසේ දත යුතුය. මෙහිදී පෙරට යන්නාවූ හෝ ආපසු එන්නා වූ භික්ෂුහු පෙරට යාම් ආදියෙහිදී ආත්මය පෙරට යයි. යනුවෙන් සහ ආත්මය විසින් පෙරට යාම ඇති කරන ලද්දේය යනුවෙන් හෝ මම පෙරට යම් යනුවෙන් සහ මා විසින් පෙරට යාම ඇති කරන ලද්දේය යනුවෙන් හෝ (සිතා) මූලාවට පත්වෙති. එසේ මූලාවට පත්

නොවන හික්ෂුච පෙරට යමිසි යනුවෙන් සිතක් උපදවනා කල්හි, ඒ සිත සමගම සිතෙහි වායෝ ධාතුවෙන් උපදින්නාවූ ඇඟවීම පහල වෙයි. මෙසේ සිත ක්‍රියා කරවන වායෝ ධාතුවේ පැතිරීම වශයෙන් කය යනුවෙන් සම්මත මෙම ඇට සැකිල්ල පෙරට යයි. මෙසේ පෙරට යන ඔහුට එක් එක් පියවර එසවීමේදී පයවි ධාතුව ද, ආපෝ ධාතුවද යන ධාතු දෙක ප්‍රමාණයෙන් අඩු වෙයි. අල්ප වෙයි. ඉතිරි ධාතු දෙක ප්‍රමාණයෙන් වැඩි වෙයි, බලවත් වෙයි. එසේම ගමන් කිරීම් පාදඔසවා මාරු කිරීම් ආදියෙහි දී ද, ඒවා අක්‍රියව තැබීමෙහිදී ද තේජෝ ධාතුව හා වායෝ ධාතුව ප්‍රමාණයෙන් අඩු වෙයි, අල්ප වෙයි. ඉතිරි ධාතු දෙක ප්‍රමාණයෙන් වැඩි වෙයි, බලවත් වෙයි. තැන්පත්ව කටයුතුවලින් ඉවත්ව සිටීමෙහිදීද එසේම වේ. (පාද) එසවීමේ දී පවතින්නාවූ රූපා රූප ධර්මයෝ ගමන් කිරීමට නො පැමිණෙත්. එසේම ගමන් කිරීමට නො පැමිණෙන්නා වූ රූපා රූප ධර්මයෝ පියවර මාරු කිරීමට ද, පියවර මාරු කිරීමෙහි පවත්නා රූපා රූප ධර්මයෝ (ක්‍රියාවන්) අත්හැර දැමීමටද, ක්‍රියාවන් අත්හැර දැමීමෙහි පවත්නා රූපා රූප ධර්මයෝ ක්‍රියාවන් බහා තැබීමටද, ක්‍රියාවන් වැළැක්වීමට ද, නොපැමිණෙත්. ඒ ඒ තත්හිදීම පුරුකෙන් පුරුක, සන්ධියෙන් සන්ධිය හා සීමාවෙන් සීමාව බැඳී රත්කළ හිස් කබලෙකිහි බහාලූ තල ඇටවල තට තට හඩින් මෙන් බිඳී යති. එහිදී කවර නම් කෙනෙක් පෙරට යෙන් ද? කවර නම් අයකුගේ පෙරට යාමක් සිදු වේද? පරමාර්ථ වශයෙන් වනාහී ඒ ඒ කොටසෙහි රූපය සමග ධාතූන්ගේම ගමන. ධාතූන්ගේ සිටීම, ධාතූන්ගේ ස්ථාන ගත වීම හා ධාතූන්ගේ වැතිර ගැණීම සිදු වේ.

අඤ්ඤං උප්පජ්ජතෙ චිත්තං අඤ්ඤං චිත්තං නිරුජ්ජති.

අවිච්ඡි මනු සමබන්ධො නදී සොනොව චත්තති ති.

මෙයම හල පැදියෙන් :-

එක් සිතක් උපදින - අන් සිතක් නැතිවී යයි.

නදී දිය පහරක් - ලෙසින් සිත් අනුබදව පවතී.

(එක් සිතක් උපදින විට තවත් සිතක් නිරුද්ධ වේ. අඛණ්ඩව බැඳී ඇති ගඟෙහි දිය පහර සේම චිත්ත පරම්පරාව පවතී)

මෙසේ අභික්කම (පෙරට යාම) ආදියෙහි "අසමමුසහනං" (මුලා නො වීම) යනු මුලා නොවීම පිළිබඳ විමසුම් නුවණ නම් වේ. මෙසේ නිමා වූයේ අභික්කනෙන් පටික්කනෙන් සම්පජ්ජන කාරී හොඳි යන පදයන්ගේ අර්ථයයි.

ආලෝකිතෙ විලෝකිතෙ යන මෙහි වනාහි "ආලෝකිතං" යනු ඉදිරියෙන් බැලීමයි. "විලෝකිතං" යනු අනු දිසාවන් බැලීමයි. මෙයින් වෙනස්ව යට, උඩ, පසුපස යන දිශාවන්ගෙන් බැලීම් වශයෙන් "ඔලෝකිත" (බැලුවාටු) උලෙලා කින (උඩ බැලුවා වූ). අවලෝකිත (පසුපස හෝ පහල බැලුවාටු) යනුවෙන් ද යෙදේ. ඒවා මෙහිදී නොගන්නා ලදී. අවස්තාවට යෝග්‍ය ආකාරයෙන් (ආලෝකිත) විලෝකිත යන) මේ වචන දෙක ගන්නා ලදී. මේ ප්‍රමුඛතාවයෙන් ඒ සියලුම වචන ගන්නා ලද්දේම වෙයි. එහිදී "බලන්නෙමි" යි යන්න සිතෙහි පහළ වූ කල්හි සිතූණ අයුරින් ම නොබලා අර්ථය සම්පූර්ණයෙන්ම ග්‍රහණය කිරීම සාර්ථක අවබෝධයයි. ආයුෂ්මත් නන්ද තෙරුන් කාය සාක්ෂි වශයෙන් ගෙන එය දත යුතු වේ.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙසේ කියන ලදී. මහණෙනි, ඉදින් නන්දහට නැගෙනහිර දෙස බැලිය යුතු වේද, සිතින් සියල්ල එක් අරමුණක පිහිටුවා නන්ද තෙමේ නැගෙනහිර දෙස බලයි. මෙසේ නැගෙනහිර දෙස බලයි. මෙසේ නැගෙනහිර දෙස බලන්නාවූ තමාහට දැඩි ලෝභය හා දොම්නස් සහගත පාපී අකුශල ධර්මයෝ ඇති නොවෙත් යයි දැන ගනියි. මෙසේ එහි අවබෝධය ඇති වෙයි. ඉදින් මහණෙනි නන්දහට බටහිර දෙස ද, උතුරු දෙස ද, දකුණු දෙස ද, උඩද, යට ද, අනු දිසාවන් ද, බැලිය යුතු වන්නේ ද එවිට සියල්ල සිතින් එක්තැන් කොට නන්ද තෙමේ අනුදිසාවන් බලයි. මෙසේ අනුදිසාවන් බලන්නාවූ තමාහට දැඩි ලෝභය හා දොම්නස් සහගත පාපී අකුශල ධර්මයෝ ඇති නොවෙත් යයි යන දැනගැනීම නන්ද තෙරුන් හට ඇතිවන්නේ වෙයි.

තව ද මෙහිදීත් පෙර කියන ලද චෛත්‍ය දර්ශන ආදී වශයෙන් ම සාර්ථකත්වය ද යෝග්‍යතාවයද දත යුතුය. නුවණයි. එහෙයින් ස්කන්ධ, ධාතු ආයතන, කර්මස්ථාන ආදිය දරන්නාවූන් විසින් හෝ තමාගේ කමටහන්

වශයෙන් ම කසිණ ආදී කමටහන් දරන්නාවූත් විසින් හෝ කමටහන් පිළිබඳ කල්පනා වෙන් ම බැලීම් හා විමසා බැලීම් කළ යුතු වේ.

අභ්‍යන්තරයෙහි "තමා" යනුවෙන් බලන්නාවූ හෝ විමසා බලන්නා වූ කිසිවෙක් හෝ නැත. බලන්නෙමිසි යන සිත උපදනා කල්හි ඒ සිත සමගම සිතේ උපදින වායෝධාතුමය ඇඟවීම උපදවමින් බැලීමේ ක්‍රියාව ඇති වේ. මෙසේ සිත ක්‍රියා කරවන වායෝ ධාතුවේ පැතිරීම වශයෙන් පහළ ඇසිපිය යටට ගිලා බසී. ඉහළ ඇසිපිය උඩට යයි. කිසිවෙක් යන්ත්‍රයකින් විවර කරන්නේ නොවෙයි. එයින් වක්‍ර විඤ්ඤාණය, දැකීමේ ක්‍රියා සාධනය උපදී. මෙසේ දෑත ගැණීම මෙහි අසමමාන සමපජඤ්ඤ (මුලා නොවී මනාව දෑත ගැණීම) නම් වේ.

තවද මූලික විශේෂ දැනුම තුළ ආගන්තුක. තාවකාලික යන ස්වභාව වශයෙන් ද මෙහිදී මූලාවට පත් නොවන ප්‍රඥාව හැදින ගත යුතු වේ.

මූල පරිඤ්ඤාවසෙන (මූලික විශේෂ දැනුම වනාහි -

භවඛ්‍යාවජ්ජනඤ්ඤාව දස්සනං සමපට්ච්ඡනං,

සන්තීරණං වොත්ථනං ඡවනං භවති සත්තමං.

භවාංගය. ආවර්ජනය. දර්ශනය, සම්පට්ච්ඡනය. සන්තීරණය, වොත්ථනය, ඡවනය යනුවෙන් සතක් වේ.

එහි භවාංගය තෙමේ උපදින භවයේ අංගය (හෙවත් ගුණය හෝ ලක්ෂණය) පිළිබඳ කටයුතු සිදු කරයි, විමසා බලා ක්‍රියා කිරීමේ චිත්තන ශක්තිය (හෙවත් ආවර්ජන කිව්වය) සිදු කාර්යය සිදු කරයි. එය (හෙවත් ආවර්ජන කිව්වය) සිදු කරයි. එය නිරුද්ධ වීමෙන් වක්‍ර විඤ්ඤාණය දර්ශනය කිරීමේ කාර්යය සිදු කරයි. එය (හෙවත් වක්‍ර විඤ්ඤාණය) නිරුද්ධ වීමෙන් එහි විපාකය පිළිබඳ චිත්තන ශක්තිය (දර්ශනය වූ දෙය) භාර ගැණීමේ ක්‍රියාව සිදු කරයි. එය හෙවත් විපාකය පිළිබඳ චිත්තන ශක්තිය) නිරුද්ධ වීමෙන් විපාකය පිළිබඳ චිත්තන විඤාන ශක්තිය තීරණය කිරීමේ ක්‍රියාව සිදු කරයි. එය (හෙවත් විපාකය පිළිබඳ චිත්තන විඤාන ශක්තිය) නිරුද්ධ වීමෙන් ක්‍රියාව පිළිබඳ චිත්තන විඤාන ශක්තිය නිශ්චය කිරීම සිදු කරයි. එය (හෙවත් ක්‍රියාව

පිළිබඳ විත්තන විඥාන ශක්තිය) නිරුද්ධ වීමෙන් ඡවන (විත්ත) යෙහිදීම මෝනොමෝ ස්ත්‍රියක්ය, මේ තෙමේ පුරුෂයෙක්ය යනුවෙන් ඇලීම් වශයෙන් හෝ ප්‍රතික්ෂේප කිරීම් වශයෙන් හෝ මූලාවිම් වශයෙන් හෝ (රාග, දෝස, මෝහ වශයෙන්) බැලීමක් දැකීමක් සිදු නොවේ. දෙවන ඡවන (විත්ත) යෙහි ද. සත් වන ඡවන (විත්ත) යෙහි ද මොවුන් කෙරෙහි යුද්ධ භූමියෙහි උඩයට වශයෙන් බෙදී වැටුණ යුද්ධ භටයන් කෙරෙහි මෙන් මෝ ස්ත්‍රියක්ය. මේ පුරුෂයෙක්ය යනුවෙන් ඇලීම් ආදී වශයෙන් බැලීම් දැකීම් සිදු වේ. මෙසේ එහිදී මූලික දෘතම වශයෙන් මූලාවට පත් නොවන ප්‍රඥාව දත යුතුය.

ඇස නමැති දොරටුවෙහි රූපයක් ගැටුණ කල්හි භාවාංගය වලනය වීමේ සිට එහි ක්‍රියාවන් සිද්ධ වීම් වශයෙන් ආවර්ජනය කිරීම් ආදිය ඇති වී නැති වූ පසු අවසානයෙහි පමන (විත්ත) ය උපදී. එය කලින් උපන් ආවර්ජන ආදියට නිවාස වූ ඇස නමැති දොරටුවෙහි ආගන්තුක පුරුෂයකු මෙන් වේ. යම් සේ අනුන්ගේ නිවසෙක යමක් ඉල්ලා ගැනීමට පැමිණි ඒ ආගන්තුක පුරුෂයාට ගහපති තෙමේ "කවරකු හෝ නිහඬව සිටී කල්හි අණ කිරීම සුදුසු නොවේ" යයි සිතයි ද එසේම ආවර්ජන ආදියට නිවාස ස්ථාන වූ ඇස නමැති දොරටුවෙහි ආවර්ජන ආදිය නොඇලෙන කල්හි, ඒ පිළිබඳව ද්වේෂයක් නො උපදින කල්හි සහ මූලාවට පත් නොවන කල්හි ඇලීම, ද්වේෂ කිරීම හා මූලාවට පත්වීම නුසුදුසු යයි යනුවෙන් මෙසේ ආගන්තුක ස්වභාවයෙන් මූලාවට පත් නොවීම පිළිබඳ ප්‍රඥාව මෙය වන්නේයයි දත යුතුය.

ඇස නමැති දොරටු වෙහිදී නිශ්චය කර ගැනීමෙන් අවසන් වන යම් බඳු වූ මේ සිතුවිලි උපදීද. ඒවා එකට එක්ව යෙදුණ ස්වභාවයන් සමග ඒ ඒ තත්තිම බිඳී යයි. ඔවුනොවුන් දැකීමක් සිදු නොවේ. ඉතිරි ඒවා තාවකාලික වේ. යම් සේ එක් නිවසෙක සියළු මිනිසුන් මළ කල්හි, ඉතිරි වූ එකම තැනැත්තා එකෙණෙහිම මරණ ස්වභාවයට පත් වේනම් සුදුසු නොවේ. නැවුම් ගී ගැයීම් ආදියෙහි ඇල්ම නොමළ අය තුළ) ඇති වේ. මෙසේම එකම දොරටුවෙහි එකට එක්ව යෙදුණ ආවර්ජන ආදිය ඒ ඒ තත්තිම මළකල්හි ඉතිරි වූ ආවර්ජනයේද මරණය එකෙණෙහිම සිදු වේ නම් ඡවන (විත්ත) යේ ද ඇලීම. ද්වේශය හා මූලාවට පත් වීම වශයෙන් ඇල්ම ඇතිවීම

සුදුසු නො වේ යන ප්‍රඥාව ඇති වේ. මෙසේ නාවකාලික ස්වභාවයක් වශයෙන් මූලාවට පත් නොවීම පිළිබඳ ප්‍රඥාව මෙය වන්නේ යයි දත යුතුයි.

තව ද ස්කන්ධ. ආයතන, ධාතු ප්‍රත්‍ය, ප්‍රත්‍යවේක්ෂණ (යන ආදී) වශයෙන්ද මෙය දැන ගත යුතුය. මෙහිදී ඇස ද රූපය ද රූපස්කන්ධයයි. දර්ශනය වීම විඥාන ස්කන්ධයයි. එය හා එක්වූ වින්දනය වේදනා ස්කන්ධයයි. සංඥාව සංඥා ස්කන්ධයයි. ස්පර්ශය ආදී සංස්කාරයන් සංස්කාර ස්කන්ධ යයි. මෙසේ මේ ස්කන්ධ පහේ එක් විමෙහි බැලීම හා විශේෂයෙන් බැලීම දක්නට ඇත. එහිදී කවර අයෙක් බලන්නේ වෙයි ද? (ආලෝකෙති) කවරෙක් විශේෂයෙන් බලයිද? (විලෝකෙති) එසේ ඇස නිසා ඇස නමැති ආයතනය ද, රූපය නිසා රූපය නමැති ආයතනය ද, දෘෂ්ට නිසා මත නමැති ආයතනය ද, වින්දනය ආදී එකට එක්ව යෙදුණ ධර්මයන් නිසා ධර්මය නමැති ආයතනය ද යන මේ ආයතන සතරේ එක් වීම දෘෂ්ට හැක. විශේෂයෙන් දෘෂ්ට හැක. එහි කවර නම් අයෙක් බලයි ද, කවරෙක් විශේෂයෙන් බලයිද යත් - ඒ අයුරින් "ඇස" පෙනීමේ ශක්තිය (වක්‍රුධාතු) "රූපය" රූපයේ මූල ස්වභාවය (රූප ධාතු) ද, "දර්ශනය වීම" රූපය හැදිනීමේ සිත ද ඒවා හා එක් වූ "වින්දන ආදී ධර්මයෝ" ධර්මයන් අරමුණු කරගත් ඉන්ද්‍රිය ශක්තින් ද දකිත්. මෙසේ මේ ධාතූන් සතරේ එක් වීම මනාව පැහැදිලිව දක්නට ඇත. එහි කවරෙක් බලන්නේ වෙයි ද? කවරෙක් විශේෂයෙන් බලන්නේ වෙයි ද? ඇස (රූපයන්ගේ) ආශ්‍රයට හේතු වෙයි. රූපය අරමුණු ගැණීමට හේතු වෙයි. අතරක් නැති බව, ආසන්නවම පවත්නා බව, ආනන්ත රූප ඇති බව, ආශ්‍රය පවතින බව යන මේවායින් බැහැර නොවීම ආවර්ජනයට හේතු වෙයි. ආලෝකය උපනිශ්‍රයට හේතු වෙයි. වේදනා ආදිය උත්පත්තිය සමග එන කරුණු වලට හේතු වේ. මෙසේ මේ හේතූන්ගේ එකට එකතු විමෙහි බැලීමක්, තදින් විමසා බැලීමක් පෙනෙයි. එහිදී කවරෙක් බලයි ද? කවරෙක් වෙසෙසින් බලයිද? මෙසේ ස්කන්ධ ආයතන ධාතු ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යවේක්ෂණ (යන ආදී) වශයෙන් ද මූලාවට පත් නොවීම පිළිබඳ ප්‍රඥාව මෙය වන්නේ යයි දත යුතුයි.

සමම්ඤ්ජනෙ පසාරිතෙ = සන්ධි ස්ථානයන්ගේ නැඹි මෙහි සහ දිග හැරීමෙහි. එහිදී සිත අනුවම නැඹිම් දිගහැරීම් නො කොට අත්පාවල නැඹිම් දිගහැරීම් හේතුවෙන් සිදුවන අර්ථයන් හා අනර්ථයන් පරීක්ෂා කොට

අර්ථයන් ග්‍රහණය කිරීම සාර්ථක විමසුම් නුවණයි. අත්පා වැඩි කලක් නමා හෝ දිග හැර සිටි තැනැත්තනුට වරින් වර වේදනා හට ගනී. සිත එකඟ වීමක් නො ලබයි. කමටහන බිඳ වැටෙයි. විශේෂඥානය (මාර්ග ඵල) අවබෝධ කර නොගනියි. සුදුසු කල්හි (අත්පා) නමන තැනැත්තනුට ද, සුදුසු කල්හි (අත්පා) දිගහරින තැනැත්තා හට ද ඒ වේදනා නූපදී. සිත එකඟ වේ. කමටහන දියුණුවට යයි. විශේෂඥානය අවබෝධ කර ගනියි. යනුවෙන් මෙසේ අර්ථාන්තර්ප් පරීක්ෂා කිරීම දත යුතුයි.

ප්‍රයෝජනයක් ඇති කල්හි ද සුදුස්ස හා නුසුදුස්ස පරීක්ෂා කොට සුදුසු දෙය ග්‍රහණය කිරීම සප්පාය සම්පජ්ඣාදිය (සුදුසු දෙය විමසා බැලීමේ නුවණ) යි. මෙය එහි පිළිවෙළයි - (රුවන්වැලි) මහ සෑ මලුවෙහි ලාබාල භික්ෂුහු හැදෑරීම කරත්. ඔවුන්ගේ පිටු පසෙහි ලාබාල භික්ෂුණිහු දහම් අසත්. එහිදී එක් ලාබාල භික්ෂුවක් අතක් දිග හරිනුයේ කායික ස්පර්ශයට (කාය සංසග්ගයට) පැමිණ ඒ කරුණින්ම ගිහි බවට පත් විය. තවත් භික්ෂුවක් පාදය දිග හරිනුයේ පාදය ගින්නෙහි පිහිටියේය. ඇටය දක්වා පාදය දැවී ගියේය. තව ද භික්ෂුවක් තුඹසකට පා දිගු කළේය. හෙතෙමේ සර්පයකු විසින් දෂ්ට කරනලදී. වෙනත් භික්ෂුවක් සිවුරු කුටියේ ලියක පය තැබුවේය. කළු නාගයෙක් (මණිසප්පා) ඔහුට දෂ්ට කළේය. එහෙයින් මෙබඳු නොගැලපෙන තැන්හි අත්පා දිගු නොකොට සුදුසු තන්හි අත්පා දිගු කළ යුතුයි. මෙය මෙහි "සප්පාය සම්පජ්ඣාදිය (හෙවත් සුදුසු දෙය විමසා බැලීමේ නුවණ) යි.

ගෝචර සම්පජ්ඣාදිය (හෙවත් සුදුසු තැන විමසා බැලීමේ නුවණ) වනාහි මහාථෙර වස්තුවෙන් දෑක්විය යුත්තේය. මහා ස්ථවිර තෙමේ දහවල් හිඳින තැන (හෙවත් දිවාට්ඨානයෙහි) හුන්නේ අතවැසියන් සමග කථා කරමින් ඉක්මනින් අත නමා නැවත තිබුණ ලෙසම තබා සැණෙකින් (නැවත) හැකුලුවේය "ස්වාමීනි, කුමක් නිසා අත වහා හකුලවා නැවත තිබුණ ලෙසම තබා සැණෙකින් හැකුලුවේදැයි" අතවැසියෝ ප්‍රශ්න කළහ. "ඇවැත්නි. මම යම් අවස්ථාවෙක පටන් කමටහන මෙනෙහි කිරීම අරඹන ලද්දේ ද. එතැන් සිට මා විසින් කමටහන මුදා අත නොහකුලන ලදී. දන් වහාහි ඔබ සමග කථා කරන මා විසින් කමටහන මුදවා අත නවන ලදී. එබැවින් නැවත (අත) පෙර තිබු සේ තබා නැවුයෙමි " යි කීය. "යහපති හිමියනි, භික්ෂුන් නම් මෙබඳු විය යුතුය "යි කීහ. මෙසේ උමහි ද කමටහනෙන් ඉවත් නොවීම

ගෝවර සම්පජ්ඣ්ඤාය (හෙවත් සුදුසු තැන විමසා බැලීමේ නුවණ) යයි දත යුතුය.

අභ්‍යන්තරයෙහි තමාය හෙවත් ආත්මයය යන නමින් (අත්පා) හකුලුවන්නාවූ හෝ දිගහරින්නාවූ කිසිවෙක් නැත. කියන ලද ආකාර ඇති සිතේ ක්‍රියාවන් වායෝ ධාතු වේ පැතිරීමෙන් තුල් ඇදීමක් මෙන් ද, දූවමුවා යන්ත්‍රයකදී අත් පා ඇදීමක් මෙන් ද නැමීම හා දිග හැරීම සිදුවේයයි දත ගැනීම වනාහී මෙහි මූලාවට පත් නොවූ ප්‍රඥාව (හෙවත් අසම්මෝහ සම්පජ්ඣ්ඤා) යයි දත යුතුය.

සඛ්‍යාටි පත්ත විවර ධාරණො = මෙහිදී දෙපට සිවුරු හැඳීම් පෙරවිම් වශයෙන් ද පාත්‍රය දානය පිළිගැනීමේ ආදී වශයෙන් ද පරිභෝග කිරීම ධාරණ නම් වේ. එහි දෙපට සිවුර දැරීමෙහි දී වනාහී සිවුර හැඳ පෙරවා පිටුපිණිස හැසිරෙන්නහුගේ ආමිෂ ලාභය සිතල නැති කිරීම පිණිස යන ආදී පිළිවෙළින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ආකාරයම අර්ථය හෙවත් "අත්ථ" නම් වේ. ඒ අයුරින් "සාත්ථක සම්පජ්ඣ්ඤා" (හෙවත් අර්ථවත් විමර්ශනඥානය) දත යුතුය.

උෂ්ණගතිය ප්‍රකෘති ස්වභාවය කොට ඇති දුබලයාට සියුම් වූ සිවුර සුදුසු වේ. සිත ගතිය වැඩි තැනැත්තාහට ඝන වූ දෙපට සිවුර සුදුසු වේ. මේ පිළිවෙළ මාරු වී නම් සුදුසු නොවේ. කවරකුට වුවද දිරූ සිවුර සුදුසු නොවේමය. දුබල සිවුරු ආදිය දීමෙන් ඔහුට එය පිඩා කාරී වේ. පට දුහුල් ආදී විවිධ වූ ලෝබ උපදවන්නාවූ සිවුරු දීම ද එසේමය. ආරණ්‍යයෙහි හුදෙකලා වාසය ද එසේම අනතුරු සහිතය. ජීවිතයට අනතුරු වීම ද සිදු වේ. මෙයට වෙනස් අයුරින් සිදුවන නිමිත්ත කර්මාදී මිථ්‍යා ආර්ථ වශයෙන් උපන් යමක් වේද එය පරිභෝග කරන ඔහුගේ අකුසල් දහම් වැඩේ නම් සහ කුසල් දහම් පිරිහේ නම් එය සුදුසු නොවේ. මෙයට වෙනස් වේ නම් සුදුසු දෙය පිළිබඳව ඇතිවන ප්‍රඥාව ද, කමටහන් දරා ගෙන සිටීම් වශයෙන් ම වන ගෝවර සම්පජ්ඣ්ඤාය (හෙවත් අරමුණු පිළිබඳ විමර්ශන ඥානය) යයි දත යුතුය.

අභ්‍යන්තරයෙහි තමාය හෙවත් ආත්මයය යන නමින් සිවුර පොරවන්නාවූ කිසිවෙක් හෝ නැත. කියන ලද විස්තර සහිත සිතේ ක්‍රියාවෙන්

වායෝධාතුවේ පැතිරීමෙන් සිවුර පෙරවීම සිදු වේ. එහිදී සිවුර අවේනනික වේ. කය ද අවේනනිකයි. තමා විසින් කය පොරවන ලද්දේයයි සිවුර නො දනියි. මම සිවුර විසින් පොරවනු ලැබුවෙමි යි ශරීරය ද නො දනියි. (මුල) ධාතුහුම (මුල) ධාතු සමුහයක් ආවරණය කරති. (කෙසේදයත්) රෙදි පටකින් ශරීරය පොතක ස්වරූපයෙන් වසා තැබීමක් මෙනි. එහෙයින් සොදුරු සිවුරක් ලැබීමෙන් සොම්නස් නොවිය යුතුයි. සොදුරු නොවන සිවුරක් ලැබීමෙන් දොම්නස් නොවිය යුතුයි. ඇතැම් කෙනෙක් නාගයන් වසන තුඛස්, වෛතෘ, වෘක්ෂ ආදිය වෙත මල්ගඳ දුම්, වස්ත්‍ර ආදියෙන් සංග්‍රහ කරත්. ඇතැම් කෙනෙක් අසුචි, මුත්‍ර, මධ, දඩු, ආයුධ ප්‍රහාර ආදියෙන් නිග්‍රහ කරත්. ඒ ක්‍රියාව හේතු කොට ගෙන තුඛස්, වෘක්ෂ ආදීහු සොම්නස් හෝ දොම්නස් නොවෙත්. මෙසේම සොදුරු සිවුරක් ලබා සොම්නස් නොවිය යුතුය. සොදුරු නොවන සිවුරක් ලබා දොම්නස් නො විය යුතුය. මෙසේ පැවැත්ම නුවණින් සලකා බැලීම් වශයෙන් මෙහිදී මුලාවට පත්නොවන විමසීම් නුවණ (හෙවත් අසමමාන සමපජඤ්ඤා) මේයයි දත යුතුය.

පාත්‍රය දැරීමෙහිදී ද පාත්‍රය වහාම නොගෙන "මෙය රැගෙන පිඩු පිණිස හැසිරෙමින් ආහාර ලබා ගන්නෙමි" යි යනුවෙන් මෙසේ පාත්‍රය ගැනීමේ හේතුවෙන් ලබාගත යුතු ප්‍රයෝජනය වශයෙන් අර්ථවත්වන විමසීම් නුවණ (හෙවත් සාත්තක සම්පජඤ්ඤා) මේ යයි දත යුතුය. කෘගු වූ දුර්වල ශරීර ඇති අයකුට බරවූ පාත්‍රයක් සුදුසු නොවේ. යම් කිසිවකුගේ (පාත්‍ර පසුම්බියෙහි) ගැට සතරක් පහක් කැඩී ගියේ ද, සේදීමට අපහසු වේද එයද සුදුසු නොවේමය. සේදීමට අපහසු වූ පාත්‍රය ද නොසුදුසුය. එය සෝදන්නාවූ ඔහුට පළිබෝධයක් සිදු වේ. මැණික් පැහැති පාත්‍රයක් නම් එය ද ලෝහ උපදවන්නක් වේ. සිවුරෙහි යටකි තත්ත්වයන් වේනම් එය ද නුසුදුසුය. නිමිති කිම් ආදිවශයෙන් ලබන ලද දෙයක් වේ නම් එය පරිභෝග කරන්නහුට ද අකුසල් දහම් වැඩේ, කුසල් දහම් පිරිහේ. මෙය ඒකාන්තයෙන් නුසුදුසු වන්නේමය. මෙහි විපරීත පැත්ත (සිදු වේ නම් එය) සුදුසු වේ. ඒ හේතුවෙන් මෙහි සුදුසු දෙය පිළිබඳ විමසීම් නුවණ (හෙවත් සප්පාය සම්පජඤ්ඤා) මේ යයි දත යුතුය. කමටහන බැහැර නොකිරීම් වශයෙන් අරමුණු පිළිබඳ විමර්ශන ඥානය (හෙවත් ගොචර සමපජඤ්ඤා) මේ යයි දත යුතුය.

අභ්‍යන්තරයෙහි තමාය හෙවත් ආත්මය ය යන නමින් පාත්‍රය ගන්නාවූ කෙනෙක් නැත. පෙර කියන ලද ආකාර ඇති සිතේ ක්‍රියාවෙන් වායෝ ධාතු වේ පැතිරීමෙන් ම පාත්‍රය ගැණීම නම් කාර්යය සිදු වේ. එහි පාත්‍රය ද අවේතනිකය, අත් ද අවේතනිකය මම අත් අයගේ අත් විසින් ගන්නා ලද්දෙමි" යි පාත්‍රය නො දනියි. "පාත්‍රය අප විසින් ගන්නා ලද්දේ යයි" අත් ද නොදනියි. ධාතුමු මාතූන් සමුහයක් ගණිති. (කුමක් මෙන් ද යත්) - අඩුවක් විසින් ගිනි පැහැය සහිත පාත්‍රයක් ගනු ලැබීමෙහිදී මෙනි. මෙසේ පැවැත්ම නුවණින් සලකා බැලීම් වශයෙන් (හෙවත් අසමමාන සමපජ්ඣාදී වශයෙන්) මෙහිදී මූලාවට පත් නොවන විමසීම් නුවණ මේ යයි දත යුතුය.

තව ද සිදුණු අත් පාවල ඇති තුවාල වලින් වැගිරෙන සැරව, ලේ, පණුවන් සහිත, නිල මැස්සන් පිරිවරා ගත්, අසරණයන් සඳහා වූ සාලාවෙක්හි අසරණ මිනිසුන් දැක කරුණාවන්ත මනුෂ්‍යයෝ ඔවුන්හට තුවාල වසන රෙදි කැබලිද, බෙහෙත් බඳුන් ආදිය ද සහිත බෙහෙත් ලබා දෙති. රෙදි කැබලි වුවද ඇතැම් ඒවා සිනිඳු ලෙස ද, ඇතැම් ඒවා රළු ලෙස ද පවතී. ඔව්හු එහිදී සතුටු හෝ නොසතුටු නොවෙති. තුවාල වැසීමෙහිදී පමණක්. රෙදි කැබලිවලින් ද, බෙහෙත් ලබා ගැනීමෙහිදී පමණක් බෙහෙත් බඳුනෙන් ද ඔවුන්හට ප්‍රයෝජන තිබේ. මෙසේම යම් හික්ෂුවක් සිවුර තුවාල වසනා රෙදි කඩ මෙන් ද, පාත්‍රය බෙහෙත් බඳුන මෙන් ද පාත්‍රයෙහි ලැබී ඇති ආහාරය බඳුනෙහි බෙහෙත් මෙන් ද සලකන්නේ නම් එය දෙපට සිවුරු පාත්‍ර, සිවුරු යන මේවා දැරීමේදී මූලාවට පත් නොවන විමසීම් නුවණින් උතුම් විමසීම් නුවණ යයි දත යුතුය.

අසිත ආදියෙහි - අසිතෙ = පිණ්ඩපාත ආහාරයෙහි. පීතෙ = කැඳ ආදී පානයන්හි. බායිතෙ = පිටි කැවිලි ආදී කන දෙයෙහි සායිතෙ = මී පැණි හා එවැනි දෙයෙහි එහි "නෙවදවාය" (හෙවත් කෙළි පිණිස නොවේ) යන ආදී පිළිවෙළින් කියන ලද අට වැදෑරුම් වූ අර්ථය "අත්ථ" නම් වේ. ඒ අයුරින් සාත්ථක සමපජ්ඣාදීය (හෙවත් අර්ථවත් විමර්ශන ශ්‍රෝතය) දත යුතුය. රළු, ප්‍රණීත, තිත්ත, මිහිරි ආදී යම් ආහාරයකින් යමකුට අපහසුවක් වේද ඒ ආහාරය ඔහුට සුදුසු නොවේ. නිමිති කීම් ආදී වශයෙන් ලැබුණු යම් දෙයක් වළඳන්නේ ද ඔහුගේ අකුසල් දහම් වැඩේ, කුසල් දහම් පිරිහේ. එය ඒකාන්තයෙන් නුසුදුසු වන්නේමය. එහි ප්‍රති විරුද්ධ තත්ත්වය සුදුසු වේ. ඒ

අයුරින් මෙහි "සප්පාය සම්පන්නකූඤාය (හෙවත් අරමුණු පිළිබඳ විමර්ශන ඥානය) ද දත යුතුය.

අභ්‍යන්තරයෙහි තමාය හෙවත් ආත්මයය යන නමින් ආහාර වළඳන්නාවූ කෙනෙක් නැත. පෙර කියන ලද ආකාර ඇති සිතේ ක්‍රියාවෙන් වායෝ ධාතුවේ පැතිරීමෙන්ම (ආහාර) පිඬු කිරීම ද, පිඬුව එසවීම ද, මුව විවර කිරීමද සිදු වේ. වෙනත් කිසිවෙක් යතුරකින් හෝ යන්ත්‍රයකින් හතුවේ ඇට විවර නො කරයි. සිතේ ක්‍රියාවෙන් මෙහෙයවුණ වායෝ ධාතුවේ පැතිරීමෙන්ම අහර පිඬුව මුඛයෙහි නැඹීම ද, උඩපැත්තේ දත්වල මෝල් ගසේ ක්‍රියාව ද, යට දත්වල වංගෙඩියක ක්‍රියාව ද, දිවෙන් අතක ක්‍රියාව ද සිදුවන්නේය. මෙසේ එහිදී දිව අගින් තුනී කෙළ ද, දිවමුලින් සහවූ කෙළද එයට මිශ්‍ර වෙයි. එය යට දත් නමැති වංගෙඩියෙහි දිව නමැති අතින් මිශ්‍ර කරනු ලැබ කෙළ නමැති දියෙන් තෙමනුලැබුයේ උඩු දත් නමැති මොහොලින් කුඩු කරන ලද්දේ වෙයි. කුඩා හැන්දකින් හෝ ලොකු හැන්දකින් ඇතුළට යවන්නාවූ කිසිවෙක් නැත. වායෝ ධාතුවෙන්ම (ඇතුළට) පිවිසෙයි. ඇතුළට පිවිසි ආහාර සිදුරු ශුද්ධියක් තනා දරා ගන්නාවූ කිසිවෙක් හෝ නැත. වායෝ ධාතුව වශයෙන්ම එහි නවතී. නැවතුණ නැවතුණ ආහාර උදුනක් තනා පිසින්නා වූ කිසිවෙක් හෝ නැත. තේජෝ ධාතුව විසින්ම පිසිනු ලැබේ. පැසුණ පැසුණ ආහාර ලියකින් හෝ කෝටුවකින් හෝ බැහැරට යවන්නා වූ කිසිවෙක් හෝ නැත. වායෝධාතුවම එය බැහැර කරයි. මෙසේ වායෝ ධාතුව එම ආහාර ගෙන එම ද, ගමන් කරවීම ද, දරාගෙන සිටීමද, පෙරලවීම ද, කුඩු කිරීම ද, වියලවීමද, බැහැර කරවීම ද සිදු කරයි. පශ්චිධාතුව ද එම ආහාර දරා ගෙන සිටීම ද, පෙරල වීමද, කුඩු කිරීම ද වියල වීම ද සිදු කරයි. ආපෝ ධාතුව එම ආහාර පොඟවයි, තෙත්ගතිය පාලනය ද කරයි. තේජෝ ධාතුව ඇතුළට පිවිසි එම ආහාර පැසවයි. ආකාස ධාතුව එම ආහාරයට මාර්ගය තනා දෙයි. විඤ්ඤාණ ධාතුව ඒ ඒ තත්හි මනාලෙස ප්‍රායෝගික කිරීමට පමුණුවා බැඳ තබා කැටි කර ගනීයි. මේ ආකාරයෙන් පවත්නා තත්ත්වය නුවණින් සලකා බැලීම් වශයෙන් මෙහිදී මූලාවට පත් නොවන විමසීම් නුවණ (අසමෙමාහ සම්පන්නකූඤාය) මෙසේ දත යුතුය.

තවද ගමණින්, පරීක්ෂා කිරීමෙන්, පරිභෝග කිරීමෙන්, විත්ත ස්වභාවයෙන්, තැන්පත් වීමෙන්, නොමේරූ ස්වභාවයෙන්, මේරූ ස්වභාවයෙන්, ප්‍රතිඵලයෙන්, විපාකයෙන්, ආලෝපනයෙන් යන මේ දස වැදෑරුම් පිළිකුල් බව නුවණින් සලකා බැලීම් වශයෙන් ද මෙහිදී මුලාවට පත් නොවන විමසීම් නුවණ (අසම්මොහ සම්පජ්ඣාදිය) මේ යයි දත යුතුය. මෙහි විස්තර වර්ණනාව විශුද්ධි මාර්ගයේ "ආහාරෙ පටික්කුල සඤ්ඤා නිද්දෙස" යෙන් (ආහාරයෙහි පිළිකුල් සංඥාව දැක්වීම නමැති කොටසින් ගත යුතුය.)

උචාර පසුභාව කමෙම = මල මුත්‍ර පිට කිරීමේ කාර්යය යෙහි දී එහිදී (අවශ්‍යතාවය) පැමිණි කල්හි මලමුත්‍ර කාර්යය නොකරන්නහුගේ මුළු සිරුරින් ම ධනදිය වැගිරේ ඇස් කැරකේ, සිත එකඟ නොවේ. අන් රෝග ද උපදී. (අවශ්‍යවීම මලමුත්‍ර බැහැර කිරීමේ කාර්යය) කරන්නහුට ඒ සියල්ල සිදු නොවේ," යන මෙය මෙහි අර්ථයයි. ඒ අයුරින් සාර්ථක ලෙස පවත්වන විමසීම් නුවණ (හෙවත් සාත්වක සම්පජ්ඣාදිය) මේයයි දත යුතුය.

නොගැලපෙන තන්හි මලමුත්‍ර පහ කරන්නහුට වනාහි ඇවැත් සිදු වේ, අප කීර්තිය වැඩේ, ජීවිතයට අනතුරු ද සිදුවේ. සුදුසු තන්හි එය කරන්නහුට ඒ කිසිවක් සිදු නොවේ. යන මෙය මෙහි අදහසයි. ඒ අයුරින් "සප්පාය සම්පජ්ඣාදිය " (හෙවත් සුදුසු දේ පිළිබඳ විමසීම්නුවණ) ද, කමටහන බැහැර නොකිරීම් වශයෙන්" ගෝවර සම්පජ්ඣාදිය " (හෙවත් අරමුණු පිළිබඳ විමසීම් නුවණ) ද යනු මේමේයයි දත යුතුය.

ගත ආදියෙහි - ගතෙ = ගමන් කිරීමෙහි. ධීනෙ = නැවති සිටීමෙහි. නිසිනෙන = හිඳ ගැණීමෙහි. සුනෙන = සයනයෙහි. ජාගරිනෙ = අවදිව සිටීමෙහි. භාසිනෙ = කථා කිරීමෙහි තුණහි භාවෙ = නිහඩව සිටීමෙහි මෙහිදී යමෙක් කාලයක් ගමන් කොට හෝ සක්මන් කොට හෝ පසු කාලයෙහි සිටීමින් මෙසේ කල්පනා කරයි. "සක්මන් කරන කල්හි පැවති රූප අරූප ධර්ම මෙහි දී නිරුද්ධ වෙයි. (හෙවත් නැති වෙයි) මෙය ගමනෙහිදී සිති නුවණ පවත්වා ගැණීම නම් වේ. යමෙක් සජ්ඣායනා කරමින් හෝ කලක් සිට පසු කලෙක හිඳගෙන මෙසේ කල්පනා කරයි. "සිට ගෙන සිටි කල්හි පැවති රූප අරූප ධර්ම මෙහිදී නැති වෙයි." මෙය සිට ගෙන සිටීමෙහි සිති නුවණ පවත්වා ගැනීම නම් වේ. යමෙක් සජ්ඣායනා ආදිය සිදු කිරීම් වශයෙන් කලක්

හිඳගෙණ හුන්නේ පසු කලෙක සිට ගන්නේ මෙසේ කල්පනා කරයි. "හිඳ ගෙන හුන් කල්හි පැවති රූප අරූප ධර්ම මෙහිදී නැති වෙයි." මෙය හිඳගෙණ හිදීමෙහි සිහි නුවණ පවත්වා ගැනීම නම් වේ. යමෙක් හිඳ ගෙණ සජ්ඣායනා කරමින් හෝ කමටහන් මෙනෙහි කරමින් හෝ සිට නින්දට වැටී පසුව නැගිට මෙසේ කල්පනා කරයි. "නිදන කල්හි පැවති රූපා රූප ධර්ම මෙහිදී නැති වෙයි" මෙය නින්දෙහි දී ද, පිබිඳ සිටීමෙහිදී ද සිහි නුවණ පවත්වා ගැනීම නම් වේ. ක්‍රියාකාරී සිත් නො පැවැත්ම නින්ද නම් වේ. (ක්‍රියාකාරීසිත්) පැවැත්ම අවදිව සිටීම නම් වේ. යමෙක් කථා කරමින් මේ ශබ්දය වනාහි තොල්, දත්, දිව හා තල්ල හේතු කොට ගෙණ ද, සිතෙහි එයට යෝග්‍ය පෙළඹවීමක් හේතු කොට ගෙණ ද උපදී යයි සිහි ඇතිවම මනාව දනිමින්ම කියයි ද, හේ තෙමේ බොහෝ කලක් සජ්ඣායනා කොට හෝ ධර්මය දේශනා කොට හෝ කමටහන් මාරු කරමින් පවත්වා හෝ ප්‍රශ්න විසඳා පසු කලෙක නිහඩ වී සිට "කථා කළ කාලයෙහි උපන් රූප අරූප ධර්ම මෙහිදී නැති වෙයි." යනුවෙන් කල්පනා කරයි. මෙය කථා කිරීමෙහි දී සිහි නුවණ පවත්වා ගැනීම නම් වේ. යමෙක් නිහඩව සිටීමින් කාලයක් ධර්මය දේශනා කොට හෝ කමටහන් මෙනෙහි කොට හෝ පසු කලෙක "නිහඩව සිටි කාලයෙහි පැවති රූප අරූප ධර්ම මෙහිදී නැතිවෙයි" යනුවෙන් කල්පනා කරයි. උපාදා රූප පවත්නා කල්හි "කථා කරයි" යන නමින් ද උපාදා රූප නැති කල්හි නිහඩ වෙයි යන නමින් ද දැක්වේ. මෙය නිහඩ බවෙහිදී සිහිනුවණ පවත්වා ගැනීම නම් වේ. එසේම මූලාවට පත් නොවන සිහි කල්පනාව ද වෙයි. ඒ අනුසාරයෙන්ම "සිහිනුවණ පවත්වා ගැනීම" (හෙවත් සමපඡන කාරිතා) ද දත යුතුය. මේ සූත්‍රයෙහි දී සතිපට්ඨානය මිශ්‍ර වූ සිහිකල්පනාව පූර්ව භාගය කියන ලදී.

45-1-3

තුන් වැන්නෙහි - එවමෙවපනිධෙකවෙව = ඒ හික්ෂුව වනාහි කමටහන් කියවා එහි මෙහි ඇවිදියි. කායික විවේකය නොවිළිපදී. ඒ නිසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුට නිග්‍රහ කරමින් මෙසේ වදාළහ. තසමා = යම් හෙයකින් සැකෙවින් දේශනාවක් ඉල්ලුයේ ද, එහෙයෙනි. දිට්ඨි = කර්මය හිමිකොට ඇති දෘෂ්ටිය.

45.1.4

සිවු වැන්නෙහි - ධම්ම විනයො = ධර්මය විනය යන මේ දෙක ශාස්තෘ ශාසනයේම නම් වේ. සමාදපෙනබ්බා, (අන් අයකු ලවා) ලබවා ගත යුතුයි. එකොදිභූතා = ක්ෂණික ලෙස ලබාගන්නා සමාධියකින් සිත එකඟ කර ගන්නාවූ සමාහිතා එකඟ විනයා = ධ්‍යානයට පෙර මූලික කාර්යයන් වශයෙන් මනාව තැන්පත් කළාවූ ද, එකඟ බවට පත් කර ගන්නාවූ ද සිත්. මේ සුත්‍රයෙහිදී නවක හික්ෂුන් විසින් ද රහතුන් වහන්සේලා විසින් ද භාවිත කරන ලද සති පටිඨාන මුල් කොටස් (සෝවාන්, සකාදාගාමී. අනාගාමී යන මාර්ග සහ ඵලවලටද, අර්හත් මාර්ගයටද පැමිණි) ශෛක්ෂ්‍යයන් සත් දෙනා විසින් මිශ්‍රව භාවිත කරනු ලැබේ.

45-1-6

සය වැන්නෙහි - සකුණංගී = පක්ෂීන් නසයි යන අරුතින් සකුණංගී නම් වේ. මෙය උකුස්සාට තවත් වචනයකි. සහසා අභ්‍යාසනා = ලෝභය නම් අපරාධයෙන් පැමිණි. අලකබ්බා = භාග්‍යය නැති අප්‍ර පුඤ්ඤා = පින් පිරිහුණ සවස්මයං = (සවෙ + අඡ්ඡ මයං) ඉදින් අද අපි නඩගල කධාරකණං = නගුලෙන් කෘෂි කටයුතු කිරීම. "කට්ඨං" යනු බෙහෙවන් වාන හෙවත් කුඹුර කරන තැන යන අරුතයි. ලෙඩ්ඛට්ඨානං = බිඳෙන තැන. අවචමානා = කියන්නාවූ තමාගේ ශක්තිය පිළිබඳව යහපත් වැණුම් කියන්නාවූ යන අරුතයි. මහනං. ලෙඩ්ඛං අභිරුහිත්වා = මේ දෙසින් උකුස්සා එන විට මේ දෙසින් නික්මෙමි, මෙදෙසින් පැමිණෙන කල්හි මේ දෙසින් නික්මෙමි යනුවෙන් සලකා, උදුනක සලකුණින් පිහිටි ගල් තුනෙහි එක් ගලක් මතට නැග සිටියේය. සක්කාය = ඊතලයක් ගලපනු මෙන් ගලපා. මනාව තබා බහු අගනො බො මයායං = මා සඳහා මේ දුරස්තර වූ ස්ථානයට පැමිණියේය, සුලු දුරක් ඉතිරිව ඇත, දැන්මා අල්වා ගන්නේයයි දන දවමුවා පක්ෂියකුමෙන් ඒ ගල් අතරෙහිම පෙරලී. පච්චුපාදි = පිළිපන්නේ පිවිසියේ යන අර්ථයයි. උරං පච්චනාළෙසී = එක පහරින්ම කැට කුරුල්ලාගේ හිස සිඳි උග අල්වා ගනිමිසි වේගයෙන් ආ බැවින් වේගය දරා ගැනීමට නො හැක්කේ ඒ ගලෙහිම ළය වැදුණේය. එකෙණෙහිම ඔහුගේ හෘදය මාංසය

පැළි ගියේය. ඉක්බිති කැට කුරුල්ලා නියම ලෙසම සතුරා පිටු දක්කෙමිසි තුටු පහටු වූයේ එම සතුට ඔහුගේ හදවතෙහි ද ඔබ මොබ විහිද ගියේය.

45-1-7

සත්වැන්නෙහි - දුග්‍ගා = යාමට අපහසු වූ වාරි = සංචාරය ලෙස මධ්‍යමයෙහි = නුගරුක්වල කිරි ආදිය යොදා ආලේප කරත්. එය වඳුරන්ගේ ඉරණම් ගමන යන තැන යයි සලකා වෘක්ෂ ශාඛා ආදියෙහි තබන් පඤ්චාඛිතො = පස් පොලකින් කන් ලිය ඇතුල් කොට ගතයුතු කන් පසුම්බි මෙන් බැඳ එල්වන ලද්දේ. ථූතං සෙති = කෙදිරි ගාමින් නිදයි.

45-1-8

අටවැන්නෙහි - සුදො = බන් සකස් කරන්නා (අරක් කැමියා) නානචයෙහි = නොයෙක් දෝෂයන්ගෙන්, නොයෙක් ආකාරයන්ගෙන් යන අර්ථයයි. නානචයෙහි යනු ද නානාචයෙහි යන) මෙම පාඨයම වේ. අභිලභෙහි = ඇඹුල් සහිත කොටසින් සියලුතන්හි මේ පිළිවෙළම වේ. අභිහරති = ගැණීම සඳහා අත විහිදුවයි. බහුං ගණහාති = එකවරම අල්වා ගැණීමෙන් වැඩි කොටසක් ගන්නා තැනැත්තා ද, නැවත නැවත ගන්නා වූ තැනැත්තා ද විශාල වූ ප්‍රමාණයක් ගන්නේම වෙයි. අභිහාරානං = සියයක් හෝ දහසක් ඉවත් කොට ගෙන එන ලද අස්වැන්න පිළිබඳ උපකකිලෙසා = (කාමවෂ්ඤා, ව්‍යාපාද ථීන මිද්ධ, උද්ධච්ච, කුක්කුච්ච, විවිකිච්ඡා යන) නිවරණ පස නිමිත්තං න උග්‍රාණහාති = මාගේ මෙම කමටහන අනුපිළිවෙළ සමග හෝ (මාර්ග චිත්තයට ආසන්නවම පෙරටුව පැවති සිත වන) ගෝතභු චිත්තය සමග හෝ ගැටී සිටියේ යයි නොදනියි. තමාගේ සිතට නිමිත්තක් ගැණීමට නොහැකි වෙයි. මේ සුත්‍රයෙහිදී විදර්ශනාවෙහි පූර්වභාගය පිළිබඳ සතිපට්ඨානයම කියන ලදී.

45-1-9

නවවැන්නෙහි - බෙලුව ගාමකෙ = වේසාලිය අසල මෙම නම ඇති එක්තරා දොරටු ගමක් ඇත. එහි යථාමිත්තං යන ආදියෙහි මිත්තා = මිත්‍රයන්ම සෘජුවට = ඒ ඒ තන්හි එකතු වී දැකීමෙන් පමණක් මිතුරු බව පවත්වා ගන්නා දෘෂ්ටි මිත්‍රයෝ. ඉතා බලවත් නොවන මිත්‍රයෝ. සමහතතා = මනා ආහාර දෙන ස්තේයවන්ත වූ බලවත් මිත්‍රයෝ යම් අයට යම් තැනෙකහි මෙබඳු හික්මුණු වෙන් ද එබඳු වූ යුෂ්මත්හු ඒ ඒ තන්හි වස් එළඹෙන්නාහු යන අරුතයි. එහෙයින් මෙසේ කීහ. ඒ තෙරවරුන්ගේ පහසු විහරණය පිණිස ඒ අයහට බෙලුව ගමෙහි සෙනසුන ප්‍රමාණවත් නො වේ. ආහාරද හිගය. මුළු වේසාලියෙහිම බොහෝ සෙනසුන් ඇත. ආහාරද සුලභය. ඒබැවින් මෙසේ කිය. එසේ නම් කුමක් හෙයින් සුවසේ යවයි කියා නොයැවීද යත් - ඔවුන් හට අනුකම්පා වෙති. උන් වහන්සේට මෙසේ සිත් විය. "දසමසක කාලයක් සිට පිරිනිවන් පාන්නෙමි. ඉදින් මේ පිරිස දුරට යන්නාහුනම් පිරිනිවෙන කල්හි මා දැකීමට නොහැකි වෙති," යනුවෙනි. ඉක්බිති ඒ පිරිසට මෙසේ සිහිමට ඉඩ ඇති විය හැක. කෙසේද යත් - ශාස්තෘන් වහන්සේ පිරිනිවෙන සේක්. යයි අපහට සිතුවිලි මාත්‍ර සලකුණක් හෝ නො දුන්න. ඉදින් දන්නෙමු නම් මෙසේ දුරෙක නොවසන්නෙමුයි විපිළිසර වන්නෝය. වේසාලිය අවට වෙරසන්නාහු වනාහි මාසයකට අටවරක් පැමිණ දහම් අසන්නාහ. බුදුන් වහන්සේගේ අවවාද ලබා ගන්නාහයි පිටත් නො කළහ. බරො = කර්කශ ආබාධො = අසමාන වූ රෝගයක් බාළහා = බලවත් මාරණානනිකා = මරණය කෙළවර කොට ඇති මරණයේ සම්පයට පැමිණවීමෙහි සමත් සනො සමපණ්ණාදය අධිවාසෙති = සිහිය මනාව පිහිටුවා නුවණින් පිරිසිදු ඉවසුවේය. අවිහඤ්ඤමානො = වේදනාවට අනුව පැවතීම වශයෙන් මතු මත්තෙහි පවතින පෙරලියක් නොකරමින් පීඩනයට පත් නො වෙමින් ද, දුකට පත් නොවෙමින් ද ඉවසුවේය. අනාමනෙතඤා = නො දන්නා අනප්‍රාප්තකඤා = අණ නොකොට, අවවාද අනුශාසනා නොදී යයි කියන ලද්දේ වෙයි. විරියෙන = (සෝවාන් ආදී) මාර්ගයකට පැමිණීමට පෙර කරන විරියයෙන් ද, එල සමාපත්ති සදහා කරන විරියයෙන් ද = පටිපණ්ණෙතො = මැඩ පවත්වා ජීවිත සංඛාරං = මෙහිදී ජීවිතයට ජීවිත සංඛාරයයි. යමකින් ජීවිතය සංස්කරණය කරනු ලැබේ ද, සිද්ධතා බිඳෙන දෙය ගලපා තබනු ලැබේ ද එය එල සමාපත්ති ධර්මය ද ජීවිත සංස්කාරය ද

වේ. එය මෙහිදී අදහස් කෙරේ. අධිධාය = අධිෂ්ඨාන කොට, පවත්නා කල්හි ජීවිතය පවත්වා ගැනීමෙහි සමත් වූ එළසමාපත්තියට සමවැදුනේය යන මෙය මෙහි කෙටි අදහසයි. කිම ? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මින් පෙර එළ සමාපත්තියට සම වැදුණාහු නොවෙත් ද? සමවැදුණහ. ඒ වනාහි ක්ෂණික සමාපත්තියකි. ක්ෂණික සමාපත්තිය ද සමාපත්තිය තුළදීම වේදනාව යටපත් කරයි. සමාපත්තියෙන් නැගී සිටී විටම පොල්ලකින් ගැසීමෙන් හෝ කැට කැබිලිත්තකින් ගැසීමෙන් හෝ කැඩී විසුරුණු දිය සෙවෙල් ඇති ජලය මෙන් නැවත සිරුර පුරා වේදනාව පැතිරේ. රූප සප්තකය ද, අරූප සප්තකය ද නිරවුල් කොට පැහැදිලි කොට මහා විදර්ශනා වශයෙන් සමවැදුණ යම්බඳුවූ සමාපත්තියක් වේද, එය රූප සප්තකය ද, අරූප සප්තකයද නිරවුල් කොට, පැහැදිලි කොට මනාව යටපත් කරයි. කෙසේද යත් - යම් සේ පුරුෂයකු පොකුණකට බැස අත්වලින් ද පාවලින් ද මනාව ඉවත් කරන ලද දිය සෙවෙල් ඇත්තේ කලකදී දියට බසී ද, මේ අයුරින්ම එයින් නැගී සිටී තැනැත්තාට කලකදී වේදනාව උපදී. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එදින මහබෝමැඩෙහි ලබාගත් විදර්ශනාව පිහිටුවමින් මෙන් රූප සප්තකය ද අරූප සප්තකය ද නිරවුල් හා පැහැදිලි කොට තුදුස් අයුරකින් පවත්වා මහා විදර්ශනා වෙන් වේදනාව යටපත් කොට එය දසමසක් තුළ නො උපදීවායි (ඉටා) සමාපත්තියට සමවැදුණහ. සමවතින් යටපත් කළ වේදනාව දසමස තුළ ඇති නොවූයේය. ගිලානා වුට්ඨිතො = ගිලන් වී නැවත (ඉන්) නැගී සිටියහ.

මධුරක ජාතො වීය = හටගත් බර බවක් ඇත්තේ, හටගත් තද බවක් ඇත්තේ, උලක තබන ලද්දක් වැනි න පක්කායනහි = නොයෙක් කරුණු නිසා ප්‍රකාශ නොකරත්. නොවැට හෙත් ධම්මාපි මං න්‍යාපිහනති = සතිපට්ඨාන ධර්මයන් මා හට ප්‍රකට නොවේයැයි දැක්වේ. තෙරුන් හට බුද්ධ ධර්මය මනාව ප්‍රගුණ වී ඇත. නඋදාහරති = අවසන් අවවාදය නො දෙන්නේ ය යන්න සඳහා කියයි. අනන්තරං අබාහිරං = ධර්මය වශයෙන් හෝ පුද්ගල වශයෙන් හෝ යන දෙකම (සැලකිල්ලට භාජනය) නොකොට මෙ පමණ ධර්මයක් අනුත්තර දේශනා නොකරන්නෙමි යි සිතන්නේ ධර්මය අභ්‍යන්තර වුවක් කරන්නේ නම් වෙයි. මෙපමණ (ධර්මය) ක් දත් අයට දෙසන්නෙමි යි සිතන තැනැත්තා ධර්මය බාහිරවුවක් කරන්නේ නම් වෙයි. බාහිර පුද්ගලයකුට දේශනා කරමි යි. සිතන තැනැත්තා (දහම් අසන)

පුද්ගලයා අභ්‍යන්තර ගත වුවකු කරන්නේ නම් වෙයි. මේ තැනැත්තාට දේශනා නො කරමිසි සිතන තැනැත්තා ඒ පුද්ගලයා (ධර්මයෙන්) බාහිර අයකු (බවට පත්) කරයි. මෙසේ නොකොට දේශනා කරන ලද්දේය යන අර්ථය වේ. ආචරියමුට්ඨි = යම් සේ බාහිර අය තුළ ගුරුමුෂ්ටිය නම් යමක් වේද, තරුණ කාලයෙහි කවරකුට හෝ නො කියන පසු කාලයෙහි මරණ මංචකයෙහි භෝත්තාවු අය ප්‍රියමනාප අත වැසියාට එය කියත්. මෙසේ තරාගතයන් වහන්සේට මහලු කල අවසානයෙහි කියන්නෙමිසි මුෂ්ටි කර පරිහරණය කොට තබන ලද කිසිවක් නැතැයි දක්වේ. අභං භික්ඛු සංඝං = මෙම ම භික්ෂු සංඝයා පරිහරණය කරන්නෙමිසි යනුවෙන් හෝ මමුඤ්ඤි කො = මම ම අරමුනට ගත යුත්තා වෙමි යන අර්ථයෙන් (මම) උදෙසො අසසා යන පද වලින් "මමුඤ්ඤිකො" යි සැදේ. මා උදෙසාම, මා පිළිබඳව ම භික්ෂු සංඝයා බලාපොරොත්තු තබන්නා, මාගේ ඇවෑමෙන් පසු යමක් සිදු නොවේ නම් නොවේවා, සිදුවේනම් සිදු වේවා යන අර්ථයයි. න එවං භොති = බෝධි පර්යාකයෙහි දීම ඊර්ෂ්‍යාව මසුරු බව ආදිය පහ වූ බැවින් මෙසේ නොවේ. සංකිං = ඒ කුමක්ද කවරෙක්ද? ආසිතිකො = අසුචස් ඇත්තේ පශ්චිම වයස පැමිණි බව දක්වීම සඳහා කියන ලදී. වෙච මිසස කෙන = බාහුබන්ධන වක්‍රබන්ධන ආදියෙන් (හෙවත් ගැලක බාහු වක්‍ර ආදිය උනපතුරු තබා බැඳීමෙන්) ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීමෙන් (යන කරුණ පිණිස) වෙත් මිසසකෙන යි යෙදේ. මඤ්ඤායාපෙනි = උණ පතුරු තබා වෙලු දිරාගිය ගැලක් යයි සිතිය යුතුය. අර්හත් ඵලය නමැති වෙළුමෙන් ඉරියවු සතර පවත්වා ගැනීමට හැකියාව තරාගතයන් වහන්සේට තිබේයයි දක්වේ. දූන් (මිලගට) ඒ බව ප්‍රකාශ කරමින් යසමිං ආනන්ද සමයෙ යන ආදිය කිහි.

එහි සබ්බනිමිත්තානං = රූප නිමිති ආදීන්ගේ එකච්ඡානං වෙදනානං = ලොකික චින්දනයන්ගේ තසමා තිභානන්දා = යම් හෙයකින් මෙම ඵල සමාපත්ති විහරණයෙන් පහසුවක් වේ නම්. ඒ හේතුවෙන් ඔබ ද ඒ සඳහා මෙසේ වාසය කරන්න යයි දක්වේ. අත්තදීපා = මහ සමුදුරට ගියවුත්තට දිවයිනක් මෙන් ද තමා හට ප්‍රදීපයක් මෙන් ද පිහිට කොට වාසය කරන්න. අත්තසරණා = තමාම පිහිට කොට ගන්න අනුන් පිහිට කොට නොගන්න "ධමම දීප, ධමම සරණ" යන පදයන්හි ද මේ පිළිවෙළ ම වේ. මෙහි ද "ධමමො" යනු නවලොවුතුරු දහම යයි දත යුතුය. තමනගෙමෙනෙ = (තම තගෙගයනු) තම අගෙග (යන පද දෙකයි) මැද "ත" කාරය පද දෙකේ

සන්ධිය වශයෙන් කියවේ. මොව්හු ශ්‍රේෂ්ඨ තමයෝය යනුවෙන් මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. ආනන්දයෙනි, මෙසේ සියලු අන්ධකාර ප්‍රවාහයන් සිදු ඉතා උතුම් ශ්‍රේෂ්ඨ තැනෙක මාගේ හික්ෂුහු සිටින්නාහ. යෙ කෙටි සිකු කාමා = සතර සතිපට්ඨාන යෙහි යෙදෙන ඒ සියළුම හික්ෂුහු උතුම් තත්ත්වයෙක වෙසෙත් යයි අර්භත්වය මුදුන්පත් කිරීමෙන් දේශනාව කළහ.

45-1-10

දසවැන්නෙහි - තෙත්‍රපසඩකම් = එම ආශ්‍රමයෙහි කමටහන්හි යෙදෙන හික්ෂුණිහු සිටිති. ඒ හික්ෂුණින් උනන්දු කරවා කමටහන් කියන්නෙමි යි කියා එහි පැමිණියහ. උළාරං පුබ්බෙනාපරං විසෙසං = පුර්ව යෙහි වූ විශේෂත්වයේ (හෙවත් ඥානයේ) සිට පසුව එනා උසස් විශේෂත්වය (ඥානය) වෙත. එහිදී මහා භූතයන් ග්‍රහණය කර (හෙවත් තමාගේ පාලනයට) ගැණීම පුර්ව විශේෂයයි. උපාදා රූපයන් ග්‍රහණය කර ගැණීම අපර විශේෂය නම් වේ. එසේම සියලු රූපයන් ග්‍රහණය කර ගැණීම පුර්ව විශේෂයයි. රූප රහිත දෙය (අරූප) ග්‍රහණය කර ගැණීම අපර විශේෂයයි. රූප හා අරූප ග්‍රහණය කර ගැණීම පුර්ව විශේෂයයි. ප්‍රත්‍යයන් ග්‍රහණය කර ගැණීම අපර විශේෂයයි. තිලකුණු වෙත යොමු වීම අපර විශේෂය නම් වේ. මෙසේ පුර්ව විශේෂයෙන් අපර විශේෂය වෙන් කොට දැන ගණියි යන අර්ථය වේ. කායාරම්මණො = යම් බඳු වූ කයක් පිළිබඳව විමසා බලයි ද එය ම අරමුණු කොට කෙලෙස්වලින් දූවීම සිදු වේ. බහිද්ධාවා විත්තං වික්ෂිපති = බාහිරව වෙනත් අරමුණෙක්හිදී සිතුවිලි වික්ෂිප්ත බවට පත් වේ. කිසම්විදෙව පසාදනියෙ නිමිත්තෙ විත්තං පණ්දහිතඛං = මෙසේ කෙලෙස්වලින් දාහයට පත්වීමක් ද, මැලි බවක් ද, බාහිර හේතූන් නිසා වික්ෂිප්ත භාවයක් ද උපන්නකල්හි කෙලෙස්වල ඇලීමෙන් නොහැසිරිය යුතුයි. පැහැදීම ඇති කරන, පැහැදීම ගෙන එන බුද්ධාදී කිසියම් එක්තරා අරමුණක කමටහන් සිත තබා ගත යුතුය. විත්තං සමාධියති = අරමුණ මනාව ගණියි, එය මනාව තබා ගණියි. පටිසංහරාමි = පැහැදීම ඇති කරවන ස්ථානයෙන් (අරමුණින්) වෙනස් වෙමි. එම මුල් කමටහනට අභිමුඛව එය කරමි (වඩමි) යන අරුතයි. සො පටි සංහරති වෙව = මුල් කමටහනට අභිමුඛව ද යවයි. නව විත කෙකති, නව විචාරෙති = කෙළෙස් සිතුවිලිවලින් හා ඒ පිළිබඳ සලකා බැලීමෙන් (කිලේස විතක්ක විචාරයෙන්) තොර වෙමි.

(අවිතකකාවිචාරො) අජ්ඣන්තං සතිමා සුබමස්මි = අරමුණු පිළිබඳ අධ්‍යාත්මයෙහි පැවති සිතියෙන් සිති ඇත්තේ ද, සුවපත් වූයේ ද වෙමිසි දැන ගනියි. එවං බො ආනන්ද, පණ්ඩාය භාවනා හොති ආනන්ද, මෙසේ භාවනාව නවතා (තැබීමෙන් එහි අරමුණ පසුව) සිදුවේ.

යම් සේ වනාහි මහත් උක්ඟස් බරක් ඔසවා ගෙන (උක්ඟස් මඬින) යන්ත්‍ර ශාලාවට ගෙන යන්නාවූ පුරුෂයකුට තමා වෙහෙසට පත්වන පත්වන කල්හි (උක්ඟර) බිම තබා උක් දණඩක් සපා නැවත (උක්ඟර) ඔසවා ගෙන ගම යන්නට සිදු වෙයි ද, එසේම රහත් බවට පැමිණීම පිණිස කමටහන් ඉගෙනගත් මේ භික්ෂුවට ද කායික ප්‍රදාහයන් උපන් කල්හි ඒ කමටහන තබා, බුදු ගුණ ආදිය සිහි කිරීමෙන් සිත පහදවා, කළ යුතු දෙය කොට භාවනාව කර ගෙන යාමට සිදු වේ. එහෙයින් පණ්ඩාය භාවනා (හෙවත් භාවනාව තබා) යයි කියන ලදී. ඒ පුරුෂයා එම උක්ඟස්බර යන්ත්‍ර ශාලාවට ගෙන ගොස් මිරිකා ලබන රස පානය අනුභව කිරීම මෙන් කමටහන මුදුන් පත් කොට ගෙන රහත් බවට පත්වූ මේ භික්ෂුව පල සමවත් සුව අනුභව කිරීම දත යුතුය.

බහිද්ධා = මුල් කමටහන අත්හැර ඉන් බැහැර අන් අරමුණෙක්හි අප්‍යණ්ඩාය = (බැහැරක) නොතබා අප්පච්ඡා පුරෙ අසංබිතතං විමුත්තං අප්පණ්හිතනති පජානති = මෙහිදී කමටහන් වශයෙන් හෝ, ශරීරවශයෙන් හෝ, දේශනා වශයෙන් හෝ අර්ථය දත යුතු වේ.

එහි කමටහන ගැන සැලකීමේදී වනාහි කමටහන් පිහිටීම "පුරෙ" නම් වේ. රහත් බව "පච්ඡා" නම් වේ. එහි යම් භික්ෂුවක් මුල් කමටහන ගෙන ක්ලේශ දාහයකට හෝ මැලි බවට හෝ බාහිර වික්ෂිප්ත භාවයකට හෝ මතු විම සදහා අවස්ථාවක් නොදෙමින්, මනාව භික්ෂුණ ගොණුන් යොදා ගැල මෙහෙයවන්නාක් මෙන් ද, සතරැස් සිදුරෙක මනාව සැකසූ සතරැස් සට්කාවක් බහාලන්නාක් මෙන් ද විදර්ශනා පිහිටුවා සිට ගෙන නොසිටිමින්, වැතිර නොගෙන රහත් බවට පැමිණෙයි. හේ තෙමේ පෙර කියන ලද කමටහන්හි යෙදී සිටීමේ ද පසුව කියන ලද රහත් භාවයේද යන වශයෙන් පසුව හා පෙර, සකස් නොකළ ස්වභාවය ඇති (හෙවත් අසංබිත වූ) නිදහස් වූ (විමුත්ත වූ) ආශාවන් හි නොපිහිටි තත්ත්වයට පැමිණි බව (නිද්‍රණට) පැමිණි බව) දන්නේ වෙයි.

සිරුරෙහි පා ඇඟිලිවල අග පුරුක් "පෙර" (හෙවත් පුරෙ) නම් වේ. හිස් කබලේ ඇටය පසු (හෙවත් පව්‍ය) නම් වේ. එහිදී යම් හික්ෂුවක් පා ඇඟිලිවල අග පුරුක් ඇට කෙරෙහි මනාව සලකා බලා, බෙදා දෙන අයකු විසින් යවකරල් මිටි වෙන් කරන්නාක් මෙන් වර්ණ, සලකුණු, පිහිටි දිසාව, තිබෙන ඉඩ ප්‍රමාණය (යන ආදිය) වෙන් කිරීම් වශයෙන් සිරුරේ ඇට පරීක්ෂා කරමින් ක්ලේශ ප්‍රදාහ ආදීන්ගේ අතරාතුර උත්පත්තිය වළක්වා හිස් කබලේ ඇටය දක්වා භාවනාව පමුණුවයි ද, හේ තෙමේ "පුරෙ" යයි නම් කෙරුණ පා ඇඟිලි පුරුක්වල ද, "පව්‍ය" යයි නම් කෙරුණ හිස් කබලේ ඇටයේ ද යන වශයෙන් පසුව හා පෙර සකස් නොකළ ස්වභාවය ඇති (අසංඛත) නිදහස් වූ (විමුක්ත) ආශාවන්හි නො පිහිටි තත්ත්වයට පැමිණී බව (නිවණට පැමිණී බව) දන්නේ වෙයි.

දේශනාවෙහි ද දෙතිස් ආකාර දක්වන දේශනාවෙහි කෙස් "පුරෙ" නම් වේ. මොලය "පව්‍ය" නම් වේ. එහිදී යම් හික්ෂුවක් කෙස් පිළිබඳව මනාව සලකා බලා වර්ණ, සලකුණු, පිහිටි දිසාව, තිබෙන ඉඩ ප්‍රමාණය (යන ආදිය) වශයෙන් කෙස් වැනි දේ පරීක්ෂා කරමින් ක්ලේශ ප්‍රදාහ ආදීන්ගේ අතරතුර උත්පත්තිය වළක්වා මොළය දක්වා භාවනාව පමුණුවයි ද, හේ තෙමේ "පුරෙ" යයි නම් කෙරුණ කෙස්වල ද, "පව්‍ය" යයි නම් කෙරුණ මොළයේ ද යන වශයෙන් පසුව හා පෙර සකස් නොකළ ස්වභාවය ඇති, නිදහස් වූ, ආශාවන්හි නො පිහිටි තත්ත්වයට තමා පැමිණී බව (නිවණට පැමිණී බව) දන්නේ වෙයි.

එවං බො ආනන්ද අප්‍රණ්ඩාය භාවනා භෝති = ආනන්ද, මෙසේ නොහැර ම භාවනාව සිදුවෙයි. මේ හික්ෂුව අරභයා මෙසේ කිව යුතු වේ. යම් සේ උක් සකුරු බරක් ලැබී තමාගේ ගමට ගෙණ යන්නාවූ ද අතර මගදී (බිම) නොතබාම (හෙවත් අත් නොහැරම) උකුළු මත තබා ගත් එම උක්සකුරු කැබලි ආදී කෑ යුතු දේ කන්නාවූ ද පුරුෂයා තමාගේ ගමටම පැමිණේ ද, එසේම රහත් බවට පැමිණීම සඳහා ආරම්භ කළ භාවනාව ඇති හික්ෂුවගේ කාය පරිදාහ ආදියේ මතුබිම වළකා කමටහන් භාවනාව පවතී. එහෙයින් "ඉවත් නොකළ භාවනාව (හෙවත් අප්‍රණ්ඩාය භාවනා) යයි කියන ලදී. උක් සකුරු බර තමාගේ ගමට ගෙණ ගොස් ඒ පුරුෂයා නැයන් සමග එය පරිභෝග කිරීම මෙන් කමටහන මුදුන් පත් කොට රහත් බවට පැමිණී මේ

හික්ෂුවගේ පල සමවත් සුවය විදීම ද දන යුතුය. මේ සුත්‍රයෙනිදී (මාර්ග
ඥානයට පෙර පහළ වන) පූර්වභාග විදර්ශනාව කියන ලදී. සෙස්ස සියලු
තත්ති පහසු වන්නේමය.

පළමු අමඛපාලි වග්ගය නිමි

—//—

45-2-2

දෙවන වර්ගයේ දෙවැන්නෙහි - නාළඤායං = මේ නම ඇති නගරයෙහි ඒ නගරයෙහි. ඒ නගරය ගොදුරු ගම් කොට පාවාරිකමඛවනෙ = උතුරුසළු විකුණන සිටුහුගේ අඹවනයෙහි. එය ඔහුගේ උයන විය. හේ තෙමේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දම් දෙසුම අසා පැහැදුණෝ ඒ උයනෙහි කුටි, ලෙන්, මණ්ඩප ආදියෙන් යුත් විහාරයක් කරවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පවරා දුන්නේය. ජීවක අඹවනය මෙන් ඒ විහාරය පාවාරික අඹවනය යනුවෙන් ව්‍යවහාරයට පත් විය. ඒ පාවාරික අඹවනයෙහි වාසය කරයි යන අරුතයි. එවං පසන්න = මෙසේ පිරුණු ශුද්ධාව ඇත්තේ මෙසේ අදහම් යන අර්ථයයි. හියො හික්ඤානරො = බොහෝ දුනුම ඇත්තේ, වඩා දුනුම ඇත්තේ, නොහොත් උත්තරීතර නුවණ ඇත්තේ යන අර්ථයයි. සමෙබ්බාධියං = සර්වඥතා ඥානයෙහි නොහොත් අර්හත් මාර්ග ඥානයෙහි. අර්හත් මාර්ගයෙන්ම බුදු ගුණ නිර්වශේෂයෙන් ගනු ලැබුයේ වෙයි. දෙ අග සවුචෝ ද අර්හත් මාර්ගයෙන්ම ශ්‍රාවක පාරමිතාඥානය ලබා ගනිත්. පසේ බුදුවරු ප්‍රත්‍යෙක බුද්ධ ඥානය ද, (ලොච්ඡුරා) බුදුවරු සර්වඥතා ඥානයද, සියලු බුදු ගුණයන් ද ලබා ගනිත්. උත් වහන්සේලාට ඒ සියල්ල අර්හත් මාර්ගඥානය සම්බෝධි නම් වේ. එබැවින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වඩා උත්තරීතර කෙනෙක් නැත. එම නිසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ. "සම්බෝධියෙහි දී අතිශය විශිෂ්ට ඥානයක් ලැබිය" යනුයි. උළාරා = ශ්‍රේෂ්ඨ වූ, මේ උළාරයන ශබ්දය උසස් වූ කැ යුතු දෙය කති යන ආදී තන්හි මිහිරි යන අර්ථයෙහි යෙදේ. වච්ඡායන තෙමේ භ්‍රාග්‍යවත් ශ්‍රමණ ගෞතමයන් වහන්සේට උළාර වූ ප්‍රශංසාවෙන් ප්‍රශංසා කරයි යන ආදී තන්හි "උළාර" යන්න ශ්‍රේෂ්ඨය යන අර්ථයෙහි යෙදේ. ප්‍රමාණ කළනොහැකි තරම් පැතුරුණ ආලෝකයක් යන ආදියෙහිදී පැතිරීම යන අර්ථයෙහි යෙදේ. එබැවින් උළාර යනුවෙන් ශ්‍රේෂ්ඨ යයි කියවේ. ආසනි = උත්තමයකුගේ වචන මෙන් වෙනස් නොවන. කම්පා නොවන ඵකංසො ගහිතො = පාරම්පරිකව අසන්නට ලැබුණ නිසා හෝ, ගුරු පරපුරින් ලැබුණ නිසා හෝ, මෙසේ වූයේ ල යනුවෙන් අසන්නට ලැබුණ නිසා හෝ, ශ්‍රාථ්‍යාගතව ලැබුණ නිසා හෝ, පිළිවෙළ අනුව සිතා බැලීමෙන් හෝ, (තමා තුළ ඇති) දෘෂ්ටිය අන්ව අවබෝධ කර ගැනීමෙන් හෝ, තර්කයේ හේතුවෙන් හෝ, න්‍යාය හේතුවෙන් හෝ නො කියා ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයෙන් අවබෝධ කොට ගෙන

මෙන් ඒකාන්ත වශයෙන් ගන්නා ලද්දේ තීරණය වූ. කියන ලද්දාවූ කථාවමය යන අර්ථයයි. සිහනාදො = ශ්‍රේෂ්ඨ නාදය කෙළි පිණිස නොවන්නා වූ ද, බියට පත් නොවන්නා වූ ද සිංහයකු විසින් මෙන් උතුම් නාදයක් කරන ලදී යන අර්ථයයි. කිනනු තෙ සාරිපුත්ත = මේ දේශනාව කුමක් හෙයින් ආරම්භ කෙළේ ද? පිළිපැදීම පහදා දීම සදහාය. ඇතැම් එක් අයෙක් සිංහ නාදය පවත්වා තමාගේ ඒ සිංහ නාදයෙහි පිළිපැදීමට නොහැකි වේ. නොගැටීම නො ඉවසයි. ඇලෙන ලාටුවක වැටුණ වඳුරකු මෙන් වෙයි. යම් සේ ගින්නෙන් පිසිනු ලැබූ අපිරිසිදු ලෝහය දැවී අඟුරු වේද, එසේම දූවුණ අඟුරු මෙන් වෙයි. එක් අයෙක් සිංහ නාදය අනුව පිළිපැදීම පහදා දෙන්නේ එසේ කිරීමට හැකි වෙයි. නො ගැටීම ඉවසයි. ගිනි පිඹිනු ලබන පිරිසිදු රිදීමෙන් වඩ වඩාත් ශෝභමාන වෙයි. එවැනි වූ මේ තෙරුන් වහන්සේ පිළිපැදීමෙහි හැකියාව ඇත්තෙකැයි දැන ඒ කරුණ නිසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ තෙරුන් හට සිංහනාදයෙහි යෙදීමට ඉඩ දීම සදහා මේ දේශනාව ආරම්භ කළහ. එහි සබ්බකො = ඒ සියලු දෙනාම ඒ ස්ත්‍රීන් විසින් එවංසිලා = මාර්ග සීලයෙන්, එල සීලයෙන් ලෞකික ලෝකෝත්තර සීලයෙන් යන මෙසේ සිල් ඇති එවං ධම්මා = මෙහිදී සමාධි පාර්ශ්වීය ධර්මයෝ අදහස් කරන ලද්දාහ. මාර්ග සමාධිය, එල සමාධිය, ලෞකික ලෝකෝත්තර සමාධි යන මේ සමාධීන්ය යන අර්ථයයි. එවං පඤ්ඤා = මාර්ග ප්‍රඥාව ආදී වශයෙන් මෙසේ දැක්වෙන ප්‍රඥාව එවං විහාරිනෝ = මෙහිදී වනාහි පෙර දී සමාධි පාර්ශ්වීය ධර්මයන් කියන ලද බැවින් එම විහරණය පෙර කියන ලද්දක් ම වෙයි. කුමක් හෙයින් පෙර කියන දෙයම නැවත කියයි ද යත් තෙරණුවන් විසින් මෙය පෙර කියන ලද්දේමය. මෙය වනාහි නිරෝධ සමාපත්තිය පැහැදිලි කිරීම සදහා කියන ලදී. එබැවින් භාග්‍යවත්තු නිරෝධ සමාපත්තියෙන් වාසය කරන්නෝ වුහයි යන මෙය මෙහි අර්ථය යයි දැක්විය යුතුයි. එවං විමුක්තා = මෙහි දී යටපත් කිරීමෙන් ලබන මිදීම (වික්කමහන විමුක්ති), තාවකාලික මිදීම (සමුවෙෂ් ද විමුක්ති), සන්සිද්ධි වශයෙන් ලබන මිදීම (පටිප්පස්සදධි විමුක්ති), සසරින් ගැලවීමෙන් ලබන මිදීම (නිස්සරණ විමුක්ති) යන පංචවිධ විමුක්තිය අදහස් වේ. එහිදී සමාපත්ති අට තමා විසින් යටපත් කරන ලද නිවරණ ආදියෙන් මිදුණ බැවින් යටපත් කිරීමෙන් ලබන මිදීම ම (වික්කමහන විමුක්ති) යන ගණයට වැටේ. අනිත්‍යයයි නුවණින් සලකා බැලෙන අනුපස්සනාවන් සහ, ඒවා එකිනෙකට සාපේක්ෂකව පටහැණි වීම් වශයෙන් නිදහස් බැවින්

තාවකාලික මිදීම (තදවග විමුක්ති) යන ගණයට වැටේ. ආර්ය මාර්ග සතර පටහැණිව පවත්නා කෙලෙස්වලින් මිදුණ බැවින් සිදු දුමිමෙන් ලබන මිදීම (සමුච්ඡේද විමුක්ති) යන ගණයට වැටේ. ශ්‍රමණ භාවයේ සෝවාන් ආදී එළ සතර මාර්ගයන්ගේ බලයෙන් ක්ලේශයන්ගේ සන්සිදීමේ ස්වභාවයෙහි උපන් බැවින් සන් සිදීමෙන් ලබන මිදීම (පටිපාසසදධි විමුක්ති) යන ගණයට වැටේ. නිවණ කෙළෙස් වලින් ඉවත්ව ඇති බැවින්, පහ වූ බැවින්, දුරස්තරව සිටින බැවින් "සසරින් ගැලවීමෙන් ලබන මිදීම" (නිස්සරණ විමුක්ති) යන ගණයට වැටේ. මෙසේ මෙම පංචවිධ විමුක්තීන්ගේ වශයෙන් මෙසේ මිදුනාහයි යනුවෙන් මෙහි අර්ථය දත යුත්තේය. කිම්පන තෙ සාරිපුත්ත යෙ තෙ භවිස්සනති = අතීතයෙහි වූ දේ නිරුද්ධ විය. නොපවතින ස්වභාවයට පත් විය. පහන් දල්ලක් මෙන් නිවී ගියේය. අනාගත බුදුවරුද ජාත නොවූහ. නො උපන්නෝය. අනුත්පන්නයහ. ඔබ කෙසේ නම් උන්වහන්සේලා ගැන දන්නෙහිද? උන්වහන්සේලා පිළිබඳ දැනීම පා සලකුණු නැති අහසෙහි පියවර සලකුණක් දැක්වීම මෙන් වෙයි. දැන් මා සමග එකම විහාරයෙහි වාසය කරන්නෙහිය, එක්ව පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නෙහිය, දහම් දෙසන කල්හි දකුණු පස හිඳින්නෙහිය. කිම ඔබ විසින් මාගේ ගුණ තමාගේ තමාගේ සිතින් පිරිසිදු දන්නා ලද්දේද? ඒවා අනුගමනය කරන්නේදැයි යනු වෙන් මෙසේ ප්‍රශ්න කළහ. ප්‍රශ්න කරනු ලැබූ කල්හි තෙරණුවෝ "ස්වාමීනි, එය එසේ නොවේ" හෙවත් නොහෙතං භනෙන යනුවෙන් එය ප්‍රතික්ෂේප කරති. තෙරණුවන් හට ද දන්නා දෙක් ඇත, නො දන්නා දෙයක් ඇත. කිම ඒ තෙරණුවෝ දන්නා දෙය ප්‍රතික්ෂේප කරත් ද, නැතහොත් නො දන්නා දෙය ප්‍රතික්ෂේප කරත් ද? දන්නා දෙයක් ප්‍රතික්ෂේප නො කරති. නො දන්නා දෙයම ප්‍රතික්ෂේප කරති. තෙරණුවෝ වනාහී පිළිපැදීම ඇරඹුණ කල්හිම මෙම පිළිපැදීම ශ්‍රාවක පාරමී ඥානයෙහි පවතින්නක් නොවේයයි අවබෝධ කළහ. හේ තෙමේ මේ පිළිපැදීම තමාගේ ශ්‍රාවක පාරමී ඥානයෙහි නොපවතියයි ප්‍රතික්ෂේප නොකොටප තමා නොදන්නා සර්වඥභාෂාණය එය නැත ස්වාමීනි (නො හෙතං භනෙන) යි කියා ප්‍රතික්ෂේප කරයි. ඒ නිසා අතීත අනාගත වර්තමාන බුදුන් වහන්සේලා ගේ ශීල සමාධි ප්‍රඥා යන විමුක්තිය ඇති කිරීමට සමත් වූ සර්වඥභාෂාණය මාහට නැතැයි යන මෙය ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මා හට දන්වන සේක. එසු= අතීත ආදී වශයෙන් බෙදා දක්වූ මේ බුදුන් වහන්සේලා කෙරෙහි අප කිඤ්චරහි = එසේ නම් මෙවන් නුවණක් නැති

කල්හි ඔබ විසින් කුමක් නිසා මෙය කියන ලද දැයි කියයි. ධම්මන්ඩියො = ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස දැනගත් ඥානයේ පිළිපැදීම අනු ගමනය කොට උපන් අනුමාන ඥානය. භාග්‍යවතුන් වහන්ස. පිළිවෙළ ග්‍රහනය කර ගැනීම යයි දන්නා ලද ශ්‍රාවක ඥානයෙහි පිහිටා සිටම මේ ආකාරයෙන් දැන ගනිමිසි කියයි. තෙරණුවන්ගේ පිළිවෙළ ග්‍රහණය කර ගැනීම අප්‍රමාණ විය, සීමා රහිත වේද. එසේම පිළිවෙළ ග්‍රහණය කරගත් ධර්මසේනාපති (සැරියුත් මහ) තෙරුන්ගේ ද ඥානය සීමා රහිත වේ. ඒ නිසා ශාස්තෘන් වහන්සේ මෙසේ අනුත්තරය හ යි හේ තෙමේ දැනිය තෙරුන් වහන්සේගේ පිළිවෙළ ග්‍රහණය කර ගැනීමේ ස්වභාවය සර්වඥතා ඥානයේ ස්වභාවයමය. මෙවිට එම පිළිවෙළ ග්‍රහණය කර ගැනීම පැහැදිලි කරනු පිණිස උපමාවක් දක්වන්නේ සෙය්‍යථාපි භනෙන (ස්වාමීනි, කෙසේද යත්) යන ආදිය කිය. එහිදී යම් හෙයකින් මධ්‍ය දේශයේ නගරයේ බාහිර ආධාරක සහිත ප්‍රාකාර ස්ථිර හෝ වේවා, නොහොත් දුර්වල හෝ වේවා, හැම අයුරින්ම සම හෝ රණසංක නොවේ. එහෙයින් එය නොසලකා පව්‍යනතිම. නගරං = (ප්‍රත්‍යන්ත දේශයෙහි වූ නගරයය) යි කිය. දණුඥාපං දණු පාකාර තොරණං = ස්ථිර වූ ප්‍රාකාරය සහ ස්ථිර වූ බාහිර බැම්ම. එකදවාරං = (එක් දොරටුවක්) යි කුමක් නිසා කියේද යත් බොහෝ දොරටු ඇති නගරයෙක පණ්ඩිත දොරටු පාලයෝ බොහෝ දෙනෙක් සිටිය යුතුය. එක දොරටුවක් පමණක් නම් එක් පණ්ඩිත දොරටු පාලයෙක් සැහේ ප්‍රඥාවෙන් තෙරුන් වහන්සේට සම වූ අන් අයෙක් නැත. එහෙයින් තමාගේ පාණ්ඩිත්‍යයට උපමා කරනු පිණිස එකම දොරටුපාලයකු දක්වීම පිණිස "එකදවාරං" යි කිය. පණ්ඩිතො = පණ්ඩිත භාවයෙන් යුක්ත වූයේ ව්‍යතෙනා = පාණ්ඩිත්‍යයෙන් යුක්ත වූ පිරිසුදු නුවණක් ඇති තැනැත්තා මෙධාවී = "පදවි ලැබීමට හේතු වූ ප්‍රඥාව" නමැති නුවණින් යුක්ත වූයේ. අනුපරියාය පථං = අනුපරියායන (හෙවත් වටේට පිහිටි) යන නම ඇති ප්‍රාකාර මාර්ගය. පාකාර සන්ධිං = ගඩොල් දෙකක් ඉවත් වූ තැන පාකාර විවරං = ප්‍රාකාරයේ කැටුණ තැනක්. වෙනසො උපකකිලෙසො = පංච නිවරණයෝ සිත අපිරිසිදු කරති, කිලිටි කරති, තැවීම (පීඩාවට පත් කිරීම) සිදු කරති. වෙහෙසවති, එහෙයින් "වෙනසො උපකකිලෙසා" (සිතේ කිලිටි වීම් යයි කියත්. පඤ්ඤාය දුබ්බලී කරණා = උපදින නිවරණ නුපන් ප්‍රඥාවට ඉපදීමට (ඉඩ) නො දේ. ඒ නිසා පඤ්ඤාය දුබ්බලී කරණ (හෙවත් ප්‍රඥාවගේ දුර්වල කිරීම) යයි කියත්. සුපතිට්ඨිත විත්තා = සතර සතිපට්ඨානයන්හි පිහිටුවන ලද සිත් (බවට පත්) වී. සත්ත

බොක්කඩබෙහ යථා භූතං = යථා ස්වභාවයෙන්ම දියුණු කොට අනුනතරං සමමා සමෙබ්බාධිං = අර්හත් සර්වඥතාඥානය අවබෝධ කළහයි දැක්වේ. තව ද මෙහි "සතිපට්ඨාන" යනු විදර්ශනාවයි. බොක්කඩබෙහ නම් මාර්ගයයි. අනුනතරං සමමාසමෙබ්බාධි නම් අර්හත්වයයි. සතිපට්ඨාන යනු විදර්ශනාව බෝධිමංගයන් හා මිශ්‍ර වූයේ වෙයි. සමමා සමෙබ්බාධි යනු අර්හත්භාවයම වන්නේ ය. දීප භාණක මහා සීව තෙරණුවෝ මෙසේ කීහ. සතිපට්ඨානයෙහි විදර්ශනාව ගෙන බොක්කඩබෙහයෙහි මාර්ගය ද, සර්වඥතාඥානය ද ග්‍රහණය කළ කල්හි ප්‍රශ්නය සොඳුරු වන්නේ ය. මෙසේ ගන්නා ලද්දේ නම් නොවේ. මෙසේ තෙරණුවෝ සර්වඥ බුදුවරයන් වහන්සේලාගේ නිවරණ ප්‍රභාණය කිරීමෙහිදී සතිපට්ඨාන භාවනාවෙහි ද, සම්බුද්ධත්වයෙහි ද මැද බිඳුණ රන් රිදීමෙන් විවිධ ස්වභාවයක් ඇතැයි දක්වයි. මෙතැන් සිට උපමාවන් සංසන්දනය කළ යුතුය. ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ ප්‍රත්‍යන්ත නගරය දැක්විය, ප්‍රාකාරය දැක්විය, භාත්පස මාර්ගය දැක්විය, පණ්ඩිත දොරටු පාලයා දැක්විය. නගරයට පිවිසෙන මාර්ගයෙහි උත්තම ප්‍රාණීන් දැක්විය. දොරටු පාලයාට ඒ ප්‍රාණීන්ගේ ප්‍රකට භාවය දැක්විය. එහිදී කුමක් නම් කවර දෙයක් හා සමාන වේද යත් - නිවණ නගරයට සම විය, සීලය ප්‍රාකාරයට සම විය. ලජ්ජාව භාත්පස මාර්ගයට සම විය. ආර්ය මාර්ගය දොරටුවට සම විය. දම් සෙනෙවි සැරියුත් ගිමියෝ පණ්ඩිත දොරටු පාලයාට සමවුහ. අතීත අනාගත වර්තමාන බුදුවරු නගරයට පිවිසෙන හා නගරයෙන් නික්මෙන උසස් ප්‍රාණීන් මෙන් වූහ. දොරටු පාලයාට ඒ ප්‍රාණීන්ගේ ප්‍රකට භාවය සිදුවුවාක්මෙන් ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරණුවන් හට සීල සමථ ආදියෙන් අතීතානාගත වර්තමාන බුදුන් වහන්සේලාගේ ප්‍රකට භාවය දැනී ගියේය. මෙපමනකින් ම තෙරුන් වහන්සේ විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට " මම මෙසේ ශ්‍රාවක පාරමී ඥානයෙහි සිට ධර්මයට අනුගතවූ පිළිවෙළ ග්‍රහණය කර ගැනීමෙන් දත යුතු දේ දැන ගනිමි"යි තමාගේ සිංහ නාදයේ යෙදීමේ පිළිවෙළ පවසන ලද්දේය.

තසමා = ස්වාමීනි, යම් හෙයකින් අතීත අනාගතවර්තමාන අර්හත් සමමා සම්බුදුන් වහන්සේලා කෙරෙහි පරසින් දන්නා නුවණ මානට නැත්තේ ද, එසේ වුවද ධර්ම චිත්තිශ්වය දන්නා ලැබේ යයි (මා පිළිබඳව) කියන්නෙහිය. එහෙයිනි. අභිකම්මං භාසෙය්‍යාසි = නැවත නැවත කියන්න.

පෙරවැටුවෙහිදී මට කියන ලද්දේ යයි පස්වැටුවෙහිදී ආභ්‍යන්තරික කරුණු ආදිය පිළිබඳ ව නො කියා නො සිටින්න. අද මට දේසනා කරන ලද්දේයයි යනුවෙන් හෝ පසු දින ආදියෙහි දී (නැවත) දේසනා නොකර නොසිටින්න යන අර්තයයි. සා පහිසිසසනි = ඥාන ශක්තියෙන් යුක්තවූ සැරියුත් තෙරණුවන් වැනි ශ්‍රාවකයෙක් පවා බුදුන් වහන්සේලාගේ සිත තුළ ඇති තත්වයන් දැන ගැනීමට නො හැකිවන්නේ ය. තථාගතයන් වහන්සේලා මෙසේ මිනිසා නොහැක්කාහසි සිතන්නවුන් තුළ තථාගතයන් කෙරෙහි යම්බඳු සැකයක් හෝ විමර්ශයක් හෝ පහළ වේ නම් එය සංසිද්දෙන් නේ ය.

45-2-3

තෙවැන්නෙහි - මගධෙසු = මෙම නම ඇති ජන පදයෙහි. නාළක ගාමකො = රජගහට නුදුරෙහි තම පවුලට අයත් වූ මේ නම ඇති ගමෙහි. වුඤ්ඤා සමණුඤ්ඤො = මේ ස්ථවිර තෙමේ දම් සෙනෙවි සැරියුත් මහ තෙරුන්ගේ කණිටු සොයුරාය. භික්ෂුහු ඔහුට උපසපත් වීමට පෙර කාලයෙහි "වුඤ්ඤා සමණුඤ්ඤො" (හෙවත් වුන්ද සාමණේර) යයි නිතර ව්‍යවහාරයට පුරුදු වී සිට ස්ථවිර භාවයට පත් වූ කාලයෙහි ද පෙර සේම ව්‍යවහාර කළහ. ඒ නිසා " වුඤ්ඤා සමණු ඤ්ඤො " යයි කියන ලදී. උපධ්‍යානො හොති = මුව දොවන පැන්, දහැටි කුරු ආදිය දීමෙන් ද, ආරාමය ආමදීමෙන් ද, පිට සේදීම් පිරිමැදීම් ආදිය කිරීමෙන් ද, පා සිවුරු ගැනීමෙන් ද උවටැන් කරන්නේ වෙයි. පරිනබ්බාසී. අනුපධි ශේෂ නිර්වාණ ධාතුවෙන් (හෙවත් කිසිවක් ඉතිරි නො කොට) පිරිනිව්‍යේය. කවර කලෙක දිදයත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පරිනිර්වාණ වර්ෂයේදීමය.

මෙය එහි අනු පිළිවෙළ කථාවයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහී වැස නිමවන ලද වස් ඇත්තාහු බේළුව නම් ගමින් නික්ම සැවැත් නුවරට යන්නෙමිසි පැමිණි මගින් ම ආපසු හැරී යන්නාහු අනු පිළිවෙළින් සැවැත් නුවරට පැමිණ දෙවරමට පිවිසියහ. දම් සෙනෙවි සැරියුත් තෙරණුවෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වතාවත් දක්වා දහවල් වසන තැනට පැමිණියහ. උන්වහන්සේ, එහි අත වැසියන් වත් දක්වා ඉවත්ව ගිය කල්හි දිවාස්ථානය

හැමද සම්කඩ අතුරා පා සෝදා පර්යංකයක්ව හිඳ පල සම වනට පිවිසියහ. ඉක්බිති පිළිවෙළින් එම සමවතින් නැගීසිටි තෙරුන් වහන්සේට "ප්‍රථමයෙන් පිරිනිවෙන්නෝ බුදුවරුද නැතහොත් අග්‍ර ශ්‍රාවකයෝ ද" යන මෙම සිතුවිල්ල උපන් තේ ය. එවිට, පළමුව අග්‍රශ්‍රාවකයන් (පිරිනිවෙත) බව දැන තමාගේ ආයු සංස්කාරය බැලූහ. "මාගේ ආයු සංස්කාරය දින සතක් පමණක්ම පවතින්නේ යයි" දැන, කොහිදී පිරිනිවෙන්නෙමිදැයි සිතූහ. ඉන් පසු රාහුල තෙරණුවෝ තව තිසාවෙහිදී ද, අඤ්ඤා කොණඩඤ්ඤ තෙරණුවෝ ඡද්දන්ත නම් විල අසලදීද පිරිනිවියහ, මම කොහිදී පිරිනිවෙන්නෙමිදැයි නැවත නැවත සිතනුවෝ මෑණියන් පිළිබඳව සංවේග ඉපදවූහ.

මාගේ මෑණියෝ රහතුන් පස් නමකටම මව වූ නමුදු බුද්ධ, ධම්ම හා සංඝයා කෙරෙහි පැහැදිලි රහිත ය, ඇයට (මඟ පල සඳහා) හේතු සම්පත් ඇත් ද නැත්දැයි බලා සෝවාන් මාර්ගයට හේතු සම්පත් ඇතැයි දැක කවරකුගේ දේශනාවෙන් ධර්මාවබෝධය වන්නේදැයි බලනුවෝ මාගේම දම් දෙසුමෙන් වන්නේය. අන් අයකුගේ දේශනාවකින් නොවේය යනුවෙන් දැක ඉදින් මම උත්සාහවත් නොවන්නෙමි නම් සැරියුත් තෙරණුවෝ වෙනත් ජනයාට ද අවශ්‍ය වෙති. උන්වහන්සේ සමචිත්ත සුත්‍රාන්ත දේශනාව පැවැත්වූ දිනයෙහි කෝටි සිය දහසක් දේවතාවෝ රහත් බවට පැමිණියහ, (සෝවාන් ආදී) මාර්ග කුන අවබෝධ කරගත් දේවතාවන්ගේ ගණනක් නැත. අන් තැන්හිදී ද ධර්මාව ධර්මාවබෝධය ලැබූ බොහෝ දෙනා වෙති. තෙරුන් වහන්සේ කෙරෙහි සිත පහදවා පවුල් අසු දහසක්ම ස්වර්ගයෙහි උපන්න. (එබඳු) උන් වහන්සේ දැන් තම මවගේ මිසදිටු දැක්ම පමණක් වුව ඉවත් කිරීමට නො හැකි වූහයි (බොහෝ දෙනා) කියන්නාහ.

එහෙයින් මෑණියන් මිථ්‍යා දර්ශනයෙන් මුදවා උපන් කුටියෙහි දීම පිරිනිවෙන්නෙමිසි සනිටුහන් කොට අදම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනු දක්වා ගෙන නික්මෙන්නෙමිසි (සිතා) වුන්ද තෙරුන් ඇමතූහ. ඇවැත් වුන්දයෙනි. අපගේ පන්සියයක් වන හික්ෂු පිරිසට "ඇවැත්නි, පා සිවුරු ගන්න, දම් සෙනෙවි (සැරියුත්) තෙමේ නාළක නම් ගමට යනු කැමැත්තේ යයි" සංඥාවක් දෙන්නයයි කීහ. වුන්ද ස්ථවිර තෙමේ එසේ කළේය. හික්ෂුහු සෙනසුන සකසා තබා පා සිවුරු ගෙන සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ ගේ සම්පයට ගියහ.

තෙරණුවෝ සෙනසුන සකසා තබා දහවල් වසන තැන හැම ද දිවාස්ථාන දොරටුවෙහි සිට දිවාස්ථානය බලා දෑත් මේ අවසාන දර්ශනයයි, නැවත පැමිණීමක් නැතැයි හික්ෂුන් පන්සියය පිරිවරණ ලද්දේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත පැමිණ වැඳ මෙසේ කීහ. :- ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාහට අනුදන්තා සේක්වා, සුගතයන් වහන්සේ අනු දන්තා සේක්වා. මගේ පරිනිර්වාණ කාලය එළඹියේය, මාගේ ආයු සංස්කාරය අත්හැර දමන ලද්දේය.

යම් හෙයකින්. පිරිනිවෙන්නේ යයි කියනු ලැබූ කල්හි බුදුවරුන් මරණය වර්ණනා කරත් යයි ද, පිරිනිවන් නොපාන්නේ යයි කියනු ලැබූ කල්හි උන්වහන්සේලා පැවැත්මෙහි ගුණ කියත් යයි ද මිථ්‍යා දෘෂ්ටිකයෝ දොස් පවරත්. ඒ නිසා බුදුහු ඒ දෙකම නොකියත්. ඒ බැවින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශාරිපුත්‍රය, කොතැන්හිදී පිරිනිවෙන්නෙහි දෑ අසා ස්වාමීනි. මගධයෙහි නාළක නම් ගමෙහි මා උපන් ස්ථානය ඇත. මම එහිදී පිරිනිවන් පාන්නෙමි කී කල්හි, ශාරිපුත්‍රයෙනි. ඔබ ඒ කාර්යය සඳහා කල් දනුව. දෑත් මතු වනාහී ඔබගේ කණිටු සොහොයුරන් හට ඔබ වැනි හික්ෂුවකගේ දර්ශනය දුර්ලභ වන්නේය. ඔවුන් හට දහම් දෙසන්නැයි කිය.

තෙරණුවෝ ශාස්තෘන් වහන්සේ මාගේ සෘද්ධි ප්‍රාතිහාර්ය පෙරටු කොට ඇති ධර්ම දේශනාව ඇසීමට බලා පොරොත්තු වන්නාහයි දැන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඳ තල් ගසක පමණ අහසට නැඟී පහළට බැස දසබලධාරීන් වහන්සේගේ පා වැඳ, මේ පිළිවෙළින් තල් රුක් සතක් පමණවූ ඉහළට බොහෝ වූ සිය ගණන් ප්‍රාතිහාර්යයන් දක්වමින් ධර්ම දේශනාව ආරම්භ කළහ. පෙනෙන්නාවූ කයින් යුතුව ද දේශනා කරති. ඉහළම සිට හෝ පහළම සිට දේශනා කරති. ශරීරයෙන් අඩක් පෙනෙන සේ සිට ද දේශනා කරති. නොපෙනෙන ශරීරයෙන් යුතුවද දේශනා කරති. වරෙක සඳුගේ රූපාකාරය දක්වති. වරෙක සූර්යයාගේ රූපාකාරය දක්වති. වරෙක පර්වතයෙක ආකාරයද, වරෙක සමුද්‍රයේ ආකාරයද දක්වති. වරෙක සක්විති රජතු සේ වෙති. වරෙක වෛශ්‍රවණ මහරජු සේද. වරෙක සක් දෙවි රජු සේ ද. වරෙකද මහා බ්‍රාහ්ම භාර්යයන් දක්වමින් ධර්ම දේශනා කළහ. මුළු නුවරම රැස් විය. එවිට තෙරණුවෝ අහසින් බැස දසබලධාරීන් වහන්සේගේ පා වැඳ සිටියහ.

ඉක්බිති එම තෙරණුවන් හට ශාස්තෘන් වහන්සේ මෙසේ කීහ.-
ශාරීපුත්‍රයෙනි. මේ කීනම් ධර්ම කොට්ඨාශයක් ද? ස්වාමීනි. සිහ නිකිළිත
නම් වේ. එසේය ශාරීපුත්‍රයෙනි, සිහ නිකිළිතය. එසේය ශාරීපුත්‍රය,
සිහනිකිළිත නම් වෙයි. තෙරණුවෝ ලතු පැහැති අත් විහිදුවා ශාස්තෘන්
වහන්සේගේ රන්වන් ඉදිබු පිටක හැඩය ඇති පාදයෙහි වළලු කර අල්වා
ගෙන "ස්වාමීනි, මා විසින් මේ පා වැදීම සඳහා කල්ප අසංඛෙය්‍ය සිය
දහසකට අධික කාලයක් පාරමිතා පුරන ලදී. මාගේ ඒ අපේක්ෂාව මුදුන් පත්
විය. දැන් මෙතැන් පටන් ප්‍රතිසන්ධිවශයෙන් එක් තැනෙක නැවත එකට
එකතු වීමක් නැත්තේය. මේ විශ්වාසය බිඳී ගියේය. බොහෝ වූ සිය දහස්
ගණන් බුදුවරුන් පිවිසියාවූ, ඡරා රහිත වූ, මරණ රහිත වූ, ආරක්ෂිත වූ,
සුවදායී වූ, සිසිල් වූ, නිර්හය වූ නිවන් පුරයට යන්නෙමි. ඉදින් මාගේ කායික
වූ හෝ වාචසික වූ හෝ යම් කිසිවක් රුචි නො කරන්නාවූ නම් භාග්‍යවතුන්
වහන්සේ එයට සමාව දෙන සේක්වා. මට යාම සඳහා කාලය එළඹිසිටි" යයි
සැලකළහ. ශාරී පුත්‍රය, ඔබට සමාව දෙමි. ඔබ කෙරෙහි කායිකව හෝ
වාචසිකව මට රුචි නො වන කිසිවක් නැත්තේම ය, ශාරීපුත්‍රයෙනි, එබඳු වූ
ඔබට දැන් කාලය පැමිණිබේ. එය සිහි කරන්නැයි වදාළහ.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අනුදන් වීමට ආයුෂ්මත් ශාරීපුත්‍රයන්
වහන්සේ බුදු පා වැද නැගී සිටි විටම, මහමෙර, සක්වළ ගල, හිමවත ආදී
පර්වතයන් උසුලා ගෙන සිටින්නෙමි නමුදු අද දින මේ ගුණ රාශිය උසුලා
ගෙන සිටීමට නොහැක්කේ වෙමියි කියන්නාක් සේ එක්වරම රාව නංවමින්
මහා පෘථුවිය ජලස්කාන්ධ සීමාව තෙක් කම්පා වී ගියේය. අහසෙහි දිව බෙර
ගුගුළේය. මහ මේ කුළු නැගී පොකුරු වැසි පතිත විය. ශාස්තෘන් වහන්සේ
දම්සෙනෙවි තෙරණුවන් හට පසුගමන් යමියි ධර්මාසනයෙන් නැගී ගඳ
කිළිය අබියසට ගොස් මිණි පලකය මත වැඩ සිටියහ.

තෙරුන් වහන්සේ තුන්වරක් පැදකුණු කොට සිටු තැනෙකින් හෙම වැද
භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මෙයින් කල්ප අසංඛෙය්‍ය සිය දහසකට පෙර
අනෝමදස්සි සර්වඥ පාද මූල යෙහි වැතිරී ඔබ වහන්සේගේ දෑක ගැන්ම
පැතුවෙමි. මාගේ ඒ පැතූම ඉටු විය. ඔබ වහන්සේ දක්නා ලද්දෙහිය. එදා
ඔබ වහන්සේගේ පළමු දක්මයි. දැන්මේ අවසන් දක්මයි. නැවත ඔබ
වහන්සේ දක්මක් නැත්තේ යයි කියා බබලන දසැඟිලි එකතු කොට ඇදිලි

බැඳ අභිමුඛව බලමින්ම පෙනෙන තෙක් දුර පසු පසට ගොස් වැඳ පිටත් වූහ. නැවතත් එය දරා ගැනීමට නො හැක්කේ මහ පොළව ජලතට සීමාව තෙක් කම්පිත විය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තමන් පිරිවරා සිටි භික්ෂූන් හට "මහණෙනි, ඔබගේ දෙටු සොහොයුරාණන් හට පසුගමන් යන්නැයි" කීහ. ඒ කෙණෙහි සිටු පිරිසම සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේ දෙවුරුමෙහි තනි කොට හැර පියා ඉතිරි නොවීම නික්මුණහ.

සැවැත් නුවර වාසිහු ද සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ ගෙන් අවසර ගෙන පිරිනිවෙණු රිසියෙන් නික්මුණහයිද, උන් වහන්සේ දැක ගන්නෙමුයිද කියමින් නගරයෙහි දොරටු ඉඩ නැති කරමින් පිට වී ගඳමල් ආදිය ගත් අත් ඇතිව හිස කෙස් විසුරුවා ගෙන දෑන් ඉතින් අපි මහ පැණැතියාණෝ කොතැන සිටිත් ද, දම් සෙනෙවියාණන් වහන්සේ කොතැන සිටිත් දැයි අසමින් කවරකුගේ සම්පයට යන්නෙමුද? කවරකු වෙත ශාස්තෘන් වහන්සේ තබා තෙරණුවෝ ගිය සේක් ද? යන ආදීවශයෙන් වැළපෙමින් හඬමින් තෙරුන් වහන්සේ අනුව ගියහ.

තෙරුන් වහන්සේ (තමන්) මහා ප්‍රඥාවන්ත භාවයෙහි පිහිටි බැවින් මේ මඟ හැමටම නො ඉක්ම විය හැක්කකැයි මහජනයාට අවවාද දී, ඇවැත්නි, ඔබ ද නවතින්න, දසබල ධාරීන් වහන්සේ කෙරෙහි ප්‍රමාද භාවයකට නො පැමිණෙන්නැයි භික්ෂූ සංඝයා ද නවත්වා තමාගේ පිරිස සමග පිටත් ව ගියහ. පෙර දී ආර්යයන් වහන්සේ ආපසු එන ගමන් ගියහයි ද, දෑන් මේ ගමන නැවත ආපසු පැමිණීම සඳහා නොවේ යයි ද කියා වැළපෙමින් ඒ මනුෂ්‍යයෝ තෙරණුවන් අනුව ගියාහුය. ඇවැත්නි, ඔබ ද අප්‍රමාදී වන්න. සංස්කාරයෝ නම් මෙසේ වන්නාහයි කියා ඒ පිරිස නැවැත්වූහ.

ඉක්බිති ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ සියලු තැන්හි ම එක් රැය බැගින් නැවතීමෙන් අතර මඟ සත් දිනක් මිනිසුන්හට සංග්‍රහ කරමින් සවස් වේලෙහි නාළක නම් ගමට පැමිණ ගම්දොර නුග රුක්මුල නැවතුණහ. එහිදී උපරේවත නම් වූ සැරියුත් තෙරුන්ගේ බෑණණු කෙනෙක් පිට ගමට යනුයේ තෙරණුවන් දැක සම්පයට එළඹවැඳ සිටියේය. නිවසේ ඔබගේ මිත්තණියෝ වෙසෙත් දැයි තෙරණුවෝ ඔහුගෙන් ඇසූහ. එසේය ස්වාමීනි කිය. යන්න අප මෙහි පැමිණි බව දන්වන්න යි කීහ. පැමිණියේ කුමක් නිසාදැයි ඇසූකල්හි අද එක දිනයකට ඇතුළු ගමෙහි වාසය සිදු වෙයි. උපන්

කුටිය පිළියෙල කරන්න. පන්සියයක් හික්ෂුන් හට විසීමට තැනක් උවමනා බව ද සලකන්න යි කීහ.

හෙතෙම ගොස් මිත්තණියනි, මගේ මාමා පැමිණියේ යයි කීය. දෑනට කොහි වෙසෙද්දැයි ඇසීය. ගම් දොරටු වෙහි යයි කීය. තනිව ද නොහොත් අන් කිසිවකුත් සිටිනිදෙ දැයි ඇසීය. පන්සියයක් හික්ෂුහු වෙතියි කීය. කුමක් නිසා පැමිණියේදැයි ඇසීය. හෙතෙමේ ඒ පුවත දැන්වීය. බැමිණිය මෙපමණ පිරිසකට කුමක් නිසා වාසස්ථාන පිළියෙළ කරවන්නේද? තරුණ කල පැවිදි වී මහලු කල ගිහිවතු කැමැත්තේ වතැයි සිතන්නී උපන් කුටිය පිළියෙළ කරවා පන් සියයක් දෙනාට නවාතැන් කරවා දඩු පහන් (පන්දම්) දල්වා තෙරුන්නට (පණිවුඩ) යැවුවාය.

තෙරණුවෝ හික්ෂුන් සමග ප්‍රාසාදයට නැඟී උපන් කුටියට පිවිස හිඳ ගත්හ. හිඳ ගෙණම ඔබගේ නවාතැනට යන්න යයි හික්ෂුන් පිටත් කළහ. ඒ පිරිස ගිය විටම තෙරුන් වහන්සේගේ දරුණු ආබාධය හටගත්තේය. ලෝහිත පක්ඛන් දිකා රෝගය (ලේ අතිසාරය) මාරාන්තික වේදනා ඇති කරයි. එක් බඳුනක් ගෙණ එයි. එක් බඳුනක් පිට කරයි. බැමිණිය මගේ පුතාගේ තත්ත්වය මාගේ සිතට නොගැලපේ යයි කියා තමාගේ කුටියේ දොරටුව අසලම සිටියාය.

සිවුවරම් මහ රජහු දම්සෙනෙවි තෙරණුවන් කොහි වෙසෙත් දැයි බලන්නාහු නාළකනම් ගමෙහි උපන් කුටියෙහි පිරිනිවන් සයනයෙහි වැතුරුණහයි දෑන අවසාන දර්ශනය සඳහා යන්නෙමු යයි පැමිණ වැඳ සිටියහ. ඔබ කවරහුදැයි ඇසූහ. ස්වාමීනි සිවු මහරජහු යයි කීහ. කුමක් නිසා පැමිණියහුද? ගිලාන උපස්ථායකයෝ වන්නෙමු යයි කීහ. (එසේ) වේවා. (එහෙත්) ගිලානෝපස්ථායකයෙක් සිටී. ඔබ යන්නයි පිටත් කළේය. ඒ පිරිස ගිය පසු ඒ පිළිවෙළින් ම සක්දෙව් රජ පැමිණියේය. ඔහු ගිය පසු මහා බ්‍රහ්මයෝ ද පැමිණියහ. තෙරණුවෝ ඒ පිරිස් ද පෙරසේම ආපසු යැවූහ.

බැමිණිය දෙව්වරුන්ගේ පැමිණීම ද පිට වී යාම ද දැක මේ කවරහු නම් මාගේ පුත්‍රයාට වැඳ වැඳ යන්නෝ දැයි සිතා තෙරුන්ගේ කුටියෙහි දොරටුව අසලට ගොස් දරුව වුන් ද පුවත් කෙසේදැයි විචාළාය. හෙතෙමේ ඒ පුවත කියා ස්වාමීනි මහා උපාසිකාව පැමිණියා යැයි සැරියුත් තෙරුන් හට කිය. තෙරණුවෝ කුමක් හෙයින් නොකල්හි පැමිණියහුදැයි ඇසූහ. ඕ නොමෝ දරුව. ඔබ දකිනු පිණිස යයි කියා දරුව පළමු කොට කවුරු පැමිණියහුදැයි ඇසීය. උපාසිකාවනි, සතරවරම් රජහු යයි කීහ. දරුව ඔබ සිවු මහ රජුනටත් වඩා උසස් දැයි විචාළාය. උපාසිකාවනි, මොව්හු ආරාමයෙක කම්කරුවන් මෙන් අපගේ ශාස්තෘන් ගේ පිළිසිඳ ගැනීමෙහි පටන් කඩුගත් අත් ඇත්තෝම උන්වහන්සේ ආරක්ෂා කළහයි කීහ. දරුව, ඔවුන් ගිය පසු පැමිණියේ කවරෙක් දැයි ඇසීය. සක්දෙව් රජහුය දරුව ඔබ දෙව් රජුට ද වඩා උසස් ද? උපාසිකාවනි, මේ (ශක්‍ර) තෙමේ බඩු ඔසවා ගෙන යන සාමණේර කෙනකු මෙන් අපගේ ශාස්තෘන් වහන්සේ තව්තිසාවෙන් බසින කල්හි පා සිවුරු ගෙන බැස්සේයයි කීහ. දරුව ඔහු ගිය පසු බබලමින් පැමිණියෝ කවරහු දැයි විචාළ උපාසිකාවනි, ඔබගේ භාග්‍යවත්වු ද, ශාස්තෘවු ද මහා බ්‍රහ්මයා නම් මේ තෙමේය. දරුව ඔබ මාගේ භාග්‍යවත් වු මහා බ්‍රහ්මයාට ද වඩා උතුම් දැයි ඇසුවාය. එසේය උපාසිකාවනි, අපගේ ශාස්තෘන් උපන් දිනයෙහි මහා බ්‍රහ්මයෝ සිවුදෙන මහා පුරුෂයාණන් රන් දලකින් පිළිගත්තයි කීහ.

ඉක්බිති මාගේ පුත්‍රයාට මෙවන් ආනුභාවයක් වේ නම් මගේ පුත්‍රයාගේ ශාස්තෘවු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආනුභාවය කෙබඳු නම් වන්නේ දැයි සිතන්නාවු බැමිණියට වහාම පස් වණක් ප්‍රීතිය ඉපදී එය මුලු සිරුර පුරා පැතිරී ගියේය. තෙරුන්වහන්සේ මාගේ මැණියන් හට ප්‍රීති සොම්නස් උපන්නේ යයි ද, දැන් ධර්ම දේශනාව සඳහා මේ කාලය සුදුසු යයිද සිතා මහ උවැසියනි, කුමක් සිතන්නෙහිදැයි ඇසූහ. ඕ නොමෝ දරුව, මාගේ පුත්‍රගේ ගුණ මෙබඳුනම් ඔහුගේ ශාස්තෘවරයාගේ ගුණ කෙබඳුවන්නේ දැයි යන මෙය සිතුවෙමිසි කීවාය.

තෙරුන් වහන්සේ "මහා උපාසිකාවනි. ශාස්තෘන් වහන්සේ උපන් කෙණෙහි ද, මහබිනික්මනෙහිදී ද, සම්බුද්ධත්වයට පැමිණීමෙහිදී, දම්සක් පැවතුමිහිදී ද දස දහසක් ලෝකධාතුව කම්පා විය. සීලයෙන්. සමාධියෙන්,

ප්‍රඥා වෙන්. විමුක්තියෙන්. විමුක්තිඥාන දර්ශනයෙන් යන මේ කරුණුවලින් උන් වහන්සේට සම වුවෙක් නම් නැත්යයි කියා ඉතිපි සෝ හඟවා යනු විස්තර කොට. බුදුගුණ අඩංගු වූ ධර්ම දේශනාවක් කළහ. බැමිණිය ප්‍රිය වූ පුත්‍රයාගේ ධර්ම දේශනාවසානයෙහි සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටා පුනාට මෙසේ කීවාය. "දරුව, උපතිස්ස, කුමක් නිසා මෙසේ කෙළෙහිද? මෙබඳු වූ අමාත්‍යක් මෙපමණ කලක් කුළ කුමක් නිසා මට ලබා නොදුන්නෙහිද?

තෙරුන්වහන්සේ මාගේ මැණියන් වන රූපසාරී බැමිණියට මා පෝෂණය කිරීම සඳහා වූ මිළ මෙ පමණකින් සෑහේ යයි සිතා "යන්න මහ උවෘසියනි" යයි බැමිණිය යවා වුන්ද, වේලාව කුමක් දැයි" ඇසූහ. "ස්වාමීනි, උදුසනෙහි මුල් අවස්ථාව යයි කිය. "භික්ෂු සංඝයා රැස් කරවන්නැයි" කීහ. "ස්වාමීනි භික්ෂු සංඝයා රැස්වූහයි" කිය. "වුන්ද මා ඔසවා හිඳුවන්නැයි" කීහ. ඔසවා හිඳවීය.

තෙරුන්වහන්සේ භික්ෂූන් ඇමතුහ. ඇවැත්නි, මා සමඟ සිටු සාළස් වසක් හැසිරෙන්නාවූ ඔබට මාගේ කායික වූ හෝ මානසිකවූ යමක් රුචි නොවේ නම් එයට සමාවන්නැයි කීහ. ස්වාමීනි, මෙපමණ කලක් සෙවණැල්ලක් මෙන් ඔබ වහන්සේ අත්නොහැර හැසිරෙන අපට රුචි නොවන දෙයක් නම් නැත්තේමය. ඔබවහන්සේ වනාහී අපට සමා වුව මැනවයි භික්ෂූහු කීහ. ඉක්බිති තෙරුන් ශාස්තෘන් වහන්සේ මෙන් අනුලෝම ප්‍රතිලෝම වශයෙන් නව අනුපූර්ව සමාපත්තීන් හට සමවැදී නැවත ප්‍රථම ධ්‍යානය ආදී කොට සතරවන ධ්‍යානය දක්වා සමවැදුනහ. එයින් නැඟී අනතුරුව මහ පොළව දඩි සේ නාද කරවමින් නිරූපධිශේෂ නිර්මාණ ධාතුවෙන් පිරිනිවන් පෑ සේක.

උපාසිකා තොමෝ කුමක් නම්විද? මගේ පුතා කිසිවක් කරන්නෝ යයි සිතා නැඟී සිට පාදය මතු පිට පිරිමදින්නී පිරිනිවි බව දන මහ හඬ දෙමින් පා අසල වැටී පුතා අපි මින් පෙර ඔබේ ගුණ නොදන සිටියෙමු. දැන් වනාහී ඔබ මුල් කොට බොහෝ වූ සිය ගණන්, දහස් ගණන්, සිය දහස් ගණන් භික්ෂූන් මේ නිවසෙහි හිඳුවා අහර වැළඳ විමට නො ලදිමු, සිවුරු හැඳවිමට නොලදිමු, විහාර සිය ගණන්, දහස් ගණන් කරවීමට නොලදිමු ආදී වශයෙන් අරුණ නැඟෙන තුරු වැළපුනාය.

අරුණ නැගී කල්හිම රක් කරුවන් කැඳවා රන් ගබඩාව විවර කරවා රන් කළ මහ තරාදියෙන් කිරා කුටාගාර පන්සියයක් ද, පහන් මල් කණු පන්සියයක් ද තනවන්නැයි කියා යැවුවාය. සක්දෙව් රජ තෙමේ ද විස්කම් දෙව්පුතු අමතා දරුව, දම් සෙනෙවියාණන් වහන්සේ පිරිනිවියහ. කුටාගාර පන්සියයක් ද, පහන් මල් කණු පන්සියයක් ද මවන්නැයි කිය.

මෙසේ මහා උපාසිකාව විසින් කරවන ලද්දාවූ ද, විස්කම් දෙව්පුතු විසින් නිර්මිත කරන ලද්දාවූ ද (කුටාගාර සහ පහන් මල් කණු) සැරසිලි දෙදහසක් විය. නැවත (දූව) අරවුමය මහ මණ්ඩපයක් කරවා මණ්ඩපය මැද මහා කුටාගාරය තබා සෙසු කුටාගාර පිරිවර ලෙස තබා පුණ්‍ය කර්මය (සාධු ක්‍රීඩාව) ඇරඹූහ. දෙවියන් අතරෙහි මිනිස්සු ද, මිනිසුන් අතරෙහි දෙවියෝ ද වූහ.

තෙරුන් වහන්සේගේ "රේවතී" නම් වූ එක් උපස්ථායිකාවක් මම තෙරුන් වහන්සේට පූජා කරන්නෙමි රන්මල් වලින් කළගෙඩි තුනක් කරවිය. තෙරුන් වහන්සේට පූජා කරන්නෙමි සක්දෙව් රජ තෙමේ කෝටි දෙක හමාරක් වූ නාටිකාංගනාවන් විසින් පිරිවරන ලද්දේ (පොළවට) බැස්සේය. සක්දෙව් බස්නේ යයි (කියා) මහ ජනයා ආපසු පසු පසට යොමු වූහ. එහිදී (පෙර කී) ඒ උපාසිකාව ද පසු පසට යන්නී බර වැඩි බැවින් පැත්තකට ඉවත් වීමට නො හැකි වූවා මිනිසුන් අතර වැටුණාය. මනුෂ්‍යයෝ ඒ බව නොදකිමින් ඇය මැඩ ගෙන ම ගියහ. ඕ නොමෝ එහිම කලුරිය කොට තවු තිසා වෙහි රන් විමනෙකිහි උපන්නාය. උපන් කෙණෙහිම ඇයට රන් කඳක් වැනි තුන් ගවු ප්‍රමාණ වූ ආත්ම භාවයක් ඇති විය. ගැල් සැටක් පිරෙන තරම් අලංකාරයන්ගෙන් සැරසුණාය. අප්සරාවෝ දහසක් පිරිවරවූහ. ඉන් පසු මුලු සිරුරම පෙණෙන දිව්‍යමය වූ කැඩපතකුන් ඇයගේ ඉදිරියෙහි තැබුවහ.

ඕ නොමෝ තමාගේ ශ්‍රී සම්පත්තිය දෑක නම් සම්පත උදාරාය, මා විසින් කුමන නම් කර්මයක් කරන ලද්දේ දැයි සිතන්නී මා විසින් සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ පිරිනිවන් පෑ ස්ථානයේදී රන් මල් කුඹු තුනකින් පූජා කරන ලදී. මහ ජනයා මා පාගා ගෙන ගියහ. ඒ මම එහිදී කලුරිය කොට මෙහි ඉපදුනෙමි. තෙරුන් වහන්සේ නිසා දැන් ලැබී ඇති පුණ්‍ය ඵලය මිනිසුන් හට කියන්නෙමි යි විමානය සමඟම (පොළවට) බැස්සාය.

මහජනයා දුරින්ම එන ඇය දකින හිරු දෙකක් උදා වීදී බලන්නාහු විමානය පැමිණෙන කල්හි කුටාගාර සලකුණ පෙනෙයි, මෙය සුර්යයෙක් නොවේ, මෙය එක්තරා විමානය කැඩී කීහ. ඒ විමානය ද එවිට ම පැමිණ තෙරුන් වහන්සේගේ දර සැය මතුයේ අහසෙහි නැවතුණේය. දෙවිද්ව විමානය අහසෙහිම තබා පොළවට බැස්සාය. මහ ජනයා උත්තමාවියනි, ඔබ කුමය කවරක්හු දැයි විමසූහ. දෙවි දු තොමෝ ඔබ මා නො දන්නාහුද? රේවතී නම් වූ මම රන් මල් කුඹු තුනකින් තෙරුන් වහන්සේට පුජා කොට මිනිසුන් විසින් පාගනු ලැබ කලුරිය කොට තව්තිසාවෙහි උපනිමි මාගේ ශ්‍රී සම්පත්තිය බලන්න. ඔබ ද දන් දන් දෙන්න. පින් කරන්න. යනුවෙන් කුසල් කිරීමහි වර්ණනාව කියා තෙරුන් වහන්සේගේ චිත්තය පැදකුණු කොට වැද තමාගේ දේවස්ථානයටම ගියාය.

මහජනයා ද සන්දිනක් සාධූ ක්‍රීඩා ප්‍රණය කරමය කොට චිත්තය සකල සුගන්ධයෙන්ම යුක්ත කොට සැකසූහ. චිත්තය රත්නයන් නවානුවකින් යුක්ත විය. තෙරුන් වහන්සේගේ සිරුර චිත්තයට නංවා සැවැත්නමුල් මිටිවලින් ගිනි දූල්වූහ. ආදාහනයෙහිදී මුළු රැස්ම ධර්ම ශ්‍රවණය පැවතුණේය. අනුරුද්ධ තෙරණුවෝ සියලු සුවඳින් යුත් ජලයෙන් තෙරුන්ගේ චිත්තය නිවූහ. චුන්ද තෙරණුවෝ ධාතුන් පෙරහන් කඩෙහි බහා දූන් මා මෙහි ම සිටීමට නො හැක්කේයහ. මාගේ දෙටු සොයුරු දම් සෙතෙවි සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේගේ පිරිනිව් බව සම්මා සම්බුද්ධයන් වහන්සේට දන්වන්නෙමි යි ධාතු බහාගත් පෙරහන්කඩය ද. තෙරණුවන්ගේ පා සිවුරු ද ගෙණ සැවැත් නුවර ගියහ. එක් තැනෙක දෙරැයක් නො නැවති හැම තැන් හිම එක් රැය බැගින් නැවතීමෙන්මස සැවැත් නුවරට පැමිණියහ. මේ අදහස දැක්වීමට අප්ඛො වුඤ්ඤා සමණුදෙදසො යන ආදිය කියන ලදී.

එහි - යෙනායසමා ආනඤ්ඤා = තමාගේ උපාධ්‍යාය වූ ධර්ම භාණ්ඩාගාරික වූ ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් යම් තැනෙක් හිද එහි පැමිණියේය. කුමක් නම් නිසා මේ තෙමේ සෘජුවම ශාස්තෘන් වහන්සේ වෙත නොගොස් තෙරුන් ගේ සම්පයට ගියේදයත් - ශාස්තෘන් කෙරෙහි ද තෙරුන් කෙරෙහි ද ගෞරවයෙන් දෙවුරම් මහ වෙතෙරහි පොකුණේ නගා ගොඩට පැමිණ මනාව හැද පොරවා ගත් ඔහුට මෙසේ කල්පනා විය - බුදුන් වහන්සේලා නම් මහගලකින් තැනූ කුඩයක් මෙන් ගාමිහිරියහ. ගිනි පර්වත සිංහව්‍යාස

මත් ඇතුන් ආදීන් මෙන් ලංවිය නො හැක්කාහ. මා විසින් සෘජුවම ශාස්තෘන් වහන්සේගේ සමීපයට ගොස් කරා කිරීමට නොහැක්කේය. කවරකුගේ සමීපයට යා යුත්තේ දැයි යනුවෙන් සිතිය. ඉක්බිති මෙසේ සිහි විය. මාගේ උපාධ්‍යාය වූ ධර්ම භාණ්ඩාගාරිකයන් වහන්සේ දෙටු සොයුරු තෙරුන් වහන්සේගේ උතුම් සහායකයෙකි. උන්වහන්සේ සමීපයට ගොස් එතුමන් රැගෙන ශාස්තෘන් සමීපයට පැමිණෙන්නෙමි ය. ශාස්තෘන් කෙරෙහි ද, තෙරණුවන් කෙරෙහි ද ගෞරවයෙන් පැමිණියේය ඉදමසා පත්තචීවරං = මෙය උන්වහන්සේගේ පරිභෝග කළ පාත්‍රයයි. මෙය ධාතුන් තබාගත් පෙරහන් කඩයි. මෙසේ එකක් එකක් පාසා කීවේය. පාළියෙහි (නොහෙත් පෙළෙහි) වනාහි මෙය උන්වහන්සේගේ පා සිවුරු යන මෙපමණක්ම කියන ලදී.

කථා පාහතං - කථාවෙහි මූලයයි. මූල යනු පඬුර (හෙවත් මුදළ) යයි කියනු ලැබේ. එබැවින් මෙසේ ද කීහ.

"අප්පකෙන පි මෙධාවි පාහතෙන විවක්කණෝ,
සමුට්ඨාපෙනි අත්තාතං අණුං අග්භිව සක්ඛම" නති.

එය හෙල ගියෙන් මෙසේ සිටී :-

පිඹ අවුලන ගින්න - දූල්වි වැඩි යන සේ.

සුළු මුදලින් පැණැති - තෙමේ දියුණට තමා ගෙන සේ

කුඩා ගිනිපුලිඟුවට පිඹීමෙන් එය මහ ගින්නක් කර ගන්නාක් මෙන් විවක්ෂණ ඥානවත්තයා සුළු මුදලකින් වුවද දියුණුවට පත් වන්නේය.

භාගවත්තං දසසනාය = භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දකිනු පිණිස. කිම මොහු විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පෙර නොදක්නා ලද්දාහු ද යත් - නො දක්නා ලද්දාහු නොවෙති. මේ ආයුෂ්මත් තෙමේ දිවා කාලයෙහි නව වාරයක් ද රාත්‍රී කාලයෙහි නව වාරයක් ද වශයෙන් එක්දිනක් තුළ අටළොස් වරක් උවටැත් පිණිසම යයි දිනකට සිය වරක් හෝ දහස් වරක් හෝ යනු කැමැත්තේ වුව ද නිකරුණේ නො යන්නේ ය. ප්‍රශ්න ඇසීම සඳහා එක් වරක් ලබා ගෙන ම යයි. හේ තෙමේ එදින එම කරා ප්‍රචිත රැගෙන යනු

කැමැත්තේ මෙසේ කිය. මේ උන් වහන්සේගේ පා සිවුරුය යනු වෙනි. (ආනන්ද) ස්ථිරවීර තෙමේද මේ උන්වහන්සේගේ පා සිවුරුය. මේධාතු සහිත පෙරහනය යනුවෙන් වෙන් වශයෙන් දක්වා සැලකර සිටියේය. ශාස්තෘන් වහන්සේ අත්ල විහිදුවා ධාතු පෙරහන ගෙණ අත්ල මත තබා හික්ෂුන් ඇමතුහ. මහණෙනි, යම් ඒ හික්ෂු නමක් පෙර දිනයෙක්හි බොහෝ වූ සිය ගණන් ප්‍රාතිහාර්යයන් සිදුකොට පිරිනිවීමට අනුමැතිය ලබාගත්තේ ද. දැන් ඔහුගේ සක්ගෙඩි පැහැයට සම වූ (හෙවත් සුදු පැහැති වූ) ධාතූන් පමණක් ම පෙනෙයි. මහණෙනි, මේ හික්ෂුව කල්ප අසංඛයා සිය දහස කට අධික කාලයක් පුරන ලද පාරමිතා ඇත්තේය. මේ හික්ෂුව මා විසින් පවත්වන ලද දම්සක් දෙසුම එසේ ම පැවැත් විය. තමාගේ ජීවිතය සසුනට දෙවන තැන ලා සැලකුවේය, ශ්‍රමණයන් රාශියක් පිරිවරා ගෙණ වාසය කළේය, මා හැර දස දහසක් සක්වල ප්‍රඥාවෙන් අසමාන විය, මහා ප්‍රඥාවන්තයෙක් විය. පැතුරුණ ප්‍රඥාව ඇත්තේ විය, ප්‍රීති විය හැකි ප්‍රඥාව ඇත්තේ විය, වේගවත් ප්‍රඥාව ඇත්තේ විය, තීක්ෂණ ප්‍රඥාව ඇත්තේ විය. විනිවිද දකින ප්‍රඥාව ඇත්තේ විය, සුලු දෙයින් සතුටු වන්නේ විය, මේ හික්ෂුව අතිශය විවේක ඇත්තේ. පාපයට වෝදනා කරන්නේ, පාපයට ගර්හා කරන්නේ විය. මේ හික්ෂුව ආත්ම පන්සියයක් තුළ ලබන ලද මහා සම්පත්තින් හැර දමා පැවිදි වූයේය, මාගේ සසුනෙහි මහ පොළව සමාන ඉවසීම ඇත්තේ විය. සිදුණ අං ඇති වෘෂභයකු වැනි (පරහිංසා වෙන් තොර අයෙක්) විය. සැඩොල් පුතකු වැනි නිරතංකාර සිත් ඇත්තෙක් විය. මහණෙනි, මහා ප්‍රඥාවන්ත විය හැකි ප්‍රඥාව ඇති, වේගවත් ප්‍රඥාව ඇති, තීක්ෂණ ප්‍රඥාව ඇති, විනිවිද දකින ප්‍රඥාව ඇති. සුලු දෙයින් සතුටු වන. අතිශයින් විවේකීව සිටි, ගෘහවාසීන් හා නො ඇලුණ, ඇරඹූ විරිය ඇති, පාපයට වෝදනා කරන, මේ හික්ෂුවගේ ධාතූන් බලන්න මහණෙනි. පාපයට ගැරහුවාවූ හික්ෂුවගේ මේ ධාතූන් බලන්න යයි කීහ.

1. යො පබ්බජි ජාති සත්තානි පඤ්ච පභාය කාමානි මනොරමානි, නං චිතරාගං සුසමා හිතිංකියං පරිනිබලිතං වැදුරු සාරිපුත්තං

2. බනනී බලො පයවි සමො න කුසුති
නවාපි විතන සස වසෙන වතනනි,
අනු කමපකො කාරුණිකො ව නිබ්බතො
පරිනිබ්බතං වැදුප් සාරිපුත්තං
3. විණ්ඩාල පුත්තො යථා නගරං පට්ටෙයා
නිව මනො වරති කපාල හඬො,
තථා අයං විවරති සාරි පුත්තො
පරිනිබ්බතං වැදුප් සාරිපුත්තං
4. උසභො යථා ජීරණ විසාණ කො
අභෙය්‍යනො වරති පුරන්නරෙ,
තථා අයං විවරති සාරිපුත්තො
පරිනිබ්බතං වැදුප් සාරිපුත්තං නති

සිංහල පද්‍යයෙන් :-

1. මන් තොස් කරන කම් සුවයෙන් ඉවත් වී,
මහණ බිමට සපැමිණි පන්තිසියක්වර
සංයත කළ ඉඳුරන් රා දොසින් තොර,
වැදගනු පිරිනිවුණ සැරියුත් මහ තෙරිඳු
2. ඉවසන ගුණෙන් යුතු වූ මහ පොළව වැනි
කිපෙන බවක් නැති සිතට ද වහල් නැති
අනුකම්පා කරුණ ගුණ කදිත් හෙබි
වැද ගනු පිරිනිවුණ සැරියුත් මහ තෙරිඳු
3. නුවරට පැමිණ හැසිරෙන නිරහං කාර
සැඩොල් දරුවකුගෙ මනසට නොසම නැති
සංයත දිවිය ගත කළ ගුණයෙන් සපිරි
වැදගනු පිරිනිවුණ සැරියුත් මහ තෙරිඳු

4. හිංසා නො කළ පරහට නගරයෙහි සැරෑ
උසබ රඳකුමෙන් පහවූ අඟින් යුතු
සංයත දිවිය ගත කළ ගුණයෙන් සපිරි
වැදගත් පිරිනිවූණ සැරියුත් මහ තෙරිඳු

පාලිගාථාවන්ගේ අරුත් අනු පිළිවෙළින් :-

1. යම් ඒ උන්තමයෙක් මනරම් කම්සුව අත්හැර ජාතීන් පන්සියයකදීම පැවිදිවූයේද, රාගයෙන් තොර වූ, ඉන්ද්‍රියයන් දමනය කළාවූ, පිරිනිවියාවූ, ඒ ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේට වන්දනා කරන්න.

2. ඒ ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ ඉවසීමේ බලයෙන් මහපොළව හා සමවූහ, කෝප නොවූහ, සිතට වසඟ වී නො පැවතුණහ. අනුකම්පා සහගතවූහ, කාරුණික වූහ, නිව්ගියහ. (එවන් ගුණ ඇති) පිරිනිවියාවූ ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේට වන්දනා කරන්න.

3. නගරයට පැමිණි සැඩොල් පුතකු යම්සේ හිස අත්තබා නිරහංකාරව හැසිරේද මේ ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ ද එසේම හැසුරුණහ. (එබඳු වූ) පිරිනිවියාවූ ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේට වන්දනා කරන්න.

4. යම් සේ බිඳුණ අං ඇති වෘෂභයකු නගරයෙහි අනුන් හට හිංසා නො කරමින් හැසිරේ ද, මේ ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිර තෙමේන් එසේ හැසුරුණේය. පිරිනිවියාවූ (ඒ) ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේට වන්දනා කරන්න.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගාථා පන්සියයකින් තෙරණුවන්ගේ වර්ණනාව වදාළහ යම් යම් ආකාරයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තෙරණුවන්ගේ වර්ණනාව වදාළ සේක් ද. ඒ ඒ අයුරින් අනෙකු තෙරුන්හට එය දරා ගෙන සිටීමට නොහැකි වූයේය. බළල් මුවට හසු වූ කුකුළකු මෙන් වෙවුලන්තේ විය එහෙයින් අපි මෙ හතෙක මධුරකථානො විය කායො යනුවෙන් කිය. සියල්ල විස්තර කළ යුතු වන්නේය.

එහි මධුරක ජාතො යන මේ ආදීන්ගේ අර්ථය කියන ලද්දේමය. මෙහි ධම්මා යනුවෙන් උපදෙස් දීම, ප්‍රශ්න කිරීම යන කරුණු අදහස් කරන ලදී. ඔහුට වනාහී උපදෙස් දීම, ප්‍රශ්න කිරීම යන කරුණු නොගත් කල්හි ගැණීමට ද, ගන්නා ලද කල්හි සජ්ඣායනා කිරීමට ද සිත නොපවතී. ඉක්බිති ශාස්තෘෂ්‍යන් වහන්සේ පස් පෑ දිස්නා තෙත් විවර කොට තෙරුන් දෙස බලනුයේ ඔහු අස්වසන්නෙමි යි (සිතා) අස් වසනුවෝ කිංනු තො ආනන්ද සාරිපුත්තො යන ආදිය වදාළහ.

එහි සීලක්කං = ලෝකික ලෝකෝත්තර සීලය සමාධි ප්‍රඥා ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. විමුක්තිය නම් ලෝකෝත්තරම වේ. විමුක්ති ඥාන දර්ශනය හා ප්‍රත්‍යවේක්ෂණ ඥානය ලෝකික වේ. ඔවාදකො = අවවාද දෙන තැනැත්තා අරමුනු කොටගත් ගත් වස්තූන්හි නත් අයුරින් අවවාද දෙන සුළු වුයේ. විඤ්ඤාපකො = ධර්ම කථාවන් කරන කල්හි අර්ථය ද කාරණය ද දැනුම් දීම කරන තැනැත්තා සන්දසකො = ස්කන්ධ ධාතු ආයතන වශයෙන් ඒ ඒ ධර්මයන් දක්වන තැනැත්තා. සමාදප කො = මේ මේ දෙය ගණුවයි මෙසේ ගැණීම කරවන තැනැත්තා සමුත්තපකො = බලවත් උත්සාහයක් දරන තැනැත්තා සමසංසකො = ලැබී ඇති ගුණයන්ගෙන් සතුටට පත් කරවන්නා, බැබළීමට පත් කරවන්නා අභිලාස ධම්ම දෙසනාය = ධර්ම දේශනය ආරම්භ කොට මාගේ හිස හෝ පසුව හෝ කුස හෝ පිට හෝ රිදෙන්තේ යයි යන පසුබට වන කරුණුවලින් තොරවුයේ ධෙරියවන්න හා විශාර ද වුයේ සිංහයකුගේ වේගයෙන් ඉදිරිපත් වෙයි. අනුග්‍රාහකො සමුහමචාරිනං = යන මේ පදයන්ගේ අර්ථය බන්ධක වශයෙනි විස්තර කරන ලදී. ධම්මොෂං ධම්මභොගං = මෙහි පද දෙකෙන් ම හෝගයම කියන ලදී. ධම්මානුගගනං = ධර්මයෙන් අනුග්‍රහ කිරීමයි. ශාස්තෘෂ්‍යන් වහන්සේ මේ හික්ෂුව බෙහෙවින් වෙහෙසට පත් වන්නේ යයි (සිතා) නැවත ඔහු අස්වන්නේ නනු තං ආනන්ද මයා යන ආදිය දෙසූහ.

එහි පියෙහි මනාපෙහි = මවු පිය සොයුරු සොයුරි ආදීන්ගෙන් නානාභාවො = මරණයෙන් විනාභාවො = ඉපදීමෙන්, හවයෙන් අඤ්ඤාභාවො තං කතෙසු ආනන්ද ලබ්භා යනං = කවර වු හෝ යම් ආකාරයකින් සියලුම ප්‍රියවු, මන වඩන්නාවු දෙයෙහි අභාවය, ඒවායින් චෙන් වීම, චෙනස් වීම, ඒ හෙයින් දස පාරමී සපුරා හෝ, සම්බුද්ධත්වයට

පැමිණ හෝ දම්සක් පවත්වා හෝ, යමා මහ පෙළහර දක්වා හෝ, දෙවිලොව සිට පොළවට බැසීම සිදු කොට හෝ යන්න. ඡානං භුතං සංඛතං පලොක ධම්මං නං = තථාගතයන් වහන්සේගේ ශරීරය වුව ද, මා පලුස්සනි නෙතං යානං විස්සනි = හඬන්නනු විසින් හෝ වැළපෙන්නනු විසින් හෝ ඒ කරුණු ලැබීමට නො හැක්කේ ය. සො පලු ජේජයං එය (හෙවත් හෙතෙම) බිඳෙන්නේය. එවමෙව බො = මෙහි හික්ෂු සංඝයා යොදුන් සියයක් උස් වූ මහ දඹරුක වැනිය. සැරියුන් තෙරණුවෝ එහි දකුණු දෙසට විහිදුණ යොදුන් පණසක් වූ මහ කඳ වැනිය. ඒ මහ කඳ බිඳුණ පසු එතැන් පටන් අනු පිළිවෙළින් වැඩි මල් පල ආදියෙන් ඒ තැන පිරවීමට සමත් වෙතත් කඳක් ද නොමැති වීම සේ තෙරුන් වහන්සේ පිරිනිවිසහ. සොළසක් වූ ප්‍රඥාවන් මුදුන් පත් කර ගත්. දකුණු පස අසුනෙහි හිඳ ගැනීමට සමත්. සැරියුන් තෙරණුවන්හට සමාන වූ අන්‍ය වූ හික්ෂුන් වහන්සේ කෙනෙකු නැතිවීම එකී (දකුණු දිසාවෙන් එම රුක නවුවාක් මෙන් හික්ෂු සංඝයාද නවුවාහුම යයි දත යුත්තේය. තසමා = යම් හෙයකින්, හේ කුවකින් හටගන්නාවූ විනාශ වන ස්වභාවය ඇත්තාවූ ඒ සියල්ල වැනසුණේ නොවේයයි කියා (ආපසු) ලබා ගැනීමට නොහැක්කේද, එහෙයින්.

45-2-4-5-6

සිවු වැන්නෙහි - අවිර පරිනිබ්බතෙසු සාරිපුත්ත - මොග්ගලලානෙසු = දෙ අග සවුවන් පිරිනිවි දිගුකල් යාමට පෙර ඒ දෙදෙනා වහන්සේගෙන් දම් සෙනෙවි සැරියුන් තෙරණුවෝ ඉල්පස පුත් පොහෝ දින පිරිනිවිසහ. මහ මුගලන් තෙරණුවෝ එයින් අඩ මසක් ඉක්මවා අව පසළොස්වක් පොහෝ දින පිරිනිවිසහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ දෙඅගසවුවන් පිරිනිවි කල්හි මහ බික් සගන පිරිවරණ ලද්දේ මහාමණ්ඩල ප්‍රදේශයෙහි වාරිකාවේ යෙදෙන්නාහු අනු පිළිවෙළින් "උක්කවෙල" නම් නගරයට පිවිස එහි පිඬු පිණිස හැසිර ගත ඉස් මත්තෙහි රිදිපටක පැහැය ගත් වැලි තලා යෙහි නැවතුණහ. එහෙයින් "අවිර පරිනිබ්බතෙසු සාරිපුත්ත මොග්ගලලානෙසු" (සැරියුන් මුගලන් තෙරවරුන් පිරිනිවි දිගුකල් යාමට පෙර) යයි කියන ලදී. යෙ මහනන්තරා බන්ධා නෙ පලු ජේජයං = මෙහිදී ද යොදුන් සියයක් උස් වූ මහදඹ රුක මෙන් හික්ෂු සංඝයා දක්වේ. දෙ අගසවුවෝ ඒ වෘක්ෂයේ දකුණෙන් ද උතුරෙන් ද විහිදුණ යොදුන් පණසක් බැගින් වූ මහ කඳක් දෙක

මෙන් වෙති. සෙස්ස පෙර පිළිවෙළින් ම යෙදිය යුතුය. පස් වැන්නෙහි දිවයි = කර්මය නිමිති කොට ඇති බව යන දෘෂ්ටිය. සයවැන්නෙහි මවු බෙයා සස පාරං = ත්‍රෛභූමික ලෝක පැවැත්මේ පරතෙරවු නිර්වාණය.

45-2-8

අට වැන්නෙහි - කායෙවා භනෙන භික්ඛු = ඒ කාලයෙහි "භික්ඛු" යන්නක් නොවීය. එසේ වූ කල්හි ද යමකු සතිපට්ඨානයන් වඩයි ද, හේ තෙමේ කෙලෙස් බිදීමෙන් භික්ෂුවර යෙක් (භිඤ්ඤාන භික්ඛු) වන්නේ යයි දක්වමින් මෙසේ කිය. එකායනං = එකම මාර්ගය ජාතිබයනා දස්සි = ජාතියෙහි ක්ෂය වීම සිදුවෙයි යනු ද, කෙළවර වීම සිදුවෙයි යනු ද නිවණයි. එය දකිය යන අර්තයයි. මග්ගං පජානාති = ඒකායන යයි කියනු ලබන, එකම මාර්ගය වූ මාර්ගය දකියි. පුර්වභාග සතිපට්ඨාන මාර්ගය ඒකායන මාර්ගය යයි කියනු ලැබේ. එය දන්නේය යන අර්ථයයි.

45-2-9

නව වැන්නෙහි - සුමෙහස්සු = මේ නම ඇති ජනපදයෙහි මෙදකථාලිකා = මෙසේ ස්ත්‍රී ලිංග වශයෙන් ලැබුණ නාමයකි. (මෙද ථාලිකා යන්නෙහි පදගතාර්ථය නම් මේදය බහා ඇති සැලිය යන්නයි) මමං රක්ඛ අහං නං රක්ඛිස්සාමි = මෙය ඔහුගේ විශ්වාසය වෙයි. මනාව ඔසවා තබන ලද උණ ගස නොගන්නාවූ ද, අතවැසියා යොමු කරන කරන දිසාවට නොයන්නාවූ ද, හැම විටම උණගසේ අග නො බලන්නාවූ ද ඇදුරු තෙමේ අතවැසියා නො රකී. මෙසේ රකිනු නො ලබන අතවැසියා ඇදවැටී සුණු විසුණු වෙයි. උණගස මනාව අල්වාගන්නාවූ ඔහු (අතවැසියා) විසින් යොමු කෙරෙන කෙරෙන දිසාවට යන්නාවූ හැම විටම උණ ගසේ අග බලන්නාවූ හේ (ඇදුරු) තෙමේ අතවැසියා ආරක්ෂා කරයි. එහි මෙහි පැන මුවකුමෙන් ක්‍රීඩා කරන අතවැසියා ද ඇඳුරා නොරකියි. මෙසේ ඇති කල්හි ඇදුරාගේ ගෙළෙහි වළක් වැනි තැනෙහි හෝ තළලෙහි හෝ උණගසේ තියුණු කෙළවර තබන ලද්දේ නම් එය තැබූ තැන බිඳී යන්නේය. පවත්නා ආකාරය අනුව උණගස නමන්නේ ද, එය නො නැමී බිඳී යන්නේ වෙයි. එවිට එකතු

කොට ධාතු ප්‍රත්‍යම්භය ගෙන්වා ගෙන සිහිය මනාව පිහිටුවා නිසලව හිඳිනා අතවැසියා ඇදුරා රකියි. ක්‍රමය ආවර්ග අනන්‍යානං රක්‍ෂි අනං අනන්‍යානං රක්‍ෂිකාමී = මෙහි අදහස මෙසේ වේ. අතවැසියා විසින් යොමු කෙරෙන කෙරෙන දිසාවට යන්නාවූ ද, හැම විටම උණගසේ කෙළවර බලන්නාවූ ද, උණ ගස මනාව ගන්නාවූ ද ඇදුරු තෙමේ තමා රැකගන්නේ වෙයි. අතවැසියා රකින්නේ නොවේ. තමා ම රැකගන්නේ වෙයි, අතවැසියා රකින්නේ නොවේ. ශරීරය එක සේයොමු කොට ධාතුප්‍රත්‍යම්භය ගෙන සිහිය මනාව පිහිටුවා නිසලව හිඳින්නා වූ අතවැසියා තමා ම රකියි, ඇදුරා නොකරකියි.

යො තත්‍ය ඤා යො = තෙල් සැලිය සඳහා යමක් කියේ ද, එය එහි පිළිවෙළයි, එය උපායයි, එය කාරණය යයි, යන අරුතයි. සතිපට්ඨානං සෙවිතබ්බං = සිවු වැදෑරුම් වූ සතිපට්ඨානය සේවනය කළ යුතුයි. සෙවනය = කමටහන් සේවනය කිරීම සඳහා එවං බො හික්කවෙ අනන්‍යානං රක්‍ෂිනො පරං රක්‍ෂිති = යම් හික්ෂුවක් කාමරාග ආදිය හැර දමා රාත්‍රි ස්ථාන දීවාස්ථාන යන්හි මුල් කමටහන සේවනය කරන්නේ නම් රහත් බවට පැමිණේ එවිට බාහිර පුද්ගලයෙක් ඔහු දක මේ හික්ෂුව යහපත්ය. මනාව පිළිපන්නේ වෙයි යනුවෙන් ඔහු කෙරෙහි සිත පහදවා ස්වර්ගයට යන්නේ වෙයි. ඒ හික්ෂු තෙමේ තමා රකිමින් අනුන්ද රකින්නේ නම් වෙයි. බන්ධනයා = ඉවසීමෙන් අවිහිංසාය = පුර්ව භාගය සහිත වූ කරුණුවෙන් මෙතන විත්තකාය = පුර්ව භාගය සහිත වූ මෙමත්‍රියෙන් අනුදායනය = පුර්ව භාග සහිත වූ කරුණුවෙන්, මෘදු තාවයෙන් යන අර්ථයයි. පරං රක්‍ෂිනො අනන්‍යානන්තං රක්‍ෂිති = මෙහි දී මේ හික්ෂුවක් රාත්‍රි ස්ථාන දීවා ස්ථානයට හිසේ බ්‍රහ්ම විහරණ තුනෙන් හිඳි ධ්‍යාන තුනක් සතරක් උපදවා ධ්‍යාන පාදක කොට සංස්කාරයන් විමර්ශනය කරමින් විදසුන් වඩා රහත් බවට පැමිණේ ද, මේ තෙමේ අනුන්ද රකිමින් තමා ද රකින්නේ නම් වේයයි දත යුතුයි.

45-2-10

දස වැන්නෙහි - ඡන්ද කළාණ් = ඡන්ද පදයෙහි යහපත් වූ, උතුම් වූ, සය වැදැරුම් ශරීර දෝෂයන්ගෙන් තොර වූ, පංච කළාණයෙන් යුක්ත වූ තැනැත්තිය. ඕ තොමෝ වනාහි යම් හෙයකින් ඉතා උස් නොවන, ඉතා මිටි නොවන ඉතා කෘශ නොවන, ඉතා ස්පුල නොවන, ඉතා කළු නොවන, මනුෂ්‍යවර්ණය ඉක්මවන තරම් ඉතා සුදු නොවන දිව්‍ය වර්ණයට නොපැමිණිය යන තත්වයෙන් යුක්ත වේද, ඒ අනුව ශරීර දෝෂයන් සයෙන් තොර වේ. ජවී කළාණ, මාංස කළාණ, නහාරු කළාණ, අට්ඨි කළාණ, වයො කළාණ යන්නෙන් යුක්ත වන්නී නම් වේ. ඇයට බාහිරින් ආලෝක කිරීමක් නැත. තමාගේ ශරීරාලෝකයෙන් ම දොළොස් රියන් තැන්නි ආලෝක කෙරෙයි. සම පුවඟ මල් වැනි වෙයි, නොහොත් රත්න පැහැවැනි වෙයි. මෙය මැයගේ ජවී කළාණ ස්වභාවයයි. මැයගේ අත් පා සතර ද. මුව කෙළවර ද ලතු පිරියම් කරන ලද්දාක් මෙන් වෙයි. මැයගේ මාංස කළාණය රතු පබළු වලට ද, රතු කම්බිවලට ද සම වෙයි. නිය පොතු විස්ස පේශීන්ගෙන් වෙන් නොවූ තැන්නි ලතු රසය පිරුණ සේ වෙයි. පේශීන්ගෙන් වෙන් වූ තැන්නි කිරි දහර වලට සමාන වේ. මෙය මැයගේ නහර කළාණයයි දත් දෙකිස අතරක් නැතිසේ එකිනෙක ස්පර්ශ වී පිරිසිදු කළ දියමන්ති පේළි මෙන් බබළයි. මෙය මැයගේ අට්ඨි කළාණයයි. එක්සිය විසිවයස් වන විට වුවද සොළොස් වස් පමණ පෙනෙන්නී වෙයි. සුදු කෙස් ඇති නොවේ. මෙය මැයගේ වයස් කළාණයයි. පරම පාසාවිනී = මෙහි ප්‍රසවයම පාසාවනම් වෙයි. පවත්වන්නී යන අර්තයයි. උතුම් ලෙසම පවත්වා ගෙන යාම යනුවෙන් "පරම පාසාවෝ" යයි සිද්ධ වේ. එය මැයට ඇත්තේය යන අදහසින් පරම පාසාවිනී" නම් වේ. නැටුමෙහි ද. ගීතයෙහි ද උතුම් පැවැත්ම හා උසස් ක්‍රියාව උතුම් වන්නේමය. නැටුමක් නටයි, ගීයක් හෝ ගයයි යනුවෙන් කියන ලද්දේ වෙයි. සෙස්ස සියලු තැන්නි පහසු අරුත් ඇත්තේමය. මේ දෙකෙහිම පූර්ව භාග විදර්ශනාව කියන ලදී.

දෙවන නාළඤා වර්ගය නිමි

—//—

45-3-1

තුන්වැන වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - සීලානි = (පාතිමොක්ඛ සංවර, ඉන්ද්‍රිය සංවර ආදීව පාරිසුද්ධ, පව්වය සන්නිසිත යන) චතුපාරි සුද්ධ සීලයන් උමමගෙහා = ප්‍රඥා වේ මාර්ගය ප්‍රඥාව ගවේෂණය කිරීම.

45-3-3-5

තුන්වැන්නෙහි - පරිභානං හොති = පුද්ගල වශයෙන් පිරිහීම සිදු වෙයි. යමකු බුදුන් ජීවමාන කල්හිදු සතර සතිපට්ඨානයන් නොවඩන්නේ ද, ඔහුට සද්ධර්මය අතුරු දන් වුවාක් මෙන් වෙයි. දෙව් දන් ආදීනට මෙනි. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහිදී ඒ පුද්ගලයාගේම ධර්මාන්තර්ධානය කියන ලදී. සතර පස්වන කොටස්හි සියල්ල පහසු වන්නේය.

45-3-6

සය වැන්නෙහි - පදෙසං භාවිතතා = කොටසක් දියුණු කරන ලදී. මාර්ග සතර ද, ඵල තුනක් ද උපදවන්නහු විසින් සතිපට්ඨාන කොටසක් වඩන ලද්දේ නම් වෙයි.

45-3-7

සත් වැන්නෙහි - සමත්තං භාවිතතා = සියල්ල වඩන ලදී. අර්හත් ඵලය උපදවන්නහු විසින් සියලු සතිපට්ඨානයන් වඩන ලද්දේ නම් වෙයි.

45-3-8-10

අට වැන්නෙහි - මහාභික්ඛාණං = අභිඥා සය වශයෙන් කියන ලදී. සහස්සලොකං අභිජානාමි = නිත්‍ය විභරණය දැක්වීම වශයෙන්ම මෙය

කියන ලදී. තෙරුන් වහන්සේ වනාහී උදෑසනම නැගිට මුව දොවා සෙනසුනෙහි හුන්නේ අතීතයෙහි කල්ප දස දහසක් ද, අනාගතයෙහි කල්ප දස දහසක් ද සිහි කරයි. චරිතමානයෙහි ද සක්වල දහසක් සිතින් විමසා බලන උන්වහන්සේගේ මෙම ස්වභාවය නො කඩවා පවත්වයි. මෙසේ දිව ඇසින් ලෝක දහසක් පිළිබඳව දැන ගනීයි. මෙය උන්වහන්සේගේ නිත්‍ය විහරණයයි. සෙස්ස සියලු තන්හි පහසු අරුත් ඇත්තේමය.

තුන් වන සීලට්ඨීති වර්ගය නිමි.

—//—

45-4-5

සිවුවන වර්ගයේ පස්වැන්නෙහි - විදිතා වේදනා = යම් කිසි වින්දනයක් විමසා බලා රහත් බවට පැමිණියේ ද, ඒ තාක් ඔහුට වින්දනය උපදී. වින්දනය (ඔහු කරා) එළඹේ, වින්දනය නිමාවට පත් වන්නේ ද වෙයි. ග්‍රහණය කරගත් වස්තූන් පිළිබඳ වූ අරමුණු කෙරෙහි යම්තාක් වින්දනය පවතී ද ඒ තාක් වින්දනය උපදී, වින්දනය එළඹේ, වින්දනය නිමාවට පත්වන්නේද වෙයි. විතර්ක ආදියෙහිදී ද මේ පිළිවෙළම වේ. සෙස්ස සියලු තන්හි පහසු අරුත් ඇත්තේ වෙයි.

සිවුවන අනනුස්සුත වර්ගය නිමි.

—//—

45-5-2

පස්වන වර්ගයේ දෙවැන්නෙහි - ආහාර සමුදයා කාය සමුදයො = ආහාරයේ හේතුවෙන් කය හටගනී. සෙසු තන්හි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මනසිකාර සමුදයා = මෙහිදී නුවණින් මෙනෙහි කිරීමේ (යොනිසො මනසිකාර) හේතුවෙන් බොජ්ඣංග ධර්මයන්ගේ හට ගැනීමද නුවණින් මෙනෙහි කිරීමේ හේතුවෙන් නිවරණ ධර්මයන්ගේ හට ගැනීම ද සිදුවෙයි යනුවෙන් මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි අරමුණු පිළිබඳව සිහිය පැවැත්වීම (ආරමමණ සතිපට්ඨාන) ගැන කියන ලදී.

45-5-4

සිවු වැන්නෙහි - පිරිසිදු කොට හට ගැනීම (සමුදය) ගැන කියනු ලැබීමේදී අවබෝධ කරගන්නාවූන්ගේ අදහසින් කියන ලදී.

45-5-6

සය වැන්නෙහි - පාතිමෝක්ඛ සංවර සංවුත්තො = සතර (සංවර) සීලයන්ගේ ප්‍රධාන සීලය දක්වමින් මෙසේ කිය. ත්‍රිපිටක වුළුනාග ස්ථවිර තෙමේ "ප්‍රාතිමෝක්ඛ සංවරය පමණක්ම සීලයයි ද, (ඉන්ද්‍රිය සංවර, ආජීව පාරිසුද්ධි, පව්වය සනතිසසිත යන) ඉතිරි තුන "සීල" යනුවෙන් කියන ලද තැනක් නම් තැන්නේ යයි ද කිය. එසේ කියා (ඒ තුන සීලයන්ය යන බව) අනුමත නොකරමින්ම (මෙසේ) කිය. ඉන්ද්‍රිය සංවරය යනු දොරටු සය රැක ගැනීම පමණක්මය, ආජීව පාරිසුද්ධිය යනු ධාර්මිකවම සිවු පසය උපදවා ගැනීම පමණක්මය. ප්‍රත්‍ය සන්නිශ්‍රිතය යනු ලැබුණ ප්‍රත්‍යයන්හි ප්‍රයෝජනය මේ යයි නුවණින් සලකා බලා පරිභෝග කිරීම පමණක්මය. වෙනත් සීලයන් හා සමාන බවකින් තොරව ප්‍රාතිමෝක්ඛ සංවරයම පමණක් සීලය වෙයි. යමකුගේ ඒ සීලය බිඳුනේ නම් හිස සිඳුනාක් වැනි මේ පුරුෂයා සෙසු අත් පා රැක ගනු ඇතැයි කිව යුත්තේ නොවේ. යමකුගේ හිස නිරෝගිව පවතී ද, නො සිඳුණ හිස ඇති මේ පුරුෂයා සෙසු දෙය ද ප්‍රකෘති තත්වයට පත් කොට ජීවිතය ආරක්ෂා කර ගැනීමට ද සමත් වේ. ඒ නිසා ප්‍රතිමෝක්ඛ

සංවරයම සීලය වෙයි. එබැවින් ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවරයෙන් සංවර කරන ලද්දේය යන අදහසින් "පාතිමොක්ඛ සංවර සංවුතො" යයි කියනු ලැබේ. (සීලයට) පැමිණියේය, (සීලයෙන්) යුක්ත වූයේය" යන අර්ථය වේ. ආචාර ගොවර සමපනෙනා = හැසිරීමෙන් ද, පුරුදු කාර්යයන්හි යෙදීමෙන් ද සමෘද්ධ වූයේ. අණුමනෙහසු = ඉතා සුළු ප්‍රමාණයන්හි චර්ජසු = අකුසල් දහමිහි හය දසාවි = බිය දකින්තේ සමාදාය = මනාව රැගෙන්න = සිකුසු සිකුා පදෙසු = ශික්ෂා පදයන් හි ඒ ඒ ශික්ෂා පදය සමාදන් වී, යම් කිසි ශික්ෂාපදයන්හි ශික්ෂා කොට්ඨාශයන්හි ශික්ෂණය ලැබිය යුතු වේ. කායික වූ හෝ වාචසික වූ ඒ සියල්ල සමා දන් වී හික්මෙනු යන මෙය මෙහි සංක්ෂේප හැඳින්වීමයි. විස්තරය වනාහී විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලදී. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි දී ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවර සීලයට කියන ලදී.

45-57-10

සත්චූත්තෙහි - කාය සුවර්ත වචි සුවර්තයන් ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවර සීලයයි. මනෝ සුවර්තය ඉතිරි සිල් තුනයි. මෙසේ වතුපාරි ශුද්ධි ශීලය කියන ලද්දේ වෙයි. මේ පිළිවෙළින් "පපඤ්ච සුත්ත" යෙහි නවචෑදෑරුම් කුශල කර්ම පථයන්හි අවසන් පථ තුන "සීලය" වේයයි දත යුතුය. සෙස්ස පහසුවන්නේමය.

පස් වන අමත වර්ගය නිමි.

සතිපට්ඨාන සංයුත්තය සමාප්තයි.

—//—

46-1-1

ඉන්ද්‍රිය සංයුත්තයේ පළමුවැන්නෙහි - සද්ධිත්‍රියං සතිත්‍රියං පඤ්ඤිත්‍රියං = මේ තුන වාතුර්භූමික කුසල විපාකයන් හිදී ද, ක්‍රියාවන් හිදී ද ලැබේ. විරිය ඉන්ද්‍රිය, සමාධි ඉන්ද්‍රිය යන මේවා වාතුර්භූමික කුසල්හිදී ද, අකුසල විපාකයෙහිදී ද, ක්‍රියාවෙහිදීද යන සියලු තැන්හිදී ලැබේ. මෙසේ මේ සූත්‍රය වාතුර්භූමික වූ සියල්ල සංග්‍රහ කෙරෙන ධර්ම කොට්ඨාශයක් වශයෙන් කියන ලද්දේයයි දත යුතුය.

46-1-7

සත්වැන්නෙහි - සද්ධිත්‍රියං න්‍යෂ්ඨානන්ති = සමුදය සත්‍යය වශයෙන් ද, මෙසේම නිරෝධය නිරෝධ සත්‍යය වශයෙන් ද, ප්‍රතිපදාව මාර්ග සත්‍යය වශයෙන් ද නො දනියි. සෙස්සෙහි ද මේ පිළිවෙළ ම වේ. ශුක්ල පක්ෂයෙහි වනාහි නිශ්චය වශයෙන් ම මෙනෙහි කිරීමේ හේතුවෙන් ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රියයේ හටගැන්ම සිදුවෙයි. උත්සාහ කිරීම් වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමේ හේතුවෙන් විරිය ඉන්ද්‍රියයේ හට ගැන්ම සිදු වෙයි. වචනා ගැණීම වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමේ හේතුවෙන් සති ඉන්ද්‍රියයේ හට ගැණීම සිදු වෙයි. වික්ෂිප්ත නොවීම් වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමේ හේතුවෙන් සමාධි ඉන්ද්‍රියයේ හට ගැණීම සිදු වෙයි. දර්ශන වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමේ හේතුවෙන් ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රියයේ හට ගැණීම සිදු වෙයි. එසේ ම ඡන්ද වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමේ හේතුවෙන් ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රියයේ හට ගැණීම සිදුවෙයි. ඡන්ද වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමේ හේතුවෙන් විරිය සති සමාධි පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රියයන්ගේ හට ගැණීම සිදු වෙයි. මනසිකාර වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමේ හේතුවෙන් විරිය සති සමාධි පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රියයන්ගේ හට ගැණීම සිදු වෙයි. මනසිකාර වශයෙන් මෙනෙහි කිරීමේ හේතුවෙන් විරිය සති සමාධි පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රියයන්ගේ හට ගැණීම සිදුවෙයි යනුවෙන් මේ අයුරින් ද අර්ථ දැක්විය යුතු වේ. පිළිවෙළින් මේ සූත්‍ර සතෙහිදී චතුරාර්ය සත්‍යය ම කියන ලදී.

46-1-8

අට වැන්නෙහි - කතුව හික්කවෙ සඳ්‍රැයියං දට්ඨබ්බං චතුසු සොනාපතනියධොසු = මේ ඉන්ද්‍රියයන්ගේ විෂයයෙහි ජ්‍යෙෂ්ඨ භාවය දැක්වීම සඳහා කියන ලදී. යම් සේ වනාහී සිටු පුතුන් සිටු දෙනකු ද. රජු ද යන වශයෙන් මිතුරන් පස් දෙනකු නැකැත් කෙළියෙහි යෙදෙමුයි විවිධයට බට කල්හි එක් සිටු පුතකුගේ නිවසට ගිය විට ඉතිරි සිටු දෙනා නිහඩව සිටිත් ද, එකල්හි ගෘහ ස්වාමියා ද මේ අයට කන බොන දේ දෙන්න, සුවඳ මල් සැරසිලි ආදිය දෙන්න යනුවෙන් නිවැසියන් හට විධාන කරයි. දෙවැන්නාගේ ද තෙවැන්නාගේ ද, සිවුවැන්නාගේ ද නිවාසවලට ගිය කල්හි ඉතිරි සිටු දෙනා නිහඩව සිටිත් ගෘහ ස්වාමියා ද මේ අයට කන බොන දේ දෙන්න, සුවඳ මල් සැරසිලි ආදිය දෙන්න යනුවෙන් නිවැසියන් හට විධාන කරයි. ඉක්බිති හැමට අධිපති රජතුමා පසුව මාලිගයට ගිය විට තම නිවසෙහිදීම මේ අයට කන බොන දේ දෙන්න, සුවඳමල් සැරසිලි ආදිය දෙන්න යනුවෙන් නිවැසියන් හට විධාන කරයි. මෙසේම ග්‍රද්ධාව පංචම කොට ඇති ඉන්ද්‍රියයන් ඔවුනොවුන් එක්ව විවිධයට බසින කලෙක්හි මෙන්, එක් අරමුණක් උපදනා කල්හි දු. යම්සේ පළමු වැන්නාගේ ගෙහි දී ඉතිරි සිටු දෙනා නිහඩව හිඳිත් ද. එකල්හි ගෘහ ස්වාමියා ම විධාන කරයි ද, මෙසේ සෝවාන් අංගයට පැමිණීමේ නිශ්චිත ලක්ෂණ සහිත වූ සද්ධිත්වයම ජ්‍යෙෂ්ඨ වෙයි, පූර්වාංගම වෙයි. සෙස්ස එයට අනුව පවතී. යම්සේ දෙවැන්නාගේ නිවසෙහිදී ඉතිරි සිටු දෙනා නිහඩව හිඳිත්ද. එකල්හි ගෘහ ස්වාමියාම විධාන දෙයි. මෙසේ කෙලෙස් තවන විරියයට පැමිණියේ දැඩි උත්සාහ සහිත ලක්ෂණ ඇති විරියිත්වයයම ජ්‍යෙෂ්ඨ වෙයි. පූර්වාංගම වෙයි: සෙස්ස එයට අනුව පවතී. යම්සේ තුන් වැන්නාගේ නිවසෙහිදී සෙස්සන් නිහඩව සිටිත් ද, එකල්හි ගෘහස්වාමියාම විධාන දෙයි. මෙසේ සතිපට්ඨානයට පැමිණියේ වැටහීම් ලක්ෂණ සහිත සතිත්වයයම ජ්‍යෙෂ්ඨ වෙයි: පූර්වාංගම වෙයි: සෙස්ස එයට අනුව පවතී. යම් සේ සිවු වැන්නාගේ නිවසෙහිදී ඉතිරි සිටු දෙනා නිහඩව හිඳිත් ද, එකල්හි ගෘහ ස්වාමියාම විධාන දෙයි. මෙසේ ධ්‍යානය මුල් කොට ඇති විමෝක්ෂයට පැමිණියේ චංචල නොවීමේ ලක්ෂණ සහිත සමාධි ඉන්ද්‍රියයම ජ්‍යෙෂ්ඨ වෙයි : පූර්වාංගම වෙයි: සෙස්ස එයට අනුව පවතී. හැමට පසුව රජ ගෙදරට ගියවිට යම්සේ ඉතිරි සතර දෙනා නිහඩව සිටිත් ද, එකල්හි රජතුමා ම නිවසෙහි විධාන

දෙයි. මෙසේම ආර්ය සත්‍යයනට පැමිණියේ විශේෂ දැනීම් ලක්ෂණ සහිත ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රියයම ජ්‍යෙෂ්ඨ වෙයි, පුර්වාංගම වෙයි, සෙස්ස එයට අනුව පවතී.

46-1-9

නව වැන්නෙහි - සති නෙපකෙකන = මෙහි බුද්ධිමත් බව (නිපක භාවය) නෙපකක නම් වේ. මෙය ප්‍රඥාවට නමකි. කුමක් හෙයින් වනාහී සතිය (සිතිය) බෙදා දැක්වීමේදී ප්‍රඥාව යයි කියන ලද්දේද යත් :- සිතියෙහි බලවත් බව දැක්වීම පිණිසය. බලවත් සිතියම මෙහිදී අදහස් වේ. එය ද ප්‍රඥාව මුල් කොට ගත් බලවත් ස්වභාවයක් වේ. ප්‍රඥාවෙන් වෙන් වුවක් නොවේ. ප්‍රඥාව මුල් කොට ගත් සිතිය දැක්වමින් මෙසේ කිය. චිර කතං = දිගු කලක් තුළ කරන ලද දන්දීම හෝ සිල් රැකීම හෝ පොහෝ දින පෙහෙවස් රැකීම හෝ වේ. චිරභාසිතං = අසවල් තැනෙහිදී මා විසින් අසවල් නම් දෙය කියන ලද්දේ යයි යනුවෙන් මෙසේ දිගු කලක් තුළ කියන ලද දෙය වොසසගාරමමණං කරිත්වා = නිවණ අරමුණු කොට උදයත් ගාමිණියා = උදාවීමට ද අස්තවීමට ද යන්නා වූ ඇති වීම හා නැතිවීම යන ස්වභාවයන් ග්‍රහණය කර ගැනීම පිණිසය යන අර්ථයයි. මේ සූත්‍රයෙහිදී ශ්‍රද්ධා සති ප්‍රඥා එක් වූ සමාධි ඉන්ද්‍රියය ඉපදවූ ලෝකෝත්තර ස්වභාවයම කියන ලදී. දස වැන්නෙහි ද මෙම දහම් බෙදීමම පවතී.

පළමු වන සද්ධිඤ්ඤා වග්ගය නිමි.

—//—

46-2-1

දෙවන වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - සමමපාධානෙ ආරබ්හ = යහපත් විරියයන් හේතු කොට ගෙන යහපත් විරියයන් වඩන්නේ යන අර්ථයයි. සති ඉන්ද්‍රියයෙහි ද මේ පිළිවෙළ ම වේ.

46-2-2

දෙවැන්නෙහි - තතො = විදර්ශනාව මාර්ග ඵල වශයෙන් මිශ්‍රවූයේ යයි දත යුතුය. සියලු අයුරින්ම පරිපූර්ණ (සද්ධා, විරිය, සති, සමාධි, පඤ්ඤා යන) ඉන්ද්‍රියයන් පස අර්හත් මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් නම් වේ. තතො මුද්‍ර තරෙහි = ඒ අතුරින් මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් වඩාත් ලිහිල් වනුයේ අනාගාමී මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් නම් වේ. එයටද වඩා ලිහිල් වනුයේ සක්කාදාගාමී මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියන්ය. සෝවාන් මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් එයටද වඩා ලිහිල් වේ. ධර්මානුසාරී මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් එයටද වඩා ලිහිල් වේ. එසේ ම හැම අයුරින්ම පරිපූර්ණ වූ ඉන්ද්‍රියයන් පස නම් අර්හත් මාර්ග ඵල ඉන්ද්‍රියයන් වේ. අනාගාමී, සක්කාදාගාමී, සෝවාන් මාර්ග ඉන්ද්‍රියයන් එයට ද වඩා ලිහිල් වේ. ධර්මානුසාරී මාර්ගයේ ඉන්ද්‍රියය එයට ද වඩා ලිහිල් වේ. හැම අයුරින් ම පරිපූර්ණ වූ ඉන්ද්‍රියයන් පස නම් අර්හත් ඵලයේ ඉන්ද්‍රියයන් වේ. අනාගාමී ඵලයේ ඉන්ද්‍රියයන් එයට වඩා ලිහිල් වේ. සක්කාදාගාමී ඵලයේ ඉන්ද්‍රියය එයටත් වඩා ලිහිල් වේ. සෝවාන් ඵලයේ ඉන්ද්‍රියයන් එයට ද වඩා ලිහිල් වේ. ධර්මානුසාරී ශ්‍රද්ධානුසාරී යන දෙදෙනා ද සෝවාන් මාර්ගයෙහි පිහිටි පුද්ගලයෝය. මාර්ගස්ථ පුද්ගලයන් වශයෙන් ඔවුන් හට වෙනත් වෙනත් ස්වභාවයන් ඇතිබව දතයුතුය. ශ්‍රද්ධා නුසාරී පුද්ගලයා වනාහී පැමිණෙන ආකාරයෙන් ද, මාර්ගය වශයෙන් ද උපදෙස් ලබනුයේ ප්‍රශ්න කරනුයේ අනුපිළිවෙළින් මාර්ගයට පැමිණෙයි. ධර්මානුසාරී පුද්ගලයා ශ්‍රවණය කිරීම් එකකින් හෝ දෙකකින් මාර්ගයට පැමිණෙයි. මෙසේ ඔවුන්ගේ මාර්ගයට පැමිණීමෙහි වෙනස් කමක් ඇති බව දත යුතු වේ. ධර්මානුසාරී පුද්ගලයාට වනාහී මාර්ගය තියුණු වේ. සුර ලෙස නුවණ මතු වෙයි. සංස්කාරයන් ගෙන් තොරව, වෙහෙසීමෙන් තොරව තියුණු කඩු තලය කින් කෙසෙල් කඳක්

කපන්නා සේව කෙලෙස් හිඳ දමයි. ඔහුට මෙන් ශ්‍රද්ධානු සාරී පුද්ගලයාට මාර්ගය තියුණු නොවේ. සුර ලෙස නුවණ මතු නොවේ. සංස්කාරයන්ගෙන් යුතුව, වෙහෙසීමෙන් යුතුව. බෙහෙවින් ගෙවීගිය කඩු තලයකින් කෙසෙල් කඳක් කපන්නා සේ (අපහසුවෙන්) කෙලෙස් නසයි. කෙලෙස් ක්ෂය වීමේ දී වනාහී ඔවුන් ගේ වෙනස් බවක් නැත්තේය. ඉතිරිව ඇති කෙලෙස් ක්ෂය වේ.

46-2-3

තුන් වැන්නෙහි - කතෝ = ඵල වශයෙන් මිශ්‍රයයි දත යුතුය. සියලු අයුරින් පරිපූරණ වූ (සති ආදී) ඉන්ද්‍රියයන් පස අර්හත් ඵල ඉන්ද්‍රියයන් නම් වේ. අර්හත් ඵලයෙන් යුක්තවූ පුද්ගලයා අර්හත් (අරහා) නම් වේ. එයට වඩා ලිහිල් වූයේ අනාගාමී ඵල ඉන්ද්‍රියයන් නම් වේ - පෙ - එයටත් වඩා ලිහිල් වූයේ සෝවාන් ඵල ඉන්ද්‍රියයන් නම් වේ. සෝවාන් ඵලයෙන් යුක්ත වූ පුද්ගලයා සෝවාන් තැනැත්තා (සොනාපන්න) නම් වේ. ඉන්ද්‍රියයන්ගේ වෙනස ඵලයන්ගේ වෙනස වෙයි. ඉන්ද්‍රියයන්ගේ නානාගති ස්වභාවයෙන් ද, ඵලයන්ගේ නානා ගති ස්වභාවයෙන් ද පුද්ගලයන්ගේ නානාගති ස්වභාවය ඇති වේ.

46-2-4

සිවු වැන්නෙහි - පරිපූරං පරිපූරකාරී ආරාධෙති = අර්හත් මාර්ගය සම්පූර්ණ කරන තැනැත්තා අර්හත් ඵලය ලබා ගනියි. පදෙසං පදෙස කාරී = ඉතිරි මාර්ග කොටස් තුන සම්පූර්ණ කරන තැනැත්තා ඒ ඵල කොටස් තුනම ලබා ගනියි. මෙසේ මේ සූත්‍ර සතරෙහිදීම මිශ්‍ර වශයෙන් (සති ශ්‍රද්ධා ආදී) ඉන්ද්‍රියයන් කියන ලදී.

46-2-5-6-7

පස් වැන්නෙහි - තතො මුද්‍ර තරෙහි - විදර්ශනා වශයෙන් මිශ්‍ර වී ඇති තත්වයන් මෙහිදී දැක යුතුයි. පරි පුර්ණ වූ (සති ආදී) ඉන්ද්‍රියයන් පස අර්භත් මාර්ගයෙහි විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් වේ. (අනාගාමී භාවයේ තත්වයන් පහෙන් එකක් වන) අන්තරා පරිනිබ්බායී තත්වයට පත් පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් එයට වඩා ලිහිල් වේ. උපහව ව පරිනිබ්බායී තත්වයට පත් පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් ඊට වඩා ලිහිල් වේ. අසංඛාර පරිනිබ්බායී තත්වයට පත් පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් එයට ද වඩා ලිහිල් වේ. සසංඛාර පරිනිබ්බායී තත්වයට පත් පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් ඊටත් වඩා ලිහිල් වේ. උදධංසොත අකණ්ට්ඨගාමී පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් ඊට ද වඩා ලිහිල් වන්නේ වෙයි. මේ තැන්හිදී අර්භත් මාර්ගයෙහි ම සිට (පෙර කී) මිශ්‍රණ පස බැහැර කළ යුතුය. අර්භත් මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් හට වඩා පළමු වන අන්තරා පරිනිබ්බායී පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් ලිහිල් වේ. දෙවන අන්තරා පරිනිබ්බායී පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් ඊට වඩා ලිහිල් වේ. තෙවන අන්තරා පරිනිබ්බායී පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් එයට ද වඩා ලිහිල් වේ. උපහව ව පරිනිබ්බායී පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් ඊටත් වඩා ලිහිල් වේ. උද්ධංසොත අකණ්ට්ඨගාමී පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් ඊට ද වඩා ලිහිල් වේ. අසංඛාර පරිනිබ්බායී පුද්ගලයාගේ ද, සසංඛාර පරිනිබ්බායී පුද්ගලයාගේ ද විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් යෝජනා පසකට අයත් වේ. එනම් :- ඉතිරි යෝජනා මිශ්‍රණයන් තුන මෙසේයි :- සකෘදාගාමී මාර්ගයේ ඉන්ද්‍රියයන් හට වඩා සෝවාන් මාර්ගයේ ඉන්ද්‍රියයන් මුද්‍රතර වේ. සෝවාන් මාර්ගයේ ඉන්ද්‍රියයන් ලිහිල් වේ. සෝවාන් මාර්ගයේ ම ඉන්ද්‍රියයන් හට වඩා ධම්මානු සාරී මාර්ගයේ ඉන්ද්‍රියයන් ද, එයටත් වඩා සද්ධානුසාරී මාර්ග ඉන්ද්‍රියයන් ද ලිහිල් වේ. සය වන සත්වන කොටස් පෙර කියන ලද පරිදීම වේ. මේ සුත්‍ර තුනෙහිදී ම පුර්ව භාග විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් ම කියන ලදී.

46.2.8

අට වැන්නෙහි - තනො මුද්‍රනරෙහි = මාර්ග ඵල වශයෙන් ම ශක්තියේ අඩු වීමක් දක යුතුයි. එය පෙළෙහි කියන ලද්දේම ය. බාහිරො = මෙම අටවැදූරුම් පුද්ගලයන් ගෙන් බාහිර වූ තැනැත්තා පුපුරුණු පකෙබ ධීනො = පෘථක් ජන කොටසෙහි සිටි තැනැත්තා (පුහුදුන් තැනැත්තා) මේ සුත්‍රයෙහිදී ලෝකෝත්තර ඉන්ද්‍රියයන් (පිළිබඳව ම කියන ලදී.)

46-2-9-10

නවවැන්නෙහි - ඉන්ද්‍රිය සම්පන්නො - පරිපූර්ණ වූ ඉන්ද්‍රියයන් ඇති තැනැත්තා,

දස වැන්න පහසු අරුත් ඇත්තේය. මේ සුත්‍ර දෙකේදීම මිශ්‍ර වූ ඉන්ද්‍රියයන්ම කියන ලදී.

දෙවන මුද්‍රනර වර්ගය නිමි.

—//—

46-3-2

තුන් වන වර්ගයේ දෙවැන්නෙහි - ඉත්ථිකියං යන මේ ආදියෙහි දී ස්ත්‍රී භාවයෙහි ප්‍රධානත්වය අර්ථවත් කෙරේ යත් අදහසින් ඉත්ථිකියං යනු යෙදේ. පුරුෂ භාවයෙහි ප්‍රධානත්වය අර්ථවත් කෙරේ යන අදහසින් පුරිෂිකියං යනු යෙදේ ජීවිතයෙහි ප්‍රධානත්වය අර්ථවත් කෙරේ යන අදහසින් ජීවිත ජීවිතිකිය යයි යෙදේ මේ සූත්‍රය අර්ථයන් මතු කර දක්වීම සඳහා වේ. සංඝයා මධ්‍යයෙහි දී කෙනෙක් නම් (සති ආදී) ඉන්ද්‍රියයන් පවතිද්දී යන කථාව උපන්නේ ය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පැවැත්ම පිළිබඳ ඉන්ද්‍රියයන් දක්වන්නාහු තිණිමානි හික්කවෙ යන ආදිය වදාළහ.

46-3-3

තුන්වැන්නෙහි - අනඤ්ඤාතඤ්ඤාසසා මිතිකියං = කෙළ වර නොපෙනෙන සසරෙහි නො දැන සිටි දහමක් දැන ගන්නෙමිසි පිළිපත් තැනැත්තනු හට සෝවාන් මාර්ග ක්ෂණයෙහි උපන් ඉන්ද්‍රිය. අඤ්ඤිකියං = දැන් ගන්නා ලද එම ධර්මයන්ගේ ම දැනීම ආකාරයෙන් සෝවාන් ඵලය ආදී ස්ථාන සයෙහි උපන් ඉන්ද්‍රිය. අඤ්ඤාතා විකියං = වඩා හොඳින් දැන ගත් අර්හත් ඵල ධර්මයන්හි උපන් ඉන්ද්‍රිය ඒ ඒ තැන්හි ඒ ඒ අයුරින් උපන් ඥානයටම මෙය තවත් වදනක් වේ. මේ සූත්‍රය ද අර්ථයන් මතුකර දක්වීමක් ම වේ. සංඝයා මධ්‍යයෙහිදී කෙනෙක් නම් ලෝකෝත්තර ඉන්ද්‍රියයන් පවතිද්දී යන කථාව උපන්නේ ය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒවා දක්වන්නාහු තිණිමානි හික්කවෙ ඉන්ද්‍රියානි යන ආදිය වදාළහ.

46-3-4

සිවු වැන්නෙහි - තතො මුද්‍රතරෙහි = විදර්ශනාවෙන් අඩුවීමක්, ලිහල්වීමක් වේ යයි දත යුතුය. (සති ආදී) සියලු ඉන්ද්‍රියයන් පහම අර්හත් මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් නම් වේ. අන්තරා පරිනිබ්බායී පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් එයට (හෙවත් අර්හත් මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයනට) වඩා ලිහිල් වේ. - පෙ- උද්ධං සෝත අකණ්ඩං ගාමී පුද්ගලයාගේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් එයට ද වඩා ලිහිල් වන්නේ වේ. මෙහිදීද පෙර සේම අර්හත්

මාර්ගයෙහි පිහිටා ඉවත් කළයුතු පහ බැහැර කළ යුතු වේ. යම් සේ වනාහි පෙර පරිද්දෙන් ම සකාදාගාමී මාර්ගයෙහි පිහිටා ඉවත් කළ යුතු තුනක් වේ. මෙසේ මෙහිදී බැහැර කළයුතු පහක් වේ. සකාදාගාමී මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයනට වඩා සෝවාන් මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයනට වඩා සෝවාන් මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් ලිහිල් වේ. සෝවාන් මාර්ගයේ එම විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් හට වඩා ඒකබිඳී ආදී පුද්ගලයන්ගේ මාර්ගයේ විදර්ශනා ඉන්ද්‍රියයන් ලිහිල් වේ.

මෙහි ඒකබිඳී ආදීන් කෙරෙහි වන තත්වය මෙසේ වේ. යමෙක් සෝවාන් වී එකම ආත්ම භාවයක් ඉපදී රහත් බවට පැමිණේ ද, මේ තත්වය ඒක බිඳී වේ. මෙසේ ද කියන ලදී. ඒක බිඳී පුද්ගලයා නම් කවරෙක්ද යත් - මෙලොව යම් පුද්ගලයෙක් සංයෝජන තුනක් ක්ෂය කිරීමෙන් දුග්‍රහියට නොවැටීමෙහි නියත වූ, නිර්වාණාවබෝධය නියත වූ සෝවාන් ඵලයට පැමිණේ ද හේ තෙමේ එකම මනුෂ්‍ය භවයෙක ඉපදී දුක අවසන් කරයි. මෙම පුද්ගලයා ඒකබිඳී යයි කියනු ලැබේ. යමෙක් වනාහි භවයන් දෙකක් තුනක් හැසිරී හෙවත් ඉපදී දුක් කෙළවර කරයි ද මේ තැනැත්තා "කෝලංකෝල" නම් වේ. මෙසේ ද කියන ලදී - කෝ ලං කෝල පුද්ගලයා නම් කවරෙක්ද යත් :- මෙලොව යම් කිසි පුද්ගලයෙක් සංයෝජන තුනක් ක්ෂය කිරීමෙන් දුග්‍රහියට නොවැටීමෙහි නියත වූ, නිර්වාණාවබෝධය නියත වූ සෝවාන් ඵලයට පැමිණේ ද හේ තෙමේ කුලයක් හෙවත් ආත්ම දෙකක හෝ තුනක ඉපදී දුක අවසන් කරයි. මේ පුද්ගලයා "කෝලං කෝල" යයි කියනු ලැබේ.

එහි දී කුලයන් යනු ඉපදීම් හෙවත් භවයන් යයි දත යුතුය. දෙකක් හෝ තුනක් යන මෙය ද මෙහි දී දේශනා මාත්‍රයක් පමණක් වේ. සය වන භවය දක්වා සැරිසරන තැනැත්තා කෝලංකෝල පුද්ගලයා ම වේ. යමකුට සත් වරක් පමණක් උත්පත්තිය සිදු වේද? අටවන භවයක නො උපදිනේ වේ ද මේ තැනැත්තා "සත්තකතතුංපරම" නම් වේ. මෙසේ ද කියන ලදී සත්තකතත්තුං පරම පුද්ගලයා නම් කවරෙක් ද යත් - මෙලොව යම් පුද්ගලයෙක් සංයෝජන තුනක් ක්ෂය කිරීමෙන් දුග්‍රහියට නොවැටීමෙහි නියත වූ, නිර්වාණාවබෝධය නියත වූ සෝවාන් ඵලයට පැමිණේ ද හේ තෙමේ සත්වරක් දෙවිලොව ද, මිනිස් ලොව ද හැසිරී දුක අවසන් කරයි. මෙම පුද්ගලයා "සත්තකතත්තුං පරම" යයි කියනු ලැබේ.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ම භාවිතයට ගන්නා ලද නම් වශයෙන්ම ද මෙම නාමයන් ඒවායේ සීමාවන් වේ. මෙ පමණ තැන් ගිය තැනැත්තේ ඒකබිජ් නම් වේ. මෙ පමණ තැන් ගිය තැනැත්තේ කෝලංකෝල නම් වේ, මේ පමණ තැන් ගිය තැනැත්තේ සත්තක්ඛත්තුං පරම නම් වේ, යනුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මේ පුද්ගලයන්ගේ නම් භාවිතයට ගන්නා ලදී. මේ තැනැත්තා ඒකබිජිය, මේ තැනැත්තා කෝලං කෝලය. මේ තැනැත්තා සත්තක්ඛත්තුං පරම ය යනුවෙන් නියත භාවයක් නම් නැත.

මේ පුද්ගලයන් හට මෙ පමණ ප්‍රභේද කවරෙක් නම් නියම කරත් ද යත් :- ඇතැම් තෙරවරු එය පූර්ව හේතූන්ගේ නියමයක් යයි කියත්. ඇතැම් තෙරවරු ප්‍රථම මාර්ගය හේතු වේ යයි කියත්. ඇතැම් තෙරවරු (සකෘදාගාමී, අනාගාමී, අර්හත් යන) ඉහල මාර්ග තුන එයට හේතුවේ යයි කියත්. එහිදී පූර්ව හේතූන්ගේ නියමයක්ය යන මතය ප්‍රථම මාර්ගයට හේතුකාරක වූයේ නම් වෙයි. ඉන් ඉහල මාර්ග තුන හේතුවකින් උපන්නේය යන කියමනට පැමිණේ, ඉහල මාර්ග තුන නියමයන් කරන්නේය යන මතයෙහිදී පළමු මාර්ගය නො ඉපදී තිබිය දීම ඉහල මාර්ග තුන උපන්නේය යන අදහසට පැමිණෙයි. මාර්ග තුනේ විදර්ශනාව නියමයන් කරන්නේය යන අදහස සුදුසු වේ. ඉදින් ඉහල මාර්ග තුනේ විදර්ශනාව බලවත් වේද (එකල්හි) "ඒක බිජ් " නම් වේ. ඉන් අඩු තත්ත්වයේ දී "කෝලංකෝල" නම් වේ. ඉන් අඩු තත්ත්වයේදී "සත්තක් ඛත්තුං පරම" නම් වේ.

ඇතැම් සෝවාන් පුද්ගලයෙක් පැවැත්ම පිළිබඳ අදහස් ඇත්තේ වෙයි. පැවැත්මෙහි කැමති වෙයි. නැවත නැවත සසරෙහිම සැරිසරයි. ඒ බව දක්නට ඇත. අනේ පිඬු සිටුවරයා. විශාඛා උවැසිය, චුල්ල රථ මහාරථ දිව්‍ය පුත්‍රයෝ, අනේක වර්ණ දිව්‍ය පුත්‍රයා, සක් දෙව් රජ, නාග දත්ත දිව්‍ය පුත්‍රයා යන මේ අය සසරේ පැවැත්මෙහි අදහස් ඇත්තාහු, පැවැත් මෙහි කැමතිවුවාහු මුල පටන්ම සදෙව් ලොව නිමකොට අතණ්ටා බබලොවට පැමිණ සිට පිරිනිවීමට පැමිණෙත්. මෙහිදී මේ අය ගණනයට නොගන්නා ලදහ. යමකු මනුෂ්‍ය භවයන් හිම සත්වරක් හැසිර රහත් බවට පැමිණෙත් ද. දෙව්ලොව උපන් යමකු දිව්‍ය ලෝකයන්හිම නැවත නැත සත්වරක් හැසිර රහත් බවට පැමිණෙත් ද මේ අය ද මෙහිදී ගණනයට නොගන්නා ලදහ. කලක් මිනිස් ලොව ද, කලක් දෙව් ලොව ද හැසිර රහත් බවට පැමිණෙන

පුද්ගලයාම මෙහිදී ගණනයට ගනු ලැබේ. එහෙයින් සත්‍යකතාවය පරමෝ (සත්වරක් පමණක්) යන මෙය මෙහිදී අවස්ථා අටෙන් බැහැරව ධ්‍යාන නොලබා විදර්ශනා වඩන්නහුට නමක් ලෙස (සුක්‍ක විපසසක පුද්ගලයාට නමක් ලෙස) කියන ලද්දේ යයි දත යුතුය.

ධර්මානුසාරී ශ්‍රද්ධානුසාරී යන මෙහිදී මෙම සාසනයෙහි ලෝකෝත්තර ධර්මය උපදවන තැනැත්තාට ධුරයන් (හෙවත් මාර්ග) දෙකක්, අපේක්ෂාවන් දෙකක් වේ. එනම් ශ්‍රද්ධා ධුරය හා ප්‍රඥා ධුරයයි. එය සද්ධාහිනිවෙසය (ශ්‍රද්ධා අපේක්ෂාව) හා පඤ්ඤාහි නිවෙසය (ප්‍රඥා අපේක්ෂාව) යයිද දැක්වේ. එහිදී යම් හිත්පු කෙනෙක් ඉදින් ශ්‍රද්ධාවෙන් ලෝකෝත්තර මාර්ගය ඉපදවීමට හැක්කේ නම් එය උපදවන්නෙමි යි ශ්‍රද්ධාව ධුරය කොට සෝවාන් මාර්ගය උපදවයි. හේතමේ මාර්ග ක්ෂණයෙහිදී ශ්‍රද්ධානුසාරී නම් වෙයි. එලයට පැමිණෙන ක්ෂණයෙහි ශ්‍රද්ධා විමුක්ත නම් වී "ඒක බිජ්, කෝ ලං කෝල " සත්තක්ඛන්තූං පරම" යන ත්‍රිපිට ස්වභාවයනට අයත් වේ. මෙහිදී එක් එක් පුද්ගලයා දුක්ඛා පටිපදා ආදී වශයෙන් සිවු වැදෑරුම් ස්වභාවයට පැමිණෙන්නේය යන තත්වය මත ශ්‍රද්ධා ධුරයෙන් (මාර්ගයෙන්) යුත් පුද්ගලයෝ දොළොස් දෙනෙක් වෙති (හෙවත් බෙදීම් දොළසක් වේ)

යමකු වනාහි ඉදින් ප්‍රඥාවෙන් ලෝකෝත්තර මාර්ගය උපදවීමට හැක්කකු නම් එය උපදවන්නෙමි යි ප්‍රඥාව ධුරය (හෙවත් මාර්ගය) කොට සෝවාන් මාර්ගය උපදවයි ද, හේ තෙමේ මාර්ගක්ෂණයෙහිදී ධර්මානුසාරී නම් වෙයි. එක්ෂණයෙහිදී ප්‍රඥා විමුක්ත නම් වී "ඒක බිජ්" ආදී කොටස්වලින් යුතුව කොටස් (හෙවත් ප්‍රභේද) දොළසක්ම වේ. මෙසේ මාර්ගයෙහි පිහිටි දෙදෙනෙක් එල ක්ෂණයෙහි සෝවාන් වූ සූ විස්සක් බවට පත් වෙති. (හෙවත් බෙදීම් සූවිස්සක් වේ.)

ත්‍රිපිටක තිස්ස නම් ස්ථවිර තෙමේ වනාහි තුන්පිටකය පිරිසිදුව හදාරා නිම කරන්නෙමි යි ඉටා පරතෙරට ගියේය. එක්තරා කෙළෙඹියෙක් ඒ හිත්පුවට සිවු පසයෙන් උපස්ථාන කළේය. ස්ථවිර තෙමේ පෙරලා පැමිණෙන කාලයෙහි යම් උපාසක, ස්වාමීනි, කොහි (යන්නෙහි) ද? අපගේ ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන් වෙතටය. ස්වාමීනි, මට යාමට හැකි නොවේද. ඔබ වහන්සේ

නිසා ම විසින් සසුනෙහි ගුණ හඳුනා ගන්නා ලදී. ඔබවහන්සේ නැති කල්හි කෙබඳු නම් හික්ෂුන් වහන්සේ කෙනකු වෙත පැමිණෙමිද? ඉක්බිති ඔහුට ස්ථවිර තෙමේ (මෙසේ) කීය. යම් හික්ෂුවක් සු විසි සෝතාපත්තයන් ද, දොළසක් වන සකාදාගාමීන් ද, අටසාළස් අනාගාමීන් ද, දොළසක් වන රහතුන් ද හඳුන්වා දී දහම් දෙසීමට හැකිවන්නේ වේ ද එවැනි හික්ෂුවකට උච්චාන් කිරීම සුදුසු වේ. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි විදර්ශනාවන් කියන ලදී.

46-3-5-10

පස් වැන්නෙහි - ඇස ද, ඇස නමැති දොරටුවෙහි උපන් ධර්මයන්ගේ ආධිපත්‍යයේ ප්‍රධානත්වයෙන් යුත් එම ඉන්ද්‍රියය ද යන අදහසින් චක්ඛුන්ද්‍රිය නම් වේ. සොත ඉන්ද්‍රියය ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ. මේ වර්ගයෙහි පළමු වන සුත්‍රය ද, සය වැන්න ආදී සුත්‍ර පහ ද චතුසසත්‍යය වශයෙන් කියන ලද්දේ වෙයි.

තුන්වන ඡළිත්තිය වග්ගය නිමි.

—//—

සිවු වන සුබ්බදිය වගය.

46-4-1-5

සිවු වන වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි - සුබ්බ ද, ඒ සමග උපන් ධර්මයන්ගේ ආධිපත්‍යයේ ප්‍රධානත්වයෙන් යුත් එම ඉන්ද්‍රියය ද යන අදහසින් සුබ්බදිය නම් වේ. දුක්ඛදිය, දොමනස්ස ඉන්ද්‍රිය යන මේවා කාමාවචර ම වේ. සෝමනස්ස ඉන්ද්‍රිය හැර සෙසු රූපාවචර ඉන්ද්‍රිය ත්‍රෛභූමික වේ. උපේක්ෂා ඉන්ද්‍රියය වාතුර්භූමික වේ. දෙවැන්න ආදිකොට ඇති සතර චතුස්සත්‍යය වශයෙන් ම කියන ලදී.

46-4-6-8

සය වැන්නෙහි - කායිකං = ශරීරයේ ඉන්ද්‍රිය වින්දන ශක්තිය හේතුකොට ඇති සුඛං = මෙය මෙහි ස්වභාවය දැක්වීමකි. සාතං යනු එයට තවත් වචනයකි. මධුර යනු එහි අරුත යයි කියන ලද්දේ වෙයි. කාය සම්පසාර්ථං = කයෙහි ස්පර්ශ විමෙන් උපන් සුවය. "සාතං" යන්න කියන ලද පිළිවෙළින් ම අවබෝධ කළ යුතු වේ. වෙදයිතං මෙය මේ පිළිබඳ සියලු වින්දනයන්ට සමාන ලෙස යෙදේ. අන්‍ය වූ ධර්මයන්ගෙන් විශේෂිත කොට ඇති ස්වභාවය දැක්වීමකි. මේ පිළිවෙළින් සෙසු තැන්හි දී ද අර්ථය දත යුතුය. කායිකං වා චෙතසිකං වා = මෙහිදී වනාහී ඇස ආදිකොට ඇති සෙසු සතර (කණ, නැහැය, දිව, කය) කය පිළිබඳ ඉන්ද්‍රිය වින්දන ශක්තියෙහි පිහිටුවා උපදවීම් වශයෙන් කායිකයයි කියන ලදී. කායික ඉන්ද්‍රිය වින්දන ශක්තිය අදුක්ඛමසුඛ (දුක් නැති සැපයද නැති වන්නක්) නම් නොවේ.

46-4-9

නව වැන්නෙහි - වින්තං කට්ඨානං = ගිනි දඬු දෙකේ. සංඛාරාධිපත්‍යං = එකට ගැටීමෙන් ද, එකට එකතු කිරීමෙන් ද වශයෙන්, උසමා = උෂ්ණවත් තෙණය = ගින්නෙහි දුම මෙහි දී යට ඇති ගිනි දඬුව මෙන් ස්පර්ශය ද, ගැටීම මෙන් ස්පර්ශය හා ගැටීම ද, ගින්න මෙන් වින්දනය ද දැක්විය යුතුය. වස්තු අරමුණ උඩගිනි දඬුව මෙන් වුව ද, ස්පර්ශය යට ගිනි දඬුව මෙන් වුව ද දැක්විය හැකිය.

46-4-10

දස වැන්නෙහි - යම් සේ ධර්මාරම්මණ වශයෙන් පිළිවෙළින් කියන ලද්දේ ද, එසේම මෙහිදීද මෙම ඉන්ද්‍රිය විභංගයෙහි (ඉන්ද්‍රියයන් බෙදා දක්වීමෙහි) සුත්‍ර හය මෙන් දේශනා කරන ලද බැවින් (මෙය) උප්පට්ඨානික සූත්‍රාන්තය නමැයි දත යුතුය. එහි නිමිත්තං යන ආදී සියල්ල "පච්චය" යන්නට යෙදූ වෙනත් වචනයන්මය. දුක්ඛිකායාදි පච්චයානි = දුක සත්‍යය වශයෙන්ම දන්නේය. දුක්ඛිකායා සමුදයං = කටුවකින් විදිනු ලැබූ අයකුට හෝ මතුකුකු විසින් දෂ්ට කරනු ලැබූ අයකුට හෝ ඇතිරිල්ලෙහි නැමීම් රැල්ලෙහි (අපහසු) ස්පර්ශය ලැබූ අයකුට හෝ දුක් සහිත විඤ්ඤාණයක් උපදීද, එය මෙහි (දුකෙහි) හටගැන්ම යයි දන්නේය. බාහිර වශයෙන් දෝමනස්සිකායා සමුදයං යන ආදියෙහි ද ඒවායේ හේතු වශයෙන් ම සමුදය (හටගැන්ම) දත යුතුය. පා සිවුරු ආදී බාහිර සංස්කාරයන්ගේ හෝ සද්ධි විභාරිකයන්ගේ (එක්ව වසන්නවුන්ගේ) හෝ වැනසී යාමකින් දෝමනස්ස ඉන්ද්‍රියය උපදී, යයි දන්නේය. ඒ අයගේ විනාශය එම දෝමනස්සයන්ගේ හට ගැන්ම යයි දන්නේය. මනා වූ ආහාරයක් වළඳා උතුම් සයනයක වැදහොත් අයකුගේ අත් පා සම්බාහනයේ ස්පර්ශයෙන් ද, විජ්නිපතින් සැලෙන පවනෙහි ස්පර්ශයෙන් ද සුඛ ඉන්ද්‍රියය උපදී. ඒ ස්පර්ශය එම සුඛ ඉන්ද්‍රියයේ හට ගැන්ම යයි දන්නේය. මධ්‍යස්ථ ආකාරයෙන් උපේක්ෂා ඉන්ද්‍රියය උපදී. සප්ත සංස්කාරයන්හි මධ්‍යස්ථ ආකාරය වන එය එම උපේක්ෂා ඉන්ද්‍රියයේ හට ගැන්ම යයි දන්නේය. කතුවුප්පන්නං දුක්ඛිකායං අපරිසෙසං නිරුප්පාදි ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු විවිච්චං කාමෙහි = මේ ආදියෙහි වනාහි මෙම එකම විනිශ්චය කරාව වෙයි. දුක ඉන්ද්‍රියය ප්‍රථම ධ්‍යානයේ උපචාර ක්ෂණයෙහි දී ම (මූලික කොටසේදීම) නිරුද්ධ වෙයි, ප්‍රතිත) වේ. මෙසේ පවත්නා කල්හි වුවද ඒවායේ අතිශය නිරෝධය (සම්පූර්ණ නිරෝධය) සිදුවන බැවින් මෙම නිරෝධය ද ධ්‍යානයන් හිදීම සිදු වේයයි කියන ලදී. සම්පූර්ණ නිරෝධය (අතිශය නිරෝධය) යනු නිරුද්ධ වන දෙය ප්‍රථමධ්‍යාන ආදිය හමුවෙහි නිරුද්ධ වීමය. උපචාර ක්ෂණයේදී සම්පූර්ණ නිරෝධයක් සිදු නොවේ. විවිධ ලෙස මෙනෙහි කර බැලීමෙහිදී, ප්‍රථම ධ්‍යාන උපචාරයේදී (හෙවත් ප්‍රථම ධ්‍යානයේදී) මූලික අවස්ථාවේදී නිරුද්ධ වූ දුක ඉන්ද්‍රියයේ නැවත උත්පත්තියක් මැයි මදුරු දෂ්ටයෙන්, වාත ආදී ස්පර්ශයෙන් හෝ විසමවූ තාපයෙන් සිදුවන්නේය යන බව අවබෝධ වේ.

ධ්‍යානයේ මුල් අවස්ථාවන්හිදී නිරෝධය සිදු නොවේ. ප්‍රතිපක්ෂයක් විසින් දුබල නො කරනු ලබන බැවින් ධ්‍යානය තුළදීම ප්‍රීතිය පැතිර සිටීමෙන් සකල ශරීරය සුවයෙන් වෙලී යයි. එසේ වුව ද නිරුද්ධ විය යුත්ත මනාව නිරුද්ධ වේ. දුඛයේ ප්‍රතිපක්ෂය විසින් දුක දුබල කරන ලද බැවින් සුවයෙන් වෙළඹ තැනැත්තා තුළින් දුඛ ඉන්ද්‍රියය පහසුවෙන් නිරුද්ධ වේ. විවිධ මෙතෙහි කිරීම් ඇති ද්විතීය ධ්‍යානයේ උපචාරයේදී ප්‍රහීන වූ දෝමනස්ස ඉන්ද්‍රිය ඇති තැනැත්තා හට ඒ හේතුව නිසා විතර්ක විචාර හේතු එය (දෝමනස්ස ඉන්ද්‍රියය) උපදී. විතර්ක විතර නැති කල්හි එය නො උපදීමය. යම් තැනෙක එය උපදීද, යම් තැනෙක විතර්ක විචාර ස්වභාවයෙහිදී සමාධියේ මූලික අවස්තා උපදීද, ද්විතීය ධ්‍යානයේ උපචාරයෙහි දී විතර්ක විචාරයන් උපදීද, ද්විතීය ධ්‍යානයෙහිදී ඒවා ප්‍රහීන වීමේ හේතුවෙන් ඒවායේ නො උපදී. එසේම තුන් වන ධ්‍යානයේ උපචාර හීන වූ තැනැත්තෙකුට වුවද සුඛ ඉන්ද්‍රියයේ ප්‍රීතියෙන් හටගත් සොඳුරු රූපත් ශරීරය ඇත්තෙකුට සේම සුඛ ඉන්ද්‍රියය උපදී තෙවන ධ්‍යානයෙහිදී එසේ නොවේ. තෙවන ධ්‍යානයෙහි දී වනාහී සුඛයට හේතු වූ ප්‍රීතිය සියලු අයුරින්ම නිරුද්ධ වේ. එසේම සිවු වන ධ්‍යානයේ උපචාරයේදී ප්‍රහීන වූ සෝමනස්ස ඉන්ද්‍රියයේ ආසන්න භාවයේ හේතුවෙන් ද, ධ්‍යානයට පැමිණි තැනැත්තා ගේ උපේක්ෂාවේ අභාවය නිසා ද, ඒවා මනාව ඉක්මනොයන බැවින්ද එය උපදී. සිවුවන ධ්‍යානයේදී එසේ නොවේ. එහෙයින් එතථුච්ඡයනං දුක්ඛිනිද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣති යනුවෙන් ඒ ඒ තැන්හි ශේෂ නො කොට ගන්නා ලදී. යමක් වනාහී මෙහිදී තථ්‍යතාය විතතං උපසංහරති යයි කියන ලද්දේ ද එහිදී ධ්‍යාන නො ලබා සිටියෙක් වූයේ නම් (ධ්‍යානය) උත්පාදනය සඳහා සිත එක්තැන් කරයි. ලබා සිටියෙක් වූයේ නම් ධ්‍යානයට සම වැදීම සඳහා සිත එක් තැන් කරයි. මෙසේ අර්ථය දත යුතුයි. මේ අයුරින් මේ සුත්‍ර දෙකෙහිදීම විමසා බැලීමේ අවස්ථාවන්ම කියන ලදී.

සතරවන සුඛිනිද්‍රිය වර්ගය නිමි.

—//—

46-5-1

පස්වැන්නේ පළමුවැන්නෙහි - පච්ඡානපකෙ = ප්‍රාසාදයෙහි ඡායාවෙන් පෙරදිග පෙදෙස වැසී ඇති බැවින් ප්‍රාසාදයේ බටහිර දෙසෙහි අවිච්ඡිත පවතී. ඒ ස්ථානයෙහි පණත ලද උත්තම බුද්ධාසනයෙහි වැඩ හුන්නේ ය යන අර්ථයයි. පිටස්සිං. ඔතාපයමානො = සම්මා සම්බුද්ධන් වහන්සේගේ වුවද උපාදාන හේතුවෙන් ඇතිවූ ශරීරයේ උෂ්ණ කාලයෙහි උෂ්ණය ඇති වෙයි, ශීත කාලයෙහි ශීතල ඇති වෙයි. මෙය ද හිම වැටෙන ශීත කාලයයි. එහෙයින් මහ සිවුර (සඟල සිවුර) පහළට ගෙනා සුර්ය රශ්මියෙන් පිට තවමින් වැඩ හුන්නේය. කිම බුද්ධ රැස් මැඩ ගෙන ඇතුළට පිවිසීමට හිරු රැසට හැකිවේදයත් :- නො හැක්කේය. එසේ ඇති කල්හි කුමක් නම් තවන්නේද? රශ්මියෙහි තේජසයි. තථාගතයන් වැඩ සිටි මධ්‍යස්ථානයෙහි භාත්පස විසුරුණු ඡායාව තුළ පිහිටි රුක්මුල වැඩ හුන් උන්වහන්සේගේ සිරුර සුර්ය රශ්මිය ස්පර්ශ නොකරයි. තේජස සියලු දිසාවන්හි ම පැතිරෙයි. ගිනිදෑල්වලින් වටවූයේ මෙන් වෙයි. මෙසේ බුද්ධ රැස් මැඩ ගෙන ඇතුළට පිවිසීමට හිරු රැස්වලට නො හැකිවන කල්හි වුව ද ශාස්තෘන් වහන්සේ සුර්ය තේජස තවමින් වැඩ හුන්නාහ යි දත යුතුය. අනොමජ්ජනො = පිටට සන්තාර කිරීම් වශයෙන් පිරිමදිමින් අච්ඡරියං. භනෙන = භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පිටෙන් සඟල සිවුර පහත් කොට වැඩ සිටි සේක් උන්වහන්සේගේ දෙ උර හිස් අතරෙහි රන් කවයක් වැනි කෙස්ගසක් පමණැති රැළි වළක් දෑක (අනද) තෙරණුවෝ මෙබඳුවු සිරුරෙහි පවා ඡරාවට පත්වීම් පෙනෙන්නට තිබේ යයි හටගත් සංවේග ඇත්තේ ඡරාවට ගරහමින් මෙසේ කිහි. මෙය ගරහා කිරීමේ ආශ්චර්යය නම් වෙයි. න වෙවදානි භනෙන භගවතො තාව පරිසුද්ධො යම් සේ ප්‍රකෘතියෙන් සමේවර්ණය පිරිසිදු වේද, දෑත් එසේ නොවේ යයි දක්වන්නේ මෙසේ කීය. තථාගතයන් වහන්සේට වනාහි තරුණ කාලයෙහි සිය ගණන් උල් ගසා සුමටව සැකසු ගව සමක් මෙන් රැළිවලින් තොර සිරුරක් වෙයි. එම සිරුරෙහි තැබූ අත ලිස්සා යයි, එක තැන රඳා නො සිටියි. තෙල් පිස දමන මාදු පියාපතක් මෙන් වෙයි (ලිස්සා යයි) මහලු කල අන් අයගේ නහර වැල් මතු වෙයි. ලොකු කුඩා සන්ධි ස්ථාන ද ලිහිල් වෙයි. මාංස පේශි ඇටවලින් මිදී ලිහිල් බවට පැමිණ ඒ ඒ තැන්හි එල්බ පවතී. බුද්ධන් වහන්සේලාගේ වනාහි එසේ නොවේ. අන් අයහට ප්‍රකට නොවන ලක්ෂණ ද, බුද්ධන් වහන්සේගේ අසලම

නොවේ. අන් අයහට ප්‍රකට නොවන ලක්ෂණ ද, බුදුන් වහන්සේගේ අසලම හැසිරෙන බැවින් අනඳ තෙරුන් හටම ප්‍රකට වෙයි. එබැවින් මෙසේ කිය. සිථිලානි ගතතානි = අන් අයගේ මුහුනෙහිද, උරහිස් අතරෙහි ද යන ඒ ඒ තැන්හි රැලි පවතී. ශාස්තෘන් වහන්සේගේ වනාහී එසේ නැත. (ආනන්ද) ස්ථවිර තෙමේ ද දෙ උරහිස් අතරෙහි රැලිවළක් දෑක මෙසේකිය. ගතතානි වලිඡාතානි = මෙය ද තමාට පෙනුණ අයුරින්ම කිය. ශාස්තෘන් වහන්සේට වනාහී අන් අයට මෙන් රැලි නැත්තේය. පුරතො පබ්බාථොව කායො ශාස්තෘන් වහන්සේ බ්‍රහ්මයාගේ මෙන් සෘජු ශරීරයක් ඇති සේක. දිව්‍ය නගරයෙහි ඔසවන ලද රන් තොරණක් මෙන් උන්වහන්සේගේ කය සෘජු වන්නේමය. උස් වූ බැවින් මහලු කල්හි ශරීරය පෙරට නැමී සිටියි. ඒ බව අන් අයහට පැහැදිලිව නොපෙනේ. සමීපයෙහි හැසිරෙන බැවින් (අනඳ) තෙරුන් හටම පැහැදිලිව පෙනේ. එබැවින් මෙසේ කිය. දිස්සතිව ඉන්ද්‍රියානං අඤ්ඤාප්තං = ඉන්ද්‍රියයන් නම් ඇසින් දැකිය යුතු කොටස් පමණක්ම නොවේ. යම් හෙයකින් ස්වභාවයෙන් සම පිරිසිදු වර්ණයකින් යුතු වූයේ ද, දැන් එසේ පිරිසිදු නොවේ. දෙ උරහිස් අතරෙහි රැලි පෙනෙයි. බ්‍රහ්මයාගේ මෙන් සෘජු වූ කය පෙරට නැමී ඇත. මේ කරුණින් ම ඇස් ආදී ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ද වෙනස්වීම් සිදුවිය යුතුය. යන්න තර්කානුකූලව ගැනීමෙන් මෙසේ කිය. ධී තං ජමම් ජරේ අඤ්ඤා = නිව වූ ජරාවෙනි, ඔබට නින්දාවේවා, නින්දාව ඔබ වෙත පැමිණේවා = බීමබං = ආත්ම භාවය.

46-5-2

දෙවැන්නෙහි - ගොවර විෂයං = හුරු පුරුදු විෂයය හෝ ස්ථානය හෝ කරුණ අඤ්ඤාමඤ්ඤාසං = ඇස කණට හෝ කණ ඇසට හෝ වශයෙන් එකක් එකට නො ගැලපෙන අනිකකට අගෝවර විෂයයක් වන විට එකිනෙක සම්බන්ධතාවයන් ඇති නොවේ. ඉදින් නිල්පැහැ ආදී වෙනස් කම් ඇති රූප අරමුණු එකට කැටි කොට "මෙය කුමක්දැයි කියන්න. පැහැදිලි කර දෙන්න මේ ආරම්භණයා කුමක් නම් වේද?" ආදී වශයෙන් කියමින් යමකු එය කණ නමැති ඉන්ද්‍රියය වෙත යොමු කරන්නේ ද, එසේ කළ කල්හි වක්ඛු විඤ්ඤාණය තෙමේ තමා මුඛයකින් තොර වූයේ නමුදු තමාගේ ධර්මතාවය, ස්වභාවය අනුව මෙසේ කියන්නේ ය. කෙසේද යත් :- "එම්බල ඥානභීන මුග්ධය, ඥානභීන මුග්ධය, අවුරුදු සියක් හෝ අවුරුදු

දාහක් හෝ ඒ ඒ තැන්හි දුටමින් මගෙන් තොර වෙනත් කොතැනකදී මේ පිළිබඳ දැනුමක් ලබන්නෙහිද? එය ගෙනෙව, වක්ෂු ප්‍රසාදය (පෙනීම නම් ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය) වෙත යොමු කරව, මම මේ අරමුණ නිල් පැහැති ද, කහපැහැති ද යන බව දනිමි. මෙය වෙනත් අයකුගේ විෂයයක් නොවේ. මෙය මගේම විෂයය"යි යනුවෙනි. (කන් ආදී) සෙසු (ඉන්ද්‍රිය) දොරටු කෙරෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙසේම අන්‍යවූ ඉන්ද්‍රියකට ගෝචරවන විෂයයක් වෙනත් ඉන්ද්‍රියයකට ගෝචර වන්නේ නොවේ. කිං පටිසරණං = මේ අයට කුමන පිළිසරණක් දැයි විචාරයි. මනෝ පටිසරණං = ජවත් සිත පිළිසරණ වෙයි. මනෝච නෙසං = මනස නමැති දොරටුවෙහි පවතින ජවත් සිත ම මේ ඉන්ද්‍රියයන් ගේ ගෝචර විෂයය සිතෙහි ඇලීම ආදී වශයෙන් සම්බන්ධ කර ගනී. වක්ෂුර් විඥානය වනාහි රූප දර්ශණ මාත්‍රයම පමණි. මෙහි ඇලීමක් හෝ කිපීමක් හෝ මූලා විමක් හෝ (වෙන වෙනම) නැත. එකම ඉන්ද්‍රිය ද්වාරයෙහි ජවත් සිත ඇලෙන්නේ හෝ කිපෙන්නේ හෝ මූලා විමක් හෝ (වෙන වෙනම) නැත. එකම ඉන්ද්‍රිය ද්වාරයෙහි ජවත් සිත ඇලෙන්නේ හෝ කිපෙන්නේ හෝ මූලාවට පැමිණෙන්නේ හෝ වෙයි. සොත විඤ්ඤාණ ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළ ම වේ.

එහි මේ උපමාව යෙදේ. අයබදු රැස් කරන දුර්වල රාජ සේවකයෝ පස් දෙනෙක් රජුට සේවය කොට පවුල් පහක් ඇති එක්තරා ගමක පීඩනයෙන් හා අපහසුතාවයෙන් යුතුව සුළු අයබදු ප්‍රමාණයක් ලබා ගැනීමේ අවසරය ලැබූහ. ඔවුන් හට එහිදී මත්ස්‍ය භාගය, මාංස භාගය, යොත් කහවණුව අඩ කහවණුව, මාස කහවණුව. අට කහවණුව. සොළොස් කහවණුව, සිවුසැට කහවණුව යන මේ ප්‍රමාණයන්ගෙන් දඬුවම් ද පමුණුවති. රජ කුමා ද සතවත්තුක (සියයේ ඉඩම් බද්ද), පඤ්ච සත වත්තුක (පන් සියයේ ඉඩම් බද්ද), සහස්ස වත්තුක (දහසේ ඉඩම් බද්ද) යන විශාල අයබදු ගණියි. එහිදී පවුල් පහේ ගම මෙන් ඉන්ද්‍රිය ශක්තීන් පහ දැක්විය යුතුය. දුර්වල අයබදු නිළධාරීන් මෙන් විඤ්ඤාණයන් පහ ද, රජුමෙන් ජවත් සිත ද, දුර්වල බදු නිළධාරීන්ගේ සුළු අයබදු ප්‍රමාණය මෙන් වක්‍ර විඤ්ඤාණ ආදියේ රූප දර්ශන ආදිය ද දැක්විය යුතුය. මේවායෙහි සිත් ඇලවීම් ආදිය නැත. රජුගේ විශාල බදු අය කිරීම මෙන් (වක්‍ර ආදී) එම ඉඳුරන්ගේ දොරටුවල ජවත් සිතේ ඇලීම් ආදිය දත යුතුය.

මෙසේ මෙහිදී "මනෝ" යනුවෙන් කුසලා කුසල ඡවන් සිත කියන ලදී. සතිපට් සරණං = මාර්ගය පිළිබඳ සිතියට පිළිසරණ වීම. ඡවන් සිත වනාහි මගාසති පටිසරණ යයි, (හෙවත් මාර්ගය පිළිබඳ සිතියට පිළිසරණ වීමයි) විමුක්ති = ඵලයෙන් ලබන විමුක්තිය. නිබ්බාණං = ඵලයෙන් ලබන විමුක්තියෙන් නිවණට ලැබෙන පිළිසරණ. නාසකි පඤ්ඤාසං පරියන්තං ගහෙතුං = ප්‍රශ්නයේ කොටස් කළ ප්‍රමාණය ගැනීමට නොහැකි විය. පිළිසරණ නැති ස්වභාවයට පිළිසරණක් විවාළේය. මෙය නිවණ නම් වේ. අප්පටිසරණ නම් කිසියම් පිළිසරණක් නැති යන්නයි. නිබ්බාණොගධං = නිර්වාණයේ අභ්‍යන්තරය නිවණ තුළට පිවිසි. බ්‍රහ්ම චාරියං = මාර්ග බ්‍රහ්ම චර්යාව නිබ්බාණ පරායණං = නිවණ කරා යන ගමනක් වන්නේ ය. ඉන් වෙනතකට නොයයි යන අරුතයි. නිවණ කෙළවර හෙවත් අවසානය වන්නේ ය. නිබ්බාණ පරියොසානං මූලජාතා පතිට්ඨතා = මාර්ගයෙන් පැමිණි ශ්‍රද්ධාව කියනු ලැබේ. ඉමමනි වෙ භික්ඛවෙ සමයෙ = කුමක් සඳහා කීයේද යත් :- ධ්‍යාන අනාගාමී බව එසමයෙහි බ්‍රාහ්මණයාහට ප්‍රථම මාර්ගයෙන් අකුසල් සිත් පහ ප්‍රහීන විය. ප්‍රථම ධ්‍යානයෙන් නිවරණ පහ ප්‍රහීන වේ. ධ්‍යාන අනාගාමී තත්වයෙහි සිටියා වූ හේ තෙමේ නොපිරිහුණු ධ්‍යාන ඇත්තේ කළුරිය කොට එහිම පිරිනිවෙන්නේ ය. ඉදින් අභිදරුවනට අනුශාසනා කරන, කර්මාන්ත විධාන කරන අයකුගේ ධ්‍යානය නැසෙන්නේද - ධ්‍යානය නට කල්හි ගති ස්වභාවය දිගට පවතින්නේ නොවේ. ධ්‍යානය නො නැසුණ කල්හි ගති ස්වභාවය දිගට පවතින්නේ වේ. මෙය ධ්‍යාන අනාගාමී බව සඳහාම කිය.

46-5-3

තුන් වැන්නෙහි - අඤ්ජන වනෙ = අඳුවන් (කළු පැහැති) මල් ද ගස් ද රෝපණය කරන ලද වනයෙහි. යංභික්ඛවෙ සද්ධිඤ්ඤාං තං සද්ධා බලං = එය සිතේ ස්ථිර භාවයට අයත් ලක්ෂණයෙහි අධිපතිය යන අරුතින් "සද්ධිඤ්ඤා" නම් වේ. අශ්‍රද්ධාවෙහිදී කම්පනයට පත් නොවීමෙන් ශ්‍රද්ධා බලය දැක්වේ. අන් අයගේ ධේරුයවත් බව, වැටහීමේ ශක්තිය, අකම්ප්‍ය බව, දැනුම යන ලක්ෂණයන්හි අධිපති බව යන අරුතින් ඉඤ්ඤා භාවය යයි දත යුතුය. කුසීත බව, සිහි මුළාව, වික්ෂිප්ත බව, අවිද්‍යාව යන ආදියෙහි කම්පනයට පත් නොවීමෙන් ඇති වන්නේ බලභාවය යයි දත යුතුයි. අයමෙවබො = එම නදියෙහි එකම දිය පහර මෙන් ශ්‍රද්ධා, චිරය, සත, සමාධි, ප්‍රඥා යන

වශයෙන් මේවායේ ගලාගෙන යාමේ පැවැත්ම දන යුතුය. ආධිපත්‍යය අකම්ප්‍ය බව යන අර්ථයන් ගෙන් දිය පහරවල් දෙකක් මෙන් ද, ඉන්ද්‍රිය බලවශයෙන් නොයෙක් කරුණු ද දන යුතුය.

46-5-4

සිවු වැන්නෙහි - අමනොගධං = නිවණෙහි අභ්‍යන්තරය අමත පරායණං = නිවණ සමෘද්ධ වීම. අමත පරියොසානං = නිවණ සම්පූර්ණ වීම. සාධුසාධු = තෙරුන්ගේ විස්තර කිරීම. ප්‍රශංසාවට ලක්කරමින් සාධුකාර දෙයි.

46-5-5-9

පස්වැන්නෙහි - තදන්ධා = එය (හෝ ඔහු) අනුවයන්නේ, අනුව පවත්නේ යන අරුතයි. "පුබ්බකොට්ඨක" ආදිකොට ඇති සුත්‍ර සයෙහි පිළිවෙළින් ඉන්ද්‍රියය සයම කියන ලදී.

46-5-10

දස වැන්නෙහි - ඉමෙ බො තෙ ධම්මා = මතුයෙහි විදර්ශනා සහිත වන මාර්ග තුන යෙ මෙ පුබ්බෙ සුතාව අහෙසුං = මා හට පෙර දී අර්හත් ඵල ඉන්ද්‍රියය වූයේ යයි කියන බවක් අසා ඇත්තාහුද? කායෙනවජ්ජිකා = කයින්ද ස්පර්ශ කොට ලබා ගෙන = පඤ්ඤායව අති විජ්ඣා පසාමි = සිහියෙන් යුතුව සලකා බැලීමේ ප්‍රඥාවෙන් විනිවිද දකින්නෙමි. යා හිසා හනෙන සද්ධා - මේ කවර නම් ශ්‍රද්ධාවක්ද? ඉන්ද්‍රිය සතරකින් යුතුව ශ්‍රද්ධාව යට කියන ලද්දේමය. මෙය වනාහී පව්වවෙකිණ සද්ධා (නුවණින් සලකා බැලීමේ ශ්‍රද්ධාවයි.) සමපයුත්ත සද්ධා නම් මිශ්‍රව පවතී. ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණ ශ්‍රද්ධාව ලෞකිකම වේ. සෙසු සියල්ල පහසු අරුත් ඇත්තේමය.

පස්වන ඡරාවර්ගය නිමි.

—//—

46-6-1

සය වන වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි - සුරියෙන - ශූර භාවයෙන් බොධාය - අවබෝධය සඳහා.

46-6-2

දෙවැන්නෙහි - මලලකෙසු = මෙ නම් ජනපදයෙහි මේ සුත්‍රයෙහිදී ඉන්ද්‍රියයන් සතර මිශ්‍රව දක්වන ලදී. ආර්ය ඥානය ලෝකෝත්තර වේ. එය ද ඉන්ද්‍රියයන් සතර හා මිශ්‍ර කොට, මිශ්‍ර වුවක් යයි බෙදා දැක්වීමට සුදුසු වේ.

46-6-3

තුන්වැන්නෙහි - නභෙව බො කායෙන ඵ්ඝිත්වා විහරති = කයෙන් ස්පර්ශ කොට ලබා ගෙන වාසය නො කරයි. ස්පර්ශ කිරීමට ලබා ගැනීමට නො හැකි වෙයි. පඤ්ඤායව අතිවිජ්ඣා පසසති = ප්‍රඥාවන්ත ලෙස සලකා බැලීමෙන් මතු අර්හත් ඵළ ඉන්ද්‍රියය ඇතැයි දැන ගනියි. අර්හත්ඵලය තුළ ඵ්ඝිත්වා විහරති යනු ප්‍රතිලාභ ලබා වාසය කරයි (යන අදහසයි) පඤ්ඤාය = ප්‍රත්‍යවේක්ෂා ප්‍රඥාවෙන් (නුවණින් සලකා බැලීමෙන්) අර්හත් ඵල ඉන්ද්‍රියය ඇතිවන්නේ යයි දැන ගනියි. නකුහිඤ්චි කිසම්ඤ්චි = මේ වචන දෙකම එකතෙකට යෙදිය හැකි වෙනත් වචනයන් වේ. (හෙවත් පර්යාය වචනයන් වේ) කිසියම් හෝ භවයෙකිනි නො උපදිත් යන අර්ථයයි. මේ සුත්‍රයෙහිදී ලෝකෝත්තර වූ ඉන්ද්‍රියයන් පහ ද, ලොව ඇසුරු කොට පවත්නා ලෝකික වූ ඉන්ද්‍රියයන් සය ද කියන ලද්දේය.

46-6-4-5

සිවු වැන්නෙහි - යානි කානිචි පදානි බොධාය සංවත්තනනි = යම් කිසි ධර්ම පද ද, යම් කිසි ධර්ම කොටස් ද වේ නම් ඒවා අවබෝධය සඳහා පවතී. පස්වැන්න පහසු වේ.

46-6-6-7

සය වැන්නෙහි - විතතං රක්ඛිති ආසවෙසුව සාසවෙසුව ධම්මෙසු (කාමාවචර ආදී ත්‍රේභූමක ධර්මයන් නිමිති කොට කෙලෙස් ඉපදීම වළක්වමින්, කෙලෙස්වලින් ද, කෙලෙස් සහිත ස්වභාවයන් වලින් ද සිත ආරක්ෂා කරන්නේ නම් වෙයි. සත්වැන්න පහසු වන්නේය.

46-6-8-10

අට වැන්නෙහි - සුකර ඛතායං = උග්‍රත් විසින් සාරන ලද ලෙණෙහි. එක් බුද්ධාන්තර කාලයක් තුළ, පොළව වැඩෙමින් පවතින අතරතුර කාශාප බුද්ධ කාලයෙහි එම ලෙණ පොළව තුළට ඇතුල් විය. ඉක්බිති දිනක් එක්තරා උග්‍රරෙක් උග්‍ර විසූ ආචරණ ස්ථානයේ කෙළවර ආසන්නයේ පස් සැරුවේය. වැසි වට පසු පස් සේදී ගොස් ආචරණ ස්ථානයේ කෙළවර විවෘත වූයේය. වනයෙහි හැසිරෙන එක්තරා තැනැත්තෙක් එය දක පෙර සිල්වතුන් විසින් පරිභෝග කරන ලද ස්ථානයක් විය යුතුයයි සිතා එය පිළිසරකර කරන්නෙමියි හාත්පසින් පස් ඉවත් කොට ලෙණ සෝදා කුටියෙහි රැකවරණ සිදු කොට දොර ජනෙල් යොදා, සුදු පිරියමින් ද, සිතුවමින්ද මනාව නිමවා රිදී පටකට සමවන සේ වැලි ඉස විහාර ස්ථානයක් කොට ඇද පුටු පණවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වාසය සඳහා පුද කළේය. ලෙණ ගම්භීර විය. පහළට බැස ඉහළට නැගිය යුතුය. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. පරමනිපව්වකාරං = භාවනාපුංසක පදයකි. යම් සේ ඉතා යටහත්ව පවතියයි කියන ලද්දේ වෙයි ද, එසේ පවතිමින් අනුත්තරං යොගකේමං = රහත් බව සපයාගැනීම = ජ්‍යෙෂ්ඨයකු සහිත සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ.

සයවන සුකර ඛත වර්ගය නිමි.

—//—

46-7-1-10

සත්වන වර්ගයෙහි - එල සත, පුර්වභාගයෙන්, ඒවායේ පහළ එල දෙක ආදිකොට මිශ්‍රව කියන ලදී. මෙහි ද, මින් පසු ද සෙසු සියල්ල පහසු ඇත්තේය.

ඉන්ද්‍රිය සංයුක්තය නිමි.

—//—

47

සමමපාධාන සංයුක්තයේ සියලු සුත්‍රයන්හිම පුර්වභාග විදර්ශනාවන් කියන ලදී.

සමමපාධාන සංයුක්තය නිමි.

—//—

බල සංයුත්තයෙහි - බලයන්, ශක්තීන් මිශ්‍රව කියන ලදී. සෙස්ස සියලු කල්හි පහසු වේ.

බල සංයුත්තය සමාප්තයි.

—//—

49.1.1

ඉද්ධිපාද සංයුක්තයේ පළමු වැන්නෙහි - ඡන්දය (කැමැත්ත) නිසා පවත්වනු ලබන සමාධිය. ඡන්දසමාධි නම් වේ. ප්‍රධාන වූ සංස්කාරයෝ (යන අදහස සඳහා) පධාන සංඛාරා (යයි යෙදේ) සමන්තාගතං = ඒ ධර්මයන්ගෙන් යුක්ත වූයේ. සෘද්ධිය සඳහා මුල්වූයේ හෝ සෘද්ධිය ලැබූ පසු බිම්ය හෝ යනුවෙන් ඉද්ධිපාද නම් වේ. සෙස්සෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මෙය මෙහි සංකේෂ්පයයි. විස්තරය වනාහි ඉද්ධිපාද විභංගයෙහි දක්වන ලදී. විශුද්ධි මාර්ගයෙහි මෙයට අර්ථ දක්වන ලදී. එසේම මග්ග, බොඤ්ඤා, සතිපට්ඨාන යන සංයුක්තයන්හි ද, මෙහි ද එක් පරිච්ඡේදයක්ම වේ.

49-1-5

පස් වැන්නෙහි - ඉද්ධිපාද පදෙසං = මාර්ග තුන ද එල තුන ද වේ.

49-1-6-9

සය වැන්නෙහි - සමන්තං ඉද්ධිං = අර්හත් එලය ද වේ. මුල පටන් සුත්‍ර නවයෙහි නිවණ මුල්කර ගෙන ම සෘද්ධිපාදයන් කියන ලදී.

49-1-10

දස වැන්නෙහි - නිසීදනං = සම්බව අදහස් කරන ලදී. උදෙන වෙතිසං = උදෙන නම් යක්ෂයාගේ වෛතෘ ස්ථානයෙහි කරන ලද විහාරය යයි කියනු ලැබේ. ගොතම ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. භාවිතා = වර්ධනය කරන ලදී. බහුලිකථා = නැවත නැවත කරන ලදී. යානිකතා = යොතෙන් බැඳී යානයක් මෙන් කරන ලදී. වසුකථා = ස්ථානය යන අර්ථයෙන් ස්ථානය මෙන් කරන ලදී. අනුධිකා = අධිෂ්ඨාන කරන ලද (හෝ ස්ථිර වාසයට පැමිණි) පරිචිතා = හැම අයුරින්ම රැස් කළ, වර්ධනය කළ සුසමාරඤා = මනාව ආරම්භ කරන ලදී. මෙසේ අනියම්න් කියා නැවත නියම ලෙස දක්වන්නේ නරාගනසංඛො යන ආදිය කීය. මෙහිදී කප්පං යනු ආයුෂ්

කාලයයි. (හෙවත් ආයුෂ ප්‍රමාණ යයි. ඒ කාලයෙහි මිනිසුන්හට යම් ආයු ප්‍රමාණයක් වී ද එය සම්පූර්ණ කරමින් වසන්නේ ය. කප්පාව සෙසංවා වාසය කරන ලද අවුරුදු සියය ඉක්මවා ගත කළ කාලය. එය සුළු හෝ වැඩි ප්‍රමාණයක් විය හැක.

මහා සිව ස්ථවිර තෙමේ මෙසේ කීය. බුදුවරුන්ගේ වනාහී අනවශ්‍ය තැන්හි හඬ නැගීමක් නැත. බෙළුම් ගමෙහිදී උපන් මාරණාන්තික වේදනාව දසමසක් යටපත් කළහ. මෙසේ නැවත නැවත ඒ සමච්ඡාද සමච්ඡාද දසමස බැගින් යටපත් කරමින් මේ හදු කල්පයම වැඩ සිටිය හැකි වන්නේය. කුමක් නිසා නො සිටියෝ ද යත් - උපාදාන හේතුන්ගෙන් හටගත් සිරුර කැඩීම් බැඳීම් (අබලන්තීම්) ආදියෙන් මැඩ පවත්වනු ලබයි. බුදුවරු වනාහී අබලන්තීම් නො පැමිණ අවසන් වයස් කොටසේදී, බහුජනතාව ප්‍රිය මනාප කාලයෙහිදීම පිරිනිවෙත්. බුද්ධානුගාමිකයන් වහන්සේලා ද, මහාශ්‍රවකයන් වහන්සේලා පිරිනිවී කල්හි තථාගතයන් වහන්සේ හුදෙකලා කණුවක් මෙන් පැවතිය යුතු වන්නාහ. බාල සාමණේරවරුන් පිරිවරා ගෙන සිටීමෙන් "අහෝ ! බුදුන්ගේ පිරිස (ක සැටි) " යයි පහත් කොට සලකනු ලැබීමට පත්විය හැක. එහෙයින් වැඩ නොසිටියහ. මෙසේ කියන ලද කල්හි ද උන්වහන්සේ ආයුකල්පයම වැඩ සිටීමට රුචි නොවන සේකැයි යන මේ කරුණ අටුවාවෙහි දක්වේ.

යථා තං මාරෙන පරිසුට්ඨිත විතෙතා = මෙහි "තං" යනු නිපාත මාත්‍රයකි. යම් සේ මාරයා විසින් මැඩ පවත්වන ලද, යටපත් ලද සිත් ඇති අත් කිසියම් පුහුණු අයෙක් නම් අවබෝධ කර ගැනීමට නො හැකි වන්නේ ය. එසේම (මෙහි ඇත්තේ) අවබෝධ කර ගැනීමට නො හැකි වූයේය. යන අදහසයි. යමකුගේ දොළසක්වන සියලුම විපර්යාසයන් හැම අයුරින්ම ප්‍රතින නො වීද, මාරයා ඔහුගේ සිත යටපත් කර ගනී. තෙරණුවන්ගේ ද ප්‍රතින නොවූ විපල්ලාසයන් සතරක් වේ. එ බැවින් මාරයා උන්වහන්සේගේ සිත මැඩ පැවැත්වීය. සිත යටපත් කරන්නාවූ හේ තෙමේ කුමක් කරන්නේද යත් - භයානක අරමුණක් දක්වයි, ශබ්ද අරමුණක් හෝ අස්වයි. එහෙයින් සත්වයෝ එය දකින හෝ අසා හෝ සිහිය අවුල් කර ගෙන අයාගත් මුව ඇතිව සිටිත් ඔවුන්ගේ මුඛයෙන් ඇතුළට අත යවා හදවත මර්දනය කරයි. ඔවුහු වි සංඥාවී සිටිත්. මේ (මාර) තෙමේ තෙරුන්ගේ මුඛයෙන් අත ඇතුළට

යැවීමට හැකිවන්නේ ද යත් - බියකරු අරමුණු පවා දැක්විය. එය දැක ස්ථවිර තෙමේ නිමිත්තෙහි අරමුණ නො ගත්තේය. එය දැන ගත්තාහු නමුදු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කුමක් හෙයින් තුන් වරක් දක්වා ආමන්ත්‍රණය කළසේක්ද යත් - ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ඉදිරියෙන් සිටිනු මැනව යි අයැද සිටි කල්හි මෙය ඔබගේ ම දෝෂයකි, මෙය ඔබගේම අපරාධයකි යනුවෙන් දොස් පැවරීමෙන් ශෝකය තුනී කරනු පිණිසය.

මාරො පාපිමා = මෙහි සත්වයන් අනර්ථයෙහි යොදවමින් මරයි යනුවෙන් "මාර" නම් වේ. "පාපිමා" යනු ඔහුටම තවත් වචනයකි. ඔහු පාපී ස්වභාවයෙන් යුක්ත වන බැවින් "පාපිමා" යයි කියනු ලැබේ. කණහ, අන්තක, නවුච්, පමත්තබ්බු යන මේවාද ඔහුගේම නාමයන්මය. භාසිතා බො පනෙසා = මේ තෙමේ වනාහී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සම්බෝධියට පත්වීමෙන් අටවන සතියෙහි බෝ මැඩටම පැමිණ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම් අරුතක් සඳහා ඔබ විසින් පාරමිතා පුරන ලද්දේ ද, ඒ අදහස සම්පූර්ණ වූයේය. සර්වඥතාඥානය අවබෝධ කරගන්නා ලදී. ඔබට ලෝක චාරිකාවෙන් කුමන ඵලයක් දැයි කියා, ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, සුගතයන් වහන්සේ අදම පිරිනිවේන සේක්වා යි යාවිඤා කළේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ද ඔහුට නතාවහං (දන්ම නොවේ) යන ආදිය කියා ප්‍රතික්ෂේප කළහ. ඒ සඳහා භාසිතා බො පනෙසා හනෙන (ස්වාමීනි, මෙය කියන ලද්දේය) යන ආදිය කීය. එහි වියන්නා = මාර්ග වශයෙන් ව්‍යක්ත වූ (දක්ෂවු) එසේම විනීතා = (හික්මුනා වූ) එසේම විසාරදා = (දක්ෂවු) (යන විශේෂණ ද දැක්වේ. බහුසුක්කා = ත්‍රි පිටකය වශයෙන් මේ අය වෙත බොහෝ ඇසු දේ ඇත යනුවෙන් "බහු සුක්කා" නම් වේ. ඒ ධර්මයම දරන්නේය යනුවෙන් ධම්මධරා නම් වේ. නැතහොත් ධර්මය ඉගෙනී මේ බහුශ්‍රැත භාවයෙන් ද, සත්‍යාවබෝධයේ බහුශ්‍රැත භාවයෙන්ද, ප්‍රතිවේධ ධර්මයන් ධාරණය කිරීමේ ස්වභාවයෙන් ද 'ධම්මධරා' යනුවෙන් මෙසේ මෙහි අර්ථය දත යුතුය. ධම්මානුධම්ම පටිපන්නා = ආර්ය ධර්මයේ ශික්ෂා පදවලට හා ප්‍රතිපත්තිවලට අනුව පවත්නා විදර්ශනා ධර්මයට පිළිපන්නාවූ සාමීච් පටිපන්නා = සුදුසු ප්‍රතිපදාවට පිළිපන්නාවූ අනුධම්මචාරිනො = ධර්මානුකූලව හැසිරෙන ස්වභාවය ඇති. සකං ආචරිය කං = තමාගේ ආචාර්ය මත වාදය ආවිකිස්සන්නි = මේ ආදී සියල්ල එකිනෙකට සමානාර්ථවත් වචනයන්ය. සහ ධම්මෙන = හේතු සහිතවූ, කරුණු සහිතවූ

වචනයෙන් සප්තවිහාරියං = නිවණට යාම දක්වා අරමුණු කොට දහම් දෙසත් බ්‍රහ්මචරියං = ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවන්හි සංග්‍රහ කළ සම්පූර්ණ ශාසන බ්‍රහ්ම චර්යාව ඉදිකිරීම = ධ්‍යානාදී වශයෙන් සමාද්ධි වූ චිත්තය අභි වෘද්ධියට පැමිණීම, හැම පෙළම පිළි ගියාක් වැනි, අභිඥා සම්පන්න වශයෙන් විඤ්චාර්යං = පිහිටීම වශයෙන් ඒ ඒ දිශාභාග යන්හි පැතුරුණාවූ බාහු ඡක්කුදැං = මහජනතාවට අවබෝධ වීම වශයෙන් බොහෝ දෙනා විසින් දන්නා ලද්දාවූ, අවබෝධ කරන ලද්දාවූ පුටු භුතං = හැම අයුරින්ම පුළුල් බවට පත්වූ කෙසේද යත් - යාව දෙව මනුසෙසහි සුඤ්ඤානං = ඥානවන්ත වූ යම් පමණ දෙවියෝ ද, මනුෂ්‍යයෝ ද වෙත් නම් ඒ සියල්ලන් විසින් මනාව ප්‍රකාශ කරන ලද්දේය යන අර්ථයයි.

අප්‍රාප්තසංකප්පං = අපායට රුවි වූ පාපී මාරය, ඔබ (මගේ බුද්ධත්වයෙන්) අටවන සතියෙහි පටන් "ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැන් පිරිනිවෙන සේක්වා, සුගතයන් වහන්සේ පිරිනිවෙන සේක්වා" යනුවෙන් හඬ නංවමින් ඇවිද්දෙහිය. දැන් අද පටන් උත්සාහ ගැනීම නවතන්න. පිරිනිවීම සඳහා මට පෙළඹවීම් නොකරන්න, යනුවෙන් වදාරනි. සතො සමස්සානො ආයු සංකාරං ඔසංසි = මනාව සිහිය පිහිටුවා නුවණින් පිරිසිඳ ආයු සංස්කාරය ඉවත් කළහ. අත් හළහ. එහිදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ, අතින් මැටිගුලියක් ඉවත් කරන්නාක් මෙන් ආයු සංස්කාරය ඉවත් කළාහු නොවෙති. තුන් මාසයක්ම පල සමවතට සමවැදී ඉන්පසු සමවතට සම නොවැදීම යන සිත උපදවා ගත්හ. ඒ සඳහා ඔසංසි" යයි කියන ලදී. "උසංසි" යයි ද පාඨයක් වේ.

මහා භූමිවාලො = මහා භූමි කම්පාවක් එදින වනාහී දස දහසක් ලෝකධාතුහු කම්පාවූහ. භිංසනකො = බිය උපදවන්නාවූ දෙව දුෂ්ඨයෝව එළිංසු = දිව බෙර පුපුරා ගියේය. මේසය මහ හඬින් ගර්ජනා කළේය. නොකල්හි විදුලි කෙටිම් ඇති විය. ක්ෂණික වර්ෂා පතිත වියයි කියනු ලැබේ. උදානං උදානෙසි. කුමක් නිසා උදන් ඇතු සේක්ද යත් - මාරයා විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පසු පසින් ලුහු බදිමින් ගොස් ස්වාමීනි, පිරිනිවෙන සේක්වා, ස්වාමීනි පිරිනිවෙන සේක්වා යනුවෙන් කියන ලද කියමනේ උවදුරට බියෙන් ආයුසංස්කාරය අත්හළහයි කවරකු හෝ කියත් නම් ඔහුට ඒ සඳහා ඉඩක් නොලැබේවැයි සිතා බියට පත් තැනැත්තාට

උදාන යක් නම් නැතැයි (දක්වනු පිණිස) ප්‍රීතිවේගය මුදාහරින උදානයක් පළ කළේය.

එහි සියලු බලකැණතිල් ආදීන්ගේ ද පෙනුමෙන් සමානත්වයක් නැත්තේය යන්නක් තුලං යන්නෙන් හැගේ. ඒ කුමක්දයත් - කාමාවචර කර්මයයි. සමානවූවක් නැත. එයට සමානවූ අනික් ලෝකික කර්මයක් නැතැයි යනුවෙන් අතුලං යි යෙදේ. ඒ කුමක්දයත් - උසස් බවට පත්වූ කර්මයයි. නැතහොත් කාමාවචර ද, රූපාවචර ද සමාන වේ. අරූපාවචරය අසමාන වේ. අල්ප විපාකය සමාන වේ. බහු විපාකය අසමාන වේ. සම්භවං = ඔවුන්ගේ භවයට හේතු වූ අහර පිටු කිරීම හා රැස් කිරීම යන අරුත යි. භව සංඛාරං = පුනර්භවයේ හේතුව වූ සංස්කාරය අවස්සජ් = විසුරුවා හළේය. මුනි = බුදුවූ මුනිවරයා අජ්ඣාතරතො = ස්වකීය අධ්‍යාත්මයෙහි ඇලුනේ. සමාහිතො = උපචාර හා අර්පණා වශයෙන් සන්සුන් වූයේ. අභිඤ්ඤාවම්චා = යුද්ධ සන්නාහයක්මෙන් බිඳ දූමමේය. අත්තසමගවං = තමා තුළ උපන් කෙලෙස් මෙය ද කියන ලද්දේ වෙයි විපාක සහිතය යන අර්ථයෙන් ද, භවය සකස් කිරීම යන අර්ථයෙන් ද "භවසංඛාරං" යයි නමක් ලබා ඇත්තේ ද වෙයි තුල අතුල ලෙස ගැණෙන ලෝකික කාර්යයන් ද අත් හළේය. සංග්‍රාමය කෙළවර මහා යෝධයකු සන්නාහයක් අත්හරින්නාක් මෙන්, තමා තුළ හට ගෙන ඇති කෙළෙස් ද අධ්‍යාත්මයෙහි ඇලීසන්සුන් වී බිඳ හළේය.

එසේ නැතහොත් (මෙසේද අරුත් දැක්විය හැක්කේය) තුලං = තුලනය කරනුයේ තීරණය කරනුයේ අතුලඤ්ච සම්භවං = නිවණ ද භවය ද භවසංඛාරං = භවය සමග යන කර්මය. අවස්සජ්මුනි = පංචස්කන්ධයන් අනිත්‍යය. පංචස්කන්ධයන්ගේ නිරුද්ධ වීම නම් වූ නිවණ නිත්‍යය යන ආදී පිළිවෙළින් සසඳන්නාවූ බුදුන් වහන්සේ භවයෙහි ආදීනවය ද, නිවණෙහි අනුසස් ද දැක ස්කන්ධයෙන්ගේ මුල හේතුවූ එම භව සංස්කාරය කර්මයන් ක්ෂය කිරීම දක්වා පවත්නේ ය යනුවෙන් කියන ලද කර්මය ක්ෂය කරන්නා වූ ආර්ය මාර්ගයෙන් කර්මය අත් හළහ. කෙසේද යන්න අජ්ඣාතරතො සමාහිතො අභිඤ්ඤාවම්චා = උත්වහන්සේ වනාහී විදර්ශනා වශයෙන් අධ්‍යාත්මයෙහි ඇලුනාහුද, සමථ වශයෙන් සන්සුන් වුවාහු ද වෙති. මෙසේ පූර්ව භාගයෙහි පටන් සමථ විදර්ශනා බලයෙන් ආත්මභාවය ආවරණය කර ගෙන සිටි සන්නාහයක් මෙන් වූ ද, තමා තුළ හටගත් බැවින්

"අත්ත සම්භව" යන නම ලැබුවාවූ ද සියලු කෙලෙස් බිඳ හෙළුන. කෙලෙස් නැති බැවින් ද, කර්මය පිළිසිඳ නොගන්නා බැවින්ද අවසිටය (ඉතිරි) යන නම ඇති වේ. මෙසේ කෙලෙස් ප්‍රභාණයෙන් කර්මය අත්හළුන. ප්‍රහීන වූ කෙලෙස් ඇති තැනැත්තා හට බියක් නම් නැත. එහෙයින් නො බියවම ආයු සංස්කාරය හළුන. නිර්භීත බව දැක්වීම පිණිස ද උදන් ඇතු සේකැයි දත යුතුයි.

පළමුවන වාපාල වර්ගය නිමි.

—//—

49-2-1-2

දෙවන වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි - නව අතිලිතො යන ආදිය බැහැරින් දර්ශනය වෙයි. මේ සුත්‍රයෙහිදී අභිඥා සය පාදක කොට ඇති සෘද්ධිපාදයන් කියන ලදී. දෙවැන්නෙහිද එසේමය.

49-2-3

තුන්වැන්නෙහි ඡන්දං = කරනු කැමැත්ත "ඡන්ද" නම් වේ. නිසාය = ආශ්‍රය කොට, නායකයා කොට යන අර්ථයයි. පධාන සඛාරා = ප්‍රධාන වූ සංස්කාරයෝ කාර්යයන් සතර සිදු කිරීමට හේතු වන මනාවූ චීර්යයට මෙය පර්යාය වචනයකි. ඉති අයඤ්ච ඡන්දො යන ආදියෙහි "ඡන්දය" නම් ඡන්දයෙන් ද භාවනා සංස්කාරයන් ගෙන් ද යුක්ත වූ ඡන්ද සමාධියයි. භාවනා සංස්කාරයන් ද ඡන්දයෙන් හා සමාධියෙන් ද යුක්ත වේ. එහෙයින් මේ සියලු ධර්මයන් එකතු කොට අයං වුවහි නිසාවෙ ඡන්ද සමාධි පධාන සඛාර සමන්තාගතො ඉද්ධිපාදො (මහණෙනි මෙය ඡන්ද සමාධිය, භාවනා සංස්කාරය, යන මේවායින් යුක්ත වූ ඉද්ධි පාදය වේ) යයි කියන ලදී. ඉද්ධිපාද විභතියෙහිදී වනාහී වේදනා ස්කන්ධය යන ආදී පිළිවෙළින් මේ ධර්මයන්ගෙන් යුක්ත වූ සෙසු අරුථ ධර්ම ඉද්ධිපාද යයි කියන ලදී. තව ද මේවායින් ධර්මයන් තුනක් සෘද්ධිත් හෝ සෘද්ධිපාදයන් වේ. ඒ කෙසේද යත් - ඡන්දය (කැමැත්ත) වඩන්නහුට ඡන්දය සෘද්ධි නම් වෙයි. සමාධි භාවනා සංස්කාරයන් "ඡන්ද්ධි පාද" නම් වේ. සමාධිය වඩන්නහුට සමාධිය "ඉද්ධි" නම් වෙයි. ඡන්ද භාවනා සංස්කාරයන් සමාධි ඉන්ද්‍රියයට පාද (හේතු හෝ අත්තිවාරම) නම් වේ. භාවනා සංස්කාරයන් වඩන්නහුට භාවනා සංස්කාරයන් "ඉද්ධි" නම් වේ. ඡන්ද සමාධි භාවනා සංස්කාර ඉන්ද්‍රියයන් පාද (හේතු හෝ අත්තිවාරම්) නම් වේ. එකට එක්ව යෙදුණ ධර්මයන්හි එකක් සමෘද්ධි වන කල්හි සෙස්ස ද සමෘද්ධි වේමය. තව ද ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ (ධ්‍යාන සමාපත්තීන්හි) පූර්ව භාව වශයෙන් ද මේවායේ සෘද්ධිපාද භාවය දත යුතුය. පුරුම ධ්‍යානය "සෘද්ධි" නම් වේ. පුරුම ධ්‍යානයේ පූර්ව භාගයෙහි, මූලික කාර්යයන් ගෙන් යුක්ත වූ ඡන්ද ආදිය "සෘද්ධිපාද" නම් වේ. මේ පිළිවෙළින් "නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤා යනනය" දක්වා, සෘද්ධි විධි ඥානය

ආදි කොට දිව්‍ය චක්ෂුර් ඥානය දක්වා, සෝවාන් මාර්ගය ආදි කොට අර්හත් මාර්ගය දක්වා පිළිවෙළ ගෙන යා යුතු වේ. සෙසු සෘද්ධිපාදයන් හිද මේ පිළිවෙළම වේ. සෘද්ධිපාදය සමෘද්ධ නොවියයි ඇතැමෙක් කියති. මෙහිදී ඔවුන්ගේ වාද මර්දනය පිණිස අභිධර්මයෙහි "උත්තර චූළවාරෝ යන නම එයි. ඉද්ධිපාද සතරක් වේ. එනම් ඡන්ද්දිපාද, විතතිද්ධිපාද, විරිද්ධිපාද, විමංසිද්ධිපාද යනුයි. එහි ඡන්ද්දි පාද නම් කුමක්ද යත් - මෙහි භික්ෂුවක් යම් කිසි කලෙක්හි තෙර්යාණිකවූ, නිවණට පමුණු වන්නාවූ, ලෝකෝත්තර ධ්‍යානයක් වඩන්නේ ද වැරදි දෘෂ්ටීන් ප්‍රභාණය කිරීම පිණිස ප්‍රථම භූමියට පැමිණීමෙන් කාමයන්ගෙන් වෙන්ව - පෙ- දුක සේ පිරිය යුතු ප්‍රතිපදාවක් සහිත වූ, වෙහෙසවී ලබා ගතයුතු අභිඥා සහිත වූ ප්‍රථම ධ්‍යානයට පැමිණ වාසය කරයි. එකල්හි කැමති බැවින් "ඡන්ද" යයි ද, ක්‍රියා කිරීමට කැමති බැවින් "කුසල" යයි ද නම් ඇති ධම්ම ව්‍යුත්ත වන මෙය "ඡන්ද්දි පාද" නම් වේ. අන්ධර්මයන් ඡන්ද්දි පාදය සමග එක්ව යෙදී ඇත. මේවා වනාහි ලෝකෝත්තර වශයෙන්ම එන ධර්මයන්ය.

එහි (මෙය එයි) - රට්ඨපාල ස්ථවිර තෙමේ ඡන්ද ධූරය වඩා ලෝකෝත්තර ධර්මය ඉපදවිය. සෝණ ස්ථවිර තෙමේ විරිය ධූරය ද, සම්භූත ස්ථවිර තෙමේ චිත්ත ධූරය ද, ආයුෂ්මත් මෝසරාජ තෙමේ විමංස ධූරය ද වඩා ලෝකෝත්තර ධර්මය ඉපදවූහ. එහි දී යම් සේ අමාත්‍ය ප්‍රත්‍යන් සිවු දෙනකු තනතුරු පතා රජුන් ඇසුරු කොට වසන කල්හි එක් අයෙක් (රජුට) උපස්ථාන කිරීමෙහි (රාජසේවයෙහි) කැමතිවූයේ රජුගේ අදහස ද කැමැත්ත ද දෑන දිවා රෑ උපස්ථාන කරනුයේ රජු සතුටු කොට තනතුරට පත්වූයේය. ඡන්ද ධූරයෙන් ලොවුතුරු දහම උපදවා ගන්නා පුද්ගලයා මෙසේ යයි දත යුතුය. එක් අයෙක් දිනපතා උපස්ථානයට (රාජ සේවයට) නො හැක්කෙම්, වැඩක් ඇති කල්හි පරාක්‍රමයෙන් සතුටු කර වන්නෙමි යි කියා, පසල් දනවූවක් කෝප වූ කල්හි රජු විසින් එහි යවන ලද්දේ පරාක්‍රමයෙන් යුතුව සතුරන් මර්දනය කොට පැමිණියේය. විරිය ධූරයෙන් ලොවුතුරු දහම උපදවා ගන්නා පුද්ගලයා මෙසේ යයි දත යුතුය. එක් අයෙක් දිනපතා රාජ සේවය ද, උරහිසෙන් ආයුධ ඊතල ආදිය දරා ගෙන සිටීම ද බරක් යයි සිතා මන්ත්‍රණ බලයෙන් රජු සතුටු කරවන්නෙමි යි සිතා රාජ්‍යපාලන විද්‍යාවෙන් කරන ලද කටයුතු ඇත්තේ මන්ත්‍රණ සංවිධානයෙන් රජු සතුටු කොට පැමිණියේය. චිත්ත ධූරයෙන් ලොවුතුරු

දහම උපදවා ගන්නා පුද්ගලයා මෙසේ යයි දත යුතුය. අනික් තැනැත්තා මේ රාජ්‍ය සේවය ආදියෙන් කවර ඵලයක් ද? රජවරු වනාහී උසස් කුල උතුන් හට තනතුරු දෙත්. එබඳු අයට දෙමින් මට ද දෙන්නේ යයි සිතා ජාති සම්පත්තිය නිසාම තනතුරකට පැමිණියේය. සුපිරිසිදු විමංසනය නිසා විමංසා ධුරයෙන් ලොවුතුරු දහම උපදවා ගන්නා පුද්ගලයා මෙසේයයි දත යුතුය. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහිදී නිවණ පාදක කොටගත් සෘද්ධිය කියන ලදී.

49-2-4

සිවු වැන්නෙහි - උදධතා = උද්ධච්ච බව (නොසන්සුන් බව) ස්වභාවය කොට ගත් වංචල වන සිත් ඇති නොසන්සුන් වීම නිසා කොඩි ගස මත වානයෙන් සැලෙන ධජයක් මෙන් එක් අරමුණක් කෙරෙහි සිත වලනය වෙයි. උන්නලානි = ඉහළට යොමු වූ බටගස් මතු වූ හිස් අහංකාරය යයි කියන ලද්දේ වෙයි. වපලා = පා සිවුරුවලින් සැරසීම් ආදී වපල බවින් යුතු වූ මුඛය මුඛයේ රළු බව. රළු වචනයන් යයි කියන ලද්දේ වෙයි. විකිණණවාචා = අසංයත වචන ඇති දවස පුරාම නිර්වචන වචන කියන්නාවූ මුඛසංකතො = මුළු වූ සිහි ඇති. අසමාජානා = ප්‍රඥාව රහිත වූ විබ්‍රහ්ම විනා = පහ කරන ලද සිත් ඇති. (සිතීන් ඉවත් කළ) සමාධිය නැති වීම නිසා ලැබුණ අවසරයෙන් නොසන්සුන් වීම හේතු කොට ගෙන. පාකතින්ද්‍රියා අසංවර වූ ඉන්ද්‍රියයන් ඉද්ධානිසංඛාරං = ආපෝ කසිණයට සමවැදී, ඉන් නැඟී ප්‍රාසාදය පිහිටි බිම් කොටස ජලය වේවායි අධිෂ්ඨාන කොට දිය මත පිහිටියාවූ ප්‍රාසාදයෙන් අහසට පැන නැඟී ඇඟිල්ලෙන් පහර ගැසීය. ගම්හිර නෙමො = ගැඹුරු ආවාටය. ගැඹුරු භූමි භාගයෙහි ඇතුළට පිවිසියේය යන අර්ථයයි. සුනිබානො = මනාව වළ දමන ලදුව යහපත් ලෙස තබන ලදී. මෙහිදී අභිඥා පාදක සෘද්ධිය කියන ලදී.

49-2-5

පස් වැන්නෙහි - ඡන්ද පහාණන්දං = තණහා ඡන්දය කිරීම පිණිස මෙහිදී නිවණ පාදක කොටගත් සෘද්ධිය කියන ලදී.

49-2-9

නව වැන්නෙහි - යො හික්කවෙ මගො = අභිඥා පාදක කොටගත් සතර වන ධ්‍යානය අදහස් කරන ලදී.

49-2-10

දස වැන්නෙහි - කොසස්සහගතො = මෙහි හික්ෂුව ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරමින් හිදියි. ඉක්බිති ඔහුගේ සිතට මැලි බවක් ඇතුල් වෙයි. හෙතෙම මැලිබවක් මා තුළ ඇතුල් වියයි දැන අපායට බියෙන් සිතට තර්ජනය කොට නැවත ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරයි. ඉක්බිති ඔහු වෙතට නැවත මැලි බව ඇතුල් වේ. හෙතෙම නැවත ද අපායට බියෙන් සිතට තර්ජනය කොට ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරන්නේ වෙයි. මෙසේ ඔහු කුසීත බවෙන් ගැවසී ගත් බැවින් ඡන්දය කොසජජ සහගත (කුසීත බව හා බැඳුනේ) නම් වෙයි. කොසජජ සමපයුතො = එයටම (හෙවත් කොසජජ සහගත යන්නටම) වෙනත් පර්යාය යෙදුමකි. උද්ධව සහගතො = මෙහි දී හික්ෂුව ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරමින් හිදියි. එවිට ඔහුගේ සිත (උද්ධවවයෙහි) නොසන්සුන් බවෙහි වැටේ. හෙතෙමේ බුද්ධ ධම්ම සංඝ ගුණයන් සිහිකොට සිත සතුටු කරවා ප්‍රීතිමත් කරවා කළයුතු දෙය කොට නැවත ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරයි. නැවත ඔහුගේ සිත නොසන්සුන් බවෙහි ඇතුල් වෙයි. හේ තෙමේ නැවත බුද්ධ ධම්ම සංඝ ගුණයන් සිහිපත් කොට සිත සතුටු කරවා, ප්‍රීතිමත් කරවා ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරන්නේ වෙයි. මෙසේ ඔහු නොසන්සුන් බවෙන් ගැවසී ගත් බැවින් ඡන්දය උද්ධව සහගත (නොසන්සුන් බව හා බැඳුනේ) නම් වෙයි. ථීන මිද්ධ සහගතො = මෙහි හික්ෂුව ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරමින් හිදියි. ඉක්බිති ඔහුට නිදිමත ඇතිවෙයි. හෝ තෙමේ මට (ථීන මිද්ධය) මැලි බව හා නිදිමත උපන්නේ යයි දැන ජලයෙන් මුහුණ පිය දමා කන් ඇඳ ප්‍රගුණව ඇති ධර්මය සජ්ඣායනා කොට දහවල්හි ගන්නා ලද ආලෝක සංඥාව මෙනෙහි කොට ථීන මිද්ධය පහ කොට නැවත ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරයි. ඉක්බිති ඔහුට නැවත ථීන මිද්ධය උපදියි. හෙතෙමේ කියන ලද පිළිවෙළින්ම නැවතත්

ඒන මිද්ධය පහකොට ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරන්නේ වෙයි. මෙසේ ඔහු ඒන මිද්ධයෙන් ගැවසී ගත් බැවින් ඡන්දය ඒන මිද්ධ සහගත (මැලිබව හා නිදිමත සහිත) නම් වෙයි. අනු වික්කිතො = මෙහි නික්ෂුට ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරමින් හිදියි. ඉක්බිති කාමගුණයුත් අරමුණු ඔහුගේ සිත් අවුල් කරයි. හේතමේ මාගේ සිත බාහිර හේතූන් විසින් අවුල් කරන ලද්දේ යයි දැන අනමතග්ග, දෙවදුත, වෙලාම, අනාගත භය යන ආදී සුත්‍රයන් සිහි කරමින් සුත්‍ර දණ්ඩනයෙන් සිතට තර්ජනය කොට, කළයුතු දෙය කොට ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරන්නේ වෙයි. මෙසේ ඔහු කාම විතර්කය ගැවසී ගත් බැවින් ඡන්දය බාහිර පංචකාම ගුණයන් නිමිති කොට කැළඹීමට කම්පනයට පත් වෙයි. යථා පුරෙ තථා පච්ඡා = කර්මස්ථාන වශයෙන් ද, දේශනා වශයෙන් ද පෙර පසු බව දත යුතුය. කෙසේද යත් කමටහනෙහි දී වනාහි කමටහනට ඇතුල් වීම "පුරෙ" (හෙවත් පෙර) නම් වෙයි. අර්හත් භාවය "පච්ඡා" (හෙවත් පසුව) නම් වෙයි. එහිදී යම් නික්ෂුටත් මුල් කමටහනෙහි ප්‍රවේශ වී අධික මැලිබව ආදී ස්ථාන සතර වෙත සිත ඇතුල් වීම වළක්වා, නපුරු ගවයන් යොදා (ගැල) හසුරුවනු මෙන් ද, ස්ථාන සතරෙන් එක් තැනක් හෝ නොගැටෙන සේ වතුරසුයකට රවුම් බෝලයක් ඇතුල් කරනු මෙන් ද සංස්කාරයන් විමසාබලා රහත් බවට පැමිණේ ද මෙම ක්‍රියාව ද පෙර යම් සේ විසුයේ ද පසුව ද එසේම වාසය කරයි. යන්නට සමාන නම් වේ. මෙය කමටහන් වශයෙන් පෙර පසු බවක් සහිත වේ. දේශනා වශයෙන් කෙස් (කෙසා) යනු පෙර (පුරෙ) නම් වේ. මොළය (මඤ්ඤා) යනු පසු (පච්ඡා) නම් වේ. එහි යම් නික්ෂුටත් කෙස්වලින් භාවනාවට ඇතුල් වී වර්ණ සටහන් ආදී වශයෙන් කෙස් ආදිය පරීක්ෂා කරනුයේ ස්ථාන සතරෙහි නොගැටෙමින් මොළය දක්වා භාවනාව පවත්වයි. මේ පිළිවෙළ ද පෙර යම් සේ විසුයේ ද පසුව ද එසේම වාසය කරයි (යන්නට සමාන) නම් වේ. මෙසේ දේශනා වශයෙන් පෙර පසු බව දත යුතුය. යථා පච්ඡා තථා පුරෙ = මෙය පෙර දක්වූ පිළිවෙළටම යොදන වෙනත් පරිදිය යෙදුමකි. යථා අධො තථා උග්ධං = මෙය ශරීරය වශයෙන් දත යුතුය. එහෙයින් මෙසේ කිය. (කෙසේදැන්) - පතුලෙන් උඩ මුදුන් කෙස්වලින් පහළ දෙතිස් ආකාර වශයෙන් හෝ පා ඇඟිලිවල අග පුරුක් ඇටවල සිට හිස් කබල තෙක් ද, හිස් කබලේ සිට පා ඇඟිලිවල අග පුරුක්හි ඇට තෙක් ද යනුවෙන් ඇට වශයෙන් හෝ සිවු තැන්හි එක් තැනෙක හෝ නො ගැටෙමින් භාවනාව පවත්වයි. මෙය "ඉහළ යම් සේද පහළ ද එසේය"

නොහොත් පහළ යම්සේද ඉහළද එසේය යන අයුරින් පවතී නම් වේ. යෙහි ආකාරෙහි යම් කොටස්වලින් යෙහි ලිඛිතෙහි = යම් සලකුණු වලින් යෙහි නිමිතෙහි = යම්වටහා ගැනීමිවලින් ආලෝක සඤ්ඤා සුගහිතා හොති = යම් හික්ෂුවක් අංගණයෙහි හිද ආලෝක සංඥාව මෙනෙහි කරයිද, වරෙක තෙත් පියා ගනියි ද, වරෙක තෙත් ඇර ගනියි ද ඔහු යම් විටෙක තෙත් වසා සිටියදීද තෙත් හැර බලන්නකුට මෙන් එක සමානවම වැටහේ එකල්හි ආලෝක සංඥාව උපන්නේ නම් වෙයි. දිවා සඤ්ඤා යනු එයට ම නමකි. එය ද වනාහි රාත්‍රියෙහි උපදිනුයේ මනාව ගන්නා ලද්දේ නම් වෙයි. ස්වාධිධිතා යනු ද එයටම පර්යාය වචනයකි. මනාව තැන්පත් කළ, මනාව තබන ලද යන අරුත් සඳහා "ස්වාධිධිතා" යයි කියනු ලැබේ. එය අර්ථ වශයෙන් (මෙසේවේ) මනාව ගන්නා ලද යම් ආලෝකයකින් මැලි බව හා අලස බව පහකොට ඡන්දය උපදවා කමටහන මෙනෙහි කරයිද, ඔහුට දහවල ද ආලෝක සංඥාව මනාව ගන්නා ලද්දේම වේ. රාත්‍රියෙහි හෝ දහවල හෝ වේවා යම් ආලෝකයකින් මැලි බව හා අලස බව පහකොට කමටහන මෙනෙහි කරයි. එහිදී ථීන මිද්ධය පහ කිරීමෙන් ආලෝකයෙහි උපත් සංඥාව වන ආලෝක සංඥාව මනාව ගන්නා ලද්දේ නම් වෙයි. විර්ය ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. මේ සුත්‍රයෙහිදී ඡධි අභිඥා පාදක ඍද්ධිය කියන ලදී.

දෙවන පාසාද කම්පන වර්ගය නිමි.

49-3-2

තුන් වන වර්ගයේ දෙවැන්නෙහි - සතර මහා භූතයන් ගෙන් සැදුණා වූ, මෙසේ පිරුණු බවෙන් හා ගෞරවණීය භාවයෙන් යුතුව වූ, අභිජානාති = උත්සාහ කරයි. පහොති = හැකි වෙයි. මෙය තෙවළා බුදු වදනෙහි අසමිතින්නව එන පදයකි. කායමිඨි විනේන සමොදහනි = කය රැගෙන සිතෙහි ආරෝපණය කරයි. සිත ඇසුරු කරයි. සිතෙහි ගමන අනුවයවයි. සිත නම් උසස් බවට යොමු වූ සිතයි. විත්ත ස්වභාවයේ සිතේ ස්වාභාවික ගමණ ලුහුඬු වෙයි. විත්තමඨි කායෙ සමොදහනි . සිත රැගෙන කයෙහි ආරෝපණය කරයි, කය ඇසුරු කරයි. කයෙහි ගමන අනුව යවයි. කය නම් මවුපිය පරපුරෙන් ආ කයයි. කාය ගති ගමණ මෝහ සහිත වෙයි. සුබ සංඤ්ඤාදව ලහු සංඤ්ඤාදව = අභිඥා සිත සමග උපන් සංඥාවයි එය වනාහී ශාන්ත සුබයෙන් යුක්ත බැවින් "සුබ සංඤ්ඤා" නම් වෙයි. කෙළෙස් පිළිබඳ මෝහයේ අභාවය "ලහු සංඤ්ඤා" නම් වෙයි. අයොගුළො දිවස සන්නතො ලහුතරො වෙව හොති = එය වනාහී දෙතුන් දෙනකුන් විසින් ඔසවා කම්හල් උදුනෙහි බහාලන ලද්දේ දවසක්ම පැසෙමින් දිගු වේලාවක් පැවති උණුසුමෙන් ද, වාතයෙන් ද වායුව හා එක්වූයේ ද, උණුසුම් සහිත වූයේ ද, තේජස් සහගත වූයේ ද වී. මෙසේ ලහු බවට පත් වෙයි. යම් සේ කම්හල් කාර තෙමේ විශාල අඩුවකින් ය ගෙන එක තැනම පෙරළයි ද, ඔසවයි ද බැහැරට ගණිද මෙසේ (කිරීමේදී) මෘදු වෙයි. කර්මාන්තයෙහි යෙදිය හැකි වෙයි. භේතෙමේ එය කඩ කඩ කොට සිඳියි. කුළුගෙඩියෙන් ගසමින් දික් සතරැස් ආදී වශයෙන් වෙනස් කරයි. මේ සුත්‍රයෙහිදී විකුර්වණ සෘද්ධිය (සෘද්ධියෙන් මවා පෑම) කියන ලදී.

49-3-3

තුන් වැන්නෙහි - නිවණ පාදක කොට ගත් සෘද්ධිය කියන ලදී. සතර වැන්නෙහිද එසේමය. තව ද එළ දෙක මුල් කොට ඉහත දී මිශ්‍ර වූ සෘද්ධිපාදයන් කියන ලදී. (සුත්‍ර) හතේදීම එලයන්හි පූර්වභාගයන් ගැන කියන ලදී. සත්වැන්න ආදී කොට ඇති සතර යට කියන ලද පිළිවෙළින්ම වේ. එකොළොස් වන දොළොස්වන සුත්‍රයන්හි අභිඥාසය කියන ලදී. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ.

තෙවන අයොගුළු වර්ගය නිමි.
ඉද්ධිපාද සංයුත්තය සමාප්තයි

50-1-1-2

අනුරුද්ධ සංයුක්තයේ පළමු වැන්නෙහි - ආරඬා = පිරිපුන් මෙහිදී සැකෙවින් ස්ථාන තිස් හයකදී, රහත් බවට පමුණුවා (ලියහැකි) විදර්ශනාව කියන ලදී. දෙවැන්නෙහි - ස්ථාන දොළසකදී රහත් බවට පමුණුවා (ලිය හැකි) විදර්ශනාව කියන ලදී.

50-1-3-4

තුන් වැන්නෙහි මහාභිඤ්ඤානං = අභිඤ්ඤාවන් (විශිෂ්ට දැනීම්) නැතිබව. හීනංධමමං = යන මේ ආදියෙහි දී මෙහි පෙළෙහි අර්ථය දැන යුතුය. කවර ධර්මයන් ලාමක නම් වේද? අකුසල් සිත් දොළස උපදවන මේ ධර්මයන් ලාමක නම් වේ. කවර ධර්මයන් මධ්‍යම නම් වේද? ත්‍රිවිධ භූමිත්ති විපාක දෙන, ත්‍රිවිධ භූමිත්ති ක්‍රියාවන් ප්‍රකට වන මෙම සියලුම රූප ධර්මයන් මධ්‍යම නම් වේ. කවර ධර්මයන් උසස් (ප්‍රණීත) නම් වේද? මාර්ග සතර ද, ශ්‍රමණ භාවයේ එළ සතර ද, නිවණ ද යන මේ ධර්මයෙන් උසස් (ප්‍රණීත) නම් වේ. සතර වැන්නෙහි කණ්ඩකීවනෙ = මහා කරද ගස් වනයෙහි.

50-1-6-7

සය වැන්නෙහි - සහසස ලොකං = මෙයින් තෙරුන් වහන්සේගේ නිරන්තර විහරණය දක්වන ලදී. තෙරුන් වහන්සේවහාහී උදුසණ ම මුව දොවා අතීතයෙහිද අනාගතයෙහි ද කල්ප දහසක් සිහි කරයි. වර්තමානයෙහි එක් සිහි කිරීමකින්ම දස දහසක් සක්වළ දර්ශන පර්වයට පැමිණෙයි. සත්වැන්න පහසු වේ.

50-1-8

අට වැන්නෙහි - සලලාගාරෙ = සලල නම් රුක්වලින් තැනූ පන්සලෙහි. නැතහොත් දොරටුවෙහි සලල රුකක් පිහිටි බැවින් (සලලාගාර යන) මේනම ඇති වූ ගෘහයෙහි. මේ සුත්‍රයෙහිදී විදර්ශනාව ද, විදර්ශනාව වඩන පුද්ගලයා (පිළිබඳව) ද කියන ලද්දේ වෙයි.

50-1-9

නව වැන්නෙහි - ආසනිං වාචං = නමාගේ රහත් බව දක්වන උතුම් කියමන
සෙස්ස සියලු තැනිහි පහසුවන්නේය

පළමු වන රහොගත වගගය නිමි.

—//—

50-2-10

දෙවන වර්ගයෙහි - ධානඤ්ච ධානනො = යන ආදියෙහි තෙරුන් වහන්සේ
දසබල ඤාණය අවබෝධ කර ගනියි (යන අදහස එයි.) ශ්‍රාවකයන් හට
මෙය කෙසේ සිදු වේදයත් - එක් අංශයකින් සිදු වෙයි. සර්වඥ බුදුන්
වහන්සේලාට වනාහි මෙය සියල්ලම ඇතුල්වන හැම අංශයකින්ම
සම්පූර්ණ වේ.

අනුරුද්ධ සංයුත්තය සමාප්තයි.

—//—

51

කුඩා සංයුත්තය පහසු අරුත් ඇත්තේය.

කුඩා සංයුත්තය සමාප්තයි.

—//—

52-1-1

ආනාපාණ සංයුත්තයේ පළමු වැන්නෙහි - එක ධම්මො = එකම ධර්මයයි.
මෙහිදී කිවයුතු සෙසු යමක් වේ නම් ඒ සියල්ල හැම අයුරින්ම විශුද්ධි
මාර්ගයෙහි ආනාපාණ සති කර්මස්ථාන නිර්දේශයෙහි කියන ලද්දේමය.

52-1-6

සය වැන්නෙහි - භාවෙට නො = වඩන්නහු නොවෙත්ද? කාමවිෂ්ණො = පංච කාම ගුණයන්හි ඇලීම අජ්ඣාතනික බහිද්ධාව මෙ ධම්මසු = ආධ්‍යාත්මික හා බාහිර වූ දොළොස් වැදෑරුම් ආයතන ධර්මයන්හි පරිසරයක සුප්පටි විනිතා ක්‍රෝධය හා එක්ව යෙදුණ සංඥාවන් මනාව බැහැර කරන ලදී. සම්පූර්ණයෙන් විනාශ කරන ලදී යන අර්ථයයි. මෙයින් තමාගේ අනාගාමී මාර්ගය කියයි. දැන් අර්හත් මාර්ගයේ විදර්ශනාව දක්වමින් සො සනොව අසසසසාමී = (හේ තෙමේ"සිහි ඇතිවම ආශ්වාස කරන්නෙමි"යි) යන ආදිය කිය.

52-1-7

සත්වැන්නෙහි - ඉඤ්ඤානං වා එඤ්ඤානංවා = මේ දෙකෙන්ම චලනය වීම ම කියන ලදී.

52-1-8

අට වැන්නෙහි - නෙව මෙ කායොපි කිලමහි, න අකිනිපි විහඤ්ඤානි = ධාතු කර්මස්ථානයෙහි දී වනාහි කමටහන වඩන තැනැත්තාගේ කය ක්ලාන්ත වේ. යන්ත්‍රයෙක බහා මඩිනා ආකාරයකට පැමිණියාක් මෙන් වෙයි. කසිණ කමටහනෙහිදී කමටහන වඩන තැනැත්තාගේ ඇස් චලනය වෙයි, වෙහෙසට පත් වෙයි, පිටතට පැමිණ වැටෙන ආකාරයකට පැමිණියාක් මෙන් වෙයි. මෙම කමටහනෙහිදී වනාහි කමටහන වඩන තැනැත්තාගේ කය වෙහෙසට පත් නොවේ, ඇස් විඩාවට පත් නොවේ. එබැවින් මෙසේ කිය. සබ්බසො රූප සඤ්ඤානං යන ආදිය කුමක් නිසා කියන ලද්දේ ද? කිම ආනාපාණයෙහිදී කසිණය (අරමුණ) ඉවත් කිරීමක් (දක්නට) ලැබේද? යත් ලැබේමය. ත්‍රිපිටක වුලාභය ස්ථවිර තෙමේ වනාහි මෙසේ කිය. යම් හෙයකින් ආනාපාණයට නිමිත්තවූ දෙය තාරකා රූප, මුතු බෝල ආදියට සමාන වී පෙනෙන්නේ ද, ඒ හේතුවෙන් එහිදී කසිණය ඉවත් කිරීමක් (දක්නට) ලැබෙන්නේය. ත්‍රිපිටක වුළු නාග ස්ථවිර තෙමේ එසේ

නොවේයයි කිය. ස්වාමීනි, ආර්ය සෘද්ධි ආදී ප්‍රභේද ඇති මෙය කුමක් හෙයින් ගන්නා ලද්දේද? ආනිසංස දුකීම පිණිසය. ආර්ය වූ සෘද්ධිය හෝ රූපාවචර ධ්‍යානයන් සතර හෝ අරූප සමාපත්ති සතර හෝ නිරෝධ සමාපත්තිය හෝ ප්‍රාරථනා කරන්නාවූ හික්ෂුව විසින් මේ ආනාපාණ සති සමාධියහ මනා කොට මෙනෙහි කළ යුත්තේය. යම් සේ වනාහී නගරයක් ගත් කල්හි එහි සිටු දෙසෙහි හට ගන්නා වූ යම් භාණ්ඩයක් වේද එය දොරටු සතරෙන් නගරයටම පිවිසෙයි. ජනපදයක් ගන්නා ලද්දේ වුව ද එය ද නගරයෙහි ආනිසංසයම වේ. අනාපානසති සමාධි භාවනාවෙහි ආනිසංසය ද එසේමය. මෙය ආර්ය සෘද්ධි ආදී ප්‍රභේද සහිත වන්නේය. හැම අයුරින්ම ආනාපාණ සති සමාධිය වැඩු කල්හි මේ සියල්ල යෝගියා හට ලැබෙන්නේය යන ආනිසංසය දැක්වීම පිණිස (මෙය) කියන ලදී. සුඛඤ්ච යන මෙහි සො යනු කුමක් හෙයින් නො කියන ලද්දේ ද යත් - හික්කු යන්න මෙහිදී ඉදිරිපත් නොවූ බැවින් (නොකියන ලද්දේ) ය.

52-1-9

නව වැන්නෙහි - වෙසාලියං = මෙම නම ඇති ස්ත්‍රී ලිංගික නාමයක් වශයෙන් ව්‍යවහාරයට පැමිණි නගරයෙහි. ඒ නගරය වනාහී තුන්වරක්ම ප්‍රාකාර වළල්ල වර්ධනය කිරීමෙන් විශාල වී ඇති බැවින් "වේසාලි" යයි කියනු ලැබේ. මේ නගරයද සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ සර්වඥභාවයට පැමිණි කල්හිම සියලු අයුරින් විශාලත්වයට පැමිණියේ යයි දත යුතුය. මෙසේ ගොදුරු ගම පෙන්වා වාසය කරන ස්ථානය (මේ අයුරින්) කිය. මහාවනෙ කුටාගාර සාලායං = එහි "වනය" නම් ඉබේ හට ගන්නාවූ, (අන් අය විසින්) රෝපණය නොකරන ලද්දාවූ, වෙන් වී ඇති මහ වනයයි. කපිලවස්තු පුරය අසලින් මහවනය හිමවන සමග ඒකාබද්ධ කොටසක් බවට පත් වී (පසෙකින්) මහ සමුද්‍ර දක්වා සීමා වී පැවතියේය. මෙය එවැන්නක් නොවේ. වෙන්ව පිහිටියාවූ විශාල වූ වනය යන අදහසින් "මහාවන" යයි යෙදේ. "කුටාගාරසාලා" යනු මහවනය ඇසුරු කොට කරන ලද ආරාමයෙහි කුටාගාරය (මුද්‍රනක් සහිත ගෙය) පියස්සෙන් යුතුව කරන ලද, සර්ව ප්‍රකාරයෙන් සම්පූර්ණ වූ, භාග්‍යවත් බුදුන් වහන්සේ ගේ ගත්ධ කුටිය යයි දත යුත්තේය. අනෙක පරියායෙන අසුභ නථං කපේති = බොහෝ කරුණුවලින් අසුභ වූ ආකාරයන් දක්වමින් පැවති ශරීරය අවසන් කළ

යුතුය යන කථාව කියයි. කෙසේද යත්:- මේ කයෙහි කෙස්, ලොම්, නිය, දත් - පෙ - මුත්‍ර යන මේවා ඇතැයි කියයි. කුමක කියන ලද්දේවේද? මහණෙනි, බඩයක් පමණ වූ මේ ශරීරයෙහි මහත් ආදරයකින් සොයා බලන්නේ නමුදු කිසිවෙක් හෝ කිසියම් මුතු හෝ මැණික් හෝ වෙවරෝඩි හෝ අඟිල් හෝ සදුන් හෝ කොකුම් හෝ කපුරු හෝ සුපද කුඩු හෝ ස්වල්පවූ පිරිසිදු දෙයක් හෝ නො දකිති. එහෙත් ඉතා දුගඳු වූ පිළිකුල් වූ දැකීමට අප්‍රියවූ කෙස්, නිය, ලොම් ආදී විවිධ අපිරිසිදු දෙයම දකිති. එබැවින් මෙහි කැමැත්තක් හෝ ඇලීමක් හෝ නොකළ යුතුය. හිස් මුදුනෙහි උපන් "කෙස්" නම් වූ යමක් වේද ඒවාද අසුබ අපිරිසිදු පිළිකුල් සහිතම වේ. ඒවායේ එම අසුබ, අපිරිසිදු, පිළිකුල් බව වර්ණයෙන් ද, සලකුණින් ද, ගඳින් ද, පිහිටි මෙන් ද, අවකාශයෙන් ද යන පස් ආකාරයෙන් දත යුතුය. මෙසේ "ලොම්" ආදිය පිළිබඳව ද සංක්ෂේප හැදින්වීම මෙසේ වේ. විස්තරය වනාහි විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලද පිළිවෙළින්ම දත යුතුය. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එක් එක් කොට්ඨාශයෙහි පහ පහ බැගින් වූ විවිධ ආකාරයෙන් අසුබය පිළිබඳ කථාව කියන සේක.

අසුභාය වණණාප භාසනි = ඉදිමුම් ආදී වශයෙන් අසුභ වූ මළසිරුර අත්හැර දමා පද බෙදිය යුතු තැන්හිදී ඒ ඒ (පද) බෙදමින් විස්තර කරමින් අසුබයෙහි වර්ණනාව කරයි. අසුභ භාවනාය වණණං භාසනි = කෙස් ආදියෙහි හෝ ඉදිමුණ මළ සිරුරු ආදියෙහි හෝ ආධ්‍යාත්මික බාහිර වස්තූන්හි අසුබවූ ආකාරය ගෙන පවතින්නාවූ සිතේ භාවනා කර්මය වැඩෙන්නේය. ඔහුට අසුභ භාවනාවෙහි ආනිසංසය දක්වමින් වර්ණනා කරයි, ගුණය විස්තර කරයි. කෙසේද යත්:- මහණෙනි, අසුභ භාවනාවෙහි නියුතු වූ හික්ෂුව කෙස් ආදී වස්තූන්හි හෝ ඉදිමුණ මළ සිරුරු ආදියෙහි හෝ පංචාංග රහිත වූ ද, පංචාංග සහිත වූ ද, තුන් ආකාරයකින් යහපත් වූ ද, දසවිධ ලක්ෂණයෙන් යුක්තවූ ද ප්‍රථම ධ්‍යානය උපදවා ගනියි. හේ තෙමේ ප්‍රථම ධ්‍යාන සංඛ්‍යාත වූ එම චිත්ත මංජුසාව හේතුකොට ගෙන විදර්ශනා වඩා උතුම් වූ රහත් බවට පැමිණෙන්නේය. ඉච්ඡාමහං හික්කවෙ අධ්‍යමාසං පටිසලලියිතුං = මහණෙනි, මම එක් අඩමසක් විවේකයෙන් විසීමට, වෙන්ව විසීමට, හුදෙකලා වී විසීමට කැමැත්තෙමි යන අර්ථයයි. නමහිකෙනවි උපසඬකමිතබ්බො අඤ්ඤානු එකෙන පිණ්ඩපාන නිහාරකෙන = යමකු තමා ඉටු කිරීමට බැඳී සිටින පොරොන්දුව ඉටු නොකොට මා සඳහා සැදුනැවත්

කුලයන්හි පිළියෙළ කරන ලද පිණ්ඩපාතය ගෙණැවිත් මා හට ලබා දෙන්නේ ද, පිණ්ඩපාතය ගෙණ එන එම එකම හික්ෂුට හැර වෙනත් අන් කිසි හික්ෂුටක් හෝ ගිහියකු හෝ නොපැමිණිය යුතුය. කුමක් නිසා මෙසේ වදාළේද යත් :- පෙර කලෙක පන්සියයක් මුව වැද්දෝ දඩු හා දූල් ආදියෙන් වනය වට කොට තුටු පහටු වී එක තැනක සිට දිවි ඇති තෙක් මුවන් හා පක්ෂීන් ඝාතනය කිරීමෙන් ජීවිකාව සිදුකොට නිරයෙහි උපන්න. ඔව්හු එම නිරයෙහි පැසී පෙර කරන ලද කිසියම්වූ කුශල කර්මයකින් මිනිස් ලොව උපන්න. යහපත් ඇසුරක් හේතු කොට ගෙන ඒ සියල්ලෝම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමීපයෙහි පැවිද්ද ද, උපසම්පදාව ද ලැබූහ. ඔවුන්ගේ එම මුල් අකුසල කර්මයෙන් විපාක නොදී ඉතිරිවූ, භාවයෙන් හවය පැමිණි කර්ම වේතනාවන් එම අඩ මස ඇතුළත තමන්ගේම ක්‍රියාවන් මගින් ද, අනුන්ගේ ක්‍රියාවන් මගින් ද ජීවිත වැනසී යාමට අවස්ථා ඇති වී තිබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එයා දුටු සේක. කර්ම විපාකය නම් කිසිවකු විසින්හෝ වැළැක්වීමට නොහැක්කේය. ඒ හික්ෂුන් අතරෙහි වූ කලී පෘථග්ජනයෝ ද, සෝවාන් සකෘදාගාමී, අනාගාමී අරහත් යන ඵල ලාභිහු ද වෙති. එහි ක්ෂිණා ශ්‍රවයෝ පිළි සිද්ධි රහිත වෙති. ඉතිරි ආර්ය ශ්‍රාවකයෝ නැවත උපදින තැන නියත වී ඇත්තාහුය. පුහුදුන් අයගේ උත්පත්ති භවයන් නියත නැත. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ සිතූහ. කෙසේද යත්, "මොව්හු මේ ආත්ම භාවයෙහි ආශාව නිසා මරණ බියෙන් බියපත් වුවාහු මතු භවයට යන ගමන පිරිසිදු කර ගැනීමට නො හැකිවන්නාහුය. එබැවින් ඔවුන් හට භව ආශාව ප්‍රහීන වනු පිණිස අසුබ බව පිළිබඳ කර්ම කියමි. එයහ අසා ආත්ම භාවයෙහි ආශාව පහවීමෙන් භව ගමන පිරිසිදු කොට ස්වර්ගයෙහි පිළිසිඳ ගන්නාහුය. මෙසේ ඔවුන්හට මා වෙත පැවිදි වීම අර්ථවත්වන්නේය." යනුයි. ඉක්බිති ඔවුන් හට අනුග්‍රහ පිණිස අසුබ බව පිළිබඳ කර්ම වදාළහ. එයද කමටහන් පිළිබඳ අරමුණින් මිස මරණය පිළිබඳව වර්ණනා කිරීමේ අදහසින් නොවේ. දේශනා කිරීමෙන් පසු උත්වහන්සේට මෙසේ අදහස් විය. කෙසේද යත් :- "ඉදින් අඩ මසකදී හික්ෂුහු මා දකිත් ද, (අතර කාලයෙහිදී) පැමිණ අද එක් හික්ෂු නමක් මිය ගියේය. අද දෙනමක් ද - පෙ - අද දස නමක්ද මිය ගියහ ආදී වශයෙන් දැනුම් දෙති. මා විසින් හෝ අන් අයකු විසින් හෝ මෙම කර්ම විපාකය වැළැක්විය නොහැක්කේය. මම එය අසා වුවද කුමක් කරන්නෙමි ද? අනර්ථ කාරී වූ වාසනයක් ශ්‍රවණය කිරීමෙන් කුමක් සිදුවේද? ඒ නිසා මම

හික්ෂුන්හට නො පෙනෙන තැනක් වෙත යා යුතු වෙමි” යනුයි. එබැවින් මෙසේ වදාළහ. “මහණෙනි. මම අඩමසක් විවේකීව විසීමට කැමැත්තෙහි, පිණිසපාතය ගෙණ එන්නාවූ එක් අයකු හැර වෙනත් කිසිවකු පැමිණිය යුතු නොවේ.” අනුන්ගෙන් එල්ල වන දෝෂාරෝපණ දුරු කිරීම පිණිස මෙසේ කියා හුදෙකලාවූහයි අන් අය කීහ. “මම සර්වඥ වෙමි, මම සද්ධර්ම වර චක්‍රවර්තී වෙමි” යි තමා හඳුන්වා ගනිමින් මුත්වහන්සේ තමාගේ ශ්‍රාවකයන් එකිනෙකා සාතනය වන කල්හි එය වැළැක්වීමට නොහැක්කේ වෙයි. වෙනත් කුමක් නම් හැකි වන්නේ දැයි කියමින් බාහිර අය භාග්‍යවතුන් වහන්සේට අපවාද කියත්. එහිදී උගත් පුද්ගලයෝ මෙසේ කියති. “භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විවේකීව හිඳිනා සේක් මේ පුවත නොදනිති, උත්වහන්සේට දැනුම් දෙන්නාවූ වෙනත් කිසිවෙක්ද නැත, ඉදින් දනින් නම් ඒ කාන්තයෙන් එය වළක්වන්නාහ” මේ කැමති වීම පමණක්ම (හෙවත් ඉවෂා මාත්‍රයම) මෙහි මුල්ම කාරණයයි. නාස්සුධා මෙහි අස්සුධා යනු පද පුරණ මාත්‍රයෙහි හෝ අවධාරණ මාත්‍රයෙහි නිපාතයකි. කිසිවෙක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වෙත නො එළඹෙත් ම ය. නොයෙක් වර්ණ සටහන් ආදී කරුණුවලින් ලාමක බවක් සිදු විය හැක්කේය. අනේකාකාර වොකාරො නොයෙක් අයුරින් ගැවසීගත්, නොයෙක් කරුණු මිශ්‍ර වූයේයයි කියන ලදී. ඒ කවරෙක්ද? අසුභ භාවනාවෙහියෙදී සිටින තැනැත්තා. එය අනෙකාකාර වොකාරං අසුභ භාවනාත්‍රයොග මනුසුන්‍යා විහරන්ති = යොදන ලදුව, වඩාත් දඩිසේ යොදන ලදුව වාසය කරත්. අට්ඨියමානා = එම ශරීරයෙන් දුකට පත්වුවෝ වෙත්. හරායමානා = ලජ්ජාවෙමින් ජීග්‍ර්හ්මානා = පිළිකුළ උපදවමින් සත්භාරකං පරියෙසන්ති = දිවි තොර කරවන ආයුධයක් පරීක්ෂා කරත්. හුදෙක් ආයුධය පිරික්සා තමාම තමා ජීවිතයෙන් තොර කරත්. මුවවසුරු පිඩක් සේ අගයෙන් තොර දුසිල්ශ්‍රමණයකු කරා එළඹ ඇවැත්නි, අප ජීවිතයෙන් තොර කරනු යහපතැයි කියත් ද. මෙහිදීද ආර්යයන් වහන්සේ පාණාතිපාතය නොමකළහ. සමාදන් ද නොවූහ. එකග ද නොවූහ. පුහුදුන් අය වනාහී සියල්ලම කළහ.

පතිසලලානා වුට්ඨිනො = එම පන්සියයක් හික්ෂුන්ගේ ජීවිත කාලය ක්ෂය වීමට පැමිණි බව දැන එම ඒකී භාවයෙන් නැඟී සිටි සේක් දන්නාහු නමුදු නො දන්නාක්හු මෙන් කථාව ආරම්භ කිරීම පිණිස ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් ඇමතූහ. කිං නුබො ආනන්ද, භතූහුනො විය හික්කු සංඝො =

ආනන්දයෙනි, මින්පෙර බොහෝ හික්ෂුහු එකතු වී උපස්ථානය පිණිස පැමිණෙති. උදෙසීම, ප්‍රශ්න කිරීම කරගනී. ආරාමය එකම පහනක් මෙන් දිස්වෙයි. දන් අධිමසක් පමණ ඇවැමෙන් පසු තුනී වුවාක් මෙනි. හික්ෂු සංඝයා අඩුවුයේ, මදවුයේ, අල්පවුයේ, වීරලවුයේ මෙනි. කරුණ තුමන්ද? හික්ෂුහු බැහැර ගියාහුද? (යනු වෙන් විචාළහ) ඉක්බිති ආයුෂමත් ආනන්ද ස්ථවිර තෙමේ ඒ හික්ෂුන්ගේ ජීවිතක්‍ෂය වීම කර්ම විපාකයෙන් සිදු වූයේ යයි නො සලකමින් අසුබ කමටහනට අනුගත වීමේ හේතුවෙන් සිදුවූයේ යයි සලකා තර්ථව පන හනෙන හගවා = (ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එසේමය) යන ආදිය කියා හික්ෂුන්ගේ රහත් භාවයට පැමිණීම සඳහා අන් කමටහනක් ඉල්ලනුයේ සාධු හනෙන හගවා යන ආදිය කිය. එහි අර්ථය නම් ස්වාමීනි, යම් කරුණකින් හික්ෂු සංඝයා රහත් බැව්හි පිහිටන්නාහු ද, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එබඳු අන් කරුණක් දේශනා කරන සේක්වා (යි ඉල්ලා සිටියේය) මහ සමුදුරට බසින තොටුපොළ වල් බොහෝ ඇත්තාක් මෙන් නිවණට පැමිණීම සඳහා දස අනුස්සති, දස කසිණ. චතු ධාතු වච්ඡාන. චුත්ථවිහාර, ආනාපාන සති ආදී ප්‍රභේද ඇති අන්‍යවූ බොහෝ කමටහන් ඇත. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒවායින් හික්ෂුන් සනසවා වෙනත් කමටහනක් උගන්වන සේක්වා යන අදහසයි. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එසේ කරනු කැමති වූ සේක් තෙරුන් උනන්දු කරවන්නාහු තෙනහානඤ යන ආදිය දෙසුහ. එහි - වෙසාලිං උපනිස්සාය = වෙසාලිය ඇසුරු කොට ඒ අවටින් ගවුටක් ප්‍රමාණයෙහි ද, අධි යොදුනක් ප්‍රමාණයෙහිද යම් පමණ (හික්ෂුන්) වෙසෙත් ද ඒ හැම දෙන රැස් කරවන්නැයි යන අර්ථයයි. සබ්බ උපට්ඨාන සාලායං සන්තිපාතෙත්වා = තමා ම යා යුතු තැනට තමාම ගොස් අන් තැන්හි බාල හික්ෂුන් යවා මොහොතකින්ම සියලු හික්ෂුන් උපස්ථාන ශාලාවෙහි රැස් කරවා. යස්සදානි හනෙන හගවා කාලං මඤ්ඤති = මෙහි අදහස මෙසේ වේ :- භාග්‍යවතුන් වහන්ස, හික්ෂු සංඝයා රැස්වූහ. දන් හික්ෂුන් හට ධර්ම කථාව දේශනා කිරීමට කැමතිවන ඔබ වහන්සේ ඒ සඳහා කල් දන්නා සේක්වා යි ඇරයුම් කළේය. අප්ථො හගවා හික්ෂු ආමනෙතසි අයමපි බො හික්ඛවෙ = ආමන්ත්‍රණය කොට හික්ෂුන්ගේ රහත් බවට පැමිණීම පිණිස පෙර කියන ලද අසුබ කමටහනින් වෙනස්වූ පිළිවෙළක් කියන්නාහු ආනාපාණ සති සමාධි යන ආදිය කීහ. එහි ආනාපාණ සති සමාධි = ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය ග්‍රහණය කරගත් සිහිය සමග යෙදුණ සමාධිය හෝ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය

පිළිබඳ සිහිකල්පනාව තුළ පිහිටුවා ගත් සමාධිය ආනාපාණ සහි සමාධියයි. භාවිතො = උපදවන ලද්දේ හෝ වර්ධනය කරන ලද්දේ. බහුලී කතො = නැවත නැවත කරන ලද්දේ සනෙතා වෙව පණිතොව = ශාන්ත වූයේ ද, ප්‍රණීත වූයේද වෙයි. මේ ස්ථාන දෙකෙහිම වචනයෙන් නියම තත්වය දත යුතුයි. කුමක් කියන ලද්දේදයත් - යම් සේ මේ අසුබ කමටහන හුදෙක් අවබෝධ කිරීම් වශයෙන් ශාන්ත හා ප්‍රණීත වේද එසේම ඕළාරික (පහත්) අරමුණු ඇති බව ද, උපත් කෙණෙහි ලැබෙන අරමුණු ඇති බව ද යන කරුණා අරමුණු වශයෙන් ශාන්ත ද ප්‍රණීත ද නොවේ. මෙසේ කිසියම් පිළිවෙළකින් ශාන්ත නො වන්නේ හෝ ප්‍රණීත නොවන්නේ හෝ නොවේ. තවද අරමුණෙහි ශාන්ත භාවය හේතුවෙන් ද ශාන්ත වූයේ වෙයි, නිවුණේ වෙයි. අවබෝධ කර ගැනීම නම් වූ අංගයෙහි ශාන්ත භාවය හේතුවෙන් ද, අරමුණෙහි ප්‍රණීත භාවය හේතුවෙන් ද ප්‍රණීතවූයේ ද, ප්‍රණීතභාවය සඳහා තෘප්තියට පත් නොවූයේ ද වෙයි. එහෙයින් "සනෙතා" (ශාන්තවූ) යනු ද, "පණිතො" (ප්‍රණීතවූ) යනු ද කියන ලදී. අසෙවනකොව සුබොව විහාරො = මෙහිදී වනාහි මෙයටවත් කිරීමක් (බැහැරින් මිශ්‍රකිරීමක්) නැත යන අරුතින් අසෙවනකො (රසවත්ව ඇත) අනාසින්නකො, අබ්බාකිණෙණා, පාටියෙකො, ආවෙණිකො යන පද යෙදේ. මෙහි මූලික කටයුතු හෝ කලින් කළයුතු ක්‍රියාවන් හෝ නැත. ශාන්ත භාවය ආදී සිත එක්තැන් කිරීම ආදී කොට ඇති තමාගේ ස්වභාවයෙන් ශාන්තවූයේ ද, ප්‍රණීතවූයේ ද වෙයි, යන අර්ථයයි. ඇතැමෙක් "අසෙවනක" යන පදය සඳහා වත් කිරීමක් නැත්තේ යයි ද, ඕපෝ ගුණ යුක්ත වූයේයයි ද, ස්වභාවයෙන්ම මිහිරි යයි ද යනුවෙන් අරුත් දක්වති. මෙසේ වත් කිරීම සිදුනො කළ යුතු (බැහැරින් එකතු නොකළ යුතු) ගත්ගත් කෙණේ කායික හා වෛතසික සුවය ලැබීම පිණිස පැවැත්මෙන් සුව විහරණය සිදුවේයයි දත යුතුය. උප්පනුප්පනො = යටපත් නො කරන ලද පාපකෙ = ලාමක බැව්හි අකුසලෙ ධමම = අදක්ෂ බව නිසා හටගත් තත්වයන්හි. ඨානසො අන්තරධාපෙති = ක්ෂණයකින්ම අතුරුදන් කරයි, යටපත් කරයි. වුප සමෙති = මනාව සන්සිදුවයි. තියුණු අවබෝධයක් සහිත බැවින් අනුපිළිවෙළින් ආර්ය මාර්ගය වර්ධනය කර ගත්තේ (ක්ලේශයන්) සිද්දමයි, යටපත් කරයි යනුවෙන් ද කියන ලදී. ගිමානං පඨමෙ මාසෙ = ඇසළ මාසයෙහි. ඌහතං රජො ජලං = අඩමස තුළ වාතයෙන් හා අවුළෙන් වියළී ගියාවූ ද, ගව මහිෂ ආදීන්ගේ පා පහරින් බිඳී ගියාවූද පොළවෙහි බිඳීමෙන් උඩට නැගුණ යන අදහසින්

"උග්ගත" යයි යෙදේ. අහසෙහි නැගුණ රජස් දුවිලි. (යන අදහසයි) මහා අකාල මෙසො = මුලු අහස වසා ගෙන පැතිරී නැගී සිටින්නාවූ ද, ඇසළ මස පුර පස මුලු අඛමසම වැසි වස්වන්නාවූ ද වළාකුළ එය වනාහී වැසි කාලය නො පැමිණී කල්හි ඇතිවූවක් බැවින් අකාල මේසය යයි මෙහිදී අදහස් කරන ලදී. යානසො අනතර ධාපෙති වූප සමෙහි = ක්ෂණයකින් ම නො පෙනෙන බවට පමුණුවයි, පොළවෙහි වැතිරීමට සලස්වයි. එවමෙවබො = මෙය උපමා නිදර්ශනයයි. ඉන් පසු (පෙර) කියන ලද පිළිවෙළම වේ.

52-1-10

දස වැන්නෙහි - කිංකිලායං = මේ නම ඇති නගරයෙහි, එතදවොච = මේ දේශනාව ගැළපීමක් සහිතව නො කරන ලද්දේයයි තෙරණුවෝ සිතූහ. පිළිවෙළට ගැලපීමක් ඇති කරන්නෙමියි සිතා දේශනා අනු පිළිවෙළ ගළපීමක් ඇති කීහ. කායඤ්ඤතරං "පඨවිකාය (පෘථුවිධාතුමය ශරීරය) ආදී කාය යන්හි එක්තරා කයක් පිළිබඳව කියමි, වායො කාය (වායො ධාතුමය ශරීරය) පිළිබඳව කියමි" යන අදහසයි. තවද ඇස නමැති ආයතනය - පෙ - පිඬු සහිත ආහාරයන පස්විසි රූප කොටස් "රූපකාය" නම් වේ. ඒවා අතරෙහි ආනාපාණය ස්පර්ශායතනයෙහි සංගාහිතව ඇති බැවින් "කායඤ්ඤතරං" (එක්තරා ශරීරයක් හෙවත් ශරීරයට අයත් එක්තරා කොටසක්) නම් වෙයි. ඒ හේතුවෙන් ද මෙසේ කිය. තසමාතිහ = යම් හෙයකින් සිවු වැදෑරුම් කායයන්හි එකක් වන වායු කායය කොටස් විසි පහ තුළ හෝ, රූපකායයෙහි එක්තරා කොටසක් වන ආනාපාණය විමසා බලයි ද, එහෙයින් කායෙ කායානු පසසි (ශරීරයෙහි ශරීරය අනුව බලමින්) යන අදහස (ලැබේ) යි. සියලු තැන්හිම අර්ථය මෙසේ යයි දත යුතුය. වෙදනාඤ්ඤතරං = වේදනාවන් තුනෙහි එක්තරා එකක් වන සුඛවේදනාව සදහා මෙය කියන ලදී. සාධුකං මනසිකාරං = පිනිපටි සංවේදී භාවය ආදීවශයෙන් උපන් සොදුරු සිහි කිරීමයි. මනසිකාරය (මෙනෙහි කිරීම) සුඛ චින්දනයක් වේද? නොවේමය. මෙය වනාහී දේශනා මාතෘකාවක් පමණි. යම් සේ වනාහී අනිත්‍ය සංඥා භාවනාවෙහි යෙදුණේය යන මෙහි සංඥා නාමයෙන් සංඥාවේ කියන ලද්දේද? මෙසේ මෙහි ද මනසිකාර නාමයෙන්

ධ්‍යාන චින්තනය කියන ලද්දේයයි දන යුතුය. මේ සතරෙහි පළමු පදයෙහි ප්‍රීති යන මාතෘකාවෙන් වේදනාව කියන ලදී. දෙවන පදයෙහි සුවය යයි ස්වරූපයෙන්ම කියන ලදී. චිත්ත සංඛාර පද දෙකෙහි සංඥාව ද, වේදනාවද යන මේ චෛතසික ධර්ම සිත තුළින්ම ලබන ලදී. චිත්ත සංඛාරය යන වචනයෙන් චිත්තක විචාර (දෙක) හැර. සිත මුල් කරගත් සියළුම ධර්ම සංගෘහිත වේ. එම වචනයෙන් වේදනාව කියන ලදී. ඒ සියල්ල මනසිකාර යන නමින් සාගෘහිත කොට මෙහි සාධුකං මනසිකාරං (මනාලෙස මෙනෙහි කිරීම) යයි කිය. මෙසේ ඇති කල්හි දු යම් හෙයින් මේ වේදනාව අරමුණක් නොවන්නේ ද. එහෙයින් වේදනා අනුපස්සනා ව නොයෙදෙන්නේ වෙයි. මහා සතිපට්ඨාන ආදියෙහිද ඒ ඒ සුඛය ආදී වස්තූන් අරමුණු කොට වේදනාව විඳිනු ලැබේ. එම වේදනා පැවැත්ම දැඩි සේ අල්වාගෙන මම විද ගනිමි යන කිම ව්‍යාවහාර මාත්‍රයක් පමණක් වේ. ඒ සඳහා සුඛං වෙදනං වෙදිය මානෝ සුඛං වෙදනං වෙදියාමි. සුඛ (චින්තනයක් විඳිමින්, සුඛ චින්තනයක් විඳිමිය) යන ආදිය කියන ලදී. තව ද "ප්‍රීති පටිසංවේදී" (ප්‍රීතිය විදගන්නා තැනැත්තා යන ආදියේ අර්ථ වර්ණනා මෙහිදී ආරක්ෂාවරණයක් ලෙස කියන ලද්දේ වෙයි. මෙය විශුද්ධි මාර්ගයෙහි දෙ ආකාරයකින් කියන ලදී. ප්‍රීති පටිසංවේදී බව අරමුණු වශයෙන් ද, මුළු නොවීම් වශයෙන් ද යන දෙ අයුරකින් සිදු වේ. ප්‍රීති පටිසංවේදී බව අරමුණු වශයෙන් කෙසේ සිදු වේද යත් :- ප්‍රීති සහිත වූ ධ්‍යාන දෙකට සමවදින කල්හි ඒ සමාපත්ති ක්ෂණයෙහිදීම ධ්‍යාන ප්‍රතිලාභයෙන් ආරම්භ වශයෙන් අරමුණු විද ගැනීම නිසා ප්‍රීති පටිසංවේදී බව ඇති වේ. මුළාවට පත් නොවීමෙන් කෙසේ ප්‍රීති පටිසංවේදී බව සිදු වේද යත් :- ප්‍රීති සහිතවූ ධ්‍යාන දෙකට සමවැදී, ඉන් නැඟී ධ්‍යානය හා යෙදුණ ප්‍රීතිය ක්ෂය වේ. අඩු වේ. ඒ හේතුවෙන් එය විමසා බලන කල්හි ඔහුගේ විදර්ශනා ක්ෂණයෙහි දී (එහි) ලක්ෂණ අවබෝධ වීමෙන් අසමමානය හෙවත් මුළාවෙන් තොර වීම සිදු වේ. පටි සමහිදා වෙහිද, මෙය කියන ලද්දේය. දීර්ඝ ලෙස ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් සිතේ ඒකාග්‍රතාවය කැළඹීමට පත් නොවුණ බව දන ගැනීමෙන් සිහිය එළඹ සිටියේ වෙයි. ඒ සිහියෙන්, ඒ නුවණින් එම ප්‍රීතිය විදගන්නා ලද්දේ වෙයි. මේ පිළිවෙළින් ම අනික් පදයන් ද අර්ථවශයෙන් දැන ගත යුත්තේය. මෙසේ මේ අයුරකින් ධ්‍යාන ලබා ගැනීමෙන් අරමුණු වශයෙන් ප්‍රීති, සුඛ, චිත්ත යන සංස්කාරයන් විදගන්නා ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ධ්‍යානයන් හා එක්ව

යෙදුණු වේදනා සංඛ්‍යාත මෙනෙහි කිරීමිචල ප්‍රතිලාභවූ අරමුණුවලින් වේදනාව විදගන්නා ලද්දේ වෙයි. එහෙයින් වෙදනාසු වෙදනානු පසස් හිඬු තසමි. සමයෙ විහරති (එසමයෙහි හික්ෂුව වේදනාවන්හි වේද නාවන් අනුව බලන්නාවූ අයෙක් වී වාසය කළේය) යනුවෙන් මනාව කියන ලද්දේ විය. නාහං ආනාද මුඛස්සතිස්ස අසමපජානස්ස : මෙහි අදහස මෙසේය. යම් හෙයකින් "චිත්ත පටිසංවෙදී අස්ස සිස්සාමි" (සිත මනාව පිහිටුවා ගනිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමියි) යන ආදී පිළිවෙළින් සිහිය පවත්වන හික්ෂුව ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස නිමිත්ත අරමුණු කර ගනිමි ද, ඔහුගේ සිත පිළිබඳ අරමුණෙහි සිහිය ද, මනා සිහි කල්පනාව ද පිහිටුවා පවතිනුයේත් වෙයි ද, මෙය "චිත්ත විතතානු පසස්" (සිතෙහි, සිත අනුව මෙනෙහි කිරීම) නම් වෙයි. මුළා වූ සිහි ඇති. සිහි කල්පනාව අඩු තැනැත්තා හට ආනාපාණ සති භාවනාව නො පිහිටයි. එහෙයින් අරමුණු වශයෙන් සිත පිළිබඳව අවබෝධ කරගෙන සිතේ පැවැත්ම අනුව මෙනෙහි කර භාවනා කරන හික්ෂුව එහි වාසය කරයි. (හෙවත් ආනාපාණ සති භාවනාවෙහි යෙදෙයි) සො යන්නං හොති අභිජ්ඣා දොමනස්සානං පහාණං තං පඤ්ඤාය දිස්වා සාධුකං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා හොති. මෙහිදී දඩි ලෝභය කාමච්ඡද නිවරණයම වෙයි. දොමනස්ස වශයෙන් ව්‍යාපාද නිවරණය දක්වන ලදී. මේ සතර විදර්ශනා වශයෙන් කියන ලදී. ධම්මානු පස්සනාව ද නිවරන කොටස් වශයෙන් පස් වැදූරුම් වේ. එහිදීද මේ නිවරණ දෙක මුල් වේ. මෙසේ ධම්මානු පස්සනාවෙහි මුල දක්වනු පිණිස අභිජ්ඣා දොමනස්සානං යයි කිය. පහාණං = අනිච්චානු පස්ස නාවෙන් (අනිත්‍යය අනුව නුවණින් සලකා බැලීමෙන්) නිත්‍යය යන සංඥාව දුරු කෙරේයයි යනුවෙන් මෙසේ පහාණාක ඤාණය (අත්හැරීම පිළිබඳ නුවණ) අදහස් කරන ලදී. තං පඤ්ඤාය දිස්වා = තං (හෙවත් එය) නම් අනිත්‍ය භාවයයි. විරාගය, නිරෝධය. අත්හැරීම පිළිබඳ නුවණය ආදී වශයෙන් කියන ලද්දේ පාහාණ ඤාණය (හෙවත් අත්හැර දැමීම පිළිබඳ නුවණ) යි. අපරාය (අනිකක් සඳහා) යනුවෙන් "විදර්ශනා ප්‍රඥාව සඳහා" යන්න අදහස් වේ. "ත" යන්න ද "අපරාය" යන්න සඳහාම යෙදේ. මෙසේ විදර්ශනා පිළිවෙළ දක්වේ. අජ්ඣුපෙක්ඛිතා හොති (මධ්‍යස්ථ වෙයි) යනු යමක් සමථයට එළඹියේ ද (එය) මධ්‍යස්ථ වෙයි. යමක් එකඟ බවට එළඹියේ නම් (එය ද) මධ්‍යස්ථ වෙයි. දෙ අයුරින් මධ්‍යස්ථ නම් වෙයි. එහි එකට උපන්නේ මධ්‍යස්ථ වෙයි. අරමුණේ මධ්‍යස්ථ බවක් වෙයි. මෙහිදී අරමුණේ මධ්‍යස්ථ බව අදහස් කරන

ලදී. තසමානිභානඤ්ඤා යම් භෙදයකින් අනිත්‍යය අනුව නුවණින් මෙතෙහි කරමින් ආශ්වාස කරමි යන ආදී පිළිවෙළින් පිළිවෙත් පවත්වන භික්ෂුව හුදෙක් දැඩි ලෝභය මුල් කරගත් නිවරණ ආදී ධර්මයන් ප්‍රභාණය කිරීමේ නුවණ ද ප්‍රඥාවෙන් දැක මධ්‍යස්ථ වන්නේ වේද, ඒ හේතුවෙන් ධර්මය අනුව නුවණින් මෙතෙහි කරන්නාවූ භික්ෂුව එම මධ්‍යස්ථ භාවය තුළ වාසය කරන්නේ යයි දත යුතු වේ. එවමෙව ඛො = මෙහිදී සතර මහා මාර්ගයන් මෙන් ආයතන සය දැකිය යුත්තේය. එහි පස් පිටු මෙන් ආයතන සයෙහි කෙලෙස් දැකිය යුතුය. සිවු දිගින් එන ගැල්මෙන් අරමුණු සතරෙකි පැවති සතර සති පටිඨානයන් දැකිය යුතුය. කායානු පසසනා (කය අනුව නුවණින් මෙතෙහි කිරීම) ආදියෙන් පාපී අකුසල ධර්ම යන් නැසීම එක් රිය සකකින් හෝ පස් පිටුවක් වැනසී යාම මෙන් දත යුතුය.

පළමු වන ඒ ධර්ම වර්ගය නිමි.

—//—

52-2.1-2

දෙවන වර්ගයේ පළමුවන්නෙහි - එවං බ්‍යාකරෙය්‍යාථ - කුමක් හෙයින් තමාගේ සමාපත්ති විහරණය කියයිද? දෝෂාරෝපණය බැහැර කරනු පිණිසය. ඉදින් ඔවුන් නොදන්නෙමුයයි කියත් නම්, ඉක්බිති ඔවුන්හට නිර්වකයෝ "අපගේ ශාස්තෘවරයා අසවල් සමාපත්තියෙන් තුන් මසක් ගත කෙළේය. යන බව ඔබ නොදන්නහුද? එසේ ඇති කල්හි කුමක් හෙයින් ඔහු ගැන කියමින් යන්නහුදැයි දොස් පවරති. එයින් මිදීම සඳහා මෙසේ කිය. දීර්ඝ වූ ආශ්වාසයක් යන ආදී වශයෙන් සිතියෙන් යුතුව ආශ්වාස කිරීමෙන් තොරව මෙම ස්වභාවය කියන ලද්දේ හෝ නො කියන ලද්දේ කුමක් හෙයින්ද යත් - එය ඒකාන්ත සත්‍ය ස්වභාවයක් බැවිනි. අන් අයගේ වනාහි ආශ්වාසය හෝ ප්‍රශ්වාසය ප්‍රකටව පෙනෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මේ දෙකම ප්‍රකටව පෙනෙයි නිතර එළඹ සිටි සිහිය ඇති බැවින් එසේ වේය. යන්න ඒකාන්ත සත්‍යයකි. එබැවින් එය නො කියන ලදී. තව ද හික්මෙමිසි නො කියා කුමක් හෙයින් ආශ්වාස කරමිසි යන මෙය පමණක් කියන ලද්දේද යත් - හික්මවිය යුතු තත්වයක් හට පැමිණි) ශෛක්ෂ්‍යයෝ සත්දෙනා හික්මවිය යුතු ශෛක්ෂ්‍යයෝ නම් වෙත්. ක්ෂිණාග්‍රවයෝ (රහත් එල ලාහිහු) හික්ම විය යුතු නොවන අශෛක්ෂ්‍යයෝ නම් වෙත්. තථාගතයන් වහන්සේලා ද හික්ම විය යුතු නොවන අශෛක්ෂ්‍යයෝ නම් වෙත්. උන්වහන්සේලාට හික්ම විය යුතු කාර්යයක් නැති බැවින් හික්ම විය යුතු නොවන බව නො කියන ලදී. දෙවැන්න පහසු වේමය.

52-2-3-10

තුන් වැන්නෙහි - පච්චිනති - අනිත්‍ය ආදී වශයෙන් විමසාබලයි. ඉතිරිපද දෙක මෙයටම යෙදෙන වෙනත් වචනයන්ය. නිරාමිසා = කෙලෙස් රහිත කායික චෛතසික විඩාව සන්සිඳීමෙන් කය ද සිත ද සන්සුන් වෙයි. සමාධියති = මනා කොට පිහිටුවයි. ධ්‍යානගත සිතමෙන් වෙයි. අජ්ඣුපෙක්ඛනා හොති = උපත සමග පැමිණි මධ්‍යස්ථ භාවයෙන් මධ්‍යස්ථ වෙයි. මෙසේ තුදුස් ආකාරයකින් ශරීරය ග්‍රහණය කරගත් හික්මුවගේ එම

ශරීරයෙහි පවත්නා සිතිය සති සමබොණ්ඩකියයි. (නිවණට උපකාරීවන පිරිසිදු සිතියයි) එම සිතියෙන් යුක්තවූ ඥාණය ධම්මවිචය සමබොණ්ඩකියයි. (නිවණට උපකාරීවන ධර්මය විමසන බැලීමයි) එය හා යෙදුණා වූ ම කායික චෛතසික චීර්යය විරිය සමබොණ්ඩකියයි. (නිවණට උපකාරීවන චීර්යයයි) ප්‍රීතිය, සන්සුන් බව, සිතෙහි එකඟ බව යන මේවා "ප්‍රීති, පස්සද්ධි, සමාධි" යන සමබොණ්ඩකියෙන් වේ. මේ බොණ්ඩංග සයෙහි පසුබට නොවීම හා ඒවා ඉක්මවා නො යාම නම් වූ මධ්‍යස්ථ භාවය උපෙක්ඛා සමබොණ්ඩකිය නම් වෙයි. යම්සේ රිය බැඳී අශ්වයෝ සමච ගමන් කරත් ද, එවිට මේ අශ්වයා පසුබට වන්නේයයි කෙටිවෙන් ඇතිමක් හෝ මේ අශ්වයා වේගයෙන් දුවන්නේයයි පස්සට ඇදීමක් හෝ සිදු කිරීමට රියැදුරාට සිදු නොවේ. හුදෙක් දුවමින් සිටින ආකාරය පමණක් ම වෙයි. මේ අයුරින් මේ බොණ්ඩකිය සයේ පසුබට නොවීම හා ඉක්මවා නොයාම නම් වූ මධ්‍යස්ථ භාවය උපෙක්ඛා සමබොණ්ඩකිය නම් වෙයි. මෙපමණකින් කුමක් නම් කියන ලද්දේ ද යත් - එක් චිත්ත ක්ෂණයක් තුළ සලකා බැලෙන විදර්ශනාවන් බාණ්ඩකිය නම් වේයයි කියන ලදී. විවෙක නිස්සිතං = යන ආදිය පෙර කියන ලද අර්ථ ඇත්තේය. මෙහිදී වනාහී සොළොස් වාරයක් ආනාපාණ සතිය මිශ්‍රාවශයෙන් කියන ලදී. ආනාපාණය මුල් කරගත් සතිපට්ඨානයන් පූර්වභාගයන් වේ. ආනාපාණ සතිය මුල් වූ එම පූර්වභාගයෝ බාණ්ඩකියන් සම්පූර්ණ කරන්නාවූ සතිපට්ඨානයෝය. එම බොණ්ඩකිය පූර්ව භාගයෝ ද දැනුම නිසා ලබන විමුක්තිය සම්පූර්ණ කරන්නාවූ (විජජා විමුක්ති පුරකා) බොණ්ඩකියෝය, නැත හොත් හට ගන්නා ලද ලෝකෝත්තර දැනුම නිසා ලබන විමුක්තිහු ආර්ය ඵලයන් හා එක් වූ විද්‍යාවෝය. සිවුවන (අර්හත්) මාර්ගය හා එක්ව යෙදුණාවූ තැනැත්තෝ විමුක්ති ඵලයන් හා එක්ව යෙදුණාහ. සිවුවන, පස්වන. සය වන කොටස් ද මේ හා සමාන වූ පරිච්ඡේදයන්ය. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේමය.

ආනාපාණ සංයුක්තය සමාප්තයි

—//—

53-1-1

සොනා පත්ති සංයුතතයේ පළමුවැන්නෙහි කිඤ්චාපි අනුග්‍රහ සහ ගැරහිමි කිරීමෙහි නිපාතයකි. සතර මහ දිවයිනිහි අධිපති බවට පැමිණි රාජ්‍යත්වයට අනුග්‍රහ කරන්නාවූ ද, සතර අපායන් දුරුනොකළ බවට ගර්භා කරන්නාවූ ද ශාස්තෘන් වහන්සේ කිඤ්චාපි හික්කවෙ රාජා වක්කවනති = යන ආදිය වදාළහ. වතුනතං දීපානං = දෙදහසක් දිවයින පිරිවරකොට ඇති සතර මහ දිවයිනිහි. ඉස්සරියාධි පච්චං = ස්වාමීත්වය "ඉස්සරිය" නම් වෙයි. අධිපති භාවය "අධිපතිවච" නම් වෙයි. ඉස්සරිය, අධිපච්ච යන මෙහි රජයෙහි සිදීම හා බිඳීම සිදු නොවේ යන්න "ඉස්සරියාධිපච්ච" නම් වෙයි. කාරෙක්ඛා = මෙවැනි රාජ්‍යයක් පවත්වා කිඤ්චාපි හික්කවෙ අරිය සාවකො යන ආදිය වදාළහ. එරහි නතතකානි = අවසන් වීමි නැති යන අදහසයි. තෙළෙස් වරක් හෝ පසුදු වූ රෙදිපටක් දස කොටසක්ව ඉරිගියා කැන් පටන් "නතතකං" යන නම ලබයි. අවෙච්චයසාදෙන = ස්ථිරවූ පැහැදීමෙන්. ඒ මේ පැහැදීම වනාහි එක් අයුරකින් හෝ නන් අයුරින් ඇති වේ. නියම මාර්ගයෙන් පැමිණි ඒ පැහැදීම යම් වස්තූන් කෙරෙහි පෙර පසු නොවී (හෙවත් එක්වරම) වර්ධනය වේද, ඒ අයුරින් බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි අවල ශ්‍රද්ධාවෙන් යන ආදී පිළිවෙළින් තුන් ආකාරයකින් කියන ලදී. යම් හෙයකින් එකම ආකාරයක් වේ නම් එය පහත් තත්වයක් වෙයි. ආර්ය ශ්‍රාවකයාගේ වනාහි බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහිම පමණක් පවතින ප්‍රසාදය ද, ප්‍රේමයද, ගෞරවය ද මහත් වන්නේ නම් ධර්මය කෙරෙහි හෝ සංඝයා කෙරෙහි හෝ ප්‍රසාදය ද, ප්‍රේමය ද, ගෞරවය ද මහත් නො වේ. ධර්මය කෙරෙහිම පමණක් (ප්‍රසාදය ආදිය) මහත්ව පවති නම් බුදුන් කෙරෙහි හෝ සංඝයා කෙරෙහි එය මහත් නොවේ. සංඝයා කෙරෙහිම පමණක් එය මහත්ව පවතීනම් බුදුන් කෙරෙහි හෝ ධර්මය කෙරෙහි එය මහත් නොවේ. (අවල ශ්‍රද්ධාවෙහිදී) මෙවැන්නක් නැත්තේය. ඉතිපිසො භගවා යන ආදිය විශුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දේය. අරිය කනෙහනි = ආර්යයන් හට ප්‍රිය වූ ද, මනාප වූ ද අයුරින්. වෙනත් භාවයකට ගියා වූ හෝ ආර්යයෝ පන්සිල් නම් කඩනොකරති. මෙසේ ඔවුන් (ආර්යයන්) හට ප්‍රිය වූ එම පන්සිල් සදහාම කියන ලදී. අබණ්ඩහි යනුවෙන් පෙර කී කරුණට සමාන යයි කියන ලදී. (බදුනක) මුව ගැටියෙහි එක් තැනක් කැඩුණේ නම් "බණ්ඩ" යයි කියනු ලැබේ. මැද කැඩුනේ නම් "ඡිඤ" යයි ද, එක් පෙදෙසක් කැඩුණේ නම් විවිධ වර්ණ සහිත

ගව දෙනක සේ පෙනෙන බැවින් "සබල" යයි ද, විවිධ තැන්හි බිත්දු අයුරින් විවිධාකාර ලෙස කැඩුනේ නම් "කම්මාස" යයි ද කියනු ලැබේ. මෙසේම පිළිවෙළින් මුල හෝ අග හෝ කැඩුණ සීලය "බණ්ඩ" නම් වේ, මැද කැඩුණ සීලය "ඡිද්ද" නම් වේ, යම් කිසි තැනෙක දෙපොළක් හෝ තුන් පොළක් පිළිවෙළින් කැඩුණා සීලය "සබල" නම් වේ. තැනින් තැන කැඩුණා සීලය "කම්මාස" නම් වේ. එම දෝෂ නැති වීමෙන් "අබණ්ඩ සීල" නම් වේ යන ආදී වශයෙන් දත යුතුය. භුජ්සෙසහි = වහල් බවෙන් නිදහස් කර ගන්නා තැනැත්තා විසින් වික්කුසුප්පසංයෝගි = බුද්ධාදී ප්‍රාඥයන් විසින් පසසනු ලැබූ අය විසින් අපරාමට්ඨෙහි = ඔබ විසින් මෙය කරන ලදී, මෙය විතර්ක කරන ලදී යනුවෙන් මෙසේ දැඩි සිතින් කීමට නොහැකි අය විසින් සමාධි සංවත්තනිකෙහි = අර්පණ සමාධිය හෝ උපචාර සමාධිය පැවැත්වීමට අසමත් අය විසින්.

53-1-2

දෙවැන්නෙහි - සද්ධා යන පදයෙන් බුදුන් කෙරෙහි ප්‍රසාදය ගන්නා ලදී. සීලං යන පදයෙන් ආර්යයන් හට ප්‍රියමනාප වූ සීලය ගන්නා ලදී. පසාදො යන පදයෙන් සංඝයා කෙරෙහි ප්‍රසාදය ගන්නා ලදී. ධම්මදස්සනං යන පදයෙන් ධර්මය කෙරෙහි වන ප්‍රසාදය ගන්නා ලදී. මෙසේ සෝවාන් අංග සතර කියන ලදී. කාලෙපච්චෙන්නි = සුදුසු කාලයෙහි පැමිණෙති. භ්‍රමවරියොගධං සුඛං = බඹසරට ඇතුළත්ව සිටින්නහුට එමගින් තම සිරුර වෙත ලැබෙන උපරිම සැපත පිළිබඳ සුවය. යමෙක් මේ ගාථාවෙන් පැහැදීමට පත් වූයේ වෙයිද, හේ තෙමේ තෝරාගත් ප්‍රසාදය ඇත්තෙක් වෙයි. ත්‍රිපිටක වුළාභය ස්ථවිර තෙමේ මෙයට "මාර්ග ප්‍රසාදය" යයි කීය. ත්‍රිපිටක වුළු නාග ස්ථවිර තෙමේ පැමිණි මාර්ගයේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණ ප්‍රසාදය" (නුවණින් සලකා බැලීමේ ප්‍රසාදය) යයි කීය. මේ තෙරවරු දෙදෙනම පණ්ඩිතයෝ ද, බහු ශ්‍රැතයෝ ද වෙති. දෙදෙනාගේම යහපත් වූ කියමන නම් මෙය මිශ්‍ර වූ ප්‍රසාදයක් බවයි.

53-1-3-4

තුන් වැන්නෙහි - කසමා = යම් හෙයකින් සෝවාන් අංග සතරෙහි දක්නට ලැබේද, එහෙයින්. විජ්ජාභාගියෙ = විද්‍යාව නම් කොටසට අයත්. සබ්බ සංඛාරෙසු = සියලු ත්‍රෛභූමක සංස්කාරයන්හි, මෙසේ මෙහි ඉහළ මාර්ග තුනේ විදර්ශනාව කියන ලදී. විසාතං = දුක සිවුවැන්න පහසු වේ.

53-1-5

පස් වැන්නෙහි - සොතාපත්තියංඛං = සෝවාන් මාර්ගයෙහි මුල් කොටස ලැබීම නම් වූ අංගය, බුදුන් කෙරෙහි වන නොසැලෙන පැහැදීම ආදී ගුණයන් සෝවාන් මාර්ගයේ අංගයන් නම් වේ. ඒවා "සොතාපත්තියංඛං" යයි (ව්‍යවහාරයට) පැමිණියේය. එහි වචන දෙකෙහිම අර්ථය මෙසේය. සත් පුරුෂයන් සේවනය කරන්නාවූ, භජනය කරන්නාවූ, ඇසුරු කරන්නාවූ, දහම් අසන්නාවූ, නුවණින් මෙනෙහි කරන්නාවූ, ධර්මානුධර්ම පුර්වභාග ප්‍රතිපදාව පිළිපදින්නාවූ පුද්ගලයා සෝතාපත්තියභාවය ලබා ගන්නේය යන අදහසින් සත්පුරුෂ ආශ්‍රය යන ආදිය සෝතාපත්තිය භාවයේ අංගයක් බැවින් සෝතාපත්තිය මග්ගං යන්න යෙදේ. අනික් අගය පුර්ව මාර්ගය නම් වූ සෝවාන් මාර්ගයේ අංගයක් වේ යයි ද යන අදහසින් "සෝතාපත්තියංඛං" නම් වේ. අවබෝධ කරගන්නා ලද සෝතාපත්තිය මාර්ගයාගේ මාර්ගාංගයක්ය යනුවෙන් ද "සෝතාපත්තියංඛං" නම් වේ.

53-1-6

සය වැන්නෙහි - සාධුකෙ පටිවසන්ති = තමාගේ "සාධුක" නම් වූ ගොදුරු ගමෙහි වෙසෙත් ඔවුන් අතරෙහි ඉසිදත්ත තෙමේ සකෘදාගාමී අයෙකි, පෙර සෝවාන් වී බිරිද සමග සතුටින් වීසු අයෙකි. මග්ගෙ පුරිසං ධූපෙසුං = ඔවුන්ගේ මේ දොරටුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ගමන් මග පිහිටියේය. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කාලයෙහි ද, අකාලයෙහි ද අපගේ සුත්‍රයන් වෙත හෝ ප්‍රමත්තයන් වෙත පැමිණෙත් නම් නැවත දක්නට නොලබන්නෙමුයි මාර්ග මධ්‍යයෙහි පුරුසයෙකු නැවැත්වූහ. අනුබන්ධෙසු =

නුදුරෙහිම පිටුපසින් ලුහු බැන්දාහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගැල් යන මාර්ගයෙහි මැද අඩිපාරෙන් වැටියහ. අන් අය දෙපසෙහි පසු පසින් ගියහ. මග්ගා ඔක්කමම = කිසිවකු සමග ගමන් කරන්නාවූ බුදුන් වහන්සේලාට වනාහි සිටියාවූ කිසිවකු සමඟ හෝ, දිවා කාලයෙහි හිඳ ගෙණ හුන් කිසිවකු සමග හෝ පිළිසඳර කතා කිරීමට කරුණු යෙදේ. එබැවින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ සිතූහ. මේ අය සමග ගමන් කරන මට පිළිසඳර කතා කිරීම යුතු නොවේ. සිට ගෙණ සිටින්නවුන් සමග ද කතා කිරීම යුතු නොවේ. මේ අය මගේ සසුනෙහි හිමිකරුවෝය, ලැබූ මාර්ග එළ ඇත්තෝය. මේ අය සමග හිඳ ගෙණ ම දිවා කාලයෙහි පිළිසඳර කතා කරන්නෙමි යි මාර්ගයෙන් ඉවත් වී එක්තරා රුක් මූලකට පැමිණියහ. පඤ්ඤානෙත ආසනෙ නිසිදි. ඔව්හු හිරුඳස් වළකන කුඩ ද, සැරයටි හා පාදයන්හි ගල්වන තෙල් ද, අෂ්ටවිධ පානවර්ග ද, සැහැල්ලු පා පළඟ ද ගෙන්වා ගෙණ ගියහ. රැගෙන ආ පළඟ පණවා පිළිගැන්වූහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ එහි වැඩ හිඳ ගත්හ. එකමන්තං නිසිදිංසු = සෙසු කුඩ ආදිය හික්ෂු සංඝයාට දෙන්න යයි කියා තුමු ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැද එකත් පසෙක හිඳගත්හ. සාවත්තියා කොසලෙසු වාරිකං පක්කමිස්සති ආදී සියල්ල මධ්‍යම ප්‍රදේශය වශයෙන් ම කියන ලදී. කුමක් හෙයින් නියති භාවයක් වේද යත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ, වාරිකාවන්හි යෙදීම ද, අරුණෝදයද නියතයකි. මධ්‍යම දේශයෙහි අරුණ නගිය යන්න ද නියත බැවින් මධ්‍යම දේශය වශයෙන්ම කියන ලදී. ආසනෙන නො හගවා හවිස්සති = මෙහිදී හුදෙක් ආසන්න භාවය නිසා ම පමණක් ඔවුන් හට සොම්නස ඇති නොවේ. මෙවිට දන් දීමට ද, සුවඳමල් ආදියෙන් පුජා කිරීමට ද, ප්‍රශ්න ඇසීමට ද ලබන්නෙමු යයි යනුවෙන් ඔවුන් හට සොම්නස උපදී. තස්මා නිහ ගහපනයො සම්බාධො සරාවාසො = ගෘහ පතිවරුනි, යම් හෙයකින් ඔබට මා ඇත්වූ කල්හි සොම්නස් ද ඇතිවන්නේය. එහෙයින් ද ගෘහවාසය සම්බාධ සහිතය. ගෘහවාසයෙහි දෝෂයෙන් ඔබට මෙසේ වන්නේය යන මේ කරුණ දැන ගත යුත්තේය. ඉදින් ගෘහවාසය අත්හැර පැවිදිවන්නහු නම් එකල්හි මා සමගම යන්නාවූ ද, එන්නාවූ ද ඔබට එය (සම්බාධ) සිදු නොවන්නේය යන මේ අදහස දක්වමින් මෙසේ කීහ. එහි ඇලීම් සහිතය, කරදර සහිතය යන අරුතින් බාධා සහිත බව දැන යුතුය. මහ මැදුරක වසන්නහුට වුවද ඇලීම් සහිතය, කරදර සහිතය යන අරුතින් ගෘහවාසය බාධා සහිතමය. රජා පථො = රාග, ද්වේෂ, මෝහ යන ක්ලේශයන් පැමිණෙන මාර්ගය, පැමිණෙන

ස්ථානය යන අර්ථ ඇත්තේය. අබෙහාකාසො පබ්බන්ධා - පැවිද්ද වනාහි කෙලෙස් රහිතය, පළිබෝධ රහිතය යන අරුතින් අභ්‍යවකාශය මෙනි. සිවුරියන් කුටියෙක පළඟින් පළඟ ගැටී හුන්නාවූ ද හික්ෂුන් දෙනමකගේ පැවිද්ද ඇලීම් රහිතය, පළිබෝධ රහිතය යන යන අර්ථයෙන් අබෙහාකාස (අභ්‍යකාශ) යයි නම් වෙයි. අලඤ්චපන වො ගහපනයො අපපමාදාය = මෙ වැනි බාධා ඇති ගෘහවාසයෙහි වසන්නාවූ ඔබට අප්‍රමාදවම සිදු කිරීමට සුදුසු වූ යමක් ඇත යන අර්ථයයි. එකං පුරතො එකං පව්ඡනො නිසීදාපෙම = ඒ දෙදෙනා ද සර්වාලංකාරයෙන් සැරසී ඒ නාගයන් දෙදෙනා අතරෙහි ඒ ස්ත්‍රීන් මෙසේ හිඳුවා රජුගේ නාගයා මැදෙහි තබා දෙපසෙහියති. ඒ නිසා මෙසේ කීහ. නාගොපිරක්කිතබ්බො = යම්සේ කිසියම් බැහැර කිරීමක් සිදු නොකරයි ද එසේ ආරක්ෂා කළ යුතුවෙයි. තාපි හගිණියො = යම් සේ වරද කට නොපැමිණෙත් ද, එසේවන අයුරින් ආරක්ෂා කළ යුතු වෙත්. අතතාපි = මද සිතන, සිතන, කියුම් බැලුම් ආදිය නොකරන්නාවූත් විසින් තමා ද රැකිය යුතු වෙයි. එසේ කරන තැනැත්තා "මොහු ස්වාමී ද්‍රෝහියෙක්ය" යනුවෙන් නිග්‍රහ කරනු ලැබිය යුත්තෙක් වෙයි. තසමානිගගහපනයො = රජවරු වනාහි යම් සේ නිතර රාජභාණ්ඩ වැරදි දෙයෙහි යොදවත් ද, ඒ නිසා ද සම්බාධො සරාවාසො රජාපෙථො (කෙලෙස් මඟට යොමුවන ගෘහ වාසය බාධක සහිතය) යනුවෙන් කියන ලදී. යම් සේ වනාහි පාංසු කුලික හික්ෂුව මෙසේ පටිච්ඡාපෙනො නාටී (හෙවත් සඟවන්නෙක් නොවේ) නම් වේද, එසේ හෙයින් පැවිද්දනම් අභ්‍යවකාශය වැනියහයි කියන ලදී. සියලු තැන්හිම මෙසේ වේ. අලඤ්ච පන වො ගහපනයො අපපමාදාය = අප්‍රමාදවම කටයුතු කරන්න යයි දක්වයි. මුත්තවාගො = පතුරුවන ලද පරිත්‍යාගය ඇත්තේ පයතපාණි = පැමිණි අයගේ දානය සඳහා සේදු අත් ඇත්තේ වොසාගාරතො = වොස්සග්ග යයි කියනු ලබන ත්‍යාග කිරීමෙහි ඇලුණේ යාවයොගො = ඉල්ලීම සුදුසු වන්නාවූ දාන සංවිහාගරතො = දානයෙහි දී අල්පමාත්‍ර වූ හෝ කිසිවක් ලැබුණේ නම් එය ද බෙදීමෙහි කැමති වන්නාවූ, අපාටි විහතං = මෙය අපට ය, මෙය හික්ෂුන්හටය යනුවෙන් මෙසේ නොබෙදෙන ලද සියල්ල දිය යුතු වී සිටියේය යන අර්ථයයි.

53-1-7

සත්වැන්නෙහි - වෙළඳාරං = ගම් දොරටුවෙහි පර පුරෙන් පැමිණි උන ගසක් ඇති බැවින් මෙසේ ලැබුණාවූ නාමයක් ඇති ගම් අනතුපනායක = තමා වෙත පැමිණිය යුතු සමස්ත ලාප භාසෙන = නිෂ්ඵල වචන කථා කිරීමෙන් නිරන්තරව අනුවණ වචනවලින් යන අරුතයි.

53-1-8-9

අටවැන්නෙහි - ඤාතිකෙ = එක් විලක් ඇසුරු කොට සුලු පියා හා මහ පියා යන දෙදෙනකුගේ පුතුන් ගේ ගම් දෙකක් විය. ඒවායින් එක් ගමෙක ගිණුකාවසථ = ප්‍රිය උපදවන, ආශාව ඇති කරවන වාසස්ථානයෙහි. ඕරම්භාගියානං = මහලවලින් පහළ තත්වයෙහි සිටියවුන්හට කාමභවයෙහිම පිළිසිඳ ගැනීමේ කරන්නවුන්ගේ යන අර්ථයයි. "ඔරං" යනුවෙන් ලබන ලද නම්වලින් හෝ මාර්ග තුනෙන් බැහැර කළයුතු වේය යනුවෙන් හෝ "ඔරම්භාගියානි" යයි කියනු ලැබේ. එහි කාමවෘත්තය, ව්‍යාපාදය යන මේ දෙක සමාපත්තියෙන් හෝ වික්ෂිප්ත නොවන මාර්ගයෙන් හෝ මුළුමනින්ම නැතිවූයේ නොවේ. ඉපදීම වශයෙන් ඉහළ තත්වයෙහි වූ රූප. අරූප භවයකට හෝ යාමට නො දෙත් සක්කාය දිට්ඨි ආදී තුන එහි උපන් අය ද ගෙන්වා නැවත මෙහි ම උපදවත් යයි යනුවෙන් සියල්ලම "ඔරම්භාගිය" ම වේ. අනාවතති ධමමො = පිළිසිඳීම වශයෙන් මෙලොවට නොපැමිණෙන ස්වභාවය ඇති රාග දොස මොහානං තනුනා = මෙහිදී කිසි කලෙක උත්පත්තියෙන් ද, නැගී සිටීමේ මන්ද භාවයෙන් ද යන මේ දෙ අයුරින් තුනී වූ ස්වභාවය දත යුතුය. සකාදාගාමී අයට වනාහී පුහුණුත් අයට මෙන් නිතර පවත්නා රාගාදිය නො උපදී. කිසි විටෙක කලාතුරකින් උපදී. උපදින්නේ වුවද පුහුණුත් අයට මෙන් බලවත්ව බහුල ලෙස නො උපදී. මැසි පියාපතක් මෙන් තුනී ලෙස උපදී. දීඝ භාණක ත්‍රිපිටක මහාසිව ස්ථවිර තෙමේ මෙසේ කිය. "යම් භෙයකින් සකාදාගාමී අයට දු පුත්තුවෙන් ද, අන්තඃපුර කාන්තාවෝ වෙන්ද එහෙයින් කෙලෙස් දැඩි වේ" මෙය භවය වශයෙන් කියන ලදී." සෝවාන් වූ පුද්ගලයාට වනාහී භවයන් සතක් නිමවා තබා අටවන භවයකදී භවය ගෙවී යාමක් නැත. (සත්වන භවයෙන් හෝ ඉන් පෙර සසර නිම වන බවයි) සකාදාගාමී

පුද්ගලයාට හවයන් දෙකක් නිමවා තබා පසු හවයන් පහකදී හවය ගෙවී යාමක් නැත. (හවයන් දෙකක් අතර තුරදී සසර නිමවන බවයි. අනාගාමී පුද්ගලයාට රූපාරූප හවය හැර කාම භාවයකදී හවය ගෙවී යාමක් නැත. (නැවත මෙළොව නො උපදින බවයි) ක්ෂිණාශ්‍රවයා හට අන්‍ය වූ කිසියම් හවයකදී හවය ගෙවී යාමක් නැත" (පවත්නා හවය පමණි) යනු වෙන් අවුච්ඡාවෙහි කියන ලද බැවින් එය (මහාසීව තෙරුන් ගේ මතය) ප්‍රතික්ෂේප වෙයි. ඉමං ලොකං = මෙම කාමාවචර ලෝකය සඳහා කියන ලදී. මෙහි අදහස මෙසේය. ඉදින් මිනිස් ලොවෙහි දී සකෘදාගාමී ඵලයට පැමිණි පුද්ගලයා දෙවිලොව ඉපිද රහත් බව අවබෝධ කර ගනියි ද, මෙම කුසල තාවය ලබාගත නොහැකි පුද්ගලයා වනාහි අවශ්‍යයෙන්ම මිනිස් ලොවට පැමිණ (රහත් බව) අවබෝධ කරගනියි. දෙවිලොවදී සකෘදා ගාමී ඵලයට පැමිණි පුද්ගලයාද ඉදින් මිනිස් ලොව ඉපිද රහත් බව අවබෝධ කර ගනියි ද, මෙම කුසලතාවය ලබාගත නොහැකි පුද්ගලයා වනාහි අවශ්‍යයෙන්ම දෙවිලොවට ගොස් (රහත් බව) අවබෝධ කරගනියි. පහත් තත්වයකට වැටෙන්නා වූ විනිපාත ධර්මයක් (අභව්‍ය ස්ථානයකට වැටීමක්) නැත යන අදහසින් අවිනිපාත ධර්මය යයි කියනු ලැබේ. සතර අපායෙහි නොවැටෙන ස්වභාවය ඇතැයි යන අර්ථයයි. නියතො ධර්ම නියාමයෙන් (නියම වශයෙන් සිදු වන්නක් බැවින්) "නියත" නම් වේ. සමෙබ්බාධි පරායණො = (සකෘදාගාමී සිට) ඉහළ මාර්ග තුන නම් වූ සම්බෝධියට යොමු වූ මාර්ගය මොහුට පිළිසරණක් පිණිස අවශ්‍යයෙන්ම පැමිණිය යුතුය යන අදහසින් "සමෙබ්බාධි පරායණො" යයි කියන ලදී. විහෙසා වෙසා ආනන්දයෙනි, ඒ ඒ අයගේ ඥාන ගතිය අනුව උපදිනා සහ ඥානයට සුදුසු පරලොව බලන්නාවූ තථාගතයන්හට මෙය කායික වෙහෙසක් වන්නේය. යනුවෙන් දක්වයි. බුදුවරුන් හට වූ කලී සිතට වෙහෙසක් නම් නැත්තේය. ධම්මාදාසං = ධර්මය නම් වූ කැඩපත යෙන යම්බඳු වූ ධර්මය නමැති කැඩපතකින් යුක්තවූයේ ද බිණාපාය දුගගති විනිපාතො = මෙය "අපාය" යන ආදියටම පර්යාය වචන වශයෙන් කියන ලදී. නිරය ආදිය වනාහි වර්ධනය නම් වූ අය පක්ෂයෙන් පහ වී ඇති බැවින් "අපාය" යයි ද දුකෙහි ස්වභාවය පිහිටි තැන යන අදහසින් "දුගගති" යයි ද, වැරදි ක්‍රියාවන් හි යෙදුණ අය මෙහි පහතය වෙතියි යන අදහසින් "විනිපාත" යයි ද කියනු ලැබේ. නවවැන්න පහසු වෙයි.

53.1.10

දස වැන්නෙහි - පරො පඤ්ඤාසා = අමතර පණහක් සාධක නවුති = අමතර අනුවක් ඡාතිරෙකානි = හයක් වැඩි ඒ ගම වනාහි කිසිසේත් අතිශයින් විශාල වුවක් නොවීය. මෙහි ආර්ය ශ්‍රාවකයෝ බොහෝ වූහ. එහි අභිවාතක රෝගයෙන් එකවරම විසිහතර ලක්ෂයක් ප්‍රාණිහු මිය ගියහ. ඔවුන් අතරෙහි ආර්ය ශ්‍රාවකයෝ මෙ පමණවූහ. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ.

පළමුවන වේ එද්වාර වර්ගය නිමි.

—//—

දෙවන වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි - රාජකාරාමෙ රජු විසින් කරවන ලද බැවින් මෙසේ ලැබුණ නම ඇති ආරාමයෙහි. කවර නම් රජ කෙනෙකුන් විසින් ද යත් :- පසේ නදී කෝසල රජු විසිනි. බුද්ධත්වයට පැමිණි මුල් කාල යෙහිම කීර්තියෙන් හා ලාභයෙන් අග පැමිණි ශාස්තෘන් වහන්සේ දැක තීර්ථකයෝ මෙසේ සිතූහ. :- "ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ ලාභයෙන් ද කීර්තියෙන් ද අගතැන් පත්විය. මේ වනාහී අන් කිසි සිලයක් හෝ සමාධියක් හෝ නිසා සිදු වූ ලාභයෙන් අග්‍රපාඨන වීමක් නොවේ. උස් බිම් කඩක් වූ ඒ ස්ථානය නිසා සිදුවූවකි. ඉදින් අපි ද දෙවරම සමීපයෙහි ආරාමයක් කිරීමට හැකි වන්නෙමු නම් ලාභයෙන් කීර්තියෙන් අගතැන් පත් වන්නෝ වෙමු" යනුයි.

ඔවුහු තම තමන්ගේ උපස්ථායකයන්හට පවරා කහවණු ලක්ෂයක් පමණ ලබා ගෙන ඒවා රැගෙන රජු සමීපයට ගියහ. රජතෙමේ මේ කිම්දැයි ඇසීය. අපි දෙවරම සමීපයෙහි තීර්ථකාරාමයක් කරවමු, ඉදින් ශ්‍රමණ ගෞතමයෝ හෝ ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ශ්‍රාවකයෝ හෝ පැමිණ වළක්වන්නාහු නම් වැළැක්වීමට ඉඩ නො දෙන්නැයි කියා අත්ලස් දුන්හ.

රජ තෙමේ අල්ලස ගෙන "යන්න, එය කරවන්න" යයි කීය. ඔවුහු ගොස් තම උපස්ථායකයන් ලවා දුවා සම්භාරයන් ගෙන්වා ගෙන කණු නැංවීම් ආදිය කරවන්නාහු උස්භඩ මහ භඩ සහිත එකම කලබලයක් කළහ.

ශාස්තෘන් වහන්සේ ගද කිළියෙන් නික්ම ඉදිරියෙහි සිට ආනන්දයෙනි, එම උස් හා මහ භඩ කවරේද? මසුන් මරණ කෙටුලන් යයි සිතමි. එය එසේ දැයි විමසූහ. "ස්වාමීනි. ජේතවනය සමීපයෙහි තීර්ථකයෝ තීර්ථකාරාමයක් කරවති" යි කීය. "ආනන්දය, මේ සස්තෙහි විරුද්ධ වාදීහු හික්ෂු සංඝයාගේ විහරණයට අපහසු දෙයක් කරන්නෝය. රජුට දන්වා ඉවත් කරවන්න" යයි කීහ. ස්ථවිර තෙමේ හික්ෂු සංඝයා සමග ගොස් රජ මැදුරේ දොරටුවෙහි සිටියේය. "දේවයන්වහන්ස, තෙරුන් වහන්සේ වැඩියහ" යි (රාජ පුරුෂයෝ) රජුට දැන්වූහ. රජතෙමේ තමා අල්ලස් ගත් බැවින් පිටතට නො පැමිණියේය.

තෙරුන් වහන්සේ ගොස් ශාස්තෘන් වහන්සේට දැන්වූහ.

ශාස්තෘන් වහන්සේ සැරියුත් මුගලන් තෙරවරුන් යැවූහ. රජතෙමේ උන්වහන්සේලාට (තමා) දැකීමට (අවසරයක් ද) නොදුන්නේය. උන්වහන්සේලා පැමිණ ශාස්තෘන් වහන්සේට "ස්වාමීනි, රජතෙමේ පිටතට නික්මුණේ නැතැයි" දැන්වූහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ එකෙණෙහිම "තමාගේ රාජ්‍යයෙහි සිට කලුරිය කිරීමට (රජුට) නො ලැබෙන්නේ යයි" වදාළහ. දෙවන දිනයෙහි (ශාස්තෘන් වහන්සේ) තමාම හික්මු සංඝයා පිරිවරා ගෙන ගොස් (රජ මැදුරේ) දොරටුවෙහි වැඩ සිටි සේක.

රජතෙමේ ශාස්තෘන් වහන්සේ වැඩ සේකැයි අසා නික්ම, (උන්වහන්සේලා) මැදුරට වැඩමවා පර්යංකයෙහි වඩා හිඳුවා කැඳසහිත ආහාර පිළිගැන්වීය. ශාස්තෘන් වහන්සේ කැඳසහිත ආහාර වැළඳුණේත්, අහරවළඳා නිමවන තුරු ශාස්තෘන් සමීපයෙහි හිඳින්නෙමිසි පැමිණ හිඳගත් රජුට, මහරජ. ඔබ විසින් මෙබඳු දෙයක් කරන ලද්දේ යයි නො වදාරා කරුණකින්ම එය හඟවන්නෙමිසි සිතා මෙම අතීත කරුණ ගෙණ හැර දැක්වූහ.

මහරජ, පැවිද්දන් ඔවුනොවුන් ගැටුමිහි යෙදවීම නොසුදුසුය. අතීතයෙහි ද සෑමින් අතර ඔවුනොවුන්ගේ ගැටුම් ඇති කරවා රජ කෙනෙක් රට ද සමග මුහුදට බිලි වියයි වදාළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, කවර කලෙකදැයි රජතෙමේ ඇසීය.

මහරජ අතීතයෙහි "හරු" නම් රටෙහි "හරු" නම් රජතුරු රජය කරවන කල්හි පන්සියයක් බැගින් වූ සෘෂිවරු කණ්ඩායම් දෙකක් පර්වත පාදයෙන් නික්ම ලුණු ඇඹුල් සේවනය සඳහා "හරු" නගරයට ගොස් පළමුව පැමිණි සෘෂි පිරිස නගරයට නොදුරෙහි වූ රුක් දෙකකින් එක් රුක් මුලක හිඳ ගත්හ. පසුව පැමිණි පිරිස ද එක් රුක් මුලෙක හිඳ ගත්හ. ඔව්හු සිත් වූ පරිදි කල් ගෙවා පර්වතයට ම ගියහ. නැවත පැමිණෙන්නාවූ ද ඔව්හු තමාගේ රුක් මුලෙහි ම හිඳ ගනිති. කලක් ගිය පසු එක් රුකක් වියලී ගියේය. එය වියලුණ කල්හි පැමිණි තවුසෝ "මේ රුක විශාලය, අපට ද ඔවුන්හට ද සැහේ යයි (කියා) අන් පිරිසගේ රුක්මුල එක් පසෙක හිඳ ගත්හ. අන් පිරිස පසුව

පැමිණ රුක් මුලට නො පිවිස බැහැරින් සිටම ඔබලා කුමක් හෙයින් මෙහි හිඳිනෙහුද"යි ඇසූහ "ඇදුරෙනි, අපගේ රුක වියළී ගොසින්ය, මේ රුක විශාලය, ඔබ ද පැමිණෙන්නා ඔබට ද (මෙහි ඉඩ) සැහේ" යයි කීහ. ඔව්හු "අපි නොඑන්නෙමු. ඔබ පිට වී යනු"යි කීහ. (විවාද) කථාව වැඩි වී ඔබ තම කැමැත්තෙන් නික්ම නොයන්නාහු දැයි කියා (එහි හුන් පිරිස) අත් ආදියෙන් ගෙණ බැහැරට පළවා හැරියහ.

ඔව්හු එසේ වේවා, ඔවුන්හට උගන්වන්නෙමු" ය (කියා) සෘද්ධියෙන් ස්වර්ණමය චක්‍රයන් දෙකක් ද, රජතමය වූ අක්ෂ දණ්ඩක් (හරස් අලවංගුවක්) ද මවා එය පදවමින් රජ මැදුරු දොරටුවට ගියහ. "තවුසන් දෙදෙනකු මෙබඳු ත්‍යාගයක් ගෙණ පැමිණ සිටිත්" යයි රජුට දන්වූහ. රජ තෙමේ සතුටු වී ඔවුන් කැඳවන්නායයි කීය. කැඳවා, ඔබ විසින් අගනා කාර්යයක් කරන ලද්දේ වෙයි. ඔබට මා විසින් කළයුතු යමක් වේදැයි ඇසීය. එසේය මහරජ, අප හිඳිනා තැන එක් රුක් මුලක් ඇත. එය වෙනත් සෑමින් විසින් ගන්නා ලදී. අපට එය ලබා දෙනු මැනවයි කීහ.

රජතෙමේ මිනිසුන් යවා තවුසන් බැහැර කරවීය. ඔව්හු පිට වී සිට කුමක් නම් දී (රුක්මුල) ලබා ගත්තාහු දැයි බලන්නාහු මෙනම් දෙයක් යයි දක අපින් අනෙක් අල්ලසක් දී නැවත ගන්නෙමු යයි සෘද්ධියෙන් රුවන් මුවා රිය මැදිරියක් මවා ගෙන ගියහ. රජ තෙමේ දක සතුටුවූයේ ස්වාමීනි, (මා විසින්) කුමක් කළයුතු දැයි විමසීය. මහරජ අපගේ රුක්මුලෙහි අන්‍ය වූ සෑමිහු පිරිසක් හිඳිති. අපට ඒ රුක්මුල ලබා දෙන්න යයි කීහ.

රජතෙමේ මිනිසුන් යවා ඔවුන් බැහැර කරවීය. තවුසෝ එකිනෙකා කළහ කොට අප විසින් නුසුදුසු දෙයක් කරන ලද්දේයයි පසු තැවිල්ලිට පත් වී පර්වත පාදයටම ගියහ. ඉක්බිති දෙව්වරු මේ රජු කණ්ඩායම් දෙකෙන්ම අල්ලස් ගෙණ ඔවුනොවුන් කලහ කරවී යයි කෝපයට පත් වී මහ සයුර උඩට මතු කරවා ඒ රජුගේ රාජ්‍යය යොදුන් දහසක පමණ තැන් සමුද්‍රය බවට පත් කළහ.

ඉසින මනන රං කතවා හරු රාජානි මෙ සුතං .
උච්ඡන්තො සහ රථෙය්හි සරාජා විහවං ගතො.

ඉසින් හට අනතුරු - සිදුකොට එබරු රජතෙම,
එහි පල විසින් තම - රට ද සමගින් ගියේ වැනසී.

හරු නම් ඒ රජ තෙමේ සෑමින් හට අනතුරු කොට රටද සමග විනාශයට පත්වූයේ යයි මා විසින් අසන ලදී.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙම අතීත සිද්ධිය දක්වනු ලැබූ කල්හි යම් හෙයකින් බුදුන් වහන්සේලාගේ කථා විශ්වාස කළ යුතු වන්නේ වේද, එබැවින් රජ තෙමේ තමාගේ ක්‍රියාව සලකාබලා මා විසින් පරීක්ෂා නොකොට නො කළ යුතු දෙයක් කරන ලදී. යවු, සගයෙනි, තීර්තකයන් ඉවත් කරවනු. යයි කියා ඉවත් කරවා "මා විසින් කරවන ලද විහාරයක් නම් නැත්තේ යයි සිතා ඒ ස්තානයෙහි ම විහාරයක් කරවන්නෙමි යි ඔවුන්හට උපකරණ රැසක් ද දී විහාරයක් කරවිය. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී.

53-2-2-3

දෙවැන්නෙහි - උදය ගාමිණීං = තමාගේ කාලයෙහි වර්ධනයට පත්වු ගමේ ප්‍රධානියා මරණං ආගමෙය්‍යාසී මරණය කැමති වන්නෙහිය යනුයි. තෙවැන්න පහසු වේ.

53-2-4

සිවු වැන්නෙහි - සබ්බ දුග්ගති භයං සමතික්කන්තො = මිනිසුන්හට ඇතිවන දුර්භාග්‍යය ඉවත් කරන ලදී.

53-2-5

පස් වැන්නෙහි - ඔබ්බ දුග්ගති විනිපාත භයං සමති ක්කන්තො = මිනිසුන් හට ඇතිවන දුර්භාග්‍යය සමග සතර අපායයන්ද දුරු කරන ලදී.

53-2-6

සය වැන්නෙහි - මිත්තා = ඔවුනොවුන්ගේ ගෘහයෙහි සම්පත් භුක්ති විදීම වශයෙන් සිටින වචනයට සීමිත වූ මිත්‍රයෝ අමච්චා = තමාවෙතට කැඳවීමට කරන කතාව. නමා වෙතින් ඉවතට යැවීමට කරන කතාව. ඉරියවු පැවැත් වීම ආදියෙහි එක්ව පවත්නා කටයුතු ඤාති = නැදී මයිලන්ගේ පිරිසට අයත්වුවෝ සාලොහිතා = සමාන ලේ ඇති සොයුරු, සොයුරි මයිලණු ආදීහු.

53-2-7

සත්වැන්නෙහි - අඤ්ඤාභංගං = (අන්‍ය වූ ස්වභාවය) නම් ප්‍රසාදය පිළිබඳ අන්‍ය වූ ස්වභාවය, ස්වභාවයන්හි අන්‍ය වූ ස්වභාවය, ගති පිළිබඳ අන්‍ය වූ ස්වභාවය, ලක්ෂණ පිළිබඳ අන්‍ය වූ ස්වභාවය, වෙනස් වීම පිළිබඳ අන්‍ය වූ ස්වභාවය, යනුවෙන් විවිධ වේ. එහි මහා භූතයන්හි ස්වභාවයන් පිළිබඳ වෙනස් වූ ස්වභාවයක් අදහස් කරන ලදී. පෘථිවිධාතුව රත්රන් ආදියෙන් සනව පිහිටයි. පෘථිවිධාතුව දිය වී ගොස් ජලය බවට හැරෙයි. මෙහිදී පුර්ව ධාතුව දිය වී ගොස් ජලය බවට හැරෙයි. මෙහිදී පුර්ව ස්වභාවය ඉවත් වෙයි. (පෙර තිබූ) ස්වභාවයෙහි අන්‍ය වූ ස්වභාවයක් පෙනෙයි. ලක්ෂණය ඉවත් නො වෙයි. රළු ලෙස පවත්නා ලක්ෂණ පවතී. උක්පැණි ආදී ස්වභාවයෙන් ආපෝධාතුව යුෂ ආකාරයෙන් සිටියි. එය වියලී ඝන වූ පෘථිවි ධාතු ස්වභාවයට පැමිණීමෙහිදී මුල් ස්වභාවය ඉවත් වෙයි. එහිදී ස්වභාවයේ අන්‍ය වූ ස්වභාවය පෙනෙයි. ලක්ෂණය ඉවත් නොවෙයි. බැඳී පැවතීමේ ලක්ෂණ ම ඇති වේ. තත්‍රිදං අඤ්ඤාභංගං = මෙහිදී වනාහී ගති පිළිබඳ වෙනස් වීමක් අදහස් කෙරේ. එය ආර්ය ශ්‍රාවකයාහට ඇත්තේ නැත. ප්‍රසාදය පිළිබඳ වෙනස් ස්වභාවයක්ද නැත්තේමය. මෙහිදී ප්‍රසාද එලය ප්‍රකාශ කිරීම පිණිසා ගති වෙනස්වීම ම දක්වන ලදී. සෙස්ස සියළු තැන්හි පහසු වේ.

දෙවන රාජකාරාම වර්ගය නිමි.

—//—

53-3-1-2

තුන් වන වගගයේ පළමු වැන්නෙහි ඉඳං = තෙල් මී පැණි, උක් පැණි ආදියෙන් සමෘද්ධ වූ ටීතං = අත් සහ හිස අලංකාර කිරීම වශයෙන් යෙදූ මල් ඇති ආකීණණ මනුස්සං = අතරක් නැතිව බොහෝ වූ මිනිසුන් ඇති සමබාධ බ්‍යුහං = බ්‍යු හා යනුවෙන් කැඩී බිඳී ඇත්තාවූ ද, ගියමගෙහිම ආපසු ඒමට සිදු වන්නාවූ ද මාර්ගය ගැන කියනු ලැබේ. එවැනි අපහසු මාර්ග මෙහි බහුලව ඇතැයි යන අදහසින් "සමබාධ බ්‍යුහ යයි යෙදේ. මෙයින්ද නගරයේ පවත්නා අධික ජනාවාස බවම දැක්වේ. විබහනෙනන = ඒ මේ දෙස ඇවිදීමින් නොසන්සුන් ලෙස හැසිරෙන පුද්ගලයා විසින් දෙවැන්න පහසු වේ.

53-3-3

තුන් වැන්නෙහි - හගවාච එතං ජානෙය්‍ය එතහි ධමමෙහි සමන්තාගතංවා අසමන්තාගතංවා = මෙය වනාහී ත්‍රි විධ ධර්මයහත්ගෙන් යුක්තවූ පුද්ගලයාගේ සෝවාන් වූ බව ද, චතුර්විධ ධර්මයන් ගෙන් යුක්ත වූ පුද්ගලයාගේ සෝවාන් වූ බව ද ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ම දැන ගැනීමට හැකි වන සේකැයි යන අදහසින් කිය. කොච්චෙව ධම්ම සමුප්පාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය = කිසියම් කරුණක් උපදින්නේ නම්, එකතො අස්ස හගවා එකතො හික්ඛු සංඝෙය්‍යා = යම් කරුණක් උපන් කල්හි හික්ඛු සංඝයා විවිධ මත දරන්නන් වුව ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එක්මතයක් දේශනා කරන්නාහු වෙති. (එවිට) හික්ඛු සංඝයා ද එක මතයකට පැමිණ, එකක්ම ප්‍රකාශ කරන්නාහු, එක්වුවාහුය යන අරුත වෙයි. තෙනෙවාහං = මා යම් මතයක් දරන බව ඔබ කියන්නහුද මම එයම දරන්නෙමි. රත්නත්‍රය කෙරෙහි ආර්ය ශ්‍රාවකයාගේ ප්‍රසාදයෙහි වෙනස් වීමක් නැත්තේය. එසේ කල්හි කුමක් හෙයින් මෙසේ කීවෝද යත් - භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සර්වඥභාවය නිසා උන් වහන්සේට මෙසේ සිහි වේ. හික්ඛු සංඝයා තමාගේ අසර්වඥ භාවය නිසා නො දැනම එසේ කියති. ශාස්තෘන් වහන්සේට වනාහී නොදනුවත් බවක් නම් නැත. එබැවින් මෙසේ කීහ. අඤ්ඤානු කල්‍යාණා අඤ්ඤානු කුසලා = යහපත් දෙයම කුසලයම යයි ද කියමි. යහපත් දෙයින් කුසලය

වෙන් නොවූයේය යන අදහසයි. තව ද මේය මෙතෙහි නො කිරීමේ දෝෂය ද වන්නේය.

53-3-4

සිවු වැන්නෙහි - ඉඬ මහානාම එකවෙවා පුග්ගලො = මේ හුදෙක් බඳුන් ම නොවේ. අපායෙන් මිදුණ තැනැත්තා මේ පුද්ගලයෝ ද මිදුණාහු යයි දැක්වීම පිනිස මෙය අරඹන ලදී. මත්තසො නිස්කාමා බමනති = ප්‍රමාණය අනුවම බැලීමට කැමති වෙති. මෙයින් ධර්මයෙහි හැසිරෙන මාර්ගස්ථ පුද්ගලයා දැක්වේ. අගනා නිරයං = මාර්ගස්ථ පුද්ගලයා වනාහි අපායෙන් නිදහස් වූයේ යයි හෝ මිදෙන්නේ යයි හෝ කීමට යෝග්‍ය වේද? යෝග්‍ය නොවේ. "යමකින් මිදෙන්නේ නම් එයින් 'යන්නෝ'(ගත්තා) නම් නොවෙති" යනුවෙන් නො යන්නෝ (අගනා) අදහස් වේ. "නො යයි" යන අර්තයයි. සද්ධා මත්තං පෙම මත්තං = මෙයින් ශ්‍රද්ධානු සාරී මාර්ගස්ථ පුද්ගලයා දැක්වේ. මහාසාලා = ආසන්නයෙහිම පිහිටි මහාසාර වෘක්ෂයන් සතර දක්වමින් මෙසේ කිය. මරණ කාලෙ සික්ඛං සමාදිසී. මරණය සිදුවන සමයෙහි ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවන්හි සම්පූර්ණත්වයට පත්වූයේ යයි දැක්වේ.

53-3-5

පස්වැන්නෙහි - දුකෙබ්බතං = සම මට්ටමක් නැති කෙන දුකහුමිං = ලුණු නිසා වැනසුණ නිසරු වූ බිම. බණ්ඩානි = බිඳී ගියාවූ පුනීනි = දියෙන් තෙමී කුණු වූ බවට පැමිණියාහු වාතාතප හතානි = වාතයෙන් ද, හිරු රැසින්ද වැනසී ගිය බැවින් ඕපස් රහිත බවට ගියා වූ, අසාරාදානි = නොගන්නා ලද හරය ඇති. අසුබ සයිනානි = කොටු ආදියෙහි බහා මනාව නොතබන ලද්දාවූ සුබසයිනානි = තබන ලද ස්ථාන යෙන් මාස සතරක් කුළම නොසෙල්වුණ වූ

53-3-6

සය වැන්නෙහි - ධානසො වෙදනා පටිපසසමෙහයා = ක්ෂණයකින් වෙදනාව සන් සිඳෙන්නේය. මිච්ඡා ඤාණෙන වැරදි ලෙස මෙනෙහි කිරීමෙන්. මිච්ඡා විමුක්තියා = නෛරයාණික නොවන විමුක්තියෙන් තසමා සඤ්ඤාව සීලඤ්ච = ගාථාවන් කියන ලද අර්ථ ඇත්තේමය. යත්‍රහිනාමා = යමෙක් වනාහී.

53-3-7

සත්වැන්නෙහි - සම්පරායිකං මරණ භයං = පර ලොව හේතු කොට ගෙන ඇතිවන මරණ බිය. ගිහී සාමීවිකානි = ගිහියන් හට සුදුසු දේ. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ.

තුන්වන සරකානි වර්ගය නිමි.

—//—

53-4-1

සිවුවන වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - පුඤ්ඤාභි සංඤා කුසලාභිසංඤා = පින් නමැති ගංගාවෝ, කුසල් නමැති ගංගාවෝ සුඛසංඝාතාරා = සුවයට ඇති හේතූන්.

53-4-4

සිවු වැන්නෙහි - දෙව පදානි = දෙව්වරුන්ගේ නුවණින් හෝ දෙවියකුගේ නුවණින් යටපත් කරන ලද පද ඇති විසුද්ධියා = පිරිසිදු බව සඳහා මේ සුක්‍රයෙහිදී සතර ආර්ය ඵලයන්හි පිහිටි පුද්ගලයෝ පිරිසිදු යන අර්ථයෙන් දෙවියෝ නම් වෙති.

53-4-8

අට වැන්නෙහි - පාරං ගත්ඤා = පාරං යනුවෙන් නිවණ කියනු ලැබේ. එයට පැමිණිය යන අරුතයි. ආසවානං බයාය සංවත්තනති = පළමුව නිවණට පැමිණ පසුව නො පවතින් යයි ද (නිවණට) යමින්ම පවතින් යයිද මෙසේ දේශනා කරන ලදී.

53-4-10

දස වැන්නෙහි - දිවා පටිවේකාය රතනියා පටි සලලානාය = දහවල්හි විවේකය සඳහා ද, රාත්‍රියෙහි භාවනාව සඳහා ද වේ. ධම්මා න පාකුහවනති = සමථ විදර්ශනා ධර්මයෝ නො උපදිත්. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ.

සිවු වන පුඤ්ඤාභිසංඤා වර්ගය නිමි.

—//—

53-5-1

පස්වන වගගයේ පළමුවැන්නෙහි- අසංඛෙය්‍යො = මිණුම් ප්‍රමාණය වශයෙන් අසංඛ්‍ය වූ, යොදුන් වශයෙන් ද මෙයට සංඛ්‍යාවන් තිබේ. බහුභෙරවං = සප්‍රාණික වූ ද, අප්‍රාණික වූද භයානක ආරම්භණයන්ගේ වශයෙන් "බහුභෙරවං" යයි යෙදේ. පුපු = බොහෝ වූ සවන්ති = ගලා බස්නා උපයන්ති = සම්පයට යති.

53-5-2

දෙවැන්නෙහි - යත්ථිමා මහානදියො සංසඤ්ඤානි සමෙන්නි = (ඉවුරු ආදී) යමක් බිඳුන කල්හි මේ මහා ගංගාවෝ එකතු වෙත් ද, අතරක් නැතිව පවතින් ද යන අරුතයි.

53-5-3

තෙවැන්නෙහි - පුඤ්ඤකාමො = පින් බලාපොරොත්තු වන තැනැත්තා. කුසලෙ පතිට්ඨිතො = මාර්ග කුසලයෙහි පිහිටියේ. භාවෙහි මගං අමතස්ස පනතියා = නිවණට පැමිණීම පිණිස රහත් මග වඩයි. ධම්ම සාරාධිගමො = ධම්ම සාර යනුවෙන් ආර්ය ඵලය වූ ධර්මයෙහි සාරය කියනු ලැබේ. එය අවබෝධ වේය යන අදහසින් ධම්ම සාරාධිගම යයි යෙදේ. අවබෝධ කර ගත් (මාර්ග) ඵල ඇත්තේ යන අදහසයි. බයෙරතො = කෙලෙස් ක්ෂය කිරීමෙහි ඇලුණේ.

53-5-4

සිවු වැන්නෙහි - අවෙථා මහඤ්ඤො = සත්වැදූරුම් ආර්ය ධනයෙන් ආඨායවූයේ ද, මහත් ධනය ඇත්තේ ද වෙයි. එයින්ම හටගත් සම්පත් නිසා "මහා භොග" නම් වේ. සෙස්ස සියළු තැන්හි පහසු වේ.

පස්වන සගාථක පුඤ්ඤානි සඤ වග්ගය නිමි.

53-6-2

සයවන වගගයේ දෙවැන්නෙහි අදහස මෙසේ වේ. සෝවාන් වූ හික්ෂුච මෙතෙකින් අවසානයට නොපැමිණ එම ඉන්ද්‍රිය ශක්තීන් ද, බෝධ්‍යංගයන් ද ගලපා විදර්ශනා වඩා සකෘදාගාමී මාර්ගයට පැමිණෙයි. සකෘදාගාමී වූ හික්ෂුච අනාගාමී මාර්ගයටද, අනාගාමී වූ හික්ෂුච අර්හත් මාර්ගයට ද පැමිණේ. මේ අදහස සඳහා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මේ සූත්‍රයෙහිදී සස්තෙහි අනුපිළිවෙළ ද ප්‍රවේණිය ද දේශනා කරන ලදී.

53-6-3

තුන් වැන්නෙහි - ධම්ම දිනො = සත් දෙනාගෙන් එක් අයෙකි. බුද්ධ කාලයෙහි ධම්ම දින්න උපාසකය, විසාඛ උපාසකය. උග්ග නම් ගෘහපතිය, චිත්ත නම් ගෘහපතිය, හත්ත ආලවකය, චුල්ල අනාථ පිණ්ඩිකය, මහා අනාථ පිණ්ඩිකය යන මේ සත් දෙනා උපාසකවරුන් පන්සියය බැගින් පිරිවර ඇත්තෝ වූය. මේ (ධම්ම දින්න උපාසක) තෙමේ ඒ සත් දෙනා අතරෙහි එක් අයෙකි. ගම්හිරා = ධර්ම ගම්හිරතාවයෙන් යුත් "සලල සූත්‍ර" ආදිය ගිහිරිත්තා = අර්ථ ගම්හිරතාවයෙන් යුත් "වේතනා සූත්‍ර" ආදිය ලොකුත්තරා = ලෝකෝත්තර අර්ථ දක්වන "අසංඛත සංයුත්ත" ආදිය සුඤ්ඤා පටිසංයුතතා = ශුන්‍යතාවයන් සහ දක්වන්නාවූ "බජ්ජනික සූත්‍රය" ආදිය උප සමහත්ඡ විහරිස්සාම = ලබා ගෙන වාසය කරන්නෙමු. එවංචි වො ධම්මදින්න සික්ඛි තබ්බං = මෙසේ වඤ්ඤාපම ප්‍රති පදාව, රථ විනිත ප්‍රතිපදාව, මොනෙය්‍ය ප්‍රතිපදාව හා මහා අරියවංස ප්‍රතිපදාව (යන මේවා) පුරන්තාවූ ඔබ විසින් මෙසේ පුහුණු කළ යුතුය.

මෙසේ ශාස්තෘන් වහන්සේ මේ උච්ඡවන් හට ලොකුවගකීමක් භාර කළහ. කුමක් හෙයින් මොව්හු තමා ගේ තත්වයෙහි සිට අවවාද නො ඉල්ලුවෝ ද? විශේෂත්වයකින් තොරව සියලුම බර දැරීමට සමර්ථ වූවන් මෙන් ස්වාමීනි, අපට අවවාද දෙන සේක්වායි ඉල්ලා සිටියහ. එහෙයින් ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔවුන් හට ලොකු වගකීමක් ආරෝපණය කරමින් මෙසේ වදාළහ. නබොනෙනං = මෙය සිදු නො වේ. මෙහි "න" කාරය වනාහී ව්‍යඤ්ඡන

සන්ධි මාත්‍රයක් පමණක් යයි දත යුතුය. තසමා = යම් හෙයකින් දැන් තමාගේ තත්වයෙහි සිට අවවාද ඉල්ලන්නහුද, ඒ හේතුවෙනි.

53-6-4

සිවු වැන්නෙහි - නබො නෙතං = මෙය අප වෙත වූවක් නොවේ. සප්ප ඤාණො උපාසකො = සෝවාන් වුයේ යයි අදහස් කරන ලදී. අසසාස නියෙහි ධම්මෙහි = ආශ්වාසය ඇතිකරන්නාවූ කරුණුවලින් අසස සත්‍යාසමා = ආයුෂ්මත් තෙමේ ආශ්වාස කෙරේවා මාරිසො = මරණය හා බැඳුනාවූ මරණ ධම්මො = මැරෙන ස්වභාවය අධිමොවෙහි = තබන්න. අධිමොවිතං = තබන ලද එවං විමුක්ත විතතසස = මෙසේ අරහත් ඵල විමුක්තියෙන් මිදුනා වූ සිතට යදිදං විමුක්ති යා විමුක්තිං = යම් බඳු වූ මේ විමුක්තිය පිළිබඳව විමුක්තියේ විවිධත්වය කිව යුතු වන්නේ ද එහෙත් එය එසේ වේ යයි නො කියමි. භික්ෂු සංඝයාගේ වනාහි වෛතාස මලු. බෝධිමලු ආදියේ වතාවත් ද, අසුවක්වූ බන්ධක වතාවත් ද යන ආගමණීය ගුණයන්හි ප්‍රමාණයක් නම් නැත්තේය. උපාසක හා භික්ෂු යන දෙපිරිස අතර අවබෝධ කළා වූ මාර්ගයෙහි හෝ ඵලයෙහි හෝ විවිධත්වයක් නැත.

53-6-9

නව වැන්නෙහි - පඤ්ඤාපට්ලාභාය සංවත්තති = මෙහි ශෛක්ෂ්‍යයෝ සත් දෙනා ප්‍රඥාව ලබා ගන්නෝ නම් වෙති. ක්ෂීණාශ්‍රව තෙමේ ලබාගන්නා ලද ප්‍රඥාව ඇත්තේ නම් වේයයි දත යුතුය. මින් බැහැර වූ පඤ්ඤාවුඩ්ඨියා යන ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළ ම වේ. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ.

සයවන සප්පඤ්ඤ වර්ගය නිමි.

—//—

53-7-1-10

සත්වැන්නෙහි - මහාපඤ්ඤානාය සංවත්තනති යන මේ ආදියෙහි දී උතුම් වූ අර්ථයන් සම්පූර්ණයෙන් ග්‍රහණය කරගනීය යන අදහසින් මහා පඤ්ඤානම් වේය යනුවෙන් පටිසම් හිදාවෙහි කියන ලද පිළිවෙළින්ම සියලු පදයන්හි අර්ථ දැන ගත යුතුය. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ.

සත්වන මහා පඤ්ඤා වර්ගය නිමි.

සොනා පත්ති සංයුක්තය සමාප්තයි.

—//—

54.1.1-2

සච්ච සංයුක්තයේ පළමු වැන්නෙහි - සමාධිං භික්ඛවෙ = ඒ භික්ෂුහු සිතේ එකඟතාවය කෙරෙන් පිරිහෙන් එකල්හි ශාස්තෘන් වහන්සේ මේ භික්ෂුහු මෙසේ (පිළිපදින හොත්) සිතේ එකඟ බව ලැබ කමටහන් වඩා උතුම් නිවණට පැමිණෙන්නාහුයයි (දැන) ඒ භික්ෂුන් හට මෙම දේශනාව දෙසීම ආරම්භ කළහ. තසමා නිභ භික්ඛවෙ ඉදං දුක්ඛතනි යොගො කරණියො = මෙහිදී තන්වූ පරිද්දෙන් කරුණු වෙන් කර පෙන්වීම (පිළිබඳව) දත යුතුය. මෙසේ ද කියන ලද්දේ වෙයි - "මහණෙනි, යම්සේ සන් සුන් වූ සිත් ඇති භික්ෂුව ආර්ය සත්‍ය යන් සතර තන් වූ පරිදි දිනියිද, එසේම සන්සුන් වූ සිත් ඇති ඔබ විසින් ද චතුරාර්ය සත්‍යයන් තන් වූ පෙරිදි දැන ගණු පිණිස මෙය දුක්ඛය යනුවෙන් භාවනාවෙහි යෙදීම කළ යුතුය. යම් හෙයකින් චතුස් සත්‍යයන් (පිළිබඳ දැනුම) තථාගතයන් වහන්සේ හටම පහළ වූයෙන් උත්වහන්සේට ම එය ප්‍රකට වේද, යම්සේ තථාගතයන් වහන්සේ විසින් මනාව බෙදා දක්වන ලද්දේ ද, යම් සේ (ඒ පිළිබඳව) අප්‍රමාණ වූ චර්ණනාවන් කරන ලද්දේද, අප්‍රමාණ වූ පදවලින් විස්තර කරන ලද්දේද, යම් හෙයකින් ඒ චතුස්සත්‍යයන් අවබෝධ නො කළ බැවින් සසර වර්ධනය වෙයිද, එය අවබෝධ කරගත් කල පටන් සසර වර්ධනය නොවෙයිද, එහෙයින් මෙසේ අපගේ සසර නො වැඩෙන්නේ යයි (දැන) ඔබ විසින් මෙය දුක්ඛයයි භාවනා කළයුතුය" දෙවැන්න කායික විචේකය අඩු අයට කායික විචේකය ලබා ගැනීම සඳහා කියන ලදී.

54-1-3-4-5

තුන් වැන්නෙහි - අභිසමයාය = අවබෝධය පිණිස. සමණාචා බ්‍රාහ්මණචා = මෙහිදී ධර්මයෙහි හැසිරෙන්නෝ අදහස් කරනු ලැබෙති. සතර වැන්නෙහි ද පස් වැන්නෙහි ද එසේමය. ඒ ඒ කියමනෙන් අවබෝධ කර ගන්නවුන්ගේ අදහසින් මේවා කියන ලදී.

54-1-6

සය වැන්නෙහි - අභිසම්බුද්ධං පකාසෙසු "මම අභි සම්බුද්ධ වෙමි"යි මෙසේ තමන් වහන්සේ "අභිසම් බුද්ධ" යයි ප්‍රකාශ කළහ. මේ සුත්‍රයෙහි දී සර්වඥ බුදුන් වහන්සේලා ද ශ්‍රමණ ගණයා ලෙස ගන්නා ලදහ.

54-1-10

දස වැන්නෙහි - අනෙක විහිතං = නානා විධවූ තිරච්ඡාන කථාං = සසරින් නිදහස් නොවීමට හේතුවන කථාව ස්වර්ග මෝක්ෂ මාර්ගයන් වෙනුවට තිරිසන් මාර්ග කථාව. රාජ කථාං යන ආදියෙහි මහා සම්මත, මන්ධාතු, ධම්මාසෝක යන රජුන් අරභයා මහානුභාව ඇතැයි යන ආදී පිළිවෙලින් පැවති කථාව "රාජ කථා" නම් වේ. වොර කථා ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ. ඒ අතරෙහි අසවල් රජ තෙමේ රූප සම්පන්නය. දක්මට ප්‍රියය යන ආදී පිළිවෙළින් කෙරෙන ලෞකික කථාවම තිරච්ඡාන කථා නම් වෙයි. මෙවන් මහානුභාව සම්පන්න හේතෙමේ පවා දුබල වී නැති වී ගියේය යනුවෙන් පවත්නා කථාව කමටහන් බවෙහි පිහිටයි. සොරුන් අතරෙහිද මූලිකයා මෙසේ මහානුභාව ඇත්තෙකි. ඔවුන්ගේ කර්මය හේතු කොට ගෙන මෙසේ වූහයි යන ලෞකික කථාවම තිරච්ඡාන (තිරිසන්) කථා නම් වෙයි. යුද්ධ ආදියෙහි දී අසවලා විසින් අසවලා මෙසේ මරා දමන ලද්දේය. මෙසේ විදින ලද්දේය. යනාදී කථාද කාමාස්වාද වශයෙන් කෙරෙන කථා තිරිසන් කථා නම් වෙයි. ඔව්හු ද අභාවයට පත්වූහ. යනුවෙන් පවත්නා කථා හැම තැන්හිම කමටහනක් ම වෙයි. තව ද අනන (ආහාර) ආදියෙහිදී මෙසේ වර්ණවත්, සුවඳවත්. රස පහස යුත් අහරක් කෑවෙමු, අනුභව කෙළෙමු, පිවෙමු යයි කාමාස්වාද වශයෙන් කීමට සුදුසු නොවේ. අභිතයෙහි මෙසේ වර්ණ ආදියෙන් යුක්ත වූ ආහාර පාන, වස්ත්‍ර, යාන, සයන, මල්දම්, සුවඳ විලවුන් සිල්වතුන්හට දුන්නෙමු, වෛත්‍යයන් වෙත පුජා කෙළෙමු, යයි යහපත් අරුත් ඇති කොට ඒවා සත්‍ය නම්, එසේ කීම සුදුසුය. ඤාති කථාං = අපගේ නෑයෝ සුරය, දක්ෂය යනුවෙන් හෝ, පෙර අපි මෙසේ විසිතුරු යානාවලින් වාරිකා කෙළෙමු යයි කියා හෝ ආස් වාදනීය වශයෙන් කීම සුදුසු නොවේ. අපගේ එම නෑයෝ පවා වැනසී ගියාහුයයි කියාහෝ පෙර

අපි මෙවැනි යානාවන් සංඝයාට දුන්නෙමු යයි හෝ යහපත් අරුත් ඇති කොට කිවයුතු වේ. ගාම කථා = මේ ආදියෙහිදී අසවල් ගමෙහි වැසියෝ යහපත් ලෙස වෙසෙති, අයහපත් ලෙස වෙසෙති, ඔව්හු සුභික්ෂයහ, දුර්භික්ෂයහ යන ආදී වශයෙන් හෝ අසවල් ගමෙහි වැසියෝ සුරයෝය, දක්ෂයෝය යනුවෙන් මෙසේ ආස්වාදනීය වශයෙන් කීම සුදුසු නොවේ. ඔව්හු ශ්‍රද්ධා වන්තයෝය, පැහැදී සිටින්නාහුය යනුවෙන් හෝ ක්ෂය වීමට විනාශයට පත්වුහ යනුවෙන් හෝ එය සත්‍ය නම් කීම සුදුසුය. නිගම නගර ජනපද කථා වන්නිද මේ පිළිවෙළම වේ. ඉන්ද්‍රීය කථා = (ස්ත්‍රීන් පිළිබඳ කථා) ආදියෙහි ද වර්ණ සලකුණු ආදිය හේතු කොට ගෙන ආස්වාදනීය වශයෙන් කීමට නොවටනේය. ශ්‍රද්ධාවන්තය, පැහැදීමෙන් යුක්තය, අභාවයට පත්වුහ යනුවෙන් මෙසේ කීමට හැකිනම් සුදුසු වේ. සුරකථා = නැරඹිණු නම් යෝධයා සුරයෙක් වූයේ යයි රස විඳීම් වශයෙන් කීම සුදුසු නොවේ. ශ්‍රද්ධාවන්ත, පැහැදුණ අයෙක් විය, ඔහු නැති වී ගියේය යනුවෙන් මෙසේ කීම සුදුසු වේ. සුරා කථා යයි ද පාඨයෙක් වේ. ඒ සුරාකථා ව ද මෙසේ වේ. සුරා පානය කළ අය රහිය උපදවන්නෝ යයි රස විඳීම් වශයෙන් කීම සුදුසු නොවේ. විපාක වශයෙන් එය උමතු බව සඳහා පවතියි යන ආදීවශයෙන් කීම සුදුසු වේ. විසිබා කථා = අසවල් විවීයෙහි වැසියෝ මනාව ජීවත් වෙතියි හෝ අසවල් විවීයෙහි වැසියෝ දක්ෂවූ, සමත් කම් ඇති අය යයි හෝ රස විඳීම් වශයෙන් කීමට නොවටනේය. ශ්‍රද්ධාවන්තයෝය, පැහැදුණ අයය. අභාවයට පත්වුහ යනුවෙන් මෙසේ කීමට වටනේය. කුමන ධ්‍යාන කථා = දිය තොටු පොළවල්හි කථායයි කියනු ලැබේ. දිය ගෙනෙන දාසීන්ගේ කථායයිද කියනු ලැබේ. අසවල් ප්‍රාසාදයෙහි වෙසෙන තැනැත්තිය නැවීමට ද ගැයීමට ද දක්ෂයයි ආස්වාද වශයෙන් කීම සුදුසු නොවේ. ශ්‍රද්ධාවන්ත පැහැදුණ තැනැත්තියක්ය ආදී වශයෙන් ම කීම සුදුසු වේ. ප්‍රබ්ධ පෙන කථා = අතිතයෙහි වූ ඥාතීන් පිළිබඳ කථා එහිදී වර්තමාන ඥාතී කථාවන් හා සමාන කොට විනිශ්චය කෙරේ. නානාත්ත කථා = පෙර පසු කථාවන්ගෙන් වෙනස් වූ විවිධ ස්වභාවයේ වෙනත් නිස්ප්‍රයෝජන කථා. ලොක කබායිකා = මෙලොව කුමකින් නිර්මිත වූයේ ද, අසවල් දෙයින් නිර්මිත වූයේය, ඇට සුදු බැවින් කවුඩා සුදුය, ලේ රතු බැවින් කොක්කු රතුය යන මේ ආදී වශයෙන් කෙරෙන කථා සියල්ල ලෝකික වූ ද, පරලොවක් නැත යන අදහසින් කෙරෙන්නාවූ ද පිළිසඳර කථාවන්ය. සමුද්‍රාකායිකා කුමක් හෙයින් සමුද්ද නම් වීද? සගර නම් දෙවියා විසින් ලද්දේයයි හස්ත මුද්‍රාවෙන් දැන්වූ බැවින්

"සමුද්ද" නම් විය. මේ ආදී නිර්මාණ කථා "සමුදාකාශික කථා" නනම් වේ. මෙය පවත්නා දෙය (භව්‍ය) වේ. මෙය නොපවත්නා දෙය (අභව්‍ය) වේ යන ආදී ඒ ඒ නිර්මාණ කරුණු කියා පවත්වන කථාව ඉති භවා භව කථා නම් වේ. මෙහි ද "භව" යනු ශාස්ථික (සදා කාලික පැවැත්ම) යි. "අභව" යනු උචේතය (නැවත නො ඉපදීම) යි. භව යනු වුඩ්ඩි (වර්ධනය) යි, අභව යනු භානි යයි. භව යනු කම් සුවයයි, අභව යනු සිරුරට දුක් දීමයි. මෙසේ සය වැදුරුම් වූ මෙම "ඉති භවාභව" (භව සහ අභව යනු මෙසේය) කථාව සමග දෙතිස් තිරිසන් කථා පවතී. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ.

විෂය භවයෙහි වැඩි වැඩියාවක් නොවන බැවින් භවයෙහි වැඩි වැඩියාවක් නොවන බැවින්

පළමු වන සමාධි වර්ගය නිමි.

සමාධි වර්ගය පහත පරිදි වේ. —//—

54-2-1

දෙවන වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - බාරාණසියං - මෙම නම ඇති නගරයෙහි. ඉසිපතනෙ මිගදායෙ = සෘෂිත්ගේ පහළට බැසීම, ඉහළට නැගීම යනුවෙන් මෙසේ ලැබූ නම ඇත්තාවූ ද, මුවන් හට අභය දානය වශයෙන් දෙන ලද බැවින් මිගදාය නම්වූ ද ආරාමයෙහි. මෙහිදී උපනුපන් සර්වඥයන් වහන්සේලා සෘෂිත් බිමට බස්නා මෙහිදී දම්සක් පැවත්වීම සඳහා හිඳ ගණිත්ය යන අර්ථය වේ. සත් දිනයක නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිට අනවතඡන විලෙහිදී කරන ලද මුව දෙවිම් ආදී කටයුතු ඇත්තාහු අහසින් අවුත් බිමට බැසීම් වශයෙන් මෙහි පතනය වෙන් යයි ද, පොහෝ දිනවල හා පොහොය නැති දිනවල ද රැස් වෙන් යයි ද, ගන්ධ මාදන (පර්වත) යට ආපසු යන සෘෂිවරු එකැනින්ම අහසට නගින් යයිද මෙසේ සෘෂිත්ගේ බිමට බැසීම් අහසට නැගීම් සිදුවන තැන වශයෙන් ඒ ස්ථානය ඉසිපතනය යයි කියනු ලැබේ.

ආමනෙකසි = දීපංකර සර්වඥ පාද මූලයෙහිදී කරන ලද ප්‍රාර්ථනාවෙහි පටන් පාරමිතා පුරමින් අනුපිළිවෙළින් පැමිණ අවසාන භවයෙහිදී කරන ලද අබිනික්මන් ඇත්තාහු අනු පිළිවෙළින් බෝ මැඩට පැමිණ එහි අපරාජිත පර්යංකය මත හුන් සේක් මාර බල බිඳ ප්‍රථම යාමයෙහි පෙර විසූ කඳ පිළිවෙළ සිහිකොට මධ්‍යම යාමයෙහි දිවැස් පිරිසිදු කොට, පශ්චිම යාමයේ අවසානයෙහි දස දහසක් ලෝක ධාතුව මහත් සේ නාද කරවමින් සර්වඥභාවයට පැමිණ සති සතක් බෝ මැඩ අසල කල් යවා දහම් දෙසීම සඳහා මහා බ්‍රහ්මයා විසින් ආරාධනා කරන ලද සේක් බුදු ඇසින් ලොව බලා ලෝකයට අනුග්‍රහ කිරීමේ අදහසින් බරණැසට ගොස් පස්වග තවුසන් දැනුවත් කරවා දම්සක් පවත්වනු කැමැත්තාහු (ඒ තවුසන් හට) ආමන්ත්‍රණය කළහ.

දොමෙ හිකිවෙ අන්නා = "මහණෙනි, මෙම ලාමක වූ කොටස් දෙකක් පවතී" මේ කියමන ප්‍රකාශ කිරීම සමග ම එම ප්‍රකාශයේ මහ හඬ යටින් අවිච්ඡෙදි පටන් උඩින් හවාග්‍රය දක්වා විහිදී දස දහසක් ලෝක ධාතුවෙහි පැතිරී සිටියේය. එවිටම අටළොස් කෙළක් බ්‍රහ්මයෝ පැමිණියහ. අවර දිගින් හිරු බැස යයි පෙර දිගින් ආසාළුන නැකතින් යුතුව පුන්සඳ නැග එයි.

එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ දම්සක් පැවතුම් සුතුර අරඹන්නාහු "දෙව මේ හික්කවෙ අනතා (මහණෙනි, මේ අන්ත දෙකක් පවතී) " යන ආදිය වදාලහ. එහි පබ්බජිතෙත = ගිහි සංයෝජන බිඳ පැවිදි බිමට පැමිණි තැනැත්තා විසින් න සෙවිතබ්බා = භාවිත නො කළ යුතු යොවායං කාමෙසු කාම සුඛලිකානු යොගො = වස්තු කාමයන්හි ක්ලේශ කාමයෙන් යුතුව කාමසුඛයෙහි යෙදීම නම් වූ මෙය හීනො = ලාමක වූ ගමෙමා = ගම් වැසියන් හට අයත් පොපුරුණිකො = මෝඩ, නුවණ අඩු මිනිසුන් විසින් පුරුදු කරන ලද්දාවූ අනරියො = පිරිසිදු නොවූ, උතුම් නොවූ. උතුමන් හට අයත් නොවූ අනන්ධ සංහිතො = යහපත සඳහා නොයෙදුණා වූ යන අරුත වේ. අතත කිලමථානු යොගො = තමාට පීඩාව ඇති කිරීම සඳහා යෙදුණාවූ තමාගේ දුක සඳහා හේතු වන යන අර්ථයයි. දුකෙබ්බා = කටු, උල් යෙදූ ලෑලි මත නිදා ගැනීම ආදියෙන් සිදු වන්නාවූ ද, මරණ ආදියෙන් සිදු වන්නාවූ ද (ශරීරයට) දුක් ගෙණ දීම. ප්‍රඥාව නමැති ඇස ඇති කරයි. යන අදහසින් වක්කු කරණී යයි කියනු ලැබේ. දෙවන පාදය. එයටම වෙනත් වචනයකි. උපසමාය = කෙලෙස් සන් සිදීම පිණිස අභිඤ්ඤාය = සත්‍ය සතර පිළිබඳ මනා දැන ගැනීම පිණිස සමෙබ්බාය = ඒ සත්‍යයන් සතරේම මනා අවබෝධය පිණිස නිබ්බාණය = නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කර ගැනීම සඳහා සෙසු යමක් මෙහි කිව යුතු වන්නේ ද එය යට ඒ ඒ තැනහි කියන ලද්දේමය. (වාතුරාර්ය) සත්‍ය කථාවන් ද හැම අයුරින් ම විශුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලදී.

තිපරි චට්ඨං = සත්‍යඥාන කෘත්‍යඥාන, කෘතඥාන නම් වූ පරිවෘත්තයන් තුන වශයෙන් යන අදහසින් "තිපරිචට්ඨං" යි කියන ලදී. මෙහිදී වනාහී මෙය දුඛ ආර්ය සත්‍යය, මෙය දුඛ සමුදයය ආදී වශයෙන් මෙසේ සත්‍යයන් සතර පිළිබඳව තත් වූ පරිදි වූ ඥානය සත්‍යඥානය නම් වෙයි. ඒ සත්‍යයන් හිම පවතින, බැහැර කළ යුතුයයි අවබෝධ කරගත් දෙය බැහැර කළ යුතුය. මෙසේ කළ යුතු කාර්යය දැන ගැනීමේ නුවණ කෘතඥාන නම් වෙයි. ප්‍රතිත කළ යුතුයයි අවබෝධ කරගත් දෙය ප්‍රතිත කළපසු, එසේ කළ බව දැන ගන්නා ඥානය කෘතඥාන නම් වෙයි.

ඥා දසා කාරං = ඒ එක් එක් සත්‍යයෙහි තුනක් තුනක් බැගින් වූ ආකාරයන්ගේ වශයෙන් සත්‍ය සතර (තිපරිචට්ඨ වශයෙන්) දොළොස්

54-2-9

නව වැන්නෙහි - අපරිමාණ වණනා අප්‍රමාණ වූ අකුරු බාහුස්නානි = ඒවාටම වෙනත් වචනයකි. බ්‍යංජන නම් වර්ණයන්ගේ ම එක් කොටසකි. සංඛ්‍යාසනා = විභක්තිහ්‍රය. එක් එක් සත්‍යය හැම අයුරින්ම විස්තර කරනු ලබන කල්හි වර්ණ (අකුරු) ආදීන්ගේ කෙළවරක් නම් නැත්තේය. එහෙයින් මෙසේ කිය.

54-2-10

දස වැන්නෙහි - ස්වභාවය අත්නොහැර පැවතීම යන අරුතින් කථා යි යෙදේ. "දුක්ඛං" යනු දුක්ඛ යයි කියන ලදී. සත්‍ය ස්වභාවයේ හිස් නොවන බව සඳහා අවිකථා යි යෙදේ. දුක් නැත්තෝය යන අදහසින් "අදුක්ඛං" නම් වේ. අන්‍ය වූ ස්වභාවයකට නොපැමිණීම යන අදහසින් අනාඤ්ඤාතං යි යෙදේ. දුක්ඛ ය, දුක්ඛ ඉපදීමය යන ස්වභාවයකට නො පැමිණේ යන අදහසයි. සමුදය ආදියෙහි ද මේ පිළිවෙළම වේ.

දෙවන ධම්ම වක්කප්පවත්තන වර්ගය නිමි.

—//—

54-3-1

තුන්වන වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - අනනුබොධා = අවබෝධ නො
කිරීමෙන් අසංවිවේධා = අවබෝධ කරනො ගැනීමෙන්.

54-3-2

දෙවැන්නෙහි - තසමා අරියානං සචාන් = යම් හෙයකින් සත්‍යයන් හා
අසත්‍යයන් වෙනස් වෙන්ද, එහෙයින් ආර්යයන්ගේ සත්‍යයන් යයි කියනු
ලැබේ. අසත්‍යයන් ද, වෙනස් වන (ස්ථිර නො වන) ස්වභාවයන් ද ආර්ය
සත්‍ය වශයෙන් ආර්යයෝ නොපිළිගනිති.

54-3-8

අටවැන්නෙහි - තථාගතො අරියො තසමා අරිය සචාන් = යම් හෙයකින්
ආර්යවූ තථාගතයන් වහන්සේ විසින් අවබෝධ කර ගන්නා ලද බැවින් ද,
දේශනා කරන ලද බැවින් ද ඒවා ආර්යයන් සතු වේ. එහෙයින් ආර්යයන්ගේ
සත්‍යයන් වන බැවින් ආර්ය සත්‍ය යන්ය යන අර්ථ ඇත්තේ වේ.

54-3-10

දස වැන්නෙහි - සහජනියෙ = ඡන්තාවගෙන් ගැවසුණ නගරයෙහි, යො
හිකාවෙ දුකඤ්ච පසසති දුකඛ සමුදයමපි සො පසසති යන මේ ආදිය
එකවර අවබෝධ කර ගැනීම වශයෙන් කියන ලදී. මේ සුත්‍රයෙහි දී වනාහි
එක්වර අවබෝධ කර ගැනීමම කියන ලද්දේ වෙයි.

තුන් වන කොටිගම වර්ගය නිමි.

—//—

54-4-1

සතර වන වර්ගයේ පළමු වැන්නෙහි - යදිදං උපරි මේවා ඉදිරියෙහි දී (ලැබෙයි නෙහොත් හමුවෙයි) සිංසපාවනෙ = සිංසපා (හෙවත් ඇට්ටේරිය) ගස් ඇති වනයෙහි.

54-4-2

දෙවැන්නෙහි - අනභිසමෙව්ව = නුවණින් එක්තැන් කොට නොගෙන අවබෝධ කොට නෙගෙන යන අර්ථයයි.

54-4-3

තුන් වැන්නෙහි - අසමා ලොකා පරං ලොකං (මනුෂ්‍යයෝ) මේ මිනිස් ලොවින් මත්තෙහි නිරයට ද, තිරිසන් යෝනියට ද, ප්‍රේත ලෝකයට ද, මිනිස් ලොවට ද, දෙවි ලොවට ද යන්නාහුය. නැවත නැවත සසරෙහිම උපදින්නාහුය යන අර්ථයයි.

54-4-5

පස්වැන්නෙහි - එවඤ්ඤා නං භික්ඛවෙ අස්ස මහණෙනි, ඉදින් මෙය මෙසේ සිදු වන්නේ නම් යනුයි. නිරතුරුව ශක්තිය පිළිබඳ සිහියෙන් යුතුව කර්ම කරන්නාහුට දුක් දොම්නස් සමගම මේ සත්‍යාව බෝධය සිදු වන්නේ නම් යන අර්ථයයි.

54-4-9

නව වැන්නෙහි - මුඛං ඔලොකෙනති = අදහස දෙස බලක් මෙහිදී අදහස (අඡක්‍රියය) යන්න මුඛය යයි අදහස් කෙරේ.

දස වැන්නෙහි - සිලායවුපො = ගල්වැඟික් සොළසකුකකො = සොළොස්
 රියනක් "සොළස කුකකු" යි ද පාඨයක් වේ. හෙට්ඨානෙමඛගමා = යට පිහිටි
 ආවාටයට පිටිසියානු අට්ඨ කුකකුඋපරි නෙ මසා = රියන් අටක් වූ
 ආවාටයේ මතුයෙහි උඩට මතු වී සිටියානු වන්නෝය. භුසා = බලවත්වූ
 සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ.

සිවු වන සිංසපා වර්ගය නිමි.

—//—

54-5-1

පස්වන වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි - සුමාගාධාය පොකරණියා = මෙම නම ඇති පොකුණෙහි ලොක විනාශ වනෙක නෙතා = සඳ හිරු සාදන ලද්දේ කවරකු විසින්ද (නොහොත් කුමකින්ද) මහ පොළව සාදන ලද්දේ කවරකු විසින් ද (නොහොත් කුමකින්ද) මහ සමුද්‍ර සාදන ලද්දේ කවරකු විසින්ද (නොහොත් කුමකින්ද) සත්වයෝ කවරකු විසින් පහළ කරනු ලැබුවාහුද (නොහොත් කුමන හේතුවකින්ද) පර්වත සාදන ලද්දේ කවරකු විසින් ද? (නොහොත් කුමකින්ද) අඹ තල් පොල් ආදිය සාදන ලද්දේ කවරකු විසින්ද (නොහොත් කුමකින්ද) ලෝකය පිළිබඳ මෙබඳු සිතුවිලි සිතමින් හුන්නේය. විවෙකො = සිතුවිලි වලින් තොරවූයේ හෝ අවුල් වූ සිත් ඇත්තේ භූතයෙව අඟ්ගා "ඒ පුරුෂයා ඇත් අස් ආදීන් මතට නගින කල්හි අහසට නැගී නෙළුම් අල වල හා දඬුවල සිදුරු වලින් පිවිසෙන අයුරක් පෙනේවා"යි ඒ අයුරයෝ පෙර ලා අධිෂ්ඨාන කළහ. ඒ සඳහා ශාස්තෘන් වහන්සේ "භූතයෙව අඟ්ගා" යන ආදිය වදාළහ. දෙවානං යෙව මොහය මානා = දෙවියන්ගේ සිත මූලා කරවන්නාහු නසමා = ලෝකයේ නිර්මාණය ආදිය පිළිබඳව සිතන පුද්ගලයා ඒ නිසා උමතු වුවෙක් හෝ වෙයි.

54-5-2

දෙවැන්නෙහි - පටිභාණ කුටො = එක්තරා මහත් වූ පර්වතයක් වැනි වූ මායිම් ගලක් වෙයි. තුන්වැන්නෙහි - අනිධං රූපං යනු ප්‍රිය නොවන ස්වභාවයයි.

54-5-4

සිවු වැන්නෙහි - හෙධි මං සරං අකරිඤා = කණු, බිත්ති, අත්තිවාරම් උස් කිරීම් ආදියෙන් ගෘහයෙහි යට කොටස සකස් කොට.

54-5-5

පස් වැන්නෙහි - සන්ධාගාරෙ - ශිල්ප ඉගෙන ගන්නා ශාලාවෙහි උපාසනං කරොනෙත = ඊතල ඇතට විදීමේ ශිල්පය පුහුනු වන්නන් අසනං අති පානෙනෙත = ඊතල ඇතට විදිනාවුන් පොඩ්බානු පොඩ්බං = එක් ඊතලයක් විද එහි පසු කෙළවරට (දෙවන ඊයක්) විදියි ද, දෙවන ඊතලයේ පසු කෙළවරට නැවත තවත් ඊයක් ද, නැවත එහි ද පසු කෙළවරට තවත් ඊයක් ද යනුවෙන් මෙසේ විදින්නාවුන් දුටුවේය. යනුහිනාම = යම් අය විසින් දුර්භිසමභව තරං = වඩා දුෂ්කරවූ සත්තධා හිනනසස වාළසස කොටියා කොටිං පටි විජේක්ඛයා = එක් අස් ලොමක් සතට පලා ඉන් එකක් ගෙන බටු ගෙඩියක් මැදින් බැඳ පැළු තවත් ලොම් තීරුවක් ඊතලයේ අග කෙළවරහි බැඳ උසභයෙක (රියන් 140ක) දුර සිට ඊතලයෙහි බදින ලද කෙළවරින් බටු ගෙඩිය බදින ලද ලොම් ගස් කෙළවරට විදින්නේය. යන අර්ථයයි. තසා = යම් හෙයකින් මෙසේ අවබෝධ කිරීමට අපහසු වතුරාර්ය සත්‍යයන් අවබෝධ කරන ලද්දේද, එහෙයිනි.

54-5-7

සත් වැන්නෙහි - අසකුමසකුබාදිකා = එකනෙකා කා දූමිම දුබ්බල බාදිකා = බලවත් මත්සය ආදීන් විසින් දුර්වල මත්සය ආදීන් කෑම.

54-5-8

අට වැන්නෙහි - මහා පඨවි = සක්වළ අතරෙහි ඇති මහ පොළව අධිච්ඡා මිදං සනෙත = අහමුවෙන් ලැබුණ එම විය දඩුව ඉදින් දිරාපත් නොවන්නේ ද සමුද්‍රයෙහි ජලය නොවියලෙන්නේද, ඒ කැසුබුවා නො මැරෙන්නේ ද එසේවුව ද එය කලාතුරකින් සිදු වන්නේය යන අර්ථයයි මෙසේ අධිච්ඡා මිදං හික්කවෙ යන මෙහිදී මහාසීව ස්ථවිර තෙමේ වියදඩු සතරක් දක්වයි. පෙර දිග සක්වළ මුව විටෙහි සිටි පුරුෂයකු දක්වයි. පෙර දිග සක්වළ මුව විටෙහි සිටි පුරුෂයකු විසින් (මුහුදට) දමන ලද විය දඩුවක සිදුරෙන් ඒ අන්ධ කැසුබුවාගේ ගෙල ඇතුළු වීම මෙන්ම මිනිස් බව ලැබීම ද අපහසුය. දකුණු

සක්වළ මුව විටෙහි සිටි පුරුෂයකු විසින් දමන ලද විය දඩුවක් පාවෙමින් තිබුණ පළමු විය දඩුවෙහි සිදුර මත සිදුර සිටින සේ පිහිටා ඒ සිදුරෙන් අහඹියෙන් කැසුබු ගෙල ඇතුල්වුවහොත් මෙන් තරාගනයන් වහන්සේ කෙනකුගේ පහළ වීම ද කලාතුරකින් සිදු වන්නකි. අපර දිග සක්වළ මුව විටෙහි සිටි පුරුෂයකු විසින් දමන ලද විය දඩුවක් පෙර තිබු විය දඩු යුගලය මතට පැමිණ සිදුරමත සිදුර සිදුර සිටින සේ පිහිටිය හොත් ඒ සිදුරෙන් කැසුබු ගෙල අහඹිවෙන් හෝ ඇතුල් වේද, එමෙන්ම තරාගනයන් වහන්සේ විසින් අවබෝධ කරන ලද ධර්ම විනය මනාව පවත්නා කාලයක් වීම ද ඉතා කලාතුරකින් සිදු වන්නකි. උතුරු දිග සක්වළ මුව විටෙහි සිටි පුරුෂයකු විසින් දමන ලද විය දඩුවක් කැරකෙමින් තිබු පෙර විය දඩු තුන මතට පැමිණ සිදුරු මත සිදුර සිටින සේ පිහිටිය හොත් ඒ සිදුරෙන් කැසුබු ගෙල අහඹියෙන් ඇතුල්වේද එමෙන් වතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධය ද ඉතාම කලාතුරකින් සිදු වන්නක් බව දත යුතුය. නව වැන්න ආදිය අභිසමය සංයුතනයෙහි කියන ලද පිළිවෙළින්ම වේ.

පස් වන පපාත වර්ගය නිමි.

—//—

අභිසම්මය වග්ගය නිදාන වග්ගයෙහි අභිසම්මය සංයුත්තයෙහි විස්තර කරන ලද්දේමය. ආමක ධඤ්ඤා පෙය්‍යාලයෙහි - අරියෙන ඤාණවක්‍රමානා = විදර්ශනාව ආදී කොට ඇති ලෝකික ලෝකෝත්තර නුවණ නමැති ඇසින් සුරා මෙරය මණ්ණ පමාදට්ඨානා පටිච්චතා = මෙහි දී "සුරා" යනු පිටිවලින් තැනූ සුරා, බත්වලින් තැනූ සුරා, කැවුම් ආදී කැවිලිවලින් තැනූ සුරා, අනියමින් ලැබුණ දෙයක් යොදා තැනූ සුරා, බොහෝ ද්‍රව්‍යයන් යොදා තැනූ සුරා යනුවෙන් පංච විධ වේ. "මෙරය" නම් මල්වලින් තනන මද්‍ය හා ගෙඩි වර්ගවලින් තනන මද්‍ය යනුවෙන් කියන ලද යම් කිසි ආසවයක් (පැසවු දෙයක්) වේ. "මණ්ණ" යනු සුරා හා ආසව යන මේ දෙකම ද නොවන එහෙත් මත් බව ඇති කරවන දේවල්ය. යම් චේතනාවකින් එය පානය කරත්ද ඒ ක්‍රියාව ප්‍රමාදයට කරුණු වන බැවින් "පමාදට්ඨාන" නම් වේ. එයින් වෙන්වුවාහු යනු මෙහි අරුතයි. මනෙකයා = මවට හිතවත් වූ, මව කෙරෙහි මනාව පිළි පත්ත වූ යන අර්ථයයි. "පෙනෙකයා" යන ආදී තැන්හි පියාට හිතවත් යනු පෙනෙකයා නම් වේ. ශ්‍රමනයන් වහන්සේට හිතවත් අය (යන අදහස දෙන වචනය) සාමඤ්ඤා වේ. බ්‍රාහ්මණයන් හට හිතවත් අය (යන අදහස දෙන වචනය) බ්‍රහ්මඤ්ඤා වේ. ඒ ඒ අය කෙරෙහි මනාව පිළිපදින්නන්හටම මෙය තවත් වචනයක් වේ. කුලෙ ඡෙට්ඨාපචායිනො = පවුලේ ඡ්‍යෙෂ්ඨයාට ගරු සත්කාර කරන, ඔහු කෙරෙහි යටත්ව හැසිරෙන යන අර්ථයයි. ඛිණ්ණාම භුක්තාම සමාරම්භ = මුල් වලින් පැල වන දෙය, කඳෙන් පැලවන දෙය, පුරුකෙන් පැලවන දෙය, මුදුනෙන් පැලවන දෙය, ඇටවලින් පැල වන දෙය යන පස්වැදෑරුම් වූ පැල වන දේවල්හිද, යම් කිසි නිල් තණ. වෘක්ෂ ආදියෙහි ද රෝපණය වීමේ සිටම කැඩීම්, දැවීම් ආදියෙන් වෙනසකට පත් කිරීමෙන් තොරවූ යන අරුතයි.

විකාල භොජනා = කල් ඉකුත් වූ පසු ආහාර වැළඳීම. මධ්‍යාහ්නය ඉක්ම ගිය තැන් පටන් (පසු දින) අහර වැළඳිය යුතු කාලය දක්වා යන අදහස වේ. මාලාදිසුමාලා = යම් කිසි මලක් ගැබ්බ = යම් කිසි සුවඳ වර්ගයක් විලෙපන = සම පාට කිරීමයි. එහි දී පැළඳීමක් බැවින් "ධාරෙනති" (දරන්නෝය) නම් ද, අඩුතැන් පිරවීමක් බැවින් "මණෙධනති" (සරසන්නෝය නම් ද, සුවඳ ගැල්

විම් වශයෙන් හා සම වර්ණ ගැන්වීම් වශයෙන් දරාගැනීමක් බැවින් "විභූසෙනති" (පළඳිත්) නම් ද වේ. මහජනයා යම් බදු දුසිල් සිතුවිල්ලකින් පෙර කී මල් දරීම් ආදිය සිදු කරත් ද, (හික්ෂුහු) ඉන් ඉවත් වුවාහු යන අදහසයි. සසුනට නොසුදුසු බැවින් විකාර විත්තු ආදිය දැකීම "විසුක දස්සන" යයි තමාම නැටීම හෝ නැටවීම ආදී වශයෙන් නැටීම් ද, ගී ගැයීම් ද, වාදනය කිරීම් ද ප්‍රිය ජනක වූ මොණර නැටුම් ආදී වශයෙන් ද පවත්වනු ලබන නැටුම් ආදියේ විසුළු සහිත වූ දර්ශයන්ය යන අදහසින් නවවග්ග වාදින විසුක දස්සනා (යි යෙදේ) තමාම නැටුම් හි යෙදීම හෝ අනුන් නැටුම්හි යෙදවීම හෝ (අනුන් විසින්) යොදවනු ලැබූ නැටුම් දැකීම හෝ හික්ෂුන් හට ද, හික්ෂුණින් හට ද සුදුසු නොවේ.

උච්චා සයනං = යනු කැප නො වන ඇතිරිලි සහිත, ප්‍රමාණය ඉක්මවූ පහසුකම් සහිත ආසනය කියනු ලැබේ. (හික්ෂුහු) එයින් වෙන් වුවාහු යන අර්ථයයි.

ජාත රූපං = රන් රජනං කහවණු - ලොහ මාසකය, ඡතු මාසකය යනුවෙන් යම් කහවණුවක් ව්‍යවහාරයට යෙත් ද, ඒ දෙවර්ගයම පිළිගැනීමෙන් (හික්ෂුහු) වැළකුණාහුය. ඒවා (අතට) නොගනීත්, අනුන් ලවා ද නොගන්වත්. තමා වෙත තබන ලද්දේ වුවද නො පිළි ගනිත් යන අදහසයි.

ආමක ධක්ඛාද් පටිග්ගහණා ඇල් වී, වී, යව (බාර්ලි) ගොටුම (තිරිඟු) කඩල (තණ හාල්) වරක (මේන්රි), කුදූසක (කුරහන්) යන ආදී වශයෙන් වර්ග සතක් වන නො පිසූ ධාන්‍ය පිළි ගැනීමෙන් හික්ෂුහු වැළකී සිටිති. හුදෙක් ඒවා පිළිගැනීම පමණක් නොව, ඇල්මෙන් යුතුව ඒවා ස්පර්ශ කිරීම ද හික්ෂුන්හට සුදුසු නොවේමය.

ආමක මංස පටිග්ගහණා = තමන් උදෙසා හෝ තම අනුමතිය ඇතිව හෝ සැකසූ අමු මස් මාලු පිළිගැනීමම හික්ෂුන් හට නො සුදුසුය. ඇල්මෙන් යුතුව ඒවා අතපත ගැම ද නො සුදුසුය.

ඉති කුමාරික පටිගහණා මෙහි ඉති යනු පුරුෂයන්හට අයත් කාන්තාවෝය. අන් කාන්තාවෝ කුමාරිකාවෝ නම් වෙති. ඒ කාන්තාවන් පිළිගැනීම ද, ඇල්මෙන් ස්පර්ෂ කිරීම හික්මුන්හට කැප නොවීමය. දාසි දාස පටිගහණා දාසි දසුන් වශයෙන් ඔවුන් පිළිගැනීම නො සුදුසුය. කැප කරුවකු හෝ ආරාමිකයකු දෙමි යයි කී කල්හි වනාහි (පිළිගැනීම) සුදුසු වේ. අපේක්ෂාදීසු = කෙත්වකු පිළිබඳව කැපය අකැපය යන පිළිවෙළ විනයට අනුව විමසා බැලිය යුතුය. එහි "බෙතතං" නම් වී වැනි ධාන්ය වැවෙන බිමයි. "වසු" නම් මුං වැනි ධාන්ය වැවෙන බිමයි. යම් තැනෙක ඒ දෙවර්ගයම වැවේ ද එය ද " බෙතත වසු" (කෙත්වත්) නම් මාතෘකාවෙන් මෙහිදී වැවී විල් ආදිය ද එක් කොට සැලකිල්ලට ගන්නා ලදී. කය වික්කය = මිළයට ගැනීමෙන් හා විකිණීමෙන් දුනෙය්‍යං යනුවෙන් ගිහියන්ගේ පණිවුඩ හෝ හසුන්පත් රැගෙන ඒ ඒ තැන්හි යන දුත ක්‍රියාව ගැන කියනු ලැබේ. පහෙණගමනං යනුවෙන් ගෙයින් ගෙට පණිවුඩ යවන කෙටි ගමන් කියනු ලැබේ. අනුයොගො නම් පෙර කී කාර්යයන් දෙකම සිදු කිරීමයි. එහෙයින් දුනෙය්‍ය, පහෙණ ගමන යන්නි යෙදීමය යන මෙය මෙහි අර්ථය යයි දත යුතුය. තුලාකූටා දීසු = කූට නම් වංචා කිරීමයි. මෙහිදී "තුලා කූටං" යනු රූපකූට. කංසකූට. ගහණ කූට, පටිවජ්ජානන කූට යයි වතුර්විධ වේ. එහි රූප කූට නම් මෙසේය - තරාදි තැටි දෙක සමාන සේ පෙන්වා, බඩු මිළයට ගන්නාවූ වෙළෙඳා ලොකු තැටියෙන් බඩු ගනියි, පොඩි තැටියෙන් විකුණයි. "කංස කූට" නම් මෙසේය. - තුලාවෙන් බඩු ගන්නා වෙළෙන්දා ගැනීමේදී තුලාවේ පසු කොටස අතින් තද කරයි. බඩු විකිණීමේදී තුලාවේ පෙර කොටස අතින් තද කරයි. "ගහණ කූට" නම් මෙසේය :- මිනුම් පටියෙන් මැන බඩු ගන්නා වෙළෙඳා ගැනීමේදී මිනුම් පටියේ මැන බඩු ගන්නා වෙළෙඳා ගැනීමේදී මිනුම් පටියේ මුලින් අල්ලයි, විකිනීමේදී එය පසුපසට කරයි. බඩු විකිණීමේදී එය පෙරට කරයි. "කංස" යයි රත්තැටිය කියනු ලැබේ. එයින් වංචා කිරීම ද කංසකූට නම් වේ. එය කෙසේද යත් :- රත් තැටි එකක් පමණක් සාදා වෙනත් ලෝහ තැටි දෙක තුනක් රනින් පාට කරගනිත් ඉන් පසු ජන පදයකට ගොස් මදක් ධනවත් කිසියම් නිවෙසකට පිවිස රත් බඳුන් ගන්නයයි කියා අගය විමසු කල්හි වඩා වටිනා තැටිය දෙනු කැමති වෙත් ඉක්බිති නිවැසියන් විසින් මේවායේ ස්වර්ණමය භාවය කෙසේ නම් දූත ගත හැකි වේ දැයි කී කල්හි පරික්ෂා කොට ගන්න යයි කියන රත් තැටිය ගලක උලා පෙන්වා සියලුම තැටි දී යති.

මාන කුටං යනු හදය හෙද, සිඛාහෙද. රජපුත්ත හෙද වශයෙන් ත්‍රිවිධ වේ. එහි හදය හෙද යනු ගිතෙල් තෙල් ආදිය මනින කල්හි කරනු ලබන්නකි. ඒවා මිළයට ගන්නා වෙළෙඳා ඉක්මනින්වත් කරන්නායයි කියා යට සිදුරක් ඇති මිනුම් උපකරණයෙන් ඇතුළත බඳුනට වැටියෙන් ලබාගනියි. ඒවා විකුණන්නාවූ වෙළඳා සිදුර වසා ඉක්මනින් පුරවා දෙයි. විකිණීම සඳහා තල සහල් ආදිය මනින කල්හි වෙළෙඳා මිනුම් බඳුනේ මුදුන නොපුරවා විකුණයි. ඒවා තමා මිළයට ගන්නාවූ වෙළෙඳා ඉක්මනින් මිනුම් බඳුනේ ද්‍රව්‍යයන්හි මුදුන උස් කොට මැන ගනියි. විකුනන්නාවූ වෙළෙඳා වේගයෙන් බඳුනේ ධාන්‍ය මුදුන කඩා විකුණයි. කෙත්වත් මැනීමෙහිදී මිනුම් රැහැන කැඩෙන සේ ක්‍රියාකරයි. කිසිවක් නො ලැබෙන්නේ නම් කුඩා කෙන විශාල වූ කෙනක් කොට මනියි.

යුක්තිය යටපත් කිරීම් ආදියෙහිදී උකෙකාටනං යනු (දේපල) හිමියන් අභිමියන් කිරීමට අත්ලස් ගැනීමයි. වඤ්චනං = ඒ ඒ උපායයන්ගෙන් අනුන්හට වංචා කිරීමයි. එම කරුණෙහිදී මෙය එක් කථා වස්තුවකි.

එක්තරා දඩයම් කරුවෙක් මුවකුද, මුව පොච්චකු ද රැගෙන එයි. එක් ධුර්වන පුරුෂයෙක් "මිත්‍රය, මුවා කොතෙක් වටියි ද? මුව පොච්චා කොතෙක් වටියිද" යනුවෙන් (දඩයම් කරුගෙන්) ඇසිය. මුවා කහවණු දෙකකැයහි ද, මුව පැටවා කහවණු එකකැයිද කී කල්හි කහවනුවක් දී මුව පැටවා ගෙන නැවතුනේ "මිත්‍රය, මට මුව පැටවා ගෙන් වැඩක් නැත. මට මුවා දෙන්න" යි කීය. එසේ නම් කහවණු දෙකක් දෙන්න යයි කීය. මිත්‍රය. මා විසින් මුලින් එක් කහවණුවක් දෙන ලද්දේ නොවේදැයි ඇසිය. එසේය දෙන ලදියයි කීය. මේ මුව පැටවා ද ගන්න. මෙසේ එම කහවණුව ද, කහවණුවක් අගනා මෙම මුව පැටවා ද වශයෙන් කහවණු දෙකක් වේ. හේ තෙමේ (සත්‍යවූ) කරුණක් කියන්නේ යයි සලකා මුව පැටවා ගෙන මුවා දුන්නේ ය.

නිකනි = යෝග වශයෙන් හෝ මායා වශයෙන් හෝ රිදී නොවන හවඩියක් රිදී හවඩියක් යයි ද, මැණික් නොවන දෙයක් මැනික් යයි ද, රන් නොවන දෙයක් රන් යයි ද (රැවටීම්) සිදු කොට පෙනීමේ සමානත්වය අනුව වඤ්චා කිරීමයි. සාවිසොගො = වංක ක්‍රියාවන්හි යෙදීම. වංචනික ක්‍රියාවන්හි යෙදීම, කපටිකම්හි යෙදීම ආදී වශයෙන් මෙහි අර්ථය දැක්විය යුතුය. ඇතැම්

කෙනෙක් යම් අයකු පෙන්වා අන් අයකු වෙනුවට මාරු කොට දැක්වීම "සාවියොග" යයි කියත් එයද වංචනයෙහිම ඇතුළත් කොට ඇත.

ජෙදන ආදියෙහි දී ජෙදනං යනු අත් කපාදැමීම් ආදියයි. වඩො යනු මරා දැමීමයි. බන්ධො යනු බදින රැහැන් ආදියෙන් බැඳීමයි. විපරාමොසො = හිමවිපරා මොසො, ගුම්බවිපරාමොසො යනුවෙන් මෙය දෙවැදෑරුම් වේ. යම් හෙයකින් හිම වැටෙන සමයෙහි හිමෙන් සැඟවී සිට මඟට පිළිපත් ඡනයන් (ගෙන්) මං පහරත් ද මෙය "හිම විපරිමොසො" නම් වේ. යම් හෙයකින් පඳුරු ආදියෙහි සැඟවී සිට මංපහරත් ද මෙය "ගුම්බ විපරාමොස" නම් වේ ආලොපො යනුවෙන් ගම් නියම් ගම් ආදියේ පැහැර ගැණීම කියනු ලැබේ. සාහසාකාරො = සැහැසි ක්‍රියා නිවෙස්වලට ඇතුල් වී මිනිසුන්ගේ පපුවට ආයුධයක් තබා තමා කැමති බඩු (පැහැර) ගැණීම. මෙසේ කැපීම්, මැරීම්, බැඳීම්. මං පැහැරීම්, ගම් පැහැරීම් යන මේවායින් (හික්ෂුහු) බැහැර වුවාහුය. සෙස්ස සියලු තැන්හි පහසු වේ.

සාරත්ථප්පකාසිනී නම් වූ සංයුක්ත නිකායටය කථාවෙහි ආමක ධඤ්ඤ පෙය්‍යාල වර්ණනාව නිමි.

සච්ච සංයුක්තය සමාප්තයි.

මහාවග්ග වණ්ණනාවද නිමිසේය.

සංයුක්ත නිකායටය කථාව නිමි.

—//—

හදන්තාවාර්ය බුද්ධසෝම මහා ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ විසින් සංයුක්ත නිකාය ග්‍රන්ථයට ලියන ලද සාරත්ථප්පකාසිනී නම් වූ අටිය කථාවේ

තුන්වන (හෙවත් අවසාන) කොටස

ශාස්ත්‍රාවාර්ය ජිනදාස ගොඩකන්ද මහතා

විසින් සිංහලයට පරිවර්තනය කරන ලදී.

සුවිය

අ		ඉ
අක්ෂ දණ්ඩ	392	
අඛණ්ඩ සීල	383	ඉදිබුවා 95
අටවැදෑරුම්සින්	209	ඉදිධිපාද 360
අන්තක	356	ඉස්බක් පාසා 12
අනු පබ්බජ්ජා	225	ඊරි පැටවා 393
අනු පරියායන	303	
අන්තරා භවය	27	උ
අබ්භ භත්ථ	30	උත්තර චූළවාර 361
අරූප සප්තකය	294	උදකපාණ 52
අල්ලස	390-392	උදර කුහරය 180
අරියවංස ප්‍රතිපදාව -	401	උදක මණි 180
අවිනිපාත ධම්ම -	388	උද්ධව්ව කුක්කුච්ච 256
අසුරයෝ	415	උදේන චේතිය 354
අං දෙක අතර	137	උපපාත 26

ආ		එ
ආදිතත -	14	එක් අඩමසක් 207
ආධ්‍යාත්මික ස්වභාවය	04	එජා 34
ආවාසදාන	121	ඒළමුගො 242
ආසයතො -	77	ඕරම්භාගිය 387
ආසාලේභ නැකත -	409	ක
ඇට්ටේරිය වනය	413	කත් පසුම්බිය 293
ඇසළ මාසය	218	කත් ලිය 293
		කමමාස 383

කපටියකුගේ තත්වය	246	ථීන මිද්ධ	363
කාමණ්ඩ	58		
කාමාවචර කර්මය	358	ද	
කාමාවචර ලෝකය	388	දම්සක් පැවැත්වීම	408
කැසුබුවා	416	දීඝ භාණ්ක	387
කැසුබුගෙළ	416	ධම්මවකක	410
කුමෙමා	95	දෙටු බැයන්	13
කුලුගෙඩියෙන්	366	දෙව්දහ	59
කුටාගාර	33	දොළොස් ආයතන ගින්න	13
කෙදිරිගාමීන් නිදසි	293	දොළොස් අහර	409
කෝසජ්ජ සහගත	363		
කෘතඥාන	409	න	
කෘතාර ඥාන	409	නදී සුත්‍රය	218
		නර්මදා නදී තෙර	34
	ග	නාග පෝතක	217
ගන්ධ මාදන පර්වතය	408	නාග ස්ත්‍රීන්	217
ගයා සීස	69	නාස් ලණුව	137
ගහණ කුට	420	නූලට ආරෝපණය	215
ගිහි සංයෝජන	409	නූල්වල අමුණන	215
ගෘහ වාසය	386		
		ප	
	ක	පවණ	207
නාල පුත්ත	178	පඤ්ච ධම්ම	49
නිපරිවට්ට	409	පඤ්ඤාධග	153
තුන් ආකාර දොස්	209	පඤ්චවිධ විමුත්ති	301
තුලා කුට	426	පඤ්ච සඤ්ඤා	37
ත්‍රිවිධ පරිවෘත්ත	15	පටිවෘත්ත කුට	420

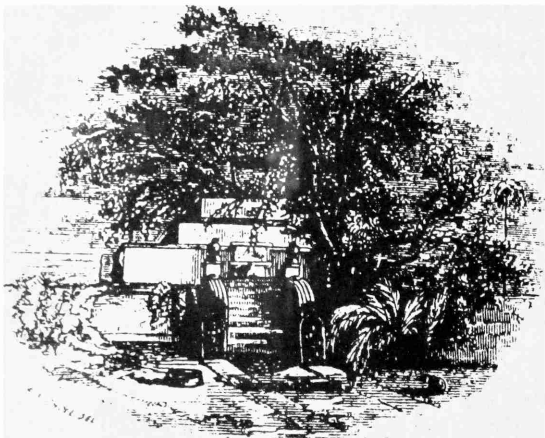
පබන් වීරියය	47	මහාසිව	387
පරම පාසව	323	මජ්ඣ	418
පලසමවක් සුවය	207	මාන්තය	219
පසළොස් වැදෑරුම් ධර්ම	49	මාරයා	355
පසේනදී කෝසල	390	මේරය	418
පස්වග තවුසන්	408	මෝනෙයා ප්‍රතිපදාව	401
පාවාරික අභිවනය	300		
පාසලකුණ	34		
පුලිල ගස	237	යුද්ධ සන්නාහ	358
පුරෙ	297	යොතක බැඳියානය	354
ප්‍රේත ලෝකය	414		

ර

බ

බාහිර ආධාරක	303	රූප කූට	420
බාහු බන්ධන	295	රූප සප්තකය	294
බාහු බලයෙන්	217		
බිම වෙසෙන දෙව්වරු	411		
බීජගාම	418	වඳ ස්ත්‍රිය	160
බෝධි	220	වළලුකර ඇට	215
බෝධි පාක්ෂිකධර්ම	128	වාදදෝෂ	228
බුන්ම වරියාව	219	විකඛමන විමුක්ති	301
භවාංගය	08	විවිකිච්ඡා ප්‍රහාරය	256
භාතිය මහරජ	215	විජමහිකා	222
භූතගාම	418	විවේක තුන	221
		විමානවාසී නාගයෝ	220
		විපරිතකොට	44
මකකර කට	55	විවේක පොණ	173

ස ක් පිඹින්නා	181
සතුණ ගසි	292
සච්ච බද්ධ	34
සත්‍යඥාන	409
සප්ත ප්‍රකරණ	208
සමුච්ඡේද විමුක්ති	301
සහජනිය	412
ස්වාධිධිකා	383
සංසිද්ධි තුන	209
සිහනිකිළිත	308
සුවරිත පුරණය	229
සුනාපරත්ත	30
ශ්‍රාවක පචාරණය	25
තතළිස් අට වර්ගයක්	226
තික්මවිය යුතු සත්වයෝ	207

THE BO-TREE AT ANARAJAPOORA.

ටෙන්ට් 1859

හදන්ත බුද්ධසොභාවායම්පාදයන් අනුරාධපුර
ශ්‍රී මහා බෝධිය අසල ප්‍රදේශයෙහි වැඩවසමින්
සිහලධාතූන් පාලියට පරිවර්තනය කළ බව
බොහෝදෙනාගේ විශ්වාසයයි

බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය
125, ඇන්ඩර්සන් පාර, නැගිමාල, දෙහිවල.
දුරකථන: 2734256, 2728468, 2726234 ෆැක්ස්: 2736737
විද්‍යුත් තැපෑල: bcc456@sltnet.lk, info@buddhistcc.com
www.buddhistcc.com

ISBN 978-955-1604-37-8